

Volledige werken van den Ouden Heer Smits

<https://hdl.handle.net/1874/235365>

VOLLEDIGE WERKEN

VAN DEN

OUDEN HEER SMITS

EERSTE DEEL.

SCHIEDAM
H.A.M. ROELANTS

mm 12300

Z. oct.
~~2634~~

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

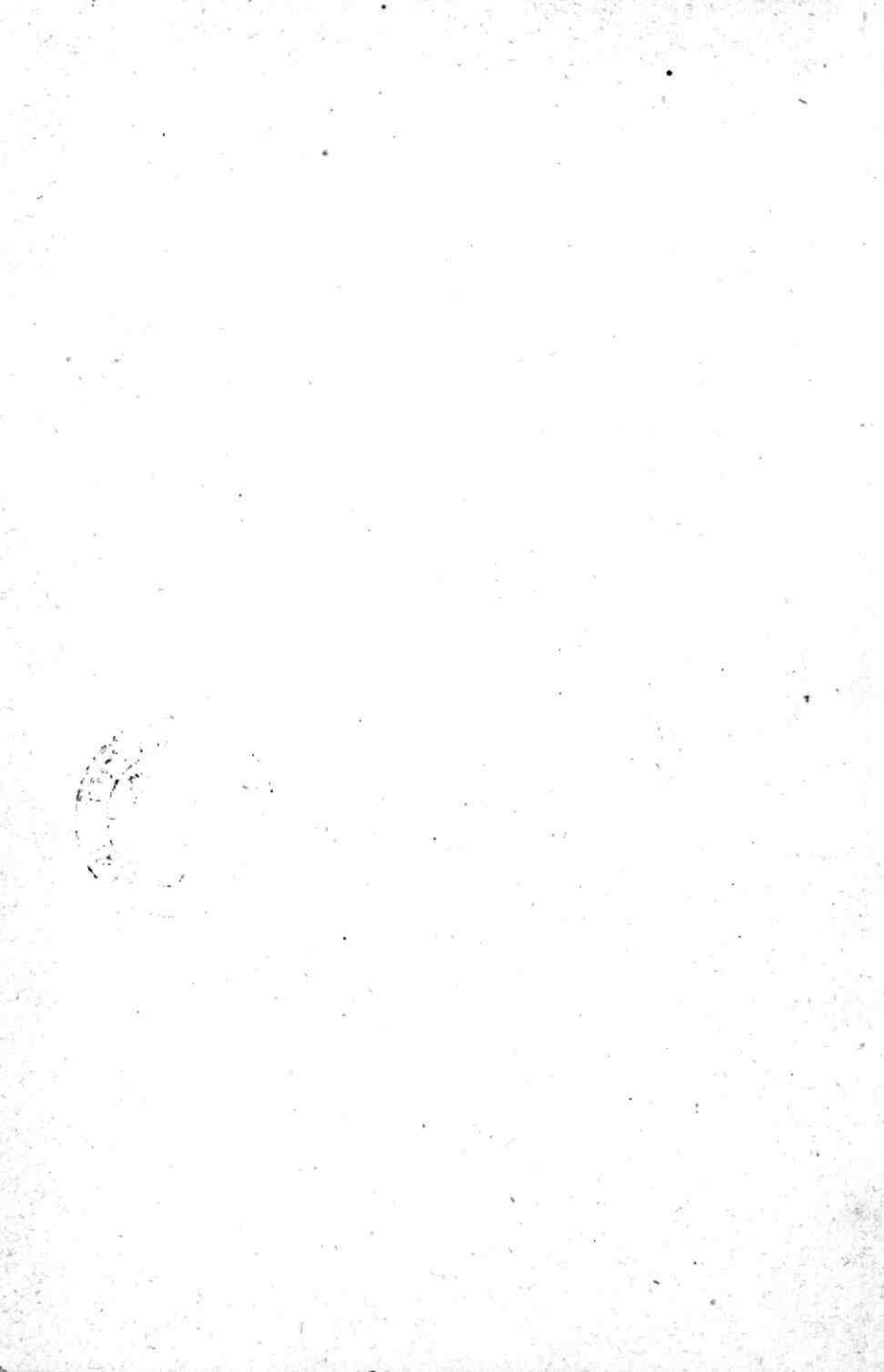

3574 1507

OUDE HEER SMITS

I

Z 80 2634

VOLLEDIGE WERKEN

VAN DEN

OUDEN HEER SMITS

UITGEGEVEN DOOR

ZIJN VRIEND MULDER

EERSTE DEEL

TWEEDE, GOEDKOOPE UITGAAF

SCHIEDAM

H. A. M. ROELANTS

1882

De Oude Heer SMITS is niet meer!

Met een diep weemoedig gevoel schrijf ik die woorden neder en ik lees ze over, en ik kan het toch niet goed begrijpen, dat het zoo is. En hoe velen zijn er in Nederland, die dat gevoel met mij zullen deelen; — voor hoe velen is bij het vernemen van de treurnare, dat hij was heengegaan, met vernieuwde kracht het beeld voor den geest gekomen van den beminnelijken schrijver, aan wien zij zooveel genoeglijke oogenblikken, zooveel weldadige indrukken te danken hadden, — van den scherpzinnigen opmerker, die zulke juiste grepen wist te doen in het rijke leven der maatschappij, — van den fijn gevoelenden humorist, die, bij zijn onverwinnelijken afkeer van onwaarheid en schijn, zulk een open oog had voor al wat goed is en schoon, wiens hart zoo warm klopte voor de menschheid, die hij lief had.

Ze liggen hier allen naast mij, de vruchten van zijn rijken geest,

die duizenden bladzijden, waar hij den stempel van zijne krachtige individualiteit op heeft gedrukt, die zulk een zeldzaam rijken schat bevatten van wereldkennis en ervaring, en als letterkundige produkten in zijn eigenaardigen stijl het bewijs leveren van zijn meesterschap over den vorm.

In de laatste dagen van zijn leven, toen wij nog geslingerd werden tusschen vrees en hoop, heb ik ze alle bijeengelegd, en ik zocht er afleiding in, en leefde weer met hem in een lang vervlogen, gelukkigen tijd. En opnieuw voelde ik mij onweerstaanbaar aangetrokken en geboeid door die van geest en humor tintelende regels, vol gemoedelijken ernst en spelend vernuft, als ik bladerde in zijne »Brieven en uitboezemingen," zijn »Clementine," zijn »Familie van ons," zijn »Nieuwjaarswensch," zijn satiriek verhoog »Over de belangrijkheid van de nietigheid," zijn geestige parodie: »de proeve van een groote opera," zijne gevoelvolle schetsen: »ons oud huis," »de drie gratiën," »zoo'n prul van een dansmeester," »een arme sukkel," en zoo vele andere, die hem eene blijvende plaats in onze Nederlandsche letterkunde en te gelijk in de harten zijner lezers hebben verzekerd.

Hij heeft zijne laatste bladzijde geschreven — zijn arbeid is volbracht; maar toch, bij het weemoedig gevoel, dat die gedachte in ons opwekt, moeten wij dankbaar zijn voor het vele, dat hij ons gegeven heeft.

De uitgever heeft gewenscht, dat deze »Volledige werken» onder mijn toezicht zouden verschijnen, en ik er een levensbericht van onzen onvergetelijken vriend aan zou toevoegen — mijn antwoord is natuurlijk toestemmend geweest.

Het was in Maart 1877, dat ik de bovenstaande regelen schreef, die de inteeckenlijst op de Werken van den Ouden Heer SMITS vergezelden, en waarop door het Nederlandsche publiek met eene zeldzame deelneming werd geantwoord. Duizenden exemplaren waren er noodig om aan de aanvragen te voldoen, en thans, nu er ter nauwernood vijf jaren verlopen zijn, getuigt de noodzakelijkheid van een herdruk, dat mijn oordeel over Lindo's werk niet alleen dat was van een belangstellend vriend, maar de uitdrukking van eene algemeene waardeering in wijden kring, terwijl daardoor tevens het bewijs wordt geleverd, dat er in onze tegenwoordige Nederlandsche maatschappij nog warme sympathie wordt gevonden voor een werk, dat op elke bladzijde van eene door en door gezonde levensopvatting getuigt.

NOVEMBER, 1882.

L. MULDER.

LEVENSSCHETS.

LEVENSSCHETS.

MARK PRAGER LINDO, de man, die zich eenmaal eene eereplaats in de Nederlandsche letterkunde zou verwerven, was van afkomst engeboorte een vreemdeling. Den 19den Februari 1819 zag hij te Londen het levenslicht, doch nauwelijks had hij den ouderdom van zeven jaren bereikt, toen hij met zijne ouders Engeland verliet, en in hunne nieuwe woonplaats, Boulogne, op eene Engelsche kost-school zijne eerste opleiding ontving en te gelijker tijd de eerste indrukken, waarvan wij later in zijn geschriften de sporen ontdekken. Na eenige jaren vertrok het gezin naar Dusseldorf, waar het sedert gevestigd bleef. Hier bezocht hij de Realschule en het gymnasium, en langzamerhand ontwikkelde zich bij den levendigen tot jongeling opgroeïenden knaap die scherpe opmerkingsgave, welke hem altijd eigen bleef. Te midden van het eigenaardige leven, waardoor de Engelsche kringen zich in dergelijke steden op het vasteland plegen te onderscheiden, in dagelijksch verkeer met de Dusseldorfer schilderswereld, die voor zijn kunstenaarsgemoed zooveel aantrekkelijks had, deed hij reeds toen eene menigte bouwstoffen op, die hij naderhand zoo uitstekend wist te verwerken. In die onbezorgde jongelingsjaren dacht hij niet veel aan de toekomst, en het schijnt, dat er omtrent zijne latere bestemming in de wereld weinig of niets bepaald werd, zoodat hij negentien jaar was geworden zonder dat hij zelf of iemand anders wist, wat die toekomst hem zou opleveren. Dat was intusschen een toestand, waarin iemand van zijn karakter zich op den duur onmogelijk kon schikken: met eene ongeloofelijke werkkracht, die hem tot aan zijn dood is bijgebleven, vereenigde hij eene soort van rusteloosheid, die hem het nieuwe, het onbekende tot iets bijzonder aantrekkelijks maakte en geen wonder was het, dat hij op eens besloot, aan het doellooze en onvruchtbare leven, hoezeer het hem op het oogenblik ook bekoorde, een einde te maken, toen hij in een nieuwsblad eene advertentie las, waarbij een instituteur in Gelderland, de heer Van Woelderer, een Engelschman uitnoodigde, den vacantietijd bij hem buiten te komen doorbrengen om te zamen de Engelsche literatuur te beoefenen. Een vreemd land, vreemde menschen, een nieuwe

kring, waarin hij zich zou kunnen bewegen en vooral waarin hij wat zou beginnen te doen in de wereld, dat alles lachte hem toe, en in den zomer van 1838 betrad Lindo voor het eerst het land, waar hij niemand kende, waar hij zelfs geen woord van de taal verstond, weinig denkende, dat hij daar eenmaal eene letterkundige vermaardheid zou verwerven, die maar aan weinigen ten deel valt, en een meesterschap over de taal zou veroveren, waarin hij de beste onzer nederlandsche schrijvers zou evenaren.

De vacantielijd liep ten einde, maar op aandringen van den heer Van Woelderer bleef Lindo in Arnhem, waar hij zeer spoedig een aantal leerlingen vond, die hij door zijn gemakkelijken en ongedwongen omgang aan zich wist te boeien, en waarvan velen naderhand zijn vrienden zijn gebleven. Zoo geraakte hij ook in kennis met den zoon van het hoofd van een der aanzienlijkste handelshuizen in Amsterdam, die den jongen Engelschman, die zoo uitstekend Fransch en Duitsch sprak en schreef, en nu ook het Nederlandsch geheel machtig was geworden, wist te beduiden, dat er voor hem op een handelskantoor te Amsterdam veel beter carrière was weggelegd dan de Engelsche grammatica hem ooit in Arnhem zou kunnen opleveren. Het zou wel vreemd zijn geweest, wanneer de eenentwintigjarige Lindo zich weder niet met alle mogelijke illusie in dat nieuwe en onbekende vaarwater had ingescheept. In 1840 ging hij naar Amsterdam, en de latere oude heer Smits, die, zooals iedereen weet, een niet onbelangrijken handel in tabak dreef, schreef hier zijn eerste koopmansbrieven in drie en vier talen. Maar niet minder vreemd zou het geweest zijn, indien hij het hier lang had uitgehouden. Hij gevoelde al zeer spoedig, dat zijn weg niet tusschen een kantoorstoel en een beurspilaar lag, maakte zich van die nieuwe betrekking los, deed een korten uitstap naar Londen, en ging daarop naar Bonn, om de lessen aan de Universiteit te volgen, waar hij zich bijzonder aangetrokken voelde door de lezingen van Schlegel. Hier leerde hij het Duitsche studentenleven met al zijne degelijkheid en dwaasheid, zijn ernst en zijne belachelijkheid van nabij kennen, had op zijn tijd zijn duel, werkte veel maar op zijne eigene manier, en dacht hoogstwaarschijnlijk weinig aan promoveeren.

In 1842 werd hem medegedeeld, dat er eene plaats als docent in het Engelsch aan het gymnasium te Arnhem vacant was. Hij bedacht zich niet lang: zijn vorig verblijf in die stad had goede herinneringen bij hem achtergelaten, en het vooruitzicht, dat hij daardoor eene vaste positie in de wereld zou kunnen verkrijgen, deed hem besluiten naar die betrekking te solliciteeren, en ten tweeden male kwam hij naar Nederland, ditmaal om het niet weder te verlaten.

Zijn tweede verblijf te Arnhem duurde van 1842 tot 1853, een tijdperk, dat voor hem een der gewichtigste van zijn leven was. Hij trad in die jaren voor het eerst als schrijver op; eene reeks

van betrekkingen van allerlei aard werden hier door hem aangeknoopt, en boven alles, in het jaar 1844 legde hij hier den grond voor zijn volgend huiselijk geluk door zijn huwelijk met Johanna Nijhoff, de dochter van J. A. Nijhoff, den geleerden archivaris van Gelderland; vijf van de zes kinderen, die hij heeft nagelaten, werden hem in die jaren te Arnhem geboren, en nog is bij allen, die hem in die dagen gekend hebben, de herinnering levendig aan dat ongedwongen verkeer in dien gastvrijen en huiselijken vriendenkring, waar degelijkheid en gezelligheid den grondtoon vormden, en de deftige gemaaktheid geen toegang had.

Want van al het conventioneele, dat geen recht had van bestaan, had Lindo een onoverwinnelijken afkeer, en hoewel niemand meer dan hij de vormen in acht nam, die door maatschappelijke hoffelijkheid, door achting voor anderen en voor zichzelf worden voorgeschreven, was het hem onmogelijk zijne satirieke luim te bedwingen, wanneer hem een dier honderden nictigheden onder de oogen of in handen kwam, waarmee de onbeduidendheid zich opschikt om te doen gelooven, dat ze werkelijk iets beteekent. In de lange reeks van zijn geschriften, die maatschappelijke toestanden tot onderwerp hebben, te beginnen met zijne »Belangrijkheid van de nietigheid" in de Brieven en uitboezemingen, spreekt wellicht geen sterker karaktertrek dan deze.

Dat gevoel bezielde hem onder andere ook bij het schrijven van zijn »Blik in de geleerde wereld" in den eersten jaargang van zijn Nederlandschen Spectator, waarin hij eene publieke promotie schildert, met de pedellen en hunne indrukwekkende houding, den doctorandus met zijn zwarten rok met staanden kraag, zijne witte das, zijne korte broek en zwartzijden kousen en schoenen met gespen, en een stalen degen, en met een driekanten hoed onder den arm, al hetwelk den deftigen Amsterdamschen tabakshandelaar Smits herinnert »aan den beul in zijn groot kostuum, zooals hij zich vroeger vertoonde in die goede nog niet oude dagen, toen de menschen nog gegeeseld en gebrandmerkt werden."

Wie die kostelijke satire gelezen heeft, zal het kunnen begrijpen, dat het Lindo niet onwelkom was, dat hij bij zijn vurigen wensch om een wetenschappelijken graad te verkrijgen, ten gevolge van verschillende omstandigheden aan dien stalen degen, die korte broek en schoenen met gespen, »aan die middeleeuwsche en barbaarsche caricatuur van eene in de voorvaderlijke tijden wezenlijk iets beteekenende plechtigheid" heeft kunnen ontkomen. Zijne bevordering tot doctor in de letteren, in 1853, had onder een van den gebruikelijken geheel afwijkenden vorm plaats.

Eerst had hij er over gedacht, op de gewone wijze op eene latijnsche dissertatie, die Cato van Utica tot onderwerp zou hebben, te promoveeren, maar toen dat niet naar zijn zin wilde vloten, ging hij naar Utrecht, om den hoogleeraar Opzoomer te raadplegen. Het

was de eerste maal, dat die twee mannen, welke sedert trouwe vrienden gebleven zijn, elkander ontmoetten. De jeugdige professor en de jeugdige aspirant-doctor begrepen elkander al zeer spoedig, en hun onderhoud kenmerkte zich van weerskanten door eene groote openhartigheid met dat gevolg, dat Lindo zijn Cato in het vuur wierp, en besloot, onder Opzoomer's presidium een specimen in het groot auditorium te verdedigen zonder er een graad op te vragen. Met afwijking van de bestaande gewoonten koos hij een onderwerp uit de moderne literatuur, dat hij uitwerkte, en zoo ontstond zijn »Macbeth, with an introduction, critical and historical notes etc." Den 25sten Juni 1853 had de plechtigheid plaats, ont- daan van alle banale formaliteiten; zelfs ontbrak de muziek. De doctorandus verklaarde zich bereid zijne defensie, waartoe ook die van theses over moderne literatuur, geschiedenis, paedagogiek, enz. behoorden, in het Latijn, Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch te voeren. Alles ging naar wensch en eenigen tijd later werd hij tot doctor in de letteren, honoris causa, bevorderd.

Omtrent denzelfden tijd legde hij zijne betrekking in Arnhem neder en werd hij, in Juli 1853, aangesteld tot leeraar 1ste klasse in de taal- en letterkunde aan de Koninklijke Academie voor de zee- en landmacht te Breda, waar hem eenigen tijd later de titel van hoogleeraar werd geschonken.

Twaalf jaren was hij in die betrekking werkzaam, en ook hier maakte hij zich door zijne voortreffelijke eigenschappen van geest en hart, door de degelijkheid van zijn karakter en de ongedwongenheid van zijn omgang algemeen bemind: ook hier sloot hij vriendschapsbanden, die de dood alleen heeft kunnen verbreken.

In het jaar 1865 eindelijk werd hij tot een nieuwen, tot zijn laatsten werkkring geroepen door zijne benoeming tot inspecteur van het lager onderwijs in de provincie Zuid-Holland. Het ligt niet binnen de grenzen, die wij ons bij het schrijven dezer regelen gesteld hebben, uit te weiden over het nut, dat hij in de laatste twaalf jaren van zijn leven in die betrekking heeft gesticht, over zijn onbezweken ijver om de belangen zoowel van het onderwijs als van de onderwijzers te behartigen, over de gewichtige diensten, die hij ook buiten den afgebakenden kring van zijn ambt bewezen heeft aan het onderwijs in de koloniën en in de gevangenissen, twee takken van het algemeen volksonderwijs, waarvan de hervorming voor het grootste gedeelte gegrond werd op de heldere adviezen door hem gegeven. Van de oprechte toegenegenheid, die hij zich wist te verwerven bij allen, met wie hij in zijn werkkring in aanraking kwam, behoeven wij niet te gewagen: de diepe rouw over zijn verlies sprak zich uit in den weemoed van de honderden, die zijn stoffelijk overschot naar het kerkhof van Eik-en-Duinen ter ruste brachten. Zij gevoelden het allen, dat zij een deelnemend vriend, dat het Nederlandsche volk een zijner waardigste burgers had verloren, toen

MARK PRAGER LINDO ons den 9den Maart 1877 door den dood ontvallen was.

Men ziet het, 't leven van Lindo was volstrekt niet rijk aan belangrijke of buitengewone gebeurtenissen, maar het is door zijne groote afwisseling juist geweest wat het zijn moest om hem bij zijn natuurlijken aanleg te vormen tot den veelzijdig ontwikkelde schrijver, en hem te brengen op die eigenaardige plaats, welke hij in de letterkundige wereld van onze dagen heeft bekleed.

De grondige menschenkennis, waarvan elke bladzijde van zijn werken getuigt, heeft hij niet uit de boeken gehaald, maar hij heeft ze geput uit het rijke, volle menschenleven. Als knaap reeds uit Engeland naar Frankrijk, uit Frankrijk naar Duitschland verplaatst, begon hij in zijn levendigen geest die oneindige verscheidenheid van indrukken op te nemen, waarvan hij later zooveel partij heeft getrokken. De Engelsche kostschool met hare bekrompen schijnvroomheid, hare roedeslagen en hare geestdoodende, zoogenaamd klassieke leerwijze, zooals hij ze ons in zijne fragmentarische »Geschiedenis van een gentleman» doet kennen, is geheel naar zijne eigene ondervinding geteekend. Evenzoo de Engelsche kolonie, waarmee hij in datzelfde stuk de badplaats Pumpenheim bevolkt. Als hij den kolonel Hawker beschrijft met zijn vuurrood gezicht, zijn rood uniform en zijn gevoel van eigenwaarde als volle neef van een Ierschen pair, en Lord Steeplechase, den »echten lord,» die zich met de wedrennen heeft geruïneerd en volstrekt niet trotsch is, maar altijd bereid om met iedereen, die nog een daalder te verliezen heeft, aan een speeltafelje plaats te nemen, en den Engelschen dominee, die bezuinigen moet en daarom naar 't continent is overgestoken na een hulpprediker op veertig pond 's jaars te hebben aangesteld, en nu leeft van 't geen de leden der kolonie »offeren» en van de opbrengst van een kost- en dagschool, waar de jeugdige spruiten der kolonie en eenige pensionnaires uit Engeland het voordeel van eene »echt Engelsche opvoeding» genieten,—als men al die personen sprekend en handelend ziet optreden, dan gevoelt men terstond dat men hier met grepen uit de werkelijkheid te doen heeft.

Niet minder ruimen voorraad van details uit het bonte maat, schappelijke verkeer deed hij in zijn volgend leven op: eerst, als jongeling, zich bewegend te midden van studenten en kunstenaars—daarna, toen de ernst des levens zich deed gevoelen, geheel alleen staande te midden eener maatschappij, waar zeden, gebruiken, taal, alles hem vreemd en nieuw waren, nu eens in de handelswereld, dan onder schrijvers en docenten, later in eene militaire omgeving en in de wereld van 't onderwijs, eindelijk te midden van de caleidoscopische bedrijvigheid van de residentie, in aanraking met menschen van de meest uiteenlopende richtingen en meeningen; deels

toeschouwer, deels deelnemer bij alles wat op het rijke gebied van maatschappelijke belangen, van wetenschap, kunst of politiek voorviel. Was het wonder, dat die onophoudelijke afwisseling van toestanden, waarin zijn levenslot hem achtereenvolgens plaatste, en die hem de maatschappij van alle kanten leerde kennen, een krachtigen invloed uitoefende op iemand, die door de natuur met eene zeldzame gave van opmerken en een sterk geheugen was begiftigd, en dat de scherpte van blik, die hem altijd eigen was, door de telkens nieuwe personen en gezichtspunten, waarvoor hij geplaatst werd, op ongewone wijze werd geoefend? De juistheid, waarmede hij de menschen — zelfs die, met welke hij slechts kort in aanraking was geweest — beoordeelde, of zaken, die hem vroeger geheel vreemd waren, doorzag, was, om zoo te zeggen, bij zijn vrienden spreekwoordelijk geworden.

Waar een rusteloos werkzame geest als de zijne zulk een overvloed van stof ter beschikking had, moest noodzakelijkerwijs de behoefte om zich te uiten zich openbaren, en geen wonder dan ook, dat hij reeds lang voordat er sprake was dat hij ooit als schrijver zou optreden, herhaalde pogingen in het werk stelde om een deel van dien rijken schat van denkbeelden, welke hem in het hoofd woelde, aan het papier toe te vertrouwen. Onder zijn nagelaten papieren bevinden zich eene menigte fragmenten van allerlei aard, in het Engelsch en in het Hoogduitsch, die alle uit zijn jongelingstijd dagteekenen, en waarin wel is waar de ongeoeffende hand zichtbaar is, maar waarin reeds zijne jeugdige fantasie zich beijvert om de bouwstof te verwerken, die het maatschappelijk leven hem had aangeboden.

Welk stuk het allereerste geweest is, waarmede hij zijne eigenlijke schrijversloopbaan opende, heb ik niet met volkomen zekerheid kunnen opsporen, doch hoogstwaarschijnlijk was het een kort verhaal: »Honger is de beste saus», dat in de Herfst- en Lentebloemen voor de Nederlandsche jeugd, onder redactie van Mr. P. C. E. Robidé van der Aa in 1844 uitgegeven, is opgenomen. Mijn vermoeden daaromtrent wordt nagenoeg zekerheid, daar hij zelf mij meer dan eens sprak over de beschoortheid, die hij bijna niet had kunnen overwinnen om voor het eerst in het openbaar als schrijver op te treden, en hoe hij, ofschoon reeds van zijn jongenstijd af riemen papier volgeschreven hebbende, vijf en twintig jaar oud was eer hij er toe had kunnen besluiten, eene letter te doen drukken. Bij dat kleine verhaal staat zijn naam niet vermeld, maar ook wanneer wij niet van elders de zekerheid hadden, dat het van hem was, dan zouden wij er terstond zijn levendigen, humoristischen schrijftrant in herkennen, die scherp afsteekt bij dien van de overige stukjes in dien bundel, welke alle het zoetsappig moraliseerende brave Hendrik-achtige karakter van verhalen voor de jeugd in dien tijd dragen.

Een zekere Duitsche hertog — waar hij regeerde is niet uit te maken, daar de eerste bladzijde van het verhaal uit het stuk gelezen boekje, waaruit ik put, verdwenen is — verdwaaft op de jacht en blaast op zijn hoorn om zijn gevolg te waarschuwen, maar tevergeefs en daar hij »weldra bemerkte, dat het hoornblazen bij eene ledige maag juist geen groot vermaak is,» houdt hij er mee op, en, zijn vermoeid ros de sporen gevende, tracht hij een uitgang van het bosch te bereiken. De avonddauw hangt in zware droppels aan zijn baard en knevels, het wordt steeds donkerder om hem heen, zijn paard struikelt elk oogenblik op den ongebaanden weg, de natte takken glijden hem langs het gezicht, en het treurig gehuil der vossen en 't geschreeuw der uilen doen het hart van den moedigen ruiter sneller en angstiger dan gewoonlijk kloppen. Eindelijk wordt hij in de verte een lichtje gewaar, waar hij op aan rijdt en dat uit het venster van een hutje schijnt, dat door een armen kolenbrander en zijn gezin bewoond wordt. De kleine lamp, in den vorm van een bootje, die aan een roestigen ijzeren ketting van de zoldering afhangt, en eenige vlammeende takken in den haard verlichten het tooneel daarbinnen: armoedige dennenhouten meubels, een paar blinkende tinnen borden en schotels, een vrouw, die bezig is in een grooten pot te roeren, die over het vuur hangt, en drie of vier kinderen er om heen, die ongeduldig op den afloop van het kooksel wachten. Daar is in die geheele beschrijving van dat kleine tooneeltje, in de tegenstelling tusschen dat prettige binnenhuisje met het donkere bosch daarbuiten eene frischheid en levendigheid, die door slechts enkele toetsen en tinten wordt verkregen, maar waar de hand van den toekomstigen meester al zichtbaar is. De hertog springt van zijn paard en zijn hoofd door het venster stekende, vraagt hij verlof om binnen te komen en uit te rusten, met de zachtst mogelijke stem, »want nimmer is de mensch beleefder jegens zijn minderen dan wanneer hij hunne diensten behoeft,» voegt de menschkundige satiricus er bij. Hij wordt binnengelaten, en — men begrijpt wat er volgt: de uitgehongerde jager doet zich te goed aan de zuurkool met spek en 't zwart brood. De kinderen staan hem zijwendend met open mond aan te staren, niet zonder reden beducht dat de vreemdeling niets voor hen over zal laten. Menig huisbakken moralist zou hier tot stichting en navolging van de jeugdige lezers verteld hebben, hoe plezierig die lieve brave-Hendrikjes dat vonden, maar — nadat de hertog met zeer veel graagte eene groote hoeveelheid zuur bier had gebruikt, een drank, geheel verschillend van dien, waaraan zijne Doorluchtigheid gewoon was, riep hij wederom een zijner innemendste lachjes te hulp en hield zijn leeg bord nogmaals zijne goedgehartige gastvrouw voor. Dat was te veel voor het gevoel van den oudsten jongen, die zijn oogen schier uit het hoofd keek naar de heldedaden van den ridder. »Hij zal

alles opeten," prevelde hij binnensmonds, en toen die droevige waarheid hem nog duidelijker werd, barstte hij in tranen uit, verliet snel de hut en ging in de schuur achter het huis, waar hij het paard van den vreemdeling evenveel verwoesting zag aanrichten in het voedsel buiten het huis als zijn meester het daar binnenden deed.

De hertog stijgt eindelijk weer te paard, en komt in zijn kasteel terug. Den volgenden morgen, en nadat hij den geheelen nacht van den heerlijken maaltijd gedroomd heeft, ontbiedt hij zijn opperkok, die »gelijk sinds onheuglijke tijden alle hooftkokken der grooten een Franschman is," en die, terwijl hij met waardigheid zijn witte katoenen muts in de rechterhand houdt en de linker doet rusten op het hecht van het mes, dat in zijn gordel hangt, eene diepe buiging voor zijn heer maakt, welke tot model voor de beschaafde edellieden van het hof zou hebben kunnen dienen. Tot wanhoop van den Franschman wordt hem gelast, een maaltijd aan te richten, die slechts uit eene enkele spijs moet bestaan — zuurkool met spek. De hertog wil zijn gasten verrassen en legt hem dus geheimhouding op. — »Een Franschman breekt zijn woord niet," geeft de opperkok tot antwoord, en aan de dartele pages, die hem later in de keuken zijn geheim willen ontfutselen, verklaart hij, »liever te willen sterven" dan zijne belofte ontrouw worden.

Wat daar verder volgt, laat zich ongeveer raden, maar toch, de origineele manier, waarop 't verteld wordt, doet u voortlezen, al is 't maar een kindervertelsel. De met gespannen verwachting te gemoet geziene spijs komt op tafel, op een grooten schotel, door twee dienaren gedragen en waarop het grootste zilveren deksel ligt, dat de hofmeester had kunnen vinden. Maar de hertog en zijn gasten hebben laat en veel ontbeten: tevergeefs trachten zij de onbekende kost smakelijk te vinden. De hertog wordt woedend en... Bah! met eene beweging van afkeer schuift hij zijn bord van zich. Bah! herhalen alle gasten als zoovele echo's en schuiven hunne borden weg. De fransche kok moet het ontgelden — de boerenvrouw moet gehaald worden; die zal hem leeren koken. Zij komt, maakt hetzelfde gerecht klaar, maar: »mij dunkt," zegt de hertog, die met het air van een kenner geproefd heeft, »dat deze kool inderdaad beter is dan de vorige, doch... er ontbreekt nog iets aan, een zekere geur, eene zekere saus." De gasten knikken elkaar toe, en herhalen: »ja, er ontbreekt nog iets aan." »'t Is waar," zegt de boerin, »de beste saus van alle ontbreekt er aan, maar die kan ik u onmogelijk geven." — »Dat dacht ik wel," roept de hertog. — »Dat dachten wij wel," roepen de gasten, en op de vraag, waarin die saus bestaat, antwoordt de vrouw: »Alleen in den eetlust en den honger, die u gisteren kwelden." Een oogenblik van stilte volgde, omdat de edellieden »niet wisten wat ze doen moesten en

daarom hun meester aankeken." Vroolijk lachende gaf deze de vrouw gelijk, en toen de hovelingen dat hoorden, schaterden zij nog luider dan hun heer. De vrouw krijgt twintig dukaten, de opperkok wordt in zijne bediening hersteld, de gasten buigen, en — de geschiedenis is uit.

Ik heb mij het genoeg niet kunnen ontzeggen, eenige oogeblikken bij de analyse van deze eenvoudige kindervertelling stil te staan; niet alleen omdat het de eerste schrede was op eene roemvol afgelegde baan, maar omdat het kleine verhaal zelfs in zijn schijnbaar onbeduidenden vorm reeds geheel in het kader van zijn werken valt. Men vindt er reeds echten humor, menschkundige opmerkingen, satirieke toetsen en penseelstreken en levendige tafereeltjes in overvloed in; — het is een Smits in den knop.

Een paar jaar later, in 1846, vinden wij in het Algemeen letterlievend maandschrift een stuk, getiteld »de Kalverstraat" en met zijn naam onderteekend, waarin hij voor het eerst met de beginselen, die hij in zijn geheel volgend leven zou verkondigen, voor het publiek optreedt. Als letterkundig voortbrengsel staat het volstrekt nog niet op de hoogte van zijn latere werken. De vorm is zwak; aan de herhalingen, die er in voorkomen, en het min of meer ongeregelde in de volgorde der redeneeringen herkent men den beginner, die bij overvloed van gedachten nog niet bij machte is, door eene juiste groepeerings een degelijk aaneengesloten geheel te vormen, en door geleidelijke overgangen het stroeve en stootende te vermijden.

Maar het groote en ware denkbeeld, dat aan het geheele stuk ten grondslag ligt — veredeling van den mensch door opwekking van het gevoel voor het ware, het goede en het schoone — straalt in elken regel door, en de grootsche en verhevene roeping van de kunst om de ontzaglijke kracht, waarover zij kan beschikken, tot dat doel dienstbaar te maken, wordt er met zulke levendige kleuren in geschilderd, dat men er geheel den geest in terugvindt, die al zijn latere werken doortintelt. Het is als een programma, dat hij zichzelf heeft voorgeschreven, een grondslag, waarop hij zijn geheele leven zou blijven voortbouwen.

Hij ontmoet in de hoofdstad een oud vriend, dien hij sedert langen tijd niet gezien had, en gaat met hem door de stad wandelen, zooals zij dat vroeger dikwijls samen gedaan hadden. Die vriend, die met de meeste juistheid door de wereld voor een zonderling wordt gehouden, is iemand van zekeren leeftijd, »die tot hertoe zijn hoofd nooit voor een grooten heer (ik spreek niet van een groot man) heeft gebogen, noch ooit een eerlijk mensch, hoe nederig zijn stand ook was, onbegroet heeft laten voorbijgaan. Ook heeft hij nooit eene onwaarheid gezegd — zelfs niet eens uit beleefdheid — en wat nog veel erger is, hij heeft nooit de waarheid verborgen gehouden. De zucht naar eer heeft hij nooit gekend, maar de eer-

zucht om goed te doen, bezielt hem voortdurend; ook zijn goed en groot, indien men van menschen spreekt, bij hem synoniemen. Zijn godsdienst is hem eene behoefte en niet slechts een plicht, en hij houdt ieder mensch voor goed, totdat hij van het tegendeel overtuigd wordt — en dat wijl zijne menschenkennis door mensche-lievendheid bestuurd wordt en hij liever het oog op de deugden dan op de ondeugden zijner medeschepselen vestigt.”

Met dien vriend — in wiens beeld ieder, die Lindo gekend heeft, menigen trek zal herkennen, waarmede hij in later tijd zichzelf zou hebben kunnen teekenen — gaat hij de Kalverstraat op en neer, blijft hij overal staan kijken, naar de galanteriewinkels, naar de meubelmagazijnen, naar de boeken, platen en muziekstukken, die overal zijn uitgestald. Hij maakt zijn vriend opmerkzaam op de fraaie gravures, die de bewondering opwekken van de groepen, die er zich voor verdringen, van »het tienjarig kind en den man met dat grijze hoofd, en den werkman, en den notarisklerk, en wie nog meer,” en wijst hem op de allernieuwste werken, die tentoongesteld zijn — de *Mystères* van alle Europeesche hoofdsteden, de *Wandelende Jood*, *Reizen van Alexandre Dumas*, *Novellen van Lady Blessington*, *George Sand*, *Bulwer*, *Jules Janin*, *Paul de Kock*, allen schrijvers à la mode, alle te krijgen voor eenige centen per deel; hij maakt hem opmerkzaam op de operamuziek en de romances, die en vogue zijn. Maar de vriend is ontstemd en ontevreden; hij uit zijn onwil in halve woorden en enkele sarcastische gezegden, die klaarblijkelijk iets anders bedoelen dan ze uitdrukken. Eindelijk komt hij tot eene verklaring en laat aan zijne verontwaardiging over de verderfelijke richting, die hij in dat alles opgemerkt heeft, den vrijen teugel. Met scherpe striemen geeselt hij de voorstellingen op de platen, die ze in de prentenmagazijnen hebben zien hangen en die des te gevaarlijker zijn, naarmate ze met meer talent en technische vaardigheid zijn uitgevoerd; de walglijke teksten van zelfs hooggevierde opera's, de liedjes, of liever romances — want liederen kent men niet meer — die in ieders mond zijn, liefelijke melodieën misschien, maar, zoo men de woorden nagaat, meestal onzin of hartstochtelijke klachten en rhapsodieën bevattende, zeer geschikt om de verbeelding onzer jonge dochters op te wekken, en haar zedelijk gevoel in slaap te wiegen. En juist in muziek en schilderkunst hindert hem dat gebrek aan zedelijk gevoel, omdat beide zoo bijzonder geschikt zijn voor het volk, en er zooveel toe konden bijdragen om goede en zedelijke gedachten en gevoelens op te wekken. Verder komt hij op de ellendige vertalingen van ellendige romans van schrijvers van alle volken, op de losbandige werken van Paul de Kock, op de gevaarlijke schilderijen van Sue, »den man die als philanthroop is opgestaan en die, om deugd en ondeugd, waarheid en logen niet naakt aan het kiesche oog van het volk voor te stellen, allen met zulke sterke modekleuren

heeft uitgedost, dat men ze dikwijls niet meer herkennen kan; hij, die niet aarzelt om tooneelen te ontdekken zoo afgrijselijk, dat men er voor huiveren moet, en die daarbij de troostrijke verzekering geeft, dat ze naar de natuur zijn geschetst."

Dat alles en nog veel meer wordt besproken, totdat eindelijk de vriend tot de volgende slotsom komt :

»Een der grootste gebreken, die wij Hollanders hebben, is onze pacifieke lijdzaamheid. Gij ziet, dat iets niet goed is, en gij weet geen middel tot herstel en zit in zak en asch te treuren in plaats van te handelen. — Zie, wil ik u eens zeggen hoe die walglijke wansmaak in de verbasterde kunsten te verbeteren is? Gij hebt één waar woord gesproken hedenmorgen: wij, Nederlanders, zijn geen onzedelijk volk van natuur, dat bewijst alles wat wij gezien hebben — want van die lithographieën, opera's en boekwerken, die wij aanschouwden, zijn er bitter weinig, die door Hollanders in de wereld zijn gestuurd — en ofschoon hier overgeplant, blijven ze aan het karakter van ons volk vreemd. — Maar wij, goede Hollanders, zijn lui, lui dat men er bang voor wordt; het kost ons bijna te veel moeite om voor ons zelve te denken. Zie, daar vindt het Fransche, Hoogduitsche of Engelsche publiek dit of dat werk amusant — en wij zijn niet zelfstandig genoeg om onze deuren voor den geparfumeerden vreemdeling te sluiten, en het bevalige uiterlijk doet het leelijke van zijn karakter vergeten — ja, nog meer, hij maakt opgang, en de stijve Hollander wil op dezelfde wijze als de buigzame Franschman schitteren; dat gelukt echter niet — en, hij geeft het op. Evenwel zoude hij toch kunnen schitteren op zijne eigene wijze, indien hij maar wilde, en waarlijk het ontbreekt ons evenmin als onze burens aan genieën. Maar laat ons zelfstandig zijn, ons niet der deugd schamen, omdat het mode is de ondeugd te huldigen, en niet aarzelen om zedelijk te zijn, omdat de onzedelijkheid ons omgeeft. Laat ieder echt Nederlandsch schrijver telkens voordat hij zijne pen opneemt, diep beseffen, dat hij een heiligen plicht heeft te vervullen. Hij trede op voor zijne medemenschen niet met de hoop om alleen te onderhouden, neen, maar met het heilig voornemen om te verbeteren, en hij zal de pen ver van zich werpen, die ooit eene onzedelijke zinspreuk heeft opgeteekend. — Dat de schilder ook begripe en steeds denke, dat de stukken, die zijn penseel levert, onder kinderen komen, misschien onder zijne eigene kinderen, die later het werk huns vaders afkeuren of bewonderen, zegenen of vloeken zullen. — Laat de toonkunstenaar zijne lier stemmen om de deugd te verheerlijken, in plaats van de ondeugd te vieren, en zoet en troostrijk zullen zijne melodieën hem in de laatste uren zijns levens omzweven.

»Geloof echter niet, dat dit alles het werk van één dag kan zijn — neen, hetgeen wij zaaien, zullen eerst latere geslachten inoogsten; slechts langzaam kunnen ingewortelde kwalen uitgeroeid worden.

Een enkel man kan dit ook niet; daartoe behoort het machtige eensgezinde streven van velen. Niemand achte zich te gering om weinig bij te dragen, niemand te groot om met den geringen mede te werken; en vroeg of laat zal het edele streven heerlijk gekroond worden. Het volk laat zich gemakkelijk leiden. Er heersche slechts een zuivere, zedelijke smaak onder de beschaafde kringen, dan zal ook de groote menigte aan zedelijke voorstellingen genoeg nemen; dan eerst zal zich het volkskarakter op zijne eigene voordeeligste wijze ontwikkelen."

Ik geloof niet, dat ik te veel gezegd heb, toen ik hierboven opmerkte, dat in dit stuk reeds het programma lag opgesloten, dat Lindo later als oude heer Smits heeft trachten te verwezenlijken. Het vereenigen van het goede met het schoone was zijn ideaal. Wel is waar, was voor hem het eigenlijke domein der kunst het schoone en niet het nuttige of goede; van bepaalde tendenz-kunst was hij afkeerig; maar, wanneer hij alzoo volstrekt niet stond naast hen, die de waarde der kunst alleen erkennen in zooverre zij eene dienaar is van de moraal, en hij haar het recht niet wilde laten ontnemen om vrij en onafhankelijk zonder eenig utiliteitsbeginsel op te treden, was het hem een gruwel wanneer hij de kunst verlagen zag tot eene slavine in dienst van het onzedelijke en het onware. Wat hij van ieder echt Nederlandsch schrijver eischte, dat hij telkens, voordat hij zijne pen opnam, diep mocht beseffen, dat hij een heiligen plicht had te vervullen, dat heeft ook zijn eigen werk beheerscht. Gevoel voor het schoone en het besef van den machtigen invloed daarvan op de veredeling van het gemoed, was een van de sterkst sprekende trekken in zijn karakter, en waar hij kon, trachtte hij dat gevoel, vooral ook onder de volksklasse, te verspreiden.

Onwillekeurig dringt zich hier aan mijn geest de herinnering op aan het deel, dat hij in het laatste jaar van zijn leven genomen heeft aan de werkzaamheden van de Floralia, de bekende vereeniging, die aan den werkenden stand bloemstekken uitdeelt en later de beste der daarvan gekweekte planten bekroont. Dat was juist dat geheel in Lindo's geest viel. Bij de eerste bekroning was hem, als lid van het bestuur, de taak opgedragen om te dier gelegenheid eene toespraak te houden, en het hartelijke diep gevoelde woord, dat hij toen tot die schaar van eenvoudige werklieden sprak, is het laatste wat hij voor het publiek heeft geschreven. Ik heb de vluchtige schets, die hij daarvan ontwierp, hier naast het stuk, waarvan ik zoo even sprak, voor mij liggen, en treffend is het verband tusschen die beide geschriften, zoo na aan elkander verwant wat de gedachte, zoo ver uiteenliggend, wat den tijd van hun ontstaan betreft.

Nadat hij als het orgaan van het bestuur der jeugdige Vereeniging al bij dergelijke feesten toepasselijke toespraken tot het pu-

blik, tot de jury, tot de beschermers en begunstigers enz. heeft gehouden, wendt hij zich tot de bekroonden en brengt hun een hartelijken gelukwensch toe, en langzamerhand wordt zijn taal warmer en bezielder dan bij het voorafgaande, meer officieele gedeelte zijner rede.

»De planten», zoo spreekt hij hen onder andere toe, »door u met zooveel zorg gekweekt, leveren niet slechts bloemen, maar voor u ook werkelijke vruchten op — in den vorm der prijzen, welke nu uitgereikt zullen worden. Ze zijn wèl verdiend, daarvan zijn wij overtuigd, en zullen strekken, naar wij vertrouwen, tot eene eervolle herinnering aan dit uur en tot levendige aanmoediging voor het vervolg. Maar vergeet niet, als gij ze uit onze handen ontvangen hebt, dat de kostbaarste belooning voor uwe zorgen in uw eigen hart moet gezocht en gevonden worden. Gij hebt gezien, hoe de zwakke plant langzamerhand zich ontwikkelt en groeit, en toeneemt aan kracht en schoonheid, en eindelijk heerlijk bloeit en kostelijke geuren verspreidt.

»Geloof mij — op onstoffelijk gebied neemt men dezelfde verschijnselen waar en laat de bloem op onze vensterbank ons daaraan herinneren, dat in de diepte van elk gemoed de kiemen van de liefde tot het schoone en het goede sluimeren en alleen wat zorgvuldige aankweeking eischen om ons en onze kinderen op den duur de kostbaarste bloemen en vruchten aan te bieden, welke op deze aarde te plukken zijn.

»Gij gevoelt het, inzenders, die ditmaal niet bekroond zijn, dat dit ook u geldt. Ik ben overtuigd, dat gij met ons inziet, dat naar recht en billijkheid geoordeeld is; — dat niet allen in gelijke mate door warme zonnestralen en weldadige dauwdruppels begunstigd kunnen worden. Als de kille tocht onze bloemen, die wij zoo zorgvuldig kweekten, doodde, — dan prijzen wij onzen buurman gelukkig, die daartegen beschermd was. Als de zonnestraal, die hem verkwikte, ons aan de noordzijde van den muur niet bereikte — welaan — hij was gelukkiger dan wij, maar niet beter wellicht, — en wij verheugen ons in zijn voorspoed — en als onzer beide woningen even gunstig gelegen waren, en zijn bloemen bloeiden en de onze kwijnden, zonder dat wij begrepen waarom — dan berusten wij in ons lot; wij nemen ons voor niet te verflauwen in onze zorgen, en wij drukken onzen buurman hartelijk de hand, en wenschen hem oprecht geluk met zijn voorspoed, — en hopen voor ons op een beteren uitslag den volgenden keer.»

Tusschen de bespiegelingen in de Kalverstraat en die toespraak in de Floralia, tusschen zijn eerste en zijn laatste woord tot het nederlandsche publiek, liggen dertig jaren van onafgebroken arbeid aan hetzelfde doel, liggen eene reeks van geschriften, die alle zonder uitzondering denzelfden geest ademen.

Na het jaar 1846 leverde Lindo, hoewel slechts spaarzaam, hier en daar artikelen in tijdschriften, hetzij met zijn initialen M. P. L., hetzij met zijn naam onderteekend. Ze zijn deels van actueelen aard, als bijv. zijne »Wenken voor landverhuizers" in den 8sten jaargang van de *Volk sbode* opgenomen, deels van historischen aard, als zijne »studie over Jacoba, hertogin van Gulik, Kleef en Berg," in het *Algemeen letterlievend maandschrift* van 1847, of wel begon zijn satirieke geest zich te oefenen in stukken als de »Brief van een zeer beschaafden aap aan zijne beminde in Noord-Amerika" in den jaargang 1849 van hetzelfde tijdschrift.

Het duurde evenwel tot het jaar 1851 eer Lindo onder den later zoo gevierden naam van de Oude Heer Smits optrad, en wel het allereerst in de *Arnhemse Courant*, bij gelegenheid van eene polemiek tegen den *Nederlander*, het orgaan in die dagen van de antirevolutionaire partij en haar talentvollen aanvoerder Groen van Prinsterer. Die stukken, slechts weinig in getal, in den vorm van brieven, en die geheel en al den vrijzinnigen geest ademen, die hem altijd bezielde, hebben te veel van hunne actualiteit verloren en betreffen te veel enkele feiten van die dagen om ze in zijne *kompleete werken* op te nemen. Zeer spoedig ook verliet hij dit terrein, dat te eng was voor zijn ruimen blik, en wanneer totnutoe zijne richting nog onjuist afgebakend, zijn doel nog niet volkomen helder, zijne schreden min of meer weifelend waren geweest, nu zette hij met vasten tred den voet op den weg, waarop hij zelf gevoelde dat zijne toekomstige bestemming als schrijver gelegen was. Hij was nu twee en dertig jaren, dus in de volle kracht van den mannelijken leeftijd, gerijpt in de leerschool der wereld, rijk aan ondervinding, bewust van zijne kracht en met een warm hart voor al wat edel was en schoon. Achtereenvolgens leverde hij toen die beschouwingen over maatschappelijke toestanden, welke, eerst als mengelwerk in de *Arnhemse Courant* van 1851 en 1852 opgenomen, later onder den titel van »Brieven en Uitboezemingen van den Ouden Heer Smits", in één deeltje vereenigd werden met het pseudoportret en de handteekening van den satirieken, doch goedgehartigen en jovialen Amsterdamschen tabakshandelaar, die nog geruimen tijd zijn incognito wist te bewaren.

In 1853 verschenen zijne »*Losse Schetsen in en om Parijs*," waaraan wij, hoewel ze niet onder den pseudoniem van den Ouden Heer Smits werden uitgegeven, toch eene plaats meenden te moeten verleen onder diens *kompleete werken*. Ware het een gewone reisbeschrijving geweest, dan had ze wellicht achterwege kunnen blijven, hoewel ze, zelfs als zoodanig, nog in den laatsten tijd door menig bezoeker van Parijs als een voortreffelijke leiddraad gebruikt werd, maar die *Schetsen* zijn veel meer dan dat en behelzen zoovele scherpzinnige beschou-

wingen over kunst en literatuur, zoovele geestige bladzijden, zoovele blijken van fijne opmerkingsgave en onafhankelijk oordeel, en in de kleine novelle aan het slot zulk eene uitstekende proeve van zijn talent om te vertellen, dat zij de plaats, welke zij in zijn werken innemen, ten volle verdienen.

In 1854 trad hij weder geheel op zijn eigenaardig terrein in de »Afdrukken van indrukken» die wij korten tijd na onze kennismaking in het licht gaven, en waarvan het deel, dat ik er aan toebrecht, zijn oorsprong geheel aan zijn opwekkenden aandrang te danken had. De »Nieuwjaarswensch» en »Familie van ons» volgden, en eindelijk verscheen op den 1sten Januari 1855 het eerste nummer van »den Nederlandschen Spectator, weekblad van den Ouden Heer Smits.»

Wat hij met die uitgave bedoelde, drukte hij in weinige woorden in het korte voorbericht uit: »De oude heer Smits», zoo zegt hij onder andere, »is eerzuchtig geworden, hij bekent het ronduit: hij zou gaarne, zoo ver dit in zijn vermogen ligt, voor de negentiende eeuw een blad stichten, dat op een bescheiden afstand de voetstappen van Van Effen's Spectator volgde,» — en verder: »de tijd der »vertoogen» is voorbij. De spoorwegen en de elektrische telegraaf hebben eene versnelde communicatie en eene versnelde denkwijze tegelijk in het leven geroepen. Wij willen wel lachen, maar wij moeten dat dadelijk en ongezoekt kunnen doen; wij willen wel, dat men ons eene zedeles, evenals een schitterend glas champagne, op het dessert aanbiedt, maar onze magen zijn niet meer bestand tegen een hoofdschotel, »une pièce de résistance» met eene zedelijke saus overgoten, die drie dagen achtereen op tafel gezet wordt.»

Brieven en uitboezemingen van denzelfden aard als de reeds door hem uitgegevene, zouden in dit blad eene plaats vinden; zonder schroom zou hij over alles wat voorkwam al lachende de waarheid zeggen, en zich niet ontzien om maatschappelijke dwaasheden van den deftigsten aard aan te vallen en bespottelijk te maken; wat wezenlijk eerbiedwaardig is, zou daarentegen, zelfs in de meest bescheidene en onaanzienlijke gestalte, steeds in alle opzichten geëerbiedigd worden.

Aan dit programma is hij getrouw gebleven: de Nederlandsche Spectator, die later door samensmelting met den Kunsten letterbode en den Tijdstroom van lieverlede een ander, meer critisch en wetenschappelijk karakter heeft gekregen, heeft gedurende de vier jaren, dat Lindo het blad niet slechts redigeerde, maar het grootendeels zelf schreef, geheel beantwoord aan de verwachting, die de oprichting had opgewekt. In de talrijke bijdragen, die hij er aan leverde — de verschillende jaargangen bevatten meer dan tweehonderd grootere en kleinere stukken van zijne hand — heeft hij zich eene onvergankelijke ge-

denkzuil opgericht, maar vooral heeft hij zich doen kennen in zijn geheele wezen, in zijne beminnelijke en karakteristieke persoonlijkheid.

Wanneer die stukken enkel hadden getuigd van zijne diepe menschenkennis en van de zeldzame scherpte van zijn blik, dan voorzeker hadden die eigenschappen de bewondering voor zijn veelzijdige ontwikkeling, de waardeering van zijn talent opgewekt; maar de algemeene sympathie, die hem ten deel viel, had hij voornamelijk daaraan te danken, dat die menschenkennis gepaard ging met eene natuurlijke goedhartigheid, dat in dien scherp blik ook tevens de heldere stralen weerkaatsten van de ware humaniteit, die in de diepte van zijn gemoed woonde. Het gezegde van Jean Paul, »dat slechts hij over de menschen spotten mag, die hen van gansch harte bemint,» was zijn vrijbrief. De Oude heer Smits was, in weerwil van de zweepslagen, die hij soms met bijtenden spot meedoogenloos rechts en links uitdeelde, toch geen pessimist. Aan de traditioneele verdorvenheid van het menschedom geloofde hij niet; hij was veeleer overtuigd, dat de groote meerderheid het met haar taak in dit ondermaansche zoo kwaad niet meende, maar die taak in de onderdeelen maar al te vaak dwaas uitvoerde; en op die onderdeelen had hij vooral het oog gevestigd. Hij was een moralist in de volle beteekenis van het woord, doch geen moralist, die, hetzij dan uit een philanthropisch of uit een misanthropisch beginsel, de breede heirwegen van het goed en het kwaad met aanprijzende of afschrikkende zedespreuken plaveide, maar die liever de bloemperken langs het levenspad der menschheid van onkruid zocht vrij te houden. Zelf zoo vrij van vooroordeelen als het met de menschelijke natuur bestaanbaar is, liet hij zich de oogen niet blinden door uiterlijken glans. Waar de schijngeleerdheid of de schijnvroomheid zich met groote woorden of zalvende frazen zocht te doen gelden; — waar de onbeduidendheid zich hulde in de mantelplooien van gewichtige voornaamheid; — waar een smaakloos voortbrengsel zich door eene dikke laag van blinkend vernis tot een kunststuk meende te verheffen, daar zag hij door de uiterlijke omhulsels henen als door helder glas, en sloeg ze met zijne machtige vuist te gruzel dat de scherven rinkelend in het rond spatten.

Van al wat laag en onedel was, had hij een diepen afschuw; voor het *ungentlemanlike* eene ware minachting; het *snobisme* — of het ploertige, zooals hij het noemde — bespote en geeselde hij onbarmhartig en vervolgde het, waar hij het ook mocht aantreffen, tot in zijne diepste schuilhoeken. Dit laatste vooral is de voornaamste karaktertrek, de eigenaardige stempel van hetgeen hij als Oude heer Smits geschreven heeft. Hij schoot zijn pijlen meer af tegen het dwaze dan tegen het slechte; meer satiricus dan zedepreeker, ijverde hij meer tegen de gebreken, waarover ge-

lachen, dan tegen die, waarover geweeklaagd moest worden; geleende schitterende veeren trokken zijn spotzieken geest meer aan dan een natuurlijk leelijk plumage, dat hij dan ook liefst links liet liggen.

Dat Lindo humorist was in de zuiverste beteekenis van het woord volgt als vanzelf uit hetgeen wij hier van hem neerschreven. In het weergeven van de menschelijke natuur met hare mengeling van goed en kwaad is hij een onovertroffen meester; maar waar hij hekelt verlaat hem zijne zachtmoedigheid nimmer, en meer dan iemand bezat hij het geheim om zijnen lezers een glimlach met eene traan te ontlokken. Wie zich daarvan overtuigen wil, leze zijne roerende »beden om hulp», die niet alleen als onverganke-lijke getuigen van zijne hulpvaardigheid, maar ook als proeven van den zuiversten humor mogen gelden. Vooral »eene vreemde behoefte» en het daarop volgende »de staart van de koe» zijn in dit genre juweeltjes van het zuiverste water, die naar mijne overtuiging door geen andere in onze taal overtroffen worden. Ik heb dan ook gemeend, deze »beden om hulp», die op zeer uiteenloopende tijden geschreven werden, bijeen te moeten voegen, omdat zij wellicht van al wat hij geschreven heeft, den besten blik gunnen in zijn gemoed en tevens een bewijs leveren van zijn meesterschap over vorm en stijl.

Dat laatste trouwens blijkt nagenoeg uit elke bladzijde van zijn werken. Merkwaardig is het om na te gaan, over welk eene rijke verscheidenheid van vormen hij te beschikken had, hoe hij ze beurtelings met hetzelfde gemak hanteert, hoe hij zijn stijl weet te plooi- en, zonder ooit die eigenaardigheid te verliezen, waardoor zijne stukken uit die van honderden onmiddellijk te herkennen zijn. Wanneer men een bewijs zou willen aanvoeren voor de stelling dat de stijl de mensch is, dan zou men 't wellicht nergens beter kunnen vinden dan bij hem. Geheel zooals hij was in zijn denken en handelen, gaf hij zich ook in zijn geschriften. Met dezelfde losheid en ongedwongenheid, waarmede hij zich bewoog te midden van alle soorten van menschen en in de meest verschillende toestanden, voegt zich zijn stijl naar de vele onderwerpen, die hij behandelt. Even wars als hij zelf was van alle gemaakte deftigheid, is er ook in zijn stijl geen zweem van pedantisme of stijve vormelijkheid te vinden. Daarbij was hij een schilder met de pen, en bij zijne groote voorliefde voor plastische kunst is het verklaarbaar, dat in hetgeen hij schreef een aantal tafereeltjes voorkomen, die aan de teekenstift eene onuitputtelijke stof voor illustratiën zouden opleveren.

De groote gemakkelijkheid van werken en de rijkdom van stof, dien hij zichzelf bewust was te bezitten, hebben hem het zelfvertrouwen gegeven, dat een volstrekt vereischte was om de uitgave van een tijdschrift als de *Nederlandsche Spectator* te ondernemen, waarvan de inhoud vier jaren lang voor het grootste gedeelte voor zijne

rekening kwam, waarbij hij ten minste — zooals de ondervinding ook leerde — nooit op vaste medewerking rekenen kon. Wie hem in die dagen, den glanstijd van zijn litterarisch leven, gekend hebben, herinneren zich nog met verbazing, welke werkkraft er toen in hem woonde. Zijne lessen aan de Militaire Akademie in Engelsche taal en letterkunde, geschiedenis en aardrijkskunde vorderden natuurlijk zeer veel tijd; voor vertalingen uit het Engelsch, het nazien van drukproeven, moest menig uur worden afgezonderd, zoo ook voor priaatlessen aan een paar jongelieden, die hij, om in de toenemende uitgaven voor zijn vermeerderend gezin te voorzien, in zijn huis had opgenomen. Waar een gezellige kring zijner vrienden bijeen was, ontbrak hij zelden of nooit; in de litteratuur van den dag bleef hij op de hoogte, en te midden van dat alles, waarvan de helft voldoende zou zijn om aan het leven van een gewoon mensch de noodige bezigheid te geven, schreef hij die levendige, pittige schetsen, welke den hoofdinhoud van de vier eerste jaargangen des *Spectators* uitmaken, en elke week met onverflauwde belangstelling door duizenden en tienduizenden lezers werden tegemoet gezien.

De Woensdagmorgen, de eenige, dien hij er voor kon afzonderen, was voor zijn *Spectator* bestemd; dan sloot hij zich in zijne kamer op en was voor niemand te spreken; — dan ging hij, zooals hij het noemde, zitten »smitsen”. Om een onderwerp was hij eigenlijk nooit verlegen en met eene benijdenswaardige kalmte kon hij zich neerzetten voor een vel wit papier, zonder er ooit aan te twifelen, dat de ingeving komen zou als hij haar noodig had. Wanneer hij zijn hoofddenkbeeld eenmaal had gevat, bekommerde hij zich nooit om de details, die hij bij de bewerking zou noodig hebben; zijn sterk geheugen bracht hem die van alle kanten uit zijne rijke levensondervinding aan, of zijn levendig vernuft, zijn altijd opgewekte humor leverden hem gaandeweg al de toetsen, die hij noodig had. Meermalen heeft hij het mij verzekerd, dat hij bij het schrijven van zijn eersten regel bijna nooit wist wat hij in den tweeden zou doen volgen, en hetgeen hij eens schertsende in eene noot van zijne »Clementine” schreef: »hoe menigmaal heeft men mij niet gevraagd of Willem Bleeker of Langhorst Clementine krijgen zal? Juist alsof ik in de toekomst kon zien en het zelf wist.” — dat was zeer dikwijls de letterlijke waarheid.

Voor de korte schetsen, de Smitsen, zooals ze in zijn vriendenkring langzamerhand genoemd werden, was die ex-tempore-bewerking geen bezwaar: denkbeeld en vorm ontstonden als het ware gelijktijdig. Voor die van grooteren omvang evenwel, waarbij van den beginne af het geheel moet worden overzien en in groote trekken vastgesteld, wanneer de evenredigheid der deelen, die bij een kunstwerk een vereischte is, zal bewaard blijven, is die wijze van behandeling stellig eene zeer gebrekkige. Daaraan mag het dan ook wel toe te schrijven zijn, dat Lindo nooit een werk van grooten

omvang heeft tot stand gebracht, en dat stukken, als »een roman in drie deelen,» die hij in 1852 in de Arnhemsche Courant begon, »de Champignons op reis,» de »geschiedenis van een gentleman,» die alle voor eene breedere behandeling waren opgezet, slechts fragmenten gebleven zijn. Het schrijven van een grooten roman uit het maatschappelijk leven, waarin hij zijne persoonlijke herinneringen en ervaringen zou kunnen samenweven met vrije voortbrengselen zijner fantasie, was een ideaal, dat hij eigenlijk altijd heeft gekoesterd, en waarvan hij mij zelfs nog gesproken heeft in de laatste dagen van zijn leven, toen hij nog hoopte eene toekomst voor zich te hebben.

Behalve in den Nederlandschen Spectator schreef hij grootendeels ook als Oude heer Smits nog eene menigte stukken, die elders zijn opgenomen, als in den Tijdspiegel, het Nederlandsch magazijn, het Jaarboekje voor de koninklijke militaire akademie, de Aurora, de Castalia enz., die ook in zijne kompleete werken hunne plaats vinden. Om ten slotte het beeld te voltooiën, dat men zich uit het bovenstaande van zijne onvermoeide werkzaamheid zal hebben kunnen vormen, zou men nog den letterkundigen arbeid moeten herdenken, door Lindo op ander gebied volbracht. Behalve zijne oorspronkelijke werken, als de boven reeds vermelde Macbeth, eene beknopte Engelsche Spraakkunst, de Opkomst en ontwikkeling van het Engelsche volk en zijne geschiedenis tot op onzen tijd geschetst, verscheidene belangrijke bijdragen in het Engelsche Athenaeum, en in het Fraser's magazine over Nederlandsche toestanden en litteratuur, leverde hij vele meesterlijke vertalingen uit het Engelsch, waaronder wij alleen die van Thackeray's Yellowplush papers, Bulwers Caxtons, Gist, Tweejaar geleden, maar vooral die van den Tristram Shandy willen noemen, vertalingen die onoverkomelijke moeilijkheden opleveren aan ieder, die niet zoals hij de beide talen zoo volmaakt meester was.

En hiermede breng ik de taak ten einde, die ik op mij had genomen. Waarschijnlijk had een ander ze beter kunnen vervullen — ik kon het niet. Ik heb mij moeten en ook willen bepalen tot het schetsen van den genialen schrijver, die zich in ons land eene populariteit heeft weten te verwerven, waarin zich slechts weinig geboren Nederlanders bij hun leven hebben mogen verheugen. En telkens als onder het schrijven van deze regelen het beeld voor mij oprees van den onvergetelijken vriend, zooals hij zich aan mij en aan velen, die zijn vrienden waren, gedurende zijn leven heeft leeren kennen, dan moest ik mij zelven bedwingen om niet het volle licht te laten vallen op de uitstekende hoedanigheden van zijn gemoed, op zijn onkreukbaar plichtsgevoel, zijn reinen levenswandel, zijne nooit

falende dienstvaardigheid, en vooral ook op den krachtigen steun, dien hij geweest is voor menig ontluikend talent, voor menig jeugdig schrijver, dien hij met raad en daad bijstond en waaraan menig voortbrengsel, dat onze letterkunde tot sieraad verstrekt, zijn ontstaan te danken heeft gehad. Ik heb dat alles achterwegemoeten laten, en bovendien, men zou het, wellicht met recht, mogen betwijfelen of vrienden, zooals wij het waren, elkander onpartijdig kunnen beoordeelen. En daarom geloof ik niet beter te kunnen doen, dan te besluiten met de volgende aandoenlijke hartelijke regelen, door een zijner jongere vrienden weinige dagen na zijn dood geschreven :

»Toen men mij vertelde, dat onze Lindo gestorven was, had ik een gevoel alsof men mij pijn deed; bijna nam ik het kwalijk, dat het mij zonder inleiding of voorbereiding werd meegedeeld. Wij weten allen, dat er eenmaal een tijd van heengaan voor ons zal aanbreken; het staat niet aan ons te beoordeelen, wanneer die tijd gekomen is; maar.... dat het nu reeds zijn tijd was.... het schijnt mij zoo vroeg, en hoe meer ik er over denk, hoe droeviger ik word in mijn binnenste.

Nu en dan kwam ik hem op straat tegen; gewoonlijk had hij haast, want hij was zeer werkzaam en hij had het zeer druk met nuttige bezigheden. Toch liep ik hem niet gaarne voorbij zonder minstens eventjes zijn trouwe vriendenhand in de mijne te drukken en een enkel woord met hem te wisselen. Op zijne altijd vriendelijke uitnodiging liep ik een eind met hem mede; in zijne nabijheid vergat ik, dat het stormde of regende; was ik somber, ik verliet hem in tevreden en opgeruimde stemming.

Als ik hem raad wilde vragen, zocht ik hem aan zijn huis. Dikwijls was hij op inspectiereizen, maar nooit kwam hij terug of hij zond mij dadelijk een briefje, eigenaardig van schrift en inhoud, waarbij hij mij welwillend een uur opgaf, om mij te woord te staan.

Hij ontving mij dan altijd even hartelijk en voorkomend, omringd van stapels papieren en rapporten, en verontschuldigde zich over zijne onvermijdelijke drukte, zonder er zich ooit over te beklagen.

Eens las ik hem iets voor van ernstigen aard; hij luisterde aandachtig zonder mij eene enkele maal in de rede te vallen. Toen ik gedaan had, keek ik naar hem op; hij zei niets, maar zijn vriendelijke, geestige oogen stonden vol tranen. »Ik geloof, dat het goed is,» zei ik en zijn antwoord luidde nederig: »ik weet niet of het goed is, maar ik vind het mooi.» Die weinige woorden, met zijn beminnelijk tintje Engelsch accent gesproken, klinken mij nog als muziek in de ooren. Mijn werk werd streng gecritiseerd; hij leed met mij mede en bood mij edelmoedig aan een lans voor mij te breken. Uit vrees voor een wederwoord sloeg ik zijn aanbod af, maar in mijn hart bleef ik hem dankbaar.

Een ander maal zond ik, gesteund door zijn bemoedigend oordeel, een pennevrucht de wereld in. Ongedacht was het succes en meer dan ik zelf was hij verheugd, hartelijker dan van iemand op de wereld was zijn handdruk en ongemeen vriendelijk was de blik van zijn donkere oogen, toen hij mij gelukwenschte. Zonder het mij vooraf te zeggen, was hij naar eene andere stad gereisd (hij, die zoo ongaarne zijn huiselijken kring verliet) om mij te hooren, en in de volle zaal had hij mij weten te vinden om mij het eerst van allen zijne deelneming in mijn geluk te betuigen.

Morgen wordt hij begraven.

Morgen zullen wij, zijn vrienden, zijn leerlingen, zijn vereerders, zijn graf geopend zien en hem ter ruste zien dragen.

Aan stille tranen, aan welgemeende afscheidsgroeten zal het daar niet ontbreken en menig onzer zal den doodenakker verlaten met een ongekend gevoel van leegte en de ziel vervuld met weemoed en rouw.

Hoe gaarne zou ik een woord van hulde hem ter eere spreken bij zijne geopende groeve; maar daartoe behooren sterker zenuwen dan de mijne. Trouwens, ieder ander zal het beter doen.

Toch was het mij eene behoefte hem in korte trekken te herdenken; ik ben hem veel verschuldigd, meer dan hijzelf ooit heeft willen erkennen.

Want voor hen, die weifelden, was hij een zedelijke steun, grooter dan hij zichzelf bewust was, een raadsman fijn van oordeel en opmerkingsgave, een criticus in den meest beschaafden en beminnelijken vorm."

BRIEVEN EN UITBOEZEMINGEN.

VOORREDE VAN DEN EERSTEN DRUK.

Daar ik eigenlijk niets meer te zeggen heb, zet ik mij neder om, — more majorum, — de voorrede van mijn boekje te schrijven. Ik wil hiermede echter niet gezegd hebben, dat het een algemeen gebruik is, om in eene voorrede niets te zeggen; — ik wilde alleen te kennen geven, dat het een »algemeen aangenomen" iets is, eene voorrede te schrijven, — of men er wat in te vertellen heeft of niet, — en men zal mij moeten gelijk geven, als ik beweert, dat een boekdeel, zonder voorrede in de wereld gezonden, er haast even gek uitziet als een mensch, die zonder hoed op het hoofd uit wandelen gaat.

Alles wat ik voor het oogenblik verkoos mede te deelen, heb ik in mijn boek zelf verteld; dus zou ik eigenlijk nu verlegen moeten wezen met het opstellen dezer voorrede; zulks is echter volstrekt niet het geval. Ik zou, bij voorbeeld, over den aard en de strekking van mijn werk, ik zou over andere briefschrijvers kunnen redeneeren, — van den klassieken Cicero, tot aan madame De Sevigné en de correspondenten in de bus van »de Tijdspiegel; — ik zou ook nederig excuus kunnen maken, dat ik het waagde »deze geringe lettervrucht, enz." in de wereld te zenden, of van »het vereerend verzoek van eenige letterkundige vrienden en bevoegde beoordeelaren gewagen, die mij aangemoedigd hadden, enz." Ik zou vooral eene aandoenlijke aanspraak kunnen richten

aan de heeren recensenten, — of honderderlei andere dingen vinden, waarmede de voorrede te vullen. —

Van dit alles verkies ik niets te doen; ik zal noch over Cicero, noch over madame De Sevigné redeneeren, omdat ik sedert mijne jeugd de brieven dezer beroemde menschen niet gelezen heb, en niet meer precies weet, wat er in staat. Ik verontschuldig de uitgave van dit boekje niet, omdat ik ook niemand dwingen kan het te lezen, — en de uitgave eene »zaak" is, die alleen mij en den Uitgever aangaat; — van het »vereerend verzoek van mijne letterkundige vrienden" kan ik, zonder eene onwaarheid te vertellen, niet spreken, — en de heeren recensenten zijn te hardvochtig om zich door eene *captatio benevolentiae* te laten misleiden. Van den aard en de strekking mijner brieven zal ik niets zeggen, omdat hij, die ze leest, beide dadelijk ontdekken zal, — en hij, die ze niet leest, heeft er niet mede te maken.

Ik moet echter gul bekennen, dat mijn boek de volgende grove gebreken bezit; men zal er noch staatkundige, noch theologische, noch persoonlijke hatelijkheden in vinden, en het is gedeeltelijk reeds in druk verschenen. Namelijk op de volgende wijze: als mijn kantoorwerk afgeloopen was, ging ik soms zitten en schreef brieven voor het mengelwerk van de Arnhemsche Courant; die brieven werden opgenomen en zelfs gelezen, — soms zeer veel gelezen. Dat deed mij genoegen, — en ik begon bij de brieven soms uitboezemingen te voegen.

Eindelijk was ik ontboezemd en uitgeschreven. Het is eene vernederende bekentenis; maar zoo was het, — en ik scheidde er mede uit.

Toen kwam de Uitgever en verzocht mij de stukjes bij elkander te brengen, die te herzien en te ziften enz., en er eenige nieuwe bij te voegen, — en ik voldeed aan zijn verzoek — en dus is het boek langzamerhand gereed geworden om in het publiek te verschijnen.

Het is niet noodig de oude en de nieuwe brieven en uitboezemingen hier of elders aan te wijzen; wil de eene of andere recen-

sent ze uitzoeken, dan behoeft hij slechts de laatste vijf en twintig jaargangen van de Arnheemsche Courant te laten komen en ze door te bladeren; daar al mijne stukken in de laatste drie jaren geschreven zijn, zal hij ze zeker onder het aantal vinden.

Voorzoover ik zulks noodig acht, heb ik den lezer omtrent mijzelf en mijn boekje ingelicht; het zal mij hoogst aangenaam wezen als laatstgenoemde, — namelijk het boekje, — in staat is hem, die het in handen neemt, al is het ook nog zoo weinig, op eene nuttige en aangename wijze te verlichten en te vermaken.

Amsterdam, November 1853.

SMITS.

VOORREDE VAN DEN TWEEDEN DRUK.

Toen ik, met een verlicht hart, de laatste proef van den eersten druk van dit boekje aan den Uitgever terugzond, dacht ik weinig, dat ik zoo spoedig geroepen zou zijn, om weder proeven te verbeteren van den tweeden druk. Het tegendeel te ondervinden, was mij even streelend als onverwacht. Ik heb deze gelegenheid waargenomen om eenige leemten, die ik in den eersten druk zelf ontdekte, of waarop men mij opmerkzaam had gemaakt, te verbeteren.

10 April 1854.

SMITS.

VOORREDE VAN DEN DERDEN DRUK.

Bij den tweeden druk van dit boekje heb ik getracht de drukken andere feilen, in de eerste uitgave gebleven, er uit te halen; dit is mij gedeeltelijk gelukt, en ik heb tot mijn genoegen gezien, dat ze slechts door weinige andere vervangen waren, die ik nu mijn best heb gedaan te verbeteren, terwijl er natuurlijk ook weder

nieuwe fouten te corrigeeren overblijven voor den vierden druk — als die komt. Zoodoende zal dit boekje bij de twintigste editie volmaakt kunnen zijn.

Die zal gepubliceerd worden (te gelijk met de nog ontbrekende organieke wetten) op den 30sten Februari aanstaande.

1 September 1854.

SMITS.

VOORREDE VAN DEN VIERDEN DRUK.

Deze zal bij den vijfden druk worden gevoegd.

Februari 1867.

SMITS.

BRIEVEN EN UITBOEZEMINGEN

VAN DEN

OUDEN HEER SMITS.

I.

EENE KLEINE UITWEIDING OVER EENE DISSERTATIE.

Aan zijn oudsten Zoon.

BESTE JONGEN!

Het doet mij veel genoegen te vernemen, dat gij met zooveel succes gepromoveerd zijt, en dat gij eindelijk het onwaardeerbaar voorrecht hebt verkregen, het Mr. vóór uw naam te zetten. Daar het verkrijgen van dien titel ú zooveel moeite en mij zooveel geld heeft gekost, moeten wij beiden ons verheugen, niet tevergeefs gewerkt te hebben; dat doe ik dus met u van ganscher harte en ben u zeer dankbaar voor den fraai ingebonden afdruk uwer dissertatie, dien ik verleden week per diligence ontving. Daar ik geen woord Latijn versta (gelijk u bekend is, mijn zoon!) kan ik niets vanden indruk vertellen, dien de inhoud van het boekje op mijn vaderlijk hart heeft gemaakt. Zoo echter al de dingen, die cursief gedrukt zijn, en aan den voet van de pagina's staan, aanhalingen verbeelden, dan is dit boekje vol geleerdheid, — van anderen namelijk, niet van u zelve, — en dat bewijst voor uwe bescheidenheid, zoo niet voor uwe kennis. Ook doet het mij genoegen, uit de menigte Grieksche letters, die ik er in gezien heb, te ontdekken, dat gij die taal nog niet zijt vergeten, hoewel »een rechtsgeleerde hoegenaam geen Grieksch noodig heeft,» zooals gij zelf zegt, en vele anderen dagelijks door hun onbekendheid met die taal trachten te bewijzen.

De overige dissertaties, welke met den afdruk voor mij aankwamen, en die mij $f 1.35\frac{1}{2}$ cents aan port kostten, heb ik, volgens het in uw brief liggend lijstje, rondgezonden, met kaartjes, die ik,

op uw verzoek, heb doen lithographeeren met het Mr. vóór uw naam: — dat heeft weder *f*2.50 gekost.

Daarentegen heb ik, in den loop van de week, ook ontelbare kaartjes terugontvangen, die tot uwe dispositie liggen en enkele bezoeken van oude vrienden: — onder anderen van den kanton-rechter. Gij weet hoeveel prijs ik op zijn oordeel stel, en ik vroeg hem dus dadelijk, wat zijne meening was van uwe dissertatie. Het speet mij te moeten hooren, dat hij die nog niet uitgelezen had; maar uit zijne verklaring, »dat het boekje er nog al goed uitzag, voorzoover het hem reeds bekend was,» eene verklaring, die sedert dien dag allen hebben afgelegd, die ik het hart heb gehad, om daarnaar te vragen, schepte ik moed en ging gisteren bij hem in de hoop, dat hij het nu eindelijk zou uitgelezen hebben. Dat was echter niet het geval, want ik vond het boekje, met stof bedekt en onopengesneden, op de kleine tafel bij het venster in zijne studeerkamer liggen; ditmaal verzekerde hij mij echter, »dat het er zelfs zeer goed uitzag!» Ik verklaarde daartegen, dat mijn af-druk er nog veel beter uitzag, zoo prachtig ingebonden en verguld op snee, en toen zijn wij aan het praten geraakt over het budget enz., en hebben u en uwe dissertatie verder vergeten. Nog een enkel woord over het boekje. Het is aan mij opgedragen, — zooals gij mij vertelt, — »volgens het aloude gebruik, dat in overeenstemming is enz.» — Mijn lieve zoon, het is een dwaas gebruik al is het nog zoo oud, om iemand een boek op te dragen, dat hij niet lezen kan; het heeft veel van eene persiflage; overigens behoeft een vader geene dergelijke openbare bewijzen van hulde van zijn zoon te ontvangen, en ik ben u dus voor die opdracht vol-strekt niet dankbaar.

Voor het geld om uwe beeren, gelijk gij ze noemt, af te doen, kunt gij op mij trekken; ik heb er niets op aan te merken; alleen, dunkt me, dat de onkosten uwer promotie-partij enorm zijn; en gij hebt gelijk met te veronderstellen, dat men u leelijk afgezet heeft; gij beklagt u zelve als ten dien opzichte een slachtoffer der omstandigheden, ik verbeeld mij echter, dat ik het wezenlijke slachtoffer ben, gij niet; want gij verzekert mij, dat gij ontzettend veel plezier voor mijn geld hebt gehad. Uw neef echter, de notaris, vertelt aan den een en ander, dat gij reeds met de soep van de tafel zijt verdwenen. In dat geval, hebt gij de soep gemist van al de toosten, die men op u ingesteld zal hebben, en ik wensch er u geluk mede!

Er moet nog aan een geschenk gedacht worden voor den professor, die uwe dissertatie heeft nagezien, en gij zijt zoo goed mij daarover te raadplegen; — als ik dat geschenk betaal, dunkt mij, dat het al wél is; het denken enz. blijve voor uwe rekening. Éene gedachte is slechts bij mij opgekomen, terwijl ik al het onnoodige geld optelde, dat uwe inwijding in den geleerden stand heeft ge-

kost, namelijk die, dat hoewel ik het betalen kan, zonder mij zeer in mijne uitgaven te moeten bekrimpen, er toch eene groote som op eene bespottelijke wijze verspild is, voor welke en gij en anderen veel meer en redelijker genot hadden kunnen hebben.

Dit is misschien eene dwaling van uw ouden, onnoozelen vader, maar ik kan het niet helpen, en verblijf toch, in afwachting van spoedig een wissel, door u op mij afgegeven, te zien opdagen,

Uw liefhebbende vader.

P. S. Ik moet nog een enkel woordje hierbij voegen; laat toch de eeuwige herhaling van »ploert" en »ploerterij" en »ploertendom", waarmede uw brieven opgevuld zijn; het verveelt mij nu, daar gij geen student meer zijt. Overigens weet gij volstrekt niet, wat echte »ploerten" zijn. Misschien zal ik het u eens nader uitleggen. — Mijne kiespijn is beter.

II.

OVER HET ONDERSCHIED TUSSEN DEN MENSCH EN DEN PL—T.

Aan zijn oudsten Zoon.

BESTE JONGEN!

Ik heb u in mijn vorigen brief beknord, omdat gij nu nog steeds, hoewel gij niet meer student zijt, over de zoogenaamde ploerten in de wereld klaagt, waarvan gij overigens niets weet, zooals ik gezegd heb, en ik heb u daarbij verteld dat ik lust gevoelde u het een en ander over echte ploerten te zeggen. Gij hebt dat gezegde, dat ik zoo maar losweg neerzette, in goeden ernst opgenomen en — volstrekt niet begrepen. Gij schijnt u te verbeelden, dat ik mij voorgenomen heb over iedereen en alles te spotten, en om mijn zoon, die, hoewel hij Mr. in de rechten is, toch niets meer dan een leerjongen in de maatschappelijke wereld mag genoemd worden, tot een nuttig lid der samenleving te vormen, door met hem over zijn medemenschen te lachen! Ik zie mij dus genoodzaakt mijne ware bedoeling wat nader toe te lichten, — wat ik nu voornemens ben te doen. Het komt mij voor, dat de mensch, als mensch, altijd te eerbiedigen is, en dat het dus noch mij, noch een ander fraai zou staan, om altijd, of ooit er over te spotten, maar tevens ben ik overtuigd, dat bijna ieder mensch een »Doppelgänger" heeft, die, haast zonder uitzondering, iets belachelijks en ongerijmds over zich heeft, dat stof tot ergernis of spot verschaft. Ware ik een geleerde, dan zou ik u wellicht kunnen bewijzen, dat

de ouden, of de middeleeuwschen, of iemand anders, reeds lang geleden dit bewezen hebben, en ik zou ook van het menschelijke dualisme praten, waarvan ik wel eens gehoord heb; — daar ik echter geen geleerde ben, moet ik trachten op mijne eigen onnoozele wijze mijne meening te zeggen, zonder eenige klassieke autoriteiten in te roepen.

Ik neem dus aan, dat de mensch niet ééne ikheid in zich bevat, maar twee. En deze twee wezens zijn geheel van elkander onafhankelijk, of liever, staan tot elkander in dezelfde betrekking als wijlen de Siameesche tweelingen; zij kunnen afzonderlijke willen en neigingen hebben, maar zitten toch zoodanig aan elkander vastgegreid, dat de één den anderen altijd, met of tegen zijn zin, medesleept.

De eene ikheid is de mensch, zooals God hem geschapen en de natuur hem ontwikkeld heeft; de andere is de ploert, zooals de maatschappij hem mismaakt en de wereld hem verknoeid heeft. Terwijl ik dus den mensch eerbiedig, lach ik met den ploert; en den strijd tusschen de beide ikheden, den goddelijken MENSCH en den maatschappelijke PLOERT waar te nemen, is, naar mij dunkt, even leerzaam als onderhoudend. En die strijd is eindeloos en algemeen, en gij kunt wel nagaan, dat het van geen gering belang is, aan welke zijde de overwinning blijft; want iederen keer dat de ploert zegeviert, lijdt de mensch eene nederlaag, en met den mensch, al wat edel en verheven in onzen aard is. Zoo gij dit niet begrijpt of gelooft, wees zoo goed in uw eigen hart te zien en met oprechtheid een onderzoek daarnaar te doen. Vergun mij ook de waarheid mijner stelling aan u zelve te bewijzen; laat mij, gelijk een tweede Brutus, mijn eigen zoon opofferen, zoo niet voor zijn vaderland, voor zijn eigen best.

Eergisteren ontving ik een brief van uw oom Smits, den tabaksverkooper, die mij onder andere schreef: »Verleden Zaterdag hadden wij uw zoon Willem ten eten gevraagd; het was ons plan met hem des avonds naar het concert te gaan; maar 's morgens vroeg heeft hij ons laten afzeggen, omdat hij op het diner gevraagd was bij den baron van Hoogenhuis, waar men op hem rekende om eene opengevallen plaats te bezetten. 's Avonds hebben wij hem in de verte gezien op het concert, met de familie; hij scheen het zeer druk te hebben met freule De Champignon en heeft ons niet opgemerkt, of niet willen opmerken,» enz.

Mijn beste jongen! dit heeft mij zeer geërgerd; ik heb duidelijk daaruit begrepen, hoe, bij deze gelegenheid, in u de ploert den mensch heeft overwonnen; laat het u eene les wezen voor de toekomst! Gij ontkent dit misschien? Kom, ga de zaak maar met mij na, en belijd uw onrecht; besef, dat gij, de ploertenhater, ook in sommige opzichten, zelf tot het verachtelijke ras behoort.

Gij waart gevraagd bij uw eigen oom, bij mijn broeder, die zich

met uwe tante en uw nichtjes verheugd hadden, u bij zich te zien. Ik kan zelf wel nagaan, hoe tante den geheelen morgen in de keuken was, om de eene of andere lekkernij voor mijnheer den advocaat te bereiden; hoe uw nichtjes, — en Bartje is een allerliefst meisje, — er over getobd hadden, welke japonnen en strikken zij ter uwer eer voor den dag zouden halen; hoe zelfs oom met de gedachte verzoend was geraakt, om vroeger dan gewoonlijk zijn zaken te laten, ten einde met u allen naar het concert te gaan; in één woord, hoe men zich een klein familiefeest voorgesteld had, van hetwelk gij de hoofdpersoon zoudt wezen. — En wat is er gebeurd? Gij wordt uitgenoodigd om een ledigen stoel te bezetten aan de hoogadellijke tafel; men vraagt u niet om uwentwil, maar om de symmetrie van de tafel te behouden; gij wordt verzocht, niet om eene eerste rol te spelen, maar, om zoo te zeggen, de kaarsen te snuiten op het tooneel; en gij, mijn jongen, in plaats van met beleefdheid voor die eer te bedanken, gij zijt dadelijk daartoe gereed; ik zeg dadelijk, maar dit wil ik niet hopen; het zal u toch een inwendigen strijd gekost hebben, eer gij daartoe zijt gekomen, om oom af te zeggen. De mensch en de ploert in u hebben zeker met elkander geworsteld, en de ploert heeft eene overwinning behaald, die schitterend mocht genoemd worden, toen gij, 's avonds, de eenvoudige, goede menschen verloochendet, om uw hof te maken aan de lieve freule, die toch, onder ons gezegd, geene vergelijking kan doorstaan met uw nichtje Bartje, noch wat uiterlijke, noch wat innerlijke bekoorlijkheden betreft. Zelfs ten aanzien van de afkomst, is het verschil niet zoo groot als gij meent. De Champignons zijn pas vóór tien jaren van adel geworden, zij heetten vroeger Pilze en zijn van Duitsche afkomst, terwijl de Smitsen, Smitsen zijn gebleven en ik hoop, dat zij niet van naam veranderen zullen. Toen gij nu dien avond naar uwe kamers teruggekeerd waart, stel ik mij voor, dat gij nog eens, eer gij uw beste plunje aflegdet, in den spiegel gekeken hebt, en hoe eene inwendige stem, den mensch toebehoorende, u toeriep, dat een ploert u uit het glas toelonkte, en zoo dat toen niet gebeurd is, hoop ik u nu overtuigd te hebben, dat het wel had moeten gebeuren, indien gij niet te zeer met den ploert waart ingenomen geweest, om op den mensch te letten.

Dat ik nu met den ploert niet ingenomen ben, begrijpt gij wel; dat ik over hem spot, in welke gedaante hij zich vertoone, zooveel ik verkies, zult gij mij niet euvel duiden, daar ik den mensch in u en in anderen niet minder daarom vereer; — en thans dat ik hopen durf, mij verstaanbaar te hebben uitgedrukt in het onderscheid door mij tusschen den mensch en den ploert gemaakt, in welke gestalte deze laatste ook optrede, moet ik voor heden eindigen, met de verzekering, dat ik blijf

Uw toegenegen vader.

III.

OVER DE ZOOGENAAMDE »NIEUWBAKKEN'' ARISTOCRATEN.

Aan zijn oudsten Zoon.

MIJN LIEVE JONGEN!

Het heeft lang geduurd sedert ik u geschreven heb; de reden van mijn stilzwijgen is echter eenvoudig, dat ik een echte, oude Nederlander ben; d. i. iemand die met goede voornemens steeds bezielde is, maar die zoo lang mogelijk met de uitvoering er van wacht. Waarlijk, ik heb mij dikwijls verbeeld, dat ons volkskarakter zeer in overeenstemming is met de geographische ligging van ons landje, halfweg tusschen Engeland en Deutschland. Zonder door te drijven en alles stoutweg te ondernemen gelijk de Engelschman, is toch de Hollander oneindig practischer dan de Duitscher. De Engelschman zal den nek wagen om op zijn levensweg over de beek te springen, langs welker oevers de Nederlander geduldig voortwandelt, tot hij aan de veilige brug komt; terwijl de Duitscher zich nederzet aan den rand van het water en over de beste wijze om er over heen te komen theoriën maakt, totdat de loop van het water verandert en zijn kostelijke theoriën hem niet meer helpen. De Engelschman is een geboren aristocraat; de Duitscher is tot dusver de aanbieder par excellence der aristocratie; maar de Hollander is altijd geweest, en blijft, de degelijke, goede, eenvoudige burgerman.

Het is aangaande dit laatste punt, dat ik u heden wenschte te onderhouden; voornamelijk daar ik begrijp uit uwe intimiteit met de Champignons, dat gij, zooals men zegt, »onder den adel verzeild zijt geraakt.'' Vooraf moet ik u echter verklaren, dat ik niets hoegenaamd tegen den adel zelven in te brengen heb, en dat ik het even bespottelijk vind in een burgerman altijd over eene geheele, afzonderlijke klasse uit te varen, die hij zelf als zoodanig heeft erkend, als ik het verachtelijk noem, wanneer zich een edelman alleen op zijne afkomst beroemt, en zijne zelfverloochening zoover drijft, dat hij er zich in schikken kan, om op den roem zijner voorouders te teren en zelf eene nul in de maatschappij te blijven. Vergun mij dus, mijn beste jongen, u te verzekeren, dat ik alleen wil spreken over den omgang met aristocratische ploerten die tot mijn verdriet hoe langer hoe talrijker worden, en die ik onder al de genera van het ploertendom, zooals ik het onlangs beschreef, voor het verachtelijkste houd.

Er is een groot verschil tusschen den toestand en den aard van

een aristocratischen ploert bij ons en bij onze bureu. Een aristocratische ploert is in Engeland te huis; hij is door de constitutie erkend; hij geniet zekere voorrechten; men huldigt in hem den erfelijken wetgever, den man, wiens woord van eer voor het gerecht even zwaar weegt als de eed van den eenvoudigen burger; men eerbiedigt in hem den vertegenwoordiger van de hoogste eereambten en van het grootste aanzien; hij is eene vergulde pop, die het volk zelf heeft helpen oprichten en die het nu nog, hoewel overtuigd van zijne eigen dwaasheid, zorgvuldig in stand houdt en bewaakt. In Duitschland daarentegen, is de aristocraat het overgebleven spook uit de middeleeuwen, voor hetwelk men steeds met angst en schrik vervuld is geweest; men eerbiedigt dáár niet den bezitter van zekere voorrechten; maar men vreesst nog den dwingeland; — het is niet heel lang geleden, dat een adellijke, in Duitschland, elken burger tegen betaling eener zeer geringe geldboete feitelijk mishandelen mocht, terwijl eene zware straf den burger wachtte, die zich aan den edelman vergreep. Eerst onlangs werd eene bepaling van het oud Pruisisch recht afgeschaft, waardoor er tusschen een edelman en eene burgervrouw geen wettig huwelijk kon bestaan. Hoe anders is dit alles in Nederland! Wat heeft de edelman meer dan zijn titel, om hem van den burger te onderscheiden? Niets. En zijn wij, Nederlanders, niet altijd trotscher geweest op onze groote burgers, dan op onzen kleinen adel? Mijn beste jongen, »sla de geschiedrollen na," en gij zult vinden, dat juist toen onze burgers de meeste macht bezaten en onze adel het minst in te brengen had, onze Staat het meest bloeide. Mij dunkt, dat niemand dit zal tegenspreken, en ik ben overtuigd, dat de aard van ons volk dit medebrenge, dat wij eigenlijk burgers zijn en burgers moeten blijven, en dat wij niet noodig hebben oude baronnen blindelings te aanbidden, en vooral niet om nieuwe ridders en jonkheeren te scheppen, ten einde den glans of roem van ons volk te verhoogen. Denk echter niet, zooals ik gezegd heb, dat ik den adel vertrappen wil, volstrekt niet; daaronder vindt men nu de getitelde vertegenwoordigers van vroegere geslachten, die voor het vaderland goed en bloed veil hadden, en als zij zich geene dwaze airs geven, kan ik geene reden vinden, om iets tegen hen in te brengen; wat echter den nieuwbakken adel betreft, het is te gek om daarvan te spreken, het zijn de vleermuizen der Nederlandsche maatschappij, — noch wezenlijke adellijken, noch goede burgers, — ongelukkige slachtoffers eener dwaze eerezucht en eener belachelijke ijdelheid.

Het is dus meestal onder dezen, dat de aristocratische ploert het weelderigst opschiet, en als gij maar den ouden Champignon gadeslaat, moet gij mij dit toestemmen. Zelf een man van lage afkomst, heeft hij door vlijt en ijver een groot vermogen bijeengebracht; hij is gelukkig getrouwd; hij heeft voorspoedige kinderen;

hij kon een achtingswaardig en gezien burgerman wezen, en in plaats daarvan, wat is hij nu?

Hij heeft zijn zaken verlaten, omdat het voornamer is niets te doen, dan een gedeelte van den dag op een kantoor door te brengen. Hij is echter geen man van studie of wetenschappelijke vorming; hij is zonder eenige beschavende liefhebberij; — hij verveelt zich. Maar »Es muss das Herz an et was hangen,» en zijn adel, *faute de mieux*, is het stokpaardje geworden van Jhr. Pieter Champignon, geb. Pilze. Zijn nieuw wapen is in verbazingwekkende grootte op al zijn rijtuigen geschilderd, zelfs op den ezelwagen zijner kleine kinderen; aan zijn vinger prijkt een kolossale zegelring; er is geen stuk zilver in huis, tot aan de paplepel toe, of het adellijke wapen der Champignons is er op gegrift. Zijn kinderen heeten Ottocar en Kunigonde en Willebrord en Ulrica, en ik weet niet hoe meer; zich zelve beschouwt hij als den stichter van een heldenstam; hij gevoelt dus ook den hoogsten eerbied voor zich zelve; hij huivert over zijne eigen vermetelheid, als hij zich 's morgens onder het scheren bij den neus neemt. De zwaarste slag, die hem ooit getroffen heeft, scheen hem het afschaffen der ridderschap, in welke hij pas opgenomen was; hij weet van politiek niets meer dan van literatuur, en toch verklaart hij, dat hij altijd »een echt conservatief geweest is en blijven zal, evenals zijn voorouders.»

Het was het zaligste oogenblik van zijn leven, toen de halfkindsche baron van Hoogenhuis hem ernstig vroeg: »of hij afstamde van de vroeger vorstelijke familie der Paddenstoelen?»

In den omgang is Champignon een onverdraaglijk wezen; enkel en alleen, omdat hij nooit op zijn gemak is. In de Sociëteit ziet men hem dagelijks zijn hof maken aan alles wat voornaam en hooggeplaatst is; daarvoor staat hij te buigen en te glimlachen en te kwezellen op eene aandoenlijke wijze. Hij krijgt hartkloppingen als er een groot diner is en men hem niet bijtijds uitnodigt; als hij in het geheel niet verzocht wordt, kan hij 's nachts niet slapen en brutaliscert zijn huisgezin en zijn dienstboden op eene erge manier. In zulke oogenblikken heeft hij bijna berouw, dat hij zich van adel heeft laten maken; maar hij troost zich als de knecht hem een brief binnenbrengt, en hij het »Hoogwelgeboren Heer» op het adres ziet.

Onverdraaglijk is echter Champignon als hij zich verwaardigt zijne familie en oude handelsvrienden te bezoeken. Hij is bij hen evenmin op zijn gemak, als bij de hoogadellijke heeren, die hij altijd achterna loopt. Er is een kloof geopend tusschen hem en zijn vroegere makkers; de herinnering aan vroegere dagen, toen zij zijns gelijken waren, benauwt hem; hij weet, dat men over zijn jonkheerschap in het geheim spot; men houdt hem voor trotsch en verwaand, en hij geeft zich alle moeite om het tegendeel te schij-

nen; maar het gaat niet! Elk oogenblik verraadt hij zijne vooringenomenheid met zijn nieuwen stand en zijne nieuwe kennissen. Hij spreekt van de grootste heeren van de stad en van den omtrek, die hem even ver beneden zich rekenen, als hij zelf zijn oude kameraden onder zijn minderen telt, alsof deze voornamen personages zijn grootste vertrouwelingen waren; hij brengt hun woorden en gevoelens overal te pas, en voert hen sprekende in, zelfs bij de nietigste zaken. Hij zal b. v. zeggen: »Het is toch zacht weer vandaag; ik heb straks X. ontmoet,» (die X. nu is misschien de president van het hof, of de gouverneur der provincie, of de commandeerende generaal, of zoo iets), »en die zei tegen mij: »zoo, Champignon, wat is het warm!» En Champignon kijkt rond om te zien welken indruk de woorden van den grooten man op zijn nederige toehoorders gemaakt hebben, en of zij beseffen op welken intiemen voet hij met hem staat, daar hij zoo maar, zonder eenigen titel, of zelfs zonder het »mijnheer» van hem durft te spreken, en ook kortaf door den grooten man »Champignon» genoemd is, eene vrijheid, die ik noch u, noch een ander, van geen zeer hoogen stand zou aanraden. Na den adel aanbidt hij de ridderkruisen. Ik heb hem hooren zeggen, dat hij wel f 20,000 over zou hebben voor het lintje van den Nederlandschen Leeuw, en hij houdt het al voor eene groote onrechtvaardigheid, dat hij het nog niet gekregen heeft, hoewel hij altijd volhoudt, dat het hem niet schelen kan, zoodra hij den naam van een nieuwen ridder in de courant vermeld ziet. »Het staat zoo fatsoenlijk» zegt hij, »vooral op reis!» De hemel beware mij echter, en u ook, mijn kind, voor eene fatsoenlijkheid, die door een koninklijk of ander besluit ons verleend wordt, en die zich doet kennen door het dragen van een lapje lint!

Maar mijn brief dreigt reeds te lang te worden; ik ben ook door den rijkdom van mijn onderwerp overstelpt met stof; ik moet echter tot den volgenden keer het nadere uitstellen, alleen hier bijvoegende, dat gij er aan denken moet den heer Champignon als mensch niet te verachten, omdat hij als ploert zich bespottelijk maakt, want hij is een goedaardige vent; het geld, dat hij zuur verdiend heeft, besteedt hij volgaarne om anderen te helpen; hij is een liefderijk vader, en een gemakkelijk meester; maar als aristocratische ploert behoort hij tot de vervelendste der stervelingen, en herinnert mij daarbij altijd aan de meermin van den dichter: — van boven schoon en heerlijk, maar tevergeefs strevende, om den leelijken vischstaart te verbergen.

Ik ben uw liefhebbende vader, enz,

IV.

OVER DEN BURGERLIJKEN PARVENU.

Aan zijn oudsten Zoon.

BESTE JONGEN!

Ik heb u in mijn laatsten brief een nieuwbakken aristocratischen parvenu beschreven; ik gevoel lust u heden eene schriftelijke teekening te maken van een burgerlijken parvenu, eene soort van pendant van vriend Champignon; — wees echter voorzichtig en houd mijn brieven geheim!

Een echt en best type van den parvenu is toch onze kennis Janssen, de schatrijke eigenaar van het groote huis, eventjes buiten zekere poort van zekere stad, die gij wel kent. Evenals Champignon, is Janssen met niets begonnen, en heeft als apotheker en drogist, in den loop van een twintigtal jaren, zooveel geld bijeengebracht, dat hij nu als landeigenaar en rijk kapitalist voor niemand behoeft onder te doen. Het is een fraai gezicht, hem te aanschouwen, als hij in de Sociëteit komt en, den hoed op het hoofd, met trotsche blikken rondziet, met de ééne hand steeds in den broekzak zijn geld rammelende alsof hij zeggen wilde: »Indien het mij behaagde, kon ik ulieden allen te zamen koopen en verkoopen!» Hij roemt ook steeds tegen iedereen zijn landerijen, zijn paarden, zijn wagens, — alles, wat hem toebehoort, en hij eindigt altijd zijn redevoeringen met de verklaring: »Maar ik, mijnheer, ben niet trotsch, ik ben een eenvoudig burgerman en hoop zulks te blijven: en ik geef niet zóóveel,» — met eene verachtelijke beweging, »om de grooten of den adel!» — Hij zou er best bij kunnen voegen: — »of om iemand anders ter wereld, dan mij zelve.» Hij is echter slim genoeg dit niet te zeggen, hoewel zijn aïrs zulks twintigmaal op den dag verraden.

Evenals Champignon verklaart, dat hij »een behoudsman» is, kondigt zich Janssen overal aan als »een man van den vooruitgang» die er goed en bloed aan zou wagen om »de goede zaak» te bevorderen; om welke reden hij zich steeds moeite geeft lid van de Provinciale Staten te worden, waar hij zijn hart zou kunnen luchten tegen de aristocraten,» onder welke benaming, hij alle fatsoenlijke lieden begrijpt. Hij gelooft ook het best te bewijzen hoe oprecht »liberaal» hij is, door zonder onderscheid op iedereen te schelden, die niet tot zijne partij behoort. De kleinste zaken, die hoegenaamd niets te beteekenen hebben, veroorzaken bij hem vlagen van zulke hevige vaderlandsliefde, dat hij in dergelijke oogen-

blikken waarlijk een verheven schouwspel oplevert voor diegenen, welke gelegenheid hebben hem te zien. Onlangs was hij woedend, dat de baron X zijn zoon had doen benoemen tot surnumerair bij de posterijen, waarbij, zooals men weet, als in eene soort van fatsoenlijk weeshuis, al diegenen, welke van verstand en middelen ontbloot zijn, opgenomen worden. Als hij in de Tweede Kamer gezeten had, zou hij den minister daarover geïnterpelleerd hebben; zulke misbruiken zouden door hem niet door de vingers worden gezien, enz., en toen zijn eigen zoon tot ontvanger hier ter stede benoemd werd, beschouwde hij zulks als eene groote overwinning op de »behoudsmannen” en, in zijn hart, als eene welverdiende hulde door den minister aan hem zelve bewezen.

Als gij bij hem komt, staat gij verbaasd over den rijkdom, die in zijn huis in meubels, sieraden en tapijten aan den dag gelegd is. Gij zijt niet minder verrast door het gebrek aan goedensmaak, dat overal doorstraalt; want de goede smaak, mijn zoon, is eene eigenschap, die de parvenu niet koopen kan, — een gebrek, dat hem altijd kenmerkt. Goede schilderijen, standbeelden of boeken ziet men bij hem niet; hij begrijpt ook volstrekt niet »waartoe zoo iets dient,” zegt hij, en het was alleen toen hij vernam, dat de baron X eene piano voor zijne dochter gekocht had, die hem achthonderd gulden kostte, dat hij voor de zijne er eene kocht voor duizend, ofschoon het arme meisje hoegenaamd geen gehoor heeft, of eenigen lust om muziek te leeren. Hij verlangt ook niet »dat malle gerammel” in zijn huis te hooren; als gij echter bij hem zit en de piano bewondert, zegt hij: »Ja, het is nog al een mooi stuk; het heeft ook een aardig sommetje gekost; vrijwat meer dan de prul, die X aan zijn freuletje gegeven heeft!” En hij is overtuigd, dat gij u met hem er over verheugt. Zijn equipages en livreeën zijn de bontste en rijkste uit de stad; maar leveren tevens de wonderbaarlijkste ongerijmdheden van kleuren en vormen op. Er is altijd iets eigenaardigs in deze prachtvertooningen van den burgerlijken parvenu, waardoor ze steeds te herkennen zijn.

Eene wonderlijke vertooning maakt hij vooral met zijne familie op de casino's. Daarheen gaat hij, niet om een genoeglijken avond door te brengen, — want hij heeft dáár zeer veel te lijden, maar om de wereld te toonen, dat hij er komen kan, »even goed als de beste,” en te bewijzen, dat zijne vrouw en zijne dochter nog veel kostbaarder gekleed zijn, dan de voornaamste dames. Wilt gij hem gelukkig maken, zoo moet gij haar toilet, en vooral hare juweelen roemen. Zegt gij tot hem: »Wat is uwe dochter toch een lief meisje, en wat ziet zij er van avond goed uit!” dan antwoordt hij met een genadigen knik: »Ja; — maar hebt gij gezien, welke schoone speld zij draagt? Zoo eene is er niet meer in de stad te vinden, en kijk eens eventjes naar den collier van mijne vrouw, die is nog meer waard, dan al de juweelen van die hoogadel-

lijke nuffes bij elkander!" Niettegenstaande zijn schreeuwen tegen den adel, ziet hij toch zeer gaarne, dat zijn zoon met al die nuffes danst. »Hij durft ze wel aan!" zegt hij: »hij zal haar wel eens de waarheid zeggen, dat zal hij!" En het is ook zoo; want zijn zoon verklaart, »dat het zeer warm is," en »dat er nog al veel menschen zijn," even stoutmoedig als de fijnste jonker.

Zijn vader is echter, niettegenstaande zijn pochen, evenmin op zijn gemak, als de overige leden zijner familie; zijne groote, roode handen en breede, platte voeten zijn hem overal in den weg; hij heeft dorst, maar hij weet niet wat te drinken, en vreest, door iets ongepasts te vragen, zich belachelijk te maken, juist voor die menschen, »die hem niets ter wereld kunnen schelen." Als zijne dochter niet iederen dans mededoet, beschouwt hij het als eene samenspanning van de »grootte lui," om hem te vernederen. Als zijn zoon eenige beleefdheid bewijst aan een bejaard man van hooger stand, beschuldigt hij hem van »kruipen;" als een van die groote heeren van hem geene notitie neemt, is hij woedend; als zij hem aanspreken, is hij brutaal, om te toonen, dat hij niet »overduiveld" is. Op het souper is niets goed genoeg voor hem; de duurste wijnen vindt hij zuur. Hij verklaarde eens bij vergissing, dat ze naar medicijn smaakten, waarop een spotvogel in de buurt hardop vertelde, »dat niemand de meening van mijnheer Janssen aangaande dit laatste punt kon betwisten." Eene beleediging, die hij nooit vergeten of vergeven heeft; want in weerwil van zijne gemaakte nederigheid, is er niets, dat hem meer hindert, dan eene toespeling op zijn vroegeren stand.

En toch zijn de eenige gasten, die op zijn diners en soirées verschijnen, juist uit den minderen burgerstand; alle fatsoenlijke lieden heeft hij door zijn bluffen en zijne brutaliteit afgeschrikt. Hij geeft eene reeks van briljante gastmalen aan eene menigte arme betrekkingen en vroegere vrienden, die er nog al trotsch op zijn, bij hem te komen, en door wie zijne gastvrijheid en gulheid zeer geprezen worden. Aan het hoofd van zijne tafel, is hij boven beschrijving grootsch en indrukwekkend. Het komt er niet op aan, of de gasten zich, of hem, of zijn huisgezin vervelen, of niet. Hij vergt slechts één ding van hen: dat zij met de meeste nederigheid naar zijn woorden luisteren; dat zij alles wat hem toebehoort, bewonderen.

»Gij moet een glas van dien wijn eens proeven," — roept hij uit tegen den een; — »het is andere kost, dan gij in je kelder hebt; — daar kunt gij op aan!" Of: »Zeg eens, Piet, als gij wist wat die schotel kostte, zoudt gij er met meer smaak van eten," en: »Ik wed, Jan, dat gij niet eens weet, wat daar midden op tafel staat?" en dergelijke uitroepingen meer, waaruit men genegen zou zijn op te maken, dat hoe onwetender en dommer de gasten, hoe aangenamer en gewenschter zij hun gastheer toeschijnen.

Geheel anders houdt zich de heer Janssen op reis; bij zulke gelegenheden vertoont hij zich ook in al zijne pracht en heerlijkheid, maar niet meer als burgerman; — o neen, hij is de voorname aristocraat, — de groote heer die met de zijnen naar eene druk bezochte badplaats gaat, om zich eenige weken volgens den regel te vervelen. Verre van dien, dat hij op den adel scheldt, zooals hij te huis doet, prijken nu al zijn koffers met den naam van »Janssen van de Pauwenburg;» hij houdt zich alleen op met het voornaamste gezelschap, dat zich met hem wil afgeven. Wee dan den armen gast van den vorigen dag, die het wagen zou hem te naderen! Hij is echter, in plaats van stroef en brutaal, nederig en minzaam met iederen vreemdeling; hij laat zich enkele woorden ontvallen, waaruit men overtuigd wordt, dat de reiskoets op het dek van de stoomboot hem toebehoort; hij roept zijn knecht, om te doen zien, dat die knecht ook zijn eigendom is, — niet omdat hij iets van hem noodig heeft. Een Kellner, die hem »Heer Baron» noemt, wordt vorstelijk beloond; hij gevoelt, dat de kapitein van het schip hem eerbiedigt; dat de conducteur hem vereert; de kastelein van het logement buigt voor zijne koets en zijn knecht ter aarde; hij keert naar huis en zegt, »dat het in Duitschland lang zoo'n beoerde boel niet is, als men algemeen geloof.»

Zijne vrouw is een goed slag van mensch, maar een zwakhoofd; het ruwe en onbeschofte van haar man ergert haar te huis; op reis vindt zij hem aanbiddeuswaardig. Daar zij echter ook geen zwak heeft op het burgerlijke, en gehoord heeft, dat de goede ton medebrenge Fransch te spreken, heeft zij zich ontzaglijk veel moeite gegeven om zich die taal eigen te maken. Zij heeft ook eene Fransche kamenier, van wie zij eenige phrasen geleerd heeft, zoolwel als het een en ander van de vroegere gouvernante harer dochter, die zij eindelijk wegzond, voorgevende dat het meisje volleerd was; maar in waarheid, omdat de gouvernante, die wezenlijk eene beschaafde vrouw was, haar dagelijks, in haar eigen huis, beschaamd maakte. Zij geeft zich moeite om altijd interessant te zijn, hetgeen zij het best meent te kunnen, door ziekelijkheid voor te wenden. Zij praat dus steeds van haar »zwak zenuwgestel,» van »horrible migraine;» van allerlei kwalen en ziekten, waaraan zij en andere voorname wezens onderworpen zijn. Zij eet echter met den meesten smaak, en drinkt, zooals men zegt, »een stout glas wijn;» alles misschien uit wanhoop; — maar het schijnt haar toch goed te bekomen.

Een ander zwak punt van haar is de dominee. En de dominee is een man, die het verdient; want hij is het troetelkind der groote dames uit de stad; eene soort van gereformeerde petit abbé — een allerliefst ventje! Gij moest hem eens hooren preeken voor de voorname lui! Gij moest eens hooren, hoe hij het gemeene volk in de deftigste taal voor schobbejakken en fielten uitmaakt, die

den »Mammon aanbidden» enz., als zij zelfs des Zondags voor hun hongerige kinderen iets trachten te verdienen, en derhalve voor altijd verloren zijn! Gij moest hooren, hoe hij de rijken vermaant zich niet te laten verblinden door de heerlijkheden, die hen omgeven en waarover zij beschikken kunnen; hoe hij aan zwakke zenuwgestellen heel zachtjes de waarheid zegt; hoe aardig hij elken schok, die voor hen noodlottig kon wezen, vermijdt. Gij moest hem zien als hij een kopje thee bij mevrouw Janssen, of eene andere der echte vromen, zît te drinken, eventjes op den rand van zijn stoel zittende, met de beenen zoover mogelijk daaronder gestoken, half gewurgd in zijne witte das, met zijn theelepeltje, tusschen den wijsvinger en den duim gehouden, gesticuleerende, en met de oogen als het ware de wijsheid onder uit het kopje lezende. Och, mijn jongen, als gij dat zaagt, het zou u goed doen, het zou u evenzeer stichten, als het mij steeds gesticht heeft, (op een nederigen afstand), den beschermeling en vriend van den rijken Janssen te bewonderen, — en uit den weg te blijven.

Als ik mij nog verstouten mag aan een Mr. in de rechten iets aan te raden, doe dat evenals ik, en geloof mij steeds,

Uw liefhebbenden Vader.

V.

ROEM VAN ZEKERE PHILANTHROPEN.

Aan zijn oudsten Zoon.

MIJN LIEVE JONGEN!

Het slenterleven in eene groote stad, schrijft gij mij, begint u te vervelen, en gij verlangt (bij gebrek aan praktijk) naar iets anders; — natuurlijk niet, om enkel aan den kost te komen, dat zou te alledaagsch zijn, — maar vooral om roem en onderscheiding te verwerven. Deze begeerte in u, mijn kind, is zoo natuurlijk en egoïstisch, dat ik ze zeer moet prijzen, en daar gij er zoodanig mede bezielde zijt, wil ik u gaarne een handje helpen, wat mij volstrekt niet moeilijk zal vallen, daar er duizenderlei wijzen zijn, om eer en aanzien te verkrijgen in ons vaderland. Ééne vooral wilde ik u aanwijzen, die hoogst gemakkelijk en aangenaam is, daar gij daardoor uw doel bereiken kunt onder den hoogst vleienden schijn van onbaatzuchtigheid en edelmoedigheid, en zelfs zeggen, dat gij uw eigen belangen aan die van anderen opoffert; — dat het heil van

het menschedom uw eenige wensch is, en dat het geluk van uw naasten, — dat is vooral van uw tegenvoeters, — u meer ter harte gaat, dan uwe eigen welvaart. Ik spreek natuurlijk van de philanthropie.

Indien gij nu, evenals de meeste stervelingen, met veel eerbied voor de groote menschen vrienden, die u omringen, bezielde zijt, zult gij huiverig wezen, om u zoo stoutmoedig aan hunne zijde te plaatsen, maar, het is wel eens met hen juist het tegenovergestelde geval als met de bergen: hoe meer gij ze van nabij ziet, des te kleiner worden zij. Daarentegen zijn al hun ondernemingen op de grootst mogelijke schaal. Evenals zeer kleine steentjes met groot geweld in het water geslingerd, maken zij zulke verbazende kringen in het rond, dat men er verstomd bij staat te kijken. Zij zijn gelijk aan volle flesschen champagne; het is onmogelijk te gissen hoeveel geest zij bevatten, hoeveel spektakel zij in de wereld zullen maken, totdat men ze ontkurkt. De menschevijand Caligula wenschte, dat de geheele menschheid slechts één hals had, om allen gelijk te kunnen onthoofden; — de menschevriend van onze dagen wenscht, dat de geheele menschheid slechts één hals had, om ze allen te gelijk te kunnen omhelzen; nog liever, dat ze allen te gelijk heidenen waren, om ze dan allen te gelijk te kunnen doopen. Het gebod zegt: »Hebt uw naasten lief als u zelve», de philanthroop strekt dit uit over de geheele wereld; dat wil zeggen, hij begint eerst met China of Tomboktoe.

Gij hebt in de laatste tijden zeker tot uwe stichting gezien, hoe vurig men bezielde is voor het heil der Chineezers, hoe men, om zoo te spreken, premiën uitschrijft voor gedoopte mandarijnen en menscheneters. Het zal u wellicht verwonderd hebben, dat men niet liever met de gedoopte heidenen te huis heeft aangevangen; want die zijn ontelbaar, en hoewel ik niet alle menschen tot positief-christelijke domperridders wilde maken, evenals eene zekere partij hier te lande, wenschte ik toch, dat men algemeen meer aan onze eigen landgenooten dan aan de Chineezers dacht, ten minste voor het oogenblik; maar daardoor zouden de philanthropen zich niet genoeg onderscheiden, en zelve niet genoeg geprezen worden, wat toch gewoonlijk het hoofddoel der philanthropie blijft, en waarom ik u die zoo stellig wilde aanraden; maar — en vergeet dat niet, — de philanthropie in den ruimsten, hedendaagschen zin van het woord, en geene bespottelijke, kleingeestige menschen liefde, die u verleiden zou, in stilte weldaden te bewijzen en uwe linkerhand niet te laten weten, hoeveel goed gij met uwe rechterhand gedaan hadt. Dit zou vooral nu zeer bespottelijk zijn, daar men als echte liberaal, noch in de regeering noch elders, iets geheimzinnigs wil zien of weten.

Wilt gij u dus als philanthroop onderscheiden, mijn beste jongen, wees volstrekt niet bedeesd of benauwd! Treed even gerust

op voor het publiek, alsof gij wezenlijk den menschen eene weldaad wildet bewijzen; — kunt gij u zelve dit diets maken, dan zult gij uw doel des te gemakkelijker bereiken.

Neem een voorbeeld aan onzen vriend, den heer Zalig, lid van den stedelijken raad en van ik weet niet wat al meer, »een der meest geachte ingezetenen onzer stad,» gelijk de couranten zeggen, die echter, onder ons, te dom is om, — — — nu gij kent het spreekwoord, — en die toch, in weerwil daarvan, een der invloedrijkste en meest geziene mannen zijner geboorteplaats is, — alles door middel zijner philanthropie en zijner bescheiden onbeschaamdheid. Zie hem over straat loopen; hij heeft een bundel papieren onder den arm; traktaatjes steken uit zijn rokzakken, traktaatjes stralen flauw uit zijn oogen; traktaatjes-taal is op zijn lippen en zijn traktaatjesachtige roem wordt in de dagbladen verkondigd. Hij houdt u op straat op; hij vraagt niet naar uwe vrouw en kinderen, of naar iemand, of iets anders. Hij vertelt u onophoudelijk van hetgeen hij voor het heil der menschheid in ver afgelegen landen reeds gedaan heeft en nog doen wil. Hij dringt u een bundeltje vrome geschriftjes op, — stelt u dus op gelijke lijn met de heidenen, — en hij vergt tevens eene milde bijdrage tot zijn plannen, als waart gij Croesus of Rothschild. Vraagt gij daarentegen iets van hem, om eene noodlijdende familie in de buurt te helpen, hij lacht u uit; — zegt gij, dat het eerlijke, maar ongelukkige menschen zijn; hij is overtuigd, dat gij hem voor den gek houdt.

Al het gevoel, dat hij voor zijn landgenooten heeft, besteedt hij aan de ergste misdadigers, die hij vinden kan. Bekijk zijn keurige laarzen eens, zij zijn door een schoenmaker-moordenaar in de gevangenis gemaakt, — en komen den philanthroop veel goedkooper te staan, dan de lompe dingen aan uwe voeten, die gij van uw armen, eerlijken buurman gekocht hebt. — Zie de afschriften van zijne circulaires over de verspreiding van gutta serena overschoenen in de binnenlanden van Afrika; hoe keurig geschreven! Het is het werk van een brandstichter in zijne cel! Zijn huis is letterlijk door misdadigers gemeubileerd en opgesierd. De matten op den vloer zijn door erkentelijke dieven vervaardigd. De schilderijen op de muren zijn herinneringen aan dankbare falsarissen. Als gij hem gelooven wildet, zou hij u overtuigen, dat men alles ter wereld in de gevangenis kan laten maken, beter dan elders, — en veel goedkooper; — dat het christenplicht is misdadigers te begunstigen en eerlijke armoede te laten verhongeren. Maar zijn gevoelig hart wordt dikwijls door hardhoorigen en ongelooovigen onder de mannen geschokt, en hij zoekt troost en opbeuring bij de vrouwen. Die teerhartige schepsels zijn niet bestand tegen zijne welsprekendheid, en, naast den rechtzinnigen dominee, wordt de heer Zalig aanbeden in de vrome huisgezinnen, welke hij met zijn bezoeken vereert.

Zijn bezoeken zijn ook niet gelijk aan die van gewone stervelingen; hij maakt geen thee- of digestievisites, daartoe heeft hij geen tijd; maar den geheelen dag loopt hij rond, van het eene huis in het andere. Als het eten op tafel is, verschijnt de heer Zalig. Hij moet eventjes één woordje met mevrouw spreken; hij neemt nauwelijks notitie van den hongerigen echtgenoot, hij zijgt neder op eene sofa; hij is uitgeput; als mevrouw een glaasje madera bij de hand heeft! — hij is al sedert acht uur aan het loopen!

Hij spreekt sotto voce met uwe vrouw, terwijl gij staat te trommelen op de glasruiten en te denken, dat de visch koud wordt; — uwe vrouw vraagt heel lief naar uwe beurs, en de philanthroop slurpt zijn glaasje uit. Eene hongerige maag is licht omkoopbaar; gij geeft het geld, gij wilt gaarne uw middagmaal dubbel betalen; maar gij stampst toch met de voeten als gij ontwaart, hoe veel lichter de beurs geworden is als gij die terugkrijgt. Gij vloekt als een ketter, hoewel gij »een engel van geduld» zijt, wanneer uwe vrouw verklaart, dat de heer Zalig een »allerlieftst mensch is,» omdat gij overtuigd zijt, dat uwe echtgenoot u inmiddels voor een wreedaardig monster houdt.

Heeft hij vernomen, dat gij naar een concert of naar de komedie gaat, dan overvalt hij u, juist als gij de deur uit wilt gaan, en hij heeft weder een apartje met mevrouw. Hij klaagt, dat hij geen tijd heeft aan zulke genoegens op te offeren, hoewel hij er dol veel van houdt. Hij praat zooveel over zelfverloochening, enz. dat gij eindelijk een half uur te laat uitgaat, en uwe vrouw zich zeer over u schaamt, dat gij den tijd hebt om allerlei genoegens na te jagen. Het oprichten van maatschappijen, het beleggen van vergaderingen en het verspreiden van allerhande gedrukte en ongedrukte circulaires, beginnende met de woorden: »Dierbare medechristenen» en eindigende met een aanval op uwe beurs, behoort ook tot het vak van den philanthroop. Het is noodzakelijk, dat deze maatschappijen enz. echter zooveel mogelijk uit vrouwelijke leden bestaan, die, altijd in ruzie met elkander, steeds den oprichter inroepen haar bij te staan, en zijn gezag eerbiedigen, en haar mannen plagen, totdat dezen zijn doel helpen bevorderen.

Dit is in alle opzichten zeer aan te prijzen; de vrouwen zijn doorgaans weinig in grammaticale regels bedreven en uwe circulaires enz., kunnen dus in het meest ellendige Hollandsch, — zelfs in het Handelsbladsch, — geschreven zijn, zonder eenige critiekte vreezen. Eenige fijne complimenten aan, en aanprijzing van de vrouwelijke deugden zijn echter volstrekt niet daarin te vergeten, en ze moeten zoo lang mogelijk gerekt zijn. Het laatste is voornamelijk om te verhinderen, dat de mannen het in het hoofd krijgen ze te lezen. Eene vrouw komt te huis: »Mijn beste Klaas,» zegt zij, »lees eventjes dezen algemeenen zendbrief van Zalig aan zijn dierbare medechristenen.» De man ziet vier bladzijden zeer klein ge-

drukt. »Het is mij veel te lang, vertel gij mij wat hij wil, dat is beter.» En de vrouw gaat zitten en vertelt, niet wat Zalig wil, maar juist wat zij weet, dat met de denkbeelden van »manlief» overeenkomt, en »manlief» moet weder betalen, en betaalt ruim, omdat mevrouw Zus, of mevrouw Zoo, al zóó veel gegeven heeft, en zijne vrouw niet minder zijn wil, enz. — Wil hij echter niet goedschiks bezwijken, het helpt hem toch niet. Al hetgeen hij te weinig geeft, wordt toch uit het geld van de huishouding genomen, en hij heeft kans een zuur gezicht van zijn vrouwtje, met een stuk taai vleesch van den slager aan tafel te zien: — welke sterveling zou daartegen bestand zijn?

Inmiddels wordt algemeen bekend, dat Zalig weder tot het een of ander heilig en stichtelijk doeleinde zooveel honderd gulden »op de meest onbaatzuchtige wijze» heeft bijeengebracht. Met elk tientje, dat gij geeft, wordt zijn roem verhoogd, en hij doet afrekening voor een kring van dames tot het laatste halve centje toe, zóó nauwkeurig, dat zijne menschlievendheid slechts door zijne accuratesse geëvenaard wordt. Hij zorgt ook daarvoor, dat verslag gedaan wordt van alles, wat hij onderneemt, in alle mogelijke couranten, welke altijd zeer dankbaar zijn, als ze »ingezonden stukken», die niet al te vol taalfouten zijn, krijgen. Hij veracht iedereen, die hem niet aanbidt, en behandelt de grootste heeren uit de stad met zooveel onbeschoftheid, — daar hij hun vrouwen aan zich heeft onderworpen, — dat eindelijk niemand meer het waagt tegen te spreken, dat de heer Zalig de grootste der philanthropen, de edelmoedigste der menschen is. Kunt gij u een benijdenswaardiger lot voorstellen?

Op deze wijze kunt gij u, mijn zoon, ook onderscheiden; mocht mijn ontwerp u niet aanstaan, dan zal ik u wat anders geven, zooals de ministers tot de Tweede Kamer zeggen, en blijf inmiddels,

Uw liefhebbende Vader.

VI.

OVER DE KUNST OM RECENSIËN TE SCHRIJVEN.

Aan zijn oudsten Zoon.

MIJN LIEVE JONGEN!

Gij verwerpt mijn plan om een philanthroop van u te maken, en u op die wijze eer en aanzien te verschaffen, en gij houdt vol, dat gij liever in de tijdschriften wilt schrijven, dat gij er ten minste

»geen kwaad in ziet,» en dat gij hoopt »u daardoor te onderscheiden!»

Het is mij wel tot dusver onbekend geweest, dat gij u geroepen voeldet als schrijver op te treden, en ik weet zelfs tot heden niet, dat gij eenig talent voor het schrijven hebt; maar dat komt er niet op aan; dat is volstrekt niet noodig; en daar men u daartoe uitgenoodigd heeft, kunt gij, evengoed als duizend anderen, in onze »meest geachte» tijdschriften de allergrootste zotternijen plaatsen, zonder dat iemand het u kwalijk nemen zal; want zelfs onze »meest geachte» tijdschriften zijn dankbaar als ze stof genoeg hebben, — gratis geleverd, — om hun nummers te vullen, en als gij uw naam niet onder uw voortbrengselen wilt zetten, is het schrijven in zulke maandwerken iets, dat u zelve niet benadeelen, evenmin als het anderen iets baten kan. Maar om u daardoor te onderscheiden, geloof mij, dat zal niet gelukken; gij zoudt even goed lid kunnen worden van het een of ander geleerd genootschap, en gij zoudt u waarlijk roemrijker onderscheiden door niet in onze maandwerken de groene vruchten van uw onrijp verstand ter markt te brengen, dan door met allerhande prullen die »zeer gezochte» tijdschriften, zoo mogelijk nog slechter te maken dan ze reeds zijn. Maar des menschen zin is des menschen leven, en daar gij in uw voornemen volhardt, om als schrijver op te treden en de menschen te vervelen, en mij vraagt, u in het bereiken van uw edel doel bij te staan, zal ik u ook, in den beginne, de behulpzame hand leenen.

Daar iedereen dezer dagen over beginselen babbelt, en in het oneindige redeneert, is het ook hoogst noodzakelijk, dat gij u met het een of ander grondbeginsel laat inenten (evenals met de pokken), dat gij dus een zeker karakter aanneemt, in hetwelk gij als schrijver u steeds moet vertoonen. Ik zal u dadelijk aan een grondbeginsel helpen, of liever aan eene spreuk, of leuze: blijf daaraan getrouw en strijd moedig, mijn jongen, niet voor de goede of de edele zaak, maar om u zelve te onderscheiden, — het doet er niet toe op welke wijze, — en ik wanhoop er niet aan, u vroeger of later tot lid van het Instituut benoemd te zien, zoodra de letterkundige klasse van dat luisterrijke lichaam opnieuw ingesteld wordt, om weder, met of zonder permissie van den Koning, op eene wetenschappelijke wijze te luieren.

Maar ik keer tot deze leuze terug, welke ik u wilde aanbevelen; zij is deze:

*„Bilde mir nicht ein ich könnte was lehren,
Die Menschen zu bessern oder bekehren,“*

en ik heb ze aan den geleerden dr. Faust ontleend. Als gij nu, evenals ik overtuigd zijt, dat deze spreuk, van u zelve gebezigd, niets dan waarheid bevat, kunt gij gerust aan het schrijven gaan

over alles wat los en vast is, en hetgeen uw denkbeelden aan gezond verstand of grondigheid missen, zullen ze voorzeker aan oorspronkelijkheid en stoutmoedigheid winnen, aan welke beide deugden er groot gebrek is onder diegenen onzer hedendaagsche schrijvers, welke geen bloote vertalers zijn.

Gij wilt echter in de tijdschriften aanvangen; men heeft u reeds eenige boeken »ter recensie» gezonden, en gij vraagt mij om hulp. Het is al een bewijs van uw aanleg, mijn kind, dat gij mij niet zegt, welke boeken men u toegezonden heeft, want dat doet er volstrekt niet toe; boeken zijn boeken, en recensieën zijn altijd goed genoeg voor onze tijdschriften, als zij maar lang genoeg zijn, en niet te scherp, omdat men zich als redacteur van een maandwerk geen onverzoenlijke vijanden moet maken.

Ik vind het ook allerbest, — daar gij u zelf niet in staat gevoelt iets hoegenaamd aan den dag te brengen, — dat gij u nederzet om het werk van anderen te beoordeelen, en raad u aan, zonder dat gij daarom benauwd behoeft te wezen, niemand ter wereld, zoo de redactie u daartoe niet bepaaldelijk uitnodigt, of uw eigenbelang zulks niet medebrenge, onvoorwaardelijk te prijzen of te gispn. Evenwel moeten uw recensieën eene bepaalde kleur hebben; d. i. ze moeten onder de rubriek kunnen gerangschikt worden van gunstige of ongunstige recensieën, en om u zelve moeite te sparen, of eenige studie, wat in deze praktische eeuw slechts tijdverspilling is, — wil ik beproeven een paar modellen van recensieën te geven, welke gij met invulling van de titels der boeken en van de namen van schrijvers, uitgevers, vertalers enz., dadelijk kunt gebruiken voor de u reeds toegezonden werken. Hier volgen dus modellen: 1°. van eene gunstige, 2°. van eene ongunstige boekbeoordeeling, geheel in den stijl en trant onzer »meest geachte» tijdschriften.

1°. EENE GUNSTIGE RECENSIE.

»Het vóór ons liggende werk hebben wij met het meeste genoegen gelezen. De geachte schrijver heeft nieuwe aanspraken gekregen op onze dankbaarheid en op die van alle echte vrienden en beoefenaren der fraaie letteren. Zelden hebben wij grootere scherpzinnigheid met zooveel gloeiende verbeeldingskracht gepaard gezien, terwijl op elke bladzijde van zijn boeiend werk, het schitterend licht van een vernuft doorstraalt, hetwelk echt Nederlandsch mag genoemd worden. Men ontwaart reeds in de eerste hoofdstukken van het eerste deel, dat de geleerde schrijver, zonder onze meest verdienstelijke vertalers in taalkennis te evenaren, evenveel echt dichtelijk gevoel bezit als de heer Alberdingk Thijm. Evenmin bij hem (den schrijver), als bij eenig ander onzer wezenlijk geleerde vaderlandsche schrijvers, vindt men eene pedante vertooning

van weten, of spreekt hij uit de hoogte over anderen, zonder daartoe gerechtigd te zijn. Zijn boek is, in één woord, een juweel, en vooral aan leesgezelschappen, en dergelijke inrichtingen voor de verspreiding van degelijke en klassieke lectuur zeer aan te bevelen.

»Wij zouden echter niet onpartijdig zijn, indien wij den schrijver niet op eenige kleine leemten in taal, stijl, beschrijving en zelfs in de spelling opmerkzaam maakten, die bij een eventueelen herdruk van het werk gemakkelijk te verbeteren zijn. Het is onnoodig dezelve hier op te sommen. Sapiënti sat! Het tweede deel is ontsierd door de volgende drukfouten — — — —»

Het is voor u, mijn jongen, zeer gemakkelijk eenige drukfouten hier en daar op te sporen, daar er nauwelijks één pagina zonder drukfouten hier te lande uitgegeven wordt, en als gij dat gedaan hebt, gaat gij voort:

»Het derde deel beviel ons bij uitstek, evenals het eerste en tweede, jammer maar, dat wij daarin ook dezelfde gebreken ontdekten.

»Druk en papier zijn zeer goed; elk deel is versierd met een keurig vignet; mogen schrijver en uitgever door een goed debiet ruimschoots hun arbeid en kosten beloond zien!»

(Deze soort van schietgebedje aan het einde is zeer noodzakelijk en algemeen; het zou eene aangename variatie daarop zijn, als gij het misschien op vers kondet brengen; dit laat ik echter geheel en al aan u over.)

2°. EENE ONGUNSTIGE RECENSIE.

»Het vóór ons liggende werk hebben wij met weinig genoeg gelezen. De tot dusver onbekende schrijver heeft door dit boek geen aanspraken gekregen op onze dankbaarheid, of op die van de echte vrienden en beoefenaren der fraaie letteren. Zelden hebben wij grooter gebrek aan scherpzinnigheid, met zulk een volslagen gemis aan gloeiende verbeeldingskracht gepaard gezien, terwijl op geene enkele bladzijde van het langdradig werk één flauw vonkje doorstraalt van een vernuft, hetwelk echt Nederlandsch zou kunnen genoemd worden. Men ontwaart reeds in de eerste hoofdstukken van het eerste deel, dat de niet wetenschappelijk gevormde schrijver bijna even weinig taalkennis bezit als de meeste onzer prulvertalers en evenveel echt dichterlijk gevoel mist als de heer A. B. C. Evenzeer bij hem (den schrijver), als bij vele andere onzer quasi geleerde auteurs, vinden wij eene pedante vertooning van weten en spreekt hij uit de hoogte over iedereen, zonder daartoe gerechtigd te zijn. Zijn boek is, in één woord, een prul en slechts aan leesgezelschappen en dergelijke inrichtingen voor de verspreiding van prullectuur aan te bevelen.

»Wij zouden echter niet onpartijdig zijn, indien wij niet op eenige schoonheden in taal, beschrijving en zelfs karakter-teekening opmerksaam maakten, welke een eventueelen herdruk van het werk wenschenswaardig maken. Ons ontbreekt de ruimte, om ze hier op te sommen. — Sapiënti sat! Het tweede deel bevat minder drukfouten dan het eerste. Het derde deel beviel ons echter, over het geheel, niet beter dan het eerste en het tweede; evenwel hebben wij dezelfde schoonheden daarin ontdekt.

»Druk en papier zijn niet best; elk deel is ook ontsierd door een allernaarst vignet. Wij eindigen echter dit verslag met den oprechten wensch, dat én de schrijver én de uitgever door een goed debiet hun arbeid en hun kosten ruimschoots mogen beloond zien!»

Gij ziet, mijn zoon, uit bovenstaande modellen, dat het recenseeren op de hier te lande gebruikelijke wijze volstrekt niet moeilijk is, en de twee staaltjes, welke ik u gegeven heb, volmaakt in den stijl zijn, die het meest in zwang is. Heeft men uvertaalde werken ter recensie gegeven, voeg er dan hier of daar bij: »Wij hebben de vertaling met het oorspronkelijke niet kunnen vergelijken; maar het Hollandsch krioelt van gallicismen, anglicismen of germanismen,» naarmate het werk uit het Fransch, Engelsch of Hoogduitsch overgezet is. en gij zult altijd, om zoo te zeggen, spijkers met koppen slaan. Ik heb u echter nog één gewichtigen raad te geven, welken gij bij het recenseeren niet uit het oog moet verliezen; eer gij de werken, die gij gerecenseerd hebt, op uw boekenplanken plaatst, laat ze door uw oppasser zorgvuldig opensnijden, opdat niemand uwer vrienden ontdekke, dat gij ze niet gelezen hebt; voor redacteurs en het publiek behoeft gij op dit punt geen vrees te koesteren.

Als gij nu niet schroomvallig zijt, en u niet schaamt vlijtig gebruik te maken van de u gegeven wenken, kunt gij, hoe ongeschikt gij overigens voor het schrijven ook zijt, u toch zeer daarin onderscheiden, en eer doen aan

Uw liefhebbenden vader.

VII.

EENE VARIATIE OP EEN OUD LIED.

*»Sinterklaas, goed heilig man,
Trek je beste tabbert aan;
Rij er meê over de huizen! —»*

Ik houd van Sinterklaas; ik heb altijd van Sinterklaas gehouden; hij is een gemoedelijke, ouderwetsche, burgerlijke, echt Nederland-

sche heilige! Een heilige, die zich niet schaamt de vingers aan klompen vuil te maken; die misschien zelf klompen draagt; die iets langepijachtigs in zijn aard heeft; die, — in weerwil van het lied, — zeker nooit over de huizen rijdt; maar, wèl door den schoorsteen in huis komt, met ketengerammel en schrikbarende geluiden, in plaats van, op de wijze van meer luchtige geesten, gelijk eene zinking door het sleutelgat te waaien.

En toch is er geen heilige in den kalender te vinden, die meer gevierd wordt!

Reeds lang vóór den dag van zijn sedert eeuwen aangekondigd, en met echt onfatsoenlijke, platburgerlijke regelmatigheid, jaarlijks herhaald bezoek, wordt hem eene ontvangst bereid door het geheele volk, even plechtig en indrukwekkend als die van onzen geërbiedigden koning zelve, als hij zijn bezoek aflegt, om de liefderijk vereenigde zitting van de beide Kamers der Staten-Generaal te openen.

De eigenaren van speelgoed- en suikerbakkerswinkels tellen, reeds lang vóór den gewichtigen dag zelve, in hunne verbeelding de blanke guldens, welke hij hun opleveren zal. Rijke ouders zijn verlegen met de keuze van hetgeen aan hun lievelingen zal worden uitgereikt; arme ouders zijn verlegen, hoe hun kinderen in de algemeene vreugde te doen deelen. Maar, door geheel Nederland kloppen de harten der kindertjes onstuimiger, als Sinterklaas genoemd wordt. En hoe nader zijn bezoek, hoe grooter de opgewondenheid onder menschen van elken stand en leeftijd.

Moeders gaan op ongewone tijden de deur uit; oudere broeders en zusters, die reeds ingewijd zijn, nemen een air van geheimzinnigheid en gewicht aan, dat indrukwekkend is. Toegedekte manden, groote en kleine pakken, groene trommels met geelachtige, galzieke bloemen er op geschilderd worden in huis gesmokkeld, en in kasten voorzichtig opgesloten, welke tot dusver opengestaan hebben; zelfs de meiden in huis zijn niet meer zoo vertrouwelijk met de kleintjes als vroeger, en houden fluisterend geheimzinnige gesprekken met den bakker aan de huisdeur!

Ja, zelfs tot in die verblijven der ellende, kostscholen genoemd, dringt de koortsachtige aandoening van het volkje door; dáár wordt de tijd van de aankomst van den trein, van de brieven, van de schuit, van de diligence, nauwkeurig en angstvallig berekend. Zal men zijn Sinterklaas nog op den grooten dag zelve ontvangen? Zal men moeten wachten tot den volgende morgen? Zal mijnheer vacatie geven? Zal mevrouw op water-chocolade trakteeën? Zal men misschien, o toppunt der zaligheid, bij oom ten eten worden gevraagd, en 's avonds naar school terugkeeren met de zakken gevuld en de maag overladen met de zoete gaven van den heilige, en naast zijn bed zien staan de trommel van huis, dat summum bonum van den schooljongen?

Zal men, terwijl de anderen slapen, terwijl mijnheer en mevrouw en de ondermeesters nog beneden zijn, in het halfdonkere slaapvertrek, bij het licht eener lantaren, zijn schatten kunnen uitpakken?

Bovenop liggen de letters, — dat spreekt, — op een stuk met vet doorschijnend papier; ze worden voorzichtig ter zijde gelegd; alleen het beentje van de N is afgebroken; het is nauwelijks de moeite waard het te bewaren! — En spoedig rust nu moeders koek bij dien van oom! Intusschen gaat men voort met uitpakken! — Drie lagen papier, om te verhinderen dat het vet doordringt, worden ongeduldig ter zijde geworpen; dáár liggen de schatten in al hun verblindende pracht! Sinterklaas! Sinterklaas! gij hebt de vingers van de teedere moeder geleid, toen zij alles zoo veilig, zoo keurig, zoo smaakvol voor het zoontje inpakte, terwijl zij misschien een zucht loosde bij de gedachte, dat het nog drie weken moest duren eer haar lieveling naar huis kwam! — Eene mooie beurs, van zuster Trui, — zóo zegt een daarop gespeld papiertje, — met breede, gouden ringen; zouden die echt zijn? — De beurs wordt betast; er is niets in; — eene kleine teleurstelling, welke vergeten wordt bij het gezicht van de prachtige bontzijden das van moeder, en het zakboekje van vader, en het zware zilveren potlood van tante, en wat al niet meer! Onder in het trommeltje liggen weder ontelbare vellen papier; men weet, dat er niets meer in zit; maar men moet toch eventjes zien! — het is zóó; de trommel is leeg, en nu, nu voor het eerst, denkt men aan den brief; want, dat er een brief is en wezen moet, dat staat vast; — zou die verloren zijn? Men werpt zijn schatten door elkaar om er naar te zoeken. — Ha! in de portefeuille! Met bevende vingers rukt men die open, de brief valt er uit; op den harden, karpeloozen vloer kondigt het doffe geluid van den vallenden brief aan, dat die »bezwaard" is. O geluk, geluk! o zalige vreugdetranen, welke het kind langs de wangen biggelen, als het met den dierbaren brief in de hand, welks minste schatten het geld was, insluimert met een dankbaar en licht hart, hoewel met eene overladen maag, onder vreemden. Sinterklaas! Sinterklaas! zend hem zalige droomen!

De hoeveelheid lekkers echter, die het kind verslonden heeft in den loop van den dag, doet mij twifelen, of dit in de macht is zelfs van den heilige; — laten wij dus uit de kostschool ontsnappen; laten wij naar huis terugkeeren!

De lange dag is ten einde; er is nevel in de lucht, dikke, tastbare nevel, en modder, diepe, natte modder op de gladde straatsteenen! Bah! wat doet dat er toe; er zijn heldere lichten in alle winkels; er zijn drommen van menschen op straat; rijken in wagens; armen in klompen; iedereen trekt uit, om den heilige welkom te heeten. Wat doet het er toe, of men koude voeten krijgt? Het vuur straalt toch uit de oogen. — Ziedaar die vroolijke groep, — vader, moeder en een geheele troep kinderen! Allemaal echter:

dochters, of kleine, zeer kleine jongens; de grooteren loopen liefst alleen, d. i. met hun makkers. Er is misschien een beleefde neef bij, die doodelijk, maar in het geheim, verliefd is op dat zestienjarige, blauwoogige, lieve nichtje, tot groot verdriet van de oudere zuster, die hem »een ondraaglijken fat” noemt, en hare zuster steeds doet blozen, door zich hardop te verwonderen, »hoe het mogelijk is, een verstandig woord met zoo iemand te spreken!”

Maar de neef, die anders timide is, wiens baard nog in de keel is, en die dus aanhoudend met eene stem spreekt, welke op eene verbazende wijze overslaat van den hoogsten tenor tot den laagsten bas; die er reeds van praat om zijn knevels te laten staan; die een zwierigen gouden horlogeketting en regenboogkleurig satijnen vest draagt, en ter eere van het nichtje door de modder draaft in zeer nauwe, dunne verlakte laarzen, is hedenavond bijzonder stout. Hij heeft zijne nicht dadelijk den arm geboden, zodra zij de deur uit was. »Het is zoo donker, en het gewoel enz.,” en hij laat haar, zelfs in de winkels, niet voor één oogenblik los. Hij draagt de pakken voor de geheele familie, in zijn overjas, in zijn rokzakken, onder den arm, — overal; hij gevoelt reeds eene diepe verachting voor lekkers, en is verrukt over de synpathie van het nichtje, dat slechts van tijd tot tijd »een heel klein stukje” snoept. Hij is ook uitermate vriendelijk jegens iedereen, en besteedt eerst een geheel gulden van zijn zakgeld, om geschenkjes te koopen voor de overige neven en nichten, om eindelijk in het geniep een driegulden uit te geven voor een Sinterklaas voor het nichtje, hetwelk hij haar aan den donkeren hoek van de straat in de hand drukt, te gelijk met eene groote borstplaat in een heerlijken omslag gewikkeld, waarop een hart prijkt, met een pijl doorboord.

Als men alle winkels bezocht heeft, brengt hij de familie eventjes nog naar huis. Op de stoep drukt hij het nichtje de hand; hij zegt goeden nacht met eene schorre, tragische stem; — hij herhaalt de plechtigheid van den handdruk bij alle leden van de familie, die van koude staan te rillen op de stoep, totdat oom, die begint te verlangen naar een glas punch en eene sigaar, en eenigszins knorrig is over al het geld, dat hem door de vingers gegleden is, op eene verdrietige wijze zegt: »Wat malligheid! ik blijf hier niet staa; kom maar eventjes binnen!” en tante voegt er bij: »Blijf een boterham eten!” — O Sinterklaas, Sinterklaas, dien schelmschen jongen hebt gij geholpen, en gij helpt hem nog den geheelen avond, als hij zoo beleefd is jegens tante, en zelfs zoo vriendelijk jegens die leelijke oudere zusters, en zoo aardig met de kindertjes; — maar hij blijft na het souper wat te lang zitten en derkt eerst aan het weggaan, als oom wel twintigmaal in de vijf minuten op zijn horloge gekeken heeft. —

Eindelijk tukt hij op; maar juist als hij de huisdeur achter zich

wil toetrekken, herinnert hij zich zijn handschoenen, welke hij in de kamer vergeten heeft. Hij keert terug: — in de donkere gang ontmoet hij het nichtje, — o Sinterklaas, Sinterklaas! waarom vliegt het meisje met blozende wangen de trap op naar hare kamer en waarom is de vroolijke neef zoo verschrikkelijk verlegen, als de deur van de eetkamer opengaat en oom hem tegenbuldert: »Wat drommel, ben je nog niet weg?»

O heilige man, dit is uw werk! maar het is ook uw werk, dat de neef met een aangedaan, maar vroolijk hart op straat staat; dat hij in den zak tast en ter eere van Sinterklaas een armen man een paar kwartjes in de hand stopt, die een in lopen gehuld kind nog laat door de nu eenzame straten draagt; — het is ook uw werk, dat, zelf gelukkig, hij er aan denkt, om anderen gelukkig te maken, en zich voorneemt om den volgenden morgen zijn oppasser, — die elf kinderen heeft en een inkomen van plus minus drie gulden in de maand, — een ruim geschenk te geven, en het is uw werk, dat, in zijn droomen, schoone nichtjes en dankbare armen de spoken verdrijven van ledige beurzen, knorrige ooms, bedorven laarzen en verloren zakdoeken!

Maar niet alle menschen hebben schoone nichtjes, om er mede naar huis te gaan; ik ten minste heb er geen; ik loop nog eventjes een straatje rond. — Hola, jongens! niet zoo wild! — Ik vraag excuus; het zijn geen jongens, het zijn louter jongeheeren, — jongeheeren met glacé-handschoenen aan, met sigaren in den mond en een zwierigen gang. — Hetgeen ik voor woestheid hield, was niets anders dan onbeschoftheid; ik had mij vergist: — ik moest van de kleine steentjes af; — zij? waarachtig niet!

Zij stuiven dien prachtig verlichte winkel binnen. »Zooveel glazen punch! Mijnheer zal wel betalen!» Mijnheer nu is een bleke, ziekelijke jongen, misschien veertien jaren oud, die met de utterste moeite, — want zijn handschoenen zijn zeer nauw, — de beurs uit den zak kan krijgen; wiens hoofd beneveld is door punch en zware sigaren; wiens maag van streek is van het lekkers, dat hij in het geheim heeft gesnoept, want hij zou zich schamen, om in de tegenwoordigheid van anderen zoo iets kinderachtigs te doen!

Daar staan zij nu en rooken en drinken en doen hun best om blasés te schijnen: — maar gij, Sinterklaas, onverhoeds en ongezien, staat in hun midden en blaast hun wat beters in. Aan de deur van den winkel, welk een gewoel! kleine ronde gezichtjes, schalkachtig en vroolijk; arme menschen-kinderen; — zij schreeuwen en jubelen en zien toe en benijden en bewonderen de rijke jongeheeren. »Kom!» roept een van dezen uit, — »laten wij een zak met sinterklaas onder die arme drommels werpen; zij moeten er om grabbelen!» Een andere jongeheer, die het volgend jaar, als het staatsexamen niet weder ingesteld wordt, hoop student te worden, stelt voor, om gloeiende centen uit te strooien, maar wordt

overschreeuwd door de anderen, die reeds bezig zijn met den zak uit te storten. Sinterklaas, eere zij u! — gij hebt ook dien grooten, dikken jongen een woord in het oor gefluisterd, die in elke hand een klaasman houdt, die het hoofd van den één reeds heeft afgebeten; die zich gereedmaakt om den tweeden onder de guillotine zijner tanden te brengen; maar die plotseling hem ter executie overlevert aan een klein, ongelukkig, kreupel kindje, dat, met gapenden mond, maar onmachtige handjes, den koekenregen waargenomen heeft, zonder iets op te vangen, en nu met tranen in de oogen staat te gluren op zijn gelukkiger makkers. — Sinterklaas, dit hebt gij den dikken jongen ingegeven; zult gij ook zorgen, dat hij morgen wat goeds in den klomp vindt, welken hij bij zijne tante, de naaister, heeft gezet?

Het is mogelijk, helaas, dat hij in zijne hoop wordt teleurgesteld; want tante, de naaister, is doodarm; zij zit nu te huis om te pikken al wat zij kan; zij moet nog een paar dozijn kleine, zeer kleine zakdoeken afmaken, tegen den volgenden morgen, voor de beschermvrouwen van de armenbewaarschool, die morgen aan elk wichtje een grooten klaasman, twee kopjes water-chocolade en een zakdoekje openbaarlijk en plechtiglijk zullen uitreiken!

Wij willen die plechtigheid bijwonen, — want het is eene plechtigheid. — Wij zijn ook daartoe uitgenoodigd door eene dame-hoofdbestuurderesse, die niet minder dan zes medebestuurderessen heeft, welke bijgestaan worden door de buitengewone directrices, die gekozen worden uit de dames-donatrices, welke de gewone leden van het weldadig genootschap, dat door haar (behalve de bewaarschool) bestuurd wordt, uitkiezen uit de overige Nederlandsche vrouwen en maagden.

Het is tien uur 's morgens; de nevel van den vorigen avond is opgetrokken; het vriest van belang. Wij trekken onze dikste jassen aan en draven naar de bewaarschool.

Iedereen weet, hoe eene bewaarschool er uit ziet; — wie het niet mocht weten, kan het zich zonder groote inspanning verbeelden. — Jongen! wat is het daar koud! De glazen zijn alle met bloemen geborduurd door de nachtvorst, ter eere van Sinterklaas; — dichtbevoren, behalve op ééne plaats van ééne ruit; daarop is eene ronde plek ontdooid; door die ronde plek, met de magere handen achter den rug ineengeslagen, staat de onderwijzeresse van de school, op den uitkijk naar het rijtuig, of de rijtuigen der bescherm- en andere heilige vrouwen. — Sinterklaas, Sinterklaas, waar zal uwe plaats zijn?

Achter de onderwijzeresse zitten op lange rijen, op smalle, harde banken, kleine, heel kleine kinderen, armoedig, maar zindelijk gekleed; er heerscht een doodsche stilte; de kinderen zitten te gapen en te slapen en te rillen en op hun roode vingertjes te turen, en met verbazing op de heeren en dames te staren, die als genoodig-

den in de zaal treden. Iedereen fluistert; niemand spreekt hardop; de kinderen zwijgen. Als er een bij ongeluk hoest, kijkt de onderwijzeresse dadelijk om, en ziet den boosdoener scherp aan; — de ongelukkige zou liever stikken, dan nogmaals te proesten. De tucht is admirabel!

Intusschen heb ik onophoudelijk zitten te knipoogen tegen een kleinen schelm, aan den hoek van de eerste bank, totdat het kind op eens er uitklimt en op mij toeloopt. Ik zal nooit den blik der onderwijzeresse vergeten, als zij mij in het oog krijgt, Ik heb mij verbeeld zoo moedig te zijn, als de meeste mannen; maar die blik! — Heel zachtjes, op de toppen van de teenen loopend, draag ik het kind weder op zijn plaats, en verberg mij zoo spoedig mogelijk in de achterste rijen der toeschouwers: — de voorste maken plaats voor mij, als ware ik een misdadiger; — ik kan geen woord uitkrijgen; — dat is ook niet noodig, want op het oogenblik treden de dames, wier titels ik reeds vermeld heb, in de zaal.

Het is een indrukwekkend gezicht zoo statig als zij optreden, met de Beschermvrouw aan haar hoofd. Deze dame houdt een rijk geborduurd zakdoek en een flacon in de hand, en draagt een blauwen bril op een haviksneus, met zooveel fierheid, dat ik haar in het eerste oogenblik houd voor een verkleeden Sinterklaas!

Zij wordt gevolgd door eene lange rij dames, twee aan twee gaande, gelijk kostschoolmeisjes, naar haar zitplaatsen; het is een feit hetwelk mij zeer hindert te moeten constateeren; maar al deze dames zijn zelfs iets minder dan volstrekt niet schoon; — inderdaad hare, ik had haast leelijkheid gezegd, is in het oogvallend, en daar ik dit verschijnsel steeds bij zeer in het openbaar liefdadige vrouwen heb opgemerkt, schrijf ik het toe aan de uitwerking der philanthropie, eene hypothese welke de geleerden onderzoeken mogen — ik heb slechts het feit vermeld!

De dames nemen plaats; eindelijk, dáár is toch Sinterklaas! Een lijvig heer van middelbaren leeftijd, keurig netjes gekleed, — zwarte rok, witte das en een gezicht blozend van gezondheid, — een type van welvarendheid in alle opzichten, — schiet met den hoed in de hand uit de rijen der genoodigden, onder welke hij tot nu toe verborgen was. — Hij staat, diep ter aarde buigende voor de Beschermvrouw, die hem een vriendelijk knikje toewerpt, hij buigt ook diep voor de medebestuurderessen, diep voor de dames donatrices, iets minder diep voor de dames gewone leden, in het geheel niet tegen de onderwijzeresse; maar hij vliegt, gelijk eene mot om de vlam, steeds rondom den blauwen bril van de Beschermvrouw. Hij heeft haar een warme stoof bezorgd, hij heeft haar sjaal over den rug van den stoel gehangen, en staat nu daarachter zijn philanthropische handen te wrijven, gereed om aan al haar wenken te gehoorzamen. Ja, Sinterklaas, zou ik u niet herkennen

in de gestalte van den algemeenen menschenvriend, den rijksten rentenier uwer geboorteplaats?

Inmiddels is de onderwijzeresse van het venster getreden en staat op een behoorlijken afstand, gelijk een vaandeldrager tusschen de gelederen, te midden der lange rijen van banken, het ééne oog op de damesbestuurderessen, het andere op de kinderen gericht. — Hoe zij het doet, weet ik niet, maar met dat ééne oog ziet zij al de kinderen, vóór en achter haar, rechts en links, te gelijk; en elk één van de tweehonderdvijftig wichtjes koestert de vaste overtuiging, dat dat oog alléén en bij uitsluiting op hem, of haar zelve, en op niemand anders gericht is.

Ik gevoel een bijna onwederstaanbaren lust, om eventjes te gaan kijken, of deze onderwijzeresse niet, zooals wijlen god Janus, ook een gezicht aan het achterhoofd heeft; maar het oog waarmede zij de kinderen aanziet, is, naar ik mij verbeeld, ook op mij zelve gevestigd; — ik sta vastgeworteld op mijne plaats; — het heeft iets van de nachtmerrie. Maar het andere oog, hetwelk ten dienste der damesbestuurderessen staat, heeft eene geheel andere uitdrukking van nederigheid en bescheidenheid en zelfverloochening; de ééne hoek van den mond glimlacht gediensig en gewillig; de andere hoek is genepen en streng en onverbiddelijk: — zoo iets heb ik van mijn leven niet meer gezien!

Intusschen wordt de stilte hoe langer hoe drukkender; de damesbestuurderessen en donatrices vestigen hare aandacht door lorgnetten hoofdzakelijk op de dames-leden; ééne dezer waagt het, op hare beurt, het lorgnet te vestigen op de onderwijzeresse; maar de blauwe bril schiet zulk een vernietigenden, minachtenden, gebiedenden blik op haar, dat zij het lorgnet laat vallen en met verlegenheid toevlucht neemt tot haar flacon. De flacon gaat ook, de rij af, door de handen van al de dames-leden; als die echter, welke aan den hoek zit, den flacon aan de naast haar zittende dames-donatrice aanbiedt, doet deze een tijdlang alsof zij de beleefdheid niet merkt, en weigert die eindelijk met eene allerkeurigste, zeer stijve buiging; — zij wordt daarvoor beloond door een goedkeurenden blik en een glimlach van den blauwen bril.

De groote philanthroop zegt en doet niets bijzonders op dit oogenblik; maar hij laat het hoofd op eene peinzende wijze hangen, en neemt van tijd tot tijd eene diepzinnige prise uit eene gouden snuifdoos, welke hij steeds in de hand houdt. Eindelijk draait de blauwe bril langzaam rond en fluistert iets aan Sinterklaas; deze wordt verlegen; hij schudt het hoofd; glimlacht bijzonder lief; strijkt zijne kuif op; schijnt eindelijk toe te geven; maakt eene diepe buiging tegen den blauwen bril en geeft een wenk met den vinger aan de onderwijzeresse. Deze marcheert uit de gelederen met vasten stap, rechtstreeks op den blauwen bril toe, en maakt halt en front daarvoor, op een eerbiedigen afstand. De

damehoofdbestuurderesse heeft zich zooveel mogelijk achteroverop haar stoel geplaatst, houdt een flaon steeds onder den haviksneus, en spreekt een kort bevel uit, dat niemand van de genoodigden vernemen kan. De onderwijzeresse maakt rechtsomkeert, marcheert op de deur toe en verdwijnt. De spanning en verwachting zijn ten hoogste gestegen; de oogen van de tweehonderdvijftig kinderen zijn plotseling, als met een tooverslag, op de deur gericht; maar zij verroeren zich niet; — ik geloof, dat de onderwijzeresse het ééne oog, zoolang zij uit de kamer is, midden in het paneel van de deur geplaatst heeft, om steeds op de kinderen te gluren; zoo stil zitten zij!

De deur, ditmaal beide vleugels, wordt weder geopend; de onderwijzeresse marcheert weder binnen; zij wordt gevolgd door twee knechts, die eene lange tafel dragen; daarop liggen stapels van kleine zakdoeken; stapels van groote klaasmannen; ontelbare kopjes staan in elkaar er op geschaard; het is een prachtig gezicht voor de kinderen, welke teekens van onrust beginnen te geven; die zich niet meer bedwingen kunnen, als zij den reusachtigen chocoladeketel aanschouwen, die een derde knecht naast de tafel nederzet; zij verheffen dus een zwakken vreugdekreet, waarop de blauwe bril, en op haar voorbeeld alle overige damesbestuurderessen en leden, zich met beide handen de ooren toehouden; de onderwijzeresse echter ziet toornig rond; de kreet verflauwt; alles verstomt; de tweehonderdvijftig kinderen zijn overtuigd, dat zij onverbeterlijke misdadigers zijn! Welke bewonderenswaardige tucht!

Intusschen heeft de groote philanthroop zijn rok toegeknoopt, hij heeft zijne snuifdoos in den zak gestoken; — gaat hij reeds weg? Wel neen! Hij gaat eene redevoering houden! Met den rug naar de kinderen gekeerd, voor welke het feest is aangelegd, begint hij, alweder diep buigend voor de schaar der heilige vrouwen, zijne doordachte oratie.

Zijne inleiding is heerlijk; hij spreekt natuurlijk eerst over zich zelve en de moeielijke taak, welke hem opgedragen is; en daarop over de liefdadigheid, »die alle onderscheid van stand doet vergeten, als wij aan onze arme medebroeders de behulpzame hand reiken. Deze vergadering levert het bewijs er van op; immers hij heeft de eer te spreken tot eene rij der schoonste en deugdzaamste vrouwen, uit z e e r uiteenlopende standen der maatschappij,» (wijzende hierbij, rechts op de bestuurderessen, links op de damesleden), »die h i e r echter, als liefderijke zusters, ten behoeve der armen, enz. — In het bijzonder moet hij met een enkel woord gewag maken van de dames-hoofdbestuurderessen, — allen uit den aanzienlijksten stand, — die zich niet ontzien hebben, zelfs in dit strenge jaargetijde, den huiselijken kring te verlaten, haar eigen lievelingen van hare tegenwoordigheid te berooven, ten einde zich te verheugen in de gelukkige gezichtjes en de dankbare vreugde

van de kinderen der armen; hij moedigt haar aan bij deze den ingeslagen weg steeds met dezelfde opoffering te blijven bewandelen, om nooit het aandoenlijke, zieleffectieve tooneel van geluk en dankbaarheid te vergeten, hetwelk zij nu bijwonen!"

Nu wendt hij zich met een minder eerbiedigen blik tot de dames gewone leden: »Ook hare taak is gewichtig, dat beseffen zij zonder twijfel; maar onder de leiding der voortreffelijke enz. dames-hoofdbestuurderessen vertrouwt hij, dat zij zich ook op waardige wijze daarvan kwijten zullen. Er is een even groot onderscheid tusschen haar stand en die van de onderwijzeresse, als er tusschen den stand der hooge Beschermvrouw en dien der gewone leden is." (De blauwe bril knikt streng maar goedkeurend, en vestigt zich dadelijk op de damesleden, die zedig vóór zich zien.) »Hij hoopt, dat zij dit niet vergeten zullen; dat zij bij haar schoolbezoeken, die zij geregeld om de acht dagen, op last der dames-bestuurderessen, verplicht zijn af te leggen, zich geene ongepaste vertrouwelijkheid met de onderwijzeresse zullen veroorloven; dat zij haar rapporten, aan de beschermvrouw, geregeld, zonder iemand te ontzien, zullen inzenden, en dat hij gemachtigd is te verklaren, dat ook zij allen, bij voorkomende gelegenheid, van de hoogachting en goedkeuring, niet alleen van haar eigen hart, maar ook van de dames-bestuurderessen kunnen verzekerd zijn. — Wat de waardige onderwijzeresse betreft, hoewel haar traktement klein zij, en er hoogenaamd geen vooruitzicht op verhooging bestaat," (hier neemt hij eene indrukwekkende prise), »is het toch te voorzien, dat het getal harer leerlingen, en dus ook harer leeruren, aanmerkelijk zal vermeerdereen, dank zij den ijver en de aanmoediging der hooge Beschermvrouw; dat zij dus zich er op voorbereiden moet, om met verdubbelden ijver haar plichten te vervullen; zij zal niet in gebreke blijven, hij is daarvan overtuigd, als zij zich maar steeds herinnert, dat van de geheele aanzienlijke en schoone vrouwschaar vóór hem, de oogen steeds op haar zullen gevestigd zijn, een voorrecht," voegt hij er galant bij, »dat iemand van ons geslacht tot den benijdenswaardigsten der stervelingen zou maken!" — O Sinterklaas, Sinterklaas!

Nu richt hij eindelijk het woord, echter met een strengen blik en een indrukwekkende stem tot de kinderen. »In hetgeen hij hun te zeggen heeft, zal hij kort zijn. Zij en hun ouders moeten 's morgens en 's avonds den hemel danken voor al het goede, hetwelk hun door bemiddeling der dames-hoofdbestuurderessen wordt geschonken; zij zullen later eerst recht beseffen hoeveel dat is; het is hun plicht, hoewel zij uit de laagste klasse der maatschappij zijn, om allen een voorbeeld van fatsoenlijkheid en goed gedrag te geven; zij moeten vooral zien gebruik te maken van de heerlijke gelegenheid, welke hun geboden is, om goede manieren te leeren; — dat aan elk hunner, ter bevordering daarvan, een zakdoek zal wor-

den uitgereikt; — dat hun ouders onwetend en meestal lui zijn, waarvoor zij zich te wachten hebben! — dat hij, tot zijn leedwezen gehoord heeft, dat zeer velen van hen hun plicht niet doen, en zelfs zoo onwetend zijn, dat zij de hooge Beschermvrouw bij eene vorige gelegenheid als »juffer” hadden aangesproken; dat deze hooggeplaatste dame echter liefderijk dit wilde toeschrijven aan eene vergissing, door welke de kinderen haar voor een der dames gewone leden hadden aangezien. Zij had ook dit vergrijp op eene engelachtige wijze verdragen, en zelfs niet bepaaldelijk gewenscht, dat hij er nu van zou gewagen; het was echter zijn plicht, en zijn plicht ging hem boven alles; daaraan moesten zij denken! Eenigen uit de tweehonderdvijftig hadden beter opgepast, dat deed hem genoegen; zij moesten zich niet laten verleiden door die kleine rak — deugnieten, wilde hij zeggen, die er steeds op uit waren, om de maatschappij te helpen ondermijnen. Hij had van twee uitstekende kweekelingen gehoord; hij zou ze echter niet noemen; — zij mochten verwaand worden; — maar hij waarschuwde hen, dat men nu wist, wat men van hen vergen kon, en men zou hen in niets ontzien, daarop konden zij rekenen!”

Het spijt mij de geheele redevoering, welke algemeen toegejuicht werd, niet in mijn geheugen te hebben geprent; maar ik had aanhoudend zitten denken, dat de chocolade koud werd, en was bijna dankbaar, toen de groote philanthroop er mede uitscheidde, zich het voorhoofd met een zijden zakdoek afveegde, en zich uitgeput nederwierp op een stoel, welken de onderwijzeresse zich gehaast had voor hem naast de Beschermvrouw te plaatsen.

Nu begint ook eindelijk de uitdeeling; aan elk kind wordt een kopje chocolade gebracht, een klaasman en een zakdoekje; dit laatste voorwerp schijnt een raadselachtig iets te zijn voor de meeste kleinen. Een van de twee uitstekende kweekelingen echter kent het gebruik er van. Hij legt zijn klaasman naast zich neder, schuift zijn kopje ter zijde, en snuit den neus met zooveel ijver, dat hem een tweede klaasman wordt uitgereikt, met belofte van een getuig-schrift van goed gedrag. Een andere jongen is minder gelukkig: om bewijzen van zijn ijver te geven, is hij bezig met de bank, zoo hard hij maar kan, met zijn zakdoekje af te boenen. Hij is klaarblijkelijk één der onverbeterlijken; — de zakdoek wordt hem dadelijk weder afgenomen; — hij getroost zich echter, zonder veel verdriet te toonen, met den klaasman, dien hij met beide handen vasthoudt en met begeerige blikken aanschouwt. De uitdeeling gaat geregeld voort. Reeds zijn twee volle banken bezorgd: men is met de derde begonnen — — — daar, — in de voorste bank krijgt een der kinderen, die in het geniep een voet van Sinterklaas heeft afgebroken, welken hij, om niet ontdekt te worden, zonder kauwen tracht door te slikken, eene verschrikkelijke hoestbui. Aller aandacht is oogenblikkelijk op hem gevestigd: hij doet zijn best om

het te overwinnen; — tevergeefs! Hij wordt hoe langer hoe rooder in het gezicht, de oogen puilen uit, hij hoest krampachtig, benauwd, hoe langer hoe heviger!

Daar wordt een noodkreet gehoord, geuit door eene der dames donatrices:

»Het is de kinkhoest! mijn hemel, de kinkhoest!»

Zal ik de ontroering en den schrik schilderen, die op deze met luide, maar bevende stem gedane verklaring, volgen? Onmogelijk!

»Het is onvergeeflijk van u om ons en onze kleinen aan zoo iets bloot te stellen!» roept toornig de blauwe bril uit tot de onderwijzeresse, en gevolgd door alle overige dames en den philanthroop, vlucht zij, door de smeekende onderwijzeresse vergezeld, uit de zaal.

O, Sinterklaas! ik heb mij erg vergist: in den rok van den philanthroop hebt gij niet gezeten, — — maar dáár — dáár, in den hoek, in de gestalte van den dikken knecht, die den ketel heeft binnengebracht, — dáár hebt gij u verborgen; want nauwelijks is de deur gesloten achter de laatste en nederigste der heilige vrouwen, die steeds voor iedere andere heeft staan plaats te maken, eer zij zelve aan het gevaar zoekt te ontsnappen, — zij is namelijk de jongste der dames gewone leden, — of de dikke knecht schiet uit zijn schuilhoek, en strooit, met beide handen, koek en zakdoeken en alles, wat hij in de vingers krijgt, onder de kinderen uit. De man schijnt bezeten te zijn, hij schreeuwt, hij lacht, hij brult van genot, en dat doen de kinderen ook; hij knipoogt tegen mij, en als hij de onderwijzeresse, met deftigen tred en verontwaardigden blik weder ziet binnenkomen, werpt hij haar een grooten klaasman in de armen en verdwijnt met een vreugdekreet uit de zaal. Hardop lachende, vliegt hij mij op de trap voorbij. Ik geloof heilig, dat hij de echte, wezenlijke, lichamelijke Sinterklaas is!

De hemel zegene hem, zeg ik, en iedereen, die een kinderhart, en vooral het hart van een arm kind, met onschuldige, dankbare, al is het maar nog zoo kortstondige vreugde vervult!

VIII.

EENE SOIRÉE CHRÉTIENNE.

Het is mode geworden hier in Nederland, onder eene »zekere klasse van menschen,” over onzen hoogst eerbiedwaardigen adel te spotten, daarmede den draak te steken, en zelfs te beweren, dat hij zich in geenerlei opzichten boven het gewone ras der ster-

velingen onderscheidt. Ik heb zelfs hooren zeggen, dat vele onzer aanzienlijkste aristocraten eigenlijk niet eens van Hollandsche afkomst zijn, en ik heb tot mijn leedwezen vernomen, dat een groot aantal van diegenen, welke wezenlijk oud-Nederlandsch bloed in de aderen hebben, hun best deden dit te verloochenen, en eene eer daarin stellen, slecht Hollandsch en Zwitsersch-Fransch te spreken, hetwelk zij van gouverneurs en gouvernantes in hun vroegste jeugd in de perfectie leerden, terwijl zij in hun manieren zooveel mogelijk de Engelschen naäpen. Ik heb verder meer dan eens hooren verkondigen, dat zij niet, zonder uitzondering, in de beoefening van eenigerlei deugd uitmunten boven de nederigste burgers, en dat het ridderlijke van hun karakter zich soms wel bepaalt tot hun titels en lintjes, terwijl zij op den roem hunner voorvaderen steeds teren, zonder bij dat kapitaal iets, dat zij zelve verdiend hebben, te voegen; — ja, dat zij het zelfs voor hoogst onfatsoenlijk houden, iets hoegenaamd te verdienen, en dat zelfs genieten alléén geoorloofd is aan jonge aristocraten beneden de vijftien jaren, daar het plicht blijft, op meer gevorderden leeftijd, niets anders te doen, dan te verteren en zich te vervelen, en in alle opzichten alles, behalve kleeding en manieren, met de meeste onverschilligheid te behandelen.

Het onrechtvaardige van dergelijke beschuldigingen heeft mij dikwijls geërgerd, en dezer dagen ben ik juist in de gelegenheid geweest eenigen van onzen hoogsten adel in zulk een schitterend licht te zien stralen, en op zulk eene uitstekende wijze hun diep godsdienstig gevoel aan den dag leggen, dat ik niet langer zwijgen kan, en daar ik overtuigd ben, dat menschen, die waarlijk vroom en godvruchtig zijn, niet zulke nietige wezens kunnen wezen, als waarvoor men onze aristocraten wel eens houdt, heb ik mij voorgenomen, hen uit een oogpunt te doen kennen, dat hun evenzeer tot eer strekt, als het mij tot een nederig genot zal zijn, hen in het oog hunner medeburgers, — ik wil zeggen, hunner medechristenen, — ik vergis mij weder, — hunne minderen, — te rechtvaardigen en te verheerlijken.

Ik ben verleden maand eenige dagen op reis geweest naar zekere stad in Noord-Holland, en legde bij die gelegenheid een bezoek af bij een voornaam edelman, die, toen ik mijn wisselkantoor met mijn tabakshandel vereenigde, mij de eer aandeed eenige kleine zaken met mij te doen; en fin, — zonder in nadere omstandigheden te treden, — ik liet mij aandienen bij den grooten man, en werd door hem met de meeste vriendelijkheid en welwillendheid ontvangen. Wij spraken eventjes over de aanleiding tot mijn bezoek, welke echter spoedig op den achtergrond geplaatst werd door de hartelijkheid en gulheid mijner ontvangst. Ik moest absoluut mede koffie drinken, — ik meen, déjeuneeren, en werd bij die gelegenheid »allerlieft lief” onthaald door mevrouw en de overige

familie, welke allerheerlijkst en met het meeste gemak, onder elkander Fransch spraken, niet Zwitsersch-Fransch, zooals ik verwacht had, wel neen, maar zuiver Belgisch-Fransch, en die in den beginne, gebroken Hollandsch met mij trachtten te babbelen. Hoe beleefd dit was, kon men opmaken uit de vreeselijke moeite, welke het scheen te kosten, vooral aan mevrouw, wier allerlieft mondje op eene gruwelijke wijze door de vergeefsche poging om onze barbaarsche klanken uit te spreken, scheef getrokken werd.

Ik waagde het dus ook Fransch te spreken, en nadat ik een kopje koffie gebruikt had, vertrok ik met eene allerbeleefdste uitnoodiging om denzelfden dag eene »soirée chrétienne" bij te wonen, waarop, behalve een beroemden doorreizenden Franschen predikant uit Gascogne, slechts eenige uitverkorene vrienden der familie genoodigd waren.

Men kan zich verbeelden hoe gelukkig en vereerd ik mij gevoelde door deze uitnoodiging, en ik tobdde wel den halven dager over, hoe ik mij bij die gelegenheid moest kleeden. Eindelijk besloot ik bij de groote plechtigheid mijn zwarten rok en stijve witte das aan te doen, juist alsof ik naar een bal ging; maar ik toonde veel tact, dunkt mij, door geen strik aan mijne das te maken en slechts zeer lichtgrijze handschoenen aan te trekken, als zijnde minder wereldsch, en meer voor eene christelijke soirée gepast, dan geheel witte handschoenen en kanten jabot, of zwierigen strik aan mijn cravat. Ik streek ook het weinige haar, dat mij overblijft, in plaats van in de hoogte, zoo laag mogelijk over mijn voorhoofd; hoorde bij deze gelegenheid met welgevallen, dat mijn laarzen op eene vrome, melancholieke wijze kraakten, zette mijn gezicht in de plooi, en mijn lichaam in eene vigilante met een zwart paard, om naar het huis te rijden, waar de plechtige vergadering plaats zou hebben.

Ik werd aan de deur ontvangen door een knecht in groot livrei, die op een nederbuigende wijze mij uit de vigilante hielp, en mij verder overleverde aan eene geheele rij zijner makkers, welke in het breede voorhuis stonden te wachten. Al deze menschen, niet-tegenstaande hun bonte pakken, hadden iets bedruks en benauwds in hun houding; zij liepen zacht, als katten, rond; zij spraken natuurlijk niet; er heerschte blijkbaar eene godsdienstige stemming in het geheele huis!

Ik trad in de zaal. Een half dozijn lorgnetten waren dadelijk op mij gericht; maar ik werd niet verlegen; het waren de lorgnetten van Christenen pur sang, dat wist ik; zij zagen in mij noch Smits, noch den koopman, maar alleen een medemensch, die, evenals zij, hoopte gesticht te worden door het mannetje met lang kleurloos haar, dat op een stoel zat, naast mevrouw, die natuurlijk op eene sofa plaats genomen had.

Men praatte zeer zacht; d. i. de dames praatten zeer zacht; de

heeren zeiden niets, maar keken vroom, en naar het scheen met eenige verveling op hun gelaatstrekken, naar de pendule. Elke dame wachtte geduldig en christelijk hare beurt af, en richtte dan het een of ander vlelend woord tot den Gascogner, die nederig gesticuleerende, allen lof van zich afwees, en dien aan zijne roeping toeschreef. Ik had ruim den tijd om rond te kijken; het was een formidable kring, en ik verheugde mij daarin te zien een ouden wrakken lichtmis, die nooit in de kerk kwam, zooals men mij vertelde, en die dus door het volk voor ongodsdienstig gehouden werd, maar die nu op indrukwekkende wijze, met den vergulden knop van zijn stok in den mond, naar de woorden van wijsheid zat te luisteren, welke met zachtfluisterende stem van de lippen van den bezielde vloeiden.

Het sloeg negen uur. De groote vergulde klok op den schoorsteenmantel begon te spelen: »Le vin, le vin, l'amour, le jeu, les belles" enz. uit Robert. Iedereen keek verontwaardigd op; de oude lichtmis opende de oogen, welke hij doorgaans gesloten hield, met moeite; hij wierp een vernielenden blik op de gastvrouw, — dat heb ik gezien, — wie zal nu wagen te verklaren, dat hij geen godsdienstig mensch is?

Op een wenk van den gastheer, sloop een der bedienende katten naar het uurwerk; midden in eene maat werd het vastgezet; maar het deuntje bleef mij den geheelen avond in het hoofd; het was waarlijk ergerlijk, zeer ergerlijk! Het scheen ook dezelfde uitwerking bij anderen te hebben, want later hoorde ik den eerbiedwaardigen ouden edelman, van wien ik reeds gesproken heb, aan zijn buurman klagen, dat het ballet in Robert gewoonlijk zeer slecht gegeven werd, en dat hij het alleen »in de perfectie" te Parijs had gezien. Dit ging wel is waar sotto voce, maar ik hoorde het toch.

Langzamerhand bedaarde de ontsteltenis, door het noodlottige uurwerk teweeggebracht. Mevrouw wendde zich tot den grooten Franschman; zij legde hare keurig geganteerde hand, in welke zij een lapje kant, bij wijze van zakdoek, vasthield, op zijn arm en smeekte hem, toch niet de vergaderde vrienden teleur te stellen, en maar »iets te doen!"

Zij werd ondersteund door een zacht koor van vrouwenstemmen, die van »heerlijk talent," »eenige gelegenheid," »eeuwige dankbaarheid," »onwaardeerbare gunst," enz. harmonisch fluisterden, terwijl de heeren zich vergenoegden met, ter bekrachtiging van het smeeken der dames, iets te brommen, en de gelegenheid waarnamen van hun stoelen op te staan, zich uit te rekken en allerlei gracieuse poses achter de stoelen der vrouwen aan te nemen. Zelfs de oude lichtmis, die niet waagde op te staan, opende weder de oogen en trachtte met de voeten op het zachte karpert te stampen, om zijn ijver te betoonen, en zette zich, zoo goed hij kon, in

positie, om den wonderman aan te hooren, die zich door de dame van het huis liet brengen achter eene sofa-tafel, waarop rechts en links waskaarsen brandden, en waarop de kleine man zijne handjes legde en voor een oogenblik in diep gepeins stond.

Een lang gebed volgde; het zou ongepast zijn den inhoud daarvan te willen wedergeven; en ook zeer moeielijk, daar ik het fijne daarvan niet begreep; ten minste niet op die plaats en bij die gelegenheid; maar zeker is het, dat het zeer mooi was; want hier en daar snikten de dames, en de oude lichtmis liet zijn hoofd zoo ver vooroverzakken op de borst, dat ik bang was, dat het er af zou vallen, en eenigszins afgeleid werd door mijne bewondering van de zeer kunstige pruik, welke zijn eerbiedwaardigen schedel bedekte, die, op zijne beurt, een volslagen gebrek aan hersens meesterlijk verborg.

Allen waren na het gebed zeer gesticht: men drukte den Gasconner de handjes; men bracht hem orthodoxe thee en orgaede en koekjes; de dames hadden haar eigen engeltjes vanschoot-hondjes niet hartelijker kunnen behandelen, en zoo geheel zonder affectatie!

Ik zag de vrouw des huizes, wel vijf minuten lang, staan wachten op het kopje, hetwelk de wonderman nog niet uitgedronken had. Was dat niet weder allerliefst lief en nederig? Inmiddels liepen de gerokte dienaren met groote zilveren presenteerbladen, waarop, op de eenvoudigste, nederigste wijze, zeer kleine kopjes, koude, slappe thee, en heel groote glazen, lauwe, flauwe orgaede stonden, onder de gasten rond; wijn, of punch, zou minder godvruchtig en gepast geschenen hebben. — Wij waren ook reeds zoodanig inwendig gesterkt, dat slechts weinig gebruikt werd, en nauwelijks hadden wij de kopjes weggezet, of ik zag den kleinen man weder plaats nemen achter de tafel en zich in postuur stellen. Als ik niet beter geweten had, zou ik voor een oogenblik in den waan zijn gekomen, dat hij ging goochelen. Hij tastte eerst rechts in den rokzak, dan links, dan van voren, dan van achteren: dáár was ook niets dat hij aan den dag kon brengen, dan zijn zakdoek. Hij tastte rond op zijn vest, daaronder was ook niets, — hij sloeg zich op het voorhoofd, ik dacht voor een oogenblik, dat ook daarin niets zat; maar gelukkig, vergiste ik mij. Hij keek lang naar het plafond; hij hoestte; de inspiratie was gekomen; hij sprak!

Hij sprak meer dan een half uur lang over zeer verhevene zaken, welke ik, evenmin als zijn gebed, zou willen zoeken hier te ontleiden; men had, zooals men zegt, eene speld kunnen hooren vallen in de zaal, en tevens zeer goed zien, hoe de dames de gelegenheid hadden, — zoo eenvoudig was de taal van den bezielde spreker, — om te gelijk naar zijn woorden aandachtig te luisteren, en elkanders toilet te critiseeren.

Zelfs de heeren werden zenuwachtig en zaten tusschenbeide

achter hun handschoenen te gapen. Wat den ouden edelman betreft, die had zijne vorige peinzende houding weder aangenomen; hij verroerde zich, zoolang de stem des redenaars weergalmd, niet, en eindelijk toen deze zweeg en er een oogenblik van diepe stilte volgde, eer de overige aanwezigen hunne verrukking zoover meester waren, dat zij spreken konden, verhief hij plotseling het hoofd, en met zijn stok op den grond stampende, riep hij: »Bravo! Bravo! Da capo!» met eene bevende, krassende stem, welke, evenals zijn verwarde blikken, zijne diepe ontroering te kennen gaven. Het speet mij zeer te moeten opmerken, dat eenige der gasten dit niet begrepen, maar zich verbeeldden, dat hij geslapen had, en dat hij bij het ontwaken in den waan verkeerde in de komedie te zijn.

Kort daarna ben ik vertrokken: ik hoorde van soupeeren spreken, — iets, dat ik nooit doe; — ik nam dus mijn hoed en sloop, diep getroffen door al het schoone en zielverheffende, dat ik gehoord en gezien had, weg. De maan scheen helder, de sterretjes fonkelden liefelijk aan den donkerblauwen hemel, nergens was er een mensch te zien, of een ander geluid te hooren, dan het plechtige ruischen van den wind door de lange, eenzame straten en het was mij, alsof ik daaruit eene stem hoorde, die mij toefluisterde: »Maar gij, wanneer gij bidt, gaat in uwe binnenkamer en uwe deur gesloten hebbende, bidt uwen Vader, die in 't verborgen is,» zooals geschreven staat ter plaatse waar meer heerlijke waarheden voorkomen, welke mij dien avond, zoodra ik de soirée chrétienne verlaten had, voor den geest kwamen.

IX.

EENE MUZIKALE MIJMERING.

Ik houd veel van alle kunsten; maar ik bemin, ik aanbid de muziek. De muziek is voor mij, ouden man, de geliefde mijner jongere dagen in eene nieuwe gestalte. Zij doet mijn oud hart weder kloppen, evenals het vóór jaren klopte; zij herinnert mij aan duizenderlei zoete droomen, die hare stem uit den afgrond van het verledene oproept; zij doet mij het prozaïsche van het dagelijksch leven vergeten, en verplaatst mij, evenals de toovergodin mijner jongelingsdagen, in een rijk van fantastische beelden en schimmen, »making the cold reality too real,» zoodra de zoete klanken zwijgen, en de visioenen weder verdwijnen.

Ik kan ook evenmin eene definitie geven van de muziek, als van de betoovering eener eerste liefde: wij zeggen dikwijls van beide, als ze voorbij zijn: »het was toch maar inbeelding!» en

gevoelen desniettemin dat er iets wezenlijks in was, iets dieper, dan men gaarne wilde bekennen. — Beide, en de liefde en de muziek, vervullen en bezielen ons evenzeer, zolang wij ons daarmede ophouden; en de muziek heeft dat voordeel boven de liefde, dat zij ons geen hartzeer nalaat.

Maar wat is toch die muziek?

Evenals de poëzij de muziek is der woorden, zoo is ook de muziek de poëzij der klanken; — dit is gemakkelijk te begrijpen, dunkt me, maar het geeft ons even veel besef van de muziek, als een wassen beeld ons geeft van de Heilige Cecilia.

»Ce qui ne vaut pas la peine d'être dit, on le chante,» zeide spottend Beaumarchais; en als men de tekstboeken onzer meeste opera's naleest, zal men dit moeten toestemmen. Welke macht heeft de muziek dus, dat zij ons zulken onzin smakelijk doet vinden, ja, ons zelfs dikwerf het hoogste genot daarbij verschaft? Ik weet het niet. Men noemt de muziek dikwerf het accompagnement der woorden; het is echter, naar mijn gevoelen, juist andersom: de woorden zijn, zoo wat meestal, bloot accompagnement der muziek; zij geven den sleutel aan, den toon, in welken, niet op het instrument, maar op ons gevoel, ik had haast ons hart gezegd, gespeeld zal worden. In die of die richting zal de geest heen; dit of dat gevoel wordt aangeduid; want ons sterfelijk oor, hoe fijn ook, is te stomp, om uit den zuiveren toon het overeenstemmend gevoel dadelijk te kunnen begrijpen. De woorden zijn, zoo te zeggen, de prentjes van den zang, voor ons kindertjes noodzakelijk, om het geheel te begrijpen; en toch, eens onder zeil, denken wij niet veel aan de woorden; de melodie sleept den geest mede, en in onze ziel volgen woorden en beelden, onuitsproken en ongezien, de ruischende klanken.

Dit klinkt vrij Jean-Paul-achtig-diepzinnig-sentimenteel voor den ouden Smits; maar de oude man praat over eene oude liefde, zooals ik de eer heb gehad u te zeggen, en dartelt rond met zijn grijs haar in den zonnenschijn zijner jeugdige gevoelens, en kan het niet nalaten, al is het nog zoo dwaas. — Maar achter al mijne dwaasheid is een doel: wees dertel met mij, o deftige lezer, of liever, bevallige lezeres; wij willen samen een oogenblik nog voortmusiceeren, dan zal ik u weder naar huis brengen; ik zal mijn hoed en stok weder opnemen, welke ik nu beide heb weggegooid; ik wil met vermaak met papa over de fondsen, en met mama over den dominee spreken.

Maar nu moet ik muziek maken; neen, naar muziek luisteren, dat is eigenlijk nog het grootste genot; want, als men musiceeren wil en geen meester is, en het goed beseft, en het schoone gevoelt en niet uiten kan, is men ongeveer in dezelfde aangename positie, als wanneer men de nachtmerrie heeft; gelukkig echter, dat de menschelijke ijdelheid niet aan alle stervelingen veroorlooft.

dit in te zien, en daarbij zijn ook alle stervelingen geen oude Smitzen, — wel neen!

En ik ben er blijde om: niet omdat ik mij beter of slechter acht dan mijn beste vrienden, — over andere menschen wilde ik liefst, als mij onbekende grootheden, niet oordeelen — maar als alle menschen evenveel van de muziek hielden als ik, en even weinig zelve ordentelijk musiceeren konden, — evenals ik, de godin aanbaden, en zich niet de kleinste familiariteiten met haar veroorloofden, — zou men veel minder muziek hooren, dan nu nog het geval is, en toch hoort men reeds zoo bedroefd weinig! Ik zeg bedroefd weinig, en ik wilde zoo gaarne veel, recht veel muziek hooren; want zij verzacht en veredelt den mensch, evenals haar zusters onder de Muzen, die onze praktische, materieele eeuw, hoe langer hoe meer op den achtergrond stelt.

Er is een schoon versje in het Duitsch, door ik weet niet wie gemaakt, hetwelk mij echter dikwerf voor den geest komt:

*„Wo man singt, da lass dich sicher nieder,
Böse Leute haben keine Lieder,“*

en ik ben overtuigd, dat het rijmpje wezenlijke waarheid bevat; want ik kan mij zeer goed voorstellen, dat een ongelukkig mensch zingt; ik kan mij verbeelden, dat een gebroken hart melodische klachten uit; maar ik kan mij niet voorstellen, dat een gauwdief of een schoft, of een schurk, van welken aard ook, zijne stem zou verheffen en zingen.

Daarentegen, hoe vreemd het ook luide, zijn er voorbeelden, dat de muziek menschen van het kwaad heeft afgehouden, en evenals het geschreeuw der ganzen eens Rome redde, hebben ook zoetere klanken menigeen uit den afgrond gered, op welks rand de harts-tochten hem gesleept hadden. Ik weet zulk een aandoenlijk verhaal van dien aard, dat ik niet nalaten kan, het hier zoo kort mogelijk mede te deelen, en als iemand het op muziek wilde zetten, zou hij er de stof in vinden voor eene operette, geheel en al in het genre, en veel beter van intrigue dan Stradella; — luistert eens!

Er was eens, ergens in Duitschland, een jonge boer, die een vlijtige arbeider en een braaf mensch was, maar toch een geduchte strooper. Hij leefde op de grenzen van een groot bosch, en hij beminde de dochter van den opziener der jacht, en dat was zijn ongeluk; want hij begon over dag zijn werk te verzuimen, om het afgelegene, in het woud verborgen huisje van den jachtopziener te bezoeken, en hij stroopte wild 's nachts, om het overdag verzuimde daarmede te vergoeden.

Een tijdlang wist hij zich te onttrekken aan de nasporingen van den vader zijner geliefde; eindelijk werd hij echter op heeter daad

door hem betrapt en onverbiddelijk in handen van het gerecht overgeleverd. Hetgeen te wachten stond, gebeurde. Hij werd streng gestraft; want hij had zijn vergrijp verzwaaard door zich tegen den opziener te verzetten, en eerst na een paar jaren tuchthuisstraf werd hij weder ontslagen.

Hij was in dezen tijd een ander mensch geworden, hij kon de rechtvaardigheid zijner strenge bestraffing niet inzien; hij had bitteren wrok gekoesterd; hij was te grond gericht, wat zijn omstandigheden betrof; zijne hut was vervallen en zijn vee verkocht; zijn tuintje was eene wildernis geworden. Toen hij zijne vrijheid weder verkregen had, zeide hij tot zich zelve: »ik wil wraak hebben!» — en hij laadde zijn buks en trok op een donkeren avond uit, en wilde het huis van den jachtopziener bespieden en met den welgerichten kogel den vijand, die, zooals hij meende, hem moedwillig in het verderf gestort had, straffen. Hij dwaalde eenige uren rond in het bosch, eer hij in de nabijheid van het huisje kwam.

Eindelijk zag hij, door de boomen, de stralen der maan op het nederig dak schijnen. Zich verbergende achter een dikken stam, haalde hij den haan van zijn buks over. Wee den jachtopziener, als hij toen in de deur was getreden!

Het was een stille, zoele zomernacht. De vensters van het huisje stonden open: de wraakzuchtige boer zag gestalten heen en weer voor het raam komen, en hij dacht er aan, om met zachte schreden te naderen en door het venster den doodelijken kogel te zenden; maar hij dacht tevens aan haar, wier gestalte hij ook meende te ontwaren; hij wilde haar geen leed doen; hij bleef op zijn post. — Het werd hoe langer hoe stiller in het rond.

Daar verhief zich op eens, zacht en liefelijk, de stem zijner vroegere geliefde. Zij zong een eenvoudig lied, hetwelk hij haar in gelukkiger jaren dikwerf had hooren zingen, — en de tonen klonken helder en zuiver door de avondlucht en baanden zich een weg tot zijn hart. Het was een lied, dat, zooals de meeste volksliederen, vele verzen lang was, en met elk vers, drong de melodie dieper en dieper in het hart van den jongen boer door.

Bij het einde van het tweede vers zette hij den haan in rust; bij het vierde vers liet hij de kolf van zijn buks op den grond rusten; bij het vijfde vers legde hij het moordtuig naast zich neder, om de tranen, die langs zijn wangen biggelden, met den rug zijner hand af te vegen: en toen het lied ten einde was, sloop hij zacht naar de deur en stond plotseling voor den verwonderden jachtopziener en zijne dochter, en viel even plotseling op de knieën, en dankte snikkend het meisje, dat zij hem van eene zware misdaad en haren vader van den dood gered had; en hij bekende zijn zondige voornemens en zijn berouw, en hoe, op eene wonderbaarlijke wijze, door den zang zijner beminde zijn hart getroffen werd; en de drie menschen werden met elkander verzoend en dankten

in 't gebed te zamen den hemel voor de schoone gave der muziek, die hun allen een reddende engel was geweest, — en daarmede is het verhaal ten einde.

Als echter nu eenige voor de muziek ongevoelige lezer over dit verhaal spot, en het overdreven noemt en gek, en laf, dat staat hem vrij; ik zal mijn best doen het hem te goed te houden, en ga nu voort met een enkel woord te zeggen, wat ik eindelijk wilde met mijn lang gebabbel over de muziek.

Ik verbeeld mij, namelijk, dat er vele menschen zijn, die, evenals ik, met de muziek dwepen, en er iets meer in zien dan bloot tijdverdrijf en vermaak; dat zij in haar, evenals in andere kunsten, een middel erkennen ter verheffing en veredeling en verfijning van het gemoed. Maar ik weet zeker, dat wij, Nederlanders, niet bij uitstek muzikaal zijn, en dat in weerwil van al onze concerten en opera's en matinées en soirées musicales, wij het tot nu toe niet verbazend ver in die heerlijke kunst hebben gebracht. In den laatsten tijd echter is men er steeds meer en meer op uit, om de muziek aan te kweeken en aan te moedigen, en jaarlijks heeft men groote muziekfeesten, welke de algemeene belangstelling en deelneming voor die kunst hoe langer hoe meer opwekken. Overal beijvert men zich ook om de heerlijkste muziekstukken voor te dragen.

En dat is mooi! Al de liedertafels doen hun best, om zich hoe langer hoe meer te volmaken. En dat is ook best. Maar waarom moet men bij gelegenheid van die feesten, met permissie, ook de grootste lafheden »debiteeren," die men zich verbeelden kan? Waarom is het noodzakelijk, om mooie vaandeltjes te hebben, en de zangers met kruisjes en strikjes op te sieren, en hen in plechtigen optocht, als gemeste ossen, in plaats van fatsoenlijke burgers, door de stad te laten trekken?

Ik weet ook niet waartoe het dient, dat men bij muziekfeesten in schuitjes op het water varen en vuurwerkjes afsteken moet, daar dit alles, naar mijn oordeel, even ongeschikt is om de muziek op te luisteren, als het ongerijmd is in het Nederlandsche karakter.

Hetgeen een troep opgewonden Duitschers met een zekeren zwier en losheid doen, waardoor eene groote opgewondenheid ook bij de toeschouwers wordt opgewekt, gaat ons Hollanders verbazend stijf en lomp af. Ik heb zangers zien optrekken te midden van eene harde regenbui, onder parapluies, met vliegende vaandels en muziek aan het hoofd van den stoet, en met lange gezichten, als gingen zij naar het schavot. De straatjongens jubelden luiden, drongen vóór en achter en midden door de dichte rijen: — Het was eene bespottelijke vertooning, — de kunst onwaardig en vernederend voor haar aanbidders.

Zou men nu niet, — hier of daar, al was het maar voor de aardigheid, — zonder eenige kwakzalverij een schoon feest kunnen vie-

ren? Zou men het beneden zich achten zelfstandig als Nederlanders te handelen, en te zeggen: dergelijke lafheden betamen ons niet, en wij willen er niet van weten; — maar wij willen toonen, hoezeer wij de godin huldigen door haar in den tempel, gelijk het betaamt, eenvoudig, maar eerbiedig te ontvangen, — en ons niet tot haar priesters wijden, door eerst als verongelukte komedianten ons aan de gapende straatjongens te toonen.

Ik wilde dit met alle bescheidenheid vragen: het is ten minste de moeite waard, dat men er over nadenke, en als men het niet met mij eens is, hoop ik toch, door mijn bedenkingen over eenige steeds toenemende dwaasheden, geen aanstoot aan wien het ook zij te geven, al mocht hij ook het onwaardig voorrecht genieten van bij dergelijke feesten een half dozijn nagemaakte nietigheden, — ik meen ridderordes, — in het knoopsgat te pronk te dragen.

X.

OVER DE FATSOENLIJKHEID.

Daar ik zoo vrij ben geweest, bij gelegenheid, dat ik zekere Soirée Chrétienne beschreef, welke onlangs in Noord-Holland gegeven werd, eenige dwaasheden onzer zeer achtingswaardige aristocratie aan te stippen, en ook reeds een enkelen keer vroeger zulks gedaan heb, heeft men daaruit opgemaakt: 1°. dat ik een democraat ben; 2°. dat ik daarom natuurlijk van zeer burgerlijke afkomst moest zijn; en 3°. dat het onmogelijk is, dat de oude heer Smits een fatsoenlijk man kan wezen!

Ik heb gehoord, dat men dit zeide in gezelschap, waar ik onder den naam verschijn, welken ik in de maatschappij verkies te dragen. Men heeft mij zelfs aangesproken in de wereld, en mij mijn oordeel gevraagd over mijn tweede ik in den druk, en ik ben dikwijls in de gelegenheid geweest, mij zelven op de meest onbeschaamde wijze te roemen; — en ook van den anderen kant wel eens te hooren veroordeelen en gispn.

Het denkbeeld mijner zeer voornamen vrienden, dat ik onmogelijk iets anders dan een »democraat,” en daarom ook geen fatsoenlijk man kan wezen, heeft mij echter het meest getroffen van al de oordeelvellingen, welke ik over mij zelven heb gehoord, en het heeft mij zoodanig verschrikt, dat ik aan het peinzen ben gegaan, in het bijzonder, hoever die op waarheid gegrond kon wezen, en in het algemeen, over wat men onder echte fatsoenlijkheid verstond? Ik ben voornemens het laatste gedeelte mijner

overpeinzingen aan mijn lezers mede te deelen, met het vriendelijk verzoek, dat zij mij hier en daar licht willen verschaffen bij de duistere punten, welke ik onderweg aangetroffen heb, en die ik in den loop van deze uitboezeming aanwijzen zal.

»Hij is een fatsoenlijk man, een zeer fatsoenlijk man, een hoogst fatsoenlijk man!» — zijn woorden en uitroepingen, die wij dagelijks hooren, en gelukkig hij, van wien ze gebezigd worden! Want de fatsoenlijkheid, de ware en echte, is de beste adelbrief, dien een man in de beschaafde wereld medebrengen kan.

Men begrijpt dus, hoe gelukkig ik mij gevoel, als ik in gezelschap ben van louter fatsoenlijke lieden, en daar iedereen, die glacé-handschoenen draagt en geen lange pijpen in het publiek rookt, zonder twijfel op dien titel aanspraak maakt, verheug ik mij zeer dikwerf, een allerfatsoenlijksten omgang te hebben. Het is mij echter raadselachtig voorgekomen dat de fatsoenlijkheid heden ten dage niet overal ééne en dezelfde kleur draagt; dat zij, zoo te zeggen, met den wind, of liever met de mode draait, en dat hetgeen A in zijn stand voor fatsoenlijk houdt, door B, die in een anderen kring »zich beweegt," voor hoogst ongepast en verachtelijk gehouden wordt.

Dus schijnt de fatsoenlijkheid bij onze aristocratie voornamelijk daarin te liggen, dat de leden daarvan juist het tegenovergestelde doen in alles, wat het uiterlijke betreft, van onze burgers, en onze burgers zoeken de fatsoenlijkheid daarin, dat zij onze aristocraten naäpen. Hoe onnatuurlijk en ongelukkig beiden zich daarbij gevoelen, behoef ik niet te bewijzen; maar ik kan niet nalaten het door een paar voorbeelden op te helderen, welke mij onwillekeurig voor den geest komen.

Tegenover mij woont eene deftige burgerfamilie, die ik de eer heb zeer goed te kennen. Behalve vader en moeder, zijn er nog een paar allerliefste meisjes in huis, en het was mij altijd een genoegen, 's Zondags morgens met mijn bureu en hun dochters de straat op naar de kerk te wandelen. Het was een indrukwekkende optocht. De meisjes hadden haar beste japonnen aan, en de fraaiste hoeden, en droegen de allerheerlijkste parasols en de keurigste handschoentjes, en trippelden zoo nuffig en netjes voor ons oude luidjes vooruit, dat het mij wel eens speet niet meer van de jaren te zijn om . . . nu, dat doet er niet toe!

Pa had natuurlijk zijn zwarten rok aan, en zijne witte das en zijn fonkelnagelnieuwen hoed, die glom, alsof hij pas uit een emmer water was gekomen, en ma was op hare manier niet minder mooi dan haar dochters; maar, voorzigtiger van aard zijnde, droeg zij, zelfs bij het helderste weder, 's Zondags altijd een zijden parapluie; »men kan niet weten!» zeide zij, — en zij had gelijk.

Toen wij op zekeren Zondag dus voortstapten, ontmoetten ons aan den hoek van de straat twee jammerlijk slecht gekleede da-

metjes, in verkleurde katoenen japonnen, met oude versleten hoeden, en zoo slordig er uitzieende over het geheel, dat mijn vriendinnetjes, zich in hare eigen pracht verheugende, niet nalaten konden, zich om te keeren en met verachtelijke blikken de slordigen naziende, mij naar haar namen te vragen.

Toevallig waren deze dames twee der aanzienlijkste freules uit de stad, — die men in de week steeds om haar elegante toiletten bewondert, maar die, om te toonen, dat het niet fatsoenlijk is zich te endimancheeren, waarschijnlijk 's Zondags de versleten japonnen harer kameniers aantrekken.

Ik had nauwelijks dit aan mijn vriendinnetjes verteld, of de twee bekoorlijke gezichtjes begonnen te betrekken, en de oudste merkte straks op tegen hare zuster, dat het schande was, zulke mooie handschoenen in de kerk aan te trekken; terwijl de jongste verzekerde, dat het op de handschoenen niet aankwam, maar dat het haar wezenlijk speet in de warme kerk te zitten met dien nieuwen hoed.

Den volgenden Zondag ging men met oude hoeden en handschoenen naar de kerk: eene week later, trok men een oud japonnetje daarbij aan; langzamerhand verdween elk teeken van netheid en nuffigheid 's Zondags, en zelfs pa's nieuwe hoed wordt niet meer gezien; — alleen de parapluie van ma wandelt steeds mede, hoewel die eerbiedwaardige vrouw zelve haar overigen opschik te huis moet laten, en met geduld toelisteren, als haar nufjes van de onfatsoenlijkheid van »die en die» spreken, »welke zich 's Zondags zoo opschikken!»

Wat hebben nu de meisjes door de opoffering harer onschuldige Zondags-vreugde, — want het was toch eene vreugde, — gewonnen? Niets! — Ze heeten met recht prétentieuses bij de dames uit de groote wereld, en worden, wegens hare slordigheid, veroordeeld door hare gelijken. Daarbij zijn zij nooit 's Zondags op haar gemak, en maken eene bedroefde vertooning te midden harer minder fatsoenlijke, maar veel beter gekleede vriendinnen, als zij, na kerktijd, de lange straat op naar huis wandelen.

Wie mijner lezers is niet gereed, om over deze dwaasheid te lachen? En wie hunner, als hij in zijn hart kijkt, maakt zich niet tusschenbeide aan dergelijke dwaasheden schuldig?

En als het slechts bij dwaasheden bleef, dan had ik er vrede mede; maar het zit dieper: niet alleen in zaken van gering belang worden wij door de zucht naar eene valsche fatsoenlijkheid misleid, maar ik vrees, dat wij, zelfs in gewichtiger dingen, ons laten foppen en dikwerf eene karakterloosheid toonen, welke aller-verachtelijkst is. Het is uit valsche fatsoenlijkheid, dat de ééne dagelijks aan zijn vrienden fijne wijnen schenkt, en dat de ander al zijn domme jongens tot mrs. in de rechten wenscht te zien bevorderd.

Om zijn fatsoen op te houden, gaat mijn vriend X jaarlijks met zijn gezin naar eene badplaats, en moet zich den geheelen winter bekrimpen, of nog erger, hij moet zich diep in schulden steken, om de gewaande fatsoenlijkheid van een paar maanden te boeten. Ik zeg de gewaande fatsoenlijkheid, want zij gelijkt evenveel op echte fatsoenlijkheid, als eene gans op een zwaan. De ééne is stijf, gedwongen, onnatuurlijk, pijnlijk te aanschouwen en belachelijk in al haar bewegingen; de andere is van natuur edel en schoon, aanvallig in al haar verrichtingen en, — niet dikwerf te vinden. En hoe komt dit? Dat is een der raadsels, die ik gaarne wilde opgelost zien, want ik begrijp het zelf niet recht. Alle omstandigheden zijn voor ons, Nederlanders, in dit opzicht gunstig; de vrijheden, welke ons verzekerd zijn; de waardigheid van onzen landaard; de wezenlijk godsdienstige zin van ons volk, — dit alles moest ons een aangeboren fatsoen schenken, dat wij, helaas, maar al te dikwerf missen.

Volgens mijn oordeel echter, is niets gemakkelijker te verwerven; want de grond van alle fatsoenlijkheid is natuurlijkheid en een gevoel van eigenwaarde, dat het mij spijt zoo zelden bij onze hoogst-fatsoenlijke menschen te vinden, die vreemde manieren voor een sieraad houden, en naäperij met fatsoenlijkheid verwisselen; terwijl de mindere standen hun fatsoen zoeken in eene bespottelijke verzaking van het betamelijke en in een streven naar dingen, die hun niet toekomen, eerder dan in de vorming en ontwikkeling van die eenvoudige deugden, welke den Nederlandschen burgerman steeds tot het hoogste sieraad zullen strekken, wat hij zich ook van het tegendeel verkieze te verbeelden, of te laten wijsmaken.

XI.

OVER DE BELANGRIJKHEID VAN DE NIETIGHEID.

Men klaagt wel over »de nietigheid” van honderderlei dingen in de wereld en in de maatschappij; men jammert over »de ijdelheid” en zeer vele zaken in de meest deftige kringen, en jammerkreten over »de wereldschgezindheid” der menschen worden luide geuit door de »fijnen” die zich in de groote wereld, beurtelings met opera's en met soirées chrétiennes, en vooral in den laatsten tijd, met deze laatste amuseeren.

Al deze klachten over nietigheid, ijdelheid en wereldschgezindheid, of hoe men het verder verkieze te noemen, komen mij hoogst belachelijk en bespottelijk voor; want, daar men natuurlijk alleen leeft om zich »te onderscheiden,” om »opgang te maken,” om »een eeuwige knappe vent” te heeten, en om in dat karakter »rap-

porten uit te brengen," »verslagen te doen," enz., zie ik niet in, hoe het mogelijk zou zijn, zonder zeer veel nietigheid, ijdelheid en wereldschgezindheid in dit edel doel te slagen. Ik spreek natuurlijk alleen van »hoogstfatsoenlijke lieden," want met de lagere standen heb ik nu niet te maken, en ik wil bekennen, dat evenals vele der »fatsoenlijke menschen" steeds gaarne van graven en baronnen spreken, ik, als burgerman, mij soms bij voorkeur met onze patriciërs en aristocraten bezighoud.

Daar ik echter niet voor een vleier wenschte door te gaan, hetgeen licht gebeuren kon, niettegenstaande mijn vroegere geschriften, indien ik het tegenovergestelde niet verklaarde, zal ik zoo vrij zijn, heden de reeds gemelde nietigheid, enz., die inderdaad zoodanig gehuldigd en toch, met woorden, door de fatsoenlijke kringen altijd gebruikt wordt, onder mijne machtige bescherming te nemen. Erasmus heeft den *Lof der Dwaasheid* verkondigd; — waarom zou Smits niet den *Lof der Nietigheid* op zich nemen? — Zonder mij evenwel met den beroemden Rotterdamer provisioneel te willen vergelijken; — want, alle andere redenen ter zijde stellende, zou ik bang zijn, als ik zulks deed, dat de een of ander mijner vrienden het in zijn hoofd kon krijgen een standbeeld tot mijne eer te laten oprichten (bij intekening), en waarlijk, liever dan als een Rembrand of Laurens Koster mishandeld te worden, liet ik mij nog gedurende mijn leven te pronk stellen! Maar tot de zaak.

Waarlijk, mijn zeer deftige en hoogstfatsoenlijke vrienden, gij doet niet wel, met de nietigheid, waarop het geluk uwer existentie steunt, te veroordeelen.

Gij, bezoekers van bals en diners en speelpartijtjes, en opera's en concerten; gij makers van digestie-visites, en van voorlezingen in het Nut en andere niet minder geleerde genootschappen; gij directeurs van Sociëteiten en penningmeesters van Zendelinggenootschappen; gij, leden van Matigheidsgenootschappen, en gij, ijverars voor »commissiën" van allerlei aard, gij, die uw fatsoenlijk bestaan door de nietigheid uwer handelingen en bezigheden hebt verzekerd, waarom keert gij u om, en waarom vertrap gij op eene ondankbare wijze, de geurigste bloemen op uw levenspad?

Gij zult zeggen, omdat gij niet gelooft, dat de nietigheid uwe voornaamste hoedanigheid is. O verblinden!

Deze nietigheid, hoe negatief ook van aard, is eene zeer positieve deugd bij u en uw bewonderaars!

Ziet onzen jongen, zeer fatsoenlijken vriend, den Weledelgestrengen Heer, Mr. Jacobus Muggeneus, of hoe hij heet, welk een nietig mensch, en welk een zeer geacht lid der maatschappij! Er is geen groot diner in de stad, of hij is er bij; er is geen genootschap in de plaats zijner inwoning, of hij is ten minste secretaris daarvan!

Hij heeft veel gereisd; hij heeft de wereld gezien; hij heeft een overjas uit Londen teruggebracht, en verheugt zich in het bezit van twee paar Parijsche laarzen. Hij heeft nog nooit verzuimd, binnen den gevorderden tijd na een diner eene visite te maken; hij betaalt zijne kleedermakersrekening op den dag; hij teekent op alle lijsten, welke hem aangeboden worden; hij brengt geregeld alle vrouwen, moeders en dochters uit den fatsoenlijken kring, welken hij frequenteert, uit de komedie naar haar rijtuig.

Hij is hoogst wellevend en beleefd jegens allen, die zijn meerderen zijn; hij is zelf een mensch, die zijns gelijken niet heeft, want daar hij van burgerafkomst is en alleen met patriciërs en aristocraten omgaat, ziet hij zijns gelijken niet meer; en wat men niet ziet, in de fatsoenlijke wereld, bestaat ook niet; dat is een axioma, hetwelk vooral op de wereldsche deugden en ondeugden toepasselijk is.

Mr. Jacobus is dus, te recht, algemeen geacht en gezien. »Hij zal wel vooruitkomen,» zegt men; »hij wordt mettertijd wel eens lid van den stedelijken raad, of zelfs van de Provinciale Staten!» »Hij bezit veel algemeene kennis,» zegt men, omdat hij over alles medepraat en niets grondig weet; hij is »een zeer respectabel jongmensch,» zeggen de ouders, omdat hij geen excessen begaat, en veel over de nietigheid zijner makkers klaagt. »Het is een zeer beschaafd en allerliefst lief mensch,» zeggen de jonge dames, omdat hij vlug Fransch spreekt en goed danst. In één woord, iedereen roemt, prijst en bemint hem, wegens zijne volstreckte nietigheid, en het ergert mij te zien hoe weinig erkentelijkheid hij toont voor deze deugd, aan welke hij zooveel te danken heeft.

Van deftiger aard, en eene tegenstelling van Mr. Jacobus in vele opzichten, maar niet minder nietig, en over de nietigheid hoofdschuddende, — want spreken doet hij weinig, — is de bejaarde heer Schaap. Van hem spreek ik, en aan hem denk ik altijd met den meesten eerbied; want hij heeft ook zijn schaapjes op het droge; en is in alle opzichten (materieele namelijk), een geheel onafhankelijk mensch.

In uiterlijk, in manieren, in kleeding, in alles, behalve de nietigheid, is hij, gelijk ik gezegd heb, het tegenovergestelde van Mr. Jacobus Muggeneus. Hij is vijftig jaren oud, en is nooit twee uren buiten de poort zijner geboorteplaats geweest. Hij kan geen drie regels zonder taal- en spelfouten schrijven; hij heeft nooit eenig beroep of bezigheid gehad; maar hij heeft verschillende »liefhebberijen,» zoals hij zegt. Hij besteedt b. v. jaarlijks eene zekere som, — geen cent meer of minder, — aan het opkopen van zeldzame boeken, die hij nooit leest, en het geldt als een blijk zijner bescheidenheid, dat hij er niet over praat; hij heeft eene collectie munten, die hij geregeld eenmaal in de week zorgvuldig afstoft, en opnieuw rangschikt, zonder iets van de wezenlijke waarde zijner

verzameling te begrijpen. Evenals Mr. Jacobus vooruit zal komen door allerlei nietigheden na te loopen, is de heer Schaap vooruitgekomen door in niets ter wereld belang te stellen, en door zich met niets ter wereld op te willen houden, dan met zijn eigen, bijzondere aangelegenheden.

Toen men hem, zeer tegen zijn zin, eerst tot lid en naderhand tot president van het armbestuur maakte; het eerste omdat hij »zulk een respectabel mensch” was, en het tweede omdat hij altijd iedereen gelijk gaf, en nooit »veel praatjes maakte,” werd hij overtuigd van zijne lang verborgen knapheid. Toen hij zijn ridderkruis ontving, schudde hij het hoofd over de nietigheid der wereldsche onderscheidingen; maar hij gaat nooit uit zonder een half el lint in het knoopsgat. Zoo hij op iets, behalve zich zelve, in deze wereld zwak heeft, dan is het op zijn geld; hij teekent dus nooit zijn naam voor eenig weldadig doel, en gaat voor wijs door, omdat hij weder zijn hoofd schudt, en verklaart, dat »het geven in het publiek maar ijdelheid is;” en men gelooft dus, dat hij steeds vlijtig in het geheim wêl doet.

Als men eene politieke discussie in zijne tegenwoordigheid begint, zwijgt hij altijd. »Ik praat niet gaarne in gezelschap,” zegt hij, »over dergelijke dingen.” En men bewondert zijne voorzichtigheid. Als men over kunst, filosofie of letterkunde spreekt, zwijgt hij ook; — tusschenbeide echter glimlacht hij eventjes, of schudt zijn hoofd weder, — en men houdt hem voor een diepzinnigen wijsgeer, of een bitteren satiricus. Hij vraagt nooit iemand om raad, omdat hij tot nu toe nooit in eenige verlegenheid geweest is, en geen zorgen gekend heeft; als men hem om raad vraagt, weet hij zich altijd met de eene of andere machtspreuk te redden, en geene bepaalde meening aan den dag te brengen. Hij zegt b. v. »Mijnheer, men moet altijd volgens vaste grondbeginselen handelen; en die kan ik u niet geven!” Of, »Mijnheer, ik raad u te doen, wat ik steeds gedaan heb; wees voorzichtig maar ferm! Mijnheer, laat u door niemand leiden; vestig bedaar uwe meening, en handel overeenkomstig uw geweten!” en hij neemt een snuifje en den ootmoedigen dank voor zijne goede raadgeving met een bescheiden hoofdschudden aan. Des Zondags gaat hij geregeld naar de kerk en nooit op plaatsen van openbaar vermaak; maar hij laat zich nooit uit over de preek, die hij gewoonlijk in den slaap aanhoort, en daar hij geregeld beurtelings bij alle dominees gaat, wordt hij geroemd als een zeer verlicht, godsdienstig mensch.

Hij is nooit verliefd geweest; hij heeft nooit gespeeld; hij heeft nooit te veel wijn gedronken, of te weinig zorg voor zijne gezondheid gedragen; hij heeft »geene behoeften,” zegt hij, en geen wonder, daar hij alle gemakken heeft, en hij doet zijne eigen matigheid en verdiensten uitkomen, door, als hij spreekt, steeds op de toenemende ijdelheid en nietigheid der maatschappij te schelden.

O mijn vrienden, is dit billijk? Heeft hij niet alleen zijne positie in de wereld en in de maatschappij aan zijne eigen nietigheid te danken?

Ik zou dergelijke voorbeelden in het oneindige onder mijn lieve vrienden en betrekkingen kunnen vinden; maar de tijd, en vooral de plaats, ontbreekt mij. Ik zou een boekdeel kunnen vullen met de beschrijving van de nietigheid der zeer achtenswaardige familie Kwik, die allen, vader, moeder en dochters, alleen leven om de uiterlijke vormen der wereld op het allernauwkeurigst na te volgen, en dus, onder de gunstigste omstandigheden, een jammerlijk ongelukkig leven hebben.

Ik zou vele bladzijden noodig hebben om de nietigheid te beschrijven van den beroemden geleerde Bête, die van zijn kant over de nietigheid van de wereld-menschen lacht, en zijn leven slijt in de meest abstracte studiën, zonder dat hij ooit eenige vruchten zijner wijsheid aan zijn medemenschen levert.

Ik zou zeer gaarne, maar ik durf het niet, eene schildering maken van den tegen alle nietigheid ijverenden predikant Kreeft, die zijn leven doorbrengt met de keurigste preeken te maken, die modellen van taal en stijl zijn (en van niets anders), en niemand voor deugdzaam houdt, die niet bij hem in de kerk komt.

Het zou een genot voor mij wezen, als ik den vermaarden kunstenaar Dings uitvoerig, ten behoeve mijner lezers, kon portretteren, die over de ijdelheid en nietigheid der maatschappij woedende uitvallen doet, zoodra iemand het waagt de groote waarde van alles wat hij voortbrengt in twijfel te trekken. En toch hebben al deze menschen en vele anderen, die ik hier niet opgesomd heb, hun welzijn en hunne vermaardheid grootendeels aan hunne ijdelheid en nietigheid te danken, hoewel zij, tot nu toe, zoo verhard zijn, dat zij in plaats van zulks te bekennen, zich vereenigen om hun stemmen daartegen te verheffen en den oorsprong van hun geluk verloochenen op eene zeer bespottelijke en laffe wijze.

Ik echter, hoop door het voorafgegene hun de oogen eenigszins geopend te hebben; het is nog bijtijds om een schreeuwend onrecht te vergoeden, en ik stel voor, door middel van vrijwillige bijdragen, die men aan mij, door tusschenkomst van den uitgever van dit boekje, kan toezenden, de noodige som bijeen te brengen, ten einde op de eene of andere voornam plaats onzer hoofdstad een standbeeld op te richten aan de beschermgodin der fatsoenlijke wereld, »de Nietigheid." Ik twijfel niet of mijn voorstel »ingang zal vinden," evengoed als het plan om een standbeeld op te richten voor wijlen den »verdienstelijken Laurens Koster," en als men eene prijsvraag voor het beste ontwerp uitschrijft, zal men op de meest nietige wijze dit zeer loffelijke en nietige doel bevorderen.

XII.

EENE POPPENKASTVERTOONING.

»Gij ziet, mijn zeergeëerde heeren en dames, in uwe verbeelding (1) hier vlak vóór u, eene poppenkast of theater voorgesteld, en gij ziet, dat het scherm opgehaald is, en dat er niets meer noodig is, dan dat de acteurs of de poppen optreden, om met het stuk, tot welks opvoering gij uitgenoodigd zijt, een aanvang te maken! — Maar ik had vergeten; de ouverture moet nog gespeeld worden. — Die wordt al dadelijk, ziet gij, ginds in den hoek door een baker op een vuurmand uitgevoerd, met accompagnement van groote drukte in huis en gedurig geloop, trap op en af. Men hoort allerlei geluiden, die u wel bekend zijn: de wordende vader speelt een solo op de glasruiten con furia; — de vroedmeester slurpt andante het ééne glas punch vóór en het andere na; — pianissimo sluipen de meiden door het vertrek....

»Het groote thema, met variatiën er bij van de kraamvrouw, is uitgezongen, en fortissimo brult de pasgeborene, buiten alle maat en harmonie, het finale van de groote ouverture van 's menschen leven. — Dit is het eerste tableau! —

»O, mijn vrienden, ziet nu den gelukkigen vader, ziet hem; want het is nu reeds drie dagen na den afloop der ouverture, en het staat al in de Haarlemsche Courant, en het is al op het stadhuis officieel bekend, en de kraamvrouw is wél, en de baker is bedaard, maar gewichtig, zelfs tot in het omroeren van de kandeel, en de vader heeft niets meer te doen, dan plannen te maken voor het leven en voor de ontwikkeling van zijn eerstgeborene!

»Ziet, hoe hij op het tooneel heen en weer wandelt, de handen in de broekzakken, met zijn geld rammelende, en hoort, hoe hij als »verstandig man,» monologiseert! Ik bid u echter, u niet te laten afleiden door den souffleur, die in de kleeding van den Geest des Tijds tusschenbeide wat hard spreekt. — Hij is nog niet goed gedresseerd, en brengt den mensch, en soms zelfs den acteur, een weinig in de war in plaats van hem te helpen.

»Maar de vader heeft reeds driemaal gehoest en geproest, hij gaat beginnen:

»Mijn zoon zal eene opvoeding hebben, die met den Geest des Tijds overeenkomt; hij zal een practisch, nuttig mensch worden. Geen »holle theorieën» zullen hem door het brein spoken! Het-

(1) De zetter heeft mij opmerkzaam gemaakt, dat het eene bespottelijkheid is, iets dat op verbeelding gelijkt, bij een „geacht Nederlandsch publiek” te verwachten. Diegenen, welke hem gelijk geven, moeten dit stuk maar overslaan. SMITS.

geen hij leert, zal hij in dit leven tot zijn voordeel en bevordering kunnen toepassen. Hij zal studeeren, evenals ik gedaan heb, die alles aan de studie te danken heb; ik, die nu raadsheer, lid van de Staten-Generaal, president van het armbestuur, en wat al niet meer ben! Ja, hij moet en zal studeeren," — (de Geest des Tijds souffleert: »In de rechten!") »Ja, — hij zal in de rechten studeeren. De letteren dienen tot niets. Volgens de beste statistieke opgaven, kunnen niet meer dan $\frac{5}{9361}$ van de literatoren hier te lande professor worden, en de kans voor hem is te gering. Het zou geene speculatie zijn, een geleerde van hem te maken! Wat de theologie aangaat, — de hoogste predikantstraktementen zijn te laag voor een fatsoenlijk mensch, om er van te leven; — de medicijnen leveren geen vast bestaan op, of men moet zich geheel en al daaraan toewijden, — bah! In de rechten zal mijn zoon studeeren, dan kan hij alles worden!"

»Het scherm valt. Mijne heeren en dames, ook het tweede tableau is voorbij; gij hebt den tijd de neuzen te snuiten; naar het publiek rond te zien; eventjes uit te rusten, en ziet, men begint opnieuw!

»Tien jaren zijn voorbij: ziet dien dikken gezonden lummel, die aan de groote, met boeken bedekte tafel in de leerkamer staat, aan de hand van zijn gelukkigen vader, die hem voorstelt aan de zeer wijze leeraren, welke hem tot den tijd, waarop hij naar de academie gaat, zullen onderwijzen.

»Stil! men begint te spreken!

Koor der leeraren: »Heil u, jeugdige spruit van een uitstekenden vader, heil u, die aarzelend staat voor den drempel van den tempel der wijsheid! — Wij zullen u doceeren en leeren, geleerde boterhammen smeren; wij zullen het hemelsch en aardsch u verklaren, in den minst mogelijken tijd!

»Wij zullen u alles instampen, wat wij ook zelven niet weten; en niets vergeten, wat de wetenschap vergt! — Wij zullen u vormen naar de regels der kunst, en met u wroeten en wormen, overdag en des nachts, totdat gij eindelijk zijt gereed met al wat bij ons is aanbesteed!"

De taalmeester treedt voor: »Wat Hollandsch moet gij kennen, ten einde in lateren tijd in het publiek te spreken, als gij er toe geroepen zijt. — Fransch voorwaar kunt gij ook niet ontberen, als gij in de maatschappij wilt paraisseeren. Engelsch en Hoogduitsch komen er bij: Deensch en Zweedsch staat u vrij; het Italiaansch moet niet vergeten wezen, want zonder deze talen kunt gij »de Gids" (in het Hollandsch) niet lezen."

Een ander leeraar treedt voor: »Geschiedenis, mathesis en geographie, natuurkunde, statistiek, astronomie, moet gij beoefenen met de grootste vlijt, en daaraan besteden drie kwart van uw tijd!"

Een ander leeraar treedt voor: »Latijn en Grieksch en antiquiteiten, zijn de hoofdvereischten om u voor te bereiden voor de geliefde alma mater; — deze drie zijn de wijn, al het overige water; — ik spreek met respect van de overige heeren, maar zij zijn niet waard mij de schoenen te smeren!»

Een ander leeraar treedt voor: »Dansen, schermen, muziek er bij, volmaken »een sieraad der maatschappij!»

De vader leidt het kind, dat zich schreeuwend verzet, naar de leeraren toe, die gereedstaan, hem met open boeken te ontvangen. Moeder Natuur, die ontwaakt is, bij het schreeuwen van het kind, vliegt binnen en wil hem wegdragen. De Fijne Beschaving, als knecht, in prachtige livrei gekleed, zet haar bij de schouders de deur uit.

Het scherm valt.

»Mijne heeren en dames, hoe bevalt u het stuk? Geloof me, de zin er van is even weinig ongerijmd als vele der woorden. Als gij het nu nog niet begrijpt, zal het vervolg alles wellicht duidelijk maken; inmiddels, breekt het hoofd er niet mede; want daartoe hebt gij zeker den tijd niet; — al gevoeldet gij er nog zooveel lust toe. — Ziet het vierde tableau begint:

»In een prachtig vertrek, met alle mogelijke weelde opgesierd, met bijna alle onmogelijke gemakken voorzien, ziet gij den held van het stuk, het pasgeboren kindje van het tweede tableau, den dikken lummel van het derde; — en nu, twaalf jaren later, de ranke, schoone jongeling, die van de alma mater ontslagen is, en op het punt staat in de maatschappij op te treden. Hij heeft eene prijsvraag beantwoord, en is bekroond! Hij heeft op alle examina den hoogsten graad gekregen; hij is, bij gelegenheid van een groot academisch feest, met de kap (niet met de zotskap, maar met den eerbiedwaardigen doctorshoed), gepromoveerd. Hij heeft geen schulden achtergelaten, hij heeft geen uitpattingen begaan; hij is gezond van lichaam, dat hij evenveel geoeffend heeft, als zijn geest. Waarom ziet hij er zoo somber uit, en gedrukt; waarom staat hij, als het ware gedachteloos, uit het venster te staren; wat ontbreekt er nog aan zijn geluk?

»Mijn heeren en dames, gij zult u wellicht verbeelden, als gij tot het roman-lezend publiek behoort, dat hij verliefd is! Maar daarin vergist gij u zeer. Daartoe is hij te wèl opgevoed; als hij een meisje vindt van zijn eigen stand, mijn heeren en dames, dat ook een behoorlijk vermogen heeft, evenals hij, dan zal hij beleefdelyk bij de ouders access vragen, en geëngageerd, en gebruidegomd en getrouwd worden, — daarop geef ik u mijn woord van eer, — zonder dat de pijlen van Amor zoo diep door zijn satijnen vest dringen, dat hij er hartzeer van zou krijgen.

»Maar hij verlaat het venster; hij strekt zich uit op eene sofa; hij verzinkt in gepeins, of liever, volgens de gewoonte van het

tooneel, hij denkt hardop. Mijn zeer scherpzinnige toehoorders, gij kunt wel nagaan, zonder al te scherp naar hem te luisteren, dat zijn gedachtengang in den trant is van dien van den wereldberoemden dr. Faust. — Hij is nu, gelijk hij zich verbeeldt, en terecht, niet waar? — want hij is uitgestudeerd, — aan het einde van zijn leertijd gekomen. Hij weet van alles iets, van enkele dingen zelfs veel; daarvan is hij overtuigd, evengoed als Faust; en hij verlangt niet, gelijk die eezuchtige geleerde, om alles te weten. Hij is met zich zelve nog al tevreden; maar niet verwaand. Hij ziet, dat hij zijne kennis te pas kan brengen; hij gevoelt, dat de wijze bedoeling van zijn practischen vader met zijne opvoeding bereikt is, en dat hij in staat is om alles te worden, wat hij maar verkiest! — En toch, mijn waarde heeren en dames, blijft het eene stellige waarheid, dat hij ongelukkig is, en dat hij niet weet waarom, en dat hij er over zit te tobben en te peinzen, zooals hij reeds honderdmaal getobd heeft, totdat de tijd komt, waarop hij naar de Sociëteit kan gaan om afleiding te vinden, en eindelijk weer naar huis komt, en juist dezelfde zwaarmoedige bui weder voelt opkomen, als die, welke hem nu plaagt. —

»Het is op het oogenblik echter te vroeg om uit te gaan; dus kan hij zich zelve niet ontloopen, en moet naar de stem van de gesluierde gestalte luisteren, die plotseling voor hem staat, en die hem reeds meermalen bezocht heeft, zonder dat zijn zeer ontwikkeld verstand den zin der woorden kon vatten, welke welluidende klank zijn oor betooverde. Mijn lieve vrienden, willen wij eens beproeven, of wij de beteekenis der rede kunnen vatten, of wij wellicht raden kunnen, welke gestalte de dichte sluier voor ons verbergt?

»Mijn kind,» begint zij met zachte stem, »mijn kind, — gij treurt om mij, die u dagelijks bezoekt, en die dagelijks, eerst door uw leermeesters, eindelijk door u zelve, werd verdreven, zonder dat mijn woorden tot uw hart mochten doordringen. O zeer beschaafd wereldkind, waar is toch uwe ontwikkeling als mensch gebleven? — O gij, die zoo vele geleerdheid bezit, waartoe dient toch uw weten, daar gij u zelve, bij alle uiterlijke voordeelen, toch geen geluk kunt schenken? Gij, die u verbeeldt alle Muzen te kennen, waarom spreken zij niet tot uw hart? Gij telt de maat der muziek; gij begrijpt niet hare harmonie; — gij ziet het witte doek onder de heerlijke kleuren der schilderij; gij weet hoe die er opgelegd zijn; maar gij begrijpt niet den geest, die ze samenvoegde! Gij scandeert de verzen van het heerlijkste gedicht; geene fout ontgaat uwe scherpe critiek en geene schoonheid roert uwe ziel. — Gij kent het genus van elke bloem, maar haar geuren bekoren u niet; gij richt uw blikken hemelwaarts, om wetenschap te verkrijgen, en de namen der schitterende sterren zijn u bekend, zonder dat haar stralen uw hart doen sidderen. Gij slaat het oog

ter aarde, en het kleinste insect ontgaat niet aan uwe scherpe blikken, en gij gevoelt even weinig afkeer voor het afgrijselijke als liefde tot het schoone! — Men heeft u, ongelukkige, tot een »praktisch mensch» willen vormen, en gij zijt niets meer dan een koude rekenaar geworden! Zie, mijn kind, de wereld is goed en de menschen er op zijn goed; — maar de Geest des Tijds is ellendig, is jammerlijk, is onheilbrengend, — — —” Hier springt de souffleur uit zijne kast en slaat woedend in het rond; de lampen gaan uit, het scherm valt. —

»Mijn heeren en dames, bedaat, bid ik u! — Het was mij onmogelijk te voorzien, dat mijn stuk dus gestoord zou worden en zonder einde ten einde gaan; — vergunt mij dus, waarde vrienden, een enkel woord tot u te spreken, bij wijze van epiloog; — de rijtuigen zijn nog niet vóór, — en ik zal u waarlijk niet lang ophouden.

»Hebt gij kleine, of groote kinderen te huis? Wilt gij er menschen van maken; dan, wat ik u bidden mag, zeer geachte hoorders, laat u toch niet verleiden door het denkbeeld, hetwelk nu algemeen is, dat een »praktisch mensch,” een wezen moet zijn, welks verstand zonder zijn hart en zonder zijne ziel ontwikkeld, of liever opgevoed is. — Leert uw kinderen het schoone beminnen om zich zelf en niet om het voordeel, dat het in de wereldsche zaken kan opleveren.

»Mijn heeren, leert uw zonen de Muzen beminnen, omdat het wezenlijk zulke aanbiddenswaardige godinnen zijn, en niet omdat zij het »zóó verbazend ver” in de kunsten hebben gebracht! Geloof niet, dat het hart minder practisch is dan het brein, of dat het eene zonder het andere behoorlijk ontwikkeld kan worden. Met één woord, mijn lieve vrienden, laat niet de gesluierde Liefde tot het Schoone, de meest kostbare gave der ziel, door den Geest des Tijds dagelijks hoe langer hoe verder van uw harten en van die uwer kinderen worden gebannen!”

XIII.

EENE LENTE-MIJMERING.

*Quocumque adspicias, nil nisi
pontus et aër.* OVIDIUS.

De lente is gekomen en de zachte noordoostenwinden en de warrelende stofwolken. De knoppen aan de boomen, die in den winter niet uitgekomen waren, blijven steeds nog vast gesloten; de bloemen (in de broeikassen) bloeien even heerlijk als vóór drie

maanden, en de jonge groenten, waarop oude, poëtische menschen, zooals ik ben, zich verheugen, blijven steeds nog jong, zeer jong, — groen, zeer groen, — behalve daar waar ze stofjassen aangetrokken hebben, alsof ze de lange reis naar de eeuwigheid wilden ondernemen. De perzikeboomen hebben reeds lang geleden gebloeid en zijn al weer bevroren, en als men in zijn overjas dicht toegestopt uit wandelen gaat, met eene dikke bouffante om den hals, en uit den wind blijft, en in de zon, dan gevoelt men door alle leden, dat de kostelijke lente gekomen is, en men verheugt zich in dat heerlijkste der jaargetijden van onze gezegende luchtstreek, en men kuiert verder en verder en raakt eindelijk aan het mijmeren en aan het dwepen, tot een ijskoude neus of halfbevroren vingers den mensch weer naar huis jagen, naar de gloeiende kachels en een warm glas punch.

Zoodanig is de lente buitenshuis; — daar binnen is het anders gesteld! — De vrouwen, zich spiegelende aan moeder Natuur, die de straatwegen nu eens met haar winden schoonveegt, en dan weder met haar stortregens afwascht, — de vrouwen, die in baleinen corsetten geregen kinderen der Natuur, worden plotseling met een edel vuur beziel; — zij gaan, — behoef ik het te zeggen, — aan het **SCHOONMAKEN!**

Ik heb eerbied voor alles, wat met geestdrift, met een zeker vuur gedaan wordt; — ik eerbiedig dus het schoonmaken, want al het water, hetwelk daarbij verspild wordt, kan het heilige vuur der bezielde vrouwen niet uitdooven; — de bacchantische woede kan men in zeepsop niet smoren, — men kan er geen doekjes (noch dweilen) om wonden; de schoonmakende vrouw viert haar mysteriën in het hedendaagsche Nederland, evenals de Romeinsche matrone, in vroegere tijden, de mysteriën van Juno vierde, welke het eene doodzonde in den man was, door zijne tegenwoordigheid te ontheiligen.

Het is nu juist geene misdaad, die met den strop bedreigd wordt, als men onder het schoonmaken als Nederlandsch burger te huis blijft; maar het is toch eene levensgevaarlijke onderneming onder hetzelfde dak te blijven met eene schoonmakende vrouw en haar dienstbare geesten; — het is ook, buiten het gevaar, een vernederend iets. — Het hoofd des huizes is in zulke oogenblikken in minder aanzien dan de ragebol, — en hij gevoelt zich evenmin op zijne plaats als de omgekeerde tafels en stoelen. —

Gij zit met uwe vrouw alleen te huis; gij hebt geen kinderen, geen zorgen, geen ziekten; het slaat vier uur; — gij houdt van geregeld, op de minuut, aan tafel te gaan. Gij neemt plaats tegenover uwe vrouw; — zij verdwijnt achter een reusachtig stuk vleesch, dat midden tusschen u en haar neergezet wordt.

»Mijn lieve! — wat een stuk vleesch! Wij kunnen er acht dagen van eten met ons beiden! — En gij weet toch, ik houd er niet

van, om veertien dagen achter elkaar hetzelfde stuk vleesch op tafel te zien!"

Uwe vrouw houdt het schuldbewuste hoofd steeds nog achter den schotel verborgen, en antwoordt met bedeesde stem: »Dat weet ik wel; — ik neem ook anders nooit zulke groote stukken; — maar — hm! — morgen moeten wij met schoonmaken beginnen!"

Uw oordeel is geveld; — het bloed verstijft in uwe aderen; — de heete aardappel blijft u in de keel steken. Als gij nog haar op het hoofd hebt, rijst het overeind; — maar als gij wijs zijt, zwijgt gij! Uw galgemaal wordt in onheilspellende stilte verslonden.

Na het eten, gaat gij in uw gemakkelijken stoel zitten een dutje doen; — daar verrijst het spook van het schoonmaken voor uwe verbeelding en grijnst u aan en vraagt met spottende stem: »Waar zult gij morgen zitten, — waar?" En de echo antwoordt: »Waar?"

Als de mensch in het uur der spijsvertering gestoord wordt, loopt de gal over; — de ongelukken en rampen, die u boven het hoofd hangen, stellen zich in verschrikkelijke gestalte aan uw geest vóór; — ontelbaar als de stofdeeltjes, die, zooals gij weet, onder het kleed zitten, waarop gij nu met wanhopigen voet stampst; onvermijdelijk als de verveling bij eene geleerde verhandeling! Gij begint het voor geene onmogelijkheid te houden, dat gij de vrouw uwer keuze zoudt leeren haten; — gij benijdt in uw hart uw vriend, den ouden jongenheer, met wien gij dagelijks in de Sociëteit piket speelt, over wiens ongezelligen levensaard en vrouwenhaat gij anders zoo geestig kunt spotten! — Het uur der vergelding heeft geslagen; — de wrekende Nemesis nadert!

»Waarom wordt het theewater zoo vroeg binnengebracht?"

»Gij gaat toch naar de Sociëteit?" — zegt ontwijkend uwe tedere wederhelft.

»Maar niet vroeger dan gewoonlijk."

»Ja — maar, gij zult toch wel een half uurtje vroeger te huis komen; — wij moeten vroeg naar bed; — morgen komen de stukadoors om vijf uur, en zij zullen met de slaapkamer beginnen!"

Gij hebt op het oogenblik, — de courant houdt gij nog in de hand, — van een man gelezen, die, door »misbruik van sterken drank" gedreven, in het water geloopen en jammerlijk verdrongen is. — Geen honderd passen ver, — op weg van de Sociëteit naar huis, — vloeit de gracht; zes glazen punch, — één sprong in het donker, — en er is een einde aan al uw rampen, door »misbruik van water" veroorzaakt! Maar och! plotseling herinnert gij u, dat ook de gracht wordt schoongemaakt; — men heeft het water er uit laten loopen; — deze toevlucht is u benomen!

Gij gaat naar de Sociëteit; gij zijt stroef en onvriendelijk; — gij neemt plaats aan het speeltafeltje; — gij verliest alles; — gij weet, dat gij een zuur gezicht zet, en gij zijt overtuigd, dat men het aan

uw verlies toeschrijft, hetwelk u niet schelen kan; gij krijgt een paar maal goede kaarten, maar zijt zoo afgetrokken, dat gij het spel vergooit; — hij, die met u speelt, haalt de schouders op; de omstanders wisselen veelbeteekenende blikken; gij verbrandt u de lippen met kokende punch, en geeft uw hart lucht door, als dwingeland, den ongelukkigigen knecht uit te schelden. — Gij gevoelt echter dadelijk de verachtelijkheid van uwe handelwijze, en uw toorn gaat van anderen op u zelve over.

Het is u eene verlichting als het halftien is, en gij opstaat, en tot verwondering uwer vrienden, die u anders steeds tot tien uur zien »plakken,» henegaat. Eer gij de deur bereikt, ontmoet gij uw lijfmedicus, die eventjes het Handelsblad komt lezen, om nieuwstijdingen voor zijn morgenbezoeken op te doen. — »Zoo, — al naar huis? Hoe gaat het? — gij ziet er een beetje betrokken uit; — voorjaarslucht; ja, ja, vriendje; het helpt u niet, — eene kleine uitstorting van gal, — gij moet eens schoonmaken, een kleine schoonmaak, anders niets; ik zal er u morgen een zenden. Bonsoir!»

Dezen booswicht, die zooals gij u verbeeldt, u zoo maar in het publiek voor den gek houdt, geeft gij geen antwoord; — gij drukt den hoed in de oogen, gij vliegt naar huis; gij verlangt naar bed; in den slaap zult gij voor een paar uren ten minste uw rampen vergeten.

De huisdeur staat open: — gelukkig! Een onderwerp, waarover gij wettiglijk razen kunt! Gij wilt naar binnen vliegen, — en valt zoo lang gij zijt, over eene ladder, welke de verver, die nog in zoet gesnap met de keukenmeid achter de deur staat, er pas neergezet heeft.

Met geschaafde schenen, met gekneusden neus, met woedende blikken staat gij voor uwe vrouw. — »Waarom brandt de lamp niet in de gang, mevrouw?»

»Die is even uitgewaaid, terwijl Trijntje den verver de ladder hielp naar binnen brengen!»

O heerlijk voorjaar! O zachte zefir die de lente aankondigt!

Een rustelooze nacht volgt: — tegen den morgen raakt gij eerst in slaap; — daar wekt u uwe vrouw, met wreede handen de gordijnen ophalende; het grijze, kille morgenlicht vlak op uw gezicht latende vallen — Mijn hemel! wat ziet zij er leelijk uit in papilotten! Het is u nog nooit zóó in het oog gevallen! — Gij staat zwijgend, half slapend, huiverig op; gij kleedt u zwijgend aan; gij scheert u met koud water; — gij snijdt u er bij in de kin. — Uw pantoffels zijn niet te vinden; — uw laarzen zijn reeds alle door elkander geworpen: — maar eindelijk zijt gij klaar: — gij wilt naar beneden gaan. — Zoodra gij de deur van de slaapkamer opent, waait u een felle wind te gemoet, die op eene speelsche wijze in de pijpen van uw broek u tegen het lijf oploopt, uw kamerjapon

in bevallige plooiën doet fladderen, en u in de keel vaart als om zich daar te verwarmen.

»Doe beneden de deur toe!» brult gij.

»De deur is toe, mijnheer!» antwoordt Trijntje.

»Hoe kan het dan zoo tochten?»

»Mijnheer, toen de stukadoors met de emmers kwamen, mijnheer, is de deur toegewaaid, en de glazen zijn gebroken, mijnheer!»

Gij vliegt de trap af; — halfweg staat er eene ladder; boven op de ladder een stukadoor; — de stukadoor fluit een deuntje, en houdt zich alsof hij u niet ziet; — in één oogenblik zijt gij van het hoofd tot de voeten met witsel bespat.

Gij begint te vloeken en de stukadoor houdt op met fluiten; — hij neemt de witte pluimmuts van het hoofd, en zich zelven van de ladder af; — gij kruipt met levensgevaar tusschen de ladder en den hoek van den muur voorbij; — gij staat eindelijk beneden. — Is dit uw huis? Zijn dit uw dienstboden, die u nu hier, nu dáár tegen het lijf loopen? — Is dit uwe vrouw, met een doek over het hoofd, met oude sloffen aan de voeten, met gebiedende gebaren over de demonen heerschende, die uw vriendelijke huisgoden verdreven hebben?

»Het ontbijt staat al boven klaar!»

»Waar?»

»Op de achterkamer.»

»Maar daar rookt de schoorsteen!»

»Ja, dat weet ik wel, daarom heb ik de kachel niet laten aanleggen, — als gij echter verkiest, —»

O heerlijke keuze! in den rook te stikken, of in de koude te bevrozen!

Gij struikelt weer den witgepluimden man op de ladder voorbij. Hij is steeds aan het fluiten: altijd door hetzelfde deuntje. — Dat gefluit wordt ondraaglijk.

Gij zit te rillen aan de koude ontbijttafel: uwe vrouw heeft geen tijd om er bij te zijn: zij zal maar zoo vliegend (die lieve engel!) iets gebruiken. — Het theewater is van de kook; het brood is oudbakken; de courant is zoekgeraakt; — dat geloop in de schoonmaakkdagen kan uwe echtgenoot niet hebben, en zij heeft den courantenman voor eene week afgezegd. — De messen zijn maar half schoon; er is meer stof dan suiker in den suikerpot; meer krijt dan melk in de melkkan. — De theelepeltjes zijn weggesloten: het zou niet voorzichtig zijn, zegt uwe vrouw, het zilver te laten rondslingeren, als er zoo vele vreemde menschen in huis zijn.

Zóó ontbijt gij, — of liever gij ontbijt niet, — en gij neemt den hoed eindelijk en gaat naar uw werk. — Het is eene verlichting de deur uit te komen! Geene vrouw volgt u als anders met liefderijke blikken naar de deur; — met geen hartelijk woord smeekt zij

u bijtijds weer naar huis te komen! — Men slaat de huisdeur achter u dicht! Gij hoort, in uwe verbeelding, hoe allen tot aan den fluitenden misdadiger op de ladder toe, met vreugde uitroepen: — »Goddank, eindelijk is hij weg!» — En wat gebeurt er in uwe afwezigheid? De chaos is teruggekeerd! — Les extrêmes se touchent: uit duisternis wordt licht, uit stof en vaagdoeken en emmers met vuil water, wordt de zindelijkheid geboren!

Gij wilt niet naar huis terugkeeren om koffie te drinken; — wel neen! — vóór etenstijd wilt gij uw vernederd hoofd niet laten zien: — gij schelt bij een uwer beste vrienden aan, met het voornemen om dáár koffie te drinken: — »Mevrouw te huis?» — »Ja, mijnheer, maar we zijn aan het schoonmaken en als,—»

De natte gang, de opgestroopte mouwen zeggen u het overige; — gij keert den rug aan de ongestuvige woning; — gij slentert gedachteloos verder; gij staat tegenover uw eigen huis, voor het venster van den ouden jongenheer, die met het koffiegoed op een tafeltje, vóór hem, op zijn gemak zijn pijpje zit te rooken. — Waarom hebt gij hem nooit een bezoek gebracht? — Het is toch een goede vent. — Het is ook aangenaam met zijn bureu op vriendschappelijken voet te staan. — Ellendeling! — het is te laat! — Gij hebt hem sedert zes maanden, dat hij dáár woont, nooit opgezocht; — zijne koffie wordt voor u niet gezet, zijn pijpenlaatje is voor u gesloten. — Naar huis! naar huis!...! (1)

Het gewone uur van koffiedrinken is al lang voorbij; — maar er is niets gereed. — »Om de waarheid te zeggen,» begint uwe vrouw, »dacht ik niet, dat gij te huis kwaamt en,—»

Eindelijk; — een gesneden boterham op een bordje, in den hoek van de steeds koude achterkamer, — boven, — waar zelfs de spiegel en de schilderijen tegen de wanden u den rug toedraaien, en het kleed opgenomen is.

»Er moet een nieuw kleed in de beneden-voorkamer, — en de venstergordijnen van de zijkamer kunnen niet meer gestopt worden, en de groote spiegel is gebarsten, toen men hem afnemen wilde, en de lamp is door eene vreemde kat, welke door het venster binnengekomen is, omvergeworpen en gebroken, en mevrouws tante, die gekomen was, om mee te helpen schoonmaken, heeft het van schrik op de zenuwen gekregen!»

En de oude meid, die binnen is komen stuiven, en u dit alles in één adem heeft verteld, verdwijnt weer uit de kamer, met den eenigen stoel, waarvan gij in den angst onvoorzigtiglijk waart opgestaan. — Uwe vrouw treedt binnen: »Och, mijn lieve! — ik ben zoo naar, — och, tante, —»

(1) Ik gevoel mij verplicht te bekennen, dat ik deze wijze om den hoogst mogelijken trap van aandoening uit te drukken, van Lamartine afgezien heb.

»Ik wou, dat je malle tante ik weet niet waar zat!»

»Och, mijn lieve, — ik ben zoo naar! — Och, houd mij toch niet op!»

»Maar ik houd je niet op!»

»Och, mijn lieve! — geef mij maar den sleutel!»

»Wat voor een sleutel?»

»Och, — ik ben zoo naar; — wel, de sleutel van de geldlade, — natuurlijk!»

Die wordt u uit de hand gerukt! Geene hoop meer blijft u over!

Gij gaat met een gebroken hart weer aan uw werkzaamheden; gij durft u heden niet in de Sociëteit vertoonen; — gij maakt dus eene buitengewoon lange wandeling in de koude, en keert ook buitengewoon hongerig naar huis terug.

Ha! — die geuren beteekenen meer dan koud vleesch! — Hoe uitlokkend stijgen zij in de neusgaten! — Uwe vrouw heeft het willen goedmaken; — het is toch lief van haar! — Wat eene lekkere lucht! Het zal wel wat extra's zijn! — Gij gevoelt dat de rimpels van uw voorhoofd verdwijnen; gij hebt u warm geloopt, — er is nog een glimlach op uw gelaat, als gij in de kille achterkamer treedt.

Dáár is niets veranderd: alleen heeft men bij ongeluk een gat in een der grootste schilderijen gestooten, — anders ziet het er evenzoo uit als des morgens vroeg. —

De tafel is reeds gedekt: — het tafellaken is niet al te schoon, — maar de heerlijke geuren uit de keuken doen u dat vergeten. — Tante treedt binnen, en gij doet uw best om vriendelijk te zijn, hoewel gij uwe vrouws tante haat, die steeds hare nicht opstoot, en u voor een wreeden dwingeland uitmaakt. Uwe vrouw volgt; — uwe vrouw is nog niet gekleed, maar evenzoo ingepakt als 's morgens; zij heeft zeer roode handen, die zij steeds wrijft; — die roode handen ergeren u zeer; — maar die verbazend lekkere etenslucht!

»Is het haast klaar?»

»Er wordt al opgedaan.»

Gij gaat zitten; ongeduldig trommelt gij op de tafel, de aardappels worden opgezet. — Het koude vleesch, van binnen halfgaar, bloedig, kil en taai, volgt. — Gij let er niet op. Die heerlijke geuren worden hoe langer hoe sterker; — gij bedwingt u met moeite; — gij wilt niet vragen. — Eindelijk, gij hebt als een ellendige huichelaar geveinsd te bidden, terwijl uw neus, uw hart, uwe ziel, steeds in stilte vroegen: »wat is het?» — treedt de keukenmeid binnen: — zij moet bedienen, de andere heeft te veel te doen. — Zij draagt een heerlijk dampend schoteltje in de hand: — met één blik herkent gij uw lievelingsgerecht! Gij wrept een tweeden blik, een liefderijken blik op uwe vrouw, — en de schotel, met een gloeiend heet bord, wordt voor tante neergezet!

»Val maar aan, tantelief; laat het niet koud worden: — mijn man en ik eten koud vleesch, bij verkiezing; — maar na den schrik van hedenmorgen, wilde ik u een beetje te goed doen!»

Het ergste is voorbij! De slag is gevallen. — Tante is dankbaar; zij spreekt niet, maar verslindt alles, tot den laatsten brok!

Wijn, wijn! — in den roes wilt gij uw leed vergeten.

»Er is geen wijn opengetrokken.»

»Dan laat maar eene flesch uit den kelder halen.»

»Ja, maar in de drukte is de sleutel zoekgeraakt.»

»Laat dan eene kruik bier bovenbrengen.»

»Er is geen bier in huis; de ververs hebben de laatste kruik leeggedronken!»

Ik kan niet verder, mijn vrienden, — hoeveel dagen van dezen aard levert niet de heerlijke lente in Nederland op, en als die dagen voorbij zijn, hoeveel andere dagen, die niet minder (ramp-)zalig zijn? Dagen van koude nattigheid en avonden van natte koude; — kamers blinkende van helderheid, ontbloot van kachels, die, helaas, evenals het geluk des huisvaders, onverbiddelijk afgebroken zijn!

Ik kan niet verder; — het onderwerp is lang niet uitgeput, evenmin als het water, dat nog gestort moet worden; maar het is te aandoenlijk en te gevaarlijk, om er meer van te zeggen; — ik zeg te gevaarlijk, want zou ik niet het lot van Orpheus te duchten hebben, als ik onder het **SCHOONMAKEN** in handen der Nederlandse vrouwen viel?

XIV.

EEN TEER ONDERWERP.

Er is niemand, die meer met de gastvrijheid ingenomen is dan ik. De gastvrijheid is eene der aloude, voorvaderlijke deugden, waarop wij ons te recht mogen beroemen, en ze wordt heden ten dage even zoo veel beoefend als vroeger. Wij hebben de overige heidensche goden en godinnen, behalve den bronzen Mercurius op de Beurs, dien ik dagelijks nog bewonder en aanbid, al lang verdreven; maar Jupiter, de beschermheer der gasten, heerscht nog met onbeperkte macht over dezen constitutioneelen staat. Het zij zoo!

De gastvrijheid echter loopt gevaar om, evenals de bosschen, op den duur uitgeroeid te worden, en ten einde het dreigend gevaar eenigszins te voorkomen, neem ik mijne pen op, om haar rechten te verdedigen tegen die vijanden er van, welke talrijk als de meikevers in den zomer van elk jaar te voorschijn komen, en, helaas! zooveel vernieling aanrichten, als de verderfelijke insecten, waar-

mede ik hun de eer doe hen te vergelijken. Ik spreek natuurlijk van de logé's, zooals zij heeten, van die lastige gasten, welke de huizen in de steden, de buitenplaatsen op het platteland overrompelen, wier aantal onberekenbaar is, en wier lastigheid iedereen kent, die het ongeluk heeft, een goed huis en eene ruime tafel te bezitten.

Als iemand genegen is om te gelooven, dat ik de zaak overdrijf of verkeerd voorstel, hoop ik hem van het tegendeel te overtuigen, als hij maar het geduld heeft, het volgende te lezen. — Wil hij dit niet doen, — welaan, hij leere door de ondervinding; hij vrage zijn beste vrienden bij zich te logeeren, -- of hij vrage hen niet, zij zullen toch wel komen opdagen, -- en dan zal hij spoedig inzien, dat ik gelijk heb!

Want, en het is eene verwonderlijke beschikking, zoodra een vriend, de vriend uws harten, uws huizes, uwer vrouw, een logé wordt, verandert hij geheel van karakter; — hij wordt uw vijand; een arglistige, verraderlijke vijand, die uw huisgoden beschimpt, uw huiselijk geluk vernielt, de gastvrijheid doet verbleeken en zich verschuilen achter nietsbeteekenende vormen en lafheden.

Van alle soorten van logé's is mij de ongeneerde logé, zooals het monster genoemd wordt, het meest gehaat.

Hij overvalt u zonder »belet te vragen;» hij neemt het hoekje van den haard, de beste plaats in het rijtuig, het lekkerste van den schotel weg; hij belet u het zalige dutje na den maaltijd te doen; hij houdt u uren na uw gewonen slaaptijd uit het bed; hij is niet gereed als het ontbijt op tafel staat; hij komt een uur te laat koffie drinken, — een uur te vroeg voor het middageten. Hij is gewoon om dit te doen en dat te laten, — rechtstreeks in strijd met uw gewoonten; hij houdt van rijden, gij houdt van wandelen; hij geneert zich niet, (dat moet men toch bij zijn vrienden nooit doen!) hij brengt een hond mede, of (nog erger) een kind! — Hij zendt uw knecht op boodschappen uit; hij ontvangt zijn vrienden in uw huis; hij presenteert hun uw sigaren; hij neemt de rol van gastheer op zich; hij beschikt over uw tijd, uw uitgangen en bezoeken; — gelukkig als hij ook niet over uwe beurs beschikt! — Gij behoeft u »om hem niet te bekommeren,» zegt hij, »hij zal wel voor zich zelven zorgen!» — Als gij uitgaan wilt, blijft hij te huis; als uwe vrouw naar de komedie wil, verlangt hij een gezellig avondje met u bij dezen of genen vervelenden buurman door te brengen. Uwe vrouw moet hem ontzien, want zij wil geen vijanden maken; uw dienstboden haten hem, want hij is al te familiaar om fooien te geven; maar zij vliegen op zijn wenken, want zoolang hij bij u blijft, weten zij, dat hij heer des huizes is. Dat moet gij weder bezuren: — uw knecht poetst uw laarzen half; — de laarzen van den logé blinken even helder als zijn gezicht, dat met kwaadaardige vreugde schittert, alsof hij lacht over de ellende, die hij u

voorbereid heeft. Gij zoudt hem de deur uitzetten, als gij durfde.

Is deze dwingeland uw vriend, uw dierbare vriend, die in zijn brieven de grootste sympathie in alle dingen met u gevoelde; van wiens schriftelijke deelneming in al uw rampen en al uw voorspoed gij dikwerf zoo treffend overtuigd zijt geweest? — Wel neen, ongelukkige! Het is uw vriend niet, neen, het is uw doodsvijand, uw logé, — dien alleen de nog heilige wetten der gastvrijheid beschermen; — hoe lang kunnen ze nog door u ongeschonden blijven?

Van anderen aard, maar nauwelijks minder verderfelijk, is de benauwde, beleefde logé, die drie weken vóór zijn bezoek wel degelijk belet vraagt; die »als het u thans niet gelegen komt,» met bescheidenheid vraagt, »wanneer het u het best zal convenieeren hem te ontvangen?» die maar »voor een paar dagen» overkomt, en die van dag tot dag »blijft hangen,» — ware het maar aan de galg, — die zich zelve verveelt en anderen ook; die uit belcefdheid zijn bezoek rekt en rekt, tot het eene kleine eeuwigheid wordt, en die uit louter dankbaarheid om te laten zien hoe hij (de barbaar!) uwe gastvrijheid weet te waardeeren, u geen oogenblik alleen laat!

Het hoofdenmerk van dezen logé is zijn witpapierachtigheid, die hij in alle dingen en bij alle gelegenheden ten toon spreidt. »Het kan hem niet schelen;» — »hij eet van alles,» (als het maar goed is); het is hem onverschillig of hij uitgaat of te huis blijft; — hij is »om u overgekomen;» — om niets anders! Hij is uw schim geworden; maar hoezeer gij er naar wenscht, kunt gij hem niet oprollen en aan den duivel verkoopen, zooals wijlen Peter Schlemil deed.

Gij staat twee uren vroeger dan gewoonlijk op, om één oogenblik van den dag alleen te zijn; het baat u niets: »mijnheer is al in de voorkamer en heeft naar u gevraagd,» zegt de meid, als gij met slinkschen tred de trap afkomt. Hij leest u onder het ontbijt de courant voor, met eene prijzenswaardige minachting van alle komma's en punten. Hij trekt de handschoenen aan, als gij den hoed opzet; hij volgt u naar de deur. Gij wilt rechts gaan, als gij ziet dat hij links wil loopen; het helpt niets; »hij heeft niets te doen;» hij gaat met u mede. Gij moet hier of daar, dezen of genen spreken: best, hij gaat mede. Hij wacht u op aan de deur, en »amuseert zich best,» terwijl gij binnenshuis zijt, met in de gracht te staren, en met zijn rotting steentjes in het water te slaan.

Het spreekt vanzelf, dat deze logé u ook naar de Sociëteit verzegelt, en naderhand elk praatje, dat gij daar gemaakt hebt, en elk woord, dat u daar ontvallen is, aan uwe vrouw oververtelt. Als gij bitter drinkt, drinkt hij ook bitter, of suikerwater, als gij suikerwater verkiest. Hij wil met u biljarten en met niemand anders. Hij speelt op u in het potspel, en maakt u, onder duizenderlei verontschuldigen, dood. Door den dood hoopt gij een oogenblik van hem bevrijd te blijven; — tevergeefs! Hij »verkoopt zijn bal»

en komt met een zoetsappigen glimlach op de bank naast u zitten. Hij speelde alleen voor uw plezier.

Uwe vrouw noemt hem »een zeer gemakkelijk mensch!» Zij gebruikt hem als wapen om u te bestrijden. Hij verslindt heele brokken van het taaie vleesch, dat gij gisteren niet eten wildet; hij vindt het nog al »bijzonder lekker,” en uwe echtgenoot zegeviert. Hij bewondert haar leelijke japon, waarover gij geraasd hebt; hij vindt de lievelingskat, die gij haat, een »allerliefst beestje.” Hij geeft uwe vrouw geld voor de philanthropische werken, waarmee gij niets te doen wilt hebben; — en is opgetogen over de vriendinnen uwer vrouw, die gij natuurlijk verfoeit.

Als eindelijk de dag en het uur van zijn vertrek gekomen zijn, vindt hij het noodzakelijk om aangedaan te worden als hij afscheid neemt. Hij draait zoodanig met inpakken en klaarmaken, dat gij in doodsangst zit, dat hij niet bijtijds weg zal komen, en tien tegen één, of uw schim neemt bij vergissing uwe nieuwe parapluie mede en laat de zijne, die geen cent meer waard is, tot aandenken in de gang staan.

En toch, met al zijn verachtelijkheden, is deze logé mij een meer gewenschte, of liever minder verwenschte gast dan de deftige logé.

De deftige logé doet alles in den behoorlijken vorm. Hij wacht hetzelfde ook steeds van u. Hij komt op een regenachtigen dag met de stoomboot aan, en gij moet hem natuurlijk »afhalen.” Om niet te laat te wezen, zijt gij reeds een uur te vroeg aan de aanlegplaats van het schip, en daar een stoomboot nooit bijtijds aankomt, kunt gij staan wachten en wachten, tot uwe parapluie en uw geduld beide versleten zijn. De deftige logé zou dit ook voor u gedaan hebben, dat verzekert hij; en hij zou ook voor u de vigilante betalen, die gij nu voor hem betaalt. In uw huis aangekomen, richt zich deze despoot als heer en meester in: gij zult het hem wel niet kwalijk nemen, maar hij zou gaarne om vijf, in plaats van om vier uur, eten. Hij kan deze spijs niet verteren, en de andere niet verdragen. Hij verschijnt deftig gekleed aan het middagmaal, en verwacht hetzelfde van uwe vrouw en u.

Uwe echtgenote is evenzeer tegen hem als voor zijn voorganger gestemd. Zij verbergt haar oude meubels; zij verstopt haar minder deftig tafelgoed. De kat wordt uit de kamer, het gemak uit het huis gebannen. Gij durft uw pantoffels niet meer aantrekken, en gij rookt sigaren in plaats van eene lange pijp met uw deftigen logé.

Zijn onderhoud kost u, in drie dagen, meer dan gij anders in drie weken uitgeeft, aan uiterlijke vertooningen, die u volstrekt geen genoegen opleveren. De glimlach verdwijnt van uw gelaat, het geld verdwijnt uit uw zak, en de deftige logé geeft u toch steeds op alle mogelijke wijze te kennen, dat hij zich bij u behelpen moet; dat

hij het bij zich aan huis oneindig beter heeft. Hij verklaart dankbaar te zijn voor uwe »gastvrijheid,» die hij alleen erkent, door alles wat u toebehoort te minachten, en hij behandelt u met eene nederbuigende beleefdheid, welke u vernedert in uw eigen oogen en in die uwer huisgenooten.

Uw wezenlijke vrienden blijven, zoolang deze lastige logé bij u gehuisvest is, of onverzocht, of zij bedanken voor zijn gezelschap, en zelfs drie dagen na zijn vertrek is er iets deftigs en indrukwekkends in de logeerkamer, dat noopt, als gij de deur voorbijkomt om op de teenen te loopen.

Nog eene lange reeks van logé's dagen in mijne herinnering op, als ik de oogen van mijn geest binnenwaarts richt; — maar heb ik niet reeds genoeg gezegd, om het gevaarvolle van deze ongelukkigen voor de echte gastvrijheid te bewijzen? Ik weet het niet; maar ik heb den moed niet om meer schimmen te bezweren, en ook slechts nog den tijd om eenige regels toe te wijden aan de vrouwelijke logée's, die Harpijen van het huiselijk geluk!

Het spreekt, dat eene vrouwelijke logée de vriendin is, of de bloedverwante uwer vrouw; — het spreekt ook, dat zij leelijk is, (als een vrouwelijk wezen ooit leelijk kan zijn!) — en dat als vriendin uwer vrouw, zij tevens uwe vijandin is.

De vriendin uwer vrouw is met haar op school geweest; — de dames hebben sedert dien tijd getrouw met elkander gecorrespondeerd; de vriendin heeft u nooit gezien; maar wel veel van u gehoord, vooral in den tijd toen gij en uwe vrouw pas »geëngageerd» waart. Later is er minder sprake van u geweest in de brieven uwer echtgenote, — toujours perdrix, — enfin!

De lieve vriendin uwer vrouw is altijd sentimenteel van aard en heeft vroeger »iets» gehad, zooals uwe vrouw zegt, zonder zich nader over dat »iets» uit te laten, waarover zij nu nog in stilte treurt en zucht. In die vroegere dagen heeft ook uwe echtgenote u als held aan haar beschreven en de logée ontdekt nu een eenvoudigen burgerman, die zich door niets van andere dagelijksche menschen onderscheidt. Zij bekent aan uwe vrouw, dat zij uiterlijk teleurgesteld is, »maar de schijn bedriegt,» zucht zij zachtjes.

Deze logée is den geheelen dag bij uwe vrouw, die zij overbiddelijk monopoliseert. Gij hoort de twee dames hard praten en lachen; gij treedt in de kamer en eene doodsche stilte heerscht in het rond. »Het lieve poesje is nog zoo verlegen!» zegt uwe vrouw. Gij doet uw best u aangenaam te maken; maar de logée antwoordt slechts met »ja» en »neen.» Gij zijt blijkbaar de trop, en als beleefd man trekt gij u terug. 's Avonds knort uwe vrouw over de weinige beleefdheid, die gij aan hare vriendin bewijst. »Zij zal een schoon denkbeeld van uwe gastvrijheid krijgen!» Als gij er bij zijt, durft de logée geen woord met u te spreken; zoodra uw rug gekeerd is, wordt gij gecritiseerd en beoordeeld, alles om

den wille der gastvrijheid, die zoo schandelijk misbruikt wordt.

Ik ril er nog van als ik denk aan de kwellingen, welke onze laatste logée mij bezorgde, en ik heb liever, dat mijne vrouw driemaal in de week het geheele jaar door dames-visites heeft, zooals hedenavond het geval is, dan ééne week in het jaar eene vrouwelijke logée te moeten ontvangen, die — — —

»Mijnheer! Mijnheer!»

»Wat is er, Trui?»

»Compliment, mijnheer, van mevrouw, mijnheer, en of mijnheer zoo goed wil zijn, mijnheer, om mevrouws tante, mijnheer, van den spoor te gaan halen, mijnheer, want mevrouw, mijnheer, heeft een brief gekregen, mijnheer, —»

Als ik dezen slag overleef, is het mogelijk, dat ik op dit onderwerp terugkom, eer de nieuwe wet op het hooger onderwijs klaar is.

XV.

EEN CONCERTSTUK.

Men verbeelde zich niet dat ik over de muziek ga spreken; — wel neen! — Als men van een concert spreekt, behoeft men dat evenmin te doen, als wezenlijk van godsdienst te spreken, wanneer men over theologie schrijft, of door vaderlandsliefde bezielde te zijn, als men gewichtige staatkundige vragen behandelt, of menschenliefde te bedoelen, als men veel ophef van de philanthropie maakt, of geleerdheid en wijsheid voor tweelingzusters te houden, — of, in één woord, den schijn, waar die ook te vinden zij, met de zaak zelve te verwarren.

Overigens, men verbeelde zich ook niet, dat ik deze dingen noodeloos er bij gesleept heb: ze behooren alle in zoover bij de muziek, dat al die lange woorden, vooral die op »ie», meestal louter klanken zijn, — en anders niets, — ten minste zooals ze heden ten dage door onze zeer beschaafde tijdgenooten gebruikt worden.

Als ik dus over een concert schrijf, zal men het mij niet euvel duiden, dat ik voornamelijk van de menschen spreek, die er heen gaan, — en dat zal men mij te eerder vergeven, daar de concerten, die ik »frequenteer», gewoonlijk zoo druk bezocht zijn, dat de zaal stampvol is, en er dus weinig ruimte voor de muziek overblijft.

En toch zijn er nog stervelingen, die dwaas genoeg zijn, zich te verbeelden, dat men er komt om muziek te hooren! — en ik kan er mij op verheugen die onnoozele halzen straks uit den droom te helpen.

Maar wij zijn reeds aan den ingang van de concertzaal; tred met mij binnen, waarde lezer; ik kan u introduceeren; — ik zal u eene beste plaats bezorgen, vlak bij de deur, waar gij niets van de muziek kunt hooren; maar waar gij iedereen kunt zien in- en uitgaan. Het is de moeite waard!

Er heerscht eene plechtige stilte in de zaal: wees er niet over verwonderd, vriend; de muziek is nog niet begonnen; iedereen is bezig met iedereen op te nemen. — Zoodra de eerste tonen gehoord worden, zal het gefluister ook een aanvang nemen.

»Och, wat houd ik veel van eene lange symphonie van Beethoven!» — Dat is een echte liefhebber, die naast u zit, en dit tot zijne buurvrouw zegt. — »Men kan er zoo plezierig onder praten!» voegt hij er bij.

»Wat ben je van avond weer satiriek, ondeugd!» zegt de buurvrouw.

»Ondeugd,» die het ernstig gemeend had, ziet haar aan, met een gezicht waarop juist zooveel uitdrukking ligt als op een soepbord; maar hij herinnert zich plotseling, dat het een compliment is, voor satiriek gehouden te worden, en lacht verlegen, »Hi! hi!»

De symphonie begint met accompagnement van het »kunstminnend publiek.» — »Mooi weer vandaag.» — »Zeer bezet!» — »Drukkend warm!» — »Wie zit daar?» — »O!» — »Waar is toch uw man gebleven?» — »Het zal laat worden.» — »Vindt u?» — »Wat?» — »Niets!» — »Vraag excuus!» — »Ik heb niet gehoord?» — »Ik zei niets!» —

De dames knikken elkander toe; de heeren kijken rond. Het orkest fiedelt stevig door. — Plotselinge stilte!

»Is het gedaan?» — »Och wat; wij moeten nog het allegro of de finale hebben,» zegt een kenner, die niet vast weet, wat het eerst moet komen. Het publiek zwijgt; als gij echter gelooft, dat de menschen uitgepraat zijn, dan vergist gij u zeer; dat zult gij vernemen zoodra de obligaten beginnen!

Inmiddels gaat men met de symphonie voort; de dames geven door pantomimen te kennen, dat het zeer warm is; dat zij zich doodelijk vervelen; geborduurde zakdoeken en flacons worden druk gebruikt. De heeren gapen, fixeeren de dames, gapen weer, en gebruiken bevallig hun lorgnets. — De muziek bruist steeds voort.

Duo, onder het publiek, tusschen freule B..., de kleindochter van een suikerbakker, en den heer jonkheer van C..., die in loodrechte lijn van een tinnegieter afstamt, en eenige passen verwijderd, tegen den muur leunt.

De freule is met »pa» te laat gekomen, en zit op de bank naast de dikke vrouw van den deurwaarder, die wel heeft willen »op-schuiven,» om plaats voor haar te maken.

Freule: andante, zoo ver mogelijk van de dikke vrouw weg-schuivende. Recitatief, met de oogen, de schouders, en den zakdoek, waardoor zij het gebeurde te kennen geeft.

Jonkheer: (met gevoel), snuit den neus; — gaapt; — ziet amoroos eerst naar de freule, dan naar de punten zijner verlake laarzen. Hij werpt minachtende blikken op de deurwaardersvrouw. »Hoe komt zulk volk hier!»

Te zamen: con furore, drukken door allerlei gebaren en blikken wanhoop en verontwaardiging uit.

Finale: Een dikke majoor treedt tusschenbeide; de jonkheer wordt geheel geëclipseerd.

Maar ook de symphonie is gedaan; het publiek wordt opletend. Groote verwarring en geschommel op het orkest. De meeste muzikanten bergen hun instrumenten; gaan zooveel mogelijk op hun gemak zitten en gapen het publiek aan.

»Mag ik uw programma zien, als het u belieft?» —

»O; — groote variatiën op de Turksche trom, — thema »het Slaaplied» uit de Muetten! — En voorgedragen door Signor Do-remi! Zeer verplicht!»

Geweldig applaus! Waarom? Wel ziet gij niet? De Signor treedt op; hij buigt diep, dieper, en zeer diep! — Hij legt een eleganten zakdoek naast zich op een stoel neder, en veegt zich de handen af op zijn rokspanden, — of elders.

Hij begint — en het publiek begint ook weer. Luister eens! — »Hij ziet er waarachtig nog al fatsoenlijk uit!» — »Wat een sprekend gelaat!» Terloops gezegd, gelijkt de maestro op een zwarten bok, met een kalen schedel.

»Wat een mooie baard!» — »Wat is dat voor een lintje in zijn knoopsgat?» — »Dien ring, aan zijn pink, heeft hij van den Keizer van China gekregen.» — »Het is een zeer interessant mensch.» — »O, kent gij hem?» — »Vraag excuus, mevrouw; ik spreek geen Italiaansch, maar, —» »O ja, men kan wel zien, dat hij, —»

»Hij ziet er zoo beschaafd uit; heel anders als onze Hollandsche muzikanten!» — »O ja, heel anders!» »Bravo! bravo! bravo!» —

De eerste variatie is gedaan: — de tweede begint. Daarin speelt de kunstenaar achtmaal zooveel noten in een kwart van den tijd af; anders is het zoo wat hetzelfde als var. no. 1.

»Wat hoort men toch het thema er lief door!» — »Hoe eenvoudig!» — »Ja, maar nog al kras!» — »Wel zeker!» — »'t Is ijselijk lief: als men niet zag, dat hij op de trom speelde, zou men zich kunnen verbeelden, dat het een doedelzak was!»

Bim, bim; bim, bim, — bom — bommm — bom! — 't Is gedaan! — Onder daverend gejuich veegt de kunstenaar weer de handen af; hij buigt weer ter aarde; neemt den zakdoek weer op, en verdwijnt, blijkbaar uitgeput, achter op het orkest.

De pauze is begonnen. — Laten wij ook een oogenblikje uitblazen. — Algemeen geschommel met stoelen en voeten. De meeste heeren snuiten den neus. De meeste dames zijn opgestaan; eenige heeren zijn voor het eerst gaan zitten. De belangwekkendste

gesprekken worden weder gevoerd. Wij zullen er naar luisteren.

»Wat is het toch vervelend!» zegt die lange heer tot zijn buurman. »Ik wou dat het gedaan was?» — »Wat, de pauze?» — »Neen het geheel. Ik moet nog mevrouw — hoe heet ze toch? — aanspreken; ik heb er verleden week gedineerd. — — Mevrouw, het is mij een onverwacht genoeg, —» (herinner u, vriend, dat sedert den beginne van het concert, die heer vlak naast die dame gestaan heeft, zonder te doen alsof hij haar ooit te voren gezien had.) — »Mijnheer!» — (eene diepe buiging.) — Eene korte stilte. Mevrouw ziet mijnheer aan; mijnheer ziet mevrouw aan. Geen van beiden, evenmin als de Fransche Wetgevende Kamer, kan het initiatief nemen. Eindelijk, na een verlegen hoesten van weerskanten, begint mijnheer: — »Is u nog al voldaan, mevrouw, over de muziek?» — »O ja, zeer!» — Tweede stilte. — »Zei u iets, mevrouw?» — »Neen, — maar mevrouw B... zegt, dat het warm is.» — »Zeer warm, mevrouw, zeer!» — De heer veegt zich het voorhoofd met den zakdoek af. De dame biedt hem haar flacon aan. »Mag ik u —» »O, mevrouw, als ik u —» »O, volstrekt niet!» — Derde stilte. — Na eene groote inspanning van den geest vraagt de heer, blijkbaar verlicht: »En hoe maken het de kleintjes, mevrouw?» — »O, best, dank u; daar zitten er vier van achter mij, met de gouvernante.» — »O, ja, — hm! lieve gezichtjes; een aardig avondje voor ze, o ja, hm! — het doet mij plezier ze hier te zien; — mevrouw, ik heb de eer!» — »Mijnheer!» — en hij trekt zich terug.

»Ik wou dat ze ik weet niet waar zaten, met hun kinderen!» — Is het mogelijk? — Dezelfde stem, die pas zoo honigzoet met de mama heeft gesproken, raast die nu zoo tegen de kleintjes! — Ja, waarde vriend, het is zoo; maar bedenk, dat de man niet heel ongelijk heeft. Den geheelen avond heeft hij moeten staan, om plaats te maken voor die lieve kleintjes, die als »dames» geïntroduceerd zijn. Het is wel wat erg! Willen wij nu naar huis gaan! — Neen, wij zullen het einde afwachten; het duurt niet lang meer; daar zijn weer de muzikanten.

Het stemmen der instrumenten en het weer plaats nemen van het publiek zijn gelijktijdig. — Enkele, slechts enkele heeren, die eventjes in de pauze »er uit geloopt» zijn, treden weer in de zaal, vergezeld door eene sterke lucht van punch en sigaren. Zij blijven een oogenblik in de deur staan, zetten de kuiven weer op, en slenteren rond, totdat zij op de oude staan- of zitplaatsen terechtkomen.

De muziek en de verveling zijn weer aan den gang.

Madame Solfarini zal eene groote bravour aria uit *I Puritani* zingen. Daar deze prima donna echter, evenals vele andere donna's, die niet zingen, grillen heeft, draagt zij in plaats van de aria op het programma, eene lange Duitsche romance, met Fransche woorden en trillers voor.

»Goddelijk, heerlijk, bravo! da capo? Die Italiaansche muziek is toch eenig!» roept een onzer bureu. »Ik herinner mij, toen Catalani die aria zong!»

De kunstenaar, die nu na de beroemde vreemdelingen optreedt en die noch knevels noch verlakte laarzen draagt, is een Hollander, vriend, — en het is zeer vreemd, dat een Hollandsche toonkunstenaar een Nederlander van geboorte zou zijn; — maar hij kent toch het instrument, dat hij bespeelt; hij is man van smaak en beschaving: wellicht geen groot genie, maar toch wat men »een zeer verdienstelijk mensch» noemt.

Als hij optreedt, applaudisseert men niet; maar zoodra hij begint te spelen, begint het babbelen en wordt hoe langer hoe harder, en voor die eenvoudige halzen, welke gaarne naar muziek luisteren, hetzij door een vreemdeling of een landsman voorgedragen, hoe langer hoe onverdraaglijker.

Wat dunkt u van dat spektakel? — Het bevalt u niet; gij schudt het hoofd. — Wil ik u zeggen, wat ik er van denk? — Zie, men wordt verondersteld op een concert te komen, om den wille van de muziek. — Men veronderstelt zelfs, dat elk kunstenaar zijn best doet om het publiek te behagen; dikwijls met eene zwakke, maar eenigszins vergeeflijke opoffering van zijne eigen overtuiging. — Men weet, als men verkiest er over na te denken, dat niets grievender voor hem kan zijn dan zelfs de schijn van minachting; — en wie zal loochenen, dat niets krenkender kan wezen voor den kunstenaar, dan terwijl hij de vruchten van zijne studie voordraagt, in het rond onverschilligheid en achteloosheid op te merken, en door geluiden onder zijn spel gestoord te worden, die even vervelend als onbeleefd zijn? — Dat het voornaam heet, onder zekere halfbeschaafde klasse, om zich hieraan niet te storen, mag waar zijn, — dat dit alles echter zoo inhumanaan en bespottelijk mogelijk is, hetzij men naar een beroemden vreemdeling, of slechts naar een onbekenden landsman luistert, behoef ik, — —

Eene stem, uit de verte, forte: »Het rijtuig van den ouden Heer Smits!»

Tweede stem, iets dichter bij, fortissimo: »Het rijtuig van den ouden Heer Mits!»

Derde stem, aan de deur van de zaal, con furore: »Het rijtuig van den ouden Heer Its!»

XVI.

EEN NEDERLANDSCHGEZINDE BRIEF AAN EEN ZEER LIBERALEN VRIEND.

Amsterdam, 1 Mei 1852.

Geachte Heer en Vriend!

Het heeft mij zeer gespeten niet vroeger den tijd gehad te hebben, een woordje aan u te schrijven over iets, dat mij in u bijzonder bedroefd heeft. — Ja, waarde vriend, ik zal het maar met ronde woorden zeggen: gij hebt mij onlangs geërgerd, zeer geërgerd, door bij verschillende gelegenheden uit te varen tegen ons »gebrek aan ondernemingsgeest,” zooals gij het noemt, en door ons volk te verwijten, mijnheer, dat wij op het gebied der nijverheid, ons alles door vreemdelingen laten ontfutselen, terwijl wij ons troosten met zulke spreekwoorden, als »beter een half ei dan een leege dop,” en meer van die eerbiedwaardige gedenkteekens der wijsheid onzer voorvaderen, waarmede gij en uw vrienden verkiest te spotten, evenals met de achtbare ridderschap en jonkheerschap onzer provinciën en dergelijk meer. Mijnheer, dit spotten hebben alle menschen, die u aangehoord en die enkele stukken gelezen hebben, waarvan gij de schrijver zijt, bijzonder kwalijk genomen; — ik zeg alle menschen, want wij, Amsterdammers, mijnheer, vertegenwoordigen geheel Nederland, dat is wel bekend, en wij, het spijt mij zulks te moeten herhalen, wij zijn verontwaardigd over uwe spotternij!

»Gij moet er een woordje over schrijven, Smits,” zei mij onlangs Klaas Kwak: »of ik zal mijn correspondent op 't kantoor, die een verduivelde knappe vent is, wat brieven er over laten opstellen.”

Wij zaten 's avonds met ons vieren een pijpje te rooken en een glaasje wijn te drinken, toen dit gezegd werd, en de twee andere heeren, — die aan de tafel waren, vielen mijn vriend Kwak bij, en hij en ik hebben ons dienstelfden avond, zonder tijdverlies, neergezet en, na rijp overleg, mijnheer, hebben wij — niets overhaast uitgevoerd; maar wij hebben onherroepelijk bepaald er eerst over te slapen. Dat hebben wij ook gedaan, mijnheer, herhaaldelijk sedert dien avond, en wij hebben eindelijk voor goed bevonden, u een kras woord te schrijven; — niet om uw ongerijmde beschuldigingen openlijk te weerleggen; want dat zou wellicht niet voorzichtig zijn; maar om u te verzekeren, dat als gij ooit weer zoo iets doet (gelijk het Nederlandsche volk indertijd aan den minister Van Hall zei, over de vrijwillige leening), wij; — — — maar het zou eenigszins voorbarig zijn, om den gang der gebeurtenissen vooruit te loopen! — Genoeg, geachte heer en vriend, wees gewaarschuwd! — En eer gij het weer waagt, om ons gebrek aan onder-

nemingsgeest te laken, wees zoo goed, bedaard en rustig na te denken over den volgenden

LOF DER VOORZICHTIGHEID.

De voorzichtigheid is eene echte Nederlandschgezinde deugd! Alleen onverstandige menschen, die het onvoorzichtig zou zijn te noemen, heeten deze deugd »gebrek aan ondernemingsgeest!» — Dat zijn menschen, die den gulden middenweg niet bewandelen, zooals wij, en die geen besef hebben van wat de *aurea mediocritas* is!

Dat weten wij echter zeer goed, en daarom prijzen wij haar hemelhoog, en laten de electro-magnetische telegraaf hier te lande, en onze voornaamste spoorwegen en dergelijke gewaagde speculatiën meer, aan die waanzinnige Engelschen over!

Gij, geachte heer en vriend, dien ik het niet geraden acht hier te noemen, gij gelooft, dat de Engelschen groot zijn geworden door dien ondernemenden geest! — Mijnheer, wij roepen »Oranje Boven!» en blijven te huis zitten, en zijn er toch niet veel erger aan toe dan onze voorvaderen. Dat is de ware voorzichtigheid! Veronderstel, mijnheer, dat er iets uitgevonden wordt, dat sneller loopt, dan de electriche vonk; — waar blijft dan de Engelsche compagnie? Of dat er geen koperdraad meer te krijgen is; — wat zal dan haar contract waard zijn? Of dat de luchtballons, in plaats van den menschen, den spoorwegen den nek breken? is het niet voorzigtiger buiten zulke ongerijmde ondernemingen te blijven?

Daar wordt nu heel voorzichtig en langzaam, dat moet men bekennen, een ijzeren-spoorweg aangelegd tusschen Nederland en Pruisen; — maar gelooft gij, dat ik, of eenig ander goed burger en voorzichtig mensch, er ééne actie in zou willen hebben? Wel neen! »Gebreke aan energie!» zult gij zeggen. — »Slaapkoppen!» zult gij uitroepen. — Best, mijnheer; — maar als de Keizer van Rusland het in de hersens kreeg geheel Pruisen naar Siberië te zenden; — of de Fransche Keizer, — — maar het zou niet voorzichtig zijn van hem te spreken; — — waar bleef dan ons goed geld, dat nu zoo netjes, in zakken gepakt, in onze brandkisten bewaard blijft?

De voorzichtigheid is de moeder der wijsheid, vergeet dat niet, mijnheer, en prijs dus de roekelooze aanmoediging der nijverheid niet meer zoo zeer aan, als gij dat onlangs gedaan hebt. Het is eene algemeen aangenomen waarheid, dat wij, Nederlanders, in producten der nijverheid met het buitenland niet wedijveren kunnen. Ik weet niet, mijnheer, dat er eenige grond voor dit geloof bestaat; maar men berust er in, — en dat is genoeg. Waarom, mijnheer, »den slapenden leeuw opwekken?» — Is dat voorzichtig? Is dat Nederlandsche zin?

Wilt gij een algemeen aangenomen iets roekeloos afbreken, alleen omdat het niet waar is! — Mijnheer en vriend, dat wilde ik niet van u hopen!

Is het niet zeker, mijnheer, »dat hoe grooter geest, hoe grooter — — —!» — En geldt dat ook niet vooral van den handelaar? Dat altijd vooruit, vooruit, vooruit, is niet om vol te houden, mijnheer! Bedaard en langzaam; — *festina lente!* — Gooi de oude schoenen niet weg, eer gij nieuwe hebt! — En al is het ook waar, dat »wie waagt wint,» die kan ook wel eens verliezen, niet waar? Dus voorzichtig, vriendje!

Het is ook niet in den handel alleen, dat de voorzichtigheid, onze hoofddeugd, zoo noodzakelijk is; wel neen! — Zie rond, mijnheer, en zeg mij hoe het in alle vakken er uit zou zien, als de menschen met dien rampzaligen ondernemenden geest bezielde waren, welken gij aankweeken wilt!

Zie eerst wat er in de literatuur, of hoe dat goed heet, gebeurt! Wie onderneemt daarin wat nieuws! Niemand, mijnheer, zooals de voorzichtige Ulysses tegen den Cykloop zei; niemand, die eenige voorzichtigheid bezit! Slechte romans, slecht vertaald; lange verhandelingen, bij de el geleverd; korte gedichten, die geene gedachte bevatten: dit alles hebben en behouden wij, mijnheer. Als er iemand gek genoeg ware, wat nieuws te ondernemen, zou hij spoedig duur leergeld betalen.

Zie onze tijdschriften ook, alle op ééne leest geschoeid, netjes ingenaaid, maandelijks verschijnende; alle zonder enig karakter! — die het zich tot eene eer rekenen om noch over godsdienst, noch over staatkunde te spreken, ten einde niemands gevoelens, dan die der naar karakter zoekende lezers, te kwetsen. Wat zijn die voorzichtig in alles, wat zij zeggen of doen! Is het ook niet aangenomen, sedert onheuglijke jaren, dat dorpspredikanten in alle vakken de beste recensenten zijn? — En recenseeren die niet steeds wat los en vast is? Wat zou men zeggen van de voorzichtigheid eener redactie, die mannen van het vak, zooals zij heeten, wilde aannemen — en vooral betalen!

Daar hebt gij verder onze onderwijzers der jeugd; wat zijn dat toch respectable, voorzichtige menschen! — Zijn zij niet reeds van geslacht tot geslacht bezig met zeer vele talen sprekende machines te vormen en volgens de regelen van de beginselen der grammatica in elkander te kloppen? En gaat dat niet goed? Niet aller best? — En wat zou men van den kwast zeggen, die het waagde menschen in plaats van werktuigen te willen vormen, en die een ondernemenden geest (de hemel beware ons daarvoor!) had, welke hem aanspoorde te beweren, dat denkbeelden beter dan klanken waren, en dat het nuttiger was voor een kind om goed Hollandsch, dan gebrekkig Fransch, Engelsch en Hoogduitsch te leeren?

Om nu één trap lager te dalen op de maatschappelijke ladder:

want het is overbekend, en onze onderwijzers der jeugd herhalen het dagelijks zelve, dat zij het edelste vak ter wereld beoefenen, en dus natuurlijk den hoogsten rang (buiten en behalve die door de provinciale schoolcommissiën gegeven,) bekleeden, — om nu één trap lager te dalen, zeg ik, — wat denkt gij, mijnheer, van de voorzichtigheid onzer rechtsgeleerden en wetgevers? Is het niet een axioma in de jurisprudentie, dat een mensch voor onschuldig gehouden wordt, totdat hij door een rechterlijk vonnis voor schuldig verklaard is? En wat gebeurt er niet elken dag van het jaar? Wordt niet, uit groote voorzichtigheid, dikwijls de onschuldige Klaas of Piet, maanden lang, gelijk het heet, »preventief» gevangengezet, — om te verhinderen, dat hij in de gelegenheid zij kwaad te doen, eer zijne onschuld bewezen is.

Ik zou wel den ondernemenden geest willen zien, die het in de hersens kreeg dit tegen te gaan! — Wie ook, vraag ik u, behalve een klepperman, kan ambtshalve op grootere wijsheid aanspraak maken, dan een Minister van Justitie! — En, mijnheer, kunt gij u eenigen Minister van Justitie in Nederland herinneren, die het gewaagd heeft in de laatste vijftien jaren iets, dat wat te beteekenen had, te ondernemen? — Die op zijn ondernemenden geest pochte, of iets van eenig belang durfde te doen? — Gij zult wellicht zeggen, dat zekere, nu reeds vergeten ontwerpen van rechterlijke organisatie zeer gewaagd waren; — mijnheer, gij vergist u, — gij weet er niets van; — het waren juist hoogst voorzichtige, allerliefste plannetjes, die in duigen gevallen zijn, — omdat, — ja, omdat er geene bezadigde, Nederlandschgezinde, oude Amsterdammers in de Kamer zijn! Het gaat toch goed, zooals het is; — waarom dan altijd verandering, mijnheer?

Ik zou, mijnheer, tot overmorgen kunnen voortgaan met zulke stukjes onzer wereldbekende voorzichtigheid aan te halen; onder andere kleinigheden, het lange talmen met de nieuwe wet op het onderwijs; — maar waartoe zou dat dienen? En waarlijk, als ik geheel Nederland wilde doorsnuffelen, ik weet niet waar ik één blijf van dien roekeloozen, ondernemenden geest zou vinden, dien gij in onze nijverheid wenschte te helpen aanblazen! — Mijnheer, het is, dunkt me, »overbekend,” dat wij in een tijd »van verlichting, beschaving en vooruitgang” leven, en als gij dit niet gelooft, »sla de geschiedrollen na”, — en wanneer zij u het tegendeel schijnen te bewijzen, wat Nederland aangaat, — dan eisch ik, mijnheer, van u, op de meest voorzichtige, beleefde wijze, dat gij overal, in Amsterdam, Haarlem, het vorstelijk 's Gravenhage, Rotterdam, waar gij slechts heen kunt komen, de verhandelingen gaat hooren, welke in den schoot der talrijke (ook niet met eenigen ondernemingsgeest bezielde) geleerde genootschappen uitgesproken worden, — en zie dan, of die u niet in bijna dezelfde woorden, als ik gebruikt heb, hetzelfde ook bewijzen!

Mijnheer, het spijt mij, zulke krasse taal tegen u gesproken te hebben; plichtbesef heeft mij daartoe genoopt, vergeef het mij, als ik het voor voorzichtig houd, mijn naam niet voluit onder dezen brief te plaatsen.

Ik ben, enz.

De oude heer SM—TS.

XVII.

EEN ANTI-REVOLUTIONAIRE BRIEF AAN DENZELFDEN ZEER
LIBERALEN VRIEND.

Amsterdam, 2 Juni 1852.

Geachte Heer en Vriend!

Als ik, met uw verlof, den duivel van onze eeuw moest schilderen, zou ik hem volstrekt niet als den geest, die het kwade doet, voorstellen, maar bij uitnemendheid in de gestalte van hem afteekenen, die het goede afbreekt, zoowel in de maatschappij als in de zedelijke wereld. Het is inderdaad, mijnheer, eene treurige verschijning, dat overal, waar men heen ziet, de volkeren met koevoeten en hamers aan den gang zijn, om de eerbiedwaardige instellingen en deugden van vroegere dagen stuk te slaan, om de dikke stevige wallen, in meer bezadigde en degelijke eeuwen opgericht, omver te halen, en in plaats daarvan losse, lichte, halve-steens muren op te trekken. Ja, mijnheer, zoo is het; — en gij en uwe partij zijt de eersten, die er op uit zijt. Ik heb u onlangs gewaarschuwd, — met de meeste voorzichtigheid, — en ongestraft zult gij niet langer voortgaan, zoolang ik u tegenwerken kan, niet op staatkundig terrein, want met de politiek, mijnheer, bemoei ik mij, als echte Amsterdamsche handelaar, volstrekt niet; — maar op het zedelijk en maatschappelijk gebied trek ik mijne pen, en als ik u geen gevoelige steken met mijne ganzenkiel toebreng, dan — nu ja, dan zullen wij zien!

Het is bepaald over ééne maatschappelijke deugd, die heden algemeen door u en de uwen aangetast wordt, dat ik u onder handen wilde nemen; deze deugd is de sedert onheuglijke jaren in Nederland bestaande en heerschende

»DEFTIGHEID.»

Mijnheer, het was aan de liefde tot het deftige onzer nooit genoeg te betreuren voorouders te danken, dat de leden van de Staten-Generaal vroeger »Edelmogende Heeren» heetten, terwijl hün nu, zonder eenige verhooging van traktement ter vergoeding, die

indrukwekkende vijf lettergrepen benomen zijn. — Het was aan de deftigheid te danken, dat men in mijne jeugd, UE., met een accent aigu, zooals de Fransche meester zeide, op de E, tegen zijn besten vriend of broeder gebruikte, en den val van het Koninklijk Instituut schrijft men verkeerdelijk aan eenig andere oorzaak toe, dan aan het verzaken en in den ban doen van deze geheiligde letters.

Mijnheer en vriend, ik wil het liever aan uwe onwetendheid, dan aan kwaadwilligheid toeschrijven, dat gij de hand leent ter afbreking dezer schoone deugd, die heden ten dage zoo algemeen verdisd wordt, en ik zal mij dus daartoe bepalen, u te laten zien, welk eene heerlijke zaak de deftigheid is, in alles wat men onderneemt, — in de aangename verwachting, dat gij ééns ingelicht zijnde, het niet noodzakelijk voor mij zult maken, tot hardere maatregelen mijne toevlucht te nemen.

De deftigheid, mijnheer, is de steunpilaar van den maatschappelijke staat, eene wittedasachtige, indrukwekkende hoedanigheid, die den met rede begaafden mensch van het stomme dier onderscheidt, en die den ouderwetschen Hollander vooral onder alle overige stervelingen kenmerkt.

Ja, mijnheer, gaarne beken ik mij, ten opzichte der deftigheid, een *laudator temporis acti*: (1) want met den ondergang der ware deftigheid in Nederland heb ik tevens den ondergang van vele, zeer vele voortreffelijke instellingen en gewoonten beleefd.

Bij voorbeeld, mijnheer, het algemeen gebruik van Goudsche pijpen! Wat kon deftiger, indrukwekkender en toch tevens bedarender op de gemoederen werken, dan hetgeen men in mijn jonge dagen, eene »aangekleede pijp» noemde.

Toen kwam men nog geregeld eens in de week bij elkander, in zwarte rokken, met groote jabots en manchettes, en men vond op eene schitterend gepolijste tafel, symmetrisch gerangschikt, de witte pijpen en het deftig zilveren komfoor. Daarbij stond ook de blinkend geboende, mahoniehouten tabaksdoos, en de uitlokkende wijnflesch, met het roode bandje om den ranken hals. Daar zag men tevens den keurigen glazen stomp, met miniatuur baksteen van kaas er onder, en het verlakte trommeltje met broze beschuit, of krakelingen, — kunstige en zoutmakende 8's. Rondom de kachel stonden zwaarlijvige stoelen op de gasten te wachten, en door de wijdgeopende dubbele deuren zag men in de verte de dame des huizes, met de breikous in de hand, achter het sofata-

---

(1) Het is ook alleen wegens de deftigheid, dat ik tusschenbeide enkele Latijnsche woorden en phrasen te pas breng, die ik met de meeste voorzichtigheid hier en daar opgeraapt en tot mijn gebruik heb laten vertalen door een zeer geleerden vriend.

feltje zitten, in bedaard gesprek met zedige schoonen, wier neuzen op haar werk en wier voeten op gloeiende stoven rustten!

Geen van ons mannen waagde het toen den tooverkring om de kachel te verlaten; waar men eens plaats had genomen, bleef men zitten; de tabaksdoos ging onophoudelijk rond en de pijpenkrabber wandelde langzaam van hand tot hand. Sigaren en lucifers zag men er niet. Men sprak weinig en deftig; maar men dacht aan onsterfelijke dingen. De rookwolken vervulden de kamer, en het oog van den vermetelste in het gezelschap verstoutte zich niet eens naar de breiende vrouwen te kijken. Als de klok op den schoorsteenmantel tien uur verkondigde, stonden wij eenparig op. De geknippmutse meid bracht de mantels en doeken naar binnen, de breikousen verdwenen, kapers van vreemde gestalte kwamen te voorschijn. Men sprak niet met de vrouwen van anderen, maar men nam bescheiden zijne eigen vrouw onder den arm en keerde huiswaarts: men was »te visite" geweest, dat wist men: de gastheer had u ook niet verzocht »te doen alsof gij te huis waart." Hij had u deftig ontvangen en deftig ontslagen. Gij gevoeldet u meer te huis in de morsige, sombere straten, dan in zijn schoone vertrekken.

Hoe is dat alles veranderd! In plaats van pijpen, — sigaren; of mevrouw kan het rooken volstrekt niet verdragen! In plaats van breikousen — l'hombrakaarten; of zelfs muziek! In plaats van enkele, deftige volzinnen, onophoudelijk gebabbel, en zelfs ongehuwde dames, die het wagen een heer aan te spreken!

En de heeren zelve! Wel het is ongelooflijk! Zelfs hun witte dassen verloochenen zij, behalve bij plechtige gelegenheden. Ik ken rechters en advocaten, die nauwelijks van de zitting komen, of zij leggen hun deftigen tooi af, om zwarte stropdassen rondom Edelachtbare en Weledelgestrengte halzen te knoopen. Wat de procureurs aangaat, verwondert het mij minder; — die hebben altijd tot een onbeschaamd ras behoord. Maar zelfs de predikanten, mijnheer, loopen nu over straat zonder steek, en ik ken zelfs één van die heeren, welke over-korte broeken spot! Hij verbeeldt zich, dat de godsdienst iets hooger zit! Wat is nu het gevolg? Ik heb herhaaldelijk zijn eigen dienstboden »mijnheer!" in plaats van »dominee" tegen hem hooren zeggen. Zoover zijn wij al gekomen door het verguizen der deftigheid!

Waarlijk, als ik rondzie, ben ik ook verlegen, waar ik de echte, ouderwetsche, onbetaalbare deftigheid zal zoeken, tenzij onder deurwaarders en in den schoot van die weinige genootschappen en maatschappijen, waar men nog een hamer en een voorzitter en notulen — en soms wel vergaderde leden vindt!

Zelfs onze arme taal is van veel harer deftigheid beroofd. Andere menschen mogen zoo dwaas zijn naar denkbeelden en dergelijke kleinigheden te zoeken; ik zoek mijnheer, tevergeefs, bij de meest gevierde nieuwere schrijvers naar het deftige »deszelfs,"

naar het indrukwekkende »'s mans." — Ik vorsch tevergeefs naar zuivere Latijnsche constructies in echt Hollandsche boeken, en ik zucht hopeloos naar eene aanhaling uit een oud auteur, — behalve in »de Gids", die alles aanhaalt, met uitzondering van lezers.

Zelfs de uiterlijke gestalte onzer boekwerken heeft veel van de vroegere deftigheid verloren. Geen heidensche Goden en Godinnen prijken meer op de titelbladen onzer deftigste boeken; het allegorische, die verpersoonlijking der deftigheid, verdwijnt, en als een Gellert of een Krummacher weder uit zijn graf opstond, zou hij verbaasd zijn, als hij zag, hoe zijn langdradige parabels alleen nog in eerbiedwaardige schoolboeken gevonden worden.

Wie draagt ook nu eene pruik? Mijnheer, als gij het doet, dan schaamt gij er u over! Dan is het een diplomatiek geheim tusschen u en den haarkunstenaar, die ze vervaardigd heeft! De pruik is weg; het haarpoeder is weg; de deftigheid is van het uiterlijk weg, wat kan er nog in het inwendige van het hoofd zitten? En toch zijt gij en de uwen juist diegenen, welke het hardst schreeuwen, — ja, mijnheer, het hardst schreeuwen over de nietigheid en prulachtigheid van zoovele geschriften, die heden ten dage uitgegeven worden. Zegt gij niet zelf, mijnheer, en zeggen ook niet honderd anderen dagelijks: »dit of dat heeft geene houding," — en weet gij wel, wat of eigenlijk dat gemis aan houding is, waarover zoo hard geklaagd wordt? — Mijnheer, het is niets, dan het gemis van de vereischte deftigheid, in alles wat men onderneemt.

Mijnheer en vriend, zie het vooral in uw tegenstanders van de anti-revolutionaire partij, of hoe zij heeten. — Wat kan er deftiger zijn, dan de wijze, waarop zij hun argumenten in de Tweede Kamer, en op andere plaatsen van openbare vermakelijkheden, uitbrengen? En als gij de deftige, lange redevoeringen wildet verkorten en alleen het zakelijke er van behouden, dan vraag ik u, wat zou er van overblijven?

De deftigheid, mijnheer, is niet alleen dikwijls de sluier der nietigheid, maar ze is ook veelal de ruime mantel, onder welks plooiën de onwetendheid zich verbergt, en daar, met al uwe vernietigingszucht, gij toch niet in staat zijt geweest, de onwetendheid af te schaffen, moest gij nog het uwe doen om het »palliatief' te behouden.

Met behulp van de deftigheid, kan men ook wezenlijk alles worden wat men wil, en op eene fatoenlijke wijze alles zijn, waartoe men »geroepen" is.

Ik zelfs, mijnheer, ben reeds zes maanden lid eener commissie geweest, ter regeling van zekere zaak van algemeen belang hier ter stede, van welke ik niets afweet, — volstrekt niets, evenmin als onze voorzitter en secretaris zelve. Maar wat doet dat er toe? Niets! Mijne witte das, mijn zwarte rok, mijn krakende laarzen

voldoen evengoed als die van den kundigste mijner collega's. Als iemand spreekt, maak ik kleine aantekeningen op een groot vel wit papier, met eene splinternieuwe pen, evengoed als een ander. Ik haal de werkbrouwen op, telkens als de spreker zijne stem verheft. Ik voeg mij altijd bij de meerderheid, omdat het slechts eene stem wegwerpen zou zijn, partij voor de minderheid te trekken. Als ik het ooit waag, zelf iets »in het midden" te brengen, gebruik ik geregeld vooraf een groot glas suikerwater; ik leg mijn zakdoek naast mij op tafel, en bezig altijd de deftigste woorden die ik bedenken kan, zooals bij voorbeeld, »na rijp overleg," »overwegende," »met een oog op," — ik weet dikwijls zelf niet wat; — maar dat doet volstrekt niets tot de zaak af.

Mijne stem geldt nu evenveel als die van een ander lid; terwijl, als ik mijne deftigheid aflegde, of ze voor één oogenblik vergat, men mij dadelijk in de kaart zou kijken, en ik genoodzaakt zou zijn af te treden, of te maken, dat ik eenigzins op de hoogte van de vraag kwam, eene inspanning, waartoe ik mij volstrekt niet ge-roepen vind.

Evenals het gaat met kleine dingen, zoo gaat het met groote zaken. Gijlieden schreeuwt altijd om »openbaarheid," en »openlijke behandeling van algemeene belangen," enz. En wat is het gevolg? Mijnheer, zelfs de leden van een stedelijken raad kunnen niet meer met eene deftige geheimzinnigheid over de geldelijke, of andere belangen hunner medeburgers beschikken! De sluier is van alles afgerukt; men ziet, dat deze of gene anders denkt dan hij spreekt; men ziet, dat zelfs zeer velen noch spreken, noch denken; en hij, die het waagt het een of het ander in zijne openlijke betrekking te doen, moet het gevaar trotseeren, dat er melding van gemaakt wordt in de dagbladen, en zelfs de vrees koesteren, als hij niet voldoet, voor het vervolg door de vertoornde kiezers verzaakt te worden.

Hoever veel deftiger en beter was alles slechts nog eenige jaren geleden, toen alle leden van alle mogelijke instellingen, en alle menschen in Nederland, onder een vaderlijk bestuur wisten, dat men geene rekenschap van zijn behandelingen behoefde te geven; toen het deftige scherm der geheimzinnigheid nog niet door profane handen was omvergerukt!

Mijnheer, ik heb gedaan; mijn gevoel overweldigt mij. Een deftig stilzwijgen moge mijn gebrek aan eenige verdere denkbeelden over dit onderwerp verbergen; maar, wat ik u bidden mag, doe met onze Grondwet wat gij wilt, span echter verder alle krachten in, om de voorvaderlijke deugd der Deftigheid in Nederland te bewaren!

XVIII.

ILLUSIËN EN SCHIMMEN.

»Het is eene algemeen aangenomene waarheid,» zooals de zeer geëerbiedigde verhandelaren wel eens beginnen, als zij eenige zwartgerokte loci communes, aan de zeer geachte toehoorders gaan voordragen, — »het is eene algemeen aangenomene waarheid» »dat wij in eene eeuw leven,» (ik kan waarlijk haast niet meer uit dien verhandelingsstijl uitkomen), »waarin de verlichting, beschaving, vooruitgang, enz.» zoo groot zijn, dat geen jongen, die zijn zestiende jaar bereikt heeft, eenige illusie meer heeft. Wat schimmen aangaat, die hebben wij al lang »afgeschaft,» volgens het algemeen geloof, en in geheel Europa, zal men u zeggen, dat er geen één meer te vinden is, behalve hier en daar in Duitschland, waar de schim eener Constitutie van 1848 nog tusschenbeide spookt.

Ik ben overtuigd, dat iedereen mij dadelijk gelijk zal geven als ik dit beweer, en dat zelfs zeer vele menschen den Hemel zullen danken, dat het zóó is, en dat zij in zulk een gelukkigen tijd leven!

Nu spijt het mij dadelijk met de deur in huis te moeten vallen, en te verklaren, dat dit alles maar bluffen is, en vol te houden, dat wij leven te midden van illusiën en schimmen, juist als toen de diep betreurde middeleeuwen nog in den vollen bloei waren. Al haalden zeven en een half millioen vrije kiezers de schouders op bij deze schijnbaar ongerijmde verklaring, zou ik er toch bij volharden, en hoewel misschien niet meer dan zes millioen menschen dit stuk lezen, is het mij toch de moeite waard, de waarheid van mijn gezegde voor hen te bewijzen.

Het is volstrekt mijne bedoeling niet hun daardoor iets te ontnemen; integendeel, ik wilde hen alleen op de schatten opmerkzaam maken, welke zij bezitten zonder het te weten, en hun de goudmijnen wijzen, waarover zij gewoon zijn met achtellozen tred heen te stappen.

Dit geldt vooral van de illusiën. Er is geen grooter schat voor den mensch, dan zijn illusiën; er is geen schat ter wereld, waarmede hij kwistiger omspringt; dien hij schijnbaar meer veracht, en inderdaad hartelijker koestert, en welks verlies hij meer betreurt, — wat hij er ook van zegge. Zulk een mensch herinnert mij altijd aan iemand, die kaal wordt en doet alsof hij zich verheugde, dat hij zich niet meer behoefde te kappen, en als ik iemand ontmoet, die zelfs in zijn hooge jaren nog zegt: »Ik heb in het geheel geen illusiën meer!» komt mij zoo iemand juist voor als een millionair, die uit valsche zedigheid den bedelaar speelt. De grootste illusie van allen, is, dat men er genee meer heeft!

Ik zie reeds in mijne verbeelding mijn vrienden van de Beurs medelijdend glimlachen, als zij deze gewaagde stelling van hun ouden confrater lezen; ik hoor hen het geld in hun eerbiedwaardige broekzakken rammelen en van illusiën spreken, als van iets, dat hun sedert hunne vroegste jeugd onbekend is; — waaraan zij evenmin gelooven, als aan Sinterklaas, en waarvoor zij even weinig achtting koesteren, als voor eene Mexicaansche geldleening.

En toch dwalen mijn zeer geachte vrienden; in weerwil van de tot den laatsten halven cent juist opgemaakte balans, weten zij lang niet hoe rijk zij zijn, en als ik maar de oude portefeuille met illusiën openmaak, vallen er dadelijk zulk eene menigte voor hun voeten uit, dat zij er van schrikken.

Omdat de illusiën, met elk jaar wellicht, evenals de slangen, van vel veranderen, hebben zij zich verbeeld, dat ze niet meer bestonden. De dorre, kleurlooze huid van het vorige jaar, hebben zij voor het doode dier zelf gehouden; zij hebben niet gemerkt, dat het in een ander en meer schitterend gewaad uitgekropen was. Het »hutje van klei aan het einde der aarde,» is wellicht tot een huis op de Heerengracht aangegroeid; de geliefde der jonge dagen, wier eenige schat hare schoonheid was, is nu misschien vervangen door eene knappe weduwe met een paar ton gouds in het verschiet; — waarde vriend, dit moge het geval zijn, maar de slang, — ik meen de illusie, — is dezelfde gebleven, en als gij de hand op het hart wilt leggen, zult gij moeten bekennen, dat het zoo is!

Doorgaans zijn de illusiën onzer jonge dagen de schoonste en beminlijkste, de meest dichtertelijke en de minst wereldsche, — wellicht ook niet ongerijmder, dan die van den lateren, wijzeren, rijperen, — zal ik ook zeggen meer egoïstischen leeftijd?

Ik heb, bij voorbeeld, een overbuurman, die zich nu er op beroemt, ten aanzien der menschen geen illusiën meer te hebben. Zij zullen hem niet meer »in den nek zien.» Hij kent »dat volkje.» Hij weet, »wat ze waard zijn.» »Een gek, die zich door hen laat foppen.» Hij zal ze »wel van zijn lijf afhouden.» En hij beschouwt en behandelt het geheele menschengeslacht als oplichters en bedriegers. Vroeger, in zijn onervaren jeugd, was het anders met hem gesteld. Hij geloofde aan geen kwaad: zijne hand, zijn hart, waren voor iedereen open, — evenals ze nu voor iedereen gesloten zijn. Men heeft hem bedrogen, zal hij u zeggen, en dat is waar; maar van de eene illusie is hij in de andere vervallen; les extrêmes se touchent: de menschevriend is tot een menschevijand geworden, en de waarheid van het oude gezegde, »dat veel van het kwaad op deze aarde door overdrijving van het goede ontstaat,» is weder door zijn voorbeeld bevestigd. Als hij mij echter zegt, dat hij geen illusiën meer heeft, lach ik er om; maar men zal mij wel toegeven, dat de illusie zijner dwaze jeugd schooner en lieflijker was, dan die van zijn wijzen, grijzen leeftijd.

Ontelbaar zijn de illusiën, welke de intrede in de wereld bij ons opwekken. Als wij voor het eerst in het vuur komen in den strijd des levens, schittert ons allen, in de eene of andere gestalte, de maarschalksstaf te gemoet, als de prijs der overwinning, dien wij ons ook zeker gevoelen te behalen.

Langzamerhand echter, na een paar veldtochten, als wij onze vrienden en kennissen, met dezelfde verwachtingen en wapens als wij uitgerust, onder de groene aarde zien liggen, eer zij zelfs de gelegenheid hadden de korporaalsstrepen te verdienen, komen wij er toe, over onze vergeefsche wenschen te glimlachen; of nog erger: wij hebben de zwarte zorg achter den ruiters gezien; wij rusten op onze wapens, en begeeren nauwelijks meer de onderscheiding, die, wellicht, haast in ons bereik is. Onze illusie heeft hare huid gewisseld; wij verlangen naar de stille ingetogenheid en de eervolle rust, en hebben die pas gewonnen, of wij ondervinden, dat ook die illusiën zijn, en dat zoolang wij leven, er een »iets" is dat ons hier verder en verder drijft naar een onbereikbaar doel, ons gelukkig makende juist door dat werkzaam streven: — tot het laatste toe, evenals de boom, onze bladeren en bloemen wisselende en hernieuwende, die eerst dan niet meer onder de levenszonde uitkomen, als de oude stam uitgeput en tot den val gereed is.

Dit is het, wat voor mij zulk eene groote waarde aan de illusiën bijzet. — Hoe veel goeds der menschheid bewezen, wordt eerst, den daders zelven onbewust, ondernomen, ten gevolge eener illusie, die gelijk de toovergodin in een kindersprookje, hun schijnbaar een dorren steen in de hand drukt, welke later blijkt een schat te zijn. Bij het vergeefsche zoeken naar het Eldorado bracht Raleigh den aardappel naar zijn vaderland; en menig alchymist, die den steen der wijzen tevergeefs trachtte te ontdekken, heeft een hoogst gewichtig natuurkundig raadsel ontcijferd.

Dit zijn louter materiële weldaden, dat weet ik wel; maar de macht der illusiën is niet minder groot op het onstoffelijk gebied, en vele der wijsgeeren en kunstenaars, welke later tot leeraars en veredelaren van het menschelijk geslacht zijn geworden, betraden hunne loopbaan aan de hand eener illusie, die hen alleen op eer en roem wees, en de zwakken aanmoedigde, om zich te ontwikkelen en te vormen, totdat zij de kracht gevoelden, hetzelfde ook bij anderen te doen.

Maar ik vrees, dat men zeggen zal, dat het eene illusie van mij, oude man, is, dat ik mij verbeeld zoolang over dit onderwerp te mogen babbelen: ik ga van de illusiën tot de schimmen over: houd, bid ik u, de eersten heilig! Voor de tweeden ben ik niet bang; die zullen de belanghebbenden wel altijd zelven beschermen.

Schimmen! — en schimmen in deze dagen? Waar zijn ze? — Overal, vriendelijke lezer, overal! Gij zelf zijt eene schim: eene schim, die verdwijnt zoodra ik mijne pen nederleg en mijn kaars

uitblaas! Gij zijt verwonderd; gij gelooft aan uw bestaan? Waarom? Omdat men u er overal van vertelt! Anders hebt gij er geene reden toe: wees daarvan overtuigd! »Vriendelijke lezer!» denk één oogenblik er over na, en beken, dat gij maar een conventioneel iets zijt; zelfs nauwelijks eene schim; een iets, waarvan ieder schrijver praat, evenals iedereen van de Noordpool gehoord heeft, zonder dat die merkwaardigheid tot dusver ooit gezien werd.

»Vriendelijke lezer!» Waarlijk! Waarom hebt gij dit boekje opgenomen? om mijnentwil? Wel neen! Maar om u zelven genoegen te verschaffen, om gelegenheid tot recenseeren te vinden, wat den mensch even natuurlijk is, als de kinkhoest en de mazelen en dergelijke kleine ongelukken meer. »Vriendelijke lezer!» Hoe stel ik mij u voor? — waarlijk ik weet het niet: als ik »een vriendelijken lezer» ooit vind, zal ik hem op sterkwater zetten (na zijn gewenschten dood), en aan het Leidsche Museum tot geschenk zenden, als eene zeldzaamheid, die veel kostbaarder is, dan al de mummiën, welke men dáár ziet.

Eene nauwverwante schim met den »vriendelijken lezer» is de »aandachtige toehoorder» in »den schoot» van een geleerd genootschap. Die rare avis moet, volgens het gezegde van een mijner vrienden, meer het uiterlijke van eene grijze gans hebben, dan van den »zwarten zwaan,» waarvan de dichter zingt.

De onwaarschijnlijkste schim echter van alle is »de onpartijdige beoordeelaar,» die overal gedagvaard wordt en nergens, ten minste zoover ik weet, ontdekt is. Het is echter eene beminlijke illusie van het menschedom, en vooral van het polemiseerende gedeelte er van, dat de schim van den »onpartijdigen beoordeelaar» gemakkelijk en overal, zelfs in dagbladen, te bezweren is!

De reusachtigste en meest algemeen gehuldigde schim echter, die ik ken, is het »geachte en beschaafde publiek!» Het is wezenlijk om te proesten van lachen als men ziet, hoe die schim door iedereen be- en mishandeld wordt.

Men biedt het »beschaafde publiek» kost van allerlei aard aan: boekenzalen en bibliotheken van allerlei soort voor zijne zedekundige maag; te gelijk met philanthropische maskerades en carnevalstraktaatjes. Men verzoekt het »beschaafde publiek» eene industrieele tentoonstelling te bezoeken, en een goochelaar met zijn bijzijn te vereeren. Men haalt het »geachte publiek» hier iets uit den zak, en stopt daar weder iets in. Heden wordt het door Jan vergoed en morgen door Piet verguisd. Als het »geachte publiek» wezenlijk geene schim was, dan zou het een »hondenleven» leiden!

Daarom ook is het, dat niemand tot het publiek wil behooren. »Vriendelijke lezer,» »aandachtige toehoorder,» »onpartijdige beoordeelaar,» — behoort gij er toe? Wel neen! Geachte schimmen, vergeeft mij de beleedigende veronderstelling, de oogenblikkelijke illusie; laten wij onze pen nederleggen en met onzen hoed op het

hoofd en onze nieuwe Amerikaansche overschoenen aan, er op uitgaan om de kolossale schim op te zoeken: als ze gevonden is, zullen wij zien of het mogelijk is de reusachtige gestalte zoo klein te drukken, dat wij hier of daar plaats voor haar in dit boekje vinden.

XIX.

EEN »ZEER OPPERUIMDE BRIEF.«

Aan een ouden Vriend.

Amsterdam, 16 Januari 1853.

Amice!

Het heeft mij meer gespeten dan ik u zeggen kan, dat ik zoo lang niet in de gelegenheid geweest ben u te schrijven. Verschillende oorzaken hebben mij verhinderd: in de eerste plaats, het opmaken mijner boeken bij het einde van het jaar, en het uitschrijven der rekeningen hebben veel tijd gevorderd, en in de tweede plaats, zooals gij vernomen hebt uit mijn schrijven van communicatie, en zooals het geachte publiek uit de couranten gezien heeft, is mijne »geliefde echtgenootte voorspoedig van een zoon bevallen.»

»Hoe meer zielen hoe meer vreugd,» zegt gij altijd. Ik ben ook dankbaar voor dezen zegen: het was mij alsof ik mij zeven jaren verjongd gevoelde, toen na verloop van zulk een langen tijd de wieg en de vuurmand weder voor den dag gehaald werden. Mijne grijze haren kwamen mij niet meer voor als een teeken van ouderdom, en wat zorgen aangaat, die heb ik niet gekend in de laatste jaren.

Ook mijne vrouw, hoezeer zij zich ook verplicht gevoelde te klagen, was meer of minder trotsch op haar »belangwekkenden toestand,» en van den vroegen morgen tot den laten avond, was zij in de weer met mutsjes en jurkjes, die te groot waren voor eene pop, en te klein, naar het schein, voor eenig menschelijk wezen. Het deed mij goed te zien, hoe druk de goede vrouw het had, en »de blijde verwachting» vervulde langzamerhand de geheele huishouding met vreugde en opperuidheid.

Als ik van de beurs of van elders naar huis kwam, vond ik tuschenbeide mijne echtgenootte in conferentie met een indrukwekkend vrouwelijk wezen, gebiedend van blik, en geheimzinnig van houding, die mij als »de baker» voorgesteld werd, met beleefd verzoek, om de twee dames alleen te laten. Kopjes koffie, glaasjes

wijn, de hemel weet welke andere ververschingen, werden op schijnbaar de meest ongerijmde tijden door de priesteres van Juno »eventjes gebruikt.»

De baker had het laatste stukje van den Deventer koek opgegeten; de baker had het laatste glas uit de Maderaflesch opgedronken. De baker had de helft van den kouden patrijs verslonden, welke ik tot mijn tweede ontbijt bestemd had, de baker zeide, dat het voorhanden kindergoed te ouderwetsch was; de baker beval, dat mijne vrouw te huis zou blijven, als ik met haar uitgaan wilde; de baker had hier een ledikant laten opslaan, en daar weder een ledikant laten afbreken; de baker had goedgevonden te beslissen, dat mijne echtgenootte dit of dat niet meer eten zou, en te bevelen, dat zij dagelijks een emmer vol »komillen» zou opdrinken. De baker had ook alles »opgenomen» en alles gewijzigd en beredderd, met één woord, de baker had het opperbestuur over mijne vrouw, en dus syllogistisch ook over mij en mijne huishouding op zich genomen.

Waarde vriend, dit is met 1°. December begonnen, en sedert dien dag heb ik geen oogenblik rust of vrede gekend. Daarbij kwam nog een bezoek van eene tante mijner vrouw, eene ongehuwde dame in haar vijftigste jaar (het doet mij goed mij nog eenigszins te kunnen wreken, door haar ouderdom bekend te maken), die bij ons kwam, om, zolang mijne vrouw »van den vloer was,» het bestuur der huishouding op zich te nemen.

Tante Griet kreeg natuurlijk de beste logeerkamer; ik werd even natuurlijk in een afgeschoten vertrekje op zolder verbannen, om dáár zoo ver mogelijk uit den weg te zijn. Het was duidelijk, dat men mij als »de trop» beschouwde in het huis, en de baker en tante Griet, die overigens elkaar met echte vrouwelijke hartelijkheid haatten, waren het dadelijk omtrent één punt eens, en dat was, om mij van den eersten tot den laatsten dag harer regeering, als een monster en verworpeling te behandelen.

Dierbare vriend, hoe ongelooflijk het ook schijne, ik heb mij in alles geschikt. De bezorgdheid voor mijne goede vrouw deed mij al het overige vergeten. Als alles maar »goed afloopt,» dacht ik, »zal wel de heele boel spoedig weer in orde wezen.» Ik had mij treurig vergist.

Den 15^{den} December is alles best afgehoopen, en nog heden ten dage, eene geheele maand later, is de staat van beleg even duurzaam als te Weenen. Ik kan het ook niet meer volhouden, vriendlief; ik ben uitgeput, afgetobd en diep ongelukkig; ik begin aan de geheele wereld te twijfelen; ik verkeer in een verschrikkelijken tweestrijd met mij zelve. Ben ik een misdadiger? Ben ik slechts een slachtoffer der vrouwen? Verdien ik den strop of de martelaarskroon? O Nederlandsche vader en vriend mijner jeugd, verneem mijn klachten en beslis!

Het was negen uur 's avonds. Alles was zóó gelukkig afgeloopen! Ik stond beneden in de voorkamer bij den vlammen haard; — tante Griet had mijn leuningstoel en den warmen hoek reeds sedert den eersten dag in beslag genomen; — ik was blijde als een kind en dankbaar als het een mensch betaamt.

»Kom, tante,» zei ik, »eer ik aan het schrijven van communicatiebrieven ga, moet ik een glas wijn hebben; er staat nog eene halve flesch port in de kast!»

»Die is strakjes naar boven gegaan, voor de baker,» zei tante; »drink liever een kopje slemp met mij!» en zij ging voort met haar eeuwig breiwerk.

»Ik houd niet van slemp,» hernam ik. »Geef maar den sleutel van den wijnkelder, ik zal eene andere flesch er aan wagen.» Ik wilde naar de bel gaan, om den knecht te laten komen.

»Schel niet,» zei tante; »dat zou Keetje kunnen hinderen!»

Ik sloop op de teenen door de lange gang naar de keuken, om Jan te halen. Jan was uit: hij had eene boodschap te doen voor de baker. De keukenmeid was bezig met een soepje te koken voor het souper van de baker; de werkmeid was bezig met eene knipmuts te plooiën voor de baker; — ik keerde teleurgesteld, naar ootmoedig, naar de voorkamer terug.

»Geef mij maar den sleutel, tante; ik zal zelf de flesch halen!» zei ik.

Tante wierp een geduldigen blik naar den zolder, alsof zij zich zedelijk de handen wiesch van mijne stijfhoofdigheid, en mij verzocht hebbende een oogenblikje te wachten, tot zij eventjes nog één toer had rondgebreed, ging zij voort met haar werk. Eindelijk stond zij van mijn stoel op en zocht naar het sleutelmandje. De sleutelmand was boven gebleven, op mevrouws kamer. »Ik moest wezenlijk geduld hebben, totdat de baker beneden kwam. Ik stak eene sigaar op. De baker kwam; zij kwam met een vuurrood gezicht en liet de deur van de kamer achter zich open; ik wilde achter haar heen sluipen om den killen tocht uit te sluiten.

»Als ik mijnheer verzoeken mag,» zei de baker, met eene schorre stem, die in plaats van uit haren mond van onder de tafel scheen te komen, »zou het goed zijn, dat deze deur aan bleef staan; ze piept zoo, dat mevrouw er licht last van zou hebben, en als mijnheer maar niet rooken wilde, zou het ook goed zijn, want de rook, — —»

»Dacht ik het niet!» zei tante, met een verwijtenden blik op mijn ongelukkige sigaar. Ik wierp het eindje er van dadelijk in den haard: ik vroeg naar het sleutelmandje. »Alles was in rust. De sleutelmand moest boven blijven tot mevrouw wakker werd!»

Dat was hard; ik zette mij echter neer op een droogje en schreef ontelbare brieven aan mijn vrienden en betrekkingen en sloofde mij af, om mijn geluk in verschillende zinzendingen en woorden

uit te drukken. Ik moest mijn brieven zelf naar de post brengen; Jan was nog niet te huis. Ik moest mij met een stuk oud brood »behelpen» toen ik terugkwam, en daarbij denken aan de lekkere soep voor de baker, en aan de ontelbare kopjes slemp, welke tante bedaard opdronk, mij tusschenbeide herinnerende, hoe goed het was, als men wel eens gedwongen werd »matig» te zijn, alsof ik anders ooit excesses beging!

Eindelijk was het tijd om naar bed te gaan; ik dronk een stevig glas mineraalwater op de gezondheid van den jonggeborene en van zijne lieve moeder, wenschte tante goeden nacht, die den bril afnam en mij bij deze plechtige gelegenheid veroorloofde hare gerimpelde, maagdelijke wang te kussen, nam mijn blaker en was reeds onder aan de trap, toen mij van boven eene sissende stem teemoet klonk:

»Als mijnheer maar die krakende laarzen wilde uittrekken, eer hij naar boven kwam!»

Ik ging op de trap zitten en gehoorzaamde. Ik sloop als een dief, in mijn eigen huis, met mijn laarzen onder den arm, en met mijn blaker in de hand, naar boven.

De baker stond mij aan te gluren door de halfgeopende deur van de kamer, waar mijne vrouw lag.

»Kan ik eventjes binnenkomen?» vroeg ik ootmoedig.

»Mevrouw slaapt!» siste zij mij teemoet.

»De sleutelmand, als het u belieft!» smeekte ik onderdanig; het was mijne laatste hoop.

Het roode gezicht van de baker werd paars. »Het kind is wakker!» zeide zij, en de deur toedrukkende, liet zij mij staan.

Ik ging naar boven, — verder en verder naar boven; — ik deed de deur van mijn kamertje open; de tocht blies de kaars uit. Het venster was opgeschoven. Ik waagde het niet meer naar beneden te gaan. Ik stiet mij bont en blauw aan de hoeken der meubels, en kerfde mij de handen met ijdele pogingen om het slot van de deur toe te krijgen. Eindelijk strompelde ik in bed, waarop men vergeten had de hoofdkussens te leggen. Ik zal niet zeggen, hoe ik den nacht doorbracht.

Den volgenden morgen klaagde ik tegen tante. Tante had altijd geweten, dat de mannen egoïsten waren; maar zóó erg had zij het zich toch niet voorgesteld!!

Zoo ging het van dag tot dag; het was eene »bespottelijkheid» als ik bij mijne vrouw wilde komen; men noemde het »onverschilligheid» als ik niet telkens naar boven liep. Het was »onbeleefd» als ik bij een vriend uit eten ging; het was »onverstendig» als ik »in zulke omstandigheden» een ordentelijken maaltijd te huis wachtte.

Ik vind mijn zoontje even rood en leelijk als de meeste pasgeboren stervelingen, en de baker en tante zijn verontwaardigd, dat

ik hem liever een leelijken jongen, dan »een hondje van een kindje'' noem. Wat mijne vrouw betreft, die verklaart, dat het schepseltje precies op mij gelijkt.

»Ja,» zegt tante, »hij heeft juist den breeden, platten neus en de groote, grove, lompe handen van zijn vader!» Dat is wel mogelijk, waarde vriend; maar het is niet vleierend, om zoo telkens er aan herinnerd te worden, vooral als er vreemden bij zijn, die mij dadelijk op de vingers zien, en mij schrikkelijk verlegen maken.

Na den »negenden dag,» toen mijne vrouw voor het eerst opzitten mocht, hoewel zij zich reeds vóór dien tijd volmaakt wél gevoelde, zijn de kraam-visites bij haar begonnen; — ik zal niets zeggen, van al hetgeen ik doorgestaan heb met felicitatiën, mondeling en schriftelijk; — ketels vol kandeel gaan dagelijks naar boven; emmers vol worden vooraf vervaardigd, en door de baker en tante geproefd. Mijne vrouw, die vóór den negenden dag voor mij een mythisch persoon was geworden, is nu geheel en al hersteld en versuft geraakt onder de baker en tante. Die beiden, ik had haast heksen gezegd, hebben haar geheel in hare macht. Om den wille van het kind, moet zij in alles haar zin hebben, zeggen zij, en haar zin is als de onzin, welken zij haar in het hoofd zetten.

Zondag zal het kind gedoopt worden, volgens den wensch mijner vrouw, — ja wel! — door den dominee, die den meesten loop heeft, hoewel ik mijn ouden vriend B. . reeds half uitgenoodigd had, voor die plechtigheid over te komen. Er zal op dien dag bij ons groot diner wezen, van hetwelk al mijn vrienden, uitdrukkelijk op verlangen, zooals het weder heet, van mijne vrouw, uitgesloten zijn, ten einde plaats te maken voor de protégé's van tante, — naar één van wie ook mijn jongen genaamd is, tot mijn verdriet, met voorbijgaan van mijn eigen broeder, den tabakskoop. De schotels zijn al besteld; de wijn is al uitgezet; ik hoop, dat het een galgemaal zal wezen der dwingelandij, waaronder onze huishouding nu gebukt gaat. Als gij, geachte vriend, lust hebt er bij tegenwoordig te zijn, zal ik mijn invloed bij de baker gebruiken, om u eene uitnoodiging van tante te bezorgen; — gij geeft altijd immers ruime foaien?

Inmiddels geloof mij steeds de uwe, enz.

PS. Tante vertelt mij op het oogenblik, dat de baker voor acht weken aangenomen is!

XX.

RAADGEVINGEN AAN EENE TEEDERE MOEDER.

Aan den Redacteur van de Arnheemsche Courant.

Mijnheer de Redacteur!

Mag ik voor dit schrijven, dat ik u overigens verzoek als geheel en al confidentieel van aard te beschouwen, een plaatsje in uwe courant verzoeken? Ik zal u met weinige woorden uitleggen, wat mijne bedoeling daarmede is. Eergisterenavond, mijnheer, was ik op eene speelpartij hier ter stede, en vond mij, eer wij de kaarten in handen namen (waarna natuurlijk alle conversatie afgesneden was), in een druk gesprek gewikkeld met de vrouw des huizes. Het is eene charmante vrouw, mijnheer, wezenlijk, — en schatrijk, en zij heeft een man, die ook schatrijk is, en een eenig dochtertje, dat schatrijk wordt. Deze dame, mijnheer, heeft ook, gelijk men zegt, veel »lectuur,” — het spreek vanzelf Fransch, — en babbelt heel aardig over alles »wat er was en wat er is en wat er zijn zal,” en denkt, tusschenbeide, verbazend diep.

Dit is vooral het geval, als zij zulk een ouden heer als ik ben, naast zich heeft; en als men haar keurig toilet en haar fijn beschaafde manieren bewonderen moet, dan is het ook wezenlijk dubbel bewonderenswaardig gade te slaan, hoe ernstig en aandoenlijk zij zich aftobt over dingen, die anders weinig van beteekenis zijn. Onder andere, over de opvoeding harer dochter.

»Mijnheer Smits,” zeide zij tot mij, »toe! gij moest mij een goeden raad geven! Mijne Lucie wordt morgen drie jaren oud; ik zit met dat lieve kind verlegen. Gij hebt tusschenbeide het een en ander over opvoeding geschreven. Zeg me nu eens, hoe ik het aanleggen moet, om mijn dochtertje, zooals het haren stand en haar vooruitzichten betaamt, op te leiden?”

»Mevrouw,” hernam ik, »dat is moeilijk zoo in één oogenblik te zeggen; ik zelf heb geen dochter — en me dunkt, niemand behoeft eene verstandige moeder, zooals mevrouw ***, daarin te hulp te komen.”

»Och,” hernam mijne waarde vriendin, »ge weet niet hoe mijn tijd bezet is; — want met diners, en concerten, en bals, en speelpartijen, en visites, en de vele vereenigingen, van welke ik lid of directrice ben, blijft mij slechts weinig tijd over, om mij met mijne dochter op te houden. Ik denk wel ontzettend veel er over; maar ben waarlijk niet in staat, zelve iets voor haar te doen. En nu,” zeide zij met een onwaardeerbaren glimlach, »heb ik één verzoek aan u; geef me toch eens bij gelegenheid, als ge den tijd

hebt gehad er goed over na te denken, — een plan van opvoeding! Zoo op papier; — toe! Morgen krijg ik het van u, niet waar?"

Ik gevoelde mij zeer gevleid door deze uitnoodiging, en liet mij dus gemakkelijk overhalen, om er aan te voldoen, maar verzocht, eer wij ons partijtje begonnen, eenige inlichtingen, omtrent den aard van de opvoeding, welke het meisje ontvangen zou

»Het spreekt vanzelf," zeide de moeder; »eene goede opvoeding. Eene allerbeste opvoeding! Eene opvoeding, die mijne dochter in staat zal stellen, in de wereld met glans te paraisseeren en bewonderd te worden, — haar veel kennis zal geven zonder pedanterie, en haar verstand ontwikkelen, zonder hare rede te bederven!"

Dat was mij wat hoog.

»En haar hart?" vroeg ik.

»Bêtises!" zei de moeder. »Een hart heeft men in de groote wereld volstrekt niet noodig."

»O! en haar gevoel?" — hernam ik.

»Moet zij in alle opzichten weten te verbergen, of liever, zoo mogelijk, men moet het niet bij haar ontwikkelen; — het gevoel is altijd in strijd met les convenances."

»Ja," antwoordde ik.

»Wat nu de huiselijke deugden betreft" hernam de lieve moeder, »moet zij volstrekt leeren de menschen zooals het behoort te recipieeren."

»Ja," antwoordde ik.

»En musiceeren en teekenen en borduren," vervolgde de moeder.

»En het opzicht voeren over de huishouding," zei ik, »en geëdentstig en vlug zijn, en het huis te beschouwen, als haar bijzonder rijk, waar zij vooral, —"

»Mijn waarde vriend," viel mij de moeder in de rede, »gij vergeet, dat Lucie altijd eene huishoudster onder zich zal hebben."

Ik begreep, dat ik mij leelijk vergist had, en niets maakt den mensch meer verlegen, dan zich tegenover eene beminnelijke vrouw te vergissen; in mijne verlegenheid verviel ik van kwaad tot erger.

»Dan behoeft uwe dochter volstrekt niets te weten van koken, en innaken, en kousen stoppen en de wasch?" vroeg ik, met beide handen een denkbeeldig tafellaken, of zoo iets, rekkende.

»Quelles horreurs!" riep de moeder, met een zachten gil, zich de ooren toehoudende. »Foei!"

»En het godsdienstig onderwijs?" vroeg ik, zoodra ik een beetje tot bedaren gekomen was.

»Dat is iets anders!" hernam de moeder. »Wij zullen bijtijds zien, welke dominee het meest in trek is, en bij hem zal zij hare belijdenis doen."

»Dus bij mijn plan voor hare opvoeding, behoef ik mij volstrekt niet om de godsdienstige ontwikkeling van uw kind te bekommeren?» zei ik.

»Volstrekt niet!» antwoordde de moeder. »Dat is eene geheel afzonderlijke zaak, en heeft met de opvoeding niets te maken. Maar kom, ons tafeltje wacht ons; morgen krijg ik uw schriftelijk plan; vergeet dat niet! — Geene weigering,» zeide zij, »ik ben er niet aan gewoon, dat men mij iets weigert.»

Ik boog zeer diep, mijnheer de Redacteur, geleidde haar naar het speeltafeltje, speelde zeer slecht den geheelen avond, omdat ik altijd door zat te tobben over hetgeen van mij gevergd werd, en toen ik te huis kwam, daar ik niet slapen kon, heb ik onderstaand plannetje ontworpen.

Eer ik het indien aan mijne bekoorlijke vriendin, wenschte ik het aan uw lezers bekend te maken, opdat, in geval er gegronde aanmerkingen op komen, ik in staat gesteld mag worden, het bijtijds te verbeteren. Ik heb mevrouw *** verzocht tot het einde van de volgende week met mij geduld te hebben.

PLAN VAN OPVOEDING VOOR EENE JONGE DAME, WELKE IN DE GROOTE WERELD SCHITTEREN MOET, EN ZICH NIET BEHOEFT MET DE HUISHOUDING EN DERGELIJKE »HORREURS» OP TE HOUDEN.

Daar een kind, in deze gelukkige omstandigheden geplaatst, veel moet weten, kan men niet te vroeg met het onderwijs beginnen.

Het is louter gekheid, te gelooven dat kleine kinderen spelende kunnen leeren. Door te spelen, leeren ze niets anders dan om alle vormen en goede manieren te vertrappen, waarbij ook dikwijls de nagels aan de vingers bedorven, of de hand op een andere wijze misvormd wordt.

Het eerste wat een kind moet leeren, is Fransch te spreken. Hollandsch heeft geen vrouwelijk wezen in de groote wereld noodig. (Sedert de invoering van de rechtstreeksche verkiezingen en dergelijke latheden, moeten de mannen ten minste vlug hunne moedertaal kunnen spreken). Om een kind Fransch te leeren, volge men het volgend recept: Men neme een Zwitsersche gouvernante en sluite haar en het kind te zamen op gedurende acht uren daags, en met het vijfde jaar zal het kind het heerlijkste Zwitsersch-Fransch mogelijk babbelen.

Als men ook zorg draagt, de gouvernante te laten brutaliseeren door Hollandsche dienstboden in huis, zal dat zeer heilzaam op het kind werken; want de haat, welke der gouvernante aldus voor de Hollanders ingeboezemd wordt, zal zij het kind leeren deelen, en reeds in de eerste jaren het afwennen van eene kleingeestige, bespottelijke vooringenomenheid met zijn vaderlandje.

Als men de gouvernante verder gebruikt om zoo wat den dienst van opperkamenier te vervullen bij mama, zal dit zeer heilzaam zijn, om bij de dochter een goeden smaak in haar toilet te ontwikkelen. In plaats van de laffe kinderboeken onzer dagen, is in uren van uitspanning het vlijtige bestudeeren van de prenten en lieve verhaaltjes van het modejournaal zeer aan te bevelen.

Overigens moet men niet alles aan de gouvernante overlaten. Geschiedenis, geographie, rekenen en dergelijke dingen, kan zij natuurlijk onderwijzen (met uitzondering wellicht van de vaderland-sche geschiedenis, wat ook niet noodig is); maar vooral voor de muziek, moet men den besten meester nemen, die voor geld te krijgen is. Het is noodzakelijk met de meeste voorzichtigheid bij deze keuze te werk te gaan.

Men leere het kind namelijk niets anders dan Italiaansche muziek. De Deutsche muziek is de PEST voor een meisje, welks gevoel niet ontwikkeld zal worden; want ze is zóó eenvoudig en spreekt meestal zoo rechtstreeks tot het hart, dat het moeielijk is den waren kunstzin daarbij te ontwikkelen. De ware kunstzin leert ons echter de grootste tours de force hetzij met de stem, hetzij op een instrument uit te voeren, zonder eenige blijkbare inspanning. Dat heet de kunst zoo hoog mogelijk opvoeren. De loopen, trillers en roulades der Italiaansche meesters zijn bijzonder tot zulk een doel geschikt, en eenige hartstochtelijke Fransche romances zullen de »uitvoering" van een jong meisje zeer krachtig maken. Als men zich verbeeldt, dat de woorden en strekking dezer romances niet altijd zeer zedelijk zijn, dan zeg ik »voor den reine is alles rein!" en het is alleraardigst een onschuldig kindje van tien of twaalf jaren, met den meest mogelijken hartstocht en expressie »mourir pour toi!" of zoo iets te hooren uitgillen, met een triller aan het einde, die alle glazen op tafel doet rammelen.

Als men bijtijds hiermede aanvangt, en een strengen dansmeester neemt, en de gouvernante behoorlijk oplet, dat het kind nooit krom zit op haar stoel, of niet scheef staat, enz., zal men het genoegen hebben te zien, dat een meisje met haar twaalvde jaar niets meer van die zoogenaamde »natuurlijkheid" heeft, welke een onderscheidend kenmerk behoort te blijven van de kinderen der kleine bourgeoisie en dergelijk volk.

Daar er niets is, dat meer mesquin staat, dan eenzijdigheid, ben ik er sterk tegen een meisje al te lang onder dezelfde gouvernante te laten. Menschen, die bemiddeld zijn, kunnen ook veel beter doen, en in den beginne jaarlijks van gouvernante verwisselen. Met het vijftiende jaar, moet men het meisje de deur uitzenden, naar eene fashionable kostschool buitenslands, zoo ver mogelijk weg, waar behalve Fransch ook andere beschaafde talen gesproken worden, en natuurlijk de Hollandsche taal en Hollandsche zeden en gebruiken geheel en al onbekend zijn.

Op zulk eene inrichting zal het meisje zeer veel kunnen profiteeren.

In de eerste plaats, hoe weinig ook eene goede moeder van hare dochter gezien heeft te huis, blijft het natuurlijk, dat het kind, — (want het is vreemd, maar zoo een onnoozel schepseltje schijnt er behoefte aan te hebben), — zich toch op eene zekere wijze aan haar hecht, en mamaatje in alles tracht na te streven en na te doen. Niets nu kan onaangenamer zijn voor eene nog jeugdige, schoone moeder, dan om eene lang opgeschoten dochter te hebben, die haar in alles navolgt, en dus eene soort van mededingster wordt, — wat, op onschuldige wijze, het teedere moederhart dikwerf grieven moet.

Dit wordt voorkomen, door de dochter tot hare volmaking, buitenshuis te doen, waar haar niets meer aan hare ouders of haar vaderland herinnert. Het is haast ongelooflijk hoe spoedig zich dan een meisje ontwikkelt, en bijna zeker, dat als zij te huis komt, zij het ver beneden zich zal achten, zich hare eigene moeder tot voorbeeld te stellen, of haar blindelings te aanbidden.

Zonder dat eenige verkoeling behoeft te ontstaan, zullen moeder en dochter voortaan op een behoorlijken afstand van elkander blijven, en de eerstgenoemde zal daardoor des te beter in staat zijn haar gezag, waar zulks noodig mocht wezen, te doen gelden. Dit gezag zal de moeder nu vooral moeten uitoefenen als hare dochter in de wereld komt, waar de opvoeding onder de *bonne* begonnen, onder de *gouvernantes* voortgezet, op de kostschool voleindigd, in de maatschappij door de moeder moet volmaakt worden.

De volgende regels zullen daarbij hoogst noodig, ik mag zelfs zeggen, onmisbaar zijn.

1°. Leer uwe dochter, dat de mannen allen, zonder uitzondering, bedriegers en tirannen zijn. Als het meisje dit gelooft, kan haar aanstaande echtgenoot haar nooit tegenvallen.

2°. De huishouding bestaat volstrekt niet, om een man gelukkig te maken; maar een man is een noodzakelijk kwaad, dat bij de huishouding behoort, en kinderen zijn beproevingen, aan welke men in deze wereld onderworpen is; — evenals aan de mazelen en de democraten, enz.

3°. Hoewel het noodzakelijk is, geen gevoel te hebben, is het een volstreekte vereischte gevoel te toonen. Dit kan men zeer veilig doen over zeer verwijderde voorwerpen, zooals over de heidenen in de binnenlanden van Afrika en de zendelingen in Tartarije. Het staat ook interessant in eene vrouw, of een meisje, als zij voorgeeft met iets te dwepen. Dat zien de mannen gaarne, en het verontschuldigt het veronachtzamen van vele dingen, waarop men anders wellicht zijne aandacht zou moeten vestigen. Ik heb eene jonge dame gekend, die zoodanig bezielde was met het denkbeeld van de oprichting eener philanthropische Maatschappij ter Uitroeijing

der Eksteroogen onder de menscheneters van Nieuw-Guinea, dat men het der beminnelijke dweepster niet kwalijk kon nemen, dat zij een paar verarmde nichten in hare buurt liet verhongeren.

4°. Het is noodzakelijk voor een schoon en rijk meisje, dat zij ten minste ééne vriendin heeft, die haar au courant houdt van alles wat gebeurt en gezegd wordt, dat haar aangaat. Hoe leelijker, hoe onaangenamer en armer deze vriendin is, des te meer zullen de bekoorlijkheden en de deugden van de schoone uitkomen; bovendien zal geene aanleiding gegeven worden tot jaloerschheid, en men zal niet behoeven te vreezen, dat men »een slang in zijn boezem gekoesterd heeft,» wat bij eene gelijkbegaafde vriendin, helaas, maar al te dikwerf het geval blijkt te zijn!

5°. Het doel van dit leven is blijkbaar, dat men gelukkig zij op deze wereld, en het geluk is alleen bereikbaar door de vervulling van al onze redelijke wenschen, dus:

6°., en in de laatste plaats: moet men niets onredelijks begeeren, en niet verlangen anderen gelukkig te maken; men moet tevreden zijn, als men zelf gelukkig is, en dankbaar zijn voor alles, wat men van anderen verkrijgen kan, zonder zich door eene dwaze zwakheid te laten verleiden, om van het weinige, dat men zelf heeft, iets aan anderen mede te geven. Er zijn zoovele rampzaligen, dat het toch niets baten zou!

Bovenstaande is het plan van opvoeding, met de voornaamste stelregels, welke ik voornemens ben aan mevrouw *** mede te deelen, ten einde haar in staat te stellen hare dochter eene schitterende rol in de wereld te doen spelen. Zoo iemand hier iets bij te voegen, of aanmerkingen er op te maken heeft, verzoek ik u, mijnheer de Redacteur, zeer vriendelijk, mij zulks ten spoedigste mede te deelen, en mij inmiddels te gelooven, met de meeste achting,

Uw dienstwillige dienaar,
SMITS.

XXI.

IETS OVER DEN ANTI-MATRIMONIALEN ZIN BIJ DE »JONGE HEEREN»
IN NEDERLAND.

Aan den Redacteur van de Arnhemsche Courant.

»Zij zijn geëngageerd!» — »Zij zijn aangeteekend!» »Zij zijn getrouwd!»

Mijnheer de Redacteur, als gij behoefte hebt aan eene stof voor eene verhandeling, kan ik u dit onderwerp ten »zeerste» aanbevelen. Gij hebt al de behoorlijke indeeling in drie hoofdpunten, en

met »een kop en een staart,» — eene inleiding en een slot, — kunt gij gemakkelijk klaarkomen.

Het is wonderlijk; maar zoodra de wintervermakelijkheden, zooals diners, speelpartijen, concerten en soupers hier afgeloopen zijn, hoort men van niets anders spreken (onder fatsoenlijke lieden), dan van »engagementen,» »aanteekenpartijen» en »huwelijksfeestelijkheden.» Het seizoen eindigt met deze dingen, even geregeld als een diner met een dessert. Jongelieden nemen er deel aan, even onbezorgd als aan eene danspartij; — zij vergeten echter soms, dat de dans voor het leven is, en vandaar wel eens de »kromme sprongen» van een echtpaar, welke zoo verwonderlijk afsteken tegen de aanvallige passen, die het trouwen voorafgegaan zijn.

Mijnheer, ik ben al lang geheel buiten zulke dingen, en zou mij niet eens verstouten er over te schrijven (spreken er over doe ik nooit), ware het niet, dat ik lust gevoelde om onze jongheeren publiek te rechtvaardigen tegen de beschuldigingen, welke heden ten dage vrij algemeen (vooral door de mama's met onschoone dochters gezegend) ingebracht worden.

Deze beschuldigingen luiden ongeveer zoo: »Och ja, de jongheeren heden ten dage zijn zoo moeielijk! Zij vergen zooveel van een meisje! Het jongheerenleven is zoo gemakkelijk! Och ja! En men is zoo weelderig! enz.»

Met één woord, men klaagt er veelal over, dat de jongheeren geen lust meer hebben om te trouwen en spreekt juist druk over de weinige »engagementen» aan het einde van den winter, omdat men zoo ernstig denkt over de vele »engagementen», die niet »zoo ver» gekomen zijn.

Ik kan u niet zeggen, mijnheer, hoe ik over dit alles getobd heb, vooral daar ik een zoon heb, zooals gij weet, die »in de jaren is» en die reeds een half dozijnmaal zoo wat een morganatisch engagement aangeknoopt en telkens weder afgebroken heeft, eer ik in de noodzakelijkheid verkeerde, om bij de betrokken ouders of voogden »accés» te vragen.

Daar mijn jongen niet bijzonder wispelturig is, en altijd honderd uit babbelt over »huiselijk geluk,» hoe hij verlangt »zich te vestigen,» en dergelijke dingen, was het mij langen tijd een raadsel, hoe het hem altoos gelukt was te ontsnappen, — ik meen mislukt was »een voorwerp» te vinden, enz.

Eindelijk, mijnheer, ben ik er achter gekomen, en deel u mijn verkregen ondervindingen mede, in de hoop, dat ze, eens publiek geworden zijnde, vele der zwarigheden uit den weg zullen ruimen, welke thans bestaan en verhinderen, dat de »engagementen» en wat er op volgt, zoo talrijk zijn, als alle teedere moeders en verstandige vaders zouden wenschen.

Om met de deur in huis te vallen, en dus te meer indruk te

maken, verklaar ik kortaf, dat deze zwarigheden voornamelijk bestaan in de eindeloze kwellingen en martelingen, aan welke een jongmensch zich blootstelt, zoodra hij het in het hoofd krijgt te trouwen.

Ik zal dit bewijzen, en ten einde zulks geregeld te doen, na mij hals over kop, midden in de zaak geworpen te hebben, keer ik tot het klassieke ei terug, — namelijk tot het »engagement,» — waaruit, na verloop van zoo of zoo vele weken en dagen, het huwelijk uitgebodt wordt.

Het is even natuurlijk als de zoete wijn bij den visch, of demaskijn bij het ijs, volgens de verklaring van mijn zoon, dat als men een zeker aantal diners genuttigd heeft met het een of ander lief meisje, en later met haar gewhist, gedanst, en gepromeneerd heeft door eene balzaal, men ook verliefd wordt, en dat zekere herderlijke gevoelens en idyllische denkbeelden onder de gaslampen zich ontwikkelen, het naderende »engagement» reeds uit de verte aankondigende.

Dit verschrikt in den beginne de jonge dame niet, die te goed opgevoed is, om »zoo iets» opgemerkt te hebben; maar het boezemt wel den jongenheer een zekeren angst in. De geheele zaak geneert hem; ze knelt hem erg en laat hem geene rust; — maar eindelijk raakt hij er aan gewend, evenals aan een paar nieuwe laarzen.

Hij gevoelt zich nu ook heldhaftig: hij kan den vijand van zijn vrij leven niet meer ontloopen, en gelijk de voortreffelijke Cato, besluit hij tot den zelfmoord.

Hij neemt zijn scheermes, — en met gladgeschoren kin en een hart benauwd door den vastsluitenden rok, zoekt hij eene gelegenheid, om zijne »declaratie» onopgemerkt door de hoogere autoriteiten in te dienen. De hooge autoriteiten zijn echter in deze omstandigheden, evenals tusschenbeide andere hooge autoriteiten, wetens en willens blind. Zij geven dus de »gewenschte gelegenheid» op eene diplomatieke stilzwijgende, hoogst doelmatige wijze. De teedere minnaar is dankbaar en verrukt. Hij komt eindelijk weder te huis, en gevoelt zich zeer verlicht zoodra hij zijn nieuwe kleedren uit, en zijn pantoffels aangetrokken heeft; — den volgenden dag, of iets later, hebben de »vaders» der jongelieden eene schrikbarende conferentie met elkander.

Het is een aangenomen iets, dat de vader van het meisje, — die door zijne vrouw ingelicht is, welke hare dochter uitgehoord heeft, die de zaak eventjes toevertrouwd heeft aan »hare beste vriendin,» welke de geheele stad er mede bekend gemaakt heeft, — altijd begint met de meeste verwondering en verbazing over het aanzoek om de hand zijner dochter aan den dag te leggen.

Als hij bekomen is van zijne verbazing, maakt men elkander vele nietsbeteekenende complimenten; — als het niet om de zwarte

rokken was, zou men zich best kunnen voorstellen, dat de zaak onder de wilden voorviel.

»Hoe vele koeien (drie percents) geeft gij uwe dochter mede?»

»Welke jachtgronden heeft uw zoon? Hoe vele vijanden (cliënten), heeft hij gescalpeerd?» enz. enz.

Eindelijk is de zaak »beklonken» op eenige »kleine bijzonderheden na,» (eigenlijk hoofdpunten, over uitzet, enz.); de conferentie is afgelopen, op de meest gewenschte wijze; — de vaders scheiden met een handdruk, en behandelen elkander van dat oogenblik af als doodsvijanden, of liever als oplichters en bedriegers; maar het engagement mag »publiek» worden. Groot is het geluk der minnaars.

Van dezen dag af, hoe groot ook de contradictie schijnen moge, beginnen echter ook de folteringen van het jonge paar. Ik bepaal mij bij uitsluiting tot die van den minnaar; want wat het hart van een meisje in die dagen gevoelt, kan alleen een meisje beschrijven.

In de eerste plaats, als de vurige minnaar te veel aan huis komt bij »zijne aanstaande,» vindt haar vader het vervelend, dat »die malle jongen altijd over den vloer is.» Komt hij er maar weinig, kan mama toch niet nalaten op te merken, dat hij »een beetje al te bedaard schijnt.» De ooms van zijn beminde geven hem »een welgemeenden raad» in alles wat zij bedenken kunnen; de tantes zoeken hem uit te hooren, vooral over theologische quaestien; de broeders kunnen het »niet best met hem vinden,» en de zusters noemen hem »onverdraaglijk!»

Hij wordt rondgesleept en overal »gepresenteerd» als een wissel, die maar half goed is; men verzoekt hem vriendelijk, om hier een neef te ontzien, en daar eene nicht te »menageeren.» Men vergeet, dat hij zijn eigen familie zooveel mogelijk op den achtergrond stelt, om de familie zijner beminde te behagen. Als men in zijn kring zijne »aanstaande» aanhaalt, vindt men, dat zulks nog niet te pas komt, en als men haar ongemoeid laat, klaagt men over onbeleefdheid. Dit is zijn lot tegenover zijne »aanstaande» familie, en het hoofdenmerk van zijn toestand is ook, dat hij wezenlijk nog niets heeft, maar dat alles bij hem »aanstaande» is.

Tegenover zijne uitverkorene zelve is zijne »positie» nog bespottelijker en onaangenamer. Hij mag niet met haar alleen gaan wandelen, omdat »de mode» zulks afkeurt, en hem openlijk brandmerkt als iemand, die de zedigheid zijner beminde niet zou weten te eerbiedigen. Als hij dus met haar uitgaat, is zulks altijd onder bewaking van hare eigen moeder, of in gezelschap van eene harer zusters, die zich in den weg weet, en den geheelen tijd boudeert. Een leege stoel, naast dien van zijne beminde, staat hem te wachten; als hij waagt er uit op te staan, vindt men het »vreemd;» als hij met iemand anders dan zijne »aanstaande» spreekt, heet het raar;

als hij eindelijk, tusschenbeide, met haar uitgepraat raakt, veronderstelt men, dat het »af' is.

Iemand, die geëngageerd is, moest niet meer zoo druk op sociëteit komen, zegt mama, hoewel haar eigen man er elken avond te vinden is. Hij is »al onder de plak,» beweren zijn vrienden, als hij zich van eene luidruchtige heere partij excuseert. Hij geeft het rooken op, om de dochter te behagen; hij gaat geregeld 's zondags tweemaal naar de kerk, om de moeder haar zin te geven. Hij verveelt zich soms heele dagen met hare familie, in de hoop om zijne beminde een oogenblikje 's avonds alleen te kunnen spreken; en als het gelukkige tijdstip genaderd is, wordt hij door eene kwaadaardige zuster teleurgesteld, die de kamer niet wil verlaten, en volstrekt niet begrijpt, dat men haar er uit wil hebben. Zoo gaat het voort.

Als de minnaar ongeduldig wordt, en op het huwelijk aandringt, kunnen de ouders van zijn »meisje» niet inzien, waarom men zich overhaasten zou? Als hij maand op maand, — onderworpen en gedwee als een bruidegom, die zijn zilveren bruiloft viert, — laat voorbijgaan, zeggen zijne aanstaande schoonouders, dat »hij al heel kalm is,» en herdenken daarbij met genoegen het vuur, dat in hun eigen aderen vlamde, in den goeden ouden tijd.

Als het ei van het engagement onder deze behandeling niet bedorven wordt, komt eindelijk echter de kip van de »bruidsdagen» te voorschijn. Onmiddellijk vooraf doen alle bloedverwanten, van beide zijden, hun best, om de zaak zoo onaangenaam mogelijk te maken. Rozengeur en maneschijn, zooals de jongelieden spoedig opgemerkt hebben, komen bij hedendaagsche verbintenissen volstrekt niet te pas; maar zij moeten nog leeren, hoe vele stoelen en tafels en kachels, en hoe vele guldens jaarlijks in de beurs vereischt worden, om een paar echtgenooten gelukkig te maken.

Nu is het, dat de wederzijdsche moeders hare gewichtigste rol spelen; nu is het dat de moeder van den jongen over de moeder van het meisje bitter spot, en dat de moeder van het meisje hare dochter beklaagt, die in zulk eene familie trouwt! Het knibbelen en knorren en onderhandelen is nog niet ten einde, als het boek van het stadhuis en de gasten voor de »aanteekenspartij» verschijnen.

Een plechtige wapenstilstand wordt op dat oogenblik gesloten. De bruidegom is zalig; de bruid ziet er »allerliefst» uit. De bruidegom gevoelt zich reeds aan de poort van den hemel; — helaas, hij weet niet, wat hij nog door te staan heeft, eer hij daar opgenomen wordt.

Eerst de partijen: partijen naar buiten, in regen en modder wellicht; het jonge paar zekerlijk bespied door ontelbare gasten, en bespot door geestige vrienden. Partijen in huis, waarop niemand zich te huis gevoelt. Nu eens een aandoenlijke toost van een wel-

bespraakten oom, die »bij deze feestelijke gelegenheid" alle rampen herdenkt, en alle dooden uit hun graven oproept, die ooit de familie in rouw hebben gedompeld, en eindigt met een gebed, dat zulks moge gespaard worden aan het jonge paar. Hierop moet de bruidegom antwoorden.

Dan de vermanende toost van den vader der bruid, zeer verward en onduidelijk, vol van »recht door zee," »het oog naar boven," »de schuit des levens," en honderd andere curiositeiten, die in het Leidsche Museum nog ontbreken. Hierop moet ook de bruidegom antwoorden.

In de derde plaats, volgt de geestige toost meestal uit knip-oogjes bestaande, en woordspelingen, die niet alleen de bruid, maar ook alle vrouwen aan tafel doen blozen, en die rijk versierd is met toespelingen op het nageslacht, die even onkiesch als dagelijksch zijn. Hierop moet de bruidegom ook antwoorden.

Als de ongelukkige niet op alles even goed een toost weet in te stellen, wordt hij zeer gegispt. Hij is onbeleefd geweest jegens den één, bits tegen den anderen; ongepast vrijmoedig tegen een derde, — »veel te deftig" tegen een vierde. Want iedereen heeft iets op hem te zeggen gehad; d. i. heeft een toost op hem ingesteld, — wat echter niet altijd beteekent, dat men wezenlijk iets gezegd heeft.

Daarop volgen de versjes, dan de liederen; alles ter eere van de twee slachtoffers; tot schande vooral van den bruidegom, die eindelijk versuft geraakt en geen woord meer uitbrengen kan. Hij gaat dus ten lange laatste naar zijne kamer en naar bed; hij zou gaarne nog van zijne schoone bruid droomen! Hij ontwaakt midden in den nacht met de nachtmerrie, in welke hij aan een toost stikte, dien hij niet uit kon krijgen.

Maar de »receptie"-dagen zijn genaderd. Eene kamer vol elegante toiletten, waarschijnlijk met menschen er onder, dat weet niemand; want niemand spreekt of doet iets menschelijks, behalve dat men de overige gasten in stilte critiseert.

De bruidegom staat gekapt, wit gedast, wit gevest, zwart gerokt, naast de bekoorlijke bruid, voor eene sofa, waarop het hem nooit vergund is de vermoede ledematen uit te strekken. Men komt, men buigt, men gaat; — men komt, men buigt, men gaat! — eindeloos, als de beursberichten in het Handelsblad; altijd hetzelfde. De knieën wankelen, de bloemen verwelken, niets meer is geel voor oogen wordt, — en steeds nog: men komt, men buigt, men gaat, — totdat de waskaarsen uitgebrand zijn en het gelukkige paar zoo uitgeput is, dat beide dankbaar zijn, zonder den geheelen avond één vertrouwelijk woord met elkander gesproken te hebben, naar bed te kunnen gaan.

Den volgenden dag moeten gedrukte brieven worden gevouwen

en sommige onderteekend, en anderen weder geheel en al eigenhandig opgesteld worden. De bruidegom schrijft aan »waarde ooms,» die hij nooit gezien heeft en stelt aandoenlijke epistelen op aan »geachte tantes,» van welke wellicht zijne »aanstaande» erven zou, als die tantes ongelukkiglijk niet zelve ontelbare kinderen en kleinkinderen hadden.

Alle geschenken, welke de familie van de bruid zendt, worden als schatten opgesomd; wat er ook van de bloedverwanten en vrienden van den bruidegom komt, wordt verguisd en veracht. Men spreekt over de inrichting van de nieuwe woning voor het jonge paar, en de bruidegom moet opmerken, dat hij als een overvloedig meubelstuk er in beschouwd wordt. Men verzoekt hem ook zijn ouden getrouwen knecht af te danken, en de moeder zijner bruid intrigueert reeds om het bezit van al zijn sleutels gedurende de huwelijksreis.

Zoo gaat het, of liever kruipt het, van dag tot dag voort, totdat de gewichtige morgen aanbreekt, waarop het engagement en de bruidsdagen in het huwelijk worden opgelost.....

Mijnheer, als ik alles beschrijven wilde, wat de rampzalige bruidegom op dezen »den gelukkigsten dag van zijn leven» door te staan heeft, eer hij van den »feestelijken disch» opstaat en zijne weenende bruid in de reiskoets helpt, zou geen mensch meer »den grooten sprong» wagen!

Ik laat dus hier den sluier vallen. O Nederlandsche moeders! — ik vraag excuus, mama's! — leest en herleest hetgeen ik hier heb ternedergeschreven; en valt de jongeheeren niet meer zoo hard, als zij er zwaar tegen opzien, om de proef door te staan, eer zij uwe bekoorlijke dochters in niet minder bekoorlijke echtgenooten veranderen!

XXII.

EENE JONGELUI-PARTIJ.

Geachte Vriend!

Ik verklaar, dat ik mij wel eene geheele week van te voren, als een kind er op verheugde. 't Is dwaas; maar ik ben nergens zoo gaarne als onder jongelui, en ik heb dikwijls gedacht, dat het eenigszins hard was, terwijl het gemoed zoo jeugdig en de zin zoo opgewekt bleven, dat het haar zoo grijs en de rug zoo ontzettend breed werden.

Ik zal u vertellen hoe het kwam, dat ik er gevraagd werd. Na de bevalling mijner vrouw werd ik overal ten eten genoodigd;

nu eens hier, dan weder dáár; er was geen einde aan de gastvrijheid mijner talrijke vrienden.

»Wanneer komt gij nu eindelijk bij ons?» zei mijn vriend Champignon, die zooals iedereen weet, op een zeer grooten voet leeft, in een zeer groot huis op eene zeer lange gracht.

Ik was reeds voor zeven dagen bezet. — »Het zal wel heden over acht dagen wezen, eer ik komen kan,» zei ik.

»Best!» hernam Champignon; »maar dan moet gij óf dadelijk na tafel weg, óf u al de drukte en het gewoel van eene jongelui-partij getroosten.»

»Ik zal er blijven; — bepaald!» riep ik uit.

Champignon was verbaasd; maar hij heeft te lang in de groote wereld geleefd, om iets, dat naar verbazing (of inderdaad naar eenige andere gemoedsaandoening) zweemt, te toonen.

»Het zal ons hoogst aangenaam zijn!» zei hij, met een gezicht, dat evenmin uit de plooi kwam als zijn overhemd.

Toen mijne goede vrouw en hare tante hoorden, dat ik de uitnodiging aangenomen had, werd ik uitgelachen; maar op zeer verschillende wijze; — mijne vrouw noemde mij, zooals zij dikwijls lachende pleegt te doen, »een grijzen zuigeling,» — en tante bromde vrij verstaanbaar tusschen de weinige tanden, die haar nog overblijven, iets van »een ouden gek,» enz., eindigende met den goeden raad, dat ik vrij beter zou doen, met te huis te blijven en stokvisch met haar te eten!

»Tante,» zei ik, in mijne opgewondenheid, »het komt mij wel eens voor, dat als zoo een verstandige stokvisch in het water ligt te weeken, hij zich soms toch met genoeg herinneren moet, dat hij een geboren kabeljauw is; — zoo gaat het den mensch ook. Als hij tusschenbeide, met een grijs hoofd in de tob zijner herinneringen zijne ziel laat weeken, kan hij niet nalaten, met vreugde en aandoening zich den tijd te herinneren, toen hij nog, — aan hart en lever gezond, — in de groote wereldzee rondartelde. — Ik ben nu volstrekt niet ongevoelig voor het goede diner, dat mij bij Champignon wacht; maar ik verheug mij nog meer op de daarop volgende jongelui-partij!»

De week ging dus langzaam ten einde. Ik moest allerlei steken verdragen van mijne vrouw en van tante. Ik was echter geduldig als een lam, en toen eindelijk de gewenschte dag gekomen was, en ik, — dat beken ik, — met meer dan gewone zorg, mijn toilet gemaakt had, stapte ik met een opgeruimd hart in de vigilante, die mij naar het huis van mijn vriend Champignon moest brengen.

Het diner was deftig, zooals altijd het geval is bij mijn rijken vriend, die steeds dineert en nooit, zelfs niet in zijn eigen huis, eet. Mevrouw Champignon was gekleed voor den avond; hare dochter ook; de zoon nog niet. De geheele familie was plechtig gestemd, volstrekt niet opgewonden. Ik schreef dat toe aan de

eenigszins natuurlijke bezorgdheid over den afloop van de soirée. Ik had mij vergist.

»Wij wachten ongeveer dertig menschen,» zei mama. »Ik zal dankbaar zijn als alles voorbij is!»

»Ik ook!» zuchtte de dochter.

»Ik ga eerst een uurtje naar de sociëteit,» zei de zoon. »Als ik tegen negen uur te huis ben, is dat wel vroeg genoeg.»

»Och, Smits,» steunde de vader, »het spijt mij, dat gij het zoo slecht treft!»

»Integendeel!» hernam ik; »het zal mij hoogst aangenaam zijn, een geheelen avond lang onder vroolijke jongelui te wezen!»

»Mijnheer Smits is altijd zoo beleefd!» zei de moeder.

De vader steunde weder; de zoon keek mij aan, alsof hij geen woord geloofde van hetgeen ik zeide; de dochter echter keek zich zelve steeds aan in den spiegel, tegenover welken zij zat.

Aan tafel werd geen woord meer over de soirée gesproken. Champignon, die, zooals ik bij eene vroegere gelegenheid gezegd heb, sedert hij jonkheer werd, ook een geweldige aristocraat geworden is, verdiepte zich in politieke bespiegelingen, die ik hier niet noodig heb mede te deelen, en waarbij wij allen de rol van »aandachtige toehoorders» speelden, hoewel mijn hoofd vervuld was met verwachtingen van den avond.

Na tafel stelde de vader voor, dat ik met hem op zijne kamer zou gaan, en dat wij daar een kopje thee zouden drinken en samen wat praten, totdat de tijd gekomen was om ons in de salons zijner vrouw te vertoonen. De goede man zag er zeer tegen op. »Als men in de wereld is, moet men soms iets van dien aard doen,» zeide hij; »maar met een paar maal in het seizoen, is men er af!»

Het vuur brandde helder op Champignons kamer. Wij gingen er bij zitten en raakten langzamerhand in den dut. Toen ik door het snorken van mijn vriend uit den slaap opgeschrikt werd, overviel mij voor het eerst de gedachte, dat ik mij wellicht vergist had, en dat eene jongelui-partij iets geheel anders kon wezen heden ten dage, dan het geval was in vroegere tijden.

Ik troostte mij echter spoedig met de herinnering, dat de jeugd toch altijd dezelfde is, en ik deed mijn best om mij weder op te winden.

»Wat zal men hedenavond doen?» vroeg ik, zoodra Champignon wakker geworden, en na het gebruiken van een kopje koffie weder in staat was om te spreken.

»Dat weet ik niet,» hernam hij eenigszins gemelijk. »Dat is de zaak van mijne vrouw; ik denk wel een partijtje maken, — en wellicht een beetje muziek, eer men soupeert, — anders weet ik niet.»

»Zal men dan niet dansen?» vroeg ik.

»Dansen!» riep Champignon. »Wel neen, het is geene soirée dansante, — dat weet gij wel!»

Ik had eene grove dwaling begaan. Ik waagde het niet één woord meer te zeggen, totdat, tegen negen uur, na herhaaldelijk op mijn horloge gekeken te hebben, ik in bedenking gaf, of wij niet naar beneden zouden gaan?

»Voor mijn part, ja,» zei Champignon, zich uittrekkende, en wij begaven ons in deze buitengewoon opgewonden stemming naar de zalen.

Alles was prachtig verlicht en heerlijk in orde. Tot mijn verdriet echter, ontwaarde ik eene menigte klaargezette speeltafels met opgestoken kaarsen, en tot mijne vreugde eene open piano, met vele stapels muziek op eene tafel in de nabijheid.

De gasten waren grootendeels verzameld. De jonge dames zaten in groepjes met elkaar te fluisteren; — er waren vele allerliefste gezichtjes onder; — de jongeheeren stonden, twee of drie te zamen, in onberispelijk witte vesten en dassen, en in de meest elegante houding met elkander te praten, of de dames uit de verte aan te kijken. Eenigen hielden nog den hoed op eene bijzonder sierlijke wijze in de hand, met den rand er van aan den eenen kant tegen het eenigszins uitgestrekte linkerbeen gedrukt, en aan den anderen kant zwerig met een paar vingers vastgehouden, juist alsof de hoed borrelende vol water was; — ik keek in verschillende dezer hoeden met een nieuwsgierigen blik; — er was niets in, — volstrekt niets; — ik had evengoed in de hoofden der bezitters er van kunnen kijken.

Mevrouw Champignon was allerliefst. Zij had plaats genomen op eene sofa, dicht bij de deur, en heette de gasten welkom als zij binnentraden, met bewonderenswaardige vriendelijkheid en hartelijkheid. Het scheen echter voor het oogenblik niets te baten; want enkele jongeheeren, die voor het eerst bij haar kwamen, na verzocht te zijn »te doen juist alsof zij te huis waren,» zwierven op eene wanhopige, doellooze wijze rond in de woestijn van waskaarsen, totdat zij tegen den muur, of tegen een stoel liepen, en daar op eene onnoozele wijze bleven staan, zonder het te wagen tegen den muur te leunen of op den stoel te gaan zitten, of iemand aan te spreken, of naar iets te kijken, dan naar de punten hunner eigen laarzen.

Eenige vermetelen verstoutten zich echter om de dochter des huizes, die door eene geheele groep vriendinnen omgeven was, eventjes aan te spreken. Zij marcheerden op haar los, zoo te zeggen, met gesloten oogen en wanhopige schreden; zij bleven allen op een afstand van drie el voor haar staan, maakten eene deftige buiging, spraken het woord »Freule!» er bij uit, met nedergeslagen blikken en eerbiedige stem en wankelden daarop, zus of zoo, naar den muur van waar zij vooruitgeschoten waren, terug.

Eindelijk waren alle menschen gekomen. De partijtjes waren natuurlijk reeds geregeld. De heeren leidden de dames op, en namen tegenover haar plaats. Mijn gastheer en zijne echtgenoot bezetten met mij een tafeltje, waaraan ons whist à trois vrij vervelend afgespeeld werd.

Ik was mijn hoofd totaal kwijt. Was dat eene jongelui-partij? Ik keek rond; alles was even deftig als geregeld. Van conversatie, aardigheden, lachen of schertsen, hoorde men niets; als de gasten allen zestig in plaats van twintig jaren oud waren geweest, hadden zij niet ernstiger kunnen wezen.

Met uitzondering echter van één tafeltje. Daaraan zat een neef van Champignon, een student uit Leiden, en een meisje, een domineesdochter uit eene kleine stad in Noord-Holland. Er was geen einde aan het lachen en de vroolijkheid aan die tafel. De student gooide de geheele partij in de war. Hij zat tegenover een jongen beursman, met deftige jabot en manchetten en hemelhooge boordjes, wiens wit, kleurloos haar stijf opgeborsteld was op zijn voorhoofd, en wiens lichtgrijze oogen door vergulde wimpers beschaduwd waren. De dame tegenover dezen heer, zag er lief uit, maar was zeer gemaakt en sprak gebroken Hollandsch, met ontelbare Fransche uitroepingen vermengd.

Mama Champignon wierp verontwaardigde blikken op den student en de domineesdochter, die lachten en praatten zonder einde. De beursman keek in den beginne ontsteld naar den student; hij waagde geen woord tusschenbeide te brengen, en na eenige vergeefsche pogingen om zijne deftigheid te bewaren, gaf hij het op en zat achter op zijn stoel te schudden van 't lachen over de aardige invallen van den student. Wat de Amsterdamsche dame betreft, eer een half uurtje voorbij was, sprak zij even vlug Hollandsch als zij te voren Fransch geradbraakt had. Het was klaarblijkelijk de eenige tafel, waar men zich amuseerde. Ik maakte mevrouw Champignon er op opmerkzaam.

»Het is verschrikkelijk!» zeide zij. »Zulke luidruchtigheid, — zoo vele aardigheden! Maar gij moet het niet kwalijk nemen van zoo een student en een landmeisje!»

Ik was weder, zooals de Duitschers zeggen, »enttäuscht.» Het was klaarblijkelijk niet fatsoenlijk zich te amuseeren, en het was vooral ongepast, al was men nog zoo jong, vroolijk te wezen in de groote wereld.

Aldus sleepten zich onze partijtjes voort tot laat in den avond. Eindelijk waagde het een »charmant jongmensch,» zooals mevrouw Champignon hem fluisterend noemde, haar te vragen, of »de freule wellicht niet over te halen zou zijn eenige blijken van haar heerlijk talent in de muziek te geven?»

Men begrijpt hoe vurig ik zijn verzoek ondersteunde; want er is niets, waarop ik meer verzot ben, dan op muziek. Men scheidde

dus, tot blijkbaar verdriet van eenige zeer deftige jongelieden, met spelen uit, en wij omgaven allen, van verder of dichters bij, de piano.

Het was bepaald, dat die avond mij vele teleurstellingen zou opleveren. De dochter »des huizes" zong een bravour-aria, in het Italiaansch, waarvan zij noch de muziek noch de woorden, met uitzondering van »il mio cor," (dat zoo wat om de tien maten weerkwam), begreep.

Iedereen was echter verrukt, en de freule zong daarna een duo met haar broeder, ook Italiaansch, waarin beide hun best deden elkander te overschreeuwen. Ik begon mij te vervelen. Een paar anderen onder de gasten traden nu op; zij zongen ook allerlei prulstukken van allerlei prulmuziek, bestaande voornamelijk uit trillers en roulades, die allemaal, zooals ik mij verbeeldde, ontzettend vele noten en zeer weinig muziek bevatten.

De student weigerde te zingen; hij kende alleen eenige Deutsche liederen, zeide hij, die door hunne eenvoudigheid zeer afvallen moesten na de muziekstukken, welke men reeds gehoord had. Eindelijk echter, liet hij zich overhalen om de domineesdochter in een Duitsch duo te begeleiden, dat zij beide kenden.

Niemand vond het noodig er naar te luisteren; aan de knechts werd een teeken gegeven, om onder het gezang de ververschingen te presentieren; de gasten gingen hier of daar zitten praten en eten; de beide zangers zongen voor zich zelve en voor mij, en toen het duo gedaan was, ontdekten wij, dat wij zoowat alleen nog bij de piano gebleven waren.

Na de ververschingen hervatte men weder het spel, met dezelfde deftigheid: dit duurde tot laat in den nacht.

De gasten werden niet slechts met elke minuut ouder, maar het kwam mij zelfs voor, alsof zij met iedere minuut tien jaren verouderden.

Eindelijk gingen wij weg, en toen ik te huis kwam, gaf ik de plechtige belofte aan tante, dat ik nooit weder in Amsterdam op eene jongelui-partij wilde gaan, als die niet ten minste voor de helft uit vroolijke oude lui samengesteld was, of uit studenten en landmeisjes; want dat, hoe streelend het ook zij te zien, dat onze tijd met zulke reuzenschreden vooruitgaat, dat zelfs de jeugd afgeschafte is, zulks toch nog vrij ergerlijk is te aanschouwen voor een ouden man, zooals

uw dienstwilligen dienaar
SMITS.

XXIII.

EENIGE NEDERLANDSCHE UNCLE TOMS.

I

(Tot Inleiding.)

Het is een mooi ding voor een mensch over het algemeen, en voor eene Amerikaansche vrouw in het bijzonder, een boek geschreven te hebben, waarmede de geheele beschaafde wereld, zoo te zeggen, »wegloopt." Het is vooral een mooi ding, als men in aanmerking neemt, dat zoo'n boek in het geheel geen meesterstuk is wat den vorm betreft, en dat het, integendeel, ten aanzien van de kunst, »veel te wenschen" overlaat; — want, dan komt het mij voor, dat zulk een werk als *Uncle Tom's Cabin*, als het ware, van hart tot hart geschreven moet wezen, en dat zoowel de schrijfster als het publiek eene voor beiden even ervolde gevoeligheid, of teerhartigheid aan den dag gelegd hebben. — Maar ik wilde geene recensie schrijven, hoewel ik mij bijna daartoe in staat zou gevoelen, ik wilde alleen een gesprek mededeelen, dat ik onlangs met een vriend over dat boek heb gehad; — wie echter den titel boven dit stukje gelezen heeft, zal wel reeds, eer ik er een woord van gezegd heb, begrijpen waarop het praatje uitge-
loopen is.

»Het is een mooi boek," zei ik, »een kostelijk boek. In weerwil van al zijn gebreken, gaf ik mijn pink, als ik het geschreven had, of zóó schrijven kon!"

Hij, tot wien ik sprak, en dien ik evenmin als de Egyptenaren Osiris, hardop noemen zal, keek mij aan, en de asch van zijne sigaar afstootende, zeide hij tot mij, met een glimlach: »Aan uwe plaats zou ik mijn pink bewaren en ik zette mij neer en schreef iets over de ongelukkige, blanke *Uncle Toms* in Nederland!"

Toen hij, dien ik niet noemen wil, deze orakeltaal gebruikt had, nam hij den hoed, en ging eenige parasangen ver, — ik meen naar de deur; — dáár gekomen, keerde hij zich om, en voegde er bij: »Als gij dat doet met evenveel talent als mevrouw Beecher Stowe, zal het eene goede speculatie wezen; de hemel weet hoeveel stuivers per vel de milde uitgevers u daarvoor zullen aanbieden! Goeden morgen!"

Ik had hartkloppingen gekregen. Het denkbeeld van in Nederland geld en roem te gelijk te verwerven, was haast al te verleidelijk en ongelooflijk. Mijne vrouw was niet te huis om mij af te schrikken; ik nam dadelijk pen en papier en schreef eene soort

van circulaire aan al de meest beroemde uitgevers in Nederland, hun »tegen een geëvenredigd honorarium" mijn nog te schrijven werk aanbiedende. Dat ik zoo'n boek schrijven kon, daaraan twijfelde ik volstrekt niet; voor geld is een oude, ervaren koopman, zooals ik ben, tot alles in staat!

De meeste heeren uitgevers waren uiterst beleefd; het speet mij echter, dat ik genoodzaakt was hun »royale offertes" van de hand te wijzen.

De ééne, na mij verzekerd te hebben, dat zulk een werk, hoe voortreffelijk ook geschreven, de onkosten van het drukken en van het papier niet dekken kon, bood mij de helft van de vermoedelijke winst aan, die tot de onmogelijkheden behoorde, en welke hij mij in drie termijnen afbetalen wilde.

Een tweede berekende nauwkeurig hoeveel letters op eene pagina, hoeveel pagina's op een blad, en hoeveel bladen op een boekdeel gingen, en, na netjes uitgetcijferd te hebben, dat er zoo en zooveel vierkante palm letters en zoo en zooveel pond papier noodig zouden zijn, sloeg hij mij voor, dat hij die beide artikels gratis zou leveren, als ik daarentegen den tekst, en de noten, en de voorrede enz., voor mijne rekening wilde nemen. Verder zou ik vijf en twintig »present-exemplaren" tegen boekverkoopersprijs voor mijn deel »genieten" — behalve den onsterfelijken roem, enz.

Een derde was bijzonder met het denkbeeld van de uitgave van een dergelijk werk ingenomen; het zou zonder twijfel eene heerlijke »speculatie" zijn. Het speet hem de fondsen niet disponibel te hebben om ze er in te steken; hij stelde mij dus voor, het boek voor mijne rekening uit te geven, waartoe hij zich zelve, in plaats van zijn geld, gaarne tot mijne beschikking stelde; en ingeval ik met zijne propositie genoegen nam, verwachtte hij, om zijn voorschotten te dekken, met verzending van de kopij, de som van vierhonderd gulden, zich het recht voorbehoudende over het restant te disponeeren drie weken na verschijning van mijn werk. Daarentegen zou hij, twee jaren na de uitgave van het boek, mij rekening en verantwoording doen. Van de opbrengst zou hij aftrekken niet meer dan 25 pCt. voor de boekverkoopers, 20 pCt. commissie, 10 pCt. voor vermoedelijk kwade posten, 5 pCt. briefporto enz. en plus minus f 200 voor advertentiën, en, na de onkosten van drukken, papier, innaaien, plaatjes, verzenden enz. betaald te hebben, zou hij mij, binnen de drie maanden, voor de mij nog toekomende som, een wissel ter hand stellen, betaalbaar zes maanden na datum, op een »welbekend huis" hier ter stede.

Ik moet bekennen, dat dit laatste voorstel mij zeer aannemelijk scheen; het eenige wat mij belette »om er in te treden," — wat in het voorbijgaan gezegd, eene beleefde uitdrukking is voor »er in te loopen" — was de omstandigheid, dat ik wellicht in den stiptsten zin des woords tot de onsterfelijken kon behooren, eer ik

hier op aarde eenig voordeel van mijn werk genoten had. Ik schreef dus de zeer milde en onbaatzuchtige uitgevers beleefdelyk af, en met een zucht het denkbeeld opgevend van een dik boekdeel, met »titelplaat en vignet" uit te geven, nam ik de pen op en het papier voor mij, om, zooals gewoonlijk, mijn gedachten en uitboezemingen aan mijn lezers in verschillende kleine opstellen mede te deelen.

Het is wellicht vreemd, maar het was eerst toen ik de pen in den inkt gestipt had, en de woestijn van wit papier voor mij zag liggen, dat het ongerijmde van mijn voornemen mij in het hoofd kwam. Ik had »Nederlandsche Uncle Toms" met een mooie krul er onder, zoo netjes alsof ik in mijn kasboek schreef, boven op het blad geplaatst, — en ik moest nu beginnen met de pen weder neder te werpen, en ongeduldig met den voet stampende uit te roepen: »Waar drommel zijn die te vinden?"

Ik liep een half uur in diep gepeins op en neder door de kamer, ongeveer als volgt in mij zelve te monologiseeren: »Uncle Toms in Nederland! Onmogelyk! Osiris heeft mij voor den gek gehouden! Uncle Toms in het vrije, vrijzinnige koninkrijk der Nederlanden! Slaven in een land, waar men zooveel doet voor de vernietiging der slavernij in andere werelddeelen! Onmogelyk! Zou men niet dadelijk ontelbare vereenigingen hebben, om de slaven in Nederland, evenals den sterken drank af te schaffen? — Men verbeeldde zich echter de bespottelykheid van eene »Vereeniging ter afschaffing van de slavernij in Nederland." Het zou even ongerijmd zijn, als de oprichting eener vereeniging om de doofstommen te leeren zingen. Bah! waar vind ik mijne blanke, geketende Nederlandsche Uncle Toms? Het is wanhopig.

Ik werd in dit denkbeeld versterkt door de toevallige omstandigheid, dat mijn oog juist op de drie stuivers Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden viel, die op de boekenplank lag. Ik herinnerde mij, hoe alle Nederlanders benoembaar zijn tot alle mogelyke en onmogelyke landsbedieningen; ik dacht met verrukking aan het recht van vereeniging, en aan de commissie alléén voor de verzoekschriften, die steeds werkzaam is in de Tweede Kamer. — Ik zeide met trotschheid tot mij zelve, dat ik lid en vice-voorzitter was van eene kiezersvereeniging, en dat iedereen daár alles zeggen mocht, wat hij verkoos, — zonder zelfs meester in de rechten te zijn! De onschendbaarheid van eigendom, de wettelyke bepalingen voor alles, waardoor aan alle willekeur een einde gemaakt is, (of gemaakt zal worden) wat onze materiele en zedelyke welvaart betreft, schoot mij te binnen; het was ontegenzeggelyk, dat wij geene staatsburgerlyke Uncle Toms in Nederland hadden!

Ik kwam tot hetzelfde resultaat, zoodra ik onze theologische of geestelyke wereld beschouwde. Daár had iedereen de vrijheid om

alles te leeren, wat hij wilde. Niet alleen iedere godsdienst, maar iedere secte van ieder geloof was vertegenwoordigd, en onze wetgeving had zelfs gezorgd, dat geen mensch iets behoeft te gelooven, zoo hij het niet verkoos, zonder hem om die reden van eenige eeren of ambten uit te sluiten. Godsdienstige Uncle Toms waren er zeker in Nederland niet te vinden.

In de letterkundige wereld was dit evenmin het geval. Ik dacht aan onze geleerden, die de vrijheid hadden, niet alleen om alles te zeggen, maar om ook anderen alles te laten zeggen wat zij wilden, door middel van diepzinnige conjectures over corrupte plaatsen, die zij soms zoo vindingrijk weten te verbeteren en te interpreteeren, dat de schrijvers er van er over verbaasd liggen te vermolgen in hun Egyptische mummiegestalten, of in Grieksche en Romeinsche grafurnen. Ik verstomde bij de opsomming, die ik in mijn geest deed, van Nederlandsche dichters, welke de vrijheid namen rijmen voor poëzie te doen doorgaan, en van proza-schrijvers, die het recht hadden om Germanismen, en vele andere — ismen, voor Hollandsch aan het publiek te debiteeren, en zich soms niet ontzagen de gedachten van anderen voor hun eigen uitvindingen te verkoopen. — Ik herinnerde mij vooral met genot onze ontelbare vertalers, die de vrijheid hadden werken uit alle mogelijke talen te verhollandschen, zonder zelve iets hoegenaamd van eenige taal te kennen; ik zag voor mijn oogen de vrijheid, de meest mogelijke vrijheid in alle opzichten in de letterkundige en geleerde wereld heerschen onder de mannen, en zich zelfs uitstrekken tot op hun jeugdige zonen, dien het vrij stond, zonder zelfs iets te weten, onze hoogeschoolen te bezoeken. Letterkundige, geleerde Uncle Toms waren er ook niet in ons gezegend Nederland te vinden.

Toen wendden zich mijn gedachten tot onzen militairen stand. Daaronder, verbeeldde ik mij in den beginne, zullen onze Uncle Toms te vinden zijn. Ik herdacht al hetgeen men soms vertelde van het militaire despotisme, van het blinde gehoorzamen van den soldaat, die niet denken mocht, maar alleen zijn meerderen stip-telijk volgen in al hun bevelen; — maar daar viel mijn oog weer op onze ongelukkige Grondwet, en de bepaling, dat de militairen nu ontslagen en bevorderd en gepensioneerd worden volgens de wet, deed mij dadelijk inzien, dat ik ook hier weder misgetast had. Ik kon geene Nederlandsche Uncle Toms vinden; dat was duidelijk!

Zou ik mijn plan opgeven? Neen; dat ging niet; dit wilde ik volstrekt niet doen; ik nam mij voor, in elk geval eerst eene advertentie in de dagbladen te plaatsen, eene milde belooning aanbiedende aan iedereen, die mij een Nederlandschen Uncle Tom zou leveren, en ik had reeds de eerste woorden mijner advertentie opgeteekend, toen ik — plotseling, even alsof iemand de

gaslampen in mijne ziel opgestoken had, — een licht voor mijn geest zag schitteren en de schimmen van eene geheele reeks echte Hollandsche Uncle Toms stonden voor mij te buigen en te knip-oogen, en mij toe te roepen, even levendig en duidelijk, alsof zij in plaats van alleen schepselen mijner verbeelding te zijn, wezenlijk, in lichamelijke gestalte, met mij in de huiskamer gestaan hadden.

»Ik heb het gevonden!» riep ik uit met den Griekschen wiskunstenaar; »ik zal nu ook het bestaan en den aard der Nederlandsche Uncle Toms mathematisch kunnen bewijzen. Ik zal hen één voor één, totdat zij mij, of den lezer vervelen, aan het publiek vertoonen. Ik kan mij er op verheugen op deze wijze mijn eigen roem te vestigen en mijn landslieden te stichten!»

XXIV.

EENIGE NEDERLANDSCHE UNCLE TOMS.

II.

De onderwijzer der jeuga.

Er stonden zoo vele Uncle Toms vóór mijn geest, dat ik waarlijk verlegen raakte, met wien ik beginnen moest.

»Mijne heeren,» zei ik, met mijne allerbeleefdste buiging, tot mijn denkbeeldige bezoekers, »mag ik zoo vrij zijn, u te zeggen dat, zoo ik eenig goed zal doen met uw grieven en bezwaren, of karakters, aan het Nederlandsch publiek af te schilderen, ik wat orde daarbij in acht moet nemen, en waarlijk, ik zie zoo vele verschillende menschen, uit zulke uiteenlopende standen, voor mij, van welke eenigen mij persoonlijk bekend, anderen daarentegen mij geheel vreemd zijn, dat ik niet weet hoe ik het aanleggen zal, —»

»Wij zullen loten mijnheer,» zei een lang, mager mensch, met een gezicht zoo scherp als een hakmes; »wij zullen loten: aan recht of billijkheid is heden ten dage niet meer te denken; — alleen het toeval is zoo algemeen onbillijk tegen iedereen, dat niemand in het bijzonder benadeeld kan worden, door er zich blindelings aan over te leveren!»

Zonder nu op mijn antwoord te wachten, ging deze heer dadelijk aan de schrijftafel zitten, scheurde een blad papier in kleine stukjes, zette op elk briefje een nommer, en, ze alle te zamen in zijn hoed werpende, verzocht hij iedereen van het gezelschap een nommer te trekken.

Dit gebeurde zonder tegenspraak.

»Numero één blijft hier, bij mijnheer Smits!» zei de man met het spitse gezicht. »Wij gaan inmiddels weder tot onzen slavenarbeid; — als hij met numero één gedaan heeft, zal numero twee binnenkomen, en zoo voorts!»

Als met een tooverslag verdween nu weder de bonte menigte, waarmede mijne kamer was opgevuld geweest, en ik bleef alleen terug met numero één.

Het was een oude, gebrekkige man, in een ouderwetsche lange overjas, die hem tot aan de hiel hing, gehuld. Hij droeg zijn versleten hoed in de hand, en trachtte, zoo diep zijn stijve ruggegraat zulks veroorloofde, te buigen. Zijn haar was grijs, zijn oogen waren zonder vuur, maar vriendelijk, zijne gelaatsuitdrukking was nederig, als zijne geheele houding, en er waren diepe rimpels en voren op zijn breed, kaal voorhoofd, door de hand der zorg gegrift. Er was mij iets bekends in zijne geheele verschijning, maar ik kon hem niet »te huis brengen,» zooals men zegt.

»Mag ik u verzoeken, plaats te nemen,» zei ik, op een stoel wijzende bij de schrijftafel, waaraan ik was gaan zitten, met eene pen in de hand en eene deurwaardersuitdrukking op mijn gezicht; ten einde procesverbaal op te maken van al hetgeen men mij vertellen zou.

»Mijnheer Smits,» hernam de oude man, op den rand van den stoel zich nederzettende en met beide handen zijn hoed tusschen de knieën vasthoudende, »als ik zoo vrij mag wezen UEd. daaraan te herinneren, wij zijn oude kennissen!»

»Ik kan mij niet herinneren,» antwoordde ik vrij koeltjes,—»hoewel uw gezicht mij eenigszins bekend voorkomt, waar ik de eer heb gehad,—»

»De eer was aan mij!» zei de vreemdeling; »herinnert UEd. zich niet meer den schoolmeester van het stadje B...?»

Het was mij alsof een sluier voor mijn oogen wegviel. Ja, — het was mijn oude leermeester, onder wien ik als kind in het stadje, waar ik mijn eerste levensjaren sleet, zoo lang gestaan had.

»Wel man!» riep ik, opspringende en hem de hand toestekende, »dat doet me nu voor honderd gulden genoeg! Hoe gaat het, oude vriend, en waar staat ge nu?»

»Met één voet in het graf,» hernam de oude man, met een dankbare buiging en een weemoedigen glimlach; — »overigens nog altijd als schoolmeester en voorzanger te B...., als mijnheer het niet kwalijk neemt!»

»Kom,» zei ik, »wat gekheid, met dat kwalijk nemen, en die deftigheid! Spreek maar rond en ongegeneerd tegen mij, alsof ik nog altijd uw oude discipel ware!»

»Met mijnheers verlof,» hernam de schoolmeester, »dat is niet mogelijk! De gewoonte wordt eene tweede natuur, zooals in de schrijfboeken staat, en zoo UEd. mij van streek brengt, zal het mij

niet mogelijk wezen, mijnheer de noodige inlichtingen te geven, waarop mijnheer toch wachtende is, ten einde de reeks zijner Nederlandsche Uncle Toms te openen!"

»Volg uw eigen zin maar!" zei ik.

»Ik zie wel, dat UEd. geen lid is van de plaatselijke schoolcommissie," hernam de oude man, »anders zou UEd. nooit zóó iets tegen een schoolmeester zeggen. Maar ik zal gebruik maken van mijnheers goedheid en hem niet langer dan noodig is ophouden."

Met deze woorden legde de grijsaard bedaard zijn hoed op het karpet onder de tafel, trok zijn zwartkatoenen, gestopte handschoenen zeer langzaam uit, vouwde ze zeer zorgvuldig op, streek ze glad, en legde ze in zijn hoed.

Daarop haalde hij een koperen brillenhuisje, met versleten en verschoten rood baai gevoerd, uit den zak, zette den zwaren zilveren bril met de meeste zorg op den mageren neus, nam een groot vel dichtbeschreven papier van tusschen zijn vest en zijn overhemd uit, legde het vlak vóór zich op de tafel en las mij, ongeveer als volgt, voor. Ik heb alleen zijn vele »deszelfs," »'s mans" enz. uitgelaten, en den stijl hier en daar verbeterd en verkort, en getracht het geheel iets minder vervelend te maken, dan het mij voorkwam, toen hij het mij voorlas. Wat de feiten betreft, ik heb er niets aan willen veranderen.

Ziehier dus het stuk, dat mijn oude vriend mij met eene schorre, eentonige stem, en met veel klem op de uitgangen der woorden, vooral ter juiste onderscheiding der eerste en vierde naamvallen, voordroeg:

DE NEDERLANDSCHE UNCLE TOM ALS SCHOOLMEESTER.

»Weet mijnheer, hoe men schoolmeester wordt in Nederland? — Ja, — door het verkrijgen van rangen en admissiën, en door het afleggen van vergelijkende examina. Goed! Weet mijnheer wat dit alles kost? — Weinig, zeer weinig! Niets meer dan eenige guldens, elken keer als men voor de provinciale schoolcommissie komt, en verder de geringe opoffering van zijne jeugd en levensvreugde.

»Als de menschen tegen mij zeggen: »Wel, wat ziet gij er goed uit; gij zijt niet oud geworden en gij ziet er net uit als vóór dertig jaren! dan hebben zij gelijk, mijnheer, want ik ben niet oud geworden, omdat ik nooit jong ben geweest. Hoor eens, mijnheer, of de jeugd, die ik doorleefd heb, en die de jeugd is van zoo velen mijner geachte collega's, eigenlijk eene jeugd genoemd mag worden. Ik werd te B... geboren. Mijn vader was schoolmeester, en ik werd bestemd tot zijn opvolger. Toen ik zelf pas op school kwam, werd ik reeds door de overige kinderen voor een »schoolvosje" uitgescholden, en als een aartsvijand mijns gelijken beschouwd. Ik was eenzaam onder de menigte, een dorre stam onder de bloei-

ende bloemen. Dat besefte ik toen niet, mijnheer. Wel neen! Ik was eerezuchtig, — of liever heerschzuchtig. Het kwam mij wellicht vreemd voor, dat ik niet was als de overige kinderen, en dat de overige kinderen een afkeer van mij hadden, zonder dat ik hun eenige aanleiding daartoe gegeven had; maar ik werkte vlijtig, om mij voor de aanstaande examina voor te bereiden. Ik verlangde mij te onderscheiden, en het vermaken van pennen verving alle andere vermaken in de vrije uren, die mij overbleven. Die waren echter niet talrijk. Daar was de morgenschool en de middagschool en de avondschool, en ik gaf reeds privaats les in het schrijven (heel in stilte, voor een dubbeltje de les), eer ik den vierden rang behaald had, en 's Zondags trapte ik mede orgel in de kerk, terwijl mijn vader speelde.

»Als ik mijn privaats lessen ging geven, droeg ik een hoed en ik trok eene lange jas aan, en zette mijn gezicht in de plooi, om deftig en indrukwekkend te zijn bij de kinderen van den rijken koopman, die mij beschermde.

»Bij hem in huis echter, lachte mij de vader zelf uit, als hij mij in de gang ontmoette, en de kinderen lachten mij uit onder de les, en de meiden en knechts, wien mijn katoenen parapluie diep verachtelijk voorkwam, lachten mij ook uit.

»Als er een examentijd gekomen was, had ik nog meer uit te staan. De heeren van de provinciale schoolcommissie waren zeer voorname personages; zulke voorname heeren zelfs, dat zij zich geschaamd zouden hebben iets van het onderwijs te weten of verstaan. Toen ik den derden rang behaalde, werd er zeer gelachen over mijne pedanterie en den stijven stijl, welken ik schreef. Men gaf mij den raad, dat ik mij oefenen moest, en zelf goed onderwijs genieten, eer ik anderen iets trachtte te leeren. Niemand echter kon mij zeggen, waar of hoe ik onderwijs zou krijgen zonder geld, en hoe ik leven kon zonder van den vroegen morgen tot den laten avond voor den kost te werken.

Ik waagde het ook den president der commissie op deze kleinheden opmerksaam te maken. »Je moet je maar oefenen,» zeide hij, »vlijtig oefenen!»

»Mijnheer, zoo gingen mijn jongelingsjaren heen. Als ik van de schoolkamer kwam, gaf ik privaats les, — zelfs in de nieuwe talen, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch, voor ieder van welke talen, die ik mij zelven, mijnheer, alleen geleerd had, ik ook de »toelating» kreeg! Ik had ook spoedig in ons stadje meer te doen dan ik waarnemen kon; maar ook meer uit te staan, dan ik beschrijven kan. De rijke koopman, van wien ik gesproken heb, behield mij onder zijne bescherming. Hij bewees mij vele weldaden, die mij ellendig maakten. Want zijn weldaden geleken op de harde hagelsteenen, welke in plaats van de verkwikkelijke regendroppels uit de veelbelovende wolk nederstorten. Hij gaf mij, bij voorbeeld, een

dik boek met koopmansrekeningen er in, en de belofte van lessen in dat vak aan zijn kinderen, zoodra ik het zelf had leeren verstaan. Ik moest Italiaansch boekhouden beoefenen, met hetzelfde doel; en drie deelen koopmansbrieven, Engelsch, Fransch en Hoogduitsch bestudeeren, ten einde zijn kinderen den briefstijl te leeren.

»Terwijl dus jongelieden van mijn leeftijd zich tusschenbeide met het een of ander tijdverdrijf vermaakten, zat ik in het verlaten schoollokaal te werken, — voor mij zelve. — Ik keude elke kras op het zwarte bord, elke inktvlak op de kaarten, elke snede in de banken van buiten; ik werd lang en mager en bleek en zwak genoeg om voor de militia afgekeurd te worden; — dat was een groot geluk voor mijn ouders!

»Ik treurde niet om eene levensvreugde, die ik nooit gekend had; ik zocht niet meer naar uitspanningen, welke mij vreemd waren. Mijn geest was even goed in de plooi gekomen, als mijn gelaat, en als ik niet druk zat pennen te vermaken, of taalregels of tijdrekenkundige tafels van buiten te leeren, verveelde ik mij.

»Zoodoende werd ik twee en twintig jaren oud. Toen deed ik, mijnheer, mijn examen voor den tweeden rang, en ik begon naar alle vacant staande plaatsen, die in de »Bijdragen» opgesomd waren, te solliciteeren. Op bijna al mijn sollicitatiën volgde weder een vergelijkend examen; — maar het gelukte mij niet. Nu eens vernam ik, dat reeds vóór het examen de keuze bepaald was op iemand anders; — dan weder had ik voldaan, maar een ander werd voorgedragen, die er steviger uitzag dan ik; dan weder moest er een protégé van den schoolopziener benoemd worden; en soms ook kwam ik in het geheel niet »in aanmerking,» — dat is, ik werd met geene vergeefsche hoop gevleid, wat mij eindelijk als de meest gewenschte uitslag mijner examina voorkwam.

»Eindelijk stierf mijn waardige vader, en na een tijdlang geslingerd te zijn, en de school, ik weet niet meer hoe lang, »tijdelijk waargenomen» te hebben, werd ik door Zijne Excellentie, den heer minister, benoemd tot hoofdonderwijzer in mijne geboorteplaats.

»Ik had het toppunt mijner ambitie bereikt; ik was toen zes en twintig jaren oud. Sedert dien tijd ben ik altijd op dezelfde ontzettende hoogte gebleven.

»Ik werd geïnspecteerd door inspecteurs uit Den Haag; ik werd bestierd door de plaatselijke schoolcommissie, ik werd »nagegaan» door den schoolopziener; ik werd nagereden door de ouders.

»Men heeft mijn vacanties ingekort; mijn schoolboeken veranderd; mijn schoolreglement herzien; mijn traktement beknipt; mijne kennis uitgelachen; over mijn tijd, over mijn leven, over mijn inkomsten beschikt! Men heeft mij eerst belachelijk gemaakt bij de kinderen, en ze dan aan mijn zorgen toevertrouwd; men heeft zelfs den prijs mijner privaattlessen verminderd, wegens de

concurrentie van een mijner ondermeesters, en omdat in deze dure tijden in alles, behalve in zaken van weelde, iets uitgezuinigd moet worden.

»Nu begint men mij reeds oud en versleten te vinden. Ik ben den menschen tot last en ergernis. Zij dulden mij echter verder in mijne betrekking, omdat zij mij niet »loozen» kunnen — en hebben mij haast tot de overtuiging gebracht, dat het eene misdaad is, dat ik langer leef en het traktementje nog geniet, waarvoor ik mijn geheele leven als een echte, blanke, Nederlandsche slaaf gewerkt heb!»

De oude man eindigde en vouwde het papier op.

»Maar,» zei ik, »hebt gij in uwe geheele loopbaan geene aanmoediging, geen eerbewijzen ontvangen, om uw verdiensten te beloonen?»

»Ja, mijnheer,» hernam Uncle Tom: »de schoolopziener heeft, toen ik mijn vijftigjarigen diensttijd vierde, een schoon rapport over mij ingeleverd aan het ministerie, en ik heb van den minister eenige boekdeelen »ter verdere aanmoediging» ontvangen; ook heeft men mij tot secretaris van het Nut gemaakt, en —»

»En wat hebt gij overgelegd voor, -- voor uw ouden dag?» vroeg ik.

»Niets, mijnheer! Daartoe ben ik nooit in de gelegenheid geweest. Ik heb niets over, dan eene vrouw en elf kinderen.»

»En hoeveel pensioen krijgt gij?» vroeg ik verder.

»In het geheel niets, mijnheer,» zei de oude man, »maar als ik nog leef tot dat de nieuwe wet op het onderwijs in werking komt, zal ik wellicht iets krijgen.»

»Misschien,» zei ik.

»Misschien,» herhaalde de oude man met eene buiging de kamer verlatende.

»Wij willen het hopen!» riep ik hem in de gang achterna.

»Als het u belieft, mijnheer!» was het antwoord, terwijl hij de huisdeur zachtjes achter zich toe trok.

XXV.

NEDERLANDSCHE UNCLE TOMS.

III.

Een »Uncle Tom Neêrlandais.»

Ik had nauwelijks den schoolmeester uitgelaten, en weder plaats genomen in den grooten stoel op mijn kamer, toen Nederlandsche

Uncle Tom no. II zich aanmeldde, en een visiteboekje uit zijn roszak halende, mij dien conventioneelen vertegenwoordiger van een beschaafd mensch, een langwerpig vierkant stuk bordpapier, in de hand gaf en zich daarop in den hoek van de sofa nederwierp, en de beenen recht voor zich uitstekende en de armen over de borst kruisende, op zijn gemak scheen te willen wachten, totdat ik het gesprek aanknoopte.

De naam op het kaartje was mij geheel onbekend; daaronder echter stond, keurig net, en met een gothisch lettertje gelithographeerd:

UNCLE TOM NÉERLANDAIS,

en daaruit nam ik aanleiding tot mijn bezoeker te zeggen:

»Tot mijn leedwezen, zie ik dus in u een van die ongelukkige, —»

»Mijnheer Smits,» zei de slaaf, op zijn gouden horloge kijkende, »het is al laat; met uw verlof dus, zullen we dadelijk tot de zaak komen, en als ik eene sigaar mag opsteken, zal ik u, hetgeen ik te vertellen heb, zoo kort mogelijk voordragen; — als gij dit weder zooveel mogelijk verkort, zal het ten minste door lengte uwen lezers niet vervelen.»

Ik boog dadelijk en presenteerde eene sigaar uit het vaasje op tafel aan Uncle Tom, die echter met de verklaring, dat hij altijd zijne eigen sigaren rookte, welke hij door een Amsterdamschen jood rechtstreeks uit de Havanna kreeg, zijn sigarenkoker te voorschijn haalde, en zoodra de rookwolken begonnen te walmen, ongeveer als volgt, begon:

»Mijnheer Smits, ik ben tot mijn ongeluk iemand van zeer goede afkomst.»

»Wat belijft?» riep ik uit. »Ik zelf ben van eene zeer oude familie: mijn overgrootvader was de eerste Smits in Nederland, die getrouwd was met eene juffrouw Muller, die eene kleindochter was van Janssen, en ik heb nooit het nadeel, —»

Uncle Tom blies eene rookwolk door zijn beide neusgaten en zeide bedaard: »Mijnheer Smits, ik ben, zooals ik gezegd heb, tot mijn ongeluk, iemand van zeer goede afkomst; — om welke reden ik dit gezegd heb, zal strakjes blijken; mag ik u verzoeken zoolang geduld te hebben?»

Ik antwoordde met eene stonme buiging, en Uncle Tom ging voort: »Mijne familie komt uit Gelderland en mijne moeder was van hoogen adel. Mijn vader was van zulke oud patricische afkomst, dat hij weigerde om zich tot Jonkheer, Ridder of zelfs Baron te laten maken.» —

»Dat was zeer wijs van hem,» riep ik onwillekeurig uit.

»Omdat hij er veel te trotsch toe was,» voegde Uncle Tom, de schouders ophalende, er bij.

»Dat verandert de zaak,» zei ik.

Uncle Tom hervatte: »Wij leefden buiten, op een oud landgoed, en mijn vader was het type van een gentilhomme campagnard.»

»Zeer respectabel!» zei ik, met het hoofd knikkende, »zeer respectabel!»

»Dat wil zeggen,» vervolgde Uncle Tom, »hij deed niets dan jagen en visschen, en 's avonds met den een of anderen buurman whist spelen.»

»Ik heb mij weder eenigszins vergist,» merkte ik op, en al weder ging Uncle Tom voort: »Mijn vader was zeer gelukkig met mijne moeder; hij heeft mij dikwijls gezegd, dat zij slechts twee gebreken had: het ééne, dat zij geen vermogen bezat; het tweede, dat zij hem vijftien kinderen schonk. Hij was echter te wel opgevoed, om haar dit te wijten, en hij uitte alleen zijn verdriet over de ellendige, stiefmoederlijke wijze, waarop de natuur, zooals hij verkoos te zeggen, ons bedeed had, want hoewel wij allen aan ziel en lichaam gezond, en doorgaans niet dommer waren dan onze burens, beschouwde mijn vader het als eene groote verongelijking, dat wij niet ieder een vermogen mede gekregen hadden, geëvenredigd aan onze geboorte. »Het zal hun zwaar vallen, hun fatsoen op te houden, zooals ik altijd gedaan heb,» zei soms mijn vader, als hij van het whisttafeltje opstond. »En als een van mijn kinderen zijn fatsoen niet ophoudt, zal ik hem — onterven,» wilde hij er bijvoegen; maar daar hij nooit blufte, begreep hij het ongerijmde van dat woord in zijn omstandigheden, en liet gewoonlijk den volzin onafgemaakt, omdat zijne verbeelding niet rijk genoeg was, om hem met eene andere gepaste uitdrukking te voorzien.

»Mijn vader begreep, dat de fatsoenlijkste en tevens de goedkoopste wijze om zijn kinderen op te voeden, zou zijn om een gouverneur te nemen voor zijn zonen en eene gouvernante voor zijn dochters. Ik zal van mijn broeders en zusters nu niet spreken; maar van mij zelve kan ik gerust verklaren, dat ik op mijn dertiende jaar de eerste grondbeginselen van de gronden van een half dozijn talen, — behalve mijne moedertaal, — kende; en bovendien het paardrijden en het jagen in de perfectie. Het werd toen tijd om eene carrière voor mij te zoeken. Deze zaak kostte mijn vader veel hoofdbrekens. Menigmaal, na het middageten, als wij nog gezellig aan tafel zaten, tobde mijn vader er zwaar over. Het leger werd afgekeurd, als geen vooruitzichten opleverende; — de studie, behalve van de rechten, met het oog op eene diplomatieke loopbaan, wat echter te kostbaar was, om er aan te denken, was nauwelijks fatsoenlijk. Ik had geen lust om ontvanger van het een of ander te worden, en mijn vader gaf mij gelijk. Aan den handel was voor iemand van mijne afkomst niet te denken en het postkantoor was toen nog niet fatsoenlijk geworden. Het was zeer moeielijk, en mijn arme vader zuchtte zwaar, stak zijne sigaar op, en kon soms wel

een half uur lang zijne geheele aandacht op de whistkaarten niet vestigen.

»Eindelijk echter kwam er een lichtstraal. Een neef van een aange trouwen oom van eene nicht mijner moeder werd minister, en hoewel wij hem persoonlijk niet kenden, had hij de beleefdheid op den eerstvolgenden koningsverjaardag aan mijn vader het kruisje van den Nederlandschen Leeuw te zenden, iets dat mijn vader als eene verschuldigde hulde aan zijne afkomst en positie beschouwde, waarom hij ook dadelijk naar Den Haag ging om zijn neef te bezoeken, en om iets voor mij te vragen. Het verzoek van mijn vader werd zonder eenig bezwaar toegestaan. Ik werd bij een ministerie geplaatst, en hoewel het inkomen, aan mijne betrekking verbonden, zeer klein was, en geen bestaan opleverde, was de geheele zaak, zooals mijn vader zeide, »zeer gewenscht,» — en als ik »mijn fatsoen maar wist op te houden,» zou ik wel verder komen.

»Het werk, dat ik op het ministerie te verrichten had, was zeer naar mijn zin. Ik moest er dagelijks van tien tot vier uren wezen; mijn hoed op den kapstok hangen, zeer vele missives toelakken, en soms zelfs een paar overschrijven; de couranten lezen, als ik verkoos, en overigens met mijne pen achter het oor; — ik begreep nu waartoe de ambtenaren van een ministerie ooren noodig hadden, — en mijn pennemes in de hand, aan mijn nagels te werken, tot onze chef weg was, en wij zonder gevaar er uitloopen konden.

»Te dezen tijd was het, mijnheer Smits, dat mijn rampen begonnen. Met het sober inkomen, dat ik uit 's lands kas trok, met het jaarlijksche geschenk van mijn peetoom, en met zulke geringe ondersteuning als mijne moeder mij toezond, had ik met de grootste zuinigheid en veel overleg zeer goed in mijne dagelijksche behoeften kunnen voorzien; maar er was één post op mijn budget, welken ik niet durfde uit te schrappen, hoewel die al de overigen overtrof, en mijn matig jaargeld geheel en al verslond: die post luidde: »HET OPHOUDEN VAN MIJN FATSOEN.»

»Dit denkbeeld stond mij altijd als een spook voor den geest; het vervolgde mij overal, en met zijn honderd armen, stak het den vinger in alles wat ik deed. Ik moest op dure kamers, op »een goeden stand' wonen, omdat mijn fatsoen niet duldde, dat ik, beter en goedkooper, in een minder gedeelte van de stad, mijn leden huisvestte. Ik moest om dezelfde reden lid worden van de sociëteiten, waar ik mij verveelde, en partijen frequenteeren, waarop geen mensch zich om mij bekommerde. Ik moest aan eene deftige tafel eten en wijn drinken, als ik nauwelijks bier betalen kon; ik moest, om mijn fatsoen op te houden, een nieuwen rok laten maken eer de oude versleten was, en meer geld aan glacé handschoenen, dan aan wezenlijke behoeften uitgeven.

»Het was ook niet alleen ten aanzien van materieele zaken, dat

ik weldra, — vooral kort na nieuwjaar, — mijn fatsoen begon te verwenschen, maar ook tot andere en gewichtiger dingen strekten zich de martelingen uit, welke ik daardoor ondervond, en de domheden (om een zacht woord te gebruiken), waartoe ik gedreven werd.

Ongeveer terzelfder tijd als ik, was de zoon van den predikant in ons dorp, in de hofstad als leerling bij een boekverkooper geplaatst. Den jongen had ik als kind gekend; wij hadden dagelijks, tot hij op de Latijnsche school ging, samen gespeeld en na dien tijd, als hij met de vacantie te huis was, bezocht hij ons druk. Zoodra ik dus in Den Haag kwam, zocht hij mij op. Hij was mij overal ook in den beginne van grooten dienst. Hij wees mij overal den weg, en hielp mij de lange avonden doorbrengen, toen ik nog geen fatsoenlijke kennissen had. Het was een uitmuntende jongeling, en hij voorzag door zijn onvermoeid werk reeds geheel en al in zijn eigen behoeften. Hij was ook eerzuchtig, en hoopte reeds in het volgende jaar genoeg te verdienen om zijne kleine zuster naar eene Fransche school te zenden; hij was verstandig, braaf, eerlijk en kundig; in alle opzichten, zoo niet mijn meerdere, zeker niet minder dan ik; alleen in één opzicht moest hij voor mij onderdoen. Mijn »fatsoen'' was zoodanig geschokt door den omgang met een jongen uit zijn stand, die den geheelen dag achter de toonbank stond, en mijn collega's en vrienden keken hem zoodanig uit de hoogte aan, als zij hem ooit bij mij ontmoetten, dat ik zelf mij over zijn gezelschap begon te schamen, en daar hij dit spoedig merkte en te trotsch was om het te verdragen, kostte mij het »ophouden van mijn fatsoen'' weldra een der beste vrienden, die ik ooit gehad heb.

»Op deze wijze vergingen eenige jaren; men raakt aan alles gewend, en als ik mij in den beginne soms wel vroeg, of al de zwarigheden en kwellingen, welke ik doorstaan moest, ten einde fatsoenlijk te blijven, wel volstrekt noodzakelijk waren tot mijn geluk op deze wereld, en niet nadeelig voor het heil mijner ziel, was ik toch weldra in staat deze vragen, zoo niet te beantwoorden, toch gemakkelijk te ontwijken, en mij, mijnheer Smits, hoe vreemd het ook klinke, zelfs aan laagheden te gewennen, om mijn »fatsoen'' op te houden. Dus liep ik soms wel een straatje om, ten einde niet voorbij mijn kleermaker te komen; ik vleide en paaide mijn schuldeischers met beloften van betalingen, welke ik volstrekt geen vooruitzicht had te kunnen doen; ik verspeelde het geld voor de eene rekening in de hoop van wat er bij te winnen, om ook een tweeden schuldeischer tot zwijgen te brengen. Ik verloor mijne eigene achting hoe langer zoo meer en na verloop van vijf jaren, toen ik eindelijk weder bevorderd werd, had ik niets meer behouden dan mijn kostbaar »fatsoen'' en niets verworven dan het ontzag mijner makkers, die eenstemmig verklaarden, dat er geen »fatsoenlijker vent'' aan het ministerie was dan ik. Soms wel, als ik mijn

verhongerenden schoenmaker, of mijne gebrekkijgende waschvrouw moest wegzenden, zonder aan hun rechtmatige eischen te voldoen, begon ik te twifelen aan mijn eigen groote verdiensten, en eindelijk ook werd het hoog tijd eenigen beslissenden stap te doen, ten einde mijne rol verder te kunnen spelen.

»Ik zocht raad (hulp verwachtte ik niet) bij mijn geachten vader. De goede man roemde mij zeer, dat ik het zoolang volgehouden had, en hoewel hij de wenkbrauwen geweldig hoog ophaalde, toen hij het geheele bedrag zag, hetwelk »het ophouden van mijn fatsoen" mij gekost had, wist hij dadelijk raad te vinden.

»Mijn goede jongen," zeide hij, »het is waar; uw weinigje geld is op; nog erger, uw crediet is ook op; gij moet dus een middel vinden, om met beiden weder voorzien te worden — (die sigaren zijn heerlijk!) Maar gij hebt nog één groot kapitaal, waarover gij beschikken kunt, zoodra gij verkiest, en ik raad u aan er dadelijk gebruik van te maken."»

»Ik keek mijn vader verlegen aan; ik begreep volstrekt niet wat hij wilde."

»Gij moet maar trouwen," ging mijn vader bedaard voort. »Een fatsoenlijke jongen, zooals gij, met uw naam en uw vooruitzichten (gij kunt wel eens minister worden), zou geen de minste moeite hebben om eene vrouw te vinden! Het spreekt vanzelf, dat ik eene vrouw met geld bedoel; iemand, die dankbaar zou wezen uw naam te dragen, en die u verder in staat zou stellen uw fatsoen op te houden! Laat het maar aan mij over; ik zal er voor zorgen! Ik zal naar Amsterdam gaan en de eene of andere partij voor u zoeken. Laat inmiddels uw schuldeischers weten, dat gij op het punt staat om een rijk huwelijk te doen; — zóó lang zullen zij nog geduld moeten hebben!"»

»Mijnheer Smits, mijn vader ging weg, — en ik bleef met mijn fatsoen achter. Het kostte mij een harden strijd; ik was onfatsoenlijk genoeg geweest, — het was mijne eenige dwaling van dien aard, — om te verlieven op een meisje, dat geen geld had, en ik geloof ook, zonder verwaandheid te mogen zeggen, dat ook zij van mij hield; meer behoef ik er niet van te vertellen; — ik had de keuze tusschen »mijn fatsoen" en mijne eerlijkheid, het spreekt vanzelf, dat het eerste de zege behaalde.

Zes maanden later was ik »gelukkig" getrouwd. Iedereen benijdde mij. Mijn vorige schuldeischers buigen nu diep als zij mij maar in de verte zien aankomen; iedereen gevoelt de grootste hoogachting voor zulk een fatsoenlijk man als ik ben; — alleen mijne vrouw deelt niet de algemeene meening, en vooral hare familie verbeeldt zich, dat de eer van mijn naam te dragen, wat al te duur door haar gekocht is.

»Mijne echtgenoot zoekt dus haar troost in de groote wereld, waarin ik haar gebracht heb, en tracht, door in pracht en weelde

met de rijksten te wedijveren, zich ook eene eerste plaats onder hen te verzekeren. Wat is het gevolg, mijnheer! Zij moet haar betrekkingen en vroegere vrienden, evenals ik, aan haar »fatsoen» opofferen; zij moet partijen geven aan vreemden, die haar uitlachen achter haar rug, en zij moet den toegang tot hare tafel weigeren aan een oom, die haar daarom onterven zal. Om haar »fatsoen» verder op te houden, laat zij haar kinderen aan de zorg van huurlingen over, en vertrouwt het heil harer ziel aan den modepredikant toe, hoewel zij zijne leer niet goedkeurt en zijn huisbezoeken vreest; — met één woord, zij, evenals ik, heeft nu alles op het altaar opgeofferd, hetwelk ik eerst opgericht had, en aan welks voet ik langzamerhand alles, wat mij lief en dierbaar op aarde had moeten wezen, nedergelegd heb. Onze belooning, mijnheer Smits, is, dat wij een paar der verachtelijkste, ongelukkigste Uncle Toms zijn in Nederland!

»Uw geval is zeker beklagenswaardig,» zei ik, »maar toch niet algemeen, of hopeloos.»

»Het is algemeener dan ge u verbeeldt, oude heer,» zei Uncle Tom opstaande. »Maar niet iedereen heeft het zoo ontzettend ver gebracht als ik, en menigeen, die niet bekennen wil, dat het alleen is om »zijn fatsoen op te houden,» verklaart, dat hij »door omstandigheden» genoodzaakt is, ketenen op zich te nemen, die hem later doodelijk knellen.»

»Waarom werpt hij ze dan niet af?» vroeg ik beziel. »Waarom, daar hij eenmaal inziet, dat hij eene dwaasheid, of eene misdaad begaan heeft, spant hij zich niet in, om —»

»Ten eerste,» hernam Uncle Tom, naar de deur gaande, »omdat de gewoonte tot eene tweede natuur wordt, en ten tweede, mijnheer Smits, omdat een goed geweten iets heel moois mag wezen, maar men toch tot het laatste toe »zijn fatsoen moet ophouden! Goeden avond!»

XXVI.

NEDERLANDSCHE UNCLE TOMS.

IV.

Een heel onbeleefde Uncle Tom.

»Mijnheer Smits,» zei de binnenkomende Uncle Tom, een vroolijk uitzienende, welvarende man, van middelbaren leeftijd, met eene opgeruimde stem en een lachenden blik, »ik kom, om u een

goeden raad te geven; — ik zou er mede uitscheiden!" en met deze woorden ging Uncle Tom voor het vuur staan, en met uitgespreide beenen en de handen achter op den rug, keek hij mij bedoord aan.

»Waarmede moest ik uitscheiden?" vroeg ik verrast.

»Met uwe Uncle Toms!" hernam bedoord de vreemde. »Het gaat niet! Ge kunt het niet volhouden; volgens de laatste volkstelling zijn er drie millioen driemaal honderd zestig en ettelijke duizend en honderd menschen in Nederland. Wilt ge die allemaal beschrijven? En al wildet en kondet gij dit doen, wie zou zulk een werk willen uitgeven, of welk leesgezelschap, — en men schrijft en drukt toch alleen voor leesgezelschappen, — zou het willen koopen?"

»Mijnheer," hernam ik bedoord en met waardigheid, »gij vergeet, dat in het land, hetwelk onze roemrijke voorouders aan de baren, — —"

»En zoo voorts," viel mij de vreemde in de rede.

»Toch nog de meeste onbepaalde vrijheid heerscht," ging ik gemelijk voort: »Er zijn, Goddank, weinig slaven meer in Nederland, en die het zijn, dragen de ketenen of der maatschappij, of die, welke zij zelve, in hunne onnoozelheid, op zich geladen hebben."

»Het laatste gedeelte uwer stelling is onbetwistbaar," hernam de vreemde, met een goedkeurend knikje; »het eerste gedeelte is onhoudbaar. Weinig slaven in Nederland! Er zijn er ten minste even veel als er bewoners zijn; — meer niet, dit stem ik toe; maar ook geen één minder!"

»Mijnheer," riep ik driftig, »dat is te veel! Dat wordt persoonlijk, ik, voor mij, ben ten minste vrij man, en wie mij onder de slaven, van welken aard ook, rangschikken wil, — die, —"

»Ik zou mij maar niet driftig maken," zei de vreemdeling, »dat is volstrekt niet een vrij man waardig; het is ook niet echt Nederlandsch; wij zijn de bedoordste Uncle Toms ter wereld, — vooral moest een rijke Amsterdamsche makelaar zich niet kwaad maken over eene kleinigheid!"

»Makelaar hier, makelaar daar!" riep ik uit. — »Het is een hondenbaantje! — dat doe ik voor den kost; daaraan wil ik niet herinnerd worden; als ik mijn kantoor gesloten heb, ben ik Smits, ben ik mensch, en wil van dat ellendige handelsleven niets meer weten."

»Wel, mijn hemel!" riep Uncle Tom verrast uit; »vindt ge den handel zulk eene nare kostwinning? Heere! Dat zou ik nooit gedacht hebben! Waarom zijt gij niet militair geworden?"

»Militair?" vroeg ik verbaasd, en in het denkbeeld, dat Uncle Tom bepaaldelijk gek was. »Militair? Ik, een echte Amsterdammer! Van vader op zoon! Ik, de vertegenwoordiger eener firma,

die, sedert ik weet niet hoe lang, een onbeperkt vertrouwen op de beurs geniet, — ik militair! Dank je wel. 't Is me wat liefs!"

»Het is maar, omdat gij zulk een hekel hebt aan den handel,» zei, zich verontschuldigende, Uncle Tom.

»Dat is waar,» zeide ik, »zoolang ik mij herinneren kan, heb ik een afkeer gehad van het kantoorwerk en het kantoorleven; het heeft me nooit voldaan. Ik heb nooit gebrek aan een bestaan gehad. Ik heb het uit dat oogpunt niet leeren waardeeren; het laat het hart leeg en het brein vooral ongebruikt; het is een machinaal, zieldoodend leven!"

»Heere, wat klinkt dat vreemd!" riep Uncle Tom; »ik voor mijn part heb altijd gewenscht koopman te worden."

»Wat is dan mijnheers beroep?" vroeg ik.

»Ik ben, helaas, kunstenaar!" hernam Uncle Tom, met een diepen zucht, terwijl al de vroolijkheid van zijn gezicht en uit zijne stem verdween.

»Kunstenaar?" riep ik uit. »Mijnheer, geef me de hand! Dat is het ware! Dat is het echte, dat is het eenige voor den mensch, die gevoelt, dat het zijn plicht en zijne roeping is, om zijn broeders te volmaken en beschaven en om, —"

»Zelf daarbij van honger te sterven,» hernam bedaard Uncle Tom.

»Kom,» zei ik, »zoo erg is het niet! Als ik mijne keuze had mogen volgen, dan zou ik zeker kunstenaar zijn geworden."

»En waarom mocht gij uwe roeping niet volgen?" vroeg de kunstenaar met een spotachtigen lach.

»Ja,» zei ik in gepeins, »dat is een lang verhaal. De omstandigheden dragen er de schuld van. Ik was de oudste zoon van mijn vader; het kantoor had al zoo lang bestaan; mijn broeder, die thans in tabak doet, was zeer zwak; mijn vader moest een opvolger hebben. En hoewel ik er geen lust toe had, werd ik, zoodra ik groot genoeg was om boordjes en een ronden hoed te dragen, op het kantoor gedaan. Ik zal de eerste jaren, welke ik daar sleet, niet licht vergeten. De natuur had mij aanleg geschonken voor de muziek, voor het teekenen, zelfs, — naar ik mij verbeeldde, voor het schrijven; — de eenige muziek echter, welke mijn vader wist te waardeeren, was het klinken van het goud in zijn geldkist; hij leerde mij wissels in plaats van neuzen teekenen, en zag liever, dat ik letters met mooie krullen in het kasboek, dan een roman in drie deelen, of een punt dicht schreef. Met de kunsten en dergelijke erbarmelijkheden, zooals hij ze noemde, had mijn vader niets op, en de kunstenaars verachtte hij diep. Al de noten van Mozart en Weber bij elkander waren geen ééne banknoot waard, zeide hij, en de eenige teekenaar, voor wien hij den hoed afnam, was een directeur van de Nederlandsche Bank. Mijn vader werd ook hoe langer hoe rijker, en ik, zijn opvolger, werd

als een benijdenswaardig jongmensch beschouwd. Dat zou ook het geval geweest zijn, als ik mij niet diep ellendig gevoeld had. Mijn vader echter zeide mij dagelijks, dat ik spoedig de dwaze neigingen zou overwinnen, welke ik van de natuur gekregen had, en dat als mijn verstand meer ontwikkeld was, ik al de heerlijkheid van mijne positie zou inzien. Op mijn verstand werd dus onophoudelijk gewerkt; ik werd ingewijd in al de moeielijkste takken van het koopmansrekenen, en de deuren van den tempel van Mercurius werden wijd opengezet om den nieuwelings te ontvangen. Wat hart en gevoel aangaat, dit zijn twee artikels, die niet op de beurs bekend zijn."

»Evenmin als in de kunstenaarswereld," zei de vreemde. »Als men dáár niet slaafs de mode volgt, — als men van de kunst wil leven, — negaat men een langzamen zelfmoord."

»Het is een langzame zelfmoord, indien men als rijk man nog makelaar blijft," zei ik.

»Het is razernij voor een arme om kunstenaar te worden," hernam mijn gast.

»Waarom zijt gij het dan gebleven?" vroeg ik.

»Waarom blijft gij koopman?" vroeg hij.

»Toen ik mijn eigen meester werd, was het te laat om te veranderen," zei ik.

»Daar ik geen kapitaal had, kon ik nooit koopman worden," zei hij.

»Arme Uncle Tom!" zuchtten wij beiden, elkander met medelijden aanziende.

Er volgde een oogenblik van stilte. Ik was er bepaald »ingelopen," zooals men zegt. Ik was half knorrig, half verwonderd, dat ik mij zoo had laten foppen; ik zweeg uit verlegenheid en keek voor mij.

Een schaterende lach van mijn collega deed mij weldra opzien.

»Had ik niet gelijk?" vroeg hij.

»Ik moet bekennen," zei ik, »dat in zekere opzichten gij mij vastgezet hebt, doch, —"

»Mijn waarde heer Smits," viel mij Uncle Tom weder in de rede, »laat uwe bekentenis volledig en zonder eenig voorbehoud zijn. Ge behoeft er u volstrekt niet over te schamen! Ten minste niet, zoo ge u niet voor beter houdt dan uw bureu."

»O, in 't geheel niet!" antwoordde ik.

»Vergun me u dan de zaak met een enkel woord uit te leggen," hervatte Uncle Tom: »Zie, de volmaaktste gelijkheid, in weerwil der despoten, heerscht onder de menschen. Zij zijn allen, de eene zus, de andere zoo, aan dezelfde gebreken, aan dezelfde rampen blootgesteld; het zijn allemaal Uncle Toms op de eene of andere wijze; en hoe zij het ook zoeken voor zich zelve en anderen te verbloemen, blijft het toch waar, dat zij allemaal

de ketenen der slavernij op de eene of andere wijze dragen. Daar is uw vriend, de rijke kapitalist, aan den overkant van de gracht; hij rolt in geld en goed; alles wat zijn hart begeert, kan hij zich verschaffen, en toch een ongelukkiger mensch ken ik niet, een grooteren, dommeren Uncle Tom weet ik niet te vinden; hij is onbeschaafder dan de domste Neger, die zijn Fetisch aanbidt; want hij aanbidt niets dan zich zelven, en de afgod, dien hij in zich zelven aanbidt, is zijne maag! Hebt ge ooit zijne woede gezien als de visch te gaar, of de aardappels koud op tafel komen? Hebt ge hem den dag na een diner of 's avonds vóór een souper ontmoet, hetzij lijdende aan de gevolgen van eene overladen maag, of zich aftobbende om een onnatuurlijken eetlust op te wekken? Hebt ge ooit een meer walglijken Uncle Tom gezien? En toch is hij niet erger in zijne soort dan honderd anderen, die in plaats van de maag, een anderen afgod hebben, welken zij dagelijks van den vroegen morgen tot den laten avond aanbidden. Kent gij geen duizenden Uncle Toms in uw stand, die alleen leven om hun beurzen te vullen? Zijn er niet weder even zoo vele anderen, die onder eene ziekelijke eer- of heerschzucht wegwijnen, die hun ketenen oplegt, welke zij nooit afschudden kunnen? Loopen er niet anderen, van den vroegsten leeftijd tot hun laatsten snik, de eene of andere schim achterna, welks wezenlijkheid zij nooit bereiken kunnen? Er zijn goede, edele menschen ook bij; maar Uncle Toms blijven het toch; — uw schoolmeester was een echt type van den goeden, ongelukkigen slaaf; uw fatsoenlijke vriend, van den slaaf zijner vooroordeelen en zijner eigen gebreken; maar Uncle Toms blijven het toch, en de eenige vraag is, hoe men zijn ketenen, of zijn kruis het best en edelst zal dragen; — als gij dit aan uw medemenschen kunt leeren, zal uw geschrijf wel baten, — anders niet."

»Vriend," zei ik opstaande, »ge hebt gelijk! Ik schei er mede uit! De wijze hoe men zijn ketenen op aarde dragen moet, staat in het beste der boeken beschreven; — ik heb niets meer te zeggen!"

»Nog één woord maar," zei Uncle Tom, den hoed opzettende; »gij zijt begonnen met eene belooning te willen uitschrijven voor hem, die u een Uncle Tom leverde. Keer het blaadje om, en schrijf nu eene groote premie uit voor hem, die u iemand aanwijst, die noch door den invloed der maatschappij, onder welke wij leven, noch door zijn eigen vooroordeelen of gebreken, op de eene of andere wijze, een Uncle Tom is en blijft! En nu vaarwel."

LOSSE SCHEETSEN

IN EN OM PARIJS,

IN DEN ZOMER VAN 1852.

AAN DEN HEERE ***, TE ARNHEM.

Waarde Vriend,

Gij zijt het geweest, die het plan ontwierp van een reisje naar Parijs verleden zomer, dat wij ook eenige weken later, met nog een paar goede vrienden, ten uitvoer gebracht hebben.

Ons tochtje heeft menige hoogst aangename herinnering bij mij achtergelaten, die ik deels op reis, deels weder hier te huis in de volgende losse schetsen heb zoeken op te teekenen. Ook dit was gedeeltelijk een gevolg van uw raad, en van mijn lust om een boekje uit te geven, dat voor hem, die Parijs en de Franschen kent, eenige indrukken, welke met den tijd verflauwd, of met de omstandigheden veranderd zijn, zou verlevendigen, en dat aan hem die dit voorbeeldig volk aan de oevers der Seine nooit opgezocht heeft, eenige onderhoudende tooneelen zou opleveren.

Ik heb mijn best gedaan, den inhoud van mijn boekje door den titel te doen kennen; dus behoef ik voor u en mijn overige vrienden, en zelfs voor het publiek er geen woord meer van te zeggen; — wat de heeren recensenten betreft, tot die behoef ik mij ook niet met eenige inlichtingen te wenden; — zij weten immers altijd beter dan de schrijver zelf, wat hij met zijn werk bedoeld en be-
gaan heeft?

Ik draag deze schetsen aan u op, omdat ze aan u haar ontstaan te danken hebben, en ik de hoop heb, dat bij de vele blijken uwer welwillendheid, die ik in den loop onzer lange vriendschap ontvangen heb, gij ook dat zult voegen, van ze even hartelijk aan te nemen als ze u welmeenend aangeboden worden.

Ik wilde, dat ik verzekerd kon wezen, evenveel toegevendheid bij de beoordeelen en bij het publiek als bij u te vinden voor

Uw oprechten vriend,
M. P. L.

ARNHEM, 15 Febr. 1853.

I.

VERTREK VAN BRUSSEL. — REISGEZELSCAP. — EEN DUITSCHE COM-
MIS-VOYAGEUR. — WEG VAN BRUSSEL NAAR VALENCIENNES. — DE
FRANSCH E GRENS. — VAN VALENCIENNES NAAR PARIJS. —
DE DOUANE.

Eerst als men Brussel verlaten heeft, kan men zich verbeelden op reis te zijn. In de Belgische hoofdstad is de Nederlander evenzeer te huis als in Den Haag — wellicht omdat hij aldaar ook zoo veel slecht Fransch hoort babbelen, — en slechts als men aan het station zijn vijf en dertig frank en eenige centimes betaald heeft, begint men te beseffen, dat men zijn vaderland verlaten heeft.

Dit valt vooral op, als men de Belgische stationsgebouwen met die in Nederland vergelijkt. Doorgaans zijn ze in België veel onaanzienlijker en vuiler in uiterlijk; oneindig slechter afgewerkt, vooral wat hout en verf aangaat, oneindig kwistiger in het gebruik van steen voor pilaren en façades. De wachtkamers kunnen ook de vergelijking niet uithouden met die in Nederland; noch wat grootte, noch wat ameublement betreft, zijn ze iets beter dan de meeste vertrekken van denzelfden aard langs de Duitse spoorwegen, en hetzelfde gebrek aan zindelijkheid heerscht in België als in het (ten dien opzichte) éénige Duitschland. Het is echter eene aangename vergoeding voor het gemis eener weelderig ingerichte zaal, die men in den regel slechts voor weinige minuten gebruikt, te ondervinden, dat ze niet gesloten blijft voor het publiek, zooals in Frankrijk en Nederland het geval is, en dat men een weggaanden vriend, evenals in Engeland, tot het oogenblik van zijn vertrek vergezellen en gerust met hem kan blijven praten, totdat hij plaats neemt in den wagen.

Daar ik echter niemand had om afscheid van mij te nemen, waarover ik niet treurde, en het een kwartier nog duren moest eer wij Brussel verlieten, vermaakte ik mij zoolang met het gewoel in het rond; want een gewoel, van welken aard het ook zij, heeft altijd iets onderhoudends, — als men maar zorg draagt er niet in te komen.

Daar waren de Belgische gendarmes, die met hun hooge berenmutsen, kaplaarzen met klinkende sporen, geellederen bandeliers,

grootte handschoenen, en blauwe, met rood omzette rokken, levendig de herinnering bij mij opwekten aan de dragonders, of wat het zijn, in de Opera Fra Diavolo, die tot mijn groot verdriet als jongen, aan het einde van het laatste bedrijf, den zoo beminnelijken roover op zulk eene hardvochtige wijze overvallen en dooden. Overigens zijn deze gendarmes de eenige Belgische militairen, die ik zag, welke eene smaakvolle uniform dragen; vooral de Jagers, met den opgetoomden, glimmenden hoed op het hoofd, en de baardelooze, houten gezichten er onder, en de linietroepen met lange jassen, die op robes-de-chambre gelijken, met grijze broeken er onder, welke eerder ongewassen dan ongebleekt schijnen, maken geen zeer krijgshaftigen of imposanten indruk.

Behalve de gendarmes, die er echter niet talrijk waren, wemelde het station van ambtenaren in lange blauwe jassen, van courantenverkoopers en opdringers van allerlei gids- en reisboekjes, die gewoonlijk grooten aftrek vinden, en met reizigers en hun vrienden. Ik had dus nauwelijks mijn hoekje in den zeer gemakkelijken wagen ingenomen, of ik ontdekte, dat wij wezenlijk op weg waren naar het hedendaagsche Babel; want onder de zes reizigers er in waren vijf verschillende volkeren vertegenwoordigd. Het gezelschap bestond namelijk uit twee Hollanders, een Duitscher, een Engelschman, een Braziliaan en een Griekschen Jood, uit Athene. Er heerschte in den beginne een verwonderlijke verwarring van talen, die eindelijk overging in een levendig onderhoud, in meer of minder gebroken Fransch.

De Duitscher was de eerste, die het gesprek begon; het was een type van dat geslacht, hetwelk den afschuw uitmaakt van de meeste overige reizigers, een commis-voyageur, met een stereotypen glimlach om zijn mond, en een vuurrood satijnen das om den hals; hij was ook met eene zekere lijevigheid gezegend, die zijn landslieden, minder sierlijk dan juist, een »Bierbauch" noemen, en met vijf duimen aan iedere hand, van welke de tweede duim aan de rechterhand met een zegelring prijkte, ongeveer zoo groot als eene kleine speeltafel. Deze interessante jonge man, want hij scheen niet boven de dertig jaren oud te zijn, begon met ons allen op te nemen, van het hoofd tot de voeten, alsof wij monsters van leelijkheid, of van tabak waren, en eindelijk zijn starenden blik op den Hollander, die tegenover hem zat, vestigende, riep hij uit: »Was donnerwetter! wir sind schon alte Bekannte!" De Hollander keek hem verbaasd en met opengespalkten mond aan.

»Ach wat," ging de Duitscher voort in gebroken Hollandsch: »ik bin der Hans Müller aus Ruhrort; ik reis voor Schultz en Co. aus Wesel, en ben dit vroegjaar bij u geweest; ach ja, onder de Boomchen! ach ja!" en zonder verdere complimenten breidde hij de armen uit en drukte den

verrasten Nederlander aan zijn hart eer deze den tijd had zich tegen deze onverwachte liefkoozing te vrijwaren. Terwijl het hoofd van het ongelukkige slachtoffer der vriendschap, dat steeds nog in de armen van den krachtigen Germaan worstelde, over zijn linker-schouder naar mij toe gedrukt en zijn rechterwang behoorlijk afgekust werd, hoorde ik niet onduidelijk, niettegenstaande het gerammel van den trein, den half gesmoorden uitroep, »Verwenschte Mof!» wat ook het oor van den verwenschten zelve bereikte. Ik verwachtte een twist. Ik werd aangenaam teleurgesteld.

»Ach ja! Sie nennen uns Moffen! ach ja, das ist sonderbar. Woher das kommen mag? Moffen, Moffen! —» en het woord nog een paar maal herhalende, verzonk hij, met in elkander geslagen armen, schijnbaar in diep gepeins over de etymologie van het woord, dat hem zoo getroffen had.

De Rotterdammer was klaarblijkelijk verlegen. Hij hoestte, hij proestte, hij keek rond; hij vroeg of wij iets tegen het rooken hadden, en stak op eene verlegen wijze zijne sigaar op. Hij gevoelde dat hij eene onbeleefdheid begaan had; hij wenschte het goed te maken, en knoopte het gesprek met den Duitscher weer aan:

»Ik heb vóór ongeveer veertien dagen een vaatje haring aan den heer Schultz gezonden,» begon hij, »weet gij, hoe ze uitgevallen zijn?»

»Prachtig! Heerlijk!» was het antwoord: »Zoo groot, zoo schoon; — maar zij zagen er al een beetje vet uit, en de patroon heeft ze dus tegen diesen Winter ingesalzen.»

»Ze kostten een daalder het stuk, mijnheer!» zuchtte de Rotterdammer tegen mij. »Een daalder het stuk!» en hij zeeg in de kussens terug.

»Ik betoonde zonder te spreken, maar naar ik vrees, niet zonder te lachen, mijne sympathie met zijn gewaarwordingen, en mij niet zeer aangetrokken gevoelende door mijn reismakkers, vestigde ik mijne aandacht op de streek door welke de convoi de grande vitesse ons sleepte — terloops gezegd, legt een convoi de grande vitesse door elkander gerekend nauwelijks negen uren in het uur af, — ongeveer de helft van den afstand, dien een express train in Engeland in denzelfden tijd doorloopt, — en onderscheidt zich alleen daardoor van de overige treinen, dat hij niet aan alle tusschenstations stil staat.

De weg van Brussel naar Mons is lief en aangenaam, maar niet te vergelijken met die streek, welke men tusschen Aken en Luik aantreft; men verliest weldra de torens van St. Gudule en van het stadhuis uit het gezicht; men vliegt voorbij Forest, waarbij de Brusselaars den zondag gaan doorbrengen; men laat het slagveld en den beroemden Leeuw van Waterloo ongeveer twee uren links liggen; en het geheele land, tot Braine-le-Comte, herinnert levendig aan de lachende en bloeiende landschappen van Gelderland.

Bij Braine-le-Comte, dat — volgens de reisboeken, — zijn ontstaan te danken heeft aan niemand anders dan Brennus, een geschiedkundig feit, dat ik niet graag zou willen waarborgen, — raast men door een van die lange tunnels, welke zoo talrijk in België zijn, gaat iets verder, bij Soignies, over de Senne, welke met het kanaal van Charleroi een tijdlang langs het spoor stroomt, en spoedig heeft men te Mons acht en vijftig kilometers van de driehonderd en zeventig, tusschen Parijs en Brussel, afgelegd. Mons is, zooals iedereen weet, sterk bevestigd, en met den trein er voorbijtrekkende, ziet men ook niets dan de vestingwerken van de schoone stad. Het station wemelde van militairen, en van hier af, voorbij Jemmapes, Boussou en Thulin, bereikte men spoedig Quiévrain, het laatste station op Belgisch territoir. Tusschen Quiévrain en Blanc-Misseron loopt de grens tusschen Frankrijk en België; een hooge staak, met eene zwarte plank er op, waarop met witte letters het woord »France" prijkt, verwittigt den vreemdeling, dat hij in het land der vrijheid par excellence getreden is.

Weinig belovend is het eerste gezicht van »La belle France" In het rond, zoo ver het oog ziet, niets dan weinig vruchtbaar schijnende vlakten, veel kalkgrond, moerassen en tourbières, ontelbare peppels, wilgen, en lage boomen en struiken, maar weinige, of volstrekt geen eiken en groote beuken. Hier en daar een huis, een dorpje; men vliegt er voorbij en is dankbaar, dat men er niet behoeft te toeven, want alles ziet er haveloos en behoeftig uit. In de verte wordt het gezicht ook nauwelijks veraangenaamd door de lange zwarte schoorsteen der fabrieken en ijzergieterijen, die gelijk kolossale sigaren in den mond van een reus, die op zijn rug in de zon ligt te rooken, zich overal verheffen. — Inmiddels was onze locomotief buiten adem geworden met al dat harde loopen, en kraste en steunde schor en zwaar, om onze aankomst te Valenciennes, waar ons de Fransche Douane wachtte, aan te kondigen.

Al de portiers worden geopend: »Descendre ici!" »Ne rien laisser dans les voitures!"

»A droite, — à la Douane!" — »Par ici monsieur!" De wagens zijn geledigd, de passagiers krielen door elkander, met verwarde, benauwde of kalme gezichten, naarmate het oude bedreven, of onervaren zenuwachtige reizigers zijn. Een gendarme houdt ons tegen. »Votre passeport, monsieur!" Men treedt in de lange, kale zaal, met eene lage toonbank in het rond, waarop de koffers van alle reizigers door elkander liggen. Ik zoek vergeefs naar mijn bagage, en verneem, dat diegenen, welke naar Parijs gaan, zich aldaar eerst aan deze aangename formaliteit te onderwerpen hebben. Het is een uitstel van executie. De trein blijft twintig minuten te Valenciennes en men heeft dus ruim den tijd, vooral als men naar Parijs doorgaat, en zich niet met de

Douane behoeft te bemoeien, om zijn ontbijt in den Restaurant te gebruiken. In een hoek van deze kamer zit, aan eene kleine tafel, de zeer achtingswaardige fonctionnaire, die met de verificatie der passen belast is. Hij is bezig met al deze gewichtige stukken op zijn register over te schrijven. Dit geschiedt tot mijne aangename verrassing gratis. De klok luidt voor het vertrek en alle reizigers stormen naar het tafeltje om hun passen terug te krijgen. Behalve mijn reisgenooten, heeft men Russen, Zweden, Italianen, en, de hemel weet, hoevele andere menschen van allerlei aard en afstamming er bij. Iedereen grijpt naar zijn pas onder den hoop, die op de tafel ligt, waaraan de Fransche fonctionnaire bedaard blijft zitten. Het zou volstrekt niet moeielijk zijn bij deze gelegenheid zich een vreemden pas toe te eigenen. De Duitsche commiss-voyageur, die verschrikkelijk gedienschtig is, komt met den mond vol brood en met de handen vol passen aan het tafeltje, waaraan ik met de overige heeren van onzen waggon zit te ontbijten. Hij heeft onze passen meegebracht en de gelegenheid waargenomen, onze namen en onzen stand, voorzoover die er op uitgedrukt staan, te leeren kennen. Hij buigt vooral zeer diep tegen den Braziliaan, »Het is een Graaf!» fluistert hij mij, met diep ontzag in het oor. Het was met een weemoedig gevoel, dat ik mijn pas weder in mijn portefeuille legde; hij was niet eens, evenmin als die mijner reisgenooten, gevisceerd! Ik moet bekennen, dat dit mij ergerde, want ik had mijn pas door den Franschen ambassadeur te Brussel laten viseeren. Zijn visa had mij vijf frank gekost. Het had mij bovendien vijf frank gekost om deze eerste vijf frank kwijt te kunnen worden. Want daar ik 's Maandags uit Brussel vertrok, bracht ik mijn pas 's Zondags naar den Franschen ambassadeur, waar een concierge diplomate mij vertelde, dat men op Zondag onmogelijk zoo iets gedaan kon krijgen. Daar ik echter de strenge wijze, waarop de Franschen den sabbat vieren, reeds van vroeger kende, en ook wist, dat dergelijke onmogelijkheden op reis gewoonlijk door eene kleine geldelijke opoffering overwonnen worden, legde ik de hand op het hart, en verzekerde den concierge, dat ik enchanaté zou wezen, als hij mij veroorloven wilde, hem de moeite te vergoeden, die hem het laten viseeren van mijn pas mocht kosten, op eene niet mindere wijze, dan zijn meester daarvoor beloond werd.

De concierge verzekerde mij van zijn kant, dat hij au désespoir zou zijn, als ik wegens zulk eene kleinigheid mijne reis moest uitstellen, (terloops gezegd, een Franschman is altijd enchanaté of au désespoir), en het einde van de zaak was, dat de ambassadeur en de concierge zich beiden met mijne spolia verheugden.

Ik vroeg den Rotterdammer, »Of hij dit ook gedaan had?» »Mijnheer,» zei hij, »toen ik den eersten keer naar Parijs ging, was ik

zoo gek" (ik maakte eene diepe buiging) en de Rotterdammer voegde er bij: »nu ben ik toch wijzer geworden.»

Van Valenciennes is de weg niet mooier of boeiender, dan van Quiévrain af, totdat men, lang voorbij Amiens, te Bacouel komt, het station voor Breteuil, waar ongeveer het hoogste punt van den weg, tusschen de Somme en de Oise, zich bevindt. Van hier af begint het land een schilderachtiger gezicht op te leveren. De drukte neemt toe, en kondigt de betrekkelijke nabijheid der hoofdstad aan; treinen vliegen voorbij, elkander toefluitende, als de sporen zich in alle richtingen kruisen, of elkander als het ware eventjes een knipoogje toewerpande, als ze in tegenovergestelde richtingen voortsnellen.

In de verte, reeds voorbij Clermont, verheft zich aan den gezichteinder het amphitheater van heuvels rondom het nog onzichtbare Parijs; vruchtbare, schilderachtige, druk bebouwde en beplante hoogten, met witte huizen en dorpen, en steengroeven, en fabrieken, en steden; alle welbekende, boeiende namen: Clermont, Creil, Beaumont, l'Île Adam, Pontoise, Ermont, Montmorency, met zijn fraai bosch, Enghien, St. Denis, het fort van dien naam, vijf minuten sporens nog, — een tunnel — en het stationsgebouw. — Wij zijn te Parijs; — maar er nog niet in; want wij hebben de Douane nog te passeeren.

Onze koffers worden, na een oogenblik wachters, al weer op de slachtbank gelegd. Wat zijn toch de Franschen een beleefd volk!

»Vous n'avez rien à déclarer, monsieur!» »Niets! — Ik heb echter daar, in die hoedendoos, ongeveer vijf en zeventig sigaren.» De sigaren worden er uitgenomen, — met de meeste juistheid en beleefdheid gewogen: »Douze francs, s'il vous plait, monsieur!» Daar ik echter moeilijker om mijn eigen sigaren tegen dezen prijs te koopen, ben ik zoo vrij ze te laten liggen, waarop men mij, met de meeste beleefdheid, ongeveer een handvol terug geeft, en de overigen ten voordeele van de Fransche Republiek confisceert.

Het speet mij op dat oogenblik, dat ze niet vergiftigd waren, en als iemand dit waagt te veroordeelen, hoop ik, dat hetzelfde wat mij overkomen is, ook voor hem bevaard blijft, den eersten keer, dat hij over de Fransche grens gaat.

»Ach was!» zei de commis-voyageur tegen mij, terwijl wij het stationsgebouw verlieten, mij tevens met den elleboog vertrouwelijk in de ribben stootende, »men moet niet te ehrlich zijn met de tolbeambten! — Naar welk Hôtel rijdt gij?» — vervolgde hij, de hand op het portier van de vigilante leggende, in welke ik reeds geklommen was.

»Naar het Hôtel des Étrangers,» zei ik, vast besloten als mijn reismakker er ook heen wilde, onder weg van plan te veranderen.

»Ik stijg af bij een vriend,» hernam de commis-voya-

geur. »Op wederzien! Hôtel des Étrangers et de Walter Scott!» bulderde hij gediensig tot den koetsier, terwijl ik weg reed.

II.

EEN GROOT SPINNEWEB.

Ik zou u gaarne, eer ik hier en daar in bijzonderheden tred, een algemeen denkbeeld van Parijs geven, zonder u te noodzaken op een plattegrond te zitten staren, of zonder zelf genoodzaakt te wesen, eene ellenlange, droge beschrijving van die wereldstad te maken. Ik zal het beproeven.

Verbeeld u een groot spinneweb, zowat zeven uren in omtrek, natuurlijk ook eenigszins kegelvormig van gestalte, waar de enkele stralen uit het middelpunt loopende, eindigen, door talrijk verspreide Forts aan de oppervlakte van het land vastgehecht. Ongeveer midden door het web loopt eene breede scheur, van het zuidoosten naar het noordwesten door de Seine gemaakt, en die het geheele net uit elkander zou doen vallen, ware het niet, dat de noordelijke en zuidelijke helften door enkele draden, de zeventien bruggen over de rivier, verbonden bleven. Het middelpunt van het web, waar de oude spin, de Cité, huist, is gevormd door een eilandje midden in de Seine, ongeveer een uur in omtrek, en een zesde gedeelte zoo breed, waarop een ware doolhof van nauwe, vuile straten zich bevindt, die door breede Quais, langs het water rondom het eilandje, samengebonden zijn, — anders zouden ze, zonder beeldspraak, in het water vallen, of liever in het water staan. De meeste straten van eenige beteekenis loopen, zooals de buiten- en binnen-Boulevards, in kringen, of beter in halve kringen, evenals de draden van het web, om het centrum heen, en vormen dus hoe verder van het middelpunt verwijderd, natuurlijk des te grootere bogen. Andere straten loopen als stralen, gelijk ik gezegd heb, van de Cité uit, en eindigen bij de verschillende Barrières en Forts.

L'Ile de la Cité heeft volmaakt de gestalte van een reusachtigen vliegevlugel midden in het net hangende, en op de smalle punt er van zit, niet juist de spin, maar Henri IV te paard, midden op den Pont Neuf, welks centrum juist over de spits van het eilandje loopt, en het hecht aan het overige gedeelte van het net, rechts en links van de Seine.

Deze Pont Neuf is eigenlijk tamelijk oud, want ze werd reeds in 1578 begonnen, hoewel eerst 26 jaren later, »wegens de burgeroorlogen», geëindigd. — Deze brug is geheel en al van graniet, dus bijna zoo duurzaam als eene Fransche constitutie, en breed

genoeg om een stroom van over de 330 meters door zijn bogen te laten. Dit bewijst, dat de Franschen van vroegere dagen er op rekenden, dat de Seine in verhouding tot de straten zou aangrocien, of dat de rivier in de laatste twee eeuwen zeer verminderd is; want het water verdwijnt geheel en al in het niet, als men de kolossale brug beschouwt, en schijnt nauwelijks tweemaal zoo groot als de steenen boog zelf, die met zijn rijweg en trottoirs even zoo vele meters breed is, als het jaren kostte, om het gebouw te voltooien. — Als men midden op de brug staat en stroomafwaarts, naar het noordwesten ziet, wordt het oog getroffen, rechts van den stroom, door het Louvre en de Tuileriën en de kaaien van die namen, terwijl links, in het verschiet, ook vlak aan de Seine, de Quai en Palais d'Orsay en het Palais Bourbon, zooals het eerst heette, en misschien eens weder heeten zal, opdagen. Keert men echter den Bon Roi en het water den rug toe, dan ontdekt men niets — midden op de brug staande, — dan een verward doolhof van gebouwen op de punt van den vleugel dicht vóór zich, en twee breede Quais, als het ware van den voet van het standbeeld zelf uitlopende en zich steeds meer en meer van elkander verwijderende, naarmate de breedte van het eilandje, dat ze omsluiten, toeneemt.

Evenals het centrum van het web, is ook de Cité een epitome van alles, wat het leven in Parijs oplevert en vertegenwoordigt. Men vindt er de bloemmarkt, dat zinnebeeld, te midden van de modder der zedeloosheid, van die kortstondige vreugde en pracht, welke de Franschman steeds najaagt, en aan den hoek van de straat, er vlak bij, boven het Corps de Garde van het Palais de Justice, prijkt de vermaarde middeleeuwsche klok, met een rijk verguld en versierd gezicht, maar met eene plechtige stem, aan de uren vermanende, welke gedachteloos verkwist, of aan uitspatting gewijd, naar de aangrenzende gevangenis (de gedenkwaardige Conciergerie) voeren, of naar de dreigende gerechtszalen der zoo dikwerf geschonden wetten, welke vol gepropt zijn met vliegen, in de Préfecture de Police, naast de deur, opgevangen. Vlak tegenover de bloemmarkt echter, aan den anderen kant van het eiland, verheft zich aan de kaai, half over het water hangende, een gebouwtje met een laag dak en een hoogen zwarten schoorsteen, als een dreigende vinger opgeheven, steeds ernstig herinnerende aan het verschrikkelijke, dat daar tijdelijk rust; het is de Morgue, waar het onbekend slachtoffer der misdaad of van de wanhoop nedergelegd en aan de nieuwsgierige blikken der menigte blootgesteld wordt. Heel in de verte echter verheffen zich ernstig en stichtelijk de eeuwige torens van Notre Dame, en voor den drempel, als het ware de machtige bescherming van het heiligdom zoekende, ontwaart men de lange reeksen van gebouwen en ontelbare vensters van het Hôtel Dieu. Het is alsof de men-

schelijke ijdelheid, de menschelijke wanhoop en zonde, en ach, de dikwerf zoo partijdige menschelijke rechtvaardigheid en bestraffing, het niet waagden in de nabijheid van het godshuis te komen, terwijl twee der schoonste deugden der stervelingen, de menschlievendheid en de barmhartigheid, zich vol vertrouwen aan den ingang des tempels vertoonen.

Maar wij moeten verder, anders raken wij dadelijk in ons web verstrikt, eer gij weet wat het al bevat. Uit het noorden, als een middellijn door het net, van de Barrière St. Denis en het station van den Chemin de Fer du Nord af, loopt de lijnrechte straat St. Denis, door de Cité, — meermalen van naam, maar volstrekt niet van richting veranderende, — zuidwaarts naar de straat en Barrière de l'Enfer. Het is ongeveer drie kwartier rijdens van de eene Barrière naar de andere, door de geheele breedte van het web. Men komt, van het noorden gaande, niet heel ver van de poort, eerst de vrouwengevangenis van St. Lazare voorbij; men snijdt den boog der Boulevards bij de Porte St. Denis, raakt eventjes de oostelijke grens der Halles Centrales aan, dan voorbij de Marché des Innocents, — die, geheel overdekt, aan de onschuldige Dames de la Halle, bij gelegenheid van het feest van 15 Augustus, tot balzaal verstrekte, — naar de Place du Châtelet met de fraaie fontein, door Napoleon in 1808 opgericht, waarover de godin der Overwinning zweeft, en waaronder de beelden der Rechtvaardigheid, der Waakzaamheid, der Wijsheid en der Kracht elkander de hand toereiken: — ik heb medelijden met haar; want ik vrees, dat zij leelijk in het Parijsche spinneweb verstrikt zijn.

Wij draven verder — over de ééne brug, — wij zijn op het eiland der Cité, — over de andere, en wij zijn er weer af; — het eerste wat wij er op zagen is de bloemmarkt; het laatste dat wij er van zien, is de Morgue.

Wij moeten daar eventjes binnenloopen; eene breede dubbele, openstaande deur, eene soort van somber, vierkant steenen portaal, dat slecht verlicht is, alleen door den ingang. Rechts, als gij binnentreedt, ziet gij een paar venstertjes en eene kleine deur, leidende naar de woning van den bewaker van het gebouw; daar tegenover is de doodsche, vuile muur, — aan uwe linkerhand, twee groote glazen ramen, die van het plafond van de gang, tot ongeveer drie voet van den grond gaan. Het krioelt er van lachende, schertsende, komende en gaande menschen, die eventjes een blik door de glasruiten werpen en weer vertrekken. Wij kijken er ook doorheen, en zien een vertrekje met gewitte muren, en eenige zwartmarmeren — ja, zwartmarmeren — rustbedden er in, vlak tegenover ons, nauwelijks drie el van de vensters verwijderd. Over deze stille rustplaatsen zijn waterpijpen aangebracht, en frisch water uit de Seine sijpelt er onophoudelijk over heen. Op het natte marmer,

dat naar den toeschouwer hellende, ongeveer op het hoogst twee en een halven voet van den vloer verheven is, ziet men dus, van het hoofd tot de voeten toe, twee lijken, met slechts het midden van het lijf bedekt; twee onbekende dooden; men heeft hen gevonden; niemand weet wie het zijn; niemand weet hoe zij aan hun einde kwamen; als zij binnen de drie dagen niet gereclameerd worden, begraaft men hen in de stilte. Het zijn twee raadsels, die de politie moet trachten op te lossen, met behulp van de kleeren, die boven de hoofden der dooden zijn opgehangen. De ééne is een man; de andere eene nog jeugdige, schoone vrouw, wier loshangend, dik bruin haar in natte vlechten over het nu zoo stille hart golft. — Wenden wij ons af, het gelach en de drukte der menigte is walglijker dan het tooneel zelf; de schitterende zonschijn daar buiten zal spoedig weer het rillende bloed in onze aderen verwarmen.

Ons rijtuig schokt vlug voort over de steenen, door de lange straat, die nude Rue de la Harpe heet; wij zijn nu in het Quartier Latin, dat mengelmoes van geleerdheid en grisettes, waar boekhandelaren en kappers met elkander schijnen te wedijveren, en modistes en antiquaren liefderijk fraterniseeren. Daar is de École de Médecine, en de Kliniek, en het Musée Dupuytren, en de Place de la Sorbonne, en het Collège de France en l'École de Droit, — en links het Panthéon, en rechts het Paleis en de heerlijke, druk bezochte tuinen van het Luxembourg, en overal hemelhooge huizen en doolhoven van nauwe straten, — en nu is men in de Rue de l'Enfer, en ziet den koepel van l'Observatoire, vlak tegenover het Luxembourg, en aan zijne rechterhand vindt men de Chaumière en de Closerie des Lilas, waar de studenten en hun vrouwen — »ils sont mariés au treizième,» zeggen de Franschen, — zich dag en nacht vermaken; — wij zullen eens gaan zien hoe, en daar ook is het Hospice des enfants trouvés, soms de rampzalige gevolgen dier vermakelijkheden, en eindelijk zijn wij bij het zuidelijke uiteinde van den langen draad, bij de Barrière de l'Enfer, waar de spoorweg naar het vroolijke Sceaux, als een ijzeren riviertje door het heerlijke landschap heen slingert.

Wij hebben den draad van het noorden naar het zuiden gevolgd; laten wij nu den hoofddraad van het westen naar het oosten nagaan, die is vrij wat langer en ook niet minder belangrijk; hij loopt ook door het middelpunt van het web. Het uiterste, westelijk eindje van dezen draad is vastgehecht aan den reusachtigen Arc de Triomphe bij de Barrière de l'Étoile, en het is een der gevaarlijkste en verleidelijkste draden van het geheele net voor de Parijsche vliegjes; — dat ziet men dadelijk, als men, zelf niet grooter dan eene vlieg schijnende, opkruipt op het grootsch gedenkteken der overwinningen van Napoleon. Vóór zich heeft

men het oog op het geheele net, en de draad, dien wij volgen, loopt in eene rechte lijn, goed drie kwartier gaans voort, eerst door de boomen der Avenue van de Champs Élysées, — rechts en links krioelende van plaatsen van openbare vermakelikheden, die wij later zullen bezoeken, — naar de Place de la Concorde, waar die uitheemsche nachtvliender der oudheid, de Obelisk van Luxor, is blijven hangen, starende links in de verte, langs een dwarsdraad, op de kerk de la Madeleine, en rechts, aan den overkant der Seine op het Palais du Corps Législatif. Verder, langs den draad, oostwaarts aan de Place de Concorde grenzende, zijn de Tuileriën, en het Paleis langs het water, en daarachter het Louvre, met zijne éénige kunstschaten, en de schilderachtige kerk van St. Germain l'Auxerrois, en vlak tegenover de Cité is het Hôtel de Ville, met de vroegere Place de Grève, en nog verder de Place de la Bastille met de Juli-kolom, en de Faubourg St. Antoine, met zijne bevolking van ouvriers, die zoo aandoenlijk aangesproken worden door hun vriend Victor Hugo, ex-pair de France, nu Montagnard en socialiste, in zijn razen tegen »Napoleon le Petit," en eindelijk de Place en Barrière du Trône, waarop toch alles eindelijk in Frankrijks staatkundige wereld uitloopt.

Maar ik moet u niet vermoeien, door zelfs de voornaamste draden te willen volgen, welke zich in dit net in alle richtingen kruisen; wij zullen die hier en daar bij gelegenheid bezichtigen; laten wij tot slot eenige der groote vliegen, die in het web hangen en uit de verte zichtbaar zijn, eventjes opnemen. Eerst, ten noorden van de scheur, daar dartelt nog in het net, vlak bij de Tuileriën, de bonte vlinder van het Palais Royal; — en het zwarte lijf van de Bibliothèque du Roi hangt er doodsch en somber; hoe die ernstige bromvlieg in de kleurige strikken van de Rue Richelieu verward is geraakt, is mij een raadsel. Vlak daarbij is de Banque, het voorraadshuis van de spin, en de Bourse, die verleidelijke vlam, waar zoo vele muggen de vleugels verbranden. Verder links is de Place Vendôme, met zijn bronzen kolom, bewaakt door een kring van prachtige gebouwen in het rond, welker ééne helft door het Ministerie van Justitie, door den Chef de l'État Major der hoofdstad, en door andere groote bromvliegen wordt bezet, en de tegenoverstaande helft alweder door die motten van modistes.

Dit alles is omgeven, van verre of dichterbij, door den halven kring der Boulevards, bij de Madeleine beginnende, en ten westen van die kerk ziet men het Paleis van het Elysée Bourbon, heden nog het Paradijs-verblijf van den President. Hier weder eene kerk, daar weder aan den rand van het net, één der vijf groote Abattoirs van Parijs, of eene gevangenis, of een hospitaal, en in het oosten, de groote bewaarplaats der doode vliegen,

— velen van welke het gebrom ons nog in de ooren gonst, — het kerkhof van Père la Chaise, in het oosten; zoo ver mogelijk voor Parijs van den Arc de Triomphe verwijderd.

Keer dit alles den rug toe, en zie wat u in het oog valt ten zuiden van de scheur, behalve hetgeen wij reeds in het Quartier Latin hebben opgemerkt.

Tegenover de Champs Elysées, dus in het zuidwesten, ziet gij eerst een groot vierkant gat in het net; het is de Champ de Mars, met de École Militaire er achter, en er naast l'Hôtel des Invalides, en zijne kerk, waar de Keizer ligt, door zijn oude krijgslieden bewaakt. Dan weder vier of vijf Ministeries naast elkander, in den Faubourg St. Germain, vroeger de beroemde Prè-aux-Clercs, waar de aristocratische vliegen van oude afkomst gevangen zitten, op een behoorlijken afstand van de Aristocratie de la Bourse; daartegenover is de Chaussée d'Antin, in het verre noorden, buiten den draad van de binnen-Boulevards, maar nog steeds diep genoeg in het net, om er nooit weer uit te ontsnappen. In den Faubourg St. Germain is de Mairie du dixième, waar het Comité de résistance op den 2den December een oogenblikje zetelde. In den zuidwestelijken hoek van het net ligt het hospitaal des Enfants malades; in het midden van den zuidelijken rand, bij de Barrière St. Jacques, is de plaats, waar de Guillotine opgericht wordt, en in het zuid-oosten, ook aan den rand, is de Manufacture des Gobelins, de Jardin des Plantes en de Salpêtrière, waar meer dan vier duizend »oude wijven" (allen van het vrouwelijke geslacht), en achthonderd waanzinnigen, ook vrouwen, verpleegd worden.

Geloof gij nu, dat gij alles gezien hebt, en alles weet te vinden? — Dan vergist gij u; er is nog veel meer: fonteinen, gedenkteekens, kerken, schouwburgen, kazernen, dat hier en daar en elders, het oog trekt. Maar wij worden duizelig van al dat kijken; de voornaamste punten heb ik u aangewezen, laten wij nu het net doorbreken en een oogenblikje uitrusten, eer wij te zamen enkele der merkwaardigste plaatsen bezoeken.

III.

HET HÔTEL. — HET PALAIS ROYAL. — DE WINKELS VAN HET
PALAIS ROYAL. — DE GALERIE D'ORLÉANS. —
HET LEVEN OP STRAAT.

Wij hadden Brussel om halfnegen uur 's morgens verlaten, en met slag van vijf uur waren wij aan de Douane te Parijs overge-

leverd. Het was echter niet ver van zes uur, toen ik het Hôtel des Étrangers — en de Walter Scott, — bereikte.

Toen de vigilante stilstond voor de deur van het logement, dat in eene zeer drukke straat, vlak bij de Beurs, gelegen is, verscheen, more majorum, de waard om den nieuwaangekomen reiziger te ontvangen. Het uiterlijk van het logement viel mij niet mede. Een kleine, smalle gang, met links eene soort van spreekkamer, rechts eene vuile eetzaal, en vlak tegenover de deur eene donkere, steile trap. — De waard viel mij ook tegen; geen beleefde, keurige Parijzenaar verscheen, maar een dikke, kolossale man, in een witlinnen buis gekleed, in volmaakt kokskostuum, (zelfs de pluimmuts ontbrak niet), die zich verwaardigde mij te zeggen, dat hij eerst den volgenden dag een goed appartement au premier open zou hebben; maar dat hij mij inmiddels een allerliefst kamertje à l'entresol zou geven; waarop hij zich gemakkelijk op eene sofa uitstreckte in de spreekkamer, en mij verzeekerende, dat het warm weder was, zich gereedmaakte om het slaapje te hervatten, waarin ik hem waarschijnlijk gestoord had. Ik verlangde sterk naar eene gelegenheid, om mij na de reis te verkwikken, en zonder zwaarigheid te maken, volgde ik dus den garçon in hemdsmouwen de donkere trap op, en bevond mij, ongeveer halfweg naar boven, in eene soort van hok, waar de Portière woonde. De woning dezer dame was niet grooter dan een tamelijk kleine koffer, en genoot geen uitzicht dan dat op de trap naar beneden en de trap naar boven. Het hok van de Portière was somber; de Portière zelve was leelijk; de knecht, die mij voorging, was norsch; het vertrekje à l'entresol was donker en zag uit op een binnenplaatsje; alles voorspelde onheil, — en toch gevoelde ik den moed niet om dadelijk weder een ander kwartier te gaan zoeken; ik besloot tenminste den nacht te blijven waar ik was; — ik wist niet wat mij te wachten stond!

Het was al over zeven uur, toen ik naar het Palais Royal stapte om mijn middagmaal te zoeken, vergezeld door eene kennis, die in de nabijheid woonde, en die mij wachtte. Wij gingen voorbij de Beurs, de Rue Vivienne af. Tegen het einde van die straat, niet ver van den ingang tot het Palais Royal, wees mijn vriend op eene openstaande porte-cochère, waarachter men eene groote plaats ontwaarde.

»Dat is uw hôtel!» zei mijn vriend.

»Mijn hôtel!» riep ik verwonderd uit.

»Hôtel des Étrangers!» zei mijn vriend, op de koperen plaat wijzende, aan den ingang.

»Maar er is een ander Hôtel des Étrangers!» zei ik, »Rue Joquelet.» — »Des Etrangers et de Walter Scott!» hernam mijn vriend; »zijt gij daar terechtgekomen? zool ik wensch u geluk er mede.»

Er was niets spottends in zijn toon, of in zijn woorden; maar het kwam mij voor, dat mijn kwartier juist geene gelukwensching waardig was, en ik zou mijn vriend nader daaromtrent ondervraagd hebben, ware het niet, dat wij juist voor den ingang van het Palais Royal gestaan hadden; iets, dat ik overigens volstrekt niet verondersteld zou hebben, als mijn vriend het mij niet gezegd had.

»Hoe!» zei ik, terwijl wij een paar smerige, gladde steenen trappen afdgingen, aan het einde van de straat, en ons in eene sombere gang bevonden, aan weerskanten met ellendige kleine winkeltjes bezet, welker inhoud nauwelijks door het halve licht, hetwelk er heen drong, te kort gedaan werd: — »Hoe,» zei ik, »is dit de ingang van het beroemde Palais Royal?» »Een der ingangen tenminste,» zei mijn vriend, en wij traden, terwijl hij sprak, uit het gangetje, eventjes om den hoek, onder de prachtige arcade, vlak bij het Café de la Rotonde. Hierachter bevindt zich de restaurant van Tissot, en niet luisterende naar mijn beden, om eerst iets van de wonderen van het Palais Royal te zien, bracht mijn vriend mij naar boven in de eetzaal.

»Ziedaar,» zei hij, voor het open venster tredende, »het beste gezicht op het Palais Royal, dat gij genieten kunt, terwijl ons middagmaal opgedaan wordt.»

En waarlijk, eene imposanter gezicht kan ik mij niet herinneren.

Verbeeld u eene langwerpige vierkante plaats; zevenhonderd voet lang en driehonderd voet breed; in het midden, eenige parterres met standbeelden en eene prachtige fontein, met eene dubbele rij boomen in het rond, die juist niet weelderig genoeg zijn, om het uitzicht te belemmeren. Dit alles is omgeven door een prachtig gebouw, een oud paleis, welks benedenste verdieping onder de arcades, die op den tuin uitkomen, met de prachtigste en smaakvolste winkels opgevuld is. De avondzon verguldde het geheel, en verspreidde eene tooverachtige verlichting over de bonte menigte op de plaats wemelende, op de stoelen en banken zittende, in de winkels starende, en in alle richtingen heen en weder slenterende. De uitwerking van de fontein in het midden is inderdaad overheerlijk schoon, als de hooge, krachtige waterstralen in het zonnelicht schitteren, en met een verkwikkelijk plassen in het groote steenen bekken neervallen, op welks rand een honderdtal menschen uit den lageren stand, die geene twee sous voor een stoel overhebben, en die geene plaats op de steenen banken vinden, welke niets kosten, geregeld op elken schoonen avond zich zitten te vergasten aan het gewoel in het rond.

»'t Is nog al mooi, niet waar?» zei mijn vriend; »maar de potage wordt koud. Laten wij eerst eten, naderhand zullen wij al die pracht van naderbij gaan opnemen; het Palais National is eene heerlijke slenterplaats voor een vermoeiden reiziger.»

»Palais Royal, wilt gij zeggen,» hernam ik; »of zijt gij

republikein geworden, en houdt gij u aan eene bepaling, die niet anders dan op de kaart bestaat?"

»Och neen," zei mijn vriend, »dat juist niet; maar, 't is eene verandering, en het Palais Royal heeft er reeds zoo vele gezien, dat ééne meer of minder niets te beteekenen heeft. Toen Richelieu het gebouw stichtte, heette het natuurlijk Palais Cardinal, toen Lodewijk XIV als kind er in kwam, werd de naam in Palais Royal veranderd. Philippe van Orleans gaf het den naam van Palais Égalité. Napoleon, als Consul, herdoopte het tot Palais du Tribunat; na de restauratie der Bourbons werd het weder Palais Royal, zoo bleef het onder den Roi-Citoyen, en na zijne verdrijving in 1848, moest het, om het soevereine volk te behagen, weder Palais National heeten."

»In afwachting van den tijd, wanneer men het Palais Impérial zal heeten?" vroeg ik.

»Dat blijft nog te bezien," was het antwoord, en onze hoeden nemende, gingen wij naar beneden, om een toertje onder de arcades te doen, eer wij de onmisbare demi-tasse aan het Café de la Rotonde gebruikten.

Het Palais Royal bevat honderd en tachtig winkels, die door even zoo vele arcades het uitzicht op, en den toegang tot den tuin genieten. Om ruimte te winnen, zijn deze winkels ook wel eens in twee, of zelfs drie gedeeld en verhuurd tegen een prijs, die bijna fabelachtig klinkt. Ze brengen namelijk elk jaar vijfhonderd en veertig duizend frank aan huur op, waarbij men ongeveer driemaal honderd duizend frank moet voegen voor de huur van de eerste en tweede verdiepingen en de mansardes. Verder de geheele Galerie d'Orléans, — waarvan ik straks nader zal spreken, — de winkeltjes onder de zware pilaren van de hoofdingangen en het verpachten van zekere privilegiën, zooals het verhuren van stoelen en het verkoopen van ververschingen in den tuin, brengen het totaal der jaarlijksche opbrengsten van het Palais Royal op de kleinigheid van anderhalf millioen frank.

De winkels, langs welke wij onze wandeling vervolgden, zijn, behalve die op de Boulevards, in de Rue Richelieu en in eenige andere der voornaamste straten der stad, zeker de prachtigste in geheel Parijs, — en ook natuurlijk de duurste. Dáár vindt men alles, wat men wenschen of begeeren kan. Juweliers, horlogemakers, galanterie-waren, kleedermakers, geldwisselaars, tabakswinkels, schoenmakers; geheele magazijnen, waar men niets kan zien of koopen — dan ridderorders, van alle bekende en onbekende mogdheden; — magazijnen van eetwaren, waaronder dat van Chevet uitmunt, in welker ramen vruchten, kreeften, levende visschen, gerookte tongen, in zilverpapier ingepakte worsten, patés de foie gras, oesters, de hemel weet wat niet al meer, alles op het sierlijkst en keurigst tentoongespreid is. Merkwaar-

dig inderdaad en karakteristiek voor het geheele volk, is het smaakvolle van alles wat men ziet. De inhoud der winkels op zichzelf is, zonder tegenspraak, meestal veel minder kostbaar dan die der groote magazijnen in Londen, maar wordt op zulk eene verleidelijke, in het oogloopende wijze tentoongesteld, dat het onmogelijk is zich een aangename gezicht van dien aard te verbeelden.

Achter de arcades, aan den éénen kant, bevindt zich de beroemde Galerie d'Orléans, vroeger de Galerie de Bois van het oude paleis. Men verbeelde zich twee rijen winkels, even prachtig als die onder de arcades, verbonden door een hoog, gewelfd glazendak, over eene bestrating van marmer opgericht. De Galerie is aanmerkelijk breed, en onze demitasse vergetende, wandelden wij vóór de prachtig verlichte winkels op en neer met onvermoeide schreden. De pracht van het tooneel wordt daardoor verhoogd, dat, met uitzondering van het marmieren plaveisel, niets anders te zien is dan glas en spiegels, die de menigvuldige lichten tooverachtig terugkaatsen. De winkels zelve hebben alle spiegelglas, in koperen lijsten, in de ramen en deuren, en tusschen de winkels zijn al de penanten door spiegels verborgen. Eene drukke menigte stroomt en woelt heen en weer door de Galerie, en de verleidelijkste zaken bekoren weder het oog en verlichten de beurs; vooral vindt men hier fraaie prentenwinkels, en het overbekende magazijn van Lorin en Cie., met de keurigste statuetten in biscuit, van allerlei aard, en van overbekende kunstenaars. Voor een kunstminnaar bevat deze winkel een schat, dien hij wél zal doen, niet onbezichtigd te laten; want men ziet er meesterstukken van echt Fransche kunst, en geen bloote poppetjes, alleen geschikt om eene *étagère* op te sieren, zooals men bij het eerste gezicht genegen zou zijn te gelooven. Men zoekt echter onder deze beeldjes noch eene kopie, of afgietsel der drie Gratiën, noch van den Apollo de Belvédère; de klassieke vormen der oudheid zouden ook nauwelijks op hare plaats zijn in een winkel van de Galerie d'Orléans; maar men vindt er de geestigste beeldjes uit het hedendaagsche leven; de aardigste caricaturen, in steen en klei, die men zich verbeelden kan. *Grisettes*, *badauds*, *mauvais sujets*, dieren als menschen, en dieren in hunne eigen gestalte, alle met eene volmaaktheid, nauwkeurigheid en smaak uitgewerkt, die wezenlijk eenig zijn. Vooral de caricatuurfiguren zijn onovertreffelijk mooi, en even onnavolgbaar als de heerlijke teekeningen van den Engelschen Punch.

Eindelijk echter verlieten wij weder de Galerie d'Orléans, om aan het Café de la Rotonde een uurtje te gaan zitten, en ik zal niet licht vergeten hoe heerlijk de heldere manschijn den grooten tuin en de stralen der fontein verzilverde, het bovenste gedeelte van het paleis in een schitterend licht vertoo-

nende, terwijl de middelste verdiepingen in de schaduw waren, en de winkels daaronder weder met eene verblindende gasverlichting fonkelden.

»Gij hebt nog lang niet alles gezien, wat het Palais Royal oplevert,» zei mijn vriend; »aan den éénen hoek is het Théâtre Français, aan den anderen het Théâtre du Palais Royal; daar, aan uwe rechterhand, onder de arcade is een Café Concert, en onder den Péristyle de Beaujolais is het bekende Café des Aveugles, waar iederen avond eene blinde muzikantenbende een oorscheurend concert geeft. De talrijke speelhuizen, die vroeger hier dag en nacht openstonden, zijn, zooals gij weet, reeds eenige jaren geleden door Louis Philippe gesloten.»

»Het is een wonderlijk gezicht, zoo veel volk als het ware doelloos hier rond te zien slenteren,» zei ik. »Ik spreek namelijk bepaaldelijk van het volk; want het slenterleven is ook evengoed in Engeland en Nederland onder de hoogere standen te huis, als maar de gelegenheid er toe gevonden wordt.»

»Het eigenlijke volk, de burgerstand en de hoogere klassen,» hernam mijn vriend; »alles leeft hier, zoo te zeggen, op straat. Om op straat te gaan, zich in het publiek te vertoonen, kleeden zich de Parijsche Lion en de Parijsche ouvrier; de élégante van de Chaussée d'Antin, en de grisette uit het Pays Latin. Het komt er niet op aan bij een Franschman, of hij te huis zich bekrimpt, of zelfs volgens onze begrippen in velerlei opzichten gebrek lijdt, mits hij zich maar behoorlijk kleeden en kappen kan, als hij uitgaat.»

»Dat is niet alleen in Parijs het geval,» zei ik; »dezelfde opmerking heb ik reeds vroeger in andere gedeelten van Frankrijk gemaakt. Het is een eengszins natuurlijk gevolg van het klimaat, naar ik mij verbeeld.»

»Hier te Parijs, tenminste,» zei mijn vriend, »komt het mij voor, dat het klimaat en de bouwtrant der stad twee der voornaamste gronden zijn van dat slenterleven, van de gebrekkige ontwikkeling van die huiselijkheid, welke, in den strengsten zin genomen, de moeder van zoo vele burgerlijke deugden is, en die Engelschen en Nederlanders evenzeer op hoogen prijs stellen. Het Fransche klimaat heeft veel boven dat van Nederland en Engeland voor. Een groot gedeelte van het jaar kan men nergens op eene meer gezonde en aangename wijze zich vermaken, dan onder den blooten hemel, en in de lente, zomer en herfst is het onbeperkt genot van vrije lucht en beweging eene volstreckte noodzakelijkheid voor den Parijzenaar. Voor vijfzesde tenminste van de mindere burgerklasse en van de ouvriers van Parijs, is dit onbereikbaar in hun eigen woningen. Betrekkelijk smalle straten, huizen, die soms zeven en zelfs acht verdiepingen hoog zijn, die eene heterogene, maar drukke

bevolking bevatten, en geene open lucht genieten, dan die van eene kleine, tusschen hooge gebouwen ingesloten geplaveide plaats, bieden weinig gelegenheid aan voor eenige andere beweging dan die der vermoedende beklimming der ontelbare trappen, en de lucht, welke men in dergelijke menschelijke mierennesten inademt, maakt het tot eene verkwikking om zelfs weder in de benauwde straat neder te dalen. Geen wonder dus, dat man en vrouw, jong en oud, al den tijd, waarover men beschikken kan, zooveel mogelijk buitenshuis doorbrengt. En de verleiding daartoe ontbreekt niet; dat zult gij weldra zien. De Tuileriën, de tuinen van het Luxembourg, de Quais langs de Seine, het Palais Royal, de Jardin des Plantes, de Champs Elysées, het Bois de Boulogne zijn alle bekoorlijke en heerlijke wandelplaatsen, die zomer en winter wemelen van goedkoope vermakelijkheden, volmaakt geschikt om een levendig en zeer lichtzinnig volk te behagen, dat overigens te intellectueel en met te vlugge natuurgaven begiftigd is, dan dat het zich alléén tot het najagen van genoegens bepalen zou. Dus vindt men overal, waar men stoelen en banken vindt, ook talrijke Cabinets de lecture, waar men voor eene kleinigheid, romans, couranten, tijdschriften en allerlei boeken lezen kan, en die overal druk bezocht en beklant zijn; zelfs de geringste ouvrier koopt of huurt zijne courant op den hoek van de straat, of in de openbare tuinen, als hij uren lang op de banken of stoelen doorbrengt. Dat deze zucht om iets te lezen, of iets nieuws te vernemen, zich ook niet slechts tot bloote nieuwsgierigheid bepaalt, bewijst het druk bezoeken der heerlijke populaire voorlezingen over de wetenschappen, door professor Pouillet in het Conservatoire des Arts et Métiers 's zondags gehouden, waar dikwijls bij de tweeduizend menschen zich verzamelen, meestal eenvoudige ouvriers. Een groot voordeel van dit openbaar leven, dat zich tot alle klassen uitstrekt, is de algemeene uiterlijke beschaving in houding en vormen, en zelfs in taal, die men te Parijs ontwaart. Het is onmogelijk voor den geringen man dagelijks op deze verzamelplaatsen der Parijsche bevolking, in bijna onmiddellijke aanraking met de beschaafdere klassen te komen, zonder dat hij ook eenigszins bekend wordt met, — en dus natuurlijk ook navolgt, — eene zekere kieschheid en bevalligheid van gedrag, die het waakzame oog van de menigte langzamerhand, zelfs bij den meest ongeganeerden van aard, ontwikkelt."

»Ik geloof," zeide ik, »dat van den anderen kant, wellicht ook het onwillekeurig ontzag voor de groote massa in den beginne den Franschen aristocraat van latere dagen geleerd heeft, de uiterlijke vormen der beleefdheid niet licht in het openbaar te overtreden of te veronachtzamen."

»Daarover heeft hij zich ook waarlijk niet te beklagen," hernam mijn vriend. »De werkman, en zelfs de daglooner, overal in het

publiek, waar hij met zijn meerderen in aanraking komt, met hoffelijkheid behandeld, heeft een gevoel van eigenwaarde behouden, dat hem veroorlooft, zonder den schijn van kruipen aan te nemen, ook van zijn kant iets toe te geven, en eene beleefdheid te leeren beminnen en aankweken, welke voordeelen hij zelf het eerst heeft ondervonden. Eene vergelijking valt ten dezen opzichte, dunkt mij, voor Nederland niet gunstig uit, waar vooral het parvenugeslacht en de halve aristocraten, waarvan het land wemelt, zich doorgaans in het publiek niet op hun gemak gevoelen, en waarlijk veelal door eene minachtende bejegening hunner minderen aanleiding tot stugheid of tot vernedering van den kant dezer laatsten geven."

»Gij moet ook niet vergeten,» vervolgde na eene korte stilte mijn vriend, »dat op zekere dagen van de week ontelbare grootsche inrichtingen, die even veel schoons voor het oog opleveren, als ze beschavend op den geest werken, vrijen toegang verleen en aan iedereen, die er gebruik van wil maken. Het Louvre, met zijn ontelbare kunstschaten, de leeszaal van de Bibliothèque du Roi, het Musée d' Artillerie, het Conservatoire des Arts et Métiers, de Jardin Botanique, de École de Médecine, het Hôtel Cluny, de Jardin des Plantes, het Hôtel des Invalides, de heerlijke kerken, de prachtige monumenten van allerlei aard, de standbeelden, de grootsche fonteinen, alles is in Parijs een eigendom van het volk, welks gebruik noch door bezwarende toegangskosten, noch door lastige beperkingen bemoeielijkt wordt, en dat dus hoogst weldadig werken moet. Het komt mij zelfs voor, dat men daaraan niet ten onrechte de levendigheid van dien public spirit mag toeschrijven, die in Nederland zoo traag zich ontwikkelt. Want dat deze public spirit, voor welken men in Holland zelfs geen juisten naam heeft, zich alleen tot eene belangstelling van den gemeenen man in de politiek beperkt, wil er bij mij niet in; om dien op te wekken, moeten de verschillende klassen onderling meer in aanraking komen, meer voor den oningewijde zichtbare en materiele gemeenschappelijke belangen hebben."

»Geloof echter niet,» vervolgde mijn vriend, »dat ik aan deze verstandelijke ontwikkeling der lagere klassen in Frankrijk in alle opzichten de voorkeur geef boven de huiselijke, degelijke deugden van het Nederlandsche volk.

»Geen huiselijke feesten, of gemakken kent, of zoekt de Parijzenaar. Zelfs de ouderlijke liefde wordt aan de behoefte van het leven in het publiek opgeofferd.

»De lieve, opgeschikte kindertjes, die in de tuinen der Tuileries en van het Luxembourg het oog boeien, zijn te huis veelal in vuilheid en in onwetendheid grootgebracht. Het zondagskleed van het kind, zoowel als dat der moeder, wordt met opoffering van menigen gezonden maaltijd, of meer dergelijk genot gekocht, en

als de hemel eene Fransche moeder uit den lageren stand met vele kinderen zegent, als men kinderen in een Franschen zin een zegen mag noemen, haast zij zich dikwerf, zelfs eer de kleintjes twee jaren oud zijn, ze in een pensioen te doen, waar zij, hoewel anders goed en zorgvuldig, in eene gezonde streek, in de nabijheid van Parijs verpleegd, toch de moederliefde en het moederhart, die onwaardeerbare schatten, moeten missen, welke zelfs de armste in Nederland gekend heeft. Dat dit niet overdreven is, kan ik verzekeren; behalve ontelbare plaatsen, waar minnen gevonden worden, die de kinderen kort na de geboorte bij zich nemen, bestaan er honderden van pensions in en om Parijs voor kleine kinderen van allerlei leeftijd. Dáár, op gindschen pilaar, onder de colonnade van het Palais Royal, vlak achter u, is een affiche aangeplakt van een pensioen, »waarin men geen kinderen opneemt beneden de twee jaren oud,» en ik heb eenige dagen geleden de vrouw van een ouvrier, die volstrekt niet door behoefte tot zulk een stap gedwongen was, met het air van eene groote dame bij ons, tot haar driejarig zoontje, dat zij 's zondags op bezoek bij zich aan huis gehaald had, hooren zeggen: Tu n'es pas gentil aujourd'hui, je m'en plaindrai à ta maîtresse."

»Maar kom het wordt laat,» ging mijn vriend voort; »gij ziet, dat wij bijna alleen overgebleven zijn van de talrijke gasten van het Café; alles is hier vrij wat vroeger gedaan dan in Londen. Ik zal u maar naar uw logement brengen.»

De klok had elf uur geslagen en de ijzeren hekken, welke uit de arcades tot den tuin toegang verleenen, werden gesloten; eer wij echter het Palais Royal verlieten, maakte mijn vriend mij op nog eene bijzonderheid daarvan opmerkzaam. Men was bezig de luiken te sluiten van een prachtige porselein- en galanteriewinkel. »Een royalistisch magazijn,» zei mijn vriend. »Daar ziet gij eene witmarmeren buste van le Roi Martyr; kopjes, bordjes, kommen, en wat al niet meer, uit de beroemde fabriek van Sèvres »provenant des services appartenant au Roi Louis Philippe», zoals met groote letters er op geplakt staat; gij kunt er u, als gij verkiest, voor eene groote som eene kleine reliquie der monarchie aanschaffen, en u tevens verdacht maken bij de politie, die, zoals men zegt, nauwkeurig iedereen gadeslaat, die in den winkel treedt, hoewel natuurlijk de gevaarlijkste personen voor de tegenwoordige orde van zaken zich dáár niet zullen vertoonen.»

Ik drukte mijne verwondering uit, dat de politie eene zekere hulde aan de gevallen dynastie liet bestaan, en mijn vriend gaf mij te kennen, dat men zeer betwijfelde, of er niet even vele Mouchards als Orleanisten in dezen winkel schuilden. »Overigens,» voegde hij er bij, »wat de hulde, aan vroegere dagen bewezen, betreft, als ze niet tot het tijdvak van Napoleon behoort, ziet men ze niet gaarne. Onlangs werd eene dame gearresteerd, die een krans

nederlegde aan den voet van de Colonne de Juillet, en de pers ligt aan banden, die voor het oogenblik onverbreekbaar zijn. Maar wij zijn voor uw logement. Slaap wel."

 IV.

 NACHTELIJKE BEZOEKERS OP DE SLAAPKAMER. — EENE
 NIEUWE RUSTPLAATS.

Het was geene overgrootte vermoeienis, die mij het slapen belette; geen akelige droomen stoorden mijne rust; het was noch hitte noch koude, die mij kwelde; geene ziekte of ongesteldheid deed mij weer naar huis verlangen; ik was volstrekt niet door heimwee geplaagd, en toch heb ik den eersten nacht van mijn verblijf te Parijs, na het eerste uur, geen oog toegedaan.

Men werpt zich vermoeid en slaperig op een gemakkelijk bed; het licht is uitgebluscht en de geestvermogens schijnen er mede uitgedoofd te zijn. Welk genot! — Men strekt de vermoeide ledematen uit. — Wat heeft men toch reeds veel schoons gezien! Wat is het reizen toch heerlijk! Men wordt haast weder levendig bij de gedachte aan al het schoone, dat men den volgenden dag zien zal; maar het lichaam is uitgeput en de gewillige geest bezwijkt. Onduidelijke en onzamenhangende beelden van het geziene zweven als schimmen van eene tooverlantaarn voor de reeds gesloten oogen. Douaniers, locomotieven, reiscompagnons, spookachtige koffers, die als het ware aan onzichtbare draden in de lucht heen en weer bengelen, — duisternis, — volmaakte stilte, — niets: — men slaapt — — — — —

Op eens hoort men zichzelve snorren; — het halve bewustzijn keert schemerachtig terug; — men wentelt zich rond; — is het al morgen? — Men is nog niet in staat die vraag te beslissen, en wil weer inslapen, zelfs eer men wakker wordt. — Men keert zich weder naar den anderen kant; het is niet te warm; men gevoelt zich niet ziek; men heeft geen honger of dorst; — alles nog is negatief. — Men ligt toch niet op zijn gemak; — men klemt de oogen dicht; — het is toch niet mogelijk om stil te blijven liggen; — nog eens geprobeerd; — zoo, best! — nu zal het wel gelukken; — men heeft gehoord, dat niets slaperiger maakt (behalve eene verhandeling), dan zachtjes door te tellen, van één af, tot men in slaap valt. — Een, — twee, — drie, — vier, — tot twintig; — men keert zich naar den muur toe, en begint van vóór af aan; men hoort zijn horloge op het bedtafeltje verbazend hard tikken; men begint ongeduldig te worden; men gaat een oogenblikje opzitten; — men is wakker! — En met de teruggekeerde

bewustheid, komt ook het besef der ware reden van de slape-loosheid.

»Het is niet mogelijk!» men springt uit het bed; met angstige hand steekt men de kaars op, en men ziet — de rustverstoorders, die zich noch aan klepperlui, noch aan politie-reglementen storen, die erger dan de *jakhals* van Egypte, niet het doode lichaam, maar den levenden mensch verslinden! Ze kruipen in trage rijen, met opgezwollen lijven, — opgezwollen met uw bloed, — langs het vuile behangsel, naar boven; — ze vluchten, langzaam voort-sukkelende, in walglijke troepen, door het licht verschrikt, over de witte dekens, die met beweegbare pestvlakken bespat schijnen. — Gij verheft de moordlustige handen en uw oog ziet ze opgezwollen, en met vuurroode builen bedekt; — gij deinst verschrikt terug; gij verbeeldt u, dat gij ze voelt over u heen kruipen, in myriaden, op uw nek, achter het oor, onder uw armen! De Indiaansche oor-logsdans is eene kleinigheid bij de sprongen vergeleken, waarmede gij uw pogingen vergezelt, om den vijand te ontdekken en te ont-wijken. Maar waarheen? Het horloge wijst op halftwee; er is geen geluid meer in huis of op straat; het is te laat, of te vroeg, om naar een ander logement te vertrekken; hoe nu den nacht verder door te brengen, totdat de terugkeerende dag u verlost?

Er is een groote leuningstoel in den hoek van de kamer; gij in-stalleert u er in; geen *fauteuil* van het Instituut is ooit meer gewenscht geweest!

Daar valt uw oog op den gebeeldhouwden, rijk versierden, hou-ten rand; — gij springt weer op; de vijand marcheert er op aan, tot den aanval! Nu is het uit! gij kunt nergens meer redding vinden; zelfs als gij midden in de kamer staat, gevoelt gij, in uwe verbeelding tenminste, hoe ze over uw bloote voeten heenkruipen, het been op, — stap voor stap, — bah! — Er staat eene gepo-lijste, ronde tafel midden in het vertrek. — Het is het laatste toe-vluchtsoord. Gij springt er op, zet het licht voor u op den schoor-steenmantel, en met onder u gekruiste beenen, zit gij als een Oostersche afgod op zijn voetstuk, totdat het gewenschte morgen-licht het slachtoffer bevrijdt!

En waar is nu de vijand? Verdwenen; — nergens een spoor er van te zien, dan op uw eigen verminkte ledematen; geen *Eugène Sue* heeft zich ooit iets vreeslijkers verbeeld! Snel de kof-fers weer gesloten en weg!

Zoo was mijne eerste nachtrust te Parijs, in het hôtél, waarheen de noodlottige *commis-voyageur* mij gezonden had; en ik vreesde ook een storm er bij, toen ik het verliet; ik werd aange-naam verrast. Het was nog vroeg; de slaperige *portière*, die zich niet scheen ontkleed te hebben, dommelde nog in haar grooten stoel. De dikke waard was nauwelijks wakker, en maar half gekleed.

»Mijne rekening!» zei ik.

»Mijnheer heeft goed geslapen?» vroeg de waard ontwijkend.

Ik wees op mijn opgezwollen handen, op mijn ontstelde gelaats-trekken.

»Ah! ma foi par cette chaleur!» zei de waard, de schou-
ders ophalende. »Mijnheer wil Parijs al verlaten?» ging hij voort.

»Ik kan hier niet blijven,» antwoordde ik, met eene diplomatieke
wending, die mij eer aandeed.

»Désolé, monsieur! Désolé!» zei de Franschman, zoo be-
leefd mogelijk glimlachende, en tien minuten later had ik de ellen-
dige overblijfselen van mijn lichaam, met mijn koffers, in een ruim
luchtig en voor Parijs zeer zindelijk vertrek van het Hôtel des
Étrangers, Rue Vivienne, overgebracht.

V.

DE BOULEVARDS. — EENE VERTOONING ALDAAR, OP 23 JULI 1852.

Nergens beter dan op reis vergeet men het onaangename van
het vorige oogenblik in het genot van het tegenwoordige, en in
gezelschap van mijn vriend van den vorigen avond, had ik reeds
lang vóór den namiddag den treurigen nacht, dien ik doorgebracht
had, vergeten. Wij hadden in den loop van den morgen vele der
merkwaardigheden van de stad in oogenschouw genomen, en be-
sloten den avond in de Groote Opera door te brengen, om eene
voorstelling van den Juif Errant bij te wonen. Het was ech-
ter door het noodlot beslist, dat wij op dien avond van 23 Juli
eene tooneelvertooning van geheel anderen aard zouden aanschouwen.

Wij traden namelijk uit de Rue Richelieu op de Boule-
vards, —

Maar, waarde lezer, gij moet nu eerst hooren, wat de Boulevards
zijn, als gij ze niet kent, — als gij ze echter wèl bezocht hebt,
kunt gij, desverkiezende, deze en de volgende bladzijden overslaan,
totdat ik met den afgebroken zin verder ga.

Verbeeld u een zeer breeden, effenen rijweg, evenals de Pruisi-
sche chausées, volgens de wijze van Mac-Adam bestraat, en
links en rechts omzoomd door eene rij schrale boomen en lanta-
ren-posten. »De boomen blijven zoo klein,» zegt mijn vriend,
»omdat zoodra ze groot genoeg zijn, men ze omhakt, om er bar-
ricades van te maken;» — en de geschiedenis der laatste jaren
bevestigt de waarheid van dit gezegde.

Tusschen de boomen en de zeer hooge huizen aan weerskanten
van den rijweg zijn zeer breede trottoirs van asphalt, hellende
naar de goot toe, aan den voet der boomen, en dus, zelfs bij,

regenachtig weder, spoedig opgedroogd en nooit modderig, wat echter al ras het geval is, met den rijweg, op een kleigrond aangelegd, die spoedig aan de voeten kleeft, en tevens zeer glibberig is. Winkel aan winkel, alleen door koffiehuzen, théâters en badhuizen afgewisseld, vertoonen hier geene mindere pracht, dan men in het Palais Royal ontwaart, terwijl de Boulevards natuurlijk veel uitgestrekter zijn en meer afwisseling opleveren. De Boulevards (1) loopen in een halfrond, van de kerk de la Madeleine, tot aan den Boulevard Beaumarchais, bij de Place de la Bastille, en het prachtigste gedeelte dezer verleidelijke oorden is de Boulevard des Italiens, waarop de Rue Richelieu uitkomt, als men deze straat verlatende, links om den hoek gaat.

Het is eene wandeling van een klein half uur, links van de Rue Richelieu afwaarts, naar de kerk de la Madeleine; — het is ongeveer driemaal zoo ver van de Rue Richelieu rechts naar de Place de la Bastille, waarop de Juli-kolom prijkt.

Deze Boulevards beginnen en eindigen op eene even eigenaardige wijze. De Juli-kolom is heden ten dage een grootsch, leerzaam gedenkteeken der frivoliteit en veranderlijkheid der menigte: een gedenkteeken eener gevallen dynastie, die zich verheven had door eene andere nauwverwante dynastie te helpen verdrijven, en die, weder door den gemeenschappelijken vijand van beiden werd opgevolgd. Het beeld der Overwinning, of liever van den Roem, staat schoon verguld boven op de gedenkzuil; de namen der slachtoffers van de revolutie van 1830 zijn op de pilaar gegrift. Deze satire van steen en ijzer perst den vreemdeling een vergeefflijken glimlach van minachting en medelijden af. Zoo ver mogelijk op de Boulevards van het gedenkteeken der staatkundige afwisselingen, staat de kerk de la Madeleine, naar het model van het aloude Parthenon gebouwd, — een Grieksche tempel, in eene Katholieke kerk herfschapen. Verheven en grootsch is het gezicht van buiten; schitterend en bont het inwendige, met gekleurd marmer, bont glas, verguldsel, snijwerk en schilderijen. Toen wij in deze kerk traden, was er geen dienst, en ik praatte met mijn vriend over de détails, die ons in het oog vielen. Wij praatten niet hard, maar wij fluisterden ook niet. »Messieurs, n'oubliez pas," zei ons een prachtig gekleede Suisse, »que vous êtes dans la maison de Dieu!" Zijne herinnering was noodig; want men kon dit toch licht vergeten, en zich eerder verbeelden in eene prachtige concertzaal te zijn, of in de voorzaal van een paleis, dan in een gebouw aan den godsdienst gewijd, en de korte

(1) Ik spreek hier alleen van de druk bezochte binnen-Boulevards, die den vreemdeling en den Parijzenaar tot lustoord verstrekken, en die niet alleen, zooals de overige Boulevards, ten noorden en ten zuiden der Seine, als straten gebruikt worden.

broek en de rijk geborduurde livrei van den dienaar in het Godshuis, brachten niet weinig bij tot de illusie, in weerwil van zijne wellicht niet ongepaste vermaning. Geheel anders is de indruk, dien de Dom te Keulen op mij maakte; het ernstige verhevene en imposante van den Gothischen bouwtrant is meer geschikt voor eene Christelijke kerk, van welke secte ook, dan de bonte versiersels van een gemoderniseerden, op zijn Fransch opgeschikten, Griekschen tempel.

Gaan wij van de Madeleine uit, rechts, den Boulevard van dien naam op, dan zien wij naast de kerk, tegenover ons de *Marché aux Fleurs*, en langzaam klimmende, komt men, langs winkels van minderen aard, langs tegen de muren uitgestalde prenten en boeken tot het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, en van daar verder, totdat men, aan het einde van den *Boulevard des Capucines* gekomen, de breede en schoone *Rue de la Paix* afziet, naar de *Place Vendôme*, waar zich de kolossale bronzen kolom, met het standbeeld van Napoleon gekroond, in de verte vertoont; aan den kant, waarlangs wij wandelen, heerscht de grootste drukte, die, naarmate wij verder komen, steeds toeneemt, evenals de pracht der winkels, de deftigheid der ontelbare *café's*, en de schijnbare fatsoenlijkheid der wandelaars. Van hier af, tot aan het einde van den *Boulevard des Italiens*, vindt men een tooneel, dat zeker zijn weerga niet heeft, en hetwelk, behalve door zijne weelde en rijkdom, den vreemdeling door de nieuwhed dubbel bekoort. Hier heeft men een handschoenwinkel, en in het eene venster er van, achter het spiegelglas, zit de werkman het vel uit te snijden, te naaien, of te pletten; nieuwsgierigen staan hem gade te slaan, en de geknevelde *artiste*, — want iedereen heet hier in zijn vak *artiste*, — aan het bespieden der menigte gewoon, gaat rustig en ijverig voort met zijn werk. Hoe hij dat kan, zonder op te kijken, is mij een raadsel; — daar gaat langzaam en deftig een op zijn Oostersch gekleede Moor, of een Griek, in zijn volkskostuum, voorbij, met eene elegante *grisette* aan den arm; een *Spathi*, pas uit Algiers aangekomen, die verwonderd rondgaapt, treft iets verder het oog, dat beurte- lings door rijke kostumen, schoone vrouwen, bonte uniformen en schitterende waren aangetrokken wordt; terwijl om de tien passen eene vreemde taal, Hollandsch, Engelsch, Duitsch, Spaansch of Italiaansch, als *solo*-partijen, bij het eeuwigdurende, doorloopende accompagnement in het Fransch, het oor treft.

Zoo wat om het twintigste huis heeft men een *café*, of een *estaminet*, of een *restaurant*, hetzij beneden, of *au premier*, en de overige verdiepingen van al die zes of zeven *étages* hooge gebouwen zijn druk bevolkt. Ontelbare kappers, *pédicures*, zelfs *manicules*, *dentistes*, die zich afficheeren door gouden lijsten, welke grijnzende, door een uurwerk zich bewegende

kakebeenen bevatten, met allerlei soorten van tanden, getuigen van de zorg en de moeite, welke de Franschen, evenals de Engelschen van alle klassen, voor die lichaamsdeelen dragen, welke eenigszins stiefmoederlijk in Nederland behandeld worden, vooral door den burgerstand. Kleedermakers, modisten, magazijnen, volgens hunne eigene beschrijving »des spécialités," van hemden, kousen, schoenen, en al wat tot het gemak of de weelde des levens kan bijdragen, vormen een keten van boeiende oogpunten, waarvan men zich niet gemakkelijk losscheurt.

Maar daar zijn wij nu eindelijk weder, waar wij wezen moesten: ik trad namelijk met mijn vriend uit de Rue Richelieu op den Boulevard, om een oogenblikje aan den Café du Cardinal, op den hoek van de straat, te rusten, eer wij naar de Opera gingen.

Men zit daar allerheerlijkst, — niet in de twee groote met spiegels en marmeren tafels rijk versierde zalen, met het gezicht op de opgeschikte, nuffige dames du comptoir, die zich druk onderhouden met de habitués van het café en toch geen oogenblikje het boekhouden vergeten, of het oog afwenden van de talrijke knechts, die werk hebben om de menigte gasten te bedienen; maar wij nemen plaats aan een der ronde tafeltjes op den trottoir voor het huis, en met eene sigaar en eene demi-tasse slaan wij op ons gemak het steeds toenemend gewoel gade. Langzamerhand schijnt het alsof de straat al de wandelaars niet meer bevatten kan; de ramen der eerste, der tweede, der derde verdiepingen gaan open, en zijn met heeren en dames en volk van allerlei aard dicht bezet; nog hooger spreidt zich de drukte uit; zelfs tot aan de mansardes is alles vol; hoofd boven hoofd vertoont zich in alle vensters. »Wat is er toch te doen?" vroeg ik. Men verwacht den Prins-President uit Straatsburg terug. Hij zal wel over een uurtje hier voorbijrijden; reeds staan de troepen aan weerskanten van den rijweg, waarvan alle rijtuigen nu verwijderd zijn. Man aan man zijn de soldaten geschaard. Van de Embarcadère van den spoorweg van Straatsburg tot aan het Paleis van het Elysée, sedert drie uur hedenmiddag, is het geheele garnizoen van Parijs onder de wapenen, hier en daar geplaatst in de brandende zon. Een lange korporaal, over wiens schouder ik tracht te kijken, klaagt bitter over dezen dienst. »Et la gloire?" zeg ik tot hem. De korporaal haalt de schouders op, en ik begreep, dat het Fransche militair verbasterd is. Wij slenteren verder onder de menigte. Men zou zich verbeelden kunnen, dat in plaats van den gevreesden Dictator van 2 December, men een geliefden, sedert jaren geëerbiedigden vorst wachtende was; men hoort, men ziet niets dan vreugde en opgewondenheid. De militairen, die eenige maanden geleden het volk aan alle hoeken fusilleerden en vervolgden, staan nu met de burgers op den best mogelijken voet. De grootste beleefdheid heerscht er van weerskanten. De burgers drin-

gen door de gesloten rijen, die zich gewillig openen, om de »Pékins'' over de straat te laten steken. De soldaten praten en schertsen luid met degenen, welke achter hen staan. Zij klagen hoe langer hoe meer over het lange staan in de hitte, en de Vivandières met haar tonnetjes bier, coco en door de zon lauwwerdig water hebben het druk. De Sergents de Ville met hun steken op, blauwe rokken en witte broeken en degen op zijde, wandelen door het gewoel, alsof zij er niets te maken hadden, en op weg waren naar een hof-diné. Dit is alles wat men van de politie ontwaart; dat er echter ontelbare Mouchards onder het volk rondzwerven, die een scherp gehoor en een waakzaam oog hebben voor alles, wat er gebeurt, kan men licht begrijpen uit de groote voorzichtigheid, waarmede men hier, evenals op alle publieke plaatsen, vermijdt over de staatkunde te spreken. »Quand on n'a pas ce qu'on aime, il faut aimer ce qu'on a,» is eene spreekwijze, die men nu telkens hoort herhalen, en is wezenlijk, tenminste uiterlijk, de regel volgens welke de Parijzenaars tegenwoordig hun politiek gedrag schijnen te wijzigen.

Het bloedvergieten, de schending van een plechtigen eed, de algeheele vernietiging van alles wat op vrijheid of zelfstandigheid gelijk, schijnt vergeten te zijn. Men leeft voor het oogenblik; men geniet den zonneshijn; men verheugt zich in het schitterend gezicht der troepen, die toch gereed zijn op den eersten wenk, die blanke wapens tegen de bevolking der hoofdstad te keeren, en het geheele leven in het rond is zoo wegslepend vroolijk en aangenaam, dat het moeielijk is zich te herinneren, dat een enkele dag genoeg is, om nieuwe moordtooneelen te veroorzaken, en met jammer en ellende, in plaats van met jubel en gezang, het oor te vervullen en het oog te verschrikken. Er is iets kinderachtigs ook in het Fransche volk, »onder hetwelk alle volwassen menschen kinderen, en alle kinderen volwassen menschen schijnen te zijn,» dat, als men er over nadenkt, hoogst pijnlijk is. Overal onder de menigte hoort men niets dan uitroepen van vreugde of genoegens, als tusschen de rijen soldaten, ordonnancen voorbijgalopperen in prachtige uniformen, of hoofdofficieren, met een schitterenden staf, langs de gelederen rijden.

»Sont ils beaux!» »Est il décoré, celui là!» zijn herhaalde verzuchtingen, die door den toon, waarop ze geuit worden, eene geheel andere beteekenis hebben, dan dergelijke uitroepingen onder het volk van andere landen. Het is geene bloote bewondering van het schitterend kostuum, het is een diepe eerbied en opzien tegen de bonte pakken en glinsterende decoraties, eene ontwakende geestdrift voor de theatrale vertooning, de levendige uitdrukking van het gevoel, dat zoo echt Fransch is, en zoo treffend beschreven wordt door La Bruyère als hij zegt: »Tel qui entend rouler le tambour, se croit né Général.» Wat mij als het

bespottelijkst van alles voorkwam bij deze gelegenheid, was het denkbeeld, dat Frankrijk nog eene Republiek heet. Alles, dat kon men zien, was tot den triomphalen intocht van Lodewijk Napoleon voorbereid, die als zegevierende veldheer, door vijftig duizend man onder de wapenen en door de helft der bevolking der hoofdstad, luisterrijk ontvangen zou worden na eene afwezigheid van geen acht dagen, gedurende welke hij -- den spoorweg naar Straatsburg geopend had! Indien hij de wereld veroverd had in dezen tijd, had men hem niet met meer luister kunnen afwachten. Ik liep in mij zelve lachende rond. Het zou mij niet verwonderen, als er vele Parijzenaars waren, die ook lust tot spotten gevoelden, en die even zoo min als ik het durfden toonen, want tusschenbeide, hoe groot de angst, hoe diep geworteld de schrik ook zij voor verklikkers, hoort men enkele woorden, of gezegden, die de onderdrukte ontevredenheid te kennen geven. Ik lachte met een Fransman over de rol, welke zij als Republikeinen speelden. — »Monsieur,» zeide hij, »nous avons une république, mais nous n'avons pas de républicains.» »Of beter gezegd,» hernam ik, »vous avez l'empire, pour le moment, sans empereur.»

En waarlijk, geen volk van Europa is wellicht ongeschikter voor den eenvoudigen, burgerlijken, republikeinschen regeeringsvorm, dan de Fransen, die zonder uiterlijke vertooningen van pracht en macht niet bestaan kunnen; die het aristocratische in uiterlijk en vormen aanbidden, en die heden even gaarne den vergulden roofvogel, het echte zinnebeeld van het despotisme, naloopen, als zij vroeger om den vrijheidsboom dansten en zongen.

En de Prins-President, — toont zijne menschenkennis door het volk, dat hij beheerscht, overeenkomstig deszelfs karakter te behandelen. Zijne aankomst, tegen vier uur aangekondigd, had slechts na zes uur plaats; het was over zeven, toen de stoet de Boulevards bereikte. Vooraf gingen weder eene ontelbare menigte soldaten, infanterie met zak en pak, lansiers met vlaggetjes rood, wit en blauw, de kleuren geheel en al geschikt als de Hollandsche vlag; dan weder voetvolk, dragonders, kurassiers en de Garde Républicaine, met hooge berenmutsen, en overigens wat van de Nederlandsche rijdende artillerie in het uiterlijk hebbende, met de pistool in de hand, — dan weder eenige rijknechts in prachtige livrei, en eindelijk in een open calèche met vier paarden, door postiljons bereden, de Prins-President, met den Generaal St. Arnaud, minister van Oorlog, en twee andere groote personages naast en tegenover hem. Het rijtuig reed stapvoets, en ik was nu goed in de gelegenheid om Lodewijk Napoleon, die natuurlijk in groot uniform was, te zien. Want hij stond in zijn rijtuig op en groette onophoudelijk rechts en links, terwijl de troepen het geweer präsenteerden en men overal kreten van »Vive Napoléon!» »Vive l'Empereur!» vernam. »Het zijn dezelfde

claqueurs, zegt men," fluisterde mij mijn vriend in het oor, »die men naar Straatsburg zond, om den President te applaudiseeren." — Van President, of Republiek was er geene sprake, — dat begrijpt men. De Prins zag er vermoeid, doch goed uit. Door de zon verbrand, met zware knevels en impériale, volmaakt gelijkend op de portretten, die men van hem heeft; zijn bewegingen waren vriendelijk en beleefd; de uitdrukking van zijn gelaat was streng, en scheen mij zelfs somber toe.

Zijn rijtuig was gevolgd door eene reeks van open koetsen, al de notabiliteiten der regeering bevattende, waaronder ook natuurlijk eenige geestelijken en de aartsbisschop van Parijs zich bevonden. Het was een prachtig gezicht, en een talrijke staf te paard, waaronder men alle mogelijke uniformen onderscheidde, de luidklinkende muziek der verschillende regimenten, die den stoet volgden en zich aansloten, als die voorbij was, volmaakten eene vertooning, die, wat uiterlijken glans en wezenlijke nietigheid aangaat, onovertreffbaar was.

»Het is nu te laat geworden om naar de Opera te gaan," zei mijn vriend. »De decoraties daar zouden tegenvallen na deze representatie, die wezenlijk allerprachtigst is, als gij u herinnert met hoe weinig glans Lodewijk Napoleon als gevangene zijn eersten tocht naar Straatsburg eindigde!"

VI.

EENE VOORSTELLING IN DE GROOTE OPERA. — NIET WAT MEN ER HOORT, MAAR VOORNAMELIJK WAT MEN ER ZIET. — EEN MEESTERSTUK DOOR EUGÈNE SCRIBE, MEMBRE DE L'ACADÉMIE FRANÇAISE, OP MUZIEK GEZET DOOR AUBER, MEMBRE DE L'INSTITUT.

Ik ben hedenavond, zonder oponthoud van eenigen aard, over de gisterenavond zoo drukke Boulevards gekomen. Ik ben in de Opera geweest; den geheelen avond door in Memphis of Parijs, — ik weet zelf juist niet waar.

Mag ik het genoeg hebben, waarde lezer, eenige kennissen, die ik daar pas gemaakt heb, aan u voor te stellen? — Het zijn interessante menschen, en hoe talrijk ook, geloof mij, het zal u niet berouwen hen ontmoet te hebben; dus: de heer Ruben en zijn zoon Azaël, rijke landedellieden uit Champagne, — of het kanton Gessen, zooals gij verkiest, met freule Jephthèle, de nicht dezer heeren, geëngageerd met Jonker Azaël. Verder, hier aan mijne rechterhand, de heer Amenophis, met de bekoorlijke Nefte,

beiden uit Memphis, echte Parijzenaars, — menschen, die de wereld gezien hebben, — dat kan ik u verzekeren, evenals die deftige, grijze roué links, de eerwaarde heer Bocchoris, hoogepriester in den tempel van Isis, gevolgd door Manetho (wellicht de man der Egyptische dynastieën), en Sethos, beide priesters (maar volstrekt geen eerwaarde heeren) van minderen rang. — Gij ziet, zij maken plaats en wijken beleefdelijk rechts en links, terwijl ik u de betooverende Lia voorstel, die, gevolgd door eene geheele bende van even bekoorlijke schoonen, met beenen en armen, — vooral met de eerste, — alles en nog veel meer weten uit te drukken, wat wij, gewone stervelingen, alleen met de taal moeten doen. Deze jonge schoone is het hoofd der Almées, die haar volgden. Op een erbidigen afstand staat, met de handen op de borst, voor u te buigen Nimrod, niet de aloude jager, maar de Conducteur van den Omnibus, — ik bedoel der Caravane, — tusschen Memphis en de ban-lieus. Achter hem ziet gij eene geheele foule van Almées, kameeldrijvers, Grieken, Egyptenaren, Assyriërs, herders, priesters, stedelingen en landbewoners, allen in de prachtigste, streng historische kostumes; alleen de danseuses en de overige dames, behalve freule Jephthè en de schoone Nefte, dragen eenigszins korte rokken, — uit beleefdheid jegens de Parijzenaars, en hebben ook haar sluiers, óf afgelegd óf teruggeslagen, zoodat gij waarlijk verblind staat, aangenomen gij niet geheel en al van steen zijt, door al de bekoorlijkheden, welke, — ja, welke zoo kwistig ten toon gespreid worden.

Maar als het bloote gezicht van zooveel schoonheid u bekoort, hoe zal het u gaan, als uw oor getroffen wordt door de heerlijke basstemmen van Ruben en Bocchoris; als Jephthè en Nefte's bekoorlijkheden door de welluidendheid van haar gezang verhoogd worden; als de aanvallige Lia voor hare betooverende omgeving in een pas seul monologiseert; of met haar dansende nimfen, zonder één woord te zeggen, in druk gesprek gewikkeld is? Als de obelisk van Luxor op de Place de la Concorde u geboeid heeft, wat zult gij zeggen van den tempel Isis, van de prachtige stad Memphis, van het kanton Gessen, — in één woord, wat zult gij zeggen van L'enfant Prodigue, geschreven door Eugène Scribe, de l'Académie Française, gecomponeerd door Auber, Membre de l'Institut, — en eindelijk opgevoerd, door de eerste zangers, met de meeste pracht in decoraties, kostumes en dansen, in de groote Opera te Parijs!

Mijn hemel, wat zijt gij koel! — Gij weet niet, wat gij zeggen zult? — Wij zullen het einde afwachten. — Kom gekheid! — wees opgewonden; daar is het libretto! zie het eventjes in, terwijl men de ouverture afspeelt; want die zal u niet boeien, in weerwil van de juistheid van het spel der tachtig muzikanten in het orkest; er is niets aan.

Het bevalt u niet, dat de parabel uit de Heilige Schrift bij wijze van motto boven den tekst van het libretto staat?

Hm! de zaak is wat leelijk te verdedigen, dat is waar; — maar, bid ik u, denk toch aan de mysteriën van de middeleeuwen! waar men, — — Nu ja; — maar dat was altijd eene vertooning, die hoe verkeerd ook, dienen moest om godsdienstige gevoelens bij het volk te ontwikkelen, en de Opera dient alleen om de danses zoo veel mogelijk te vertoonen, en —

— Maar het scherm gaat op. Wij zijn in het kanton Gessen, niet ver van Parijs, waar papa Ruben met nichtje Jephthè zich eenigszins ongerust maakt over het uitblijven van Jonker Azaël, op wien zij in den tuin wachten, om aan tafel te gaan. Eindelijk, na aan papa den tijd gegeven te hebben zijne ongerustheid in eene aria en cavatine behoorlijk uit te drukken, treedt Azaël op, gevolgd door Amenophis en Nefté, die op reis zijn naar Parijs — ik meen weer Memphis, — en die den nacht willen doorbrengen op het buitentje, — dat is, onder »la tente hospitalière” — van den rijken banker, of cultivateur, Ruben.

Zij worden allerliefst ontvangen, met echt Fransche, of Egyptische beleefdheid, — alleen begrijpt freule Jephthè, die voor een landmeisje nogal zeer scherpzinnig is, dat Nefté op den duur een eenigszins gevaarlijk personage voor hare liefde en rust kan worden; en als Azaël aan zijne »douce fiancée” verzekert:

»Toi seule dans l'absence occupes ma pensée!”

vraagt het schelmsche Jodinetje dadelijk: »Pas d'autres?” — waarop natuurlijk Azaël, met een triller, »Non vraiment!” betuigt. Er is eene diep gevoelde poëzie in dit alles, een lid der Fransche Academie waardig; maar het is niets bij wat wij verder ontmoeten zullen.

Ruben met zijn gasten gaat aan tafel, waar de gesprekken nogal over onverschillige onderwerpen loopen: — »Gij gaat naar Memphis?” — »Eene mooie stad!” — »La reine des cités!” zegt Nefté. »Maar toch niet zoo mooi als de vlakten van Champagne!” zegt de onschuldige Jephthè. Nefté, die altijd door met Azaël, als eene echte Memphisiëne coquetteert, zingt eene aria, waarin zij nu het leven te Parijs beschrijft, waar

»L'oeil admire,
Le coeur désire;
Tout respire
La volupté,”

terwijl zij (con furore) er bij voegt:

»Les danses animées,
De vos âmes (!) charmées,
Vont attiser les feux!”

wat de natuurlijke uitwerking heeft, dat

»Sur ce rivage

L'air est si doux,
 Que le plus sage
 Dit avec nous:
 Pour seul ministre
 Prends le plaisir!
 Au son du sistre
 Il faut jouir!"

Amenophis, die tot dusver meer gegeten dan gezongen heeft, verzekert echter, om Nefte's beschrijving van Memphis klem bij te zetten :

»C'est là que l'on sait vivre,
 C'est là qu'on est heureux!"

Een zoo karakteristiek Egyptische uitroep, dat men haast in verzoeking komt te gelooven, dat de heer Scribe op een zeer trouwewijken voet staat met bovengemelden obelisk, die hem allerlei dingen van de Egyptenaren verteld heeft, welke andere menschen niet weten.

Na het souper gaan de gasten op de meest poëtische wijze naar bed, terwijl Azaël een sigaartje opsteekt, of liever met papa een duo zingt, en met behulp van Jephthèle, die hem gaarne die vreugde gunt, na eenige zwaarigheid den ouden heer overhaalt, hem naar Parijs te laten vertrekken, om diens handelsbelangen aldaar waar te nemen, die anders door zijn homme d'affaires, zekeren Jerobeam, bestuurd worden.

De oude heer geeft zijne toestemming, dat moet men bekennen, met tegenzin; maar hij geeft ook een talrijk »escorte qui porte, sous tes ordres, mon fils, une part des trésors pour toi seul amassés!"

Waarop de jonge provincial, met eene echte Parijsche buiging hem antwoordt:

»O mon père! je vous rends grâce!
 C'est trop!"

Maar hij weigert toch niet het geld mede te nemen, evenmin als de sjerp, un gage d'amour, die Jephthèle van haar eigen dun middeltje loswindt, om ze op zijn Egyptisch aan haar fiancé mede te geven.

Men neemt teeder afscheid van elkaar; men is aan het einde van het eerste bedrijf, en Azaël, in gezelschap van Amenophis en van die verleidelijke Nefte, neemt plaats op zijn kameel, in den achtergrond, om met dezen convoi de grande vitesse naar Parijs-Memphis te gaan.

Zoodra het scherm bij het begin van het tweede bedrijf opgaat, is men te Memphis, op de Boulevards, en links is het Café du Cardinal, vóór hetwelk een tafeltje gereed staat voor Azaël en zijn vrienden, vlak tegenover den tempel van Isis, aan de rechterhand van den toeschouwer. Azaël stijgt uit zijn coupé, eene

boot op den Nijl, altijd vergezeld door Amenophis en Nefte, met wie hij nu op een zeer vertrouwelijken voet schijnt te staan; want terwijl het volk (het is in den kermistijd), door elkander woelt en dans en zingt, vertrouwt Azaël aan Amenophis:

»Oui j'ai fait en trois mois des progrès à Memphis!» en fluistert tevens zijne dame in het oor:

»Et ton amour, Nefte!»

Waarop de kuische schoone hem waarschuwend antwoordt:

»Prenez garde! — Mon frère

Nous observe!»

En Azaël lachend herneemt:

»Qu'importe! Il est de mes amis!»

Waardoor de opmerking van dezen quasi broeder Amenophis, — »Comme dans nos cités la jeunesse se forme!» ten volle gerechtvaardigd wordt.

Inmiddels verschijnt de stier Apis, vergezeld door Bocchoris en zijn volgelingen, en de heer Scribe, die geene gelegenheid heeft op het tooneel ophelderende noten te laten voorzingen, geeft ons in zijn libretto, aan den voet van p. 12, de volgende geleerde conjectuur:

»Le Boeuf Apis est une des incarnations d'Osiris, qui présidait à l'agriculture. Telle est probablement et sans qu'on se doute de sa haute antiquité, l'origine de la cérémonie qu'on célèbre encore de nos jours, en Carnaval: LA PROMENADE DU BOEUF GRAS!»

Tot aan de hoofdletters toe, waarin de laatste woorden gedrukt zijn, is alles een uitvloeisel van het vruchtbare brein van het geachte lid der Académie de France, en gij zult het mij dus vergeven, indien ik niet meer onderscheid zie tusschen Memphis en Parijs, als hij tusschen Apis en den gemesten Os.

Het Egyptische volk op het tooneel ergert zich zeer, dat de Nijl niet wassen wil zooals het behoort, terwijl de onnoozele halzen er onder den hoogepriester omgeven en hem daarover ondervragen.

Bocchoris »chante sans leur répondre;» eene aria, die met het Egyptisch refrein eindigt:

»Que tout est bien ici bas,

Quand on sort d'un bon repas!»

Eindelijk geeft hij hun toch de belofte van spoedige hulp, en het Egyptisch volk, dat echt Fransch is ten dien opzichte, zingt onmiddellijk:

»Honneur au sage Bocchoris!

L'élus, le favori d'Isis!»

Deze Elu van het Fransch-Egyptisch volk betoont hoezeer hij deze gunst verdient, evenals andere Elus, door het volk zoo veel mogelijk voor den gek te houden, en zoekt de schoone Nefte over te halen, hem in den tempel van Isis, evenals vroeger, te bezoe-

ken, en klaagt er over, dat zij zulks in zoo langen tijd niet gedaan heeft; terwijl hij er bijvoegt, als waardige priester, zoo niet van Isis, tenminste van eene andere godin:

»Vous y rendre en secret est pourtant si facile!

Grâce à cet escalier, habilement masqué, —

Ce passage inconnu, que je vous indiquai."

Men begrijpe de verontwaardiging der schoone Nefte! — die hem bedankt, sedert men de grisettes uit het Chateau-Rouge,

»Les danseuses du Delta"

tot die, — mysteriën toelaat. Vooral is hare ijverzucht gaande gemaakt door de schoone Lia,

»Aux regards langoureux, aux danses si légères," die op dit oogenblik op het tooneel verschijnt en aan Bocchoris, met eene bekoorlijke naïveteit in haar pas, volgens het libretto belooft, »qu'elle sera exacte au rendez-vous," dien hij haar geeft »pour ce soir! à minuit!"

De waardige prelaat keert nu in den tempel terug, en Lia danst een *pas-seul* voor Azaël, die, evenals het halve publiek, verrukt is, en haar allerhande schoone bijouteriën aanbiedt, die zij echter versmaadt, terwijl zij hem de sjerp van Jephthè ontfutselt, hoewel hij haar verzekert, dat het een »*gage d'amour*" is, dat hij behouden wil. Maar de schoone *danseuse* fluistert hem in het oor, door middel van eenige zeer kunstige sprongen, dat hij deze herinnering aan zijne Jephthè alleen terug krijgen kan, als hij ze zelf bij haar komt halen!

»Ah! — viens le prendre!

A-t-elle dit... courons!"

En hij is op het punt haar te volgen, als de schoone Nefte hem terughoudt, en hem voor het oogenblik uit de strikken van Lia's sjaal-dans rukt, om hem des te vaster in haar eigen net te knopen. — Men neemt plaats aan de tafel en speelt, en Lia, die niet begrijpt waarom Azaël haar niet volgt, slaat het hooge spel gade, waarbij de zeer afgetrokken landjonker schatten verliest. Kunt gij niet gissen wat volgt? Lia's eergevoel kan niet dulden, dat Azaël bedrogen wordt; zij kijkt steeds ongezien over zijn schouder; eindelijk: »*arrétant de sa main les dés dont se sert Aménophis, elle s'en empare et montre à Azaël, qu'ils sont plombés!*"

Ja, vriend, het is zoo; deze oude Egyptenaren zijn niets anders dan »*des Grecs*," en Azaël is natuurlijk woedend, vooral daar Lia hem bij deze gelegenheid ook te kennen geeft, — ditmaal meer met de handen dan met de voeten, — dat Nefte de zuster niet is van Amenophis — en »*portant la main à son coeur, elle semble dire: L'AMOUR SEUL LES UNIT!*"

Er volgt, dat spreekt vanzelf, een hevige twist tusschen de twee dames en de twee heeren, waarbij de roulades van Nefte en

»une double pirouette" van Lia bijzonder treffend zijn; het einde van het lied is, dat Nefté en Amenophis »disparaissent par le fond," terwijl Azaël, in den pavillon à gauche, Lia ophoudt en voor haar voeten valt.

Wees nu voorbereid op iets verbazend aandoenlijks en verrassends. Ik zal den heer Scribe zelven laten spreken.

»Il paraît dans ce moment un vieillard appuyé sur une jeune fille et s'avancant lentement au milieu de la place. Tous deux portent le costume des Hébreux."

Wederhoud uw tranen als gij kunt! — het is Ruben, die zijn zoon, — het is Jephthé, die haar verloofde zoekt!

De oude heer schijnt eenigszins versuft te zijn. In plaats van zich bij de politie te vervoegen, vraagt hij aan alle menschen, die hij ontmoet, of zij zijn verloren zoon ook gezien hebben, en wordt met die minachting behandeld, waarmede men te Memphis een provincial en een Jood altijd behandelt; onder andere menschen, die hij naar Azaël vraagt, bevindt zich ook deze zelf, die zijn gezicht zorgvuldig in zijn *Almaviva* verbergt en tot antwoord geeft:

»Il n'existe plus!"

Ruben verbergt natuurlijk het gezicht in zijn handen om te weenen, en om Azaël de gelegenheid te verschaffen tegen Jephthé te knipoogen en haar te verzoeken den ouden heer in zijne onwetendheid te laten, en hem zelven een rendez-vous te geven:

»Au bord du Nil, et sous le grand palmier
Voisin du temple!"

Men begrijpt dat Jephthé geen oogenblik aarzelt, om dezen bescheiden wensch te voldoen, en de beide vreemdelingen gaan naar hun logement terug, terwijl Nefté Azaël komt halen, om hem mede in den tempel te nemen, en hem te bewijzen, dat ook Lia even, ja — even kuisch en getrouw is als zij zelve. Het tweede bedrijf is uit; als het u niet verveelt, moeten wij ook nog de overige bedrijven zien; ik zeg zien, en niet hooren, omdat het laatste niet noodig is, — ten minste er is zeer weinig in de muziek, dat u eenig genoegzaam aandoet: ze is doorgaans even dun als de gewaden der *Almées*.

— Weet gij, dat ik dankbaar ben, dat wij geen Hollandsche dames bij ons hebben? — Wij moeten het Heiligdom bezoeken, »réservé aux mystères d' Isis," en ik weet niet, of het haar zou stichten, om in deze godsdienstige plechtigheden ingewijd te worden.

— Welk een prachtig zinverbijsterend tooneel vóór ons! — Op den achtergrond eene zeer breede en hooge trap leidende naar een ander gedeelte van den tempel, dat door zware draperieën afgesloten is; op de trap liggen, zitten en staan »les initiés aux mystères," zijnde voornamelijk dames in zeer korte rokken en

zeer lage japonnen, die door haar gebaren eene zekere verheuging aan den dag, of aan den nacht, leggen, die niet geheel en al van godsdienstigen aard schijnt. Rechts op den voorgrond zitten Bocchoris, Manetho, Canope en Lia, »couronnés de fleurs,» aan tafel. Men danst er om heen; men zingt een koor met het refrein:

»Et buvons les vins exquis
Réservés pour Osiris!»

Lia staat op en wil dansen, »et comme accablée par la fatigue et l'ivresse elle chancelle et tombe sur le canapé à droite.»

Zij ligt er in zulk eene aanvallige houding, dat haar volgelingen verrukt zijn, en haar in de elegantste poses omgevende, zingen:

»O beauté piquante!
Divine bacchante, enz.,»

terwijl, vriend Bocchoris, die waardige geestelijke, »déjà étourdi par le vin,» er tusschen in broemt:

»Mystères ineffables
Du vulgaire incompris!
En secret sur nos tables
MANGEONS le boeuf Apis!»

Dit dronkenmansdenkbeeld van den heer Scribe, — ik meen van Bocchoris, — dient tot inleiding voor de dronken houding van het geheele gezelschap, dat langzamerhand met zingen, dansen en drinken uitscheidt en in slaap raakt, bij welke gelegenheid de hooge trap op den achtergrond en de sofa's en kussens op de avant-scène vooral strekken om de bekoorlijke gestalten der dames te doen uitkomen, welker schoonheid en toilet den smaak der Egyptische priesters zeer veel eer aandoen en niets te wenschen overlaten.

Wij komen nu tot een meesterlijken zet van den heer Scribe; gij zoudt wellicht genegen zijn te vergeten, dat gij in een tempel waart? — Dit begrijpt hij: dus is het eerste woord, dat Nefte zingt, als zij met Azaël aan de hand door een zijdeurtje binnentreedt:

»Des prêtres de Memphis,
C'est l'asile sacré!»

»Maar houdt u stil!» gaat zij voort, »want als men u ontdekt, zijt gij des doods!» — Wat zijdelings bevestigd wordt door Bocchoris, die in den slaap weer zingt:

»Mangeons le boeuf Apist!»

Wat Azaël zich natuurlijk niet behoeft aan te trekken.

Het doel van dit bezoek van Nefte met Azaël in den tempel, is om hem te overtuigen van de lichtzinnigheid van Lia, iets waaraan Azaël tot dusver niet heeft kunnen gelooven, daar de Almées wegens hare getrouwheid steeds bekend waren. Als hij zijne nieuwe beminde in de armen van Bocchoris op de sofa slapende vindt,

kent zijne woede dus geen grenzen, en hij roept uit, met begeleiding van het orkest:

»Ah! tant de perfidie égare ma raison!

en wekt door zijn onbeleefd geschreeuw al de aanwezigen, die ten hoogste verstoord zijn, dat een oningewijde het waagt, het heiligdom te schenden door zijne tegenwoordigheid. Men dreigt hem met den dood; maar hij koopt dien af, door de belofte van zich te bekeeren, en zich te laten inwijden, en men sleept hem voort, om de voorbereidende plechtigheden te ondergaan.

Men meldt bij deze gelegenheid den hoogen priester, dat de Nijl steeds vallende en het volk steeds morrende is, en Bocchoris, die eenigszins knorrig schijnt, dat men hem uit den slaap heeft opgewekt, antwoordt eerst:

»Que veut-on que j'y fasse?»

Maar is tevredengesteld zoodra hij verneemt, dat men slechts een slachtoffer vraagt, dat in het water moet geworpen worden. Hij zegt dus, volgens het libretto, »avec bonhomie:»

J'y consens volontiers!»

en men brengt hem Jephthè, — die men onder den palmboom, op Azaël wachtende, gevonden heeft, — als het offer door Isis aangewezen.

»Qu'elle est jolie!»

roept Bocchoris uit, en en galant homme, besluit hij, zoo vele bekoorlijkheden niet aan den Nijl te verspillen. »Men late mij alleen met het slachtoffer,» zegt hij, »ik moet haar aan de Goden wijden!» en een tête à tête begint van eenigszins vertrouwelijken aard.

Hij verzekert Jephthè van zijn hoogachting en van zijn wil en zijne macht om haar te redden, en deze natuurlijk zeer dankbaar voor zijne beleefdheid, en zijn grijs hoofd in aanmerking nemende, antwoordt:

»Séparée hélas de mon père,

C'est vous qui le remplacerez!»

»Qui? Moi? Pas tout à fait!» — herneemt Bocchoris, »avec dépit, en hij is bezig met haar op eene zeer duidelijke wijze zijn bedoelingen te verklaren, die hare goedkeuring echter niet verwerven, als hij gestoord wordt door Azaël, die als gesluierde Neophyte optreedt, en na eenige aarzeling Jephthè herkend hebbende, haar ter hulp snelt, en met eene blikken bijl, die hij van een altaar opneemt, Bocchoris en zijn verdedigers verdrijft. Hij zoekt nu met Jephthè te ontsnappen, maar kan de geheime deur, door welke hij binnengekomen is, niet meer vinden, en de toestand der geëngageerden wordt eenigszins netelig. Gelukkig echter verschijnt Lia weer op het tooneel, eene dea ex machina, met haar Almées, en Jephthè als danseres verkleed, wordt door haar gered. Azaël blijft terug; waarom weet men niet juist, daar hij best mede-

zou kunnen gaan; maar dan zou het stuk uit zijn en dat is het nog lang niet, hoewel wij tot het vierde bedrijf gekomen zijn; want tot slot van het derde, wordt Azaël door de priesters gegrepen, en door Bocchoris als offer aangewezen, om in den Nijl gesmeten te worden, — wat hij ook zekerlijk verdient, — niet waar?

»Tin, tin, tin, tin, tin!

Voici le matin!

is het zeer dichterlijke begin van het vierde bedrijf. Dat Tin, tin, tin, verbeeldt het geluid der klokjes, welke, zooals de heer Scribe weet, de kameelen om den hals dragen, en wij hooren dit lied aan den rand der woestijn zingen door Nimrod en zijn kameelhoeders, onder welke jonker Azaël letterlijk »verzeild» is geraakt, want hij is door Nimrod uit den Nijl opgevischt, en tot slaaf gemaakt, en hoedt nu kameelen in plaats van de minder dichterlijke zwijnen van de parabel. Eigenlijk echter hoedt hij de kameelen niet, want hij slaapt, en »ce fainéant,» zooals zijn meester hem te recht noemt, wordt onzacht door den grooten Nimrod met den stok uit zijn sluimer opgewekt. Hij moet aan het werk en zoodra hij van het tooneel af is, treden Nefté en Amenophis weer op, die opnieuw op reis zijn en postkameelen besteld hebben bij Nimrod. Nefté verzekert:

»De Memphis et de Babylone

Je fuis la splendeur monotone,»

en dat zij het genoegen elders gaat zoeken, wat haar niet ontbreken zal, daar:

»C'est la beauté,

C'est la volupté,

Qui règnent sur terre,»

en dus heeft zij ook onbetwistbaar gelijk, als zij verder uitroept:

»Sages courbez la tête!

Roistombez à genoux!

Toujours la plus coquette

Triomphera de vous!»

Niemand zal het hart hebben het echt Egyptisch gevoel dezer twee laatste regels te betwisten, die ook zoo poëtisch schoon zijn!

Inmiddels komt natuurlijk Azaël, wat ik straks vergeten heb te zeggen, als slaaf gekleed, terug, en daar Amenophis hem niet herkent, spreekt hij hem tamelijk barsch aan en beveelt hem:

»Ote-nous ces manteaux, et défais nos sandales!»

wat hij ten spoedigste wenschtedaan te krijgen, om de raffles van den simoum, die opkomt, te ontgaan. — Men ziet dus, dat het verkeerd is, als men geloof, dat de Oosterlingen zich zooveel mogelijk instoppen als die gevaarlijke wind zich verheft. De obelisk heeft weder den heer Scribe dienaangaande geheel anders ingelicht!

Azaël, die wel voor stalknecht moet spelen, wil echter volstrekt geen schoenen poetsen, en dit heeft een herkenningstoonel ten ge-

volge, gedurende hetwelk hij op eene hardvochtige wijze door zijn vroegere vrienden bespot wordt, die eindelijk vertrekken, terwijl Nefte, op het oogenblik, dat zij weggaat, hem minachtend teruggeeft,

»Ce gage précieux,

de sjerp van Jephthé!

Men begrijpt hoe Azaël door het gezicht van dit aandenken getroffen wordt, dat overigens reeds half versleten is; want hij zingt met tranen in de stem:

»Pauvre et simple parure,
Si modeste et si pure, —
De moi vient ta souillure!

en zich verder aan allerhande bedroefde herinneringen overgevende, valt hij in zwijm, -- neen, — in slaap!

In den slaap droomt hij, en wij zien zijn droom op het tooneel. Het spreekt vanzelf, dat hij van het vaderlijk huis droomt, en dat hij het dal van Gessen in den dut wederziet; maar het spreekt niet, dat het bij die gelegenheid voor den heer Scribe noodig was weder een weinig te profaneeren en, om het zachtste woord te gebruiken, men moet zich ergeren als:

»Azaël voit apparaître l'ange qui servit de guide autrefois au jeune Tobie," en die hem nu den weg van het einde van het vierde bedrijf naar huis wijst.

Het vierde bedrijf begon met den morgen, het vijfde begint met den avond; welke vruchtbare verbeelding heeft toch die heer Scribe!

»Amis, voici le soir,
La journée est finie!"

Deze syllogismen zingen de dienaren van Ruben, want wij zijn weder te Gessen, waar Jephthé en haar oom steeds Azaël zitten te beweenen, hoewel de papa het niet weten wil. »Zult gij hem niet vergeven?" zingt Jephthé. »Wel neen!" zingt papa. »Dat behoef ook niet; want hij komt toch niet weder!" — Wij echter weten het tegendeel, en zijn volstrekt niet verrast, als beiden het tooneel aftreden, om Azaël te zien opdagen »qui s'avance en chancelant, s'arrête et jette sur tout ce qui l'entoure un regard attendri." Het verrast ons verder ook niet, als Jephthé weder optreedt, en de twee minnenden zich in een duo verzoenen; — eu dat papa Ruben ook opkomt en een tweede duo noodig is, om ook hem te verzoenen, en dat de drie verzoenden een terzet zingen, dat op een slotkoor uitloopt, waaraan al de dienaren deelnemen, zoodra Ruben hen roept met de woorden:

»J'avais perdu mon fils, et je l'ai retrouvé!"

en dat het scherm valt te midden der »bravo's van het publiek.

Gij en ik echter, wij stijve vertegenwoordigers van het Noorden, hebben niet »bravo!" geroepen; wij nemen onze hoeden en gaan

langzaam onder het gewoel huiswaarts, en terwijl wij langs de steeds nog druk bezochte Boulevards slenteren, gaan mij, en wellicht u ook, de volgende gedachten door het hoofd :

Wij zijn teleurgesteld door de muziek, die schraal en weinig boeiend is ; wij zijn getroffen door de heerlijke decoraties, door de prachtige *mise-en-scène*, door het volmaakte spel en zang en dans der acteurs. — Maar, en dit is de schaduwkant van de zaak, dien geen pracht en heerlijkheid verbergen kunnen, wij zijn verontwaardigd door het profane ; wij walgen van de onzedelijkheid der geheele vertooning ; wij schrikken voor het verleidelijke van al wat wij gezien hebben ; wij lachen over den onzin van allen aard, dien de heer Scribe heeft gedebiteerd in zijn *libretto* ; wij hebben medelijden met het publiek, hetwelk sedert twee jaren (1) — en twee jaren zijn voor Parijs eene eeuwigheid, — zóó iets bespottelijks bestendig naloopt en toejuicht, en wij huiveren voor het denkbeeld, dat langzamerhand het vergif zich verspreidt, en dat de tijd niet meer ver verwijderd mag zijn, waarop men ook dergelijke voorstellingen in Nederland zal dulden, zoo niet toejuichen.

Men hale toch niet de schouders op bij deze woorden : men wijze mij niet op de meeste opera's, die zoo bemind zijn ; men zegge mij niet : »Gij overdrijft ; gij zijt stijf ; gij zijt niet op de hoogte !» — Zie, — behalve het stuk, dat ik pas beschreven heb, ben ik in de gelegenheid geweest »Le Juif errant» te zien, die beurtelings met den »Verloren Zoon» de Parijzenaars avond op avond tot zich trekt. De »Wandelende Jood» is nog profaner, nog ergerlijker, nog walglijker dan *l'Enfant Prodigue* ! De engel met het vlammend zwaard komt meer dan eens te voorschijn op het tooneel ; de stem van Hem, die de engelen geschapen heeft, wordt er gehoord ; de dag des laatsten oordeels wordt er — half als pantomime, half als *tableau vivant*, — vertoond, en de pracht en volmaakteid en het schitterende der decoraties, en in dit laatste stuk, de degelijke muziek, dienen slechts om het geheel nog verleidelijker te maken. Ik heb in Londen, in andere groote steden vele, zeer vele opera's gezien, even zoo goed als in Parijs, en zelfs daar waar de muziek mij verrukt heeft, heb ik mij met een bedroefd hart eindelijk nedergelegd en mij zelve, en soms ook wel anderen, maar steeds tevergeefs gevraagd, waarom toch eene opera-voorstelling en een onzedelijke vertooning meestal hetzelfde zijn ?

Zou het nu te Parijs eene onrechtvaardigheid zijn, als dezelfde Sergens de Ville, welke in de openlijke danszalen waken, dat de cancan met *décente* gedanst wordt, ook op het tooneel stonden, om de danseuses te controleren ?

Dit is een barbaarsch denkbeeld, dat weet ik ; maar er is den

(1) De „Verloren Zoon” werd voor het eerst op den 6den December 1850 op het tooneel gebracht.

laatstentijd zooveel barbaarsch in Frankrijk gebeurd, dat men dit licht door de vingers kan zien.

VII.

EEN RIT NAAR PÈRE LA CHAISE. — DE GIDS. — GRAVEN EN GEDENKTEEKENS VAN BEROEMDE MANNEN. — DE ABATTOIR VAN MÉNILMONTANT. — SIR FRANCIS HEAD'S BESCHRIJVING VAN DE PARIJSCHÉ ABATTOIRS.

Het was op een heerlijken koelen morgen, ongeveer eene week na mijne aankomst te Parijs, dat ik het besluit nam van het gunstige weder gebruik te maken, en Père la Chaise te gaan bezoeken; ik verlangde ook, om de waarheid te zeggen, een paar uren aan de drukte, die mij omgaf, te ontsnappen, en gevoelde mij bijzonder vroolijk gestemd, niet door mijn verwachtingen van de Stad der Dooden, maar door de hoop op de levendige frissche natuur, die men overal rondom Parijs vindt. Ik was ook alleen, en zelfs deze omstandigheid verhoogde het behaaglijke gevoel van rust en verkwikking, dat mij overkwam, toen ik mij in eene open calèche wierp en den koetsier beval, mij naar de wereldbekende begraafplaats te brengen.

De weg daarheen, van het Palais Royal af, is echter alles behalve verkwikkelyk; want men rolt bijna drie kwartier lang door nauwe drukke straten, vuil en benauwd, en wemelende van werklieden en van de mindere arbeidende klassen, die in hun uiterlijk niets boeiends of belangrijks opleveren. Het geheel heeft veel overeenkomst, wat drukte en geraas betreft, met de City van Londen, en vooral heeft de wijze, waarop alle hoeken, muren en plekken, waar zulks mogelijk is, met advertentiën bedekt zijn, iets dat levendig het beeld der Engelsche hoofdstad voor den geest roept.

Naarmate men echter Père la Chaise nadert, vermindert de groote drukte, verdwijnt de veronderstelde overeenkomst der wereldsteden, en de Stad der Dooden kondigt zich aan door den inhoud der winkels, welke men voorbijrijdt, reeds lang eer men er komt. — Hier een magazijn van doodkisten van allerlei aard; dáár winkel aan winkel, waar nagemaakte sajetten kransen van immortelles, vaalgeel van kleur, in festons voor de glazen hangen en, — gelijk worsten bij een spekslager, — op de toonbanken uitgesteld zijn, en boven de deuren bengelen. Deze kransen zijn alle ook met zwarte letters geborduurd, of geverfd, en opgedragen »A mon Père," »A ma Mère" enz. Van de dierbaarste en naaste betrekkingen af, tot aan »Mon filleul," is men gesorteerd, en het bedroefde publiek kan zich zonder moeite met de prachtigste blijken van rouw voorzien, zonder vooraf eenige bestelling te doen. Men kan niet zeggen,

dat de Parijzenaar niet altijd op den dood, ten minste uiterlijk, voorbereid is.

Iets verder volgen magazijn op magazijn van gereedgemaakte graftombes: eenvoudige steenen zerken, kolommen, gothische kapelletjes, monumenten van allerlei aard, waaraan niets dan de naam van den overledene ontbreekt. Alles is keurig gerangschikt; in sommige magazijnen, die naar de straat toe geheel open zijn, op pilaren steunende en zonder ramen, hangen reeds kransen aan de steenen, die zoo schilderachtig staan en liggen, dat men een miniatuur-kerkhof voor oogen heeft. »Magasins de deuil» vertoonen en verkoopen niets dan rouwkleederen; lijkkoetsen staan voor de deuren der remises; rouwkoetsen kruipen langs de straat. Begravenisbezorgers afficheeren hun beroep op zwarte planken, met groote skeletachtige witte letters, — ja, waarlijk, »in het midden des levens is de dood,» en deze sombere indruk wordt niet weinig vermeerderd, als men rechts de groote gevangenis van Bicêtre voorbijkomt, en links de Prison modèle ziet liggen, terwijl men door de Rue St. André, de Barrière d'Aunay uitrijdt en zich vlak voor een breed ijzeren hek bevindt, dat door een hoogen steenen muur toegang verleent tot de groote begraafplaats.

Als men door het hek treedt, ziet men vóór zich eene vrij steil oploopende, geplaveide straat, links met rijen boomen omzoomd, waaronder de witte lijksteenen en graftombes schilderachtig uitblinden en het oog treffen. Onmiddellijk rechts van den ingang is het huisje van den concierge, en op een houten bankje naast de deur zat een heer, die, zoodra hij mij ontdekte, opstond en met eene beleefde buiging naderde. Het was natuurlijk een gids en ik heb een hekel aan gidsen in groote steden, al is het ook maar eene Stad der Dooden; ik aarzelde dus een oogenblik. Met een geschreven, of liever gedrukt gids, die doorgaans nog vervelender is, dan de levende mensch zelf, was ik natuurlijk niet voorzien.

Toen de heer, die voor mij stond, zag dat ik aarzelde, boog hij weer en wilde zich terugtrekken; — als hij zich had willen opdringen zou ik volhard hebben; — ik bezweek voor zijne wellievendheid. Deze heer droeg een witten hoed en een blauwen bril, en prijkte bovendien met een zeer rooden neus; het was de personificatie van de Fransche vlag. Hij was gekleed in een toegenoemde groenlakensche jas, met groote jachtknopen er op, en eene nankingsche broek. Hij was lang en vrij bejaard, en zwaaide op eene indrukwekkende wijze een dikken wandelstok in de rechterhand. Tot mijn groot genoegen, merkte ik op, zoodra wij op weg gingen, dat hij kreupel liep, — ik zeg tot mijn groot genoegen, niet omdat ik van bijzonder hardvochtigen aard ben, maar omdat ik begreep, dat het onmogelijk voor hem zou zijn mij af te beulen, door op de klassieke Gidswijze (ik spreek steeds van menschen en niet van boeken of tijdschriften), in den minst mogelijken tijd,

de meest mogelijke geleerdheid te debiteeren, en mij tevens niet veel meer te laten zien, dan wat hij zelf verkoos.

Geloof echter niet, dat ik u eene uitvoerige beschrijving zal geven van een tooneel, dat reeds honderdmaal door bekzamere pennen dan de mijne beschreven is; ik zal u slechts zoo veel schilderen als noodig is, om u te doen begrijpen, welken indruk het geheel op een vreemdeling maakt.

De begraafplaats ligt op de helling en den top van een vrij hoogen heuvel, en terwijl wij onder de boomen, langs de breede straat opwandelen, spelen de zonnestrallen vroolijk en helder door de groene takken der statige boomen, die in den morgenwind ruischen, nu eens de schitterend witte toppen der monumenten aan het oog vertoonende en ze dan weer verbergende, terwijl de stilte alleen door het gezang der vogels afgebroken wordt. Het is een opwekkend en vroolijk tooneel, en overal, naarmate men hooger stijgt, krijgt men hoe langer hoe schooner gezichten, tusschen de takken door, over Parijs.

De dooden kunnen uit hun stille graven het woelige tooneel des levens bespieden, waarvan het geraas hier nog slechts dof uit de verte klinkt. Ik kan mij wel verbeelden, dat een Parijzenaar er zwak op heeft, in Père la Chaise te rusten. De grafstones, die ons overal omgeven, als wij, links afslaande, de breede straat verlaten, treffen meer door het zonderlinge van den bouwtrant, dan door hare schoonheid. Het zijn veelal kleine gothische hondenhokken, met ijzeren tralies in plaats van deuren, waarachter men in het binnenste een stoeltje, wellicht een Prie-Dieu, ziet, een altaartje, met een paar kaarsen er op, bonte kransen op den steenen vloer, waaronder de dooden begraven liggen, en buiten op de muren de namen van de eigenaren der grafkelders die, meestal (o, satire der satiren!) met de woorden prijken »Possession à perpétuité." Eene herinnering waarlijk aan de »eeuwige huizen" der Egyptenaren, die een onwillekeurigen glimlach afperst.

Behalve van binnen zijn de tombes ook van buiten met kransen versierd, die aan ijzeren kapstokken aan de muren hangen, — of, nog erger voor het oog, dat aan Hollandsche gebruiken gewoon is, onder echte glazen kaasstolpen op de platte grafzerken verspreid liggen. Ik bleef voor een dezer kaasstolpen staan. Het barbaarsche misbruik van een onmisbaar tafelgereedschap had mijne verbeelding gekitteld. Ik legde dit uit aan mijn gids. Ik wenschte te weten, of de Franschman ons ook voor barbaren hield ten dien opzichte; want iedereen bekijkt de zaken uit zijn eigen gezichtspunt.

»Vous habitez la Hollande?" zei mijn gids; »Tiens, c'est un pays du nord!" voegde hij er bij. »Oui —" zeide hij verder, na een oogenblik er over gepeinsd te hebben, »de Hollanders zijn une espèce d'Allemands!" Ik boog diep voor dit compliment en de gids vervolgde: »Ik heb veel over de Hol-

landers gelezen in de couranten, bij de beschrijving van den intocht van den Prins President in Straatsburg — —, »Straatsburg is juist niet in Nederland,» waagde ik in bedenking te geven. »C'est la même chose,» verbeterde ernstig mijn gids: »on y parle une langue barbare, et on y boit du schnik, n'est ce pas?» — Ik herinnerde mij de pogingen van het taalcongres en van de rampzalige afschaffingsgenootschappen, — en ik waagde niet den Franschman tegen te spreken; wij gingen verder.

De begraafplaats is ongeveer honderd morgen groot en bevat de beenderen van zoo vele beroemde stervelingen, dat men veel meer tijd noodig zou hebben om ze allen op te zoeken, dan ik voornemens was er aan te besteden. Men kon echter inderdaad nauwelijks eene schrede doen, zonder het graf van de eene of andere historische celebritéit aan te treffen, die zooals het opschrift op het gedenkteeken van Benjamin Constant zegt, »door hun werken op aarde gevolgd worden.» — Evenwel, juist zooals de groote schilderijen, die merkwaardige slagen voorstellen, te Versailles in de reeks van historische afbeeldingen de voornaamste plaats bekleeden, zoo zijn het ook hier, op Père la Chaise, doorgaans militaire helden, welker graftombes het prachtigst zijn. Massena, Davoust, Kellermann, Saint-Cyr, Gobert, — een schoon ruitersstandbeeld van David, den generaal, op het oogenblik als hij dood van het paard zijgt, voorstellende, — Le Fèvre, Suchet, Soult, allen hebben hier gedenkteekens, welke in pracht en grootscheit met elkander wedijveren. Eene graftombe van denzelfden aard, voor een krijgsman van minderen rang opgericht, treft ook den Nederlander, die er voorbij komt. Het is eene ijzeren tent, aan de kanten eventjes open, en in ijzeren afgietsels vertoonende den degen, de sjerp en de schako van een Franschen kapitein, die voor de Citadel van Antwerpen, »est mort pour la patrie,» — ten minste, zooals het opschrift op zijn graf verzekert.

Iets verder, meer naar de hoogte toe, en als ik mij goed herinner, op geen grooten afstand van de eenvoudige kapel van Père la Chaise, die van voren op vier Dorische zuilen steunt, hield mij de gids staande voor een graf, dat ik zeker anders onopgemerkt zou gelaten hebben; want er is niets aan, om het oog van den toevalligen bezoeker te treffen. Wij stonden voor eene eenvoudige, platte grafzerk, zonder opschrift, zonder naam, zonder versiersels van eenigen aard; een eenvoudig ijzeren hek verhinderde, dat men den voet er op zette, want de steen zelf is half verborgen onder rank gras en lage struiken, en omschaduwde slechts aan de vier hoeken door eenige kleine boomen. Het is het graf van den brave des braves, van hem wiens terechtstelling een smet van noodeloze wreedheid op het karakter van Wellington heeft geworpen.

»Gedurende de eerste jaren van de restauratie,» zei mijn gids,

»mocht dit graf aan de bezoekers van Père la Chaise niet aangewezen worden; maar de menschen stroomden er toch heen, en de boomen hebben zeer geleden, omdat men de takjes afrukte, ten einde eene herinnering aan het graf van Ney mede te nemen.»

Nergens wordt men ook levendiger aan de groote mannen van Frankrijk herinnerd, dan op Père la Chaise; overal leest men op de grafsteenen opschriften, die de schimmen van diegenen voor den geest roepen, wier namen ons sedert onze kindsheid gemeenzaam zijn geworden. Hier Cambacères, dan weer Mac Donald, Dupuytren, wiens schoonste gedenkteeken echter zijn museum blijft, dan weder La Fontaine, Condorcet, Siéyes, Cherubini, Boieldieu, Delille, Talma, Molière, Mlle Mars, Marie Milanollo, de generaal Foy, Grétry, La Harpe, Bellini, Bernardin de St. Pierre, een grootsch gedenkteeken ter eere van Casimir Perrier, het monument van Héloïse en Abeilard, dat steeds nog met nieuwe kransen prijkt, door minnende handen er op gelegd; men doet geene schrede zonder voor een graf te willen stilstaan, dat duizenderlei belangrijke herinneringen opwekt. De krijgsman, de wijsgeer, de kunstenaar, de staatsman, oud en jong, vriend en vijand rusten hier bij elkander, onder het stof van ontelbare rijke nonentiteiten en parvenus, die door grootsche graftombes een nietigen of onbekenden naam voor de vergetelheid zoeken te redden. Geloof echter niet, dat zelfs de dood in Frankrijk, de hooggeroemde, maar nergens gevondene gelijkheid herstelt, waarmede men daar zoo gaarne in woorden dweept.

Zelfs het kerkhof is aristocratisch; het machtige goud opent den grond voor den rijken parvenu, die zich eene plaats koopt te midden van helden, maar de ongelukkige arme wordt naar de fosse commune aan den voet van den heuvel verwezen, en zijn graf wordt om de vijf jaren weder geopend, om zijn even arme medebroeders en navolgers op te nemen.

Er is echter volstrekt niets sombers, of treurigs in eene wandeling door Père la Chaise; vooral, boven op den heuvel aangekomen, is het een verrassend en vroolijk gezicht, een groot gedeelte der lachende hoofdstad en der bekoorlijke omstreken voor zijn voeten te zien, en het frissche groen der boomen en bloemen is dubbel verkwikkelijk na de hitte en de stof der straten, die toch door bestendig gieten met het heldere water, dat uit ontelbare fonteinen en putten door de goten stroomt, zoo koel en aangenaam mogelijk gehouden worden.

Het was mij echter een raadsel, hoe de steile heuvel zoo frisch en groen er uit zien kon; niets was verbrand, niets getuigde van de langdurige en aanhoudende hitte en droogte. Mijn gids gaf mij de gevraagde opheldering, terwijl wij weder naar den uitgang daalden.

Eene onderaardsche waterleiding, vroeger ten behoeve van het

klooster St. Louis bestemd, dat hier lag, en bewoond was door den stichter van het kerkhof, hetwelk eerst tot een lusttuin van den biechtvader van den »Grand Roi" aangelegd werd, geeft nog heden ten dage een ruimen toevoer van water, dat ook met milde hand overal verspreid wordt.

Na voldoening van de matige taxe van één frank per uur aan mijn gids, waarvoor hij eene buiging maakte, die alleen het geld waard zou zijn geweest, verliet ik Père la Chaise, met eene aangename herinnering aan eene »Walhalla," die zeker nergens haars gelijke heeft, hetzij vanwege het aantal der beroemde mannen, die er vergaderd zijn, of vanwege de pracht en het indrukwekkende hunner gedenkteekens.

Toen ik het hek weder bereikte, wekte ik mijn koetsier op, die in de brandende zon op den bok zat te slapen en beval hem mij naar den in de nabijheid liggenden Abattoir de Ménilmontant, in de Avenue Parmentier te rijden. Ik had gezien hoe heerlijk men voor de dooden zorgde te Parijs; de lust overkwam mij nu om ook eens op te nemen, wat men voor het onderhoud der levenden deed. Ik wil ook niet ontkennen, dat de zucht om mij te overtuigen in hoever Sir Francis Head, wiens beschrijving van de Abattoirs aan iederen lezer der Revue Britannique bekend is geworden, zijn loftuigen op deze nuttige inrichtingen overdreven had of niet, mij bezielde; want Sir Francis Head gaat in Engeland door voor een Gallomaan, evenals Lord Brougham, en de Engelsche critici hebben hem op dat punt niet gespaard. Het was aardig in de gelegenheid te zijn, zich te overtuigen wie gelijk had. Ik bevond, dat zooals veelal het geval is, de waarheid weder in het midden lag. Om eene zeer uitvoerige, zeer juiste beschrijving van een der vijf groote Abattoirs binnen de poorten van Parijs gelegen, en van eene varkenslagerij bovendien, te vinden, behoeft gij maar The Faggot of French Sticks van Sir Francis Head, of de Revue Britannique, waarin het bedoelde stuk vertaald opgenomen is, na te slaan. Sir Francis heeft alles met de uiterste nauwkeurigheid afgeschilderd en levendig voorgesteld. Hij heeft noch de keurige stallen, noch de doelmatig ingerichte slachthuizen vergeten. Hij vermeldt de Triperie, als ik mij niet vergis, de réservoirs van versch water, de zolders, om de huiden te drogen, de enorme gebouwen en ketels, om het vet te koken, en de kamers, waar zich de slaggers reinigen na het volbrengen van hun walglijk werk.

Hij heeft de groote grasplaats beschreven, met de heerlijke fontein, midden onder de gebouwen, waar de onwetende slachtoffers hun laatste levensuren doorslenteren. Alles is naar waarheid, zonder overdrijving geteekend. Alleen zijne beschrijving van de menschlievende behandeling der dieren komt mij wat denkbeeldig voor. Ik zag er karren vol kalveren, in stroo gepakt, aankomen; de vier

pooten der arme dieren waren te zamengebonden, en de koppen bengelden naar beneden uit de kar. Ik zag ze vrij onzacht op de steenen nederwerpen, en ik kan getuigen, dat velen er van, zelfs na een geruimen tijd met emmers water begoten te zijn, nadat men ze losgebonden had, buiten staat waren in de luchtige, schoone stallen te loopen, voor welker deur ze uitgeladen werden. De opene, luchtige karren, in welke de kalveren in Gelderland naar de markt gebracht worden, en over welker rand ze zoo goedaardig dom de menschen schijnen toe te knikken, zouden den Engelschen dierenvriend zekerlijk in eene meer rechtmatige verrukking gebracht hebben dan die der Fransche boeren. Ook de ossen en koeien zijn, zelfs vóór het oogenblik van hun dood, in deze anders weelderig ingerichte gebouwen niet te benijden. De oude dame, die mij er in rondleidde, eene echte Chourineuse van beroep, verzekerde, dat ze soms drie of vier dagen lang geen voeder kregen. Vóór den zevenden dag moeten ze geslacht zijn, en de ongelukkige schapen hebben meestal lang eer ze in de stallen der Abattoirs opgenomen worden, hun galgemaal gedaan. Wat de kalveren betreft, deze kan men niet zonder voedsel laten; ze krijgen dus geregeld een potage, uit water, meel en eieren toe bereid, die de plaats van de ontbrekende melk bekleedt, evenals meergemelde schrijver opgemerkt heeft; maar eigenbelang en geen mededoogen is de beweegreden tot de niet onaanzienlijke kosten voor de kalverensoep vereischt. Ik twijfel ook of de laatste oogenblikken van al deze slachtoffers der menschelijke maag, in Frankrijk aangener zijn dan elders, hoe uitlokkelijk ook Sir Francis die beschrijft, en ik heb een armen os even onbarmhartig zien ranselen, om hem te doen opstaan, in zijn stal in de »Rue des Boeufs," (al de rijen van gebouwen in de Abattoirs dragen verschillende namen, en de deuren zijn genummerd), om hem over te halen zijn beulen te volgen, als men zich verbeelden kan, dat elders geschiedt. Het ontbrak mij echter aan lust om na te gaan, of een voorafgaande slag met een zwaren hamer op het hoofd een gewenschte voorbode is tot een daarop volgende messesteek in de keel, zooals de Baronet schijnt te denken, en ik verliet weldra den Abattoir, van verder onderzoek afschrikt door eene ware pestlucht van de kokende vetketels, die als eene soort van simoum over de ruime plaats woei.

Om de waarheid te zeggen, het bezoeken der Abattoirs (hoewel er de grootst mogelijke zindelijkheid voor eene dergelijke inrichting heerscht), had den aangename indruk van Père la Chaise voor het oogenblik bij mij geheel en al uitgewischt; ik heb mijn best gedaan te verhoeden, dat zulks bij den lezer ook het geval zou zijn.

VIII.

EEN ARABISCHE NACHT IN PARIJS. — LE CHATEAU DES FLEURS. —
LE CANCAN. — HET LEVEN EENER GRISETTE.

Ik heb heden met een medicus en een student in de medicijnen gedineerd. — Het spreekt dus vanzelf, dat wij in het Pays Latin ons middagmaal gebruikten; het eten was goed, de Champagne frappé schitterde opwekkend in de zonnestralen in onze glazen, en nog opwekkender in onze hoofden: eene sigaar, une demitasse, volmaakten het lichamelijk welbehagen, dat nog door geprikkelde animal spirits verhoogd werd. Het was bij negen uur geworden. Ik kon niet langer stilzitten.

»Waar gaan wij heen?» vroeg ik, opstaande: »Wij moeten er op uit, in de lucht, waar gij wilt; maar langer hier blijven, dat gaat niet!»

»Wij zullen naar een bal gaan,» zei de dokter, »als onze jonge vriend hier zoo lang van zijn studiën weg kan. Ik heb niets te doen, ik ben uit de stad tot overmorgen, en een collega slacht mijn zieken zoolang.» Zooals te voorzien was, had de student geen zwarigheden te opperen; wij namen onze hoeden en verlieten het Cabinet van den Restaurant, waar wij gedineerd hadden.

»Waar gaan wij heen?» vroeg ik. »Er zijn zoo veel van die publieke bals.»

»Wij gaan naar de Elyseesche Velden,» hernam mijn vriend; »naar het Parijsche Paradijs van het paardenspel en Polichinel, naar de echte zaal des pas perdue, in de open lucht. Hier vriend,» vervolgde hij zich tot een koetsier wendende, die onder eene remise voor zijn open calèche op klanten stond te wachten, »breng ons naar den zevenden hemel, naar den Chateau des Fleurs, en rijd langzaam, — je vous prends à l'heure!»

Het was duidelijk, dat de Champagne werkte op de levendige verbeelding van mijn steeds fantastischen vriend; ik was in eene stemming van niet minder opgewekten aard. Wij strekten ons in den wagen uit en daalden langzaam, al schertsende en lachende, door de hier en daar steile straten van het Quartier Latin naar den Pont des Arts, — de eerste brug beneden den Pont Neuf; — wij reden er stapvoets over heen.

»Ziedaar,» riep mijn opgewonden vriend uit, mij met de meest schijnbare deftigheid apostropheerende, »ziedaar, almachtige beheerscher der geloovigen, o groote Sultan Haroun Alraschid, die u verwaardigt met uw grootvizier, en het hoofd der Eunuchen, — ik meen den vermoedelijken troonopvolger, — dus als eenvoudige burger verkleed, uwe hoofdstad op eene Arabisch-nachtelijke manier te doorkruisen; ziedaar, rechts en links den zilveren stroom in den

maneschijn, met de slapende schepen en de reusachtige badhuizen, die er als groote zwarte kevers op het water drijvende uitzien; zie, vlak voor u, de kolossale paleizen, waar gij over dag huist, de Tuileriën en het Louvre, tooverachtig verlicht, als door de lamp van Aladdin, die maan daarboven, met haar gladde gezicht, en den zwartkanten sluier van wolken, die er over heen waait. Wij zullen door de verhevene poort heen rijden, die ons brengt op de Place du Caroussel, tusschen de Tuileriën en het Louvre, en waarover, zooals gij ziet, de Koh-i-Noor, dié ééne verbazend groote lantaren in het midden, haar verblindende stralen schiet, en die vooral den triomfboog, met de spookachtig verlichte paarden er boven op, schilderachtig doet uitkomen tegen de sombere massa der daarachter liggende gebouwen.

»Groote Sultan, zie, wij laten, op uw bevel, al deze pracht achter ons; Allah-il-Allah! wij rijden langs de ijzeren hekken van het Serail der Tuileriën, en hebben aan onze rechterhand eene rij van prachtige huizen, alle met balkons, onder één dak gebouwd, en genaamd de Rue Rivoli, de verblijfplaats bij uitstek der Franken, — dat is der Engelsche Franken, — die uwe hoofdstad met hun Beefsteaks en Porter bezoedelen, en met gladgeschoren kinnen u in zijn vuistje uitlachen! Zie de ongeloovige honden, met hun blondgelokte houris, een lorgnon in het oog, over de balkons leunende, met open ramen in de vensters zittende, in de tuinen starende, trotsch en onathankelijk, alsof alles wat zij zagen hun eigendom ware. Voort, slaaf! drijf uwe vurige paarden hier in de snelste vlucht voorbij: wij zijn aan het Ministerie van Financiën, dat kon sombere gedachten bij den beheerscher der geloovigen opwekken; — zoo! vlug, — links om den hoek, — daar zijn wij reeds op de Place de la Concorde met de honderd groote bronzen candelabres, met den eeuwigen Obelisk, met de heerlijke fonteinen, met de schoone Brug der Eendracht, die zoo veelbetekenend leidt naar het Paleis der nu wetontvangende, genaamd Wetgevende Volksvertegenwoordigers; zie, o groote Sultan, en gij slaperig geworden erfgenaam van al deze pracht, ziehier, als het ware den grootschen ingang tot het verblijf der vreugde, tot de Hemelsche Velden; zie, hoe de menigte over de groote, vierkante plaats in alle richtingen heen stroomt, zie de bleek geworden maan aan den hemel, overstraald door de schitterende verlichting op aarde; het is alsof alles ter onzer eere ware geillumineerd, alsof ons incognito verbroken ware! O groote vorst, wilt gij deze aarde vergeten en naar den hemel zien, dan moet gij uit uw wagen stijgen, en den telescoop van gindschen geloovige gebruiken, die op het trottoir staat, en voor twee sous u de bergen in de Maan en de ringen van Saturnus zal laten zien! Gij wilt niet, gij zijt, o machtig heer, te aardschgezind? Voorwaarts maar! Laten wij den Obelisk en zijne schitterende omgeving achter

ons: wij zijn eindelijk in de Elyseesche Velden. Deze lange, lange, zeer breede laan tusschen de boomen, leidt naar den Arc de Triomphe; — rechts en links staan op korten afstand van elkander de schitterende lantarens, in onafzienbare reeksen geschaard langs den weg. In het lommer der boomen, door lange lanen en wandelpaden in alle richtingen doorsneden, vindt gij, groote Sultan, alles wat het hart en de zinnen uwer geloovige Parijzenaars kan bekoren. Rechts, als groepen glimwormen, hier en daar in het verschiet, onder de groene takken, vonkelen talrijke lichten: het zijn de Cafés-concert, waar de menigte vrijen toegang en dure ververschingen geniet, waar, in hooge, halfronde open koepels, te midden van eene zee van licht, en in een smaakvol, aangelegden tuin, vol tafels en stoelen door ontelbare gasten bezet, eenigszins versleten houris, met zeer versleten stemmen, haar betooverenden zang avond op avond doen hooren, onbeschrijfelijke bekoorlijkheden tentoonspreidende; daar ook zingt de Luti, of grappenmaker, zijn lachwekkende liederen, of vertelt oudgeestige verhalen van barbaarsche Engelschen, en van zeer beschaafde Duitschers. Dáár zit men en babbelt en lacht, en drinkt slechten wijn, of nog slechter bier, of gebruikt verkwikkend ijs, en sorbet, tegen fabelachtige prijzen, en legt tusschenbeide in het roodfluweelen geldkistje, met goud geborduurd, dat ons een der gezongen hebbende sirenen aanbiedt, eene zware beurs vol goud, of eene niet minder zware pièce de deux sous.

»Maar verder: ginds, ook in de open lucht, houdt een geleerde »une séance magnétique,» en de geblinddoekte vrouw weet en ziet alles »wat er is, wat er was, en wat er zijn zal!» — en ter zijde, onder eene andere groep boomen, vertoont het Théâtre de Guignol, dat de barbaren Polichinel noemen, zijn wonderen. Tegen betaling van een gering kopermuntje kan men plaats nemen op eene der houten banken vlak er bij, en voor niets, dan eene kleine vrijwillige gift, kan men achter de banken staan en de voorstelling bijwonen, en zich er over verwonderen, waarom er altijd eene slaperige kat in den hoek van de poppenkast zit, en niet schrikt, noch van het leven op het tooneel, noch van het geschreeuw en gelach der toeschouwers.

»Daar golft een stroom van menschen door eene der breede lanen onder de boomen aan onze rechterhand; men kan het bonte gewoel met het oog nagaan tot aan den ingang van den trotschen Cirque van den wereldberoemden paardentemmer Franconi. Links spoeden zich weder anderen naar het Panorama, en houden zich toch overal in het voorbijgaan op. Hier is eene groot-sche poppenkast, waarin alles, wat men 's morgens ziet in den Hippodrome, bij den Triomfboog, 's avonds in het klein vertoond wordt door poppen, — zelfs de luchtballon is er niet vergeten. Daar weer is een Tir in de open lucht, waar men naar

gipsen poppetjes kan schieten, met poppen wapenen van allerlei aard. Wilt gij, o machtige vorst, weten hoe zwaar gij weegt? — Die gemakkelijke *fauteuil* onder de opene tent noodigt u uit: het is eene weegschaal »*Faisons nous peser!*» staat er boven, in gouden letters geschreven. Denk, o Sultan, aan de geheimzinnige zedeles! — Watertand uw erfgenaam naar zoete gebakken en koeken? Daar zijn *roulette*-tafels; voor twee sous kunt gij, als het noodlot het wil, een eetbaren tulband winnen! — Wij rijden steeds verder: daar in gindsch gebouw, met de bonte lampen voor de deur, met *Cafés* en tuinen er naast, — want er is eene reeks van gebouwen langs den breeden rijweg opgerezen, — kan men den beestenbedwinger Chasles zien, die den leeuw bij de manen, en de hyena bij den baard neemt. — Hier links, schuins tegenover, is de *Jardin d'hiver*, onder een glazendak, met eene groote voorzaal, waarin allerlei prachtige voorwerpen van industrie tentoongesteld zijn. Spiegels en rustbanken zijn overal aangebracht, en de Fransche *Narcissus* kan zich steeds in den weerschijs van zijn eigen gelaat verheugen, zonder de bestraffing van zijn ongelukkigen voorganger te duchten. Eindelijk echter hebben wij de poort van den zevenden hemel bereikt; wij zien aan de linkerhand, boven onze hoofden, een boog van schitterende *lampions*, waarop in vurige letters »*Chateau des Fleurs*» ons te gemoet vlamt!

»Hier,» ging de medicus voort, zoodra wij uit het rijtuig gestegen waren, — »hier huist de ware vreugde en dartelt de schoonheid, — niet waar, gij nog baardelooze zoon van *Hippocrates?*» riep hij uit, den student ook onder den arm nemende, terwijl wij tusschen de heerlijke geuren der bloeiende oranjeboomen, eene breede laan, schitterend met bonte gaslampen verlicht, volgden, in de richting waarheen wij gelokt werden, door uit de verte klinkende dansmuziek.

Het *Chateau des Fleurs* verdient zijn naam in alle opzichten: een op de Engelsche wijze aangelegde tuin, met slingerende paden, ontelbare *berceaux* en *parterres*, met de heerlijkste bloemen prijkkende, tooverachtig verlicht door duizenden vlammetjes, die tusschen de bloempotten schitteren, met springende fonteinen en overal bekoorlijk aangebrachte zitplaatsen, zie daar, wat het eerste gezicht van het *Chateau des Fleurs* u aanbiedt.

Wij wandelden dus na onze *entrée* van drie frank ieder betaald te hebben (dames hebben vrijen toegang), het eene pad op en het andere af, steeds dicht bij de muziek komende, en de dokter steeds doorpratende, toen de medicus plotseling op den hoek van een slingerend paadje bleef staan, en op het voor ons liggend tooneel wijzende, maar met een plotseligen overgang van vroolijkheid tot ernst, die hem eigen is, uitriep:

»Ziet hier, vrienden, een der treurigste tooneelen, die gij u verbeelden kunt!»

Ik keek verwonderd rond: een zeer goed orkest in een rijk versierd, verheven koepeltje gezeten, speelde de opwekkendste dansmuziek. Een groote kring van asphalt, rondom het koepeltje, met elegante lantaarnpalen omzoomd, en dus helder als de dag verlicht was met vroolijke dansers bedekt; men stormde en raasde in eene Redowa voorbij, en de dansenden waren omgeven door dichte rijen menschen, mannen en vrouwen, welke lachende en schertsende de dansers critiseerden. Vooral viel mij de elegante, overdreven rijke kostumen der vrouwen in het oog, van welke zeer vele in afzonderlijke groepen rondzwierven door de paden, of op banken en stoelen overal verspreid zaten en met de omstanders coquetteerden. Alles echter zonder dat een enkele blik of overluid woord de bienséance kwetste. Integendeel, als men het niet beter wist, zou men zich verbeelden kunnen in een fijn beschaafden, hoogst fatsoenlijken kring te zijn.

Ik begreep volstrekt niet, wat den dokter er toe gebracht had, om het een treurig tooneel te noemen.

»Wij moeten het geheel eerst wat van naderbij beschouwen,» zeide hij, — »dan zal ik het u uitleggen.»

De muziek noodigde tot een quadrille uit; de student, die zich niet verwijderd had, sloeg de maat met den voet. De dokter merkte het op.

»Ik zal u hedenavond eene anatomische les geven, die u leeren zal, de ziekte onder het levendig en frissche uiterlijk te ontdekken!» zeide hij.

In weerwil van deze dreigende woorden en van het ernstige gezicht van onzen vriend, konden wij ons lachen niet bedwingen, toen wij de dansplaats naderende, de quadrille (non resed nomine) gadesloegen, die er uitgevoerd werd.

De figuren werden geregeld afgeroepen: in zoo ver was alles in orde; maar de wijze, waarop ze gedanst werden, gaat alle beschrijving te boven. Twee der dansers trokken vooral onze aandacht.

De heer, welke zich »produceerde,» met het ernstigste gezicht ter wereld en eene sigaar in den mond, met den witten hoed achter in den nek, in eene zeer korte, gele paletot, witte broek en verlakte laarzen, was de wonderlijkste verschijning, die ik in langen tijd gezien heb. Een lorgnon, aan een breeden zwarten band, was vast in zijn rechteroog geknepen; de handen staken diep in de zakken van zijn paletot, en zijn voeten en beenen schenen de eenige deelen van zijn lichaam te zijn, die in den dans betrokken waren. Vooral werd deze indruk verhoogd door de onbeweeglijkheid zijner armen, vast aan zijn lichaam gedrukt; door de houten uitdrukking zijner gelaatstrekken, door zijn opengespalte oogen, steeds

recht voor zich uit, als het ware in het niet starende, en door de stijve houding van zijn hoofd, achterovergeworpen tusschen de schouders en half verborgen door zijn hooge boordjes. Maar de onbeweeglijkheid en stijfheid zijner blikken en gebaren werden ruimschoots vergoed door de verrassende sprongen en stuiptrekkingen zijner beenen. Het is mogelijk, dat hij evenals andere menschen er slechts twee van had; ik zou dat echter volstrekt niet willen beweren; want het was onmogelijk ze ooit uit elkander te houden, of met het oog te volgen. Nu eens zag men het bovenste gedeelte van zijn lichaam hoog in de lucht met een twintigtal voeten en beenen er onder, naar het scheen, alle in elkander verward en verdraaid, en trekkende, alsof ze gegalvaniseerd waren. Dan weder schoof het lijf vóór- en achteruit, rechts en links, dicht over den grond, als bliksemstralen, elk oogenblik een been en een voet recht voor zich uit werpende; -- waarheen die lichaamsdeelen vlogen, of hoe zij tot hun eigenaar terugkeerden, kon men niet gissen. Nu eens was de witte hoed hier, dan weder dáár, tusschen de overige dansers doovliegende, onder hunne opgehevene armen heenschietende als een voetzoeker, — of als een kaatsbal weder achteruit deinzende.

Hij draaide even snel rond als eene tol; hij vloog even hard vooruit als een pijl; hij bleef plotseling op een punt staan, met slechts die eeuwige voeten in onophoudelijke beweging, alsof hij aan de plaats vastgeprikt ware. Zoo iets dols kan men zich niet verbeelden; — behalve zijne danseuse, — als men zoo iets van eene dame mag zeggen. — Het was een schoon meisje, het dikke zwarte haar achter op het hoofd in een zijden netje opgebonden, met roode linten en bloemen versierd, en in breede banden over het schitterend gladde voorhoofd gestreken. Zij had een klein schelmsch wipneusje; vurige, donkere oogen, en een allerlieftsten, kleinen, lachenden mond, met de heerlijkste tanden ter wereld. De »ranke leest" was dicht omsloten door een keurig wit neteldoekschen — ja, — hoe het heet weet ik niet, — buisje, of jakje, zooals gij wilt: van voren, zeker wegens de hitte, eenigszins lager dan de hals open, terwijl het toch zediglijk de schoon gevormde schouders bedekte. Onder dit jakje kwam een bruinzijden kleedje te voorschijn, dat in ruime plooiën, van het dunne middelste nedergolfde: elke harer bewegingen was aanvallig, elk harer glimlachjes bekoorlijk: — ten minste, dat meende de student, — en, waarom niet? — ik ook. — Het was de personificatie van den dans en van de vreugde en van de — — verleidelijkheid. Niet minder vlug dan haar danser, was zij oneindig levendiger en aanvallig in elk harer bewegingen, hetzij dat ze met opgeheven armen tot vlak voor haar danser vloog, als om hem te omhelzen, en dan met een bekoorlijk lachje zich rondkeerde, hetzij dat zij een Bacchantischen pas uitvoerde, waarbij de rondstarende Ser-

gens de Ville een bedenkelijk gezicht zetten, zonder echter de minste aanleiding te vinden om den dollen dans te stuiten. De kleine heks wist ook best hoe ver zij gaan, of liever, hoe hoog zij springen mocht, — het valt moeilijk het met juiste woorden uit te drukken, — zonder de kiesche oogen van de politie te beleedigen, en toen zij eindelijk met de punt van haar voetje, den hoed van het hoofd van haar danseur sloeg, zonder bij dezen tour de force zelfs haar enkeltje te ontblooten, ging er een daverend gejuich op, — waaraan de uitwerking van den champagne ons deed deelnemen.

De dans was uit: zonder zelfs de formaliteit eener buiging, lieten de danseurs hun dames staan, en wij slenterden verder.

Wij werden eerst in een klein gebouwtje gelokt, waaruit, — schrik maar niet, — geweer- en pistoolschoten ons onophoudelijk in de ooren klonken en eene sterke kruittucht ons te gemoet walmde. Wij traden in den Tir. Die was ingericht evenals zulke plaatsen overal: hier schoot men met de buks, daar weder met het pistool.

Eene elegante dame, met eene cigarette in den mond, trad op den dokter toe, en hing zich dadelijk aan zijn arm: zij sprak hem als een ouden bekende aan, met eene gemeenzaamheid en tevens toch een eerbied, die mij verwonderden. Zij gaf hare blijde verwondering te kennen, hem daar te zien.

»En de hoest?» vroeg de dokter.

»Is zo goed als over,» hernam het meisje, welks woorden echter op het oogenblik gelogenstraf werden door een aanval, die tamelijk lang duurde, door een heftischen gloed op de schoone wang, en door een onnatuurlijk vuur in het schitterend oog.

»Heb ik u niet gezegd, uit de nachtlucht te blijven?» zei de dokter knorrig.

»Allons!» was het lachend antwoord. »Het is overdag zoo warm! — Knor maar niet: laat mij liever een beetje schieten!»

De dokter haalde de schouders op, en een vijffrankstuk uit den zak.

Het meisje ging aan het schieten: het was een wonderlijk gezicht: die kleine hand, die schoone gestalte waren niet onervaren in het gebruik der wapens: telkens als een poppetje stuk vloog, klapte het meisje van verrukking in de handen, en als ze eindelijk een twintigtal schoten gedaan had, dankte zij den dokter met de beleefdste woorden en verwijderde zich, met eene vriendin, na eene buiging, die eener vorstin niet misstaan zou hebben.

Ook wij verlieten den Tir; wij kwamen voorbij kleine Amerikaansche biljarten, spellen van allerlei aard, waar men voor een kleinigheid kans heeft het een of andere aardigheidje, een ornament, of een flacon, of iets dergelijks te winnen, en die alle druk bezet waren door lachende en babbelende groepen. Het is natuurlijk, dat wij ook onderweg den dokter met zijne schoone kennis

plaaagden, totdat hij eindelijk, aan een tafeltje voor den Restaurant plaats nemende, ons uitnoodigde om naast hem te gaan zitten, wat wij ook volgaarne deden, en terwijl wij een glas ijs gebruikten, vertelde hij ons het volgende, — even afgebroken als ik getracht heb het hier weer te geven :

»Ja, — wel zeker, — het is een schoon meisje : — ook een lief meisje ; — ik heb haar sedert hare geboorte gekend, en haar moeder wel zes jaren vroeger. — Het is de dochter van mijne portière, die eene weduwe is. Zoodra het kind geboren werd, zond zij haar naar Pontoise, bij eene nourrice, en zoodra zij van de nourrice terugkwam, werd zij en pension gedaan, — en toen zij op haar zevende jaar van het pension naar huis kwam, liep het kind den geheelen dag rond in de loge van hare moeder, en paste op de boodschappen, als de oude vrouw naar de kerk ging.

»Het was toen al een aanvallig klein ding ; als ik voor het eerst »Le cordon, s'il vous plait, mademoiselle!» tot haar zeide, antwoordde zij met een even deftige buiging als straks. De moeder leerde haar, dat het doel des levens de vreugde was ; en het kind leerde van zelf, haar doekje met de gratie van de dame au premier om te doen, en met den artiste au quatrième te praten en te coquetteeren eer zij de kinderschoenen uitgetrokken had. Eindelijk werd zij bij eene modiste geplaatst, en kwam 's avonds geregeld naar huis. Eerst alleen. Later werd zij gebracht. Eindelijk kwam zij niet weer in huis slapen : de modiste woonde te ver af.

»Zij had een kamertje in de buurt gehuurd, en vertoonde zich op Zon- en feestdagen bij haar moeder, zoo elegant gekleed, dat ik haar in den beginne niet herkende. Zij verdiende veel, en gaf het alles uit ; hare moeder had niets noodig.

»Alles wat zij dus in handen kreeg, stond tot hare beschikking en een groot gedeelte er van werd besteed om een schitterend toilet te koopen, om haar kamertje au cinquième met smaak te meubelen, — en het overige aan de armen.

»Hare moeder wilde haar uithuwen aan een ouden weduwnaar, die geld had. Het meisje wilde niet. Moeder en dochter zagen elkander niet meer. Ik wist langen tijd niet, waar het kind gebleven was. Op zekeren morgen, zei echter de moeder tegen mij. »La petite is ziek. Dat heb ik van onzen buurman gehoord.»

»Er zijn vele zieken in de stad,» zei ik.

»Gij zult haar toch wel gaan zien?» riep de moeder, mijn beide handen vattende.

»En gij?» vroeg ik.

»Zij wil mij niet zien,» zei de moeder.

»Ik haalde de schouders op en ging weg,» vervolgde de dokter.

»Ik was dom genoeg een half uur rond te rijden en een honderdtal

trappen te beklimmen, om haar te bezoeken. Zij lag uitgestrekt op het bed, het eenige meubel, behalve een tafeltje, dat in de kamer was. Toen ik binnen trad, wilde zij opstaan. Ik zei haar tamelijk barsch te blijven liggen; want ik zag dat zij zwak was. Zij proestte het uit van lachen en stak mij de hand toe, om haar den pols te voelen, — altijd met hetzelfde *grand air* van vroeger. — Zij heeft een allerliefst handje!" — zei de dokter, als tusschen twee haakjes, dadelijk er op een snuifje nemende. »Het meisje lachte zoo, dat ik haar den pols niet voelen kon; ik liet hare hand dus vrij onzacht vallen en keerde haar den rug toe, en ging uit het raam kijken en vroeg kortaf, wat haar scheelde?»

»Zij ging echter voort met lachen in plaats van te antwoorden, en vertelde mij tusschenbeide, dat zij over mijn knorrig gezicht lachte, en mij niet te rede wilde staan, eer ik haar vriendelijker behandelde.

»Ik hernam, dat zij met mijn gezicht niets te maken had, en dat ik weer gaan zou, als zij niet verkoos op mijne vragen te antwoorden.

»Het meisje schaterde het uit en keek mij zoo trouwhartig aan toen ik praatte van weg te gaan, dat eindelijk — nu ja, — ik ook lachen moest, — en zoo zaten wij als twee gekken tegenover elkander te lachen; zij op het bed, ik op het tafeltje voor haar.

»Toen ik naar hare ziekte gevraagd had, lachte ik nog harder dan te voren; want ik wilde haar niet laten zien, hoe ernstig ik voor haar bevreesd was, — en terwijl de dood achter de deur stond te loeren, vernam ik uit haar glimlachenden mond eenige bijzonderheden van haar levensloop sedert ik haar gezien had.

»Overdag had zij gewerkt; 's avonds had zij steeds gedanst; en zij had een vriend, — en haar vriend was een student, — en haar vriend was juist naar zijn ouders in Bordeaux, en kwam eerst over drie maanden terug. En zij was ziek geworden en de verdiensten hielden op, en er was niets bespaard, — en haar meubels waren één voor één *chez ma tante* gebracht, — en »morgen" zeide zij, »zal ik deze zijden japon er heen zenden, — ik heb ze daarom heden aangedaan; — en daarom wilde ik mijne moeder niet zien; want," — en ze lachte steeds voort, — »zij is te klein, om zooals gij op de tafel te zitten!" — En dan bedekte zij het gezicht met de handen en barstte in tranen uit.

»Ik schreef wat voor en ging weg." — »En liet uwe beurs achter?" — zei de student. »Wat raakt u dat?" vroeg de medicus, met een knorrig gezicht. — »Nu de moeder vernam hoe het stond, wilde zij zich niet tevredenstellen, dat zij hare dochter niet bezoeken mocht, eer ik haar vertelde, dat eenige aandoening haar doodelijk kon wezen, en dat zij haar vooreerst niet noodig had, omdat eene vriendin haar 's nachts altijd kwam oppassen. — Den volgende dag, daar ik in de buurt wezen moest, — (de student knipoogde tegen mij), ging ik weder zien, hoe het stond met de zieke.

»Behalve de drankjes, die ik voorgeschreven had, stond een papegaai, in een prachtig vergulde kooi op tafel.

»De meubels waren alle steeds chez ma tante gebleven. -- Hare vriendin had haar den vorigen avond wonderen van den vogel verteld. Het was eene verrassing voor de vriendin bestemd, en de zieke klapte in de handen, toen zij mij vertelde, hoe zij hare vriendin over den vogel had uitgelokt, en hoe zij dien had laten halen, en hoe zij er zich op verheugde de vreugde van hare vriendin te deelen. »Het zal mij even zooveel goed doen als uw leelijk drankje!» zei zij weer lachende.

»Het was niet vleiend; maar ik had het hart niet, — of liever geen lust, — om tegen haar te pruttelen. — Zij was te ziek. — Het heeft mij menig uur tijds gekost, die ik beter had kunnen besteden,» ging de dokter voort, »om haar dagelijks te bezoeken; — om het flinkerend lichtje niet uit te laten branden. — Zij is nu ongeveer drie weken weder hersteld en aan het werk en aan het verdienen, en danst en zingt, — en verheugt zich als te voren: — dat was hare vriendin, bij haar.»

»En gij hebt haar zeker geld gegeven om de meubels weer te koopen; daar ken ik u voor,» zeide ik, »en haar met hare moeder weder verzoend?»

»Het laatste wel,» hernam de dokter; »het eerste niet; zoo gek ben ik niet!»

»Neen, hij heeft haar het geld niet gegeven; dat is waar,» zei de student, »maar hij heeft al de meubels door Pierre van chez ma tante laten halen; dat heeft Pierre mij zelf verteld, en dat de dokter niets anders deed dan vloeken en razen, toen het meisje dag op dag bij hem kwam, om hem te bedanken, — en de oude portière zegt, dat hij een engel is!»

»En ik zeg,» hernam de dokter, »dat gij een neuswijze kwast zijt!»

»Dat doet er niet toe,» zei de student, »maar het is toch aardig geweest; en als de student over een paar maanden terugkomt, en hij zóó denkt als ik, dan komt hij met zijne vrouw, want hij moet haar trouwen, om u te bedanken, en gij wordt peet van het eerste kind, en —»

»Stil!» zei de dokter opstaande, en de hand met plechtigen ernst op den schouder van den student leggende. — »Stil: als haar minnaar over een paar maanden terugkomt, zal hij niet bij mij komen met zijne jonge vrouw, — want ten eerste worden zulke huwelijken nergens dan op het tooneel gesloten, en ten tweede, — als hij haar huwen wilde, zou hij niet kunnen; want spoedig zal het harde werk het meisje tegenvallen; zij zal tehuis blijven; de meubels zullen weder chez ma tante gaan — en noch gij, noch ik, zullen ze dan weder behoeven weg te halen!»

Het was elf uur geworden; men draaide de lampen in den tuin

uit en de toenemende duisternis in het rond vermeerderde den somberen indruk van hetgeen de medicus ons verteld had. Wij wandelden zwiigende naar huis.

IX.

EENIGE SCHILDERIJEN IN HET LOUVRE.

Daar kom ik nu voor den laatsten keer uit het Louvre, en wilde zoo gaarne voor anderen en voor mij zelve den indruk wedergeven van al het schoone, dat ik dáár gezien heb. En toch durf ik er nauwelijks mede te beginnen.

Den eersten keer, toen ik in het Louvre trad, zag ik niets. Ik zag alleen zoo wat, hoeveel er te bezichtigen was, en keerde uit de lange rijen van vertrekken, beneden met standbeelden, halfweg naar boven met gravures, op de eerste verdieping met schilderijen, met Egyptische antiquiteiten, met bronzen, met porselein, en daarboven nog met het Musée de Marine opgevuld, uitgeput terug. Ik had zooveel gezien, dat ik weinig genoten had. Alles was verward en onduidelijk. Toen ik er weder ging, bepaalde ik mij tot de Galerie d'Apollon, en voor den derden keer, na weder een uurtje onder de standbeelden rondgedwaald te hebben, bepaalde ik mij al weder, — tot de Galerie d'Apollon. Als ik er nog vijftig maal geweest ware, had ik juist hetzelfde met vrucht kunnen doen.

Ik ben er nu in gezelschap van een schilder geweest. Wij zijn den geheelen morgen in het Louvre gebleven. Toen wij er van daan kwamen, gingen wij onder de boomen in de Tuileriën zitten uitrusten.

»Gij zijt stil geworden,» zei de schilder.

»Als mijne vrouw soms zit te borduren,» hernam ik, »zie ik mijn dochtertje dikwerf de bonte kluwens zoo spelende uit het werkmandje nemen, nu eens aangetrokken door de eene, dan weder door de andere kleur, en zoo gaat het voort; het kind neemt beurteelings het eene dan het andere kluwen op, om het dadelijk weder neder te werpen, — of wikkelt den een of anderen langen draad, waaraan geen einde schijnt te zijn, doelloos af en weer op. — Dat zit ik nu, zoo te zeggen, zelf te doen; — mijne fantasie tast in het wilde rond onder de menigte herinneringen aan hetgeen wij gezien hebben, en goochelt met de bonte ballen, en neemt nu de eene, dan weder de andere op, en laat ze weer in den chaos vallen, waaruit zij ze opgegrepen had, om zich opnieuw met eene pas ontdekte kleur te vermaken. — Ja, zoo gaat het mij op het oogeblik,» ging ik voort, »maar die schilderij van Murillo, de laatst

aangekochte, drijft steeds in mijne herinnering boven; ik zal nooit die Maria vergeten! Ik zie haar nog voor mij; ik draag, als het ware, de photographie nog in mijne ziel; ik zie nog die hemelwaarts zwevende gestalte, door Cherubijnen letterlijk omketend; ik zie de bovenmenselijke uitdrukking op dat gelaat, de Verklärung, zooals de Duitschers zeggen, die ik niet beschrijven kan; dat golvend haar; die over de borst gevouwen handen; het fladderend, donkerblauwe gewaad, over de schouders vastgebonden, dat zoo heerlijk in harmonie is met de overige witte kleeding. De voet rust op de wassende maan, waarmede zij hemelwaarts stijgt. Het geheel is mij levendig voor den geest; maar nog zeer verward, of liever onduidelijk, is de indruk, dien de schilderij op mij gemaakt heeft; help mij tot helderheid komen. Ik ben meer dan voldaan; ik ben verrukt; — weder ik ben niet voldaan, en zucht naar — ja — naar wat weet ik niet."

»De kunst," hernam dadelijk de schilder, »heeft u verrukt; het ideaal dat gij u vormt, laat u onbevredigd: dat is mijne oplossing van het raadsel."

»Ik begrijp u nog niet," zei ik.

»De kunst," hernam de schilder, »is het kind der Liefde tot het Schoone: die zoekt haar idealen voor den sterveling stoffelijk uit te drukken. Dat is de bezieling van den kunstenaar. Hoe zuiverder, hoe verhevener het ideaal, hoe schooner ook het namaaksel er van, het kunstwerk, maar hoe minder het ook voldoen kan aan de idealen zelve, die ons bezielen, hetzij als kunstenaar of als bloote bewonderaars van een kunstwerk. De natuur is de eenige kunstenaars, die ons verrukt en volmaakt bevredigt tegelijk: vergelijk den indruk, dien een heerlijk natuurtooneel op u maakt, met het gevoel, hetwelk het grootste kunstwerk voortbrengt, en gij zult mij begrijpen."

»In de natuur hindert ons nooit de techniek," hernam ik. »In een menschelijk kunstwerk, zelfs van den eersten rang, stoot de gevoelige ziel zich toch onfeilbaar hier of daar aan een scherpen hoek. Maar bij geen schilder is dat minder het geval, dan bij Murillo. De harmonie in al zijn stukken is zoo meesterlijk bewaard, de compositie is zoodanig aan het denkbeeld ondergeschikt, dat een oningewijde in al de kunstgrepen van u lieden schilders bezwaarlijk in de techniek iets bij hem vindt, dat niet voldoet. Vooral de nieuwe aankoop in het Louvre heeft mij uitmuntend bevallen; ik weet niet, of ik dit meesterstuk schooner vind, of even schoon, als de beroemde Heilige Familie, die ik een paar jaar geleden in Londen bewonderd heb."

»Ik bid u," zei de schilder, »maak geene vergelijkingen. Daaraan gaat gijlieden dilettanten zoo dikwerf mank. Gij herinnert mij op dit punt altijd aan kinderen, die de taal niet in hunne macht hebben, en aan hunne ouders vertellen, dat zij iets gezien hebben,

dat »geen paard was,» omdat zij het woord »ezel» niet kennen. Een meesterstuk is echter niet te vergelijken; het is een op zich zelf staand iets; een geheel. Een voortbrengsel van het genie, dat oorspronkelijk scheidt; niet een maakwerk van het talent, dat slechts nabootst. Ik verzeker u,» ging hij glimlachende voort, »dat als gij de stukken van Murillo onderling vergelijkt, zelfs die, welke in het Louvre aanwezig zijn, gij alleen tot het resultaat zult komen, dat ze alle even eenvoudig en grootsch zijn, — maar dat het laatst aangekochte wel het duurste is.» (1)

»Maar wat zegt gij van zijn bedeljongen?» vroeg ik.

»Dat ik mijn best doe om het walglijk onderwerp te vergeten in de bewondering van het volmaakte der uitvoering,» was het antwoord. »Ik heb opgemerkt, dat die schilderij ook bij u geen aangename indruk maakte: dat kan ik ook best begrijpen. Er zijn er overigens meer van dien aard van Murillo. Het is mij een raadsel, hoe een geest, die zulke hemelsche gestalten kon scheppen, als men op zijn heilige stukken ziet, er niet van walgde om zulk een misselijk onderwerp als een bedeljongen, »qui s'épouille» uit te zoeken. Ik houd het er voor, dat hij het lichteffect met de zonnestralen heeft willen probeeren, en dat hem het eerste het beste onderwerp, dat naar zijn zin verlicht was, voldeed. Overigens is het stuk alleen nog in één opzicht beter dan de ontelbare genre-stukken, die heden ten dage vervaardigd, — ik wil niet zeggen geschilderd worden; het is oorspronkelijk.»

»Wat bedoelt gij toch daarmee?» vroeg ik. »De hedendaagsche

(1) Ziehier wat de officieele Notice des Tableaux exposés dans les Galeries du Louvre (Parijs 1852), over den aankoop van dit stuk zegt:

„Acquis le 19 Mai 1852 à la vente de la collection du Maréchal-Général Soult, duc de Dalmatie, moyennant 615,300 fr. (avec les frais). Ce tableau était déjà entré au Louvre en 1835, ainsi que celui de Jésus-Christ guérissant le paralytique, du même maître, et le saint Pierre aux liens, également de Murillo, mais attribué alors à Ribera, et gravé sous le nom de cet artiste dans le Musée Réveil. Ces trois peintures avaient été acquises pour 500,000 fr. par le Roi Louis-Philippe, et étaient portées sur l'inventaire de son règne au N°. 1534. Ces chefs-d'oeuvre ne restèrent pas longtemps au Louvre; car le marché, passé le 13 Avril 1835 entre M. le comte de Montalivet et le maréchal Soult, fut résilié le 23 Mai suivant, et l'on rendit ces trois tableaux le 25 du même mois à M. le marquis de Dalmatie, agissant au nom du maréchal.»

„Of die vent nog voortgaat met schilderen?» vroeg mij een onnoozele Noord-Hollander, dien ik in de Galerie d'Apollon aantrof, de schilderij aanstarende.

schilderscholen overal, in Duitschland, Engeland, Frankrijk, waar gij wilt, zijn rijk aan genre-stukken: zijn dat alle dan kopieën?"

»Ik zal u uitleggen wat ik bedoel," zei de schilder. »Evenals heromantisch genreachtige in de literatuur, zoo is ook nu het genret beeld in de schilderkunst in de mode. Het historische staat er bij op den achtergrond. Maar de oude genre-schilders der Vlaamsche en Hollandsche school schilderden naar het leven; het waren geestig opgevatte dagelijksche tooneelen, die zij ons voorstelden; terwijl de hedendaagsche schilders ons slechts schilderijen leveren naar de modellen der oudere school vervaardigd. Het zijn geen levende wezens, die men voorstelt: het zijn de figuren van Jau Steen, van Van der Werff, van Teniers, zelfs van Rembrandt; of het zijn de cavaliers uit den tijd van Karel I van Engeland, de Roundheads van Cromwell, zooals wij hen op de oude schilderijen zien; maar inderdaad, niets uit het dagelijksch leven. En dat is eenigszins te verontschuldigen: hedendaagsche costumes hebben niets schilderachtigs, en de studie der oude meesters leidt ook natuurlijk tot navolging; maar men volgt hen verkeerd na; in plaats van het leven, van den tijd in welken men leeft, zooals de oude meesters gedaan hebben, geïdealiseerd weder te geven, aapt men hun voortbrengselen na; men volgt slaafs hun werk na; — men vergeet hun geest; — het spreekt echter van zelf, dat ik slechts de algemeene richting veroordeel, en niet enkele groote geniën, die toch uitmunten in het vak."

»Gij zijt, dunkt mij, hard tegen de nieuwere school," zei ik »Er wordt veel onder de ouden geprezen, dat eigenlijk voor het aesthetisch gevoel, allesbehalve mooi is. Bijvoorbeeld dat wereldberoemde stuk de »Bruiloft van Kana," door Paul Veronese."

De schilder lachte. »In vele opzichten is dat toch een meesterstuk," zei hij: »in andere opzichten weer zeer leelijk."

»Ik ben blijde," hernam ik, »dat gij dit zegt. Ik ben zeer blijde, dat gij mijne meening deelt, ik was reeds huiverig te zeggen, dat ik bitter teleurgesteld mijn blikken van dat groote stuk afwendde, en ik verstout mij u nu te zeggen, dat ik er niets schoons aan vinden kon. Het komt mij voor, dat dewijl nu Paul Veronese eenmaal een grooten naam heeft, men het niet waagt iets, dat hij gemaakt heeft, af te keuren. Men berust in het denkbeeld, dat Paul Veronese het stuk geschilderd heeft, en dat het dus schoon wezen moet. Er is iets in, dat mij haast doet glimlachen, of zelfs, zal ik het bekennen, eenigszins medelijgend de schouders ophalen, over zooveel wansmaak en zulk eene opeenstapeling van ongerijmdheden.

»Hier de Zaligmaker en de Heilige Maagd aan het midden van een hoefijzer-tafel, met de beide einden rechts en links van den toeschouwer.

»De bruidegom en de bruid zitten aan het linker uiteinde van de tafel in groot kostuum van den tijd van Veronese zelven: het zijn

portretten van een Spaanschen Grande en van Eleonora van Oostenrijk, Koningin van Frankrijk. Dan hebben wij Frans I, Maria van Engeland, Soliman I, met een Negervorst, en de Markies van Colonna met een tandenstokertje in de hand, terwijl Karel V, met de decoratie van het Guldenvlies, ons ook aanstaart onder de menigte gasten. Verder de muzikanten, midden op de schilderij, tusschen de twee uiteinden der tafel: ook alle portretten van tijdgenooten en kunstbroeders van Veronese, die zelf op de viool speelt, terwijl Titiaan hem op zijn violoncel accompagneert; de twee honden, die als het ware van onder de tafel de schilderij uitloopen: de hofnar achter de Koningin; de campanila; de balustrades en balkons met toeschouwers vervuld; het geheel, in één woord maakt op mij een belachelijken indruk: de verwezenlijking van de »dolfijn in de bosschen en het wilde zwijn in de baren" van Horatius. Neem als schilder zooveel vrijheid als gij verkiest; laat uwe verbeelding vrij spel, maar vergeet toch niet, dat de fictie, die lijnrecht in strijd met het ware is, ook steeds pijnlijk en absurd zal blijven. Veronese, zooals het heet, heeft de schilderij volgens contract voor een klooster gemaakt, en voor de driehonderd en zoovele dukaten, en het vat wijn, die hij er voor kreeg, heeft hij ook een stuk geleverd, met meer dan levensgrootte figuren, dat is waar; maar het geheele stuk is voor mij plat prozaïsch; het contract met de monniken schijnt er overal door."

»En toch is het weder een meesterstuk" hernam de schilder, »tegen hetwelk gij de profane stem verheft. Maar het is een meesterstuk in een geheel ander genre dan dat van Murillo. Zie, dat Veronese noch historische kostumes, noch historische waarheden in acht wist te nemen, moet men aan de onwetendheid van de 16de eeuw, niet aan hem wijten; maar zonder het zelf te weten, hebt gij reeds getuigenis afgelegd van zijn genie. De verschillende kostumes, de meest uiteenlopende gestalten, de grootste verscheidenheid van groepeerings en een verbazend aantal figuren zijn zoodanig door hem op één doek vereenigd, dat men er over verstomd staat, als men aan de zwarigheden denkt, die hij in de uitvoering te overwinnen had. Echter is er niets dat stoort: de menschen schijnen u vreemd bij elkander te komen; gij lacht (met recht), over het veronachtzamen van historische waarheden; maar zie hoofd voor hoofd, gestalte voor gestalte aan; — niets schokt, niets hindert u. De verlichting vooral is treffend schoon, en de gemakkelijkheid, waarmede hij alles uitgevoerd heeft, is zoo wonderbaarlijk, dat de toeschouwer er evenmin over verwonderd staat, als wanneer de natuur zelve hare lichtstralen op een groep menschen verspreidt. Dat de domme monniken de schilderij schoon vonden, vooral om de portretten en de kostumes, waarover wij spotten, wil ik gaarne gelooven; maar een hedendaagsch kunstenaar zal te vergeefs die harmonie van verlichting en kleuren nastreven."

»Alles wat gij daar zegt, mag wellicht waar zijn,» was mijn antwoord, »maar het technieke is toch het eenige, wat gij bij hem aanprijst, en het technieke in de kunst is juist wat bij mij het laagst aangeschreven staat.»

»Omdat gij het als dilettant niet vat,» hernam lachende de schilder. »Het is juist de volmaakte heerschappij over de technische middelen, welke het den schilder zoo moeielijk valt te verkrijgen. Gij, — wellicht honderden menschen van smaak en beschaving, die eene levendige verbeeldingskracht hebben, kunnen eene schilderij componeeren — in hun hoofd. Enkele détails kan men zelfs opteekenen; men groepeert het geheel goed; — maar dan de zuivere teekening, de kleuren, het ensemble: er is geene kunst, die moeielijker te leeren is: geloof mij,» zeide de schilder ernstig; »ik ken er menig levend voorbeeld van, — menigen kunstvriend, die kan teekenen, die kan componeeren, rangschikken en bij elkander voegen; maar het is hem niet gegeven te slagen in het coloriet, — en hij zal steeds een stumper als schilder blijven! De geestdrift is niet genoeg, ook de natuur moet medewerken in de organische vorming van den schilder; de wetenschap kan mij streng leeren teekenen, historisch getrouw de tooneelen voorstellen; maar het oog, dat niet van de natuur de gave verkregen heeft om de kleurenharmonie na te bootsen, kan door den bril der wetenschap niet versterkt worden.»

»En hebben niet de meeste kunstenaars,» vroeg ik, »eerst door jaren van ondervinding en studie die geheimen geleerd, welker ontcijfering aan uw vrienden nog niet gelukt is, en zijn zij ook niet jong genoeg, om ook dat te leeren?»

»Het is een eigenaardig iets,» hernam de schilder, »dat, hoewel de studie in de kunst ons leeren kan, gebreken te vermijden, ze ons zelden, vooral in de schilderkunst, leeren kan om schoonheden te scheppen; de gave van het coloriet bij den schilder is een eerste vereischte, gelijk aan die van het gehoor bij den muzikant: gij kunt den één en den anderen, ook zonder deze gave, onberispelijk leeren componeeren; maar de uitvoering zal u steeds hinderlijk zijn. Het coloriet is ook bij den schilder meestal iets kenmerkends, iets oorspronkelijks, iets dat hem onderscheidt van zijn kunstbroeders van vroegere en latere leeftijden, evenzeer als zijn composities. Zie Rembrandt bijvoorbeeld; zijn contrasten van licht en donker; — want natuurlijk ook die kunnen zonder meesterschap in het coloriet niet worden voortgebracht; vergelijk met zijn kleuren de tinten van Adriaan van Ostade, van Jan Steen, van de geheele overige Vlaamsche school, — welk een onderscheid, — en toch welke ongezochte, onaangeleerde schoonheden van weerskanten! Stel het woeste landschap van Salvator Rosa tegenover de lieflijke tooneelen van Claude Lorraine; beiden tooveren met de kleuren, beiden munten evenzeer uit, maar beiden op eene geheel verschil-

lende wijze, evenzeer in den aard van het coloriet, als in den aard der landschappen zelveu."

»Ik zou haast zeggen, volgens hetgeen gij mij daar vertelt," hernam ik, »dat vele der zich noemende hedendaagsche schilders zich in hun beroep vergist hadden, en dat zij zich aan de beeldhouwkunst in plaats van de schilderkunst moesten toewijden."

»Van enkelen mag dat wèl het geval zijn," antwoordde de schilder; »van de meesten zou ik zeggen, dat zij beter zouden doen met de kunst geheel en al ongemoeid te laten. Vooral de beeldhouwkunst moet niet geprofaneerd worden, hier in het barre Noorden."

Het klonk mij vreemd, aan Engeland en Nederland denkende, Parijs het »barre Noorden" te hooren noemen, en dit zeide ik tegen mijn nieuwen vriend.

»Ik heb mijn eigen gedachten," hernam hij, »aangaande de beeldhouwkunst. Ziehier waarop ze neerkomen: onze luchtstreek is slechts een klein gedeelte van het jaar geschikt voor de voordeelige vertooning van standbeelden, die, onder dak gezien, veel, zeer veel van hun effect verliezen. Om alle schoonheden van vorm en groepeeriug behoorlijk te doen uitkomen, heeft men eene heldere blauwe lucht, een warmen zonneshijn, eene sterke verlichting noodig. Geene kunstmatige hulpmiddelen kunnen het gemis van dit alles vergoeden. Bont behangene muren, gewelfde koepels, wat gij wilt, zijn alle slechts meer of minder gebrekkige surrogaten. De opene lucht, de bloote hemel, en geen grijze, regenachtige, benevelde hemel, maar een schitterende, zuidelijke hemel, zijn vereischten om het kunstwerk zóó te doen uitkomen als het behoort. Dit ontbreekt ons meestal in het noordelijk Europa; om een kunstwerk te waardeerē, moet men zulks altijd lichamelijk op zijn gemak kunnen doen; men moet aan niets materieels herinnerd worden; maar hoe kan dat bij ons het geval zijn, terwijl wij slechts een klein gedeelte van het jaar zonder overjas of mantel op straat kunnen gaan? Schijnt het u niet eene soort van ongerijmdheid toe, als men rillende van koude, in een mantel gehuld, of gedoken onder een parapluie, een druipend standbeeld, hoe schoon het ook zij, staat aan te gapen, — waarbij ons waarschijnlijk eerder de koudheid van de ontbloote ledematen, dan de volmaaktheid hunner vormen treffen zou?"

Ik kon niet nalaten over deze voorstelling te lachen; maar het kwam mij voor, dat zij toch gedeeltelijk waar was, en ik moest dat ook bekennen.

»Bovendien," ging de schilder dadelijk voort, »is het eene onmogelijkheid, dat wij ooit in de beeldhouwkunst uitmunten."

»Dat klinkt mij toch eene eenigszins gewaagde stelling," hernam ik; »waarom zouden wij niet even goed meesterstukken in die zoowel als in andere kunsten opleveren?"

»Hebt gij het verschil opgemerkt tusschen alle oudere en nieuwere standbeelden?" vroeg de schilder.

»Dat de oude klassieke stukken onvergelykelyk schooner zijn,» zei ik, »heb ik honderdmaal gelezen en ook zelf opgemerkt, vooral in het Britsch Museum te Londen, en hier in Parijs. Mij dunkt, dat dat verschil overbekend is.»

»Maar weet gij waarom de nieuwere standbeelden altijd zooveel minder schoon zijn, en ook blijven zullen, dan de ouden?» vroeg weder de schilder. »Zie, ik geloof, dat ik u dat verklaren kan. Vergelyk een beeld van Canova, van David, van Thorwaldsen zelve, van wien gij wilt, met het een of ander klassiek stuk. Gij zult een hemelsbreed verschil zien, dat u toch niet recht duidelijk is. Plaats in eenige zaal twee meesterstukken der beeldhouwkunst, één antiek en één modern, zelfs een dilettant, met uw verlof, zal, zonder vooraf ingelicht te wezen, dadelijk het oude van het nieuwe stuk kunnen onderscheiden.»

»Ja,» zei ik; »de onnavolgbare schoonheid van hetgeen wij klassiek noemen —»

»Gekheid!» hernam de schilder. »Dat schermen met woorden in de kunst, doodt hoe langer hoe meer alle denkbeelden; niets is gemakkelijker dan bij gebrek aan denkbeelden schoonklinkende woorden bij elkander te voegen; maar, wat ik u bidden mag, doe dat niet. Zie, de modernen hebben ook hunne classici, evengoed als de ouden; maar op eene andere wijze, en Thorwaldsen is evengoed klassiek te noemen voor de hedendaagsche wereld als Praxiteles voor de oude; maar het groote verschil tusschen de hedendaagsche en de oude beeldhouwkunst is eenvoudig in de aanvalligheid, het edele, het onbedorvene der bewegingen van het menschelijke lichaam; ziedaar, dunkt mij, wat ons onbewust treft in de oude standbeelden; ziedaar iets, dat voor ons onnavolgbaar is. Van onze kindsheid af, is het oog gewend aan stijve, gedwongene bewegingen; aan verminkte, verlamde vormen, aan lichamen in jassen dichtgeknoopt, in corsetten geregen; aan houdingen, in welke de natuurlykheid een gebrek en de gemaktheid eene deugd is. Van waar zal nu de beeldhouwer zijne studiën halen, en hoe zal men, reeds van de allereerste kindsheid af, aan het wanstaltige gewend, die aanvalligheid van beweging en gebaren meester worden, die ons bij de ouden bekoort? Geloof mij, het is een ijdel iets zulks heden ten dage te beproeven. Iets oorspronkelijks van dien aard kan men niet meer leveren; het beste is slechts een flauw namaaksel van de ouden; zij idealiseerden de natuur: wij trachten de ouden te idealiseeren; wij kunnen hun schoonheden niet navolgen, omdat wij zulke studiën als zij hadden niet maken kunnen; en al konden wij ook de schoonste standbeelden leveren, het publiek zou ze niet meer begrijpen; zelfs weinige menschen zouden ze schoon vinden: men zou ontdekken, dat de Venus de Medicis geen dun middeltje had, en den Apollo de Belvedere een gekleeden rok willen aantrekken. — Maar kom;

ik moet u voor heden verlaten; morgen is het Zondag, laten wij te zamen naar Sceaux gaan."

Ik nam de uitnoodiging met genoegen aan en scheidde van hem zeer in mijn schik met mijne nieuwe kennis.

X.

SCEAUX.

Sceaux is een groot dorp, of eene kleine stad, zooals gij wilt, 2¹/₂ uur ten zuiden van Parijs, en men doet de reis er naar toe op de aangenaamste wijze mogelijk. Dat is, als men ééns in den waggon zit van den trein, die van het fraaiste stationsgebouw aan de Barrière de l'Enfer er heen voert. Maar het is geene kleinigheid op een schoonen Zondagnamiddag in den trein te komen. Om zijne plaats te krijgen, moet men queue maken, evenals voor de groote theaters.

Men komt tusschen de twee hekken in de ruime voorzaal. Het is verbazend warm weder, — rechts en links, vóór en achter u is alles opeengestapeld. De kaartjes worden slechts een kwartier vóór het vertrek van den trein uitgegeven. Het is een gewoel, gelach, een geschreeuw in het rond, om er gek van te worden. Maar het beste, dat men doen kan bij zulke gelegenheden, als men voor zijn genoegen uit is, bestaat daarin, dat men zijn vijf zinnen bij elkander zoekt te houden en, in plaats van te knorren, medelacht en schertst met iedereen in het rond. Dit was ten minste wat ik deed. Mijn hoed leed een weinig; mijn handschoenen zeer veel; men trapte mij op de teenen, en ik trapte anderen, op mijne beurt, op de voeten; wij vroegen elkander wel twintigmaal excuus eer wij vijf minuten naast elkander gestaan hadden, en toen ik eindelijk zegevierende, van de dame achter de traliën kaartjes gekregen had voor mij en mijn vriend, slenterde ik met een gevoel van trotsche voldoening met hem naar de wachtkamer, alsof ik eene heldendaad verricht had.

Gij zult u wellicht daarover verwonderen, waarde lezer, dat ik van de dame achter de traliën gesproken heb; — vergun mij u te zeggen, dat aan alle spoorwegstations, welke ik in Frankrijk gezien heb, dames de plaatsbiljetten uitdeelen. Men ziet wel eens een klein handje, een aardig gezichtje door het raampje schitteren, maar de gelaatstrekken kan men slechts half onderscheiden, en de vingertjes zijn zoo zwart geworden met het tellen van het grove en groote kopergeld, dat men in geene verzoeking komt, nadere kennismaking er mede te zoeken, hoe verleidelijk ze ook op een paar duim van uw neus heen en weer dartelen, uw plaatsbiljet en de

sous, die gij terug ontvangt, u toeschuivende. En de menigte achter u dringt en dringt, en gij schuift dralende den aan den ingang wachthoudenden gendarme voorbij, — en vijf minuten later, — zooals ik met mijn vriend, — vliegt gij lijnrecht naar de plaats uwer bestemming.

Ik heb mij vergist; wij vlogen niet lijnrecht naar onze bestemming; integendeel de weg kronkelt zoo sterk tusschen Parijs en Sceaux, dat de locomotief een paar extra wieltjes, schuins aanliggend, van binnen tegen de rails drukkende, aangeschaft heeft, en als het ware met de aanvallige beweging van een schaatsenrijder, die »een beentje overlegt,» heenslingert, met een langen nasleep van volgepropte wagens, die bij elke sterke kronkeling van den weg in elkander schijnen te willen loopen.

En de weg is zoo schilderachtig schoon, door een bloeiend, rijk begroeid landschap, met niets dan aangenaams in het gezicht, behalve de dreigende vesting Bicêtre op de hoogte, dat het den reiziger spijt niet verder te moeten, en zoo spoedig het einde van zijn bekoorlijk tochtje te bereiken.

Als men te Sceaux echter aankomt, ziet men, zoodra de trein begint stil te staan, — men vergeve mij deze uitdrukking, — als men rechts uit het portier kijkt, niets dan het kleine stationsgebouw, en als men links er uit kijkt, — niets dan waggons: want voor dit station, evenals voor dat van Parijs, zijn de rails in een kring gelegd, en men kan zich zeer goed voorstellen bij de aankomst, dat de locomotief jacht maakt op den laatsten waggon van den langen trein — Als men uit den wagen en door het stationsgebouw in het stadje Sceaux zelf stapt, ziet men niets dan een gloeienden, hoogen steenen muur vóór zich — en half gebradene steenen huizen naast zich, en brandende straatsteenen onder zijn voeten, — rechts en links geniet men hetzelfde heerlijke gezicht. Is dit nu buiten? Is men door die verrukkelijke streek heen gevlogen om dit te genieten? Wacht eens wij zullen zien! Welk een gewoel en gewemel van menschen en rijtuigen! Wij zijn niet de eenige gekken, die zich hebben laten misleiden.

Daar is de kapper, die mij hedenmorgen het haar gesneden heeft en wanhopig was, omdat ik mijn schedel niet aan één petit coup de fer wilde blootstellen, en zijne cosmétique met minachting behandelde. Hij heeft zijne vrouw bij zich, en zijn zusters en drie kinderen; dat zijn alle levende voorbeelden en advertenties van zijne kunst; zij zijn zoo keurig gekapt en gekruld, van den oudsten tot den jongsten toe, alsof zij naar een bal gingen! Wie weet ook waarheen zij gaan? Hier is een burgerheer met zijne vrouw; dáár een troep studenten met hun lachende grisettes, met haar elegante toiletten; achter hen zijn een paar ouvriers, in nette witte blouses, met vrouwen en fiancées en amies en wat nog meer, allen lachende en schertsende en de lange straat

op snellende, alsof er geen oogenblik meer te verliezen ware.

Ik wandel ook een eindje op met mijn vriend, en wij blijven een oogenblik voor twee groote, opene ijzeren hekken staan, door welke wij bonte lampions en papieren ballons zien, en rijen boomen en lange breede wandelpaden.

»Dit is het park,» zei de schilder; »een gedeelte slechts van het oude park, dat tot het prachtige kasteel behoorde, hetwelk Colbert stichtte en de eerste revolutie vernielde. Zie, daar staat het aangeplakt; hedenavond is er om zeven uur bal en vuurwerk, juist in denzelfden smaak als in het *Chateau des Fleurs*. Wij echter moeten een half uurtje verder, en wegens de hitte, stel ik u voor te rijden. Daar staat een coucou gereed.»

Ik wilde, dat ik een coucou beschrijven kon. Reeds bij den blooten naam er van gevoelde ik mij aangenaam getroffen. Ik had als jongen zoo dikwerf in een coucou gereden. Het woord coucou wekte op eenmaal duizenden van die voor anderen nietsbetekenende herinneringen op, die voor hem, die ze gevoelt, zoo onnoemlijk veel waard zijn, en ik keek naar het rijtuig rond, alsof ik een ouden vriend zocht. Helaas! de teleurstelling was groot! De coucou, die mij vroeger zoo groot als de vogel Roc was voorgekomen, scheen mij nu betrekkelijk niet veel grooter dan eene mosch. Was ik in eenige jaren zooveel grooter, of waren de coucous, evenals zoo vele andere dingen in den laatsten tijd, verbasterd?

De coucou mijner herinnering was een prachtige, schitterend geelgeverfde wagen, met eene hemelhooge trap daarachter, om er in te klimmen, en open aan de vier kanten, met een tent er over, waaronder men op de meest benijdenswaardige plaats, de bank naast den voerman, zat, en de teugels mocht houden, of de zweep voeren, als Phaëton zelf er uit steeg, om den heuvel te voet te beklimmen, of in het een of ander estaminet onderweg een glaasje wijn te gebruiken. De coucou, dien wij nu beklommen, vertoonde slechts de schimmen van al die pracht. Eene vierkante open kar, zonder veeren; een linnen kap, aan de kanten open; harde banken, een magere schimmel er voor, en eene leelijke boerin in plaats van den godenzoon Phaëton, om ons te mennem. Ik gevoelde geen lust meer op de bank naast haar te zitten, of het vel mijner handen, of het leer mijner handschoenen, aan de smerige teugels bloot te stellen. Wij betaalden ieder vijf sous en de schimmel zette het op een harden draf. Hij moest zoo spoedig mogelijk terug zijn met een vracht passagiers, die met den trein naar Parijs terugkeerden.

Het is een vernederend iets om te bekennen, vooral zoo maar in het publiek; maar mijne liefde tot de waarheid noodzaakt mij het niet te verzwijgen, dat men doorgaans volstrekt geen zeer fatsoenlijk gezelschap in een coucou vindt. Het zijn meestal »burgerluitjes,» die gij en ik natuurlijk niet verachten, maar en fin;

— enz.; wij, Hollanders, — niet waar? — nu — wij begrijpen elkander! Maar of gij begrijpen kunt hoe goed het mij deed om eens flink weer over de steenen te schudden en te schokken als een schooljongen, en gekheid te praten met mijn mede-reizigers en wezenlijk uit te zijn voor mijn plezier en plezier ook te hebben; dat weet ik niet.

Er was wezenlijk iets buitengewoons opwekkends in den rit. Het rijtuig was opgevuld met vroolijke menschen; er was een kindje bij ons, dat jubelde en in de handjes klapte van genoegen; dat schokken over de steenen was zelfs eene aangename afwisseling na het gladde rollen en ratelen van den trein, en de oude schimmel vóór ons, met zijn afgeknotten staart in eeuwige beweging, was een locomotief, die ons zeker veiliger, indien ook al minder snel dan het stoomwerktuig, aan onze bestemming zou brengen.

De weg, dien wij volgden, was niet bijzonder mooi; maar hij was zoodra wij het dorp verlaten hadden, landelijk en aangenaam: hij was druk bezet met wandelaars en vroolijke groepen; de mannen met den rok over den arm, en met dien zwerigen gang, welken de stedeling, die de genoegens van het buitenleven gaat genieten, zoo dikwerf aanneemt. De bonte parasols der vrouwen schitterden ook in den zonneschijn; iedereen lachte en schertste langs den weg, en het gemis van de echte beau monde werd ruimschoots vergoed door de menigte gelukkige gezichten, welke wij onderweg zagen. Wij kwamen eindelijk aan een recht landelijk gehuchtje aan en stegen in het lommer van eenige schoone boomen uit onzen wagen en vervolgden een kronkelend pad, dat bekoorlijk overschaduwde door groene takken, tusschen twee heuveltjes naar boven slingerde. Wij waren wezenlijk buiten! Rechts en links van den weg stonden er ontelbare kramen, evenals op eene dorpskermis, met koek en lekkernijen van allerlei aard. Hier was eene kroeg, dáár eene herberg, alle met prieelen, die met zulke opschriften als »Qu'on est bien ici!» den voorbijganger uitlokten, of door dansmuziek in den tuin, tot de intrede verleidden. Overal wemelde het van menschen en overal hoorde men niets dan lachen en babbelen.

Als wij in Duitschland waren geweest, zouden wij ook gezang vernomen hebben. — Wezenlijk heeft mij meer dan eens dit gemis aan gezang getroffen bij de Franschen. Een paar welbekende volksliederen van politieke beteekenis, zooals de Parisienne en de Marseillaise, hoorde men vroeger overal in Frankrijk; maar nergens van die heerlijke volkslegenden en gezangen, waarin de Duitschers zoo uitmunten: — nu echter hoort men in het geheel niet zingen, en als het nieuwe Keizerrijk geen nieuw lied medebrengt, zal men ook in langen tijd geen muziek meer hooren.

Door het woelige tooneel, dat men zich zeer goed verbeelden kan, zonder dat ik het nader beschrijf, klommen wij steeds naar boven,

tot dat wij eindelijk den top van een zacht hellenden heuvel bereikten, die met boomen begroeid was, rondom welker stammen landelijke tafels en banken aangebracht waren, die druk bezet schenen. Aan onze rechterhand was eene kleine herberg, eene boerenwoning voor welker deur een uithangbord hing met vier dichtregelen er op, welke de schilder mij met zijn stokje aanwees, en die aldus luidden:

Robinson nom cher à l'enfance,
Que vieux l'on se rappelle encor!
Dont le souvenir doux trésor,
Nous reporte aux jours d'innocence!

»Wat beteekent die onzin?» vroeg ik.

Wij zijn aan de plaats onzer bestemming, voor de welbekende herberg van Gueusquin, »Restaurateur au bois d'Aulnay,» zei de schilder; »hier is de beroemde boom aan Robinson Crusoe gewijd.»

Ik keek naar de richting waarheen hij wees en zag tot mijne verwondering, plotseling door de dichte takken van een reusachtigen kastanjeboom eenige schreden van ons verwijderd, eene mand statig aan een touw naar beneden dalen. De mand werd, zoodra hij den grond bereikt had, door een knecht geopend, die eene verbazende menigte glazen en flesschen en borden en schotels, alle echter geledigd, er uit nam, terwijl le Père Gueusquin, zooals hij heette, zelf met witten voorschoot en deftigen tred uit de herberg kwam, en de mand weder met eet- en drinkbare waren van allerlei aard vulde. Hij gaf een wenk en langzaam en deftig rees het gevaarte weder van den grond en verdween boven de hoofden der naar boven gapende toeschouwers in de dichte takken.

De vreugde van het kind, dat bij ons in den coucou gezeten had, en dat nog met zijn ouders in onze nabijheid stond, was onbeschrijfelijk; de vreugde echter van een kind is aanstekelijk, en lachende traden wij nader, om de oplossing van het raadsel te vinden.

Rondom den stam van den grooten boom en tusschen de dikke en dichte takken door, naar boven, was eene ruwe houten trap, langs welke een geheel gezelschap, en wij er onder, gemakkelijk naar boven klommen, hier en daar slechts eenigszins in het nauw gebracht door naar beneden dalende bezoekers, en op de hielen gevolgd door andere nieuwsgierigen, — zoodat de geheele boom als van menschelijke mieren wemelde. Ongeveer halfweg was er een uitspringende hoek en onder eenige lommerrijke takken eene soort van prieel ingericht, met een tafeltje en houten bank er om heen, waar een vroolijk gezelschap zich zat te goed te doen, en hoewel uit den lageren stand, met voorname minachting nederzag op de klimmende en dalende bezoekers; want de ververschingen worden iets duurder betaald daar boven in de lucht, dan op de nederige aarde.

Al hooger en hooger klimmende, bereikten wij eindelijk den top van den boom, waar een tweede priëltje aangebracht is, en waar de mand vol eetwaren even voor ons was aangekomen. Eene kleine platforme met eene stevige balustrade voorzien, levert hier een bekoorlijk gezicht op over de omliggende schoone natuur en de verwijderde hoofdstad.

Na een oogenblikje hier vertoefd te hebben, begaven wij ons weder naar beneden, en namen plaats aan een tafeltje onder eenige heerlijke berken, waar wij, met ververschingen vóór ons, het tooneel in het rond aanschouwden. Aan eene tafel in onze nabijheid zat een gezelschap, geheel en al uit ouvriers bestaande, te dineeren. De blouses van ongebleekt linnen, of de bloote hemdsmouwen, schenen geen gebrek aan geld aan te duiden en evenmin geeneerdheid van eenigen aard te veroorzaken, noch voor de etenden zelve, noch voor de gasten in het rond. Alleen de bedienende knechten hadden het zwaar te verantwoorden. Niets kwam vlug genoeg, noch spijzen, noch wijnflesschen, voor de ongeduldige gasten, die aten, dronken, lachten en babbelden, alles tegelijk, met een ijver en vuur en eene luidruchtigheid, die men in Nederland niet licht ziet, zonder dat men er taal bij verneemt, die, op het zachtst gesproken, hinderlijk is. Hier daarentegen hoorde men menige scherts, menige toespeling, die van een zekere beschaving getuigde, terwijl geen woord, dat zelfs het kiesche oor van eene vrouw had kunnen beleedigen, vernomen werd. Iets verder zag men op het gras onder de groene takken eene vroolijke danspartij, die zich op geene andere muziek, dan het gezang der mannen en vrouwen, — (het waren volstrekt niet bij uitsluiting jonge lui), — beroemen kon. De deftigheid, waarmede de quadrille en het vuur, waarmede de walsen uitgevoerd werden, was even opwekkend als aangenaam voor den toeschouwer. Hier stond eene groep vroolijke menschen, die pas aangekomen waren, en nog geene plaats gevonden hadden; daar maakte zich een gezelschap gereed om met dralende schreden te vertrekken. Anderen weder keerden terug van eene wandeling in de omliggende bosschen en heuvels, die eene groote overeenkomst hebben, — maar in het groot, — met het bekoorlijke Beekhuizen. Overall was er niets dan vreugde, blijdschap en genoegen te zien. Wij zaten aan ons tafeltje, dat opwekkend tooneel gade te slaan, en de schilder nam de gelegenheid waar, om eenige schetsen te maken, waartoe de bonte menigte in het rond hem ruimschoots de gelegenheid opleverde. Zijn teekeningen waren meesterlijk, en terwijl ik zijn schetsboek doorsnuffelde, geraakten wij langzamerhand in een gesprek, dat een gevolg was van dat van den vorigen dag.

»Ik weet niet waarom,» zeide ik, »maar na de schilderijen van de middeleeuwsche scholen, zowel Spaansche, Italiaansche, Fransche en Nederlandsche, gevoel ik geen grooten trek, om die van latere

tijden te gaan bezichtigen. Dat ergert mij; want er is iets kleingeestigs in dien afkeer, en ik heb pas te Dusseldorp eenige stalen gezien van de Duitsche en ook van de Fransche school, die waarlijk onvertreffelijk schoon zijn."

»Als gij iets wezenlijks schoons gezien hebt," hernam de schilder, »zullen het toch meestal genre-stukken geweest zijn. Het streng historische, het epische in de schilderkunst, gaat hoe langer hoe meer achteruit."

»Dat is niet alleen met de schilderkunst het geval," zeide ik; »in de muziek, in de dichtkunst kunt gij dezelfde opmerking maken. Het ergert mij en bewijst ook weinig voor onze veel geroemde eeuw van vooruitgang."

»Ik verbeeld mij," zei de schilder, »dat het toch niet moeilijk is de reden hiervan te vinden. In vroegere tijden, vormde zich de smaak van het publiek naar de kunstenaars; nu vormen zich de kunstenaars naar den smaak van het publiek.

»Toen Velasquez en Murillo in Spanje bloeiden, toen Paul Veronese, toen Rafaël in Italië leefden, toen de Nederlanden zich op Rembrandt en Van der Werff en Jan Steen mochten beroemen, was het volk nog grootendeels onwetend, onbeschaafd; — een deugdzaam opgeleid, maar eenvoudig, in geenerlei weelde bedreven kind; nu is het anders: het volk bezit nu veelal de halve beschaving van een weggelooopen schooljongen, en volgens het voorbeeld zijner meerderen veracht het de eenvoudigheid en jaagt de wulpschheid en de weelde na.

»In vroegere dagen, beschouwde het volk den kunstenaar als zijn vriend en leidman. Het gaapte zijn voorstellingen aan en bewonderde ze dikwijls zonder te begrijpen waarom. Het volk critiseerde toen evenmin als het kind, dat een prentenboekje ontvangt. Toen echter de grooten de kunst begonnen te verlagen; toen de kunstenaar omgekocht werd, om de zinnen te streelen, om de hartstochten en driften aan te vuren, om niet meer te veredelen, maar alleen om te bekoren, — en op de gemakkelijkste wijze te bekoren, door tot de zinnen te spreken, — toen begreep het volk, dat het een kunstenaar was geworden. Eene zinnelijke voorstelling kon het vatten; eene caricatuur kon het begrijpen; het wilde niet meer trachten zich tot het epische te verheffen, terwijl het erotische vooral, in den grofsten zin van het woord, zoo veel gemakkelijker te verstaan, zoo oneindig boeiender was voor het vleeschelijke oog. De kunstenaar moest tot het publiek nederdalen; hij kon het publiek niet meer tot zijne eigen hoogte verheffen; — slechts aan weinige uitstekende meesters werd dat gegeven, en de kunsten werden vernederd, omdat de kunstenaars, als zij niet van honger sterven wilden, zich verlagen moesten om de grove materiele richting van den tijd te volgen."

»Zij maken, met één woord," zei ik, »de kunst tot de koe, van

welke Schiller spreekt, — en daartoe hadden zij zich nooit moeten vernederen."

»Gij hebt goed spreken," hernam de schilder; »gij leeft niet van de kunst. Kon men slechts schatrijke kunstenaars aankweeken, die voor de kunst en niet voor den broode werkten, zou zoo iets wellicht mogelijk zijn; maar, in weerwil van dichters en wijsgeeren, moet de mensch toch eten en drinken, en weinige kunstenaars kunnen dat, als hun werken door het publiek afgekeurd worden. Dat was vroeger ook anders. Een kunstenaar had, eenige eeuwen geleden, in alle vakken meer van een *rara avis*, dan nu het geval is. Men beschouwde de kunst toen juist niet als een handwerk, en men maakte geen kunstenaar uit een jongen, die te zwak van spieren was, om timmerman te worden. — Weet gij wat mij onlangs is overkomen?" ging hij voort. »Mijn portier, die tevens schoenlapper is, heeft een ziekelijken zoon van vijftien jaren.

»Ik zal er een artieste van maken, *comme monsieur*," zei hij mij een paar dagen geleden. »Hij kan den reuk van het leer niet verdragen." En wat zal nu gebeuren? De jongen leert al teekenen; hij heeft eenigen, maar zeer weinig aanleg daartoe, en zal zijn leven lang een stumper blijven. Zonder geestdrift, zonder kennis, zonder beschaving, zal hij een paar jaar voortblokken; dan zal zijn vader tot hem zeggen: »Nu wordt het tijd, dat gij zelf den kost verdient;" — en de jongen zal rondkijken, en zal vragen, wat het meest verkocht wordt, en zal aan den gang gaan met zijne fabriek, — en mede de hand leenen, om de ware kunst hoe langer hoe meer af te breken. — Maar wacht eens, daar hebt gij een jongen kunstenaar, de Hemel helpe hem, die zeer in trek is! Ik zal hem roepen; gij zult verbaasd staan over de denkbeelden welke hij van de kunst koestert; denkbeelden, die hij met honderden, ja, duizenden zijner stad- en landgenooten gemeen heeft."

De schilder sprong op, naderde een groep heeren, welke op korten afstand van ons stonden, en keerde binnen weinige oogenblikken met den jongen kunstenaar, dien hij bedoeld had, terug.

XI.

EEN PARIJSCH E KUNSTENAAR.

Eer de schilder en zijn vriend dicht bij ons tafeltje gekomen waren, had ik al den tijd den laatsten op mijn gemak op te nemen, wat ik ook doen kon zonder hem door mijn nieuwsgierige blikken te hinderen, daar hij, met het hoofd in den nek en het lorgnon in het oog geknepen, blijkbaar alleen de vrouwen in het rond, en geen mannelijk wezen met zijn blikken vereerde. Het was een jong mensch, wellicht nog geen dertig jaren oud, met een mager, inge-

vallen, bleek gezicht. Zijn gelaatstrekken waren schoon gevormd, doch niet wat men sprekend noemt, en de eenige uitdrukking, die ik er op las, was die van groote ingenomenheid met zichzelf. Deze jonge man was volkomen naar de mode, zoo onmenscheijk mogelijk, gekleed. Zijn hoed glom, alsof hij pas gevernist was; zijn boordjes zaten onberispelijk; zijn hemd was rijk gestikt, als een dames-zakdoek; zijn vest had ontelbare knopen, waarvan slechts de twee onderste dichtgemaakt waren; over zijn magere armen hingen wijde mouwen, die op broeken geleken; zijn paletot was zoo kort, dat hij op een mismaakt buis geleek, en daaronder kwamen twee lange, magere beenen, te voorschijn, die door geweldige ruiten bedekt waren. Het was mij een raadsel hoe hij zijn voeten in de verbazend nauwe laarzen had gekregen; het was mij nog onbegrijpelijker hoe hij in die hitte de handjes in zulke kleine, witte glacé-handschoenen had kunnen steken; ik tobde er over, hoe hij ze onbesmet in den trein van Parijs naar Sceaux had kunnen brengen; — en ik schrikte haast toen hij mij de hand toestak, als mijn vriend hem voorstelde. Ik raakte zoo bescheiden mogelijk de keurige vingers aan; wij namen weder plaats aan het tafeltje, van hetwelk ik eventjes opgestaan was: het gesprek haperde.

De nieuwaangekomene strekte zich in eene aanvallige houding uit; hij keerde ons half den rug toe, en bleef in het niet, of naar de voorbijgaande vrouwen staren: ik kon niet ontdekken, welke van beide hij deed, evenmin als ik onderscheiden kon, of hij het lintje van het legioen van eer, of slechts eene roode bloem in zijn knoopsgat had. Hij was niet de eerste Franschman, die mij op deze wijze gefopt had.

Als ik maar het een of ander stuk gezien had van dezen schilder, dan was ik gered geweest; maar dat was niet het geval; hoe zou ik dat verbergen, of verontschuldigen? — Om de waarheid te zeggen, ik wist niet eens wat zijn genre was. Ik durfde dus niets van zijn schilderijen zeggen, en wachtte maar geduldig totdat de een of de ander mijner nieuwe kennissen beginnen zou.

Mijn vriend was weder druk bezig met eene schets. De andere bleef onbeweeglijk. — Eindelijk kuchte ik.

»Wat belieft?» vroeg mijn vriend.

»Ik zei niets.»

»Ik ook niet,» zei de vreemdeling.

Het gesprek was weder uit. In mijn hart begon ik den beroemden kunstenaar te verwenschen; met zijne komst scheen alle intimiteit afgebroken te zijn.

Mijn vriend ging bedaard voort met teekenen; de nieuwaangekomene met staren in het niet; ik vermaakte mij met het levendig tooneel om ons heen.

Toen zijne teekening afgemaakt was, klapte de schilder zijn boekje toe, en zeide tot mij:

»Het doet mij toch genoeg ulieden bij elkaar gebracht te hebben; mijnheer is een beroemde kunstenaar: gij een kunstminnaar; gij harmonieert ook, zooals ik zie, uitstekend goed!»

De beroemde kunstenaar boog tegen mij, zonder eenige de minste uitdrukking op zijn gelaat. Ik boog weder tegen hem.

»Gisteren," zeide ik, »ben ik naar het Louvre geweest, om de oude kunstenaars te bewonderen; ik hoop morgen in de gelegenheid te zijn eenige meesterstukken der nieuwe kunst te zien, waaronder ook werken van u.»

»Mijn stukken zijn alle in bijzondere verzamelingen," zei de kunstenaar; »het zal mij aangenaam wezen ze u bij gelegenheid te laten zien. Ik kan u benijden, mijnheer," ging hij voort, »als ik aan al het genot denk, dat u hier wacht, als gij een kunstkenner zijt. Parijs bevat zulke ontelbare schatten van allen aard, dat het voor iemand, die nog niet *blaseé* is, onuitputtelijk moet schijnen.»

»Het is toch moeielijk op het punt van kunst *blaseé* te wezen," zeide ik.

De Franschman glimlachte medelijdend. »Voor iemand wellicht, met uw verlof, die Parijs niet bewoont," verbeterde hij mijn woorden.

»Ik begin toch al onverschillig te worden," ging hij voort met eene uitdrukking van stem, alsof hij iets zeer bewonderenswaardigs van zichzelf vertelde, »en dat toch niet, omdat ik voor het schoone ongevoelig ben; maar men raakt aan alles gewend; zoudt gij u kunnen verbeelden, dat ik mij gisteravond zelfs bij het heerlijke ballet van den *Juif Errant* verveeld heb?»

»Dat zou ik mij toch wel kunnen verbeelden," zei ik. »Het heeft mij, barbaarschen vreemdeling, niet verveeld; maar het zou mij toch spoedig wel vervelen. Gij kunt echter het ballet ook niet wezenlijk voor iets houden, dat kunst, in den hooger zin van het woord, kan genoemd worden?»

De Franschman draaide bij deze woorden zijn stoel plotseling om, naar mij toe, staarde mij eenige oogenblikken vlak in het gezicht, en zeide daarop:

»Ah ça, vous n'êtes pas moraliste, j'espère!»

»Wees niet bang," zei de schilder tot mij, met een half verborgen glimlach op zijn lippen, toen hij zag, dat ik door dezen onverwachten uitval eenigszins uit het veld geslagen was. »Wees niet bang; ik zal onzen vriend omtrent u geruststellen. Mijnheer is een man van de wereld, waarde Jules," ging hij voort tot den grooten kunstenaar, »en gij behoeft zijne moraliteit evenmin te vreezen, als hij de uwe te eerbiedigen.»

»Mijnheer," hernam onmiddellijk Jules; »ik vraag excuus voor mijne veronderstelling!»

Ik was nu geheel en al den draad kwijt. Ik begreep van de geheele zaak niets. Men beschuldigde mij van een zedelijk mensch te wezen; men maakte mij een compliment, omdat ik het niet was.

Ik zou mij kwaad gemaakt hebben, als ik niet te ijdel geweest was om te toonen, dat ik mij ergerde.

»Ik zou toch willen weten, wat gij wel tegen de moraliteit hebt,» hernam ik, »zelfs op gevaar van een onwetenden barbaar te schijnen, door u zulk eene vraag te doen?»

De beroemde kunstenaar bedacht zich geen oogenblik. »Ik heb niets tegen de moraliteit zelve,» antwoordde hij, »mits die niet op de vrije kunsten toegepast worde».

»O!» zeide ik, »omdat?»

»Omdat het dan met de kunsten spoedig gedaan zou zijn,» hernam onmiddellijk de heer Jules. »Welke volkeren hebben altijd het meest in de kunsten uitgemunt? De onzedelijkste volkeren, mijnheer! Onder de ouden, de Grieken; in de middeleeuwen de Italianen; in den tijd van Lodewijk XIV, de Franschen.

»De kunsten hebben altijd het meest uitgemunt in de tijdvakken, wanneer de zedeloosheid tot het hoogste punt geklommen was.»

»Dan zullen wel de hedendaagsche Franschen uitmunten,» zeide ik.

»Getroffen, mijnheer, getroffen!» antwoordde de schilder. »Wij staan nu op eene verbazende hoogte. Wij weten de oorzaak te vinden van gevolgen, welke de ouden niet kenden. Bij hen was het toeval. Bij ons is het overleg. Vroeger verbeeldde men zich, zooals onze vriend hier altijd herhaalt, dat de kunsten strekten om de menschen te veredelen en te beschaven, en wat niet al meer. Wij weten nu, dat de kunsten dienen om de menschen gelukkig te maken, om den geest te bevrijden van de boeien der natuur, en hem vooral te leeren, het woeste zinnelijk genot van den barbaar te ruilen tegen de verfijnde genietingen, door weelde en beschaving uitgevonden. En het Parijsche volk, mijnheer, begrijpt dit ook, en de Parijsche kunstenaars, mijnheer, zijn dag en nacht bezig om het volk op deze wijze te veredelen en uit zijn dierlijken toestand te verheffen.»

»Dit alles is mij nog niet recht duidelijk,» was mijn antwoord, met het ernstigste gezicht ter wereld: »ik begin zoo wat op de hoogte te komen: ga voort bid ik u!»

De heer Jules verlangde niet beter.

»Ik zal u door feiten bewijzen, wat moeielijk met theoriën is te verklaren,» hernam hij. »Gij hebt zonder twijfel onze talrijke prentenwinkels gezien? Goed. Hebt gij ook wellicht opgemerkt, dat deze winkels gewoonlijk, zoo te zeggen, twee gezichten aan het publiek vertoonen. Rechts van de deur, wat men hooge klassieke kunst noemt: gravures naar de oude meesters, kopieën van historische stukken, van landschappen, van wat niet al meer! — Links echter heeft men caricaturen, odaliskes, danseuses, grisettes, orgies en meer van dien aard. Aan welken kant van de deur staan de meeste toeschouwers? Zien zij niet liever naar de danseuse, dan naar de Heilige? Niet liever naar de spotprent, dan

naar de illustratie van den Bijbel? En wat bewijst dit? Mijnheer, er zijn menschen, die beweren, dat dit niets anders bewijst, dan de bedorvenheid van den publieken smaak, dan de schande der kunstenaars, die in plaats van dien te verbeteren, hem helpen verknoeien!"

Ik dacht weder aan mijn gesprek met zijn vriend; maar ik zeide niets.

»Wat is echter het ware van de zaak?" ging de heer Jules voort, na eene korte stilte. »Dat weet iedereen: Vox populi, vox Dei, mijnheer!"

»O ja, dat geloof ik ook!" zei ik, »vooral na de laatste zeven en een half millioen stemmen!"

»Nu: dit aangenomen zijnde, wie is de grootste kunstenaar? Natuurlijk hij, die het meest het volk behaagt. Wie behaagt het meest aan het volk? Hij, die het duidelijkst tot zijn verstand, of wat zijn verstand vervangt, spreekt. Want het volk, het publiek, is een kind, en evenals een kind, moet men door de zintuigen er op werken. Zie onze literatoren, mijnheer; lees de werken van onze romanschrijvers, van de meeste onzer dichters, lyrische, dramatische, wat het zijn: didactische bestaan gelukkig niet meer! Ga in onze theaters: wat ziet gij dáar? Is niet alles berekend om op de zinnen te werken, om de zinnelijkheid zoo goed mogelijk te prikkelen? — En stroomt men er niet heen, om dat alles te bewonderen? Maakt eenige andere muziek nog opgang in Parijs, onder het echte publiek, dan dansmuziek? Wel! — bestaat er iemand, die dit alles zou durven loochenen? En, mijnheer," ging de heer Jules voort, van zijn stoel opstaande, »hetgeen wij, kunstenaars, beoefenen om het volk te bekoren, vindt ook navolging in andere vakken. Onze regenten zijn ook wijzer geworden, dan vroeger. Men geeft ons feesten, en vertooningen in het groot, in plaats van belachelijke rechten en bespottelijke vrijheden; men geeft ons vuurwerken in stede van verlichting, zooals het genoemd wordt; men zegent spoorwegen in en verwenscht het zoogenaamde denken; men geeft ons vrijheid om alles te genieten, wat de zinnen bekoort, en vordert alleen, dat wij daartegen onze drukpersvrijheid en gewaande zelfstandigheid opofferen; mijnheer, daarom zijn wij juist het eerste en grootste volk van Europa, omdat wij die verachtelijke moraliteit in kunsten en wetenschappen, overal waar wij kunnen, met een verlichten geest zelven weten te vertrappen en helpen vernietigen!"

»Ik geloof, dat het tijd wordt om naar huis te gaan," zei ik tegen mijn vriend. »Het begint donker te worden, mijnheer;" zei ik, mij tot den heer Jules wendende: »Geloof mij, dat ik tot dus ver nog geen kunstenaar gevonden heb, die op uwe hoogte stond; ik zal niet vergeten, wat ik heden van u gehoord heb. Vaarwel!"

Wij wandelden naar het station terug.

»Die vent komt u als een caricatuur voor, niet waar?» vroeg mijn vriend. »Nu, er zijn natuurlijk kunstenaars onder ons, zooals gij ook wel weet, die anders denken en anders handelen dan hij; maar er zijn ook duizenden, die nog erger zijn; want zij huichelen een zedelijk gevoel, dat zij evenmin bezitten, als hij, die het dus stoutweg verloochent; zij misleiden velen, die gaarne iets goeds wilden huldigen, maar het niet weten te vinden; hij is de doodsvijand der kunst; de drieste roover en openlijke aanrander er van; de anderen zijn de sluipmoordenaren, de gemaskerde bravo's, welke het ware Schoone in het duister doorboren!»

XII.

VERSAILLES.

Aan de table d'hôte van het Hôtel des Étrangers eet men voor vier frank ongeveer half zo goed als voor twee frank bij Tavernier, of elders, in het Palais Royal. Bij Tavernier, of bij Tissot, zit men in eene lichte, luchtige zaal, met een vroolijk gezicht en opene lucht voor de vensters. In het Hôtel des Étrangers is de eetzaal somber en het gezicht beperkt op de groote plaats van het logement. Op deze plaats prijkt een tuin op -- wielen; dat is, een half dozijn morsige oranjeboompjes in een grooten houten bak, die op kleine raderen staat. Dus over het algemeen, zou men zonder overgroote stoutheid kunnen beweren, dat men beter doet elders dan in het logement te dineeren, — wat trouwens ook iedereen doet, behalve de Engelsche reizigers, welke meestal getrouw aan de table d'hôte blijven.

Ik kwam nu op zekeren morgen half gebraden en geheel en al met eene dikke laag stof bedekt van eene lange wandeling terug tegen halfvijf uur, en na mijn toilet gemaakt te hebben, besloot ik aan de table d'hôte te eten.

Ik kwam naast een Engelschman te zitten. Er heerschte eene plechtige stilte aan tafel. Er waren weinige gasten. Het was duidelijk, dat iedereen de anderen voor iets minder hield, dan hij zelf was; het was klaarblijkelijk, dat niemand zich verwaardigen wilde een gesprek te beginnen.

Het eten was half Engelsch, half Fransch. Ik was moede. Ik had mij er in kunnen schikken niet te praten, als het diner de moeite waard geweest ware, om er mijne geheele aandacht aan te schenken. Dit was echter niet het geval. Wij waren reeds tot bij het dessert genaderd, zonder dat eenig ander geluid, dan dat der messen en vorken en het rammelen der borden de stilte afbrak. Toen wij zoover gekomen waren, gebeurde het gelukkig, dat de Engelschman het zoutvat tusschen ons omstiet, welks inhoud gedeeltelijk op mijn schoot terecht kwam. Dit noodzaakte hem om

excuus te vragen; het noodzaakte mij om er op te antwoorden: het ijs was gebroken. Wij hadden wezenlijk, op zijn Oostersch gesproken, het zout met elkander gebruikt; de kennismaking was begonnen.

Het bleek weldra, dat de Engelschman, evenals ik, naar Parijs gekomen was, om de hoofdstad en de omstreken te leeren kennen. Wij vertelden elkander wat wij al voor wonderen gezien hadden, en deden natuurlijk ons best, het te verbergen, als er iets was, dat ons beter beviel, dan hetgeen wij in Londen kenden.

Mijne nieuwe kennis had echter, om de waarheid te zeggen, nog weinig van Parijs zelf gezien.

»Ik heb eerst de omstreken opgenomen,» zei hij glimlachende, »nu begin ik pas met de stad.»

»Ik ben met de stad zelve begonnen,» zei ik.

»Dat had ik ook willen doen,» hernam de Engelschman; »maar dat wilden mijn vrienden niet. De ééne vertelde mij, dat ik St. Cloud moest zien; een tweede zond mij naar St. Germain; een derde stond er op, dat ik naar St. Denis moest gaan, — eene soort van morgue voor standbeelden van doode Koningen. — Ik bewees den heiligen den verschuldigten eerbied en schonk hen dus den voorrang boven de verleidelijke Lutetia zelve. Nauwelijks echter had ik met de heiligen gedaan, of ik ondervond, dat ik pas een klein gedeelte gezien had van hetgeen mij buiten de muren wachtte. Gij moet volstrekt naar Asnières gaan, zeide men, en bij die gelegenheid Sèvres ook bezoeken (dat ik reeds in de verte gezien had op weg naar St. Cloud), en dan moest ik vooral naar Versailles, en men drukte mij op het hart Fontainebleau niet te verzuimen, en men pakte mij in naar Sceaux, eer ik ternauwernood eene week hier geweest was. Met één woord, het scheen alsof iedereen zich verbeeldde, dat er niets te zien was in Parijs, en dat ik er slechts heen gekomen was om mijn koffers hier te deponeren en verder van spoor tot spoor, van plek tot plek geslingerd te worden. Tot mijn geluk, heb ik dat alles nu achter den rug, en ben nu op mijn gemak met de stad begonnen.»

»Ik ga morgen naar Versailles,» zei ik.

»Ik wensch er u geluk mede,» zei mijne nieuwe kennis.

»Hoe dat?» vroeg ik.

De Engelschman zat met den voet van zijn wijnglas voor zich op de tafel tusschen de vingers; hij staarde, met een eenigszins afgetrokken blik in het glas, en antwoordde, na een kort stilzwijgen, eerder alsof hij tot zichzelf sprak dan tot mij:

»Er zijn sommige plaatsen, waarvan men zich als kind eene voorstelling maakt, die natuurlijk geheel bezijden de waarheid is. Als men later zulke plaatsen werkelijk bezoekt, is men er over verwonderd, hoe zeer men zich vergist heeft. Men vindt er iets geheel anders dan men verwacht had. Later, als er weder eenige

tijd verloopēn is, herneemt de oude, verkeerde voorstelling hare kracht; de nieuwe ware verdwijnt weder voor den ouden, valschen indruk. De geest kan uit de oude plooi niet komen, en vervalt er langzamerhand weder toe, hoe veel moeite men zich ook in den beginne geve, om dat te voorkomen. Dit is volstrekt niet het geval met Versailles. Men kan zich niet licht eene verkeerde voorstelling van die plaats maken. Men ziet juist wat men verwacht had; het geheel beantwoordt volmaakt aan de denkbeelden, welke de bloote naam van de plaats opwekt. Een bezoek te Versailles verwezenlijkt slechts hetgeen men in de verbeelding volmaakt kent."

»Als gij mij zeydet, welken indruk Versailles op u gemaakt had, zou ik beter in staat zijn de juistheid van uw oordeel te waardeeren," hernam ik, »en ook tevens weten, wat ik morgen te wachten heb."

»Als gij geene haast hebt," hernam de Engelschman, »laten wij doen alsof wij te huis waren; de overige gasten vertrekken reeds; wij zullen een half uurtje aan tafel blijven zitten en een glas te zamen drinken."

Ik stemde in dit voorstel dadelijk toe, en met eene heerlijke flesch Côte-roti voor ons, hervatten wij ons gesprek.

»Het is een aangenaam reisje met den trein langs de Rive Droite van hier naar Versailles," begon de Engelschman; »maar het is slechts kort: binnen de drie kwartier is men er. Ik heb de reis gemaakt, heen en terug, boven op den wagon."

»Hoe kwaamt gij daartoe?" vroeg ik.

»O, gij weet wellicht niet," antwoordde hij, »dat er boven op alle waggons zoogenaamde impériales zijn, — inderdaad niets anders dan harde, houten banken, op welke men, drie aan drie, tegenover elkander plaats kan nemen, als weer en wind het veroorloven. Het is eene gemakkelijke en aangename inrichting; men overziet van zijne hoogte de streek, welke men doortrekt, op zijn gemak, en zit er vrij wat koeler en beter, dan in de volgepropte waggons. Zoodra men uit Parijs is, ziet men rechts de tuinen en buitentjes van Asnières: men heeft er eventjes den tijd, terwijl de trein stilhoudt, het fraaie gezicht te bewonderen, en als men rondkijkt, heeft men het reeds achter den rug. Dan verschijnt de schilderachtige hoogte door het fort Mont Valérien gekroond in de verte: — neen, het is vlak vóór u, en haast eer gij het in het oog gekregen hebt, is het weder verdwenen. Zoo gaat het met St. Cloud; met Sèvres, schilderachtig in de diepte liggende, met zijn witte huizen en nette tuinen; met al de overige stations, waar men eventjes ophoudt, — en op eens verneemt men, dat men te Versailles is. Evenals ik gezegd heb, dat het paleis zelf juist dat was, wat ik mij voorgesteld had, zoo was dit ook het geval met de stad. Eene doodsche, groote verzameling van deftige huizen, wier

uiterlijk nog de vervallene pracht van vorige dagen vertoont; vijf en dertig in plaats van, zooals vóór de eerste omwenteling, honderd duizend bewoners. De leege huid van de slang, waar het ondiër zelf uitgekropen is. Eene lange, bijna geheel rechte, breede straat, eene wandeling van ongeveer een kwartier, leidt naar het paleis. Deze geheele straat levert niets op, dat boeit; de winkels zien er armoedig en min uit; de menschen zijn schaarsch (behalve de gidsen, welke van het station af, den bezoeker vervolgen), en de Hallen, welke men voorbij komt, zijn zoo groot en schijnbaar zoo verlaten, dat reeds dit alleen een genoegzaam bewijs van het verval der stad oplevert.

»Dit denkbeeld van verval overviel mij zoo sterk,» ging de Engelschman voort, »dat de heldere zonneshijn het mij niet uit het hoofd kon zetten. Ik stapte in mijne eenzaamheid door de lange straat, met zachten tred, alsof ik naar eene begrafenis ging, en als ik eindelijk voor het paleis zelf stond, had ik het groote lijk, dat ik bezoeken wilde, vóór mij. Ik stond op de Place d'Armes, vóór mij het reusachtige gebouw, en daartegenover twee uitgestrekte gebouwen, vroeger de stallen van het paleis, en waarvan het eene nu in een École Agronomique herschapen is. Het paleis ziet er grootsch en somber uit, eentonig van bouwtrant, met twee vooruitspringende vleugels aan weerskanten, en over het dak van den vleugel aan de rechterhand van den bezoeker verheft zich eventjes de koepel van de kapel. Anders is er niets om de eentonigheid van de lange, rechte lijnen af te breken. In de frises boven de ingangen tot deze vleugels, prijkt de inscriptie »A toutes les gloires de la France,» en midden op de kolossale plaats voor het paleis, die door een hoog ijzeren hek ingesloten is, verheft zich trotsch te paard de gestalte van hem, wiens schim hier nog overal spookt. Het is, geloof mij, een wonderlijk iets, hier nog de frissche herinneringen aan den meest despotieken en ijdelen vorst, die ooit over Frankrijk regeerde, te vinden. Wat is er niet sedert zijn tijd gebeurd; wat heeft men niet over »vrijheid en gelijkheid en broederschap» in Frankrijk getwist en gevochten, — om eindelijk tot een despotisme terug te keeren, dat, de eeuw in aanmerking nemende, nog geestdoodender is dan dat van Lodewijk XIV! Deze nu is zelf nooit een mijner lievelingen geweest. Een kwistige, losbandige, boven alle beschrijving zelfzuchtige jongeling, met eene meer dan vrouwelijke ijdelheid begaafd, een zwakhoofdige door priesters beheerschte dwingeland, een afgod voor zichzelf en anderen en eindelijk een voorwerp van spot voor zijn hovelingen en van haat voor zijn volk, zoodanig komt hij mij altijd voor, en toen ik te Versailles was, werd ik letterlijk door hem vervolgd. En onder al de gedenktekens, welke hij van zijne kwistigheid heeft nagelaten, onder de ontelbare herinneringen aan de laffe aanbidding zijner hovelingen, en nog erger, aan de lage vleierij der onsterfelijke

kunstenaren van zijn tijd, is zonder twijfel het paleis en het park van Versailles het grootste en treffendste. Het was in 1681, dat Lodewijk XIV voor het eerst het trotsche gebouw betrok, met madame De Montespan; het was vijf en dertig jaren later, dat hij er den geest gaf, in de nabijheid van madame De Maintenon. Zijn losbandige opvolger bewoonde Versailles, zoodra hij meerderjarig was, en wat Lodewijk XVI en zijn ongelukkige Koningin er beleefden, is u bekend. De revolutie vernielde veel van de pracht van het gebouw; Napoleon was nooit in staat het te herstellen; en gebrek aan geld verhinderde Lodewijk XVIII het paleis zijner voorvaderen te betrekken. Karel X dacht evenmin als later Louis Philippe er aan, om Versailles tot den zetel van zijn hof te maken, en de Burger-Koning toonde zijn practischen geest door de duizend kamers van het reusachtige gebouw tot een algemeen nuttig doel dienstbaar te maken, en grondde er reeds in 1833 het historische Museum, welks trotsche inschrift nog de ingangen versiert.

»Ik nam er dadelijk een gids; want ik begreep, dat het even onmogelijk als onnoodig was voor een vreemdeling, die met zijn bezoek geen ander doel heeft dan om zijn nieuwsgierigheid te bevredigen, om al de zalen te doorloopen, welke voor het publiek openstaan.

»Ik wanhoop er haast aan, u een denkbeeld te geven van al hetgeen ik gezien en half gezien en in het geheel niet gezien heb: maar ik zal mijn best doen het mij te herinneren. Men treedt in het gebouw aan den rechterkant, bij de kapel, en men ziet vóór zich links eene lange reeks van zalen met historische schilderijen, meestal veldslagen, de merkwaardigste gebeurtenissen voorstellende uit de Fransche geschiedenis van den tijd van Clovis, tot aan dien van Lodewijk XVI.

»Men volgt zijn gids verder, van zaal tot zaal, van galerij tot galerij, trap op, trap af; hier aan den kant van den tuin, de reeksen van zalen met de veldtochten van Napoleon, dan weder eene lange marmeren galerij met standbeelden van alle koningen van Frankrijk, meestal zeer middelmatige kunstwerken; dan weder eene reeks van zalen met de campagnes van Afrika; dan opnieuw de Salle des Croisades en de zalen met zeestukken, en de zalen met beroemde krijgslieden, en met beroemde admiralen; de bovenste verdiepingen vervuld hier met portretten van ouderen tijd, — eindigende met 1789, — en aan den anderen kant met die van latere jaren. Hier een veldslag door Horace Vernet, dáár Louis Philippe, zijn eed op de Grondwet van 1830 afleggende, door Devéria. Napoleóns afscheid van de Garde en de aankomst van Lodewijk XVIII te Calais; Karel de Groote, door Ary Scheffer, en Hendrik IV, in Parijs aankomende, door Gérard: onmogelijk u eenig denkbeeld te geven van de duizenden stukken, welke men voorbijslentert, het oog verblind en vermoeid door de steeds afwisselende, nooit ein-

digende reeks van kleuren, de voet wankelende op de gladgewreven vloeren. Maar overal en elk oogenblik ziet men Lodewijk XIV; met eene lange pruik, zonder pruik, in hofkostuum, in wapenrusting, in Romeinsch gewaad, in godentooi; — op het doek, op de paneelen, op het plafond, boven de deuren, tusschen de vensters — Lodewijk XIV, Lodewijk XIV, eeuwig en altijd Lodewijk XIV; — het is om er gek van te worden. Ik zal dus niet trachten de schilderijen te beschrijven: de indruk, dien zij maken, is over het algemeen niet bijzonder gunstig. Er zijn onbetwistbaar vele zeer middelmatige stukken naast de weinige meesterwerken, welke men er vindt, en de geheele verzameling is zoo onoverzienbaar groot, dat ze, naar het mij voorkomt, aanmerkelijk winnen zou door behoorlijk gezift te worden, vooral ten aanzien van die talrijke stukken, welke dezelfde gebeurtenis tot onderwerp hebben. Dit geldt in het bijzonder van de ontelbare »Passages du Rhin» van den eeuwigten Lodewijk XIV, en van vele der veldslagen van Napoleon.

»Toen ik dus een halven morgen lang mij moede geloopen had door deze zalen, was het mijn wensch om ook de eerste verdieping van het paleis te bezoeken, om de vroegere Salle des Gardes te zien, (ook nog met schilderijen van veldslagen vervuld), om te toeven in de Petits appartements de la Reine, waar de ongelukkige Marie Antoinette woonde: om in het beroemd Oeil-de-Boeuf te slenteren, de oude voorzaal van het kabinet du Grand Roi, waar hij zich als Jupiter liet afbeelden, terwijl de schoone hertogin van Montpensier eene kuische Diana voorstelde, en Cybele, Aurora en Neptunus vertegenwoordigers vonden in Anna van Oostenrijk en in Henriette en Philips van Orleans, en Maria Theresia den goddelijken Lodewijk als Juno vergezelde.

»Naast deze zaal is de slaap- en sterfkamer van den God. Daár staat nog het bed, met rijke gordijnen en kussens, waarop men hier een Amor onder de Nimfen, en daar een Abraham, gereed om zijn zoon te offeren, ziet prijken. Deze ongerijmde voorstellingen kwamen mij als een satirieke toespeling voor, op het leven van den Jupiter, die daar den geest gaf. Aan den éénen kant de zinnelijkheid en de weelde, en aan den anderen, de uiterlijke hulde aan den godsdienst, als het uitgeputte lichaam door de stem van het ontwaakt geweten verschrikt werd. Vóór het bed ziet men nog de rijk vergulde balustrade, welke het heiligdom voor den onteerenden tred van al wat niet tot den hoogsten hofadel behoorde, bewaarde, en achter welke een eerste president van het Parlement moest blijven staan, terwijl een Lauzun en zijns gelijken den toovercirkel mochten binnentreden. De tijden zijn veranderd, sedert pallida mors, aequo pede zich een weg door de bevende hovelingen baande, om den verschrikten God met stoute hand aan te vatten; maar men is nu weder bijna tot op dezelfde hoogte gekomen, en als de verzameling der schilderijen verrijkt is met de kroning van den nieuwen

Napoleon, zal de schim van den veertienden Lodewijk juichen, als hij ziet hoe men tot zijn »verlichte denkbeelden" met reuzenschreden terugkeert. Vóór de vensters van dit vertrek is een balkon, met het gezicht op de Cour de Marbre. Van dáár vertoonden zich Lodewijk XVI en Marie Antoinette aan het oproerige volk, en beloofden naar Parijs terug te keeren. Ik weet niet waarom; maar deze herinnering trof mij, terwijl ik op de plek zelve stond, meer dan al de grootschheid en pracht van »Louis le Magnifique."

»Uit de slaapkamer komt men in het kabinet van den Koning, nog gedeeltelijk als vroeger gemeubileerd; en dan weder in eene reeks van zalen, waar de concerten, en die kleine hofpartijen gegeven werden, tot welke slechts weinige uitverkorenen toegang hadden; waar Racine zijn treurspelen voorlas, en waar mevrouw De Maintenon haar vertrouwelingen ontving. Verder, door rijk vergulde, maar meerendeels van alle meubels ontbloote vertrekken, bereikt men de biechtkamer, waar de gekroonde huichelaar een gemakkelijken en geregelden aflat vond voor de zonden, welke de kerk zoo gereedelijk aan haar machtigen beschermer vergaf.

»Door ontelbare andere zalen en vertrekken heb ik gedwaald," ging na een kort stilzwijgen de Engelschman voort; »ze dragen alle hetzelfde karakter, alle denzelfden stempel; — Lodewijk XIV en nogmaals Lodewijk XIV, — totdat ik eindelijk de wereldberoemde Galerie des Glaces bereikte, welke wezenlijk de prachtigste zaal is van dien aard, die ik ooit gezien heb. Deze galerij," ging de Engelschman voort, zijn zakboekje te voorschijn halende, »is, volgens de reisboeken, tweehonderd twee en veertig voet lang, acht en dertig voet breed, en drie en veertig voet hoog, met niet minder dan zeventien groote vensters, tegenover welke, tusschen Korintische zuilen van rood marmer, van het gewelfde, rijk beschilderde plafond tot aan den vloer, kolossale spiegels in den muur aangebracht zijn. De kapiteelen der zuilen zijn van verguld brons; het plafond is geheel en al door Lebrun beschilderd, en nog goed bewaard en voortreffelijk van uitwerking. Maar," vervolgde de Engelschman, »zoodra ik het onderwerp zag, werd ik afgeschrikt. »Al deze schilderijen stellen weder niets anders voor, dan de loopbaan van Lodewijk XIV; en dat nog daarbij in allegoriën. Ik kon het gezicht er van niet meer verdragen: ik keek van het eene op het ander stuk, in de hoop van wat anders te vinden. Ik werd teleurgesteld: hier weder als Jupiter; dáár als Romein, dan weder die vreeselijke pruik, de hooge hakken, de deftige rotting, de groote strikken op de schoenen; het werd mij te moede als iemand, die door de nachtmerrie geplaagd wordt; ik haastte mij de trap af; ik wilde ontsnappen. »Mijnheer heeft nog lang niet alles gezien," zei mijn gids, die bij het uur betaald werd. »Ik wil niets meer zien," hernam ik. »Maar de standbeelden van al de koningen van Frankrijk; de Salled'Hercule, waar Lodewijk XIV —"

»Ik wil geen woord meer van Lodewijk XIV hooren,» riep ik uit.

»Dan moet mijnheer toch nog de Salle de l'Opéra zien!» her-nam de onmeedoogende gids. Ik gaf mij aan hem over; te meer omdat hij mij verzekerde, dat die pas door den opvolger van mijn plaaggeest was gesticht. Ik volgde hem er heen.

»Het gebouw is niets bijzonders, en verdient geene bijzondere beschrijving. Het ziet er zelfs vervallen uit.»

»Deze zaal,» dreunde mij de gids voor, »werd in 1770, bij gelegenheid van het huwelijk van den Hertog van Berry, later Lode-wijk XVI, ingewijd. Negentien jaren later, op den 1^{en} October 1789, vierden hier de Gardes-du-Corps het welbekendê feest, toen Marie Antoinette den Dauphin onder hunne bescherming stelde. Louis Philippe opende de zaal weder bij gelegenheid van het huwelijk van den Hertog van Orleans.»

»De sombere indruk van de halfverlichte, verlatene komediezaal, werd door de eentonige stem van den gids verhoogd. Ik dacht aan den gewelddadigen, ongelukkigen dood van al degenen, tot welker eer in deze zaal schitterende feesten gegeven werden. Het schavot, de kerker, de bebloede straatsteenen: ziedaar de herin-ningen, welke de opera van Versailles bij mij opwekte.

»Ik verliet het paleis met een verward hoofd; ik betaalde mijn gids; ik zocht de eerste de beste restauratie op, die ik in de stad kon vinden. Ik rustte een half uurtje lichamelijk uit; ik betaalde vijf frank voor een slecht ontbijt, zonder te morren; ik gaf in gedachten, of liever gedachteloos, den knecht eene veel grootere fooi dan hem toekwam, en de deur weder uitgaande, verheugde ik mij Versailles gezien te hebben en nu weder naar Parijs te kunnen terugkeeren. Vóór de deur der restauratie zat de gids mij te wachten. »Monsieur veut il aller voir le Parc, le Grand Trianon, le Petit Trianon, les remises, les pièces d'eau, les fontaines, les bosquets, l'orangerie, la terrasse, le tapis vert, —»

»Ik zeeg onmachtig neder op de bank, van welke de gids opge-staan was. »Wij hebben den tijd in overvloed!» zei het monster. Ik was geleverd. Ik gevoelde, dat het tevergeefs zou zijn, tegen het noodlot te kampen en ik volgde den gids, als een slaapwan-delaar, terwijl zijne eentonige stem, het eentonige van het tooneel verhoogde. Wij traden weder door het ijzeren hek, en door eene poort ter zijde van de kapel, op het groote terras achter het paleis. — Het geheel verplettert den toeschouwer door de reusachtigheid van het gebouw, — maar niet door zijne schoonheid. Eene breede trap, die op alle prentjes van Versailles prijkt, voert van het terras naar de tuinen. Ik zal ze u niet beschrijven. De indruk, dien ze op mij maakten, was ongeveer als volgt: een breed en eindeloos recht wandelpad, met rechts en links hooge stijve heggen; dan een paar standbeelden en een langwerpige vierkant grasperk: weder een

wandelpad, eene fontein, een waterplas, met groepen van alle mogelijke en onmogelijke heidensche goden en godinnen er in, — al weer een pad, al weer een grasperk, en weer een pad en nog eens een vijver, en dan een kanaal en een grasperk, en standbeelden, en weer een eindeloos pad, en zoo voort, altijd door, totdat men van vermoeyenis niet verder kan, — en daarbij de vervelende stem van den gids in uw oor, ongeveer het volgende, als een schooljongen zijne les, opdreumende :

»Hier aan dezen kant is eene trap, die naar beneden voert, en rechts en links zijn twee groepen, door de beroemde gebroeders Keller in erts gegoten. De l'autre côté c'est la même chose! De tuinen werden door Lenôtre aangelegd en zijn zeer uitgestrekt, en als de waterwerken spelen, komt geheel Parijs om ze te zien. Hier onder de Parterre du midi ligt de Orangerie, die vol oranjeboomen is, en dáár is een vijver, door een regiment Zwitsers uitgegraven, en dus la Pièce d'eau des Suisses genoemd. Achter dit hek is een rond grasperk, waarop men stapels brandhout bewaart, en dat vroeger de concertzaal heette, toen Lodewijk XIV et les seigneurs de sa cour daar muziek lieten maken. In dezen vijver is Latone, la reine des eaux, en de kikkers, die haar omgeven, waren oproerige boeren. De l'autre côté c'est la même chose! Het Bassin de Neptune is het grootste en meest beroemde van het geheele park. De godin, welke op de schelp met den Roi des eaux uit het water stijgt, is niet zijne vrouw Latone, maar zijne dochter Venus, de godin der schoonheid. Dit pad hier leidt naar het Labyrinth, dat nu een bloementuin is geworden, en dat pad leidt naar het Bosquet du Roi, waarvan men in de verte de boomen ziet. De l'autre côté c'est la même chose! Hier is het Bassin de Saturne, die zijn kinderen evenzeer beminde als Lodewijk XIV zijn onderdanen, en als men voorbij dit grasperk gaat, komt men tot het Bassin du Dauphin, waarnaar Le Dauphiné genoemd is. Het groote kanaal is bijna vijf duizend voet lang en een tweede kanaal, dat drie duizend voet lang is, loopt er dwars doorheen, zoodat de beiden te zamen een kruis vormen, wat een bewijs oplevert van de groote godsdienstigheid van Lodewijk XIV, evenals aan het einde van het park, de twee kleine paleizen, het groote en het kleine Trianon, van welke het eerste, om den Paus aange-naam te zijn, in Italiaanschen stijl gebouwd en door de vromemadame De Maintenon bewoond werd. Dáár kan mijnheer de remis es bezoeken, na al de zalen doorgeloopt te hebben, en de staatsiekoets zien, in welke Charles X gekroond werd. De draagstoel van madame De Maintenon wordt er ook bewaard en eene kales aan Louis Philippe toebehoorende, en allerhande prachtige koetsen, en als mijnheer dit alles bewonderd heeft, zal ik mijnheer dankbaar zijn voor hetgeen mijnheer mij verkiest te geven, en mijnheer een rustig plekje in het park aanwijzen, waar hij op zijn gemak kan

gaan zitten, en in zijn gedachten hulde brengen aan Lodewijk XIV, den schepper en stichter van al deze pracht en heerlijkheid!"

»Ik sleepte mijne vermoeide leden verder en verder,» ging de Engelschman voort, »totdat ik alles, alles gezien had; ik wierp mij ook eindelijk uitgeput op eene marmeren bank in de zon, en raakte onwillekeurig in den dut. Lodewijk XIV vervolgde mij nog in mijn slaap, en toen ik ontwaakte, en merkte, dat het hoog tijd was om het spoorwegstation weder op te zoeken, kon ik niet nalaten, onderweg daarnaar toe, de volgende regels uit Bulwer's *Duchesse de la Vallière* in mij zelve te herhalen :

— De wereld noemt u, „Groot;”

Door stroomen heldenbloed verwierft ge uw glorie,
Versailles pracht verrees door slavenarbeid.

Terwijl uw rijkskroon schittert, hongert uw volk!

De priester zegent uw bestuur, als roemvol;

De dichter stelt u hooger dan Augustus,

En op 't onsterflijk doek heeft u de schilder

Als Jupiter, den dondraar, afgebeeld:

Maar in het oog van Gods getrouwen dienaar

Zijt gij een Vorst, die eed en plicht vertrad,

Een natie kwijnen deed uit ijdele praalzucht;

Wiens heerscherstrots geen menschenlevens telde

En deugd en zedelijkheid der ondeugd prijs gaf!"

XIII.

EENE WANDELING MET DEN ENGELSCHMAN. — LA CHAPELLE DE ST. FERDINAND.

Mijne nieuwe kennis, de Engelschman, logeerde, zooals ik gezegd heb, ook in het *Hôtel des Étrangers*, en volgens onze afspraak ging ik hem den volgenden morgen na mijn ontbijt afhalen: wij wilden te zamen uitgaan.

No. 43, zei de *garçon*, was ook te huis, en toen ik mij bij No. 43 aanmeldde, vond ik hem, met open ramen, aan het ontbijttafeltje zitten.

»Ik ben dadelijk tot uw orders,» zeide hij. »Neem een oogenblikje plaats. Laten wij afspreken waarheen wij gaan zullen.»

»Onder de boomen,» zei ik: »het is haast te warm om op de brandende straatsteenen te loopen.»

»Dan zullen wij naar de kapel wandelen, ter nagedachtenis van den ongelukkigen Hertog van Orleans opgericht. Zé ligt een tien minuten wandelens buiten de *Barrière de l'Étoile* en onderweg hebben wij ten minste een beetje lommer. Wij kunnen door de

Tuileriën en de Champs Élysées wandelen, en als wij de kapel bezocht hebben, een tweede ontbijt gebruiken in een der Pavillons van het Bois de Boulogne, dat er vlak bij ligt."

Wij namen onze hoeden en gingen er dadelijk op uit.

»Ik weet niet of het partijdigheid is," zei No. 43, terwijl wij langzaam voortslienterden door de heerlijke alleën van de tuinen der Tuileriën, »maar hoe meer ik van Parijs en de Parijzenaars zie, hoe meer beide mij tegenvallen, met Londen en de Engelschen vergeleken."

»De stad zelve," hernam ik, »valt toch niet tegen: uiterlijk, hoewel niet zoo grootsch, is ze toch oneindig vroolijker en bevalliger dan het nevelachtige Londen; ook zijn de publieke gebouwen, de triomfbogen, de kerken, de pleinen, oneindig smaakvoller, dan alles wat men te Londen ziet, met uitzondering wellicht van Westminster Abbey onder de kerken, en Trafalgar Square onder de pleinen."

»Daarentegen kan men toch waarlijk deze tuinen, hoe fraai ze ook zijn," hernam No. 43, »volstrekt niet vergelijken met onze Parks in Londen."

»Dat is waar," gaf ik tot antwoord; »maar vergelijk, bid ik u, de heerlijke fonteinen hier, met de caricaturen van standbeelden, overal in Londen te pronk gezet, en gij zult moeten bekennen, dat hier oneindig meer smaak heerscht, vooral in de openbare versieringen der stad, dan in Engeland."

»Dat is waar," hernam No. 43; »wij, Engelschen, zijn in alle opzichten op het punt van kunst steeds nog barbaren. Stoommachines en fabrieken en dergelijke in het praktische leven bruikbare dingen kunnen wij beter dan eenig ander volk ter wereld inrichten; maar wij veronachtzamen de kunsten, of misbruiken ze op eene schandelijke wijze. De muziek, als iets nationaals, bestaat in Engeland niet; onze schilderscholen staan ver achter die van het vasteland; de poëzie is, in de laatste vijf en twintig jaren, zoo te zeggen, uit onze literatuur verdwenen; alles neemt eene praktische, of beter eene materiele richting. Wij vervaardigen de beste muziekinstrumenten ter wereld; onze piano's worden naar alle werelddeelen verzonden; onze gravures zijn de schoonste, die men zich verbeelden kan; en de kleuren, in de Engelsche fabrieken toebereid, worden gretig door vreemde kunstenaars opgekocht. Onze literatuur zelfs volgt dezelfde praktische richting. Engelsche statistica en Engelsche economische werken en »grondbeginselen," zooals ze heeten, en wat nog al meer, van Engelsche staathuishoudkunde, zijn de voorbeelden, waarnaar het geheele vasteland zich langzamerhand tracht te vormen."

»Behalve Frankrijk," hernam ik, glimlachende over de eenigszins overdrevene, hoewel misschien in den grond niet geheel onware stellingen van No. 43. »Gij kunt niet zeggen, dat Frankrijk zich nu,

hetzij in het staatkundige, of in menig ander opzicht, door Engeland laat influenceeren. Overigens begrijp ik niet, hoe gij, die op een afkeurenden toon van de materieele richting in Engeland spreekt, toch nog zoo zeer met alles daar ingenomen kunt wezen."

»Mijn waarde heer," hernam No. 43, met eene ernstige stem: »deze materieele richting van de maatschappij en van den mensch is niet alleen aan Engeland eigenaardig. Zij is de ziekte, waaronder onze veel geroemde beschaving thans overal gebukt gaat, waar ze doordringt, hetzij in het oude, halfversletene Europa, of aan genen kant van de wereldzeeën, die ons van nieuwe gewesten afscheiden. Maar in Engeland en in Nederland is deze ongelukkige richting van het volk door het godsdienstig en zedelijk gevoel gewijzigd en gematigd, in zekere banden gehouden, die niet straffeloos verbroken worden; banden, die de Duitschers met hun mysticisme omwonden en meer rekbaar gemaakt hebben dan wel betaamt, maar die zij toch niet geheel en al verguisd en verscheurd hebben.

»Hier echter is het tegenovergestelde het geval: de immoraliteit, de grofste zedeloosheid heerscht overal. De godsdienst is tot de handlangster van de schandelijkste kuiperijen vernederd, en de materieele richting van den geest, in plaats van zich tot nuttige, practische verbeteringen te bepalen, spat uit in losbandige weelde en ontzenuwend zingenot. Eene omwenteling als die van 1848, en vooral de daarop gevolgde gebeurtenissen, zouden, dunkt mij, onmogelijk geweest zijn in éénig land, waar nog één greintje zedelijk gevoel heerschte, en onder de middelklassen der maatschappij de bovenhand behouden had. Ik heb dezer dagen een der mannen bezocht, die in 1848 eene ondergeschikte, maar toch eenigszins schitterende rol als redenaar in de Assemblée nationale speelde: iemand, voor wien men in het buitenland ook veel achting heeft; ik trachtte met hem over de staatkundige gebeurtenissen van den dag te spreken: het gelukte niet. Hij was noch met Louis Napoleon, noch met de tegenwoordige »orde van zaken," zooals men ze noemt, tevreden; dat bekende hij ook, of dat kon hij ten minste niet tegenspreken; en hij beroemde zich tevens op iets, dat in onze oogen niet veel beteekent bij een man van eer: men had getracht, zooals hij zeide, hem om te koopen, wat hij met verontwaardiging van de hand gewezen had. Dit werd mij door hem zelve, op een toon verteld, alsof het iets bewonderenswaardig was, dat een eerlijk man niet dadelijk naar het gouden lokaas happen zou. Iets dat elders dan in Frankrijk zoo natuurlijk is, dat een eerlijk staatsman niet licht er toe over zou gaan, om het van zich zelve te vertellen, vooral in tegenwoordigheid van een vreemdeling, dien hij voor den eersten keer ontmoette."

»Kom," zeide ik; »dat overdrijft gij. Een Franschman is van natuur een babbelaar, en praat licht over dingen, als hij eens aan den gang is, die wij, voorzichtige kinderen van het Noorden, voor ons houden."

»Ik overdrijf niet," hernam No. 43; »het verhaal van de onomkoopbaarheid van dien heer, dat hij mij zelf deed, bewijst mij ten sterkste, hoe laag de trap van zedelijkheid is, waarop men nu hier staat. Ik geloof zelfs, als men de gebeurtenissen van den laatsten tijd nagaat, dat het eene uitzondering is bij een staatsman hier, als hij zich niet op de eene of andere wijze door de heerschende partij laat overtuigen, om een zacht woord te gebruiken, en in elk geval, toont het een groot gemis aan wat wij gentlemanlike feeling noemen, om er op te bluffen.

»Dat gentlemanlike feeling," ging hij voort, »is ook iets, dat bij uitstek in Engeland heerscht, en iets, waarop men den hoogsten prijs moet stellen. Het vervangt het ridderlijke, zoo wat het eenige goede, van de middeleeuwen, en hoewel hier en daar in Engeland overdreven, kan ik dat licht vergeven, omdat het zulke uitstekende vruchten oplevert."

»En wat zegt gij van het »point d'honneur" van den Franschman?" vroeg ik.

»Dat gelijkt evenmin op het gentlemanlike feeling van den Engelschman, als de volkeren zelven zich onderling gelijken. Het eerste is op een gepast en den mensch verheffend gevoel van eigenwaarde gegrond; het andere steunt op de ijdelheid. Ik weet het: er wordt veel, en wel eens niet ten onrechte gespot over dat gedurig schermen met de woorden gentleman en gentlemanlike, dat men bij ons verneemt; maar gij kunt zelf zeer goed beoordeelen, welke gunstige uitwerkingen de begrippen, aan welke deze woorden ontleend zijn, op onze ontwikkeling hebben. Napoleon heeft ons »een volk van winkeliers" genoemd: een vriend der Engelschen zou ons bij uitstek een volk van gentlemen kunnen heeten, en let wel, ik spreek niet van bloote uiterlijke vormen of manieren, maar van inwendige, degelijke fatsoenlijkheid, die zich hoe langer hoe meer door alle klassen verspreidt. Het is dit gevoel van eigenwaarde, hetwelk niet gedooft, dat de echte edelman bij ons zich iets zou willen aanmatigen boven den fatsoenlijken burger, met wien hij in aanraking komt. Hij zou zich zelven bespottelijk maken door een toon aan te nemen, dien men op het vasteland bijna overal in den omgang tusschen den adel en de middelstanden opmerkt, en om verder te gaan, het is niets anders dan dit gevoel, dat in Engeland, naast alle wettig erkende voorrechten der aristocratie, eene zekere gelijkheid van maatschappelijken stand doet heerschen, die steunt op gelijke zedelijke ontwikkeling en kundigheden, en die dáár nooit verloochend wordt. Ik geloof, dat het, schoon ons zelven onbewust, juist dit is, wat de zaak in onze eigene oogen een zoo groote waarde geeft, waarvan wij ook dagelijks de bewijzen aantreffen. Een officier wordt bij ons uit den dienst ontslagen alleen wegens ungentlemanlike conduct, zonder eenige nadere specificatie. »He is a nobleman but no gentleman," is een vonnis, dat geen onzer

aristocraten zich lichtelijk op den hals zou willen halen, en George IV, de kwistigste en losbandigste vorst, die na Karel II den Engelschen troon beklommen heeft, was toch trotsch op den titel van »Gentleman George,» dien men hem overigens zeer verkeerdelijk schonk; want gelijk ik reeds gezegd heb, het gentlemanlike kan zonder een gevoel van wezentlijke eigenwaarde niet bestaan, die steeds op den grootsten eerbied voor het zedelijke steunen moet."

»En wat is nu uw begrip van het Fransche point d'honneur?» vroeg ik.

»Het Fransche point d'honneur, waarop de Franschman zoo gaarne bluft,» hernam No. 43 driftig, »is het bespottelijkste kind der eeuw, dat ik ken. Het bastaardkind, als 'gij wilt, van de ridderlijkheid van een Bayard, dien chevalier sans peur et sans reproche, en van die Lutetia, die zich zoo gaarne als eerbare matrone zou willen voordoen!»

»Dat is al te erg!» zei ik.

»Het kan zijn,» ging mijn vriend voort; »ik geef het ook alleen als mijne individueele meening. Ik wil ze u niet opdringen. Maar ik geloof toch gelijk te hebben in mijne bewering. Het point d'honneur, zooals het heet, is, volgens mijne overtuiging, niets anders dan een denkbeldig iets, een schim, die eene te loor gegane wezenlijkheid vervangt. Het is iets, dat maatschappelijk en conventioneel is, maar volstrekt niet iets rein menschelijks bij den Franschman. Het point d'honneur van den Franschen krijgsman kan dit of dat niet verdragen, en er volgt een duel; het point d'honneur van den dagbladschrijver is hier of daar gekrenkt, en het Bois de Boulogne, dat wij nu naderen, ziet hoe hij zich wreekt; het point d'honneur, in één woord, is hier onafscheidelijk van den bloot maatschappelijken stand en heeft bitter weinig met den mensch zelve te maken. Het is iets, waarop de ijdele Franschman pocht, evenals op »la Belle France,» en wat de Engelschman eerbiedigt, evenals zijn »Old England.»

»Dit laatste onderscheid begrijp ik volkomen,» hernam ik. »De Franschman dweept met la Patrie als met eene beminde, en behandelt haar even slecht als eene maîtresse; de Engelschman eerbiedigt zijn mother country wezenlijk als eene moeder, en huldigt als deugdzaam kind haar oude gewoonten en instellingen, hoe ongerijmd ze hem ook wel tusschenbeide mogen voorkomen. De Franschman daarentegen wil de beminde dagelijks nieuwen opschik geven, en spoedig door het oude verveeld, zoekt hij met den nieuwsten tooi en met de grootste pracht de bekoorlijkheden zijner geliefde te verhoogen.»

»Hij gaat nu weder voor de verandering eene halve eeuw achteruit,» hernam de Engelschman; »maar zie, wij zijn reeds door de Barrière de l'Étoile: aan onze linkerhand is één der ingangen tot het Bois de Boulogne; wij moeten nog een eindje

de Avenue de Neuilly volgen, tot wij aan onze rechterhand de Route de la Révolte bereiken; eventjes om den hoek ligt de kapel."

Van de Barrière de l'Étoile af, loopt de breede met boomen omzoomde weg steeds nog in eene rechte lijn met de Avenue des Champs Élysées; ware het niet, dat van den triomfboog af, de weg eenigszins daalde, dan zou men geheel in het verschiet nog, in de schijnbaar onmetelijke verte, over de Place de la Concorde heen, de tuinen en het paleis van de Tuileriën ontdekken. Nu echter levert de trotsche boog ook van dezen kant een niet minder treffend gezicht op, dan van de stad gezien: ik zou haast zeggen, dat het nog imposanter schijnt, daar de helling aan dezen kant steiler is, en het reusachtig gebouw nog hooger voor het oog van den toeschouwer tegen de heldere lucht doet uitkomen.

Wij bleven een oogenblik staan, om het gezicht op dit éénig kunstgewrocht te genieten, en vervolgden toen onze wandeling.

Zoo ver het oog zien kan, loopt de weg naar Neuilly steeds in dezelfde richting verder, met zware, dubbele rijen boomen van beide kanten beschaduwd, en links het gezicht opleverende van de toppen der boomen van het Bois de Boulogne, dat aan dezen weg grenst, en overal door een hoogen muur omgeven is. De zonnestralen dansten vroolijk onder de lommerrijke takken; een frisch windje, uit het noord-oosten, waaide ons aangenaam van de zijde aan; het was eene hoogst prettige wandeling, en hoewel wij slechts eventjes buiten den kring der vestingwerken getreden waren, had alles reeds een landelijk, vreedzaam aanzien, dat weinig aan de nabijheid van de drukke stad herinnerde.

Na een klein kwartiertje gaans, sloegen wij rechts de Route de la Révolte in, en zagen eenige zeer geringe huizen en winkels, aan beide zijden van den weg. Wij bleven naast een dezer winkels vóór een deurtje staan in een witten muur, waarover ik tevergeefs trachtte het dak, of koepel eener kerk, of van enig ander gebouw te ontdekken. Het duurde een oogenblik eer de sleutel in het slot van binnen rondgedraaid werd, en eene oude vrouw, na ons eventjes door de halfgeopende deur opgenomen te hebben, ons binnen liet. Wij bevonden ons op eene met boomen beplante plaats, tegenover ons de kapel, in den Byzantijschen bouwtrant opgericht, met eenige gebouwen er tegenover, zoo ik mij niet vergis, in denzelfden stijl. Het waren de woningen van den bewaarder, en een paar kamers tot het bijzonder gebruik van de gevallen dynastie bestemd.

»Alles is hier bescheiden en stil," zei ik tot mijn vriend; »men ziet dadelijk, dat men op eene plek staat door het gevoel, en niet door de ijdelheid tot hare tegenwoordige bestemming gewijd."

»Het kapelletje staat ook op de plek zelve van het huis, in het-

welk de arme hertog na zijn ongeluk gebracht werd, dat overigens vlak voor den muur hier voorviel," hernam de Engelschman. »Laten wij maar binnentreden.»

Wij waren op dat oogenblik de eenige bezoekers van het kerkje, door de treurende ouderliefde ter herinnering aan den hoopvollen, zoo noodlottig gestorven eerstgeborene van het vorstelijk huis opgericht, en het is onmogelijk zonder aandoening in de eenvoudige, allerliefste kapel te treden, waar zulke bittere tranen gevallen zijn, en zulk een uitstekende jonge vorst den laatsten snik gaf.

Het kapelletje heeft den vorm van een Grieksch kruis en is volgens de teekeningen van de architecten Lefranc en Fontaine gebouwd. (1)

De vensters zijn betrekkelijk klein, zoo kwam het mij ten minste voor, met ronde Byzantijnsche bogen, welke zoo veel beter in een klein, laag gebouw voldoen, dan de spitse Gothische boog. Het licht viel, gedempt en verzacht door de bonte glasschijven, in kleurigen weerschijn op den marmeren vloer.

»Al dat glas is te Sèvres gemaakt, naar teekeningen van onzen beroemden kunstenaar Ingres; ze stellen de beschermheiligen der familie van Orleans voor," zei de sacristijn, die de oude portierster vervangen had.

Maar onze blikken waren weldra van de bonte vensters afgeleid door hetgeen het kerkje zelf bevatte. Er was niets bonts of storends te zien: zwart en wit marmer overal, maar weinige of in het geheel geene van die veelkleurige voorwerpen, opgeschikte standbeelden en schilderijen, welke gewoonlijk in de Roomsche kerken ten toon gespreid zijn.

Vlak tegenover den ingang vóór de deur van de sacristij is het hoofdaltaar aan Notre Dame de Miséricorde gewijd, en in eene nis boven het altaartje staat het marmeren beeld der Moeder Gods met het Christuskind. Eenige kransen van Immortelles lagen nog aan den voet van het altaartje.

Een tweede altaar staat links van het eerste, in den eenen arm van het kruis, aan St. Ferdinand, den beschermheilige van den ongelukkigen hertog, gewijd. Daar tegenover in den rechterarm van het kruis, is de graftombe van den hertog zelve, het belangwekkendste monument van de kapel.

»Het ontwerp voor dit gedenkteeken," zei de sacristijn, met eene eentonige stem, en zonder komma's of punten doorpratende, »is door den beroemden kunstschilder Ary Scheffer gemaakt; de uitvoering is van een Italiaan, met naam Triquetti. Op het zwartmarmeren voetstuk ziet men een bas-relief, het treurende Frankrijk

(1) Zie Kolloffs Paris; een uitstekende gids in de groote stad, en zeer nauwkeurig.

voorstellende, de omgekeerde vlag in de hand, met den arm op eene urne rustende, in welke de asch van den hertog verondersteld wordt te rusten. Op het voetstuk is een witmarmeren matras, waarop de hertog van Orleans ligt, in zijn groot uniform als generaal, terwijl naast het lijk een knielende engel bidt, van Carrarisch marmer: dit laatste stuk is de arbeid der prinses Marie, de zuster van den overledene, die kort na haar broeder stierf."

Dit was de beschrijving van den sacristijn, die ik hier wedergeef, omdat ze naauwkeurig is, en omdat ik zelf geene betere beschrijving weet te geven van hetgeen men aan deze grafombe ziet.

Moelijk is het echter te zeggen, wat men zonder eenige overdrijving gevoelt als men er voor blijft staan en denkt aan het ongelukkige lot van den jongen vorst en van zijne familie; — eene familie, die door huislijke deugden uitmuntte, welker hoofd, na de wonderbaarlijkste lotwisselingen zijner jeugd, achttien jaren lang den scepter voerde over den bloeienden staat en toen veroordeeld werd zijn grijs hoofd in een vreemd land neder te leggen, — aan de beide uiteinden zijner hoofdstad achterlatende, hier het gedenkteken zijner verheffing, de Juli-kolom, en daár de grafombe van den vermoedelijken erfgenaam zijner grootheid.

Deze gedachten gingen mij door de ziel, terwijl wij voor de grafombe stonden: dat edele gelaat beloofde veel; de jonge boom had ook reeds heerlijke bloesems getoond.

»Wat zou het lot van Frankrijk geweest zijn, als de hertog van Orleans nu geleefd had? Zou de omwenteling van '48 plaats hebben gevonden? En zou die zoo zijn afgelopen, als nu het geval is?» vroeg ik aan mijn vriend, die ook in ernstige gedachten verdiept stond.

»Het is mij niet alsof ik stond voor het graf enkel van een vorst,» zei de Engelschman: »als ik denk aan den tegenwoordigen toestand van Frankrijk, dan is het mij, alsof ik voor het graf van alles, wat op vrijheid en verlichting geleeke in dit ongelukkige land, stond te treuren. Laten wij maar verder gaan, en geen raadsels trachten op te lossen, die voor ons sterfelijk verstand te diepzinnig zijn.»

Wij volgden den sacristijn in een kamertje achter het altaar; in dat vertrekje, door een enkel venstertje verlicht, is de hertog, door zijne familie omgeven, gestorven. Eene groote schilderij door Jacquard hangt tegen den muur, de laatste oogenblikken van Ferdinand van Orleans voorstellende. Het stuk mag interessant zijn wegens de portretten en de historische herinneringen aan de getrouwe voorstelling van het geheel verbonden, als kunstwerk is het ellendig. De prins ligt zieltoegend op een matras, de koningin, Louis Philippe, de overige koninklijke familie en een paar artsen verdringen zich bij de legerstede, om den stervende bij te staan, of een laatst vaarwel van hem te nemen. De koningin knielt aan het

voeteneinde van het bed, met den rug naar den toeschouwer toe, en het gelaat tusschen de handen verborgen. Wat haar betreft, mag het een getrouw portret van eene bruinzijden japon zijn, maar anders is het zeker niets.

»Ik wilde, dat wij dit stuk niet gezien hadden,» zei de Engelschman, toen wij de kapel verlieten; »het bederft den indruk van die heerlijke graftombe.»

Ik wil bekennen, dat ik het volmaakt met hem eens was.

In eene der kamers tegenover de kapel wees ons de sacristijn het vertrek, waar de koningin Amélie en haar familie dikwijls toefden, na den dood van den lieveling van zijn geslacht. Het vertrek was nu kaal en bijna van meubels ontbloot; vroeger was het, naar wij vernamen, geheel en al met zwart behangen. In de vestibule van het gebouw toonde ons de gids nog twee nagemaakte pendules van zwart marmer, met bronzen wijzers in den vorm van slangen.

De ééne pendule wees op het uur en de minuut van den dag, toen de hertog den doodelijken val uit zijn rijtuig deed. De andere teekende het uur en de minuut van zijn overlijden aan.

Uit de wijzerplaat van eene der pendules waren eenige van de bronzen cijfers uitgehaald.

»Ce sont des Anglais qui ont fait cela!» zei de sacristijn, met eene beleefde buiging onze fooi opstekende.

»A very gentlemanlike thing to do!» zei ik, terwijl wij over de plaats gingen, en de sacristijn het deurtje in den muur weder ontsloot.

No. 43 glimlachte: »Alles wat barbaarsch is, wordt toch op het continent aan ons Engelschen geweten,» zei hij.

»Ik vrees ook,» hernam ik, »dat wij bekennen moeten, dat zulke klachten veelal zeer gegrond zijn.»

Vlak tegenover de Route de la Révolte is de Porte Maillot, die toegang verleent tot het Bois de Boulogne. Wij traden onder de groene boomen, die overigens vrij klein en schraal zijn, en bereikten binnen weinige minuten het Pavillon d'Ermenonville, een aardige restaurant, waar wij in het lommer plaats namen, om een weinig uit te rusten, eer wij naar Parijs terugkeerden.

XIV.

EEN UURTJE IN HET BOIS DE BOULOGNE. — IETS OVER DE FRANSCHER
VROUWEN. — EEN MOOI BOEK.

Het Bois de Boulogne is eigenlijk eene groote zandwoestijn, met jonge eiken, dennen en andere kleine boomen beplant, hier in

den natuurtoestand aan hun lot overgelaten, totdat eene nieuwe omwenteling of een oorlog ze weder omhakt, (1) en weder elders zorgvuldig gekapt, met nette geregelde paden en rijwegen, waaronder de beroemde Allée de Longchamps tusschen de boomen. Overal zijn, in de nabijheid der poorten, Cafés en Restaurants, en op schoone zomersche namiddagen krioelt het daar van wandelaars en pleziermakers, te voet, te paard, op ezels, of in meer of minder prachtige rijtuigen, terwijl de muziek en zang onophoudelijk klinken uit de talrijke bovengenoemde, druk bezochte huizen. Het is aardig op te merken, hoe de wandelaars hun best doen om, zoo te zeggen, nog in de schaduw der muren van de hoofdstad, zich te houden, alsof zij buiten waren, en het is onderhoudend te zien, hoe de heeren met den rok over den arm, en de dames zonder hoeden rondslechteren, of overal in groepen op het droge gras onder de boomen zitten te babbelen en te lachen.

Maar behalve deze vroolijke tooneelen, levert het Bois de Boulogne ook andere op van meer ernstigen aard: alles echter op zijn tijd, en onder de groene boomen, waar de ledige flaneur's namiddags met zijne dame coquetteert, valt in den vroegen morgen menig pistoolschot of noodlottige stoot van den degen, om het licht gekwetst gevoel van eer te wreken; want het Bois de Boulogne is bij uitnemendheid de plaats, waar alle tweegevechten afgemaakt worden.

Het was tegen twaalf uur, toen ik met mijn nieuwen vriend onder de boomen voor het Pavillon d'Ermenonville plaats nam: het was te laat voor de duels, te vroeg voor de lediggangers; de plaats scheen bijna verlaten. Er was iets onbeschrijflijks rustigs en aangenaams in de geheele omgeving, en wij zaten met het grootste genot eene sigaar te rooken, terwijl ons ontbijt in gereedheid gebracht werd.

»Men kan zeggen wat men wil van Parijs,» zeide ik tot mijn vriend; »maar het is toch voor een vreemdeling eene der aangenaamste steden, die men zich denken kan.»

»Mits men er vreemd blijft,» hernam No. 43, »en vergeet, dat men in het midden is van het onzedelijkste volk op aarde. In Londen, in Weenen, in vele andere grootere en kleinere steden, wordt met de zedelijkheid veelal den spot gedreven; maar men afficheert de ondeugd nergens zóó als onder de Franschen. Men maakt nergens de ondeugd zoo gevaarlijk als in Parijs, waar zij de aanvallige houding en het bekoorlijke uiterlijk van de deugd weet

(1) In de eerste revolutie werd een groot gedeelte van het hout van het Bois de Boulogne omgehouden. In 1814 werd een gedeelte van hetgeen overbleef tot palissaden gebruikt, om de hoofdstad tegen de geallieerden te versterken. In 1815 werd het kamp van het Engelsche leger daar opgeslagen en het hout geheel en al geruïneerd.

aan te nemen. Ik ken ook geen volk, hoe onzedelijk het zij, dat het waagt tusschenbeide de deugd der ondeugd openlijk te verdedigen en aan te prijzen, zooals de Franschen het nu beginnen te doen."

»Ge spreekt waarschijnlijk van die ongelukkige romans," hernam ik, »die met zooveel talent geschreven, meestal eene zoo slechte zaak voorstaan, en die langzamerhand ingang gevonden hebben in bijna alle landen en standen van het vasteland."

»Slechte romans worden er overal bij duizenden heden ten dage geschreven," hernam de Engelschman; »en ik bedoel door slechte romans geen boeken, welke, literarisch beschouwd, prullen zijn, maar alle welke eene hoogst verderfelijke strekking hebben. De Franschen echter hebben, dat is waar, allen overtroffen in de onzedelijkheid van dergelijke verhalen, en zijn nu onverholen bezig met de heiligste dingen in de maatschappij af te breken: ik zeg in de maatschappij, want met het godsdienstige zijn zij al lang klaar. Zij breken nu hun eigen, wereldsche goden af."

»Hoe bedoelt gij dat?" vroeg ik.

»Ik spreek van de vrouwen," antwoordde de Engelschman. »In geen land ter wereld heeft men de vrouw meer vergoed en minder begrepen, dan in Frankrijk, en in geen land wordt de vrouw nu meer verguisd en vernederd."

»Wees niet al te apodictisch," hernam ik lachende; »staaf uwe gezegden door bewijsgronden, of ik zal ze moeten verwerpen, wellicht omdat ik ze maar half begrijp."

»Het is mij niet gegeven," zei de Engelschman, »om lange redevoeringen te houden, dus wees niet benauwd, dat ik u daarmede vervelen zal; maar gij zult mij wellicht verstaan, als gij zelf u de moeite wilt geven, om na te gaan, wat de ware bestemming van de vrouw is, en dan te overleggen, in hoever haar vergund werd zich daartoe te ontwikkelen in deze »bakermat" gelijk het heet, der Europeesche beschaving. Zich tot moeder en echtgenoot te vormen, blijft toch het éénige ware doel van haar leven, en de huiselijke deugden in alle opzichten te beoefenen, moest het toppunt harer eerezucht zijn. Dit is ook natuurlijk, en het is ook goed begrepen in de meeste landen van Europa en zelfs onder de wilden; maar het schijnt, dat de Franschen, sedert zij beschaafd werden, dit volstrekt niet hebben kunnen vatten.

»De bekoorlijkheden van het huiselijk leven zijn in Frankrijk nooit op behoorlijken prijs gesteld geweest. Men is begonnen met de vrouw in de wereld te leeren schitteren, in plaats van haar te leeren in zedige ingetogenheid te leven. En men heeft duur leergeld betaald. Het zou een merkwaardig boek wezen, als men de geschiedenis schreef van den invloed der vrouwen in Frankrijk op het bestuur van het land, op de wijsbegeerte, op den godsdienst, op de letterkunde, sedert den aanvang van de regeering van Lodewijk XIII

tot op onze dagen, toen, volgens Villemain, met den dood van madame De Duras het laatste salon gesloten werd, waar de staatsman en de geleerde elkander ontmoetten, en de belangen der wereld te midden van een galant gesprek behandeld en beslist werden.

»Ik verbeeld mij ook, dat de geschiedenis van deze salons een éénig iets in den loop der wereldgeschiedenis, en ik gevoel mij niet sterk genoeg om zelfs de hoofdpunten aan te wijzen, in welke de invloed der Fransche vrouwen op het lot van de beschaafde wereld dikwijls eene beslissende stem heeft uitgebracht. Deze invloed is echter uit eene onzuivere bron voortgevloeid; hij was eerst in de handen der maitresses der losbandige Bourbons, en de heilige, huiselijke deugden der vrouw gingen geheel en al verloren, onder het schitterend leven van ondeugd en pracht aan het hof. De vrouwen waren ook doorgaans in de twee vorige eeuwen meer beschaafd dan de mannen, vooral in de hogere standen, en de onwetende edelman met zijn grooten naam, dien hij wel eens nauwelijks wist te schrijven, en zijn langen degen, dien hij zoo vlug wist te gebruiken, moest ook natuurlijk bezwijken voor de geestige, oneindig beschaafdere beminde, die zijn belangen behartigde, en haar invloed ten zijnen voordeele overal deed gelden.

»Langzamerhand is die toestand van zaken veranderd; de man heeft zijne meerderheid, zooals natuurlijk is, weder hernomen; de vrouw speelt nu in deze dagen van algemeen veelweten weder eene ondergeschikte rol in de gewichtige gebeurtenissen van het openbare leven, en de Franschman die nooit er op bedacht is geweest, de huiselijke deugden zijner vrouw te ontwikkelen, vindt zich in haar teleurgesteld en onvoldaan. Hij wreekt zich nu door haar te vertrappen. Hij klaagt over hare onzedelijkheid, waartoe hij zelf haar verleid heeft; hij is bang voor haar vernuft, dat hij in den beginne, op kosten van haar hart, heeft aangeprikkeld en opgewekt, en zoekt op zijn best door eene ziekelijke sentimentaliteit en eene nog lichter vergankelijke hartstochtelijkheid, — daarbij meestal op zinnelijkheid gegrond, — het gemis eener meer degelijke en natuurlijke betrekking van den man tot de vrouw te vergoeden. Als hij dat niet doet, komt hij rond voor den dag met zijne minachting voor het geslacht en voor het huwelijksleven, welks ware bekoorlijkheden hij niet kent, en schrijft zulke prullen als dit boekje, dat toch overal hier gelezen en bewonderd wordt.»

Met deze woorden haalde de Engelschman een boekje uit den zak, dat hij mij over de tafel toewierp. Het zag er keurig netjes uit, en ik las op den titel: »Léon Gozlan, Les maitresses à Paris. — Ce que c'est qu'une Parisienne. — Paris 1852.»

»Reeds de titel,» zeide ik, »levert, dunkt me, een bewijs op van de minachting in welke de vrouwen, in onze beteekenis van het woord vrouw, hier gehouden worden. Ik kan mij niet voorstellen,

dat eenig schrijver van naam, in eenig land behalve Frankrijk, het zou willen, wagen, een werkje met een dergelijken titel uit te geven. Dat *ce que c'est qu'une Parisienne* zet de kroon op de minachting van den schrijver voor zijn schoone landgenooten. Hebt gij het boekje gelezen?"

»Ja, hernam de Engelschman, »het is wat gij straks »apodictisch" noemde, en daarbij geestig genoeg; maar met een volslagen gebrek aan alle achting voor de vrouw geschreven, zooals zij terecht veronderstelt, en daarbij, zonder één onkiesch woord, een type der diepgewortelde onzedelijkheid van deze tijden. Het bewijst ook, verbeeld ik mij, tamelijk duidelijk, dat ik mij niet vergist heb in hetgeen ik straks zeide over het denkbeeld, dat een Franschman zich nu van eene vrouw maakt, en toont aan, hoe de huiselijke deugden in het schoone geslacht hier geheel en al verwaarloosd worden."

De Engelschman bladerde in het boekje, terwijl de *garçon* ons ontbijt op tafel plaatste.

»Ik heb geen grooten lust," zei ik, »na zulk eene beschrijving, om het boekje te lezen, maar zou toch wel willen weten, welk antwoord de schrijver geeft op zijne vraag »*ce que c'est qu'une Parisienne?*"

»Dat zal ik u zeggen," hernam de Engelschman. »Na een vijftigtal bladzijdjes met allerlei redenaties er over volgeklad te hebben, komt de heer Gozlan tot het volgend besluit:

»Eene Parijsche vrouw is eene aanbiddenswaardige *maitresse*, eene bijna onmogelijke echtgenoot, eene volmaakte vriendin. Zij sterft getrouw aan haar godsdienst, waaraan zij nooit gedacht heeft."

»Kom," zei ik; »gij parodieert hem zeker: zoo veel onzin in zoo weinige woorden neer te schrijven — en dan als het resultaat van zijn redeneeringen te geven, is haast al te gek!"

»Zie maar zelf!" antwoordde de Engelschman, en hij wees mij de opgeslagene pagina in het boek, waarop letterlijk niets, geen woord meer of minder, dan hij mij voorgelezen had, te lezen was.

»Ik begrijp niet, hoe in dit galante land, een man, die zoo slecht over de vrouwen denkt, het waagt zijne meening dus publiek te maken," hernam ik, »tenzij hij grooten lust heeft om met de eene of andere Fransche Mrs. Bloomer's morgens hier in de buurt eene gewapende bijeenkomst te hebben."

»De heer Léon Gozlan heeft volstrekt geen slecht denkbeeld van vrouwen," zei No. 43 ernstig. »Van zijn standpunt uit gezien vereert hij haar zeer. Hij vindt haar de bekoorlijkste wezens op aarde: nog meer; zijne bewondering voor de echte *Parisienne* is zoo groot, dat hij haar evenzoo mishandelen wil, als wij onze beroemde staatslieden plegen te doen: zie maar wat geschreven staat op de blad-

zijde, vóór die waarop zijne »Conclusion,» die ik u pas voorgelezen heb, uitgedrukt is."

Terwijl de Engelschman onze glazen vulde, las ik de volgende woorden: »Als men geene standbeelden meer opricht voor al die gekroonde domkoppen, met Oostenrijksche lippen en Spaansche neuzen, zal men wellicht er aan denken, om een standbeeld in te wijden, — een heerlijk type van de hedendaagsche rede en wijsheid voorstellende, namelijk eene bejaarde Parijsche vrouw, met de eene hand een grijsaard ondersteunende en de andere aan een jongeling toereikende, die pas in de wereld treedt."

»Poef!» riep No. 43; »schijnt u dit niet even goed te rijmen met de conclusie, als deze zure wijn met die omelette aux confitures?»

»Ongeveer,» zei ik; »maar ik moet nu weten hoe de »begaafde schrijver» te werk is gegaan, en ben nieuwsgierig te vernemen, welke groote hoedanigheden hij toeschrijft aan die vrouw, welke »eene onmogelijke echtgenoot en eene volmaakte vriendin» wordt? Eene bewering, die voor mij eene kleine ongerijmdheid schijnt te bevatten."

»Gij moet kleine en groote ongerijmdheden over het hoofd zien, als gij dit boekje doorlezen wilt,» hernam de Engelschman; »maar ik kan u met korte woorden zeggen, wat de heer Léon Gozlan in de Parisienne roemt, — niets meer of minder namelijk, dan alle mogelijke deugden en bekoorlijkheden der Fransche vrouw; — vooral echter, en met recht, hare aanvalligheid, goeden smaak en geestigheid."

»Dan kan ik maar ééne reden vinden, waarom zij geene goede echtgenooten worden, en dat is, zooals gij straks zeidet, dat zij die huiselijke deugden niet kennen, welke bij ons —"

»En zoo voorts!» zei de Engelschman. »Maar luister eens naar den heer Gozlan, — niet omdat hij zulks in het bijzonder verdient, maar omdat ik hem als eene soort van echo beschouw van de gevoelens, welke in de Fransche maatschappij verspreid zijn, of ingang vinden. In het begin van zijn boekje geeft hij ons eenige »meeningen» van verschillende klassen van menschen over de Fransche vrouw: onder andere van den »echtgenoot» zelve: het oordeel van dezen ongelukkige, als type zijner klasse, luidt als volgt: — »De vrouw is eene gezellin zonder hart, die alleen de frivoliteit en het genoegen bemint; eene ravaudeuse de chiffons» (ik wil niet eens beproeven dat te vertalen); »zonder een zweem van zedelijk gevoel; ongetrouw zonder hartstocht, en eene moeder zonder zorg."

»Kunt gij u nu een ongelukkiger toestand denken dan dezen, in welken een talentvolle schrijver het waagt, zulke woorden neder te schrijven, als de gevoelens van den man — het type van vele Parijsche mannen, — aangaande de moeder zijner kinderen? Ge-

loof me, ik hecht niets aan zijn werk, als kunstgewrocht, of iets anders; alleen is het allermerkwaardigst, dat herhaal ik, als bewijs van de minachting, waarin de vrouw vervallen is, dat men het waagt haar op deze wijze te ontheiligen, en dat zulk een boekje een uitgever vindt om het te betalen, en een publiek om het te lezen."

»Ja maar, het staat aan iedereen vrij, om zulke dwaasheden te schrijven; het is echter nog niet bewezen, dat men het daarom hier goedkeurt of bewondert," was mijn antwoord.

»Al stemde ik u toe, dat de Franschen dit boekje niet aardig vonden, en dat zij den schrijver overal den rug toekeerden, en wat niet al meer, dan zou ik u toch uit zijn boekje kunnen bewijzen," hernam No. 43, »dat de geheele opvoeding van de vrouw en de wijze, waarop zij hier te lande behandeld wordt, van de schandelijkste miskennis van het schoone geslacht getuigt."

»Ga maar voort!" zei ik: »Wij hebben niets te verzuimen, en ik wil gaarne naar uw argumenten luisteren."

»Ik heb u al gezegd, dat ik niet van lange argumenten hield," antwoordde No. 43: »steek eene sigaar op, als gij niets meer eten wilt, en luister naar hetgeen ik u te vertellen heb. Ik zal zien, of niet uit dat boekje zoo wat de gewone levensloop eener Parijsche vrouw te halen is. Wij zullen dan van zelf opmaken, welken rang zij thans bekleedt in de Fransche maatschappij. De gelukkige kindsheid van een Parijsch meisje wordt ongeveer op de volgende wijze beschreven. —"

»Dat ongeveer is niet eerlijk," zei ik lachende. »Houdt u streng bij hetgeen de schrijver zegt."

»Dat zou voor mij al te vervelend zijn," hernam de Engelschman: »Ik beloof u zijn gedachten getrouw weder te geven, en veelal zelfs zijn woorden, en altijd tusschen twee haakjes te spreken, als ik iets van mijn eigen onzin er onder meng; maar den vorm en de wijze van de voordracht moet gij aan mij overlaten; — dus: zoodra het kind geboren is, wordt het (gespeend van de moederliefde) ingepakt en zoo ver mogelijk weggezonden bij eene nourrice, waar het blijft totdat na verloop van anderhalf jaar de teedere vader zich herinnert, dat hij een dochttertje heeft, en de moeder belooft bij gelegenheid de nourrice te schrijven, om het kind naar huis te brengen. Na verloop dus van een paar weken, komt er eene dikke boerin aangezet, met een grooten ruiker in de hand en een klein kind op den arm. De liefderijke ouders vinden de bloemen allerliefst, maar het kind zelf schijnt dezelfde gedachten omtrent de ouders niet te koesteren; want het schreit bitter als papa het kussen wil, en nog bitterder als de nourrice vertrekt. Dit is het eerste bedrijf van een kinderleven in Parijs," zei de Engelschman. »Wij zullen het met eene nieuwe flesch Chablis afspeelen."

»Ik ben eenigszins verlegen, hoe ik voortgaan zal," hernam de

Engelschman, na eene korte stilte, terwijl de garçon de volle flesch op tafel zette; »want de geachte schrijver laat hier eene zekere lacune; hij spreekt niet van de opvoeding, welke het kind nu te huis krijgt. — Zeg eens!» riep hij plotseling tot den knecht, die zich juist verwijderen wilde: Wat doet men toch met de kleine kinderen hier, als ze van de nourrice te huis komen?»

Een Engelsche waiter, of een Hollandsche Jan, zou met den mond vol tanden gestaan hebben: de Fransche garçon antwoordde dadelijk met eene beleefde buiging:

»Ma foi, monsieur, on leur donne une bonne!» en hij bleef staan, in afwachting, of wij hem meer zouden vragen.

»Wij zijn gered,» hervatte de Engelschman met een glimlach; »wij keeren nu tot onzen schrijver terug. Maar de bonne kan toch niet heel veel voor het kind doen; want wie denkt gij, dat de voornaamste onderwijzeres is der jonge Parisiennes, volgens den heer Léon Gozlan?»

»Hij zal toch niet zeggen, dat het de moeder is, na hetgeen hij van hare zorgeloosheid verteld heeft?» vroeg ik.

»Bah!» antwoordde No. 43; »Ik dacht, dat gij beter zoudt kunnen raden! De voornaamste onderwijzeres van het meisje is — de natuur!»

»De natuur, hier in de Parijsche wereld!» riep ik uit.

»Ja, ongeloovige,» hernam de Engelschman, »de natuur en niemand anders! Luister eens: »De natuur doet bijna alles voor de Parisienne: zij geeft haar als meisje cet esprit précoce, welks scherpzinnigheid en aardigheid bewonderd en dikwerf gevreesd worden door les bons provinciaux. Zij is nieuwsgierig, fijn geestig, en als het noodig is, ook verstandig op haar achtste jaar, in veel hoogere mate, dan als zij twintig jaren oud is.» — Deze achteruitgang komt mij bedenkelijk voor,» hervatte de Engelschman, na eene korte stilte: »Ik zal het orakel weder ondervragen. — Wat leert men toch aan een jong meisje tusschen haar achtste en twintigste jaar?» vroeg hij weder aan den knecht, het boekje toeslaande en hem ernstig aanziende.

»Om zich goed te kleeden,» antwoordde de garçon, blijkbaar over onze onwetendheid verbaasd, »et à attraper un mari! C'est tout simple!»

»De Franschen zijn het beschaafdste volk op aarde!» zei de Engelschman tegen hem met eene diepe buiging.

»Sans doute!» hernam de Franschman, alsof zoo iets van zelf sprak.

»En wat is de beste wijze, om een man te vangen?» vroeg verder No. 43 aan den knecht.

»Om eene rijke huwelijksgift mede te brengen,» zei de knecht.

»Tout comme chez nous!» zei ik.

»Dat is laster!» hernam driftig de Engelschman. »Er wordt natuur-

lijk ook veel op het geld gezien bij ons als men een huwelijk wil sluiten; maar men verlangt daarbij ook iets meer: iets waarvan de Fransche vrouw, door haar gebrek aan zedelijke opvoeding, geheel en al ontbloot is: ik bedoel die huiselijke deugden, dien godsdienstigen zin, waarvan ik geen spoor kan vinden in de ontwikkeling eener Française, en waarop ik steeds terug kom, als de hoofddeugden eener vrouw."

Na dezen uitval, dien ik niet wederleggen kon, wendde zich mijn vriend weder tot den knecht.

»Er is zoo vele wijsheid in uw antwoorden, en uw inlichtingen zijn van zoo vele waarde voor ons geweest, dat ik mij verstouten zal," zeide hij, »om u nog eenige vragen te doen, mits gij mijne onbescheidenheid vergeven wilt."

Een Franschman is doorgaans veel te ijdel om te denken, dat een vreemdeling hem voor den gek zou houden, en de knecht boog weder met de meeste aanvalligheid, terwijl hij zeide: De mande z, Milor!" met het air van een volmaakten hoveling.

»Die titel komt mij nog niet toe," hernam de Engelschman; »maar ik neem het dankbaar van u aan."

»Ik dacht, dat die titel aan alle Engelschen van distinctie toekwam," hernam de garçon, »evenals — —"

»Het *croix d'honneur* aan elken meerderjarigen Franschman?" kwam ik hem te hulp.

»A peu près!" zei de knecht, glimlachende.

»Nadat de zeer geestige Léon Gozlan verklaard heeft," hervatte No. 43, »dat de jonge Parijsche vrouw nooit zoo geestig is, als het kind, — wat natuurlijk niet meer noodig is, als zij eenmaal een man heeft, — laat hij weder eene groote gaping in haar leven, en eindigt met te verklaren, dat haar esprit met den ouden dag terugkomt, wanneer men overigens in minder gezegende landen gewoonlijk begint te suffen. Zult gij ons nu met een enkel woord kunnen zeggen, wat het hoofddoel van het leven eener épouse is hier te Parijs, eer zij oud en leelijk genoeg is, om weder geestig te worden?"

»Och, mijnheer," hernam de knecht: »eene vrouw heeft bij ons een hard leven. Zij moet voor duizenderlei dingen zorgen, waaraan wij mannen niet denken. Iedere groote dame moet bij voorbeeld hare *cachemires*, hare *bijoux*, hare *équipages* hebben: hoe zal zij daaraan komen?"

»Van haar echtgenoot, natuurlijk!" zei de Engelschman, alsof hij dat van harte geloofde.

»Pardon, monsieur!" gaf de garçon tot antwoord. »Het valt den armen man zwaar genoeg, om die voor zijn *maîtresses* te bezorgen!"

»Komaan," zei ik tot mijn vriend, »het is te gek een geheel volk op de losse gezegden van een knecht te gaan veroordeelen; laten

wij onze rekening hier betalen en opstappen, of zoo gij ons gesprek wilt voortzetten, moeten wij het op eene meer redelijke wijze doen."

»Ik zal u niet lang meer ophouden," antwoordde de Engelschman, »dat beloof ik u, en wij zullen niet wetens en willens een onrechtvaardig of partijdig oordeel vellen; maar ik moet nog ééne vraag aan onzen vriend hier doen. — En als mijnheer moeite genoeg heeft om de straks genoemde behoeften van zijn maîtresses te voldoen, wie voorziet dan de arme vrouw?"

»Ses amants!" hernam de knecht.

»Merci!" zei de Engelschman. »Vraag nu als het u belieft onze rekening. Wij zijn genoegzaam ingelicht!"

De knecht verwijderde zich onmiddellijk, en No. 43 keerde zich tot mij met een ernstigen blik en begon opnieuw als volgt:

»Geloof niet dat het lichtzinnigheid van mij is, of een gebrek aan die kieschheid, welke mij als man en echtgenoot betaamt, dat ik over maîtresses en amants met dien knecht gesproken heb, — iets, dat bij ons op zich zelf even vernederend als laag zou zijn. Hier staan de zaken anders (het maakt ze daarom niet beter, of minder onzedelijk), maar het is onmogelijk om achter de waarheid te komen, als men de dingen niet onderzoeken wil. Wat nu dien armen knecht betreft, zult gij zeggen, hij heeft noch opvoeding noch beschaving genoeg om zulk een onderwerp te vatten, als het huwelijksleven in al zijn schakeeringen, en ik ben ook verzekerd, dat hij natuurlijk zijne meeste ondervinding opgedaan heeft uit de romans van het Cabinet de lecture, of uit de losse praatjes der gasten, die hij hier bedient. Maar de onverschilligheid, waarmede hij over zulk een onderwerp spreekt, is slechts een weerschijn van hetgeen de algemeene gevoelens, hetzij in boeken, hetzij in den maatschappelijken omgang, dienaangaande uitdrukken; zijn praatjes zijn slechts één bewijs te meer van de lichtzinnige wijze, waarop men hier algemeen denkt over de heiligste banden van ons aardse leven; gij kunt ze ook aan onwetendheid, aan gebrek aan verlichting, aan wat gij wilt, bij hem toeschrijven; maar welke verontschuldiging vindt gij voor den schrijver, die zijne afdeeling over les maîtresses à Paris, met de volgende lofspraak op die dames begint:

»Deze benaming heeft in de meeste vreemde talen geen kiesch equivalent," (bewijst dit niet al voor onze grootere zedelijkheid?) »omdat het voorwerp, daarmede bestempeld bij andere volkeren, niet een wezen is, dat bemint en bemind wordt, zooals bij ons het geval is. Vreemdelingen hebben uit de grove taal der zinnen meer of minder beleedigende namen uitgezocht, om ze aan die uitverkorene onder alle vrouwen te geven, welke wij in Frankrijk onze maîtresse noemen."

»Dat is waar," zei ik, »en bewijst hoe langer hoe meer onze zedelijke meerderheid."

»Stil," hernam de Engelschman; »ik heb nog niet gedaan. »Hun

ondankbare spraak schandvlekt zonder barmhartigheid, hetgeen onze taal verheft, (namelijk de opgeschikte ondeugd); zij bezoedelen haar, die wij met bloemen bekransen, zij bespatten met modder het voorhoofd, dat wij bekronen. Bij hen is de maîtresse nog de slavin der oudheid, wachtende aan den hoek der straat, of nedergezeten op de marmeren stoep van het paleis: bij ons heeft de maîtresse eene ridderlijke en koninklijke afkomst: zij volgde Reinhout en Tancred in de kruistochten, en heeft den troon beklommen met Karel VII, Frans I, Hendrik III, Hendrik IV en Lodewijk XIV, in de personen van Agnes Sorel, Diane de Poitiers, Gabrielle d'Estrées en de Marquise de Montespan, edele vrouwen, teedere zielen, bekoorlijke vernuften! Zonder haar zouden de vorsten, welke zij beheerscht hebben, noch moed, noch kieschheid, noch eerlijkheid, noch onderscheidingen hebben gehad: zij waren niets anders dan Koningen gebleven!" Kunt gij u nu verbeelden, dat zoo iets als dit in eenig ander land dan Frankrijk geschreven kon worden, door iemand vooral, die als schrijver een zekeren naam heeft gemaakt. En nu vraag ik u, in 's hemels naam, wat kan de zedelijke toestand eener maatschappij wezen, waar zulks geduld wordt? Ik spreek niet van het standpunt van den schrijver zelve; dat hij een man van de wereld is, blijkt uit zijn overige schriften, en durft gij te ontkennen, dat geen schrijver zoo iets zou durven drukken, zonder zich zeker te gevoelen eenigen weerklink onder het publiek te vinden?"

»Ik moet bekennen," hernam ik, »dat mij zulks niet alleen zeer gewaagd, maar ook zelfs bijna als eene onmogelijkheid voorkomt, en wat ook het publiek er van zegge, is het zeker, dat als de Parijzenaars standbeelden voor hun oude wijven oprichten, hun maîtresses een standbeeld verschuldigd zullen zijn aan den wijsgeerigen, voortreffelijken Léon Gozlan."

»Genoeg dus," zei de Engelschman, »van het boek en het onderwerp. Wij willen beiden nu vergeten; onze glazen ledigen op het welzijn onzer eigen echtgenooten, in verre barbaarsche landen, en dan weder langzaam naar het middelpunt der verlichting en beschaving terugwandelen."

»Met een dankbaar hart," voegde ik er bij, »dat wij er niet te huis behooren!"

XV.

LA SALPÊTRIÈRE. — EENE WANDELING DOOR HET GESTICHT. —
DE OUDE VROUWEN. — DE WAANZINNIGEN.

Indien Versailles eene van die stichtingen is, welker grootschheid en pracht alleen een zelfzuchtig doel hadden, en dus het nage-

slacht slechts aan de macht en rijkdommen en ijdelheid van hem, die ze oprichtte, herinneren, is het geheel anders gesteld met een gebouw, dat ik heden bezocht heb, en hetwelk volgens mijn begrip, meer tot eer van den Grooten Lodewijk strekt, dan de zegebogen van de Portes St. Martin en St. Denis en al de steen- en waterwerken van zijn paleis te Versailles.

De inrichting, welke ik bedoel, is het Hospice de la Salpêtrière, aan het zuid-oostelijk uiteinde der stad, vlak achter den Jardin des Plantes.

De medicus, met wien ik het Chateau des Fleurs bezocht had, vergezelde mij hedenmorgen daarheen. Het was mijne bedoeling geweest naar den Jardin des Plantes te gaan: ik wilde den morgen verslenteren, men raakt op reis zoo spoedig aan dat slenterleven gewoon, — onder de groene boomen en te midden der zeldzame dieren, en ik was op weg daar naar toe, toen de dokter mij ontmoette. Ik vertelde hem, waar ik heen wilde.

De dokter keek op zijn horloge.

»Gij hebt nog al den tijd,» zeide hij, »om eer gij de verzamelingen in den Jardin des Plantes bezoekt, eerst eene verzameling van geheel anderen aard te aanschouwen: eene verzameling die eenig in haar soort is, — een harem zonder sultan; — eene vrouwenschaar, die zich op haar hooge jaren beroemen; eene geheele stad, welke alleen vrouwen tot inwoners heeft, wier bevolking toch niet uitsterven zal, zoolang Parijs bestaat. Gij moet mede naar la Salpêtrière,» ging hij voort, mij onder den arm nemende. »Gij hebt de schoonen in de Opera en op de Boulevards en waar niet meer bewonderd. Gij zult nu bij de oude vrouwen van het Hospice uwe opwachting maken. Gij hebt de gekkinnen in het Chateau des Fleurs gezien; gij hebt wellicht ook met de gekkinnen van eenige onzer salons kennis gemaakt, gij zult nu oordeelen of zij veel erger zijn dan de waanzinnigen van la Salpêtrière,» voegde de dokter er bij met een weemoedigen glimlach.

Het kostte hem niet veel moeite om mij te overreden. In weerwil van al zijn spotten, straalde telkens zijn goed hart er door, en dikwijls als de bitterste woorden op zijn lippen stonden, was er iets in zijne stem, dat allesbehalve naar spotternij geleek. Hij bezat eene diepe menschen- en wereldkennis en bovendien eene gemakkelijheid en natuurlijkhed in den omgang, die aan vele heeren van zijn vak (zoo lang zij niet bij hun patiënten zijn) eigen is.

Wij wandelden dus met elkander op, en stonden weldra voor eene hooge gewelfde poort, onder welke een dikke portier, gemakkelijk uitgestrekt in een grooten lederen fauteuil, de »Patrie» zat te bestudeeren. Wij gingen den dikken man voorbij, — die nauwelijks zich de moeite gaf over den rand van de courant ons aan te kijken, en den dokter herkende, zijne lectuur na eene diepe buiging hervatte, — en bevonden ons dadelijk op eene zeer

ruime, vierkante steenen plaats, door eene reeks van deftige gebouwen omgeven. Vlak tegenover ons, aan den anderen kant van het plein, was eene tweede poort en daardoor schemerde in de verte eene derde plaats en eene derde poort; het was blijkbaar eene reusachtige inrichting.

»De harem wordt niet al te streng bewaakt,» zei ik tegen den dokter, terwijl wij eventjes bleven staan en ik mijn blikken in het rondsloeg.

»Gij zult ook geen lust gevoelen, om eene der schoonen, die wij hier zien zullen, te schaken,» hernam de medicus. »Voorwaarts! Maar kom eerst hier binnen,» vervolgde hij, eene deur aan zijne linkerhand openende. »Ik zal u als vreemdeling toch moeten laten inschrijven, en een bijzonder verlof krijgen, om de aliénées te bezoeken.»

Het is eene der aangenaamste ondervindingen, welke men in Frankrijk opdoet, dat de bloote titel van »vreemdeling» genoeg is, om overal eene beleefde ontvangst te verzekeren, en dat een pas, in plaats van alleen te bewijzen, zooals in Duitschland, dat men geen bij de politie verdachte landlooper is, wezenlijk het recht van begunstiging en bescherming geeft, die op dit onwaardeerbaar stuk zoo pathetisch voor den gelukkigen bezitter ingeroepen worden.

Een uiterst beleefde employé ontving ons in zijn bureau.

Mijn vriend was bekend, en als medicus stond er voor hem niets in den weg, om de aliénées te bezoeken. Met mij was het anders gesteld. Ik haalde mijn pas aarzelend te voorschijn. De dokter nam hem mij uit de hand. Hij las de daarop uitgedrukte namen voor, die ik, als ik ze niet geweten had, wegens zijne uitspraak, stellig niet voor de mijne zou herkend hebben.

»Gij behoeft niet te vragen, of mijnheer dokter in de medicijnen is!» zei de medicus, met een glimlach tegen den ambtenaar.

Deze glimlachte weder tegen den dokter. Hij maakte eene beleefde buiging tegen mij. Hij schreef iets op een briefje, trok aan de schel, en zei tegen den knecht, die binnen trad: »De heeren weten hier den weg!» en wij werden ontslagen.

Wij wandelden een eindje langs de groote, keurige gebouwen, tegen welker muren hier en daar groepen van oude vrouwen met haar breiwerk in de handen zich in de warme zonnestrallen zaten te koesteren, en traden daarop door eene groote dubbele deur in eene der eetzaalen.

»Gij zoudt u kunnen verbeelden in eene kazerne te zijn, zoo alles u niet aan eene groote kostschool herinnerde,» zei de dokter, »en het zou ook nog meer aan een klooster herinneren, ware het niet, dat de bevolking er zoo bont uitziet, — en men er niets dan vroolijke oude dames ontmoet.»

»In welken ouderdom wordt men hier opgenomen?» vroeg ik.

»De ouderdom van zeventig jaren is bepaald,» hernam de me-

dicus; maar men heeft niet altijd de onbeleefdheid de doopceel te lichten dergenen, die hier verlangen opgenomen te worden. Een woord van een invloedrijken persoon is genoeg om eene gebrekige vrouw hier eene toevlucht te verschaffen; alles wordt in den echten milden zin der ware weldadigheid bestuurd. Gij vindt binnen deze muren eene gezamentlijke bevolking van bij de vijf duizend zielen, onder welke gemiddeld van zes- tot achthonderd waanzinnigen verpleegd worden. -- Maar zie rond; kunt gij u iets aangename, iets doelmatigers verbeelden, dan deze eetzaal? Zie de luchtige, hooge vensters, de keurig onderhouden tafels en banken; het heldere linnen, de blinkende tinnen tafelgereedschappen: doet het u niet goed de zorg op te merken, welke voor eene menigte menschen gedragen wordt, die de maatschappij anders wel geneigd is, alleen onder haar overvloedige leden te rekenen?"

Terwijl hij sprak, naderde ons eene der bewoonders van de plaats. Het was eene stevige, oude vrouw, netjes gekleed, met een grooten zilveren bril op den neus, en haar breiwerk in de hand. De oude dame sprak ons dadelijk aan, en met de uitvoerigheid aan den ouderdom eigen, ving zij eene lofspraak aan over de geheele inrichting van het gesticht. Het deed mij goed haar te hooren: zij was dankbaar voor, en niet vernederd door weldadigheid, welke haar bewezen werd, en dit was het beste bewijs voor mij, van de verstandige wijze, waarop die uitgeoefend wordt. Zij was trotsch op het gebouw, trotsch op de aanhoudende zorg van het bestuur, trotsch op de keurigheid van alles wat men zag; zij toonde ons het witte tafelgoed, met even veel hoogmoed als eene Hollandse vrouw de schatten van haar linnenkast voor ongewijden ten toon spreidt: zij was er hoovaardig op, dat zij in het gesticht woonde, en beschouwde zich blijkbaar als eene der eigenaessen van al wat het bevatte; — met één woord, het was duidelijk te zien, dat zij zich eerder als mede-meesteres, dan als meubelstuk er uit beschouwde. Zij behandelde ons dus met eene zekere fierheid, geheel uit de hoogte, en na ons in de eetzaal rondgeleid en zich verwaardigd te hebben eene prise van den dokter aan te nemen verliet zij ons weder met eene deftige buiging aan de deur.

»Als gij philanthroop zijt,» zei de dokter, »vergeet de les niet, dat gij geen weldaden bewijst, wanneer gij de menschen hunne zelfstandigheid en eigen achting beneemt, in ruil voor de materiele welvaart, die gij hun bezorgt. Ik weet niet, hoe het in andere landen toegaat; maar, dit is toch een punt, hetwelk over het algemeen door de menschevrienden verzuimd wordt. Men meent genoeg te doen, als men geeft; men heeft het recht om dankbaarheid voor milde gaven te vergen, maar die wordt niet verkregen door aanhoudend te herinneren aan al wat men zoo edelmoedig gedaan heeft. Bewaar, of wek het zedelijk gevoel van vrijheid en zelfstandigheid op, en de erkentelijkheid voor stoffelijke weldaden zal niet

uitblijven. Er zijn vele, zeer vele weldadige zielen, welke ontzettend veel onheil stichten, niettegenstaande de beste bedoelingen, waarmede zij vervuld zijn."

»Hoe dat?» vroeg ik.

»Het zijn vooral de dames waarvan ik spreek," hernam de medicus, terwijl wij voortwandelden naar de laiterie, aan den anderen kant van het plein. »Die geven en geven en geven, en richten verenigingen op, en wat al niet meer, die zeer veel nut zouden stichten, als zij niet allen bijna mank gingen aan het gebrek, waarop ik straks gedoeld heb. Men geeft eene kleine som op bepaalde tijdstippen aan een behoeftig huisgezin. Men vergt er rekenschap van tot den laatsten duit; hetzij men het geheel als gift, of als milde belooning voor weinig werk beschouwt. Men vorsch naar de inrichting van zulk eene huishouding, men ondervraagt de leden er van met al de nauwkeurigheid van een politie-agent; men brengt de arme, onwetende halzen spoedig in het denkbeeld, dat zij toch maar eene soort van boosdoeners zijn; men haalt de werkbrauwen op, als de vloer niet tegen zóó of zóó laat op zekeren dag geschrobd is; men vergt het gegeven werk onbarmhartig op het bepaalde uur terug; men kijkt wat er in den pot hangt boven het vuur en vraagt wat in de mand staat achter de deur; men voedt den lichamelijken mensch en schrijft hem zelfs eene zekere dosis godsdienst in dezen of genen zin voor. Men geeft hem de gelegenheid zijn verscheurde kleederen op te flikken; maar men verscheurt dikwijls het weinige, dat overblijft van zijne ziel; men wil hem vroom maken, en leert hem onwillekeurig huichelen; men wil hem den weg wijzen, om voor zichzelf te zorgen, en begint met hem zelfs den schijn zijner materiele en zedelijke zelfstandigheid te benemen."

»Zijt gij ook onlangs in Holland geweest?» zei ik.

»Misschien!» hernam de dokter met een glimlach. »Hoe vraagt gij dat nu?»

»Hm! — ik wilde — ja — ik wilde u vragen, of gij ooit de melkkamers in eene Hollandsche boerderij gezien hebt?» zei ik, opmerkende dat wij voor den ingang van de laiterie stonden. Ik durf niet de verzekering te geven, dat mijn antwoord op des dokters vraag geheel oprecht was. Hij glimlachte ook eventjes toen ik dit zeide, maar antwoordde verder niets, en wees mij op het tooneel voor ons.

Het was wezenlijk om er verlekkerd te worden. Eene lage, breede deur verleende ingang tot de koele, donkere melkkamer, in welke het ons echter onmogelijk was door te dringen. Het uur der uitdeeling van de daar berustende schatten had namelijk geslagen, en er heerschte een drukte en gewoel, die zeer onderhoudend waren voor den toeschouwer.

In het halve licht daar binnen, zagen wij eenige oude vrouwen met witte voorschoten en lange houten lepels in de hand, staande

voor helder blinkende koperen kommen en bakken en keurige houten vaten, waaruit zij in de potten en pannen der toestroomende menigte, al lachende en pratende, de dagelijksche porties schepten; hier was de verleidelijke roomkaas, — een vierkant stukje, netjes prijke op een houten bordje: dan weder goudgele boter, op een deftigen schotel van aardewerk; dan week de menigte rechts en links uit, om plaats te maken voor eene oude vrouw, met eene kom vol melk; eene andere droeg een pannetje, in hetwelk, te midden van eene zee van room, zich sneeuwbergen van dikke melk verhieven; het was aardig de orde en algemeene beleefdheid op te merken. De oude dames spraken elkander altijd met het deftige »ma da me'' aan, en menig kommetje vol melk werd door eene diepe buiging van haar, die het droeg, in gevaar gebracht.

»Kom,» zei de medicus; »de oude zuigelingen keeren allen hoofdzakelijk tot het eerste voedsel van den mensch terug; maar wij moeten nog de keukens bezoeken, dáár zult gij zien, dat er ook krachtiger spijsen voor haar toebercid worden.»

In de keuken waren reusachtige koperen ketels, in welke ontelbare emmers soep kookten, bestaande uit, ik weet niet hoeveel pond vleesch, ik durf niet zeggen, hoeveel zakken erwten en boonen en aardappels en kool en al de benoedigheden van eene heerlijke potage. Kostelijke geuren kittelden den neus, maar eene groote warme drukte het lichaam; alles was er zoo zindelijk en netjes, als men bij mogelijkheid kon wenschen. Daar er echter verder niet veel bijzonders te zien was, bleven wij maar een oogenblik, en vervolgden onze wandeling naar eene der slaapzalen.

Die wij binnentraden, was groot en luchtig, maar eenigszins laag van verdieping, en hoewel er eene groote kachel was voor den winter, maakten de roode, vijfhoekige tichelsteen, waaruit de vloer bestond, geen bijzonder aangename indruk. Er waren zes en veertig bedden, in dubbele rijen in deze zaal, en tusschen elke twee bedden waren twee stoelen, met meer dan voldoende ruimte voor alle verrichtingen van het toilet, voor welke gepaste zorg gedragen was. Er bleef ook nog eene ruime gang tusschen de ledikanten, die er inderdaad verleidelijk helder en netjes uitzagen.

Op de verdieping boven deze slaapkamer, die gelijkvloers was, bevond zich het hospitaal, waar de zieke leden van de groote familie zorgvuldig door de bekwaamste geneesheeren verpleegd worden. Deze zaal was zeer luchtig en aangenaam; de bedden hadden witte gordijnen, met planken aan het hoofdeinde, om medicijnen enz. binnen het bereik der zieken te plaatsen, met een tafeltje en leuningstoel naast het ledikant, kortom, met alle mogelijke gemakken voorzien. Aan het voeteneinde van elk bed hing een plankje, waarop de naam der zieke en haar ouderdom te lezen stonden, tegelijk met de dagteekening harer opneming in de zaal, en, zoo ik mij niet vergis, den aard harer kwaal.

Het hospitaal was, de groote bevolking van het gesticht in aanmerking nemende, slechts weinig bezet. Men hoorde er noch steunen noch klagen; eenigen der zieken zaten in haar bedden op, te breien, of met haar bezoekers te praten. Anderen lagen stil en rustig, met half toegerokken, of geheel gesloten gordijnen. Nergens zag ik ongeduld of ontevredenheid. Was het, dat de kwalen van den ouden dag minder pijnlijk zijn voor het uitgeputte lichaam, of dat goede oppassing en zorgvuldige verpleging klachten voorkwamen en hevige pijnen verminderden? Ik wist het niet, en toen ik er den dokter naar vroeg, haalde hij de schouders op.

»De beide oorzaken, welke gij opgeeft,» zeide hij, »zullen wel bijdragen om de laatste uren van den ouderdom te verzachten, maar heel ernstige zieken heb ik heden hier niet gezien: geen één geval,» voegde hij er eenigszins gemelijk bij, »dat voor een dokter iets belangrijks in de behandeling kan opleveren!»

Wij gingen weder naar beneden en over het plein wandelende, kwamen wij eerst, tegenover een heerlijken, lommerrijken tuin, een groot gebouw voorbij, het voorraadshuis — de reusachtige provisiekamer, — van het gesticht. Wij liepen ook eventjes in de apotheek, waar echter geen groote drukte heerschte, en zagen lang uitgestrekt, in diepen slaap op eene bank voor de deur, den half ontkleeden student in de medicijnen, die de wacht had.

Al weer iets verder kwamen wij aan de kapel, eene hoogst eenvoudige, en voor eene katholieke kerk, zeer weinig opgeschikte plaats; rechts en links van de deur waren twee levensgrooten steenen groepen ter herinnering aan — de cholera! Zonder eenige aanspraak te kunnen maken (ten minste volgens mijn begrip) op hoogere kunst, waren beide groepen met zeer veel talent uitgevoerd: beide stelden familiën voor, welke onder de vreeselijke ziekte bezweken. Ze maakten een hoogst pijnlijken indruk, en ik kon er noch zedeles noch stichting uit trekken.

»Het is de geest onzer eeuw,» zei de dokter, »dien men zelfs hier niet uitsluiten kan. De veel gezochte ijselfheden uit de literatuur begint men ook in de beeldende kunsten over te brengen, en het zal mij niet verwonderen, als onze schilders spoedig niets anders dan de afgrijselijke tooneelen der bloedige drama's van de Porte St. Martin op hun doek brengen.»

Wij zetten onze wandeling voort, en bereikten weldra de poort, welke tot dat gedeelte van het uitgestrekt gesticht toegang verleent waar de waanzinnigen verpleegd worden.

Wij schelden er aan, en het was met eene soort van pijnlijke belangstelling, dat ik de sleutels hoorde rammelen en de grendels terugschuiven eer de poort open ging en wij binnengelaten werden. Het was eene vrouw, die opende en die de deur weder zorgvuldig achter ons toesloot. Wij bevonden ons op eene kleine binnenplaats en één blik in het rond zou voldoende geweest zijn, als wij niet

geweten hadden waar wij waren, ons dienaangaande in te lichten. Op het plaatsje stonden in een hoek eenige vrouwen bij elkander: de onrustige gebaren, het gejaagde harer bliken, de onmiskenbare uitdrukking op het gelaat herinnerden maar al te duidelijk aan de zinsverbijstering onder welke zij leden.

Wij werden in eene kleine kamer gebracht, die het gezicht had op de plaats, en de portierster, met een bos sleutels aan den gordel vastgebonden, verwijderde zich een oogenblik, om ons bewijs van toegang aan de bestuurderes van dat gedeelte van het gesticht te toonen.

Door het venster zagen wij haar over het plaatsje gaan, de deur eener groote waschkamer openen, waar dampende kuipen, en vrouwen met opgestroopte mouwen druk aan het werk waren, wier verwarde bliken en woeste gebaren echter den treurigen zielstoestand, waarin zij verkeerden, aantoonde. Eene deftige matrone kwam nu met de portière terug; zij onderzocht zorgvuldig het briefje, teekende het in een groot boek over, en gaf bevel aan een harer minderen, om ons te vergezellen.

Het was eene treurige wandeling, die wij deden. Niet alleen al wat wij zagen, werkte op mijn gemoed; maar meer dan eens gevoelde ik mij volstrekt niet op mijn gemak, zonder dat ik juist eene reden daarvoor kon opgeven.

»Ik weet het niet, zei ik tot den dokter, terwijl wij na de eetkamers en slaapvertrekken bezocht te hebben, ons alweder voor een ijzeren hek bevonden, achter hetwelk een veertigtal vrouwen al schreeuwende, gillende, — en nog akeliger dan beiden, — hard lachende, in allerlei groepen stonden, of rondliepen en geen de minste acht op ons sloegen; — »ik weet het niet, maar ik zal blijde wezen, als wij van hier weg zijn. Het is niet alleen de pijnlijke indruk, welken deze ongelukkigen op mij maken: er is iets anders, dat mij benauwt, — en als ik bijzonder angstig van aard ware, zou ik haast zeggen, dat er iets is, dat mij nu vrees aanjaagt.»

»Ik ben nooit in de gelegenheid geweest,» hernam de dokter, »om te beoordeelen hoe veel of hoe weinig moed gij bezit; maar wat u nu drukt is geheel iets anders,» ging hij voort, terwijl wij binnentraden; »het is het geweten, vriendlief.»

»Het geweten!» riep ik verwonderd uit.

»Ja,» antwoordde de medicus bedaard, »het geweten, of ik moet mij zeer vergissen. Zie, er is iets heiligs in het ongeluk; iets eerbiedwaardigs; iets, dat de Oosterlingen in den waanzin vooral, als door de Godheid gezonden, vereeren, en als gij het nagaat, is het wettelijk eene schending van den eerbied, dien wij aan de ellende verschuldigd zijn, dat wij nu, door bloote nieuwsgierigheid gedreven, deze rampzaligen staan aan te gapen. Wij hebben geen ander doel met ons bezoek hier, dan het bevredigen onzer nieuwsgierig-

heid; wij hebben echter geen recht, daaraan hier toe te geven. Wij moeten maken, dat wij weder weg komen!" — Onze geleidster scheen van dezelfde meening te zijn.

»C'est la cour des agitées," zeide zij zachtjes. »Het doet haar geen goed, als zij vreemden zien."

Wij volgden haar zwijgend over de lange plaats. Onzamenhangende woorden, schelle, krassende stemmen klonken in onze ooren. Klachten, geweën, razen, bittere verwenschingen, akelig gekerm van alle kanten, overal eene pijnlijke, gejaagde, onnatuurlijke opgewondenheid in alles, wat wij zagen en hoorden. De eene volgde ons met dreigende gebaren en woeste blikken, maar altijd op een zekeren afstand; eene tweede sloop ons stil achterna, en bad en smeekte, dat wij haar bevrijden zouden, want zij was waarlijk niet waanzinnig! En terwijl zij sprak, was er geen blik, geen gebaar, die haar woorden niet tegensprak! Eene derde zat op eene steenen trap, met de ellebogen op de knieën rustende, met het opwaarts gerichte, strakke gelaat tusschen de handen gedrukt, en antwoordde alleen met een droevig hoofdschudden op de vragen, die haar gedaan werden. Vóór deze bleef de dokter een oogenblikje staan; hij zeide iets tegen haar, dat ik niet hoorde, en waarop de waanzinnige ook niet antwoordde en hij wendde zich met een droevig hoofdschudden weer om. Onder deze schrik en medelijden inboezemende gestalten zag men ééne stille, ernstige, nog jeugdige vrouw, die op ons toetrad en met eene beleefde buiging ons begroette.

Het was de éénige oppasseres van al de ongelukkigen op deze plaats; er was iets onbeschrijfelijk innemends in haar gelaat en houding. Zij fluisterde den dokter een paar woorden in het oor, op de stille waanzinnige wijzende, en vergezelde ons verder.

»Het moet toch erg wezen zoo alleen hier te blijven," zei ik tot onze geleidster.

»'t Is maar gewoonte," zeide zij, glimlachende.

»En is er dan geen gevaar," vroeg ik, »voor eene vrouw alleen onder zoo vele razenden?"

»Volstrekt niet!" was het antwoord. »Ces pauvres créatures dreigen veel, maar gaan zelden of nooit tot gewelddadigheid over, en als zij dat doen, hebben wij altijd dadelijk hulp van hare minder woeste lotgenooten, — en er is altijd andere en meer degelijke steun in de nabijheid."

Rondom deze Cour des agitées waren deuren, die tot verschillende vertrekken leidden, welker vensters alle met sterke ijzeren traliën voorzien waren. Het geheel was somber en een arcade rondom de plaats, welke bij slecht weder eene schuilplaats aanbood, waar men toch de frissche lucht kon genieten, benam veel van het licht der omringende gebouwen.

In één er van was eene ruime zaal, die een zonderling tooneel

opleverde. In het rond was er eene soort van groote toonbank, en tegen de muren waren er, op planken opgestapeld, rollen en pakken van stoffen van allerlei kleuren en soorten, zooals gedrukte katoenen, flanel, linnen en wat niet al meer. Achter de toonbanken waren een paar vrouwen, met groote scharen en maatstokken in de hand, die het druk genoeg hadden met de talrijke onstuimige klanten, die van de plaats in en uit stormden, te bedienen, of af te wijzen, raad te geven en te helpen, de eene zus, de andere zoo.

»Het is vreemd,» zei de dokter: »maar de zucht naar opschik blijft bij vele waanzinnige vrouwen heerschen, die voor niets anders meer vatbaar zijn.»

Wij verlieten weldra den winkel weder, en onder de arcade tredende, keken wij in de slaapcellen. De onrustigen onder de waanzinnigen slapen niet bij elkander. Elke heeft hare eigen cel. De vertrekjes waren klein, maar zindelijk; het speet mij, dat de sterke deuren en getraliede vensters mij steeds zooveel aan eene gevangenis herinnerden. Ik huiverde, als ik dacht aan de lange winternachten in deze cellen doorgebracht, waar de eenzame wanhoop de lange uren in verschrikkelijke verbeeldingen moet doorwaken. Ik toefde er niet lang. Naast deze slaapvertrekken was eene zeer doelmatige badinrichting.

»In den beginne,» zei onze geleidster, »schrikken de arme vrouwen allen, als zij in het bad moeten, maar langzamerhand raken zij er aan gewoon en eindelijk verlangen zij er naar.»

Terwijl zij sprak, sleepten twee der bedienende vrouwen eene gillende waanzinnige over de plaats naar het bad. — Ik gevoelde mij verlicht en ademde vrijer, toen wij ons weder buiten het hek bevonden; ik was nog blijder, toen de groote poort van het verblijf van den waanzin weder achter mij gesloten en gegrendeld werd.

»Laten wij nu hier onder de boomen wat gaan zitten,» zei de dokter, terwijl wij, op weg naar buiten den tuin voorbijkwamen; »of willen wij liever naar den Jardin des Plantes gaan, en daar op ons gemak uitrusten?»

Ik verkoos het laatste, en binnen weinige oogenblikken bevonden wij ons buiten het gesticht.

De dokter was, naar het scheen, eenigszins aangedaan, zelfs ontsteld en hoewel hij lichamelijke vermoedens voorwendde, was het mij duidelijk, dat eene diepe zielsontroering hem voor het oogeblik overmeesterde.

»Gij zijt geheel en al van streek,» zei ik. »Ik dacht, dat een medicus zich beter houden moest bij het gezicht van iets, dat hem toch dagelijks onder de oogen komt.»

»Dat moest ik ook,» hernam de dokter. »Gij hebt gelijk; ik heb echter onder die waanzinnigen eene vrouw gezien, welke ik

vroeger gekend heb, die, volgens menschelijke berekeningen, ook een beter lot had verdiend, dan dáár opgesloten te worden; — maar kom, laten wij gaan: wij zullen onder die getemde dieren wel spoedig de woeste menschen vergeten!"

De goede man was blijkbaar gejaagd, en stapte met groote schreden vooruit, door de brandende zon, allerlei afgebroken woorden uitstootende, en op eene half aandoenlijke, half komieke wijze, zijne ontsteltenis trachtende te verbergen.

Mijne nieuwsgierigheid was geprikkeld: ik besloot hem uit te hooren, indien ik bemerkte, dat zulks zonder onbescheidenheid kon geschieden, en de lezer zal in het volgend schetsje wel zien, met welken uitslag mijne onderneming gekroond werd.

XVI.

DE JARDIN DES PLANTES. — WAT MIJ DE DOKTER DAAR VERTELDE. —
DE TWEE ZUSTERS.

»Als iemand het mij vóór eenige jaren voorspeld had," mompelde de dokter, »zou ik — — maar dáár zijn wij al aan den ingang van den Jardin des Plantes; ik wilde, dat wij er weder uit waren; ik weet ook niet wat gij er aan hebben kunt; de tuinen zijn wel zesmaal zoo groot, of meer nog, als die te Amsterdam; overigens voor iemand, die geen natuurkundige is, juist hetzelfde. — Het is een gekkenhuis voor dieren, op eene groote schaal. Hier is de ijsbeer, die melankolieke waanzinnige, welke zich steeds verbeeldt op ijsschollen te schommelen; daar is zijn onnoozele neef van de Alpen, die onophoudelijk opzit en dadelijk gereed is, als men maar »fais le beau!" tegen hem roept, om honderdmaal achter elkaar dezelfde kunst te vertoonen voor een stukje lekkers. Geen mensch kan dwazer zijn! — Maar ze zijn toch alle er beter aan toe, dan die arme vrouw! — Het is haast ongelooflijk, zooals men alledag van alles zegt. — Dáár is de struisvogel, die aan de monomanie lijdt, dat als hij zijn hoofd verbergt, men zijn romp niet zien kan. Hij gelijkt zoo sterk op vele der quasi verstandigste menschen, dat men hem hier onder de gekken niet opsluiten moest. Hij slikt ook alles, wat men hem aanbiedt, evenals een lid onzer Wetgevende Kamer. — Luister eens naar al die vreemde geluiden! — Die van het waanzinnigengesticht waren niet verscheurender voor het oor! — Ik wilde maar, dat die arme vrouw niet zoo stil was, zoo ingetogen; dan zou er nog hoop zijn; — maar ik moet zeggen, dat ik haast niet weet, of het voor haar te wenschen zou zijn, om weder in dien Palais des Singes, de wereld genoemd, vrij rond

te loopen. Zie ook hoe het volk voor dien reusachtigen rotnval staat te gapen. Wat hebben zij een genot van de kromme sprongen der apen! Juist alsof de menschen zelve niet veel gekkere sprongen maakten, overal waar men komt! — Laten wij maar verder gaan: daar op de hoogte is een groote ceder; men heeft er een kostelijk gezicht op de stad en de tuinen, die zoo heerlijk aangelegd zijn. Ik zou toch wel eens willen beproeven, of die ongelukkige in la Salpêtrière ook geheel ongevoelig zou blijven voor de schoonheden der natuur! — Bah! Ik weet wel, dat het niets helpen zou; wij medici zijn fameuze kerels, — als het er op aankomt, te weten wat wij niet kunnen doen! Kijk,” ging de dokter na eene korte stilte voort, voor een ijzeren hek blijvende staan, »kijk dien vogel eens aan; daar in zijne eenzaamheid in den hoek gedoken; onbeweeglijk en treurig; — zie die donkere, geknakte veeren; zie die verbleekte, bonte kleuren op de vlerken; zie dat arme dier, onverschillig en ongevoelig, met zijn groote schitterende oogen in het niet starende; zie hoe het dier in de brandende zonnestralen van koude zit te rillen, en stom blijft onder zijn luidruchtige makers, werktuiglijk een werktuiglijk leven voortslepende: — die vogel herinnert mij volmaakt aan de arme waanzinnige!”

»Gij praat maar steeds door,” zei ik, »over iemand, die ik volstrekt niet ken: ik weet zelfs niet, welke van de ongelukkige vrouwen, die wij gezien hebben, nu door u bedoeld wordt?”

»Als gij in tegenwoordigheid van al deze dieren nog eenige belangstelling in de menschen kunt gevoelen, zal ik het u zeggen,” hernam de dokter. »Ga maar hier zitten, onder den boom: als ik u verveel, kunt gij aan iets anders denken, evenals ik doe, wanneer ik naar het verhaal van een hypochondrisch patiënt moet luisteren.

+ »Herinnert gij u onder de vrouwen in de Cour des agitées er eene gezien te hebben, die met de ellebogen op de knieën zat, op de stoep van den winkel, haar gelaat tusschen de handen gedrukt, en met strakke blikken in de lucht starende? Dat was die, welke ik bedoel. Ik ben vlak voor haar blijven staan: zij herkende mij niet.”

»Die heb ik wel gezien,” hernam ik. »Het was nog eene schoone, jonge vrouw.”

»Ik zou ook niet wagen, zelfs aan een reiziger,” zei de dokter, »een verhaal te doen van eene vrouw, die niet schoon was. Met al onzer voorgewenden eerbied enz. voor het zwakke geslacht, zouden wij het vreeselijk veronachtzamen, zoo wij het niet tevens het »schoone” geslacht noemen konden.”

Ik moest glimlachen over deze knorriga aanmerking van den dokter, daar ik er echter niets op zeggen wilde, hernam de medicus na eene korte stilte, als volgt:

»Er woonde, eenige jaren geleden, in eene der dwarsstraten, niet

ver van het Palais Royal, een oude ouvrier, die twee dochters had; de eene was ongeveer twintig jaren oud, de andere niet meer dan achttien: de oudste was een eenvoudig, lief meisje, met een openhartig, goed gezicht, maar volstrekt geene schoonheid; zij had ook iets in al haar manieren en in haar geheele wezen, dat haar ouder deed voorkomen, dan zij werkelijk was, en dit was natuurlijk, want de beide kinderen waren alleen met den vader overgebleven sedert hare eerste kindsheid, en de oudste had dus reeds vroeg geleerd al de zorgen eener moeder voor hare jongere zuster, en al den ernst eener vriendin voor haar vader aan te nemen. Zij was echter altijd vroolijk, opgeruimd en gelukkig, hoewel zij dag en nacht doorwerkte als naaister, om de verdiensten van haar vader te vermeerderen, en om het lot harer jongere zuster te veraanagenamen. Ik geloof wel, dat zij zoo gelukkig was," hernam de dokter, eene prise nemende, »omdat het vrouwelijk hart nooit gelukkiger is, dan wanneer het opofferingen doet, en het arme meisje had gelegenheid genoeg, om deze zaligheid te smaken: — wij mannen zijn op dat punt veel verstandiger," vervolgde hij, met een half spottenden, half weemoedigen glimlach.

»Nu was het jongste meisje in dien tijd reeds beeldschoon, zooals men zegt, en een beminnelijk kind daarbij. Zij was zoo lief en aanvallig, zei de vader, dat hij haar niets weigeren kon. Veel van zijn verdiensten werden er dus aan besteed, om het kind allerlei opschik en weelde te bezorgen; veel van zijn tijd werd verspild met dat kind overal heen te brengen, waar zij maar verlangde te gaan. De oudste zuster was altijd eenvoudig, zelfs armoedig gekleed; zij bleef te huis, als haar vader en zuster op zon- en feestdagen uitgingen. Het was een feest voor haar, als beiden 's avonds laat te huis kwamen en het kind met opgewondenheid vertelde van al de pracht en heerlijkheden, die zij in den loop van den dag gezien had. Als de kleine haar een bouquet bloemen medebracht van buiten, gevoelde zich de oudste dochter volkomen beloond. Als haar vader een nieuwen strik of kraagje, of iets dergelijks roemde, dat zij voor zijn lieveling gemaakt had, was zij meer dan verheugd.

»Dus was de kleine een bedorven kind geworden: eigenzinnig, grillig, vlug van verstand en geestig, en inderdaad goedaardig en hoogst gevoelig, maar ijdel en eerzuchtig en ontevreden, als zij in alle dingen haar zin niet kon krijgen. Als de vader te huis kwam, en zijn dochtertje dus soms in tranen vond, liet hij nooit na, de geduldige, oudere zuster te beknorren, omdat zij zoo hard was geweest voor zijn lieveling.

»Herinner u, *ma petite mère*," zei hij, want zoo werd zij steeds genoemd, »dat onze *pauvre chérie* nog een kind is en niet sterk, en daarbij *une de ces âmes à part destinées à la souffrance*, welke geene hardheid verdragen kunnen."

»Gij moet weten, vriend,» hervatte de dokter, »dat une de ces âmes à part eene uitvinding is der laatste jaren, en zeggen wil, als men het overbrengt in de taal van het gezond verstand, eene van die egoïstische zielen, welke alles voor zich vergen en niets voor anderen opofferen willen. Zoo ver was het nu niet met de kleine gekomen; maar de vader had, de hemel weet waar, deze uitdrukking opgevangen en zoo dikwerf op zijn dochtertje toegepast, dat eindelijk het kind zelf en hare zuster er aan begonnen te gelooven: dat vermeerderde de liefde en teederheid van de ééne en het egoïsme van de andere zuster.»

»Het was ook om het lichamelijke omhulsel van deze âme à part te behandelen, dat ik, die toen in de buurt woonde, ingeroepen werd,» hervatte de dokter; »men verbeeldde zich, dat zij aanleg tot tering had, wat volstrekt niet het geval was; maar zij had een zeer zenuwachtig en prikkelbaar gestel, en ik schreef haar wat voor bij mijn eerste bezoek en wilde mij juist verwijderen, toen mijn oog op de oudste dochter viel. Ik dacht, dat zij geweend had, omdat haar oogen zoo ontstoken schenen, en dat zij over hare zuster bezorgd was. Ik trad op haar toe.

»Gij behoeft niets voor uwe zuster te vreezen, mademoiselle,» zei ik, »en uw schoone oogen niet meer om harentwille rood te weenen.»

»Ik heb niet geweend,» zei zij dadelijk, heel eenvoudig.

»Ik bracht haar onder het licht van het venster en keek scherp in haar openhartige, vriendelijke oogen.

»Dan hebt gij uw oogen te veel ingespannen,» zei ik. »Ik zal u wat voorschrijven, en spaar ze vooral bij kaarslicht zoo veel mogelijk.»

»Stil, stil!» zeide zij, »dat moet mijne zuster niet hooren; maar ik zal met dank uw recept gebruiken en mijn oogen sparen, — zoo veel ik kan.»

»Zij zeide dit niet met eene zucht, of eene treurige stem, of eene neerslachtige houding, maar integendeel met een opgeruimden blik en een welgemeenden glimlach op de lippen, die mij zeer voor haar innamen.

Toen ik weg ging, stond de vader mij op de plaats op te wachten: de man was vreeselijk aangedaan. Hij greep mij bij den arm:

»Wat zegt gij van mijn dochtertje?» zei hij, met eene bevende stem.

»Haar deert niets,» hernam ik, »niets ter wereld!»

»Dieu merci!» zuchtte de vader, met een verlicht hart.

»Maar,» zei ik »uwe oudste dochter sukkelt met de oogen: daar moet men bijtijds voor zorgen; ik heb haar wat gegeven; ik zal tusschenbeide terugkomen, om er naar te zien —»

»En naar de kleine, — naar de kleine ook, mijnheer,» hernam de werkman, mij bij de hand grijpende; »zij is zoo tener, zoo — zoo —»

»Zoo wat?» vroeg ik, kortaf; want zijne schijnbare onverschilligheid omtrent zijne oudste dochter ergerde mij.

»Zoo geheel en al», antwoordde hij, »het evenbeeld harer arme moeder, die ik zoo vroeg verloren heb!»

»Ik was ingelicht,» ging de dokter voort, »en verwijderde mij na hem beloofd te hebben aan zijn wenschen te voldoen. — Maar ik verveel u wellicht met een verhaal van dingen, die u niet aangaan; gij zijt hier gekomen om te zien en niet om te hooren; willen wij verder wandelen?»

»Nog niet,» hernam ik: »uw verhaal heeft mij reeds eene levendige belangstelling ingeboezemd: ik hoop meer nut en genoegen daaruit te trekken, dan uit hetgeen ik in een half uurtje hier afzien kon, dus ga maar voort, als het u belieft.»

»Het was natuurlijk eerst na herhaalde bezoeken bij de kleine familie,» hernam de dokter, »dat ik de opmerkingen maakte, welke ik u reeds in den beginne heb medegedeeld. Ik kwam er veel, want de oogen der oudere zuster eischten zorg, en langzamerhand werd ik ook zeer ingenomen met den vader. Het was een krachtig, aan lijf en ziel gezond mensch, die eene zekere beschaving had verkregen, welke zijn gezond verstand versterkte. Hij was een goed werkman in eene piano-fabriek, en vooral was hij een groot politicus, en in zijn hart en uit overtuiging een republikein. Het was vóór 1848, en toen, zooals gij weet, durfde men nog over de politiek te spreken. Ik ben nooit een vriend van republikeinsche grondbeginselen geweest,» vervolgde de dokter, weder een snuifje nemende, »en hoewel ik mij nimmer met de staatszaken bemoeid heb, kon ik niet nalaten, menig lang argument en redeneering met den ouden ouvrier te hebben. Hij hoorde mij altijd met eerbied en beleefdheid aan; maar het gelukte mij nooit hem te bewijzen, dat de republiek eene onmogelijkheid voor Frankrijk was. Zijn begrippen waren overigens helder en menschelijk. Hij was in den hoogsten graad eerlijk en oprecht in al wat hij zeide, en dikwijls verkikte het mij, na de langdradige redevoeringen in de Kamer gelezen te hebben, om zijne kernachtige, welsprekende, hoewel eenigszins ruwe taal aan te hooren. Ik hechtte overigens weinig gewicht aan al hetgeen hij vertelde; ik wist, dat hij zijn werk nooit verzuimde en als mon voisin al te hevig werd in zijn uitdrukkingen, brak ik het gesprek af, dat hij altijd de beleefdheid had niet weder op politiek terrein te brengen, zonder dat ik het begon, en ik bleef inmiddels wel een half uurtje of meer met de meisjes lachen en praten.

»De verhouding tusschen de zusters bleef steeds onveranderd. Wat door de eene verdiend werd, hielp de andere verteren; maar er was nooit gebrek of nood in huis. De vader had geregelde, vaste verdiensten en het heette, dat de jongste dochter ook nu het hare bijdroeg, om het werk harer zuster te verlichten. Dat deed

zij ook; maar op hare eigene wijze: zij zat uit het een of ander boek haar voor te lezen, terwijl la petite mère borduurde; of zij verlichtte hare taak door haar vroolijk gebabbel en gelach, maar het scheen even bespottelijk te vergen, dat het jonge meisje iets zou doen om geld te verdienen, als dat men meer dan een vroolijk lied van haar kanarievogel zou verwacht hebben.

»Het was dus, uit een materieel oogpunt beschouwd, een vrij onnut, ledig leven, hetwelk het kind leidde, en dat ergerde mij, daar de vader oud was en ik wel wist, dat hij niets overgelegd had, en allerlei zwaarigheden voorzag, als de oude man kwam te sterven en de twee meisjes alleen aan haar lot overliet.

»Dat zei ik hem.

»Bah!» zei de onbezorgde vader. »Als de kleine de jaren heeft, zal ik haar uithuwen aan een eerlijken ouvrier: ik heb nu al een man voor haar in het oog: een mijner makkers, een flinke jonge vent, un fier républicain, allez!»

»En uwe oudste dochter?» hernam ik.

»O, la petite mère zal wel voor zichzelf weten te zorgen,» antwoordde de vader. »Zij zorgt reeds nu voor zich en hare zuster ook.»

»Op zekeren avond, kort vóór de uitbarsting van de revolutie van 48, kwam ik mijn bureu bezoeken, en naar de oogen van la petite mère zien, die mij echter geen ernstige zorg meer baarden.

»De twee meisjes waren alleen te huis. De oudste zat voor het vuur, in de vlam te staren, de jongste lag op haar knieën naast hare zuster, in wier schoot zij het hoofd verborgen had.

»Er was iets onuitsprekelijk goeds en liefderijks in de blikken van la petite mère, als die tusschenbeide op de knielende gestalte harer zuster rustten, zoodat ik een oogenblik getroffen bleef staan. De meisjes spraken niet.

»Dat is niet best voor de oogen,» zei ik naderende, »om zoo in het vuur te zitten staren!»

»De beide zusters waren zoodanig in haar overpeinzingen verdiept geweest, dat zij mijn binnentreden niet opgemerkt hadden. De oudste keek, met haar vriendelijken, hartelijken glimlach om; de jongste verhief het hoofd verschrikt, en ik zag nog tranen in haar schoone oogen schitteren.

»Allons!» zei ik, plaats bij het vuur nemende, »wat is hier gebeurd? Is mademoiselle ontevreden, dat zij niet naar de komedie kan gaan; of moet zij weder eene nieuwe sjaal hebben, of zoo iets, en is papa onredelijk geworden?»

De kleine antwoordde slechts met eene ongeduldige, ontkenkende beweging, en verborg weder snikkende het hoofd op haars zusters knieën.

»Stil, stil, mijne lieve!» troostte haar het oudste meisje, met de hand het schoone hoofd op haar schoot streelende. »Stil, de dokter

meent het zoo erg niet! Stil, — wij zullen hem alles vertellen; hij kan ons misschien een goeden raad geven!"

»De kleine schudde wanhopig het hoofd; maar de oudere zuster steeds nog met haar teedere vingers in de schoone lokken harer zuster spelende, liet zich niet afschrikken, en niet eens vragende of ik den tijd had haar aan te hooren, zette zij zich alsof zij mij een lang verhaal wilde doen. Het was de eerste keer, dat zij zoodanig met iets vervuld was, dat zij er niet aan dacht naar mijn tijd te vragen; ik begreep dus dadelijk, dat de zaak de kleine betreffen moest, voor zichzelf zou la petite mère nooit iets dergelijks gewaagd hebben.

»Ecoulez, monsieur," zeide zij; »mijn arme zuster is zoo ongelukkig, omdat vader voor het eerst hedenavond is uitgegaan, zonder —"

»Haar mede te nemen?" vroeg ik.

»La petite mère schudde bedroefd het hoofd, hare zuster snikte nog harder dan te voren. — »Zonder haar te willen aanhooren, over iets, dat van het grootste belang is voor haar," zeide met zachte stem de oudste zuster.

»Kom, kom," zei ik; »het zal zoo erg niet wezen! Uw vader houdt te veel van dat bedorven kind, om lang op haar te knorren: het zal wel alles terecht komen: de barbaar zal wel berouw krijgen eer hij weder naar huis komt!"

»De lichtzinnige toon waarop ik deze woorden zeide, en de schijnbare minachting, waarmede ik haar behandelde, scheen de jongere zuster haar smart te doen vergeten. Zij sprong van de knieën op, streek het lange, golvende haar met beide handen uit haar gelaat, en stond tegenover mij met fonkelende oogen en hijgenden boezem. La petite mère was blijkbaar ontsteld.

»Ma soeur," begon de jongste, »laat mij spreken! Mijnheer behandelt mij steeds als een kind, als een bedorven kind: — hij zal ons noch raad, noch troost geven!"

»Mademoiselle heeft wellicht volkomen gelijk," antwoordde ik: »het is ook niet mijn wensch het een of het andere op te dringen. Maak u echter niet kwaad op mij, want dat zou mij spijten, en gij weet toch, dat ik veel van u houd, méchante enfant."

»Vergeef mij, vergeef mij!" riep zij nu met een plotselingen ommekeer van gevoel, waaraan ik bij haar reeds gewend was, mij bij de hand vattende; »maar gij moet mij niet zoo plagen; ik ben zeer ongelukkig, en ook geen kind meer!"

»Het laatste wel," hernam ik, »het eerste hoop ik niet -- of la petite mère zou zoo bedwaard niet zijn."

»La petite mère glimlachte bedroefd en de jongere zuster hernam met terugkeerende drift, op den steenen vloer stampende, en met den trotschen blik eener tooneel-koningin: »Monsieur, je ne suis plus une enfant!"

»Sedert wanneer?» vroeg ik bedaard, haar mijne snuifdoos aanbiedende, die zij met eene ongeduldige beweging terugstiet.

»Depuis que j'aime!» antwoordde zij met opgeslagen blikken, de handen ineenslaande en tevens met de meest tragische stem en uitdrukking mogelijk.

»Het snuifje, dat het meisje geweigerd had, nam ik zelf,» vervolgde de dokter; »ik keek la petite mère aan, die met groote oogen hare schoone zuster zat aan te staren.

»Ga hier naast mij zitten, en vertel mij verder,» zei ik; »maar doe uw best dien hoogen toon te laten varen en als een verstandig meisje te spreken!»

»Hare zuster kwam haar gelukkig hier voor, of ik zou door mijne plagerij een tweeden storm uitgedaagd hebben. »Ik zal u alles vertellen,» zei bedaard la petite mère; »kom, mijne zuster, vergeet niet, dat de dokter onze beste vriend is!»

»Zij maakte plaats voor het meisje naast haar bij het vuur, en ging voort:

»Gij moet weten, mijnheer, dat Célestine nu achttien jaren oud is en dat notre père begrijpt, dat het tijd wordt een parti voor haar te zoeken.»

»En voor u?» zei ik. »Gij zijt toch de oudste en —»

»Mijn vader kan mij op zijn ouden dag niet missen,» hernam glimlachende la petite mère, »en in elk geval moeten wij eerst voor mijne jongere zuster zorgen. Want,» ging zij voort, met eene bevende stem, »zij moet een beschermer en een vriend hebben bijtijds. Onze vader wordt oud, en heeft van zijn verdiensten niets overgelegd; en mijn oogen veroorloven mij niet, zoo hard als vroeger te werken. Dus, voyez vous, wordt het hoog tijd, dat wij voor het kind zorgen, en ongeveer drie weken geleden heeft vader ook in dien geest met ons er over gesproken; maar hij zeide toen niet dat hij al een man voor Célestine gevonden had. Ik moet u echter zeggen, dat Célestine ook une dot van hare marraine gekregen heeft, en schoon en goed als zij is, zal het haar niet moeielijk wezen, een goede partij te doen.»

»En dan komt gij bij mij en mijn man inwonen,» viel haar de jongste zuster in de rede, »en gij zult niet meer noodig hebben om zoo te werken en te tobben, als gij tot dusver gedaan hebt.»

»Wij spreken nu niet van mij,» hernam lachende de oudste zuster; »dat kunnen wij later doen; maar ik moet zoo kort mogelijk te werk gaan, anders wordt de dokter ongeduldig. Nu moet ik u nog verder zeggen, dat er hier in huis woont, au quatriè me, een jonge mijnheer, een employé bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, en die heeft kennis gemaakt met vader, en ons later een bezoek gebracht, en hij komt sedert dien tijd veel bij ons; hij en vader spreken veel politiek met elkander, en schijnen het volmaakt eens te wezen over de groote zaken, waarover vader het met u nooit

vinden kan. Vader vindt hem ook zeer knap en zeer verstandig, maar kan niet begrijpen, hoe iemand, die zulk een republikein in zijn hart is, toch nog, zelfs in eene ondergeschikte betrekking, het tegenwoordige gouvernement wil dienen."

»Als deze jonge mensch met iedereen zoo openhartig is, als met uw vader, zal hem de gelegenheid daartoe ook weldra benomen zijn," zei ik.

»Mon Auguste is de oprechtheid in persoon!" zei de jongere zuster, met eene fiere houding en een trotschen blik.

»Votre Auguste?" vroeg ik. »Dus is hij de gelukkige, die u geleerd heeft, dat gij geen kind meer zijt? Hoe oud is mon Auguste, als ik vragen mag?"

»De oudste zuster ontwaarde, dat de schoone Célestine verlegen was, en kwam haar te hulp.

»Monsieur Auguste," zeide zij, »zal wel, — ja, — hoe oud zal hij zijn? Waarlijk, wij hebben er nooit aan gedacht het hem te vragen. Het is een beau garçon, niet waar Célestine? — die zich goed kleedt, en lang en rank is, en donkere, schitterende oogen heeft en eene zuidelijke gelaatskleur, alsof hij uit Provence kwam; maar hoe oud hij is? — tenez, monsieur le Docteur, hij heeft een mooi gezicht, — maar het is moeilijk te zeggen, of hij twintig of dertig jaren oud is. — Dis donc, ma soeur, hoe oud is Auguste?"

»Oud genoeg om mijn man te worden, en jong genoeg om nog op betere tijden te wachten," hernam met een blos en een glimlach de schoone Célestine.

»Om de waarheid te zeggen," hervatte la petite mère, »wij weten het geen van beiden; want Auguste heeft mijn zuster nooit alleen gesproken, en wij hebben er niet aan gedacht het hem te vragen. Ik heb echter al spoedig gemerkt, dat monsieur Auguste even slim als aardig is, want hij kwam hier altijd in den beginne, schijnbaar uit belangstelling in mijn vader, en terwijl hij politiek met hem sprak, zat hij gedurig Célestine heimelijk aan te staren, en dan maakte hij visites, als vader nog niet te huis was, en bracht boeken voor hem, of had iets over vader te vragen, of hij wilde weten, waar vader te vinden was, om hem te gemoet te wandelen, als hij van zijn werk kwam, zooals hij zeide, — kortom hij bedacht honderderlei boodschappen om hier binnen te loopen."

»Ja wel," zei ik, »en het einde van het lied is, dat die twee kinderen op eikander verliefd geworden zijn —"

»Ik wilde dat mon Auguste u hem een kind hoorde noemen!" zei met eene verontwaardigde beweging van het schoone hoofd zijne beminde.

»Dat is ook wezenlijk geen naam voor hem," zei de oudere zuster ernstig; »dat is het eenige, wat mij niet in hem bevalt; hij heeft zoo weinig kinderlijks in zijn hart! — hij houdt echter oprecht veel van

Célestine en dus vergeef ik hem het overige; — maar wie zou ook niet van haar houden?" vroeg trouwhartig la petite mère, met een trotschen blik op de jonge schoonheid naast haar, en toch eene uitdrukking van stem, alsof zij in haar hart dien monsieur Auguste niet zóó bijzonder genegen was.

»Nu moet gij u herinneren, mijnheer," hervatte de oudste zuster, na zich een oogenblik bedacht te hebben, »dat Auguste eigenlijk een even groot republikein is als mijn vader, en zooals hij zegt, vermoedt men zulks aan het ministerie, dus hoewel hij en mijne zuster het onderling eens zijn, dunkt het hem beter met het huwelijk te wachten, totdat hij eene bevordering gekregen heeft, waarop hij wachtende is, en die men hem licht zou onthouden, als men vernam, dat hij met de dochter van zulk een vurigen republikein als mijn vader is, gehuwd was."

»Maar ik wist niet," viel ik haar in de rede, »dat uw vader zich buitenshuis met de politiek bemoeide?"

»Dat weet ik ook niet," hernam het meisje; »maar Auguste zegt, dat zulks het geval is; hij heeft verleden vader gewaarschuwd, dat men vermoedde, dat hij lid was van eene zekere democratische club —"

»En wat zeide uw vader?" vroeg ik nieuwsgierig.

»Vader haalde de schouders op," antwoordde het meisje: »hij zeide noch ja, noch neen, en heeft Auguste verboden, hem ooit meer er over te spreken; maar hij gaat nu veel meer uit dan vroeger, — vooral 's avonds, — en komt laat te huis."

»En weet hij niets van de neiging van Auguste voor uwe zuster?" vroeg ik.

»Nog niet: het is daarover, dat wij u spreken wilden. Sedert dien avond, waarop onze vader zoo hard tegen Auguste sprak, is er eene zekere verkoeling tusschen beiden ontstaan. Auguste komt nu alleen als vader uit is; hij vraagt angstig, hoe lang hij uit zal blijven, en verwijdert zich steeds eer hij vader ontmoeten moet. Hij heeft ons ook gesmeekt, niets van zijn bezoeken aan vader te zeggen. Hij zegt, dat hij beleedigd is over vaders wantrouwen, maar dat hij om onzentwil geen twist met hem wil maken; hij is ook overtuigd, dat als eenige weken verlopen zijn, de verkoeling langzamerhand vergeten zal worden, en dan wil hij bepaald onderzoek doen om Célestine's hand. Inmiddels, is vader gisteravond vroeger dan gewoonlijk te huis gekomen. Hij had ook een vriend medegebracht, een ouvrier, een aardig jongmensch, dat echter stil en verlegen was; maar wiens openhartig, rond gezicht mij dadelijk voor hem innam. Hij bleef den geheelen avond ook bij ons praten, en vader plaagde hem herhaaldelijk over zijne »mauvaise honte". Eindelijk ging hij weg, en toen kwam vader op Célestine toe en gaf haar een kus, en zeide kortaf: »C'était ton futur, ma fille! Het is een brave jongen, die een goed hart heeft en

een gezond verstand, en al zijn zijn handen niet zoo wit als die van zekere heeren, die niets anders kunnen doen, dan den geheelen dag op een Bureau zitten pennen, is zijn arm des te sterker om u op den levensweg te ondersteunen;" en toen hij opmerkte, dat Célestine begon te beven en verbleekte, plaatste hij haar zachtjes op dezen stoel en zeide op zulk een strengen toon, dat ik vrees, dat hij reeds iets van Auguste's liefde vermoedt, »Pas d'enfantillage! Mijn woord is gegeven. Heden over zes weken is het huwelijk bepaald!" en toen ging hij naar de deur zonder een woord meer te spreken, of een vriendelijken blik op haar te werpen. Eer hij echter de kamer verliet, keerde hij zich eventjes om en zeide tot mij: »Petite mère, pas op uwe zuster: zij is aan uwe zorg toevertrouwd! En cette pauvre enfant heeft den geheelen nacht geweend," vervolgde de oudere zuster, »en mijn vader is hedenmorgen uitgegaan zonder tot ons te spreken, en dezen avond, toen wij hem alles vertellen wilden, heeft hij, zonder naar ons te willen luisteren, de pet genomen en het huis weder verlaten, en ons bevolen niet op zijne terugkomst te wachten, maar bijtijds naar bed te gaan. En wat moeten wij nu doen?" eindigde la petite mère, de handen over de knieën vouwende en mij vol vertrouwen in de oogen ziende. »Wat moeten wij nu doen?"

»Liever den dood dan mijn Auguste opgeven!" riep weder met tragische stem Célestine.

»Ik zie volstrekt geene reden," zei ik, »om vooralsnog tot zulk een eenigszins, wanhopigen stap over te gaan, ma belle enfant. Uw vader is een eerlijke en redelijke man; maar hij is de oprechtheid zelve; dus open kaart met hem gespeeld. Als die monsieur Auguste u bemint en gij hem ook met uwe liefde vereert, zal uw vader zeker geen onoverwinnelijke zwaarigheden in te brengen hebben. De positie van dien heer Auguste schijnt niet minder voordeelig te wezen, dan die van een ouvrier: — ik zal, met uw verlof, uw vader spreken, — morgen, bijtijds: gaat gijlieden nu naar bed, en vertoornt den ouden man niet door ongehoorzaamheid."

»Maar als Auguste het niet goed vindt, dat onze vader reeds nu van zijn aanzoek verwittigd wordt?" — gaf Célestine in bedenking.

»Als Auguste u waardig is," hervatte ik, »kan hij niet anders dan uw gedrag goedkeuren. Toon uw aanstaanden man, dat gij uw vader acht, en hij zal gerust er op kunnen vertrouwen, dat gij in de toekomst ook hem eerbiedigen zult."

»Ik nam den hoed en liet de meisjes weder alleen. — Maar ik vrees, dat ik al te uitvoerig ben in mijn verhaal; wacht maar een oogenblik; ik zal mij bedenken, en dan zien, of ik niet wat korter te werk kan gaan."

De medicus stak een sigaar op, verzonk eenige minuten in diep gepeins en hervatte toen den draad zijner geschiedenis.

XVII.

DE TWEE ZUSTERS.

(Vervolg en slot, — ook van het boek.)

»Het helpt niet,» begon weder de dokter. »Als ik mijn verhaal verkorten moet, zal er niets van helder en duidelijk wezen. Ik ben een oud man ook, en de langdradigheid is mijn recht. Wat zou ik heerlijke redevoweringen doen in de *Chambre*! Maar kom, span uw geduld weder in, en ik zal u zooveel mogelijk daarbij te gemoet komen.

»Het is een wonderbaarlijk ding, hoe inconsequent de menschen zijn: dit is geene nieuwe opmerking, dat weet ik wel, maar ik had er een nieuw bewijs van, toen ik den morgen na het tooneel met zijne dochters den ouden vader opzocht. Ik openbaarde hem met korte woorden den toestand der zaken; ik noodigde hem uit, onderzoek naar de omstandigheden en het karakter van dien *monsieur Auguste* te doen en zoo hem beide aanstonden, geen zwarigheden in den weg te leggen tot de verbintenis der twee gelieven.

»De oude man was woedend. Hij, die zulke heerlijke lofredenen kon houden over de *droits de l'homme* en over de vrijheid enz., had volstrekt geen begrip, dat eene dochter eenig recht had haar aanstaanden echtgenoot zelve uit te zoeken. Hij wilde niet naar de omstandigheden van den heer *Auguste* vragen; hij wilde niets van hem hooren.

»*Mon voisin*,» zeide hij; »ik heb besloten, dat mijne dochter in haar stand zal trouwen; dat zij de vrouw zal worden van een braven *ouvrier*, evenals hare moeder, en die *monsieur Auguste* met ses gants *jaunes* et ses belles manières zal mijne dochter niet hebben. Mijn aanstaande schoonzoon is een knappe jongen en een echte republikein, en hij zal *Célestine* gelukkig maken of zij wil, of niet.»

»Maar,» hernam ik, »*Auguste*, zegt men, is ook een republikein, en de wijze, waarop gij uwe dochter opgevoed hebt, maakt haar, dunkt mij, eerder geschikt voor de vrouw van een *employé*, dan van een eenvoudigen werkman.»

»Die *Auguste* noemt zich een republikein!» zei ernstig de vader: »*Bah! Ce n'est qu'un mécontent!* Als men hem morgen de gewenschte bevordering geeft en hoop op een lintje, zal hij *royaliste* wezen. Waarom blijft hij ook onze dwingelanden dienen? *Bah!*» — Hij wenschte mij goeden morgen en ging naar zijn atelier.

»De jongste dochter was zoo hevig en hartstochtelijk van aard, dat ik het wijzer achtte, de meisjes aan te raden, in den beginne

zich geduldig aan den vader te onderwerpen, haar de hoop gevende, dat hij zich op den duur zou laten overhalen, wat ik ook wezenlijk geloofde, als hij maar zag, dat het geluk van zijne lievelinge op het spel stond. Ik beval haar ook ten ernstigste aan, om geen bezoeken meer van den heer Auguste te ontvangen, en eerst haar vader door gehoorzaamheid te verteederen, als zij hem eindelijk wenschte om te praten.

»La petite mère hoorde mij geduldig aan. Zij was het met mij eens. De jongere zuster sprak niet; maar ik las eene trotsche weerspannigheid in haar blikken, en haar samengebeten lippen zeiden mij meer dan de woorden, welke zij in haar wrevelig hart opsloot, hadden kunnen doen. Ik waarschuwde met een enkel woord la petite mère op haar hoede te zijn en vertrok.

»Het scheen, dat de vader begreep, dat het beter zou zijn, zijne dochter uit de nabijheid van haar minnaar te verwijderen; want veertien dagen na hetgeen ik hem verteld had, verhuisde de kleine familie naar den Faubourg St. Antoine. De nieuwe woning lag zoo ver uit den weg, dat het eenige weken duurde, eer ik den tijd vond, mijn vroegere bureu op te zoeken. Er waren intusschen ook andere dingen gebeurd, die mij en geheel Parijs vervuld hadden. De omwenteling van 1848 was un fait accompli geworden, en de onrust en het gewoel van de eerste weken hadden mij ook mijn oude vrienden haast doen vergeten.

»Eindelijk op een schoonen avond zocht ik hen weder op. Er was eene groote verandering in het huisgezin voorgevallen. De meisjes waren beiden stil en somber geworden en de jongste zag er bleek en neerslachtig uit. De vader was daarentegen opgeruimder dan ik hem ooit gezien had.

»Nu, dokter," riep hij mij toe, zoodra hij mij zag binnentreden; »wat zegt gij van onze onmogelijke republiek, zooals gij ze noemt? Nu zijn wij gered! In een half jaar zal alles gevestigd wezen, zooals het behoort. Van de monarchie zijn wij voor altijd bevrijd: — geloof mij," zeide hij, de hand op mijn arm leggende, »ik ben er trotsch op, het mijne bijgedragen te hebben tot herstel der vrijheid in mijn vaderland!"

»Wij willen over dat herstel nog niet spreken, mijn oude vriend," hernam ik. »Maar ik wist ook niet, dat gij een werkzaam deel in de woelingen van de laatste tijden hadt genomen."

»Dat wil ik wel gelooven!" antwoordde met een zelftevreden blik de oude werkman: »Voyez vous, je suis un vieux renard, moi: — zelfs mijn kinderen hebben er niets van gehoord, totdat alles voorbij was; nu mag het de geheele wereld weten. Ik ben trotsch op den invloed, dien ik op onze ouvriers uitoefen!"

Ik haalde de schouders op. »Maar hoe gaat het met de meisjes," hernam ik; »ik stel meer belang in haar, dan in uwe gelijkheid en broederschap, en wat al niet meer!"

»Dan laat ik u bij haar,» hernam lachende de oude man: »ik moet nog naar mijne club: er is nog veel te doen, veel te vestigen, dat nog wankelend is.»

»Hoor eens, mon ami,» zei ik ernstig: »het komt mij voor, dat het geheele gebouw wankelt; pas maar op, dat de puinen er van u niet op het grijze hoofd instorten! Adieu!»

De oude man ging met een ongeloovig hoofdschudden de trap af, en ik keerde mij tot zijne dochters.

»Hoe staan de zaken hier?» vroeg ik. »Wat is er gebeurd? en waarom die bedrukte gezichten?»

»Mij ontbreekt niets,» hernam met hare zachte stem la petite mère; »maar onze Célestine is weder zeer ongelukkig geweest!»

Célestine greep mij plotseling bij de hand: »C'est un perfide!» riep zij hartstochtelijk, en barstte in tranen uit.

Ik was zoodanig aan haar komedianten-toon gewend, dat ik over dezen uitval niet schrikte; maar het was duidelijk, dat het meisje oprecht bedroefd was en ik zette mij neer, om haar zoo goed ik kon te troosten, want vrouwen tranen zijn, zooals gij wellicht weet, een pijnlijk iets om te aanschouwen voor een man, al is hij nog zoo verhard. Daar het kind echter haar gezicht in de handen verborg en voortging met snikken, wendde ik mij tot la petite mère om nadere inlichtingen te verkrijgen.

»Och,» zeide zij dadelijk, »c'est curieux; — maar ik kan toch niet gelooven, dat Auguste een perfide is. Wat zou hij ook meer kunnen verlangen,» vroeg zij, de armen om hare zuster slaande, »dan de liefde van zulk een engel als deze?»

»Het engeltje keek een oogenblik op en glimlachte door haar tranen, en de oudere zuster vervolgde:

»In de eerste plaats moet gij vernemen, dat, in weerwil van uwe waarschuwing, wij toch niet nalaten konden, om tusschenbeide, als vader uit was, Auguste te ontvangen. Het was mijne schuld,» bekende la petite mère, steeds er op bedacht, niets kwaads in haar zuster te zien; »het was mijne schuld: ik had het moeten verhinderen; maar zij hielden zooveel van elkander, en ik kon het niet verdragen Célestine ongelukkig te zien. Auguste was ook altijd zoo bescheiden en goed, en hij was daarenboven overtuigd, dat hij op den duur vaders toestemming zou krijgen. Tenez, monsieur, de liefde had hem zoozeer veranderd, dat hij gereed was zijn post neder te leggen en lid te worden van al die Clubs, waar vader een hoofdleider geworden was, om hem maar van zijne oprechtheid te overtuigen!»

»Ik dacht,» zeide ik »dat uw vader u toen niet ingelicht had van zijne deelneming aan de — hm — hm — aan de staatkundige beweging, die op handen was?»

»Dat had hij ook niet,» antwoordde la petite mère; »maar Auguste wist van vaders handelingen, en ik geloof, dat hij zelf, hoe-

wel in een anderen kring, mede in die zaken betrokken was. Hij was ook zeer bang voor vader, en zocht altijd zoo nauwkeurig mogelijk van vaders schreden onderricht te worden. »Als er iets onverwachts gebeurt,» placht hij te zeggen, »zal ik hem weten te redden: hij zal mij dankbaar wezen, en mij dan niet meer de hand zijner dochter weigeren.» »Waarlijk,» vervolgde het meisje: »dat was het eenige romantisch denkbeeld, dat ik ooit bij hem ontdekt heb: maar de liefde bezielde hem, zeide hij, en dus was het gemakkelijk te begrijpen. Hij was ook altijd zeer eerbiedig jegens mijne zuster: hij heeft haar zelden alleen zoeken te spreken, en scheen, evenzeer als wij, op de toekomst te vertrouwen.

»Toen nu de omwenteling uitbarstte, moesten er nog een paar weken verlopen vóór het huwelijk mijner zuster met den man, dien vader voor haar uitverkoren had. Hij was inmiddels weinig bij ons geweest, en het scheen een goede jongen te zijn, die met lijf en ziel aan mijn vader gehecht was. Het eerste nieuws, dat mijn vader ons bracht na de dagen van Februari, was, dat zijn gunsteling voor een tijdlang naar het departement gezonden was, waar hij van daan kwam, om dáár het goede werk te helpen voltooien; — zóólang moest het huwelijk mijner zuster uitgesteld worden: het kon maanden duren, wellicht zelfs een geheel jaar, zei mijn vader, eer hij terugkeerde.

»Gij kunt begrijpen hoe dankbaar wij waren, toen wij de tijding vernamen! Wat verlangden wij ze aan dien armen Auguste mede te deelen! — en nu, mijnheer,» eindigde la petite mère; »het is haast ongelooflijk, maar sedert de omwenteling hebben wij niets meer van hem gehoord of gezien!»

»Il m'a trahie!» zei de jongere zuster, zich met de gebalde vuist, maar niet al te hard, voor het voorhoofd slaande.

»Misschien is monsieur Auguste ook naar un département gegaan,» zei ik, »om die kostelijke republiek te helpen vestigen?»

»Hij is hier in Parijs,» hernam met een droevig hoofdschudden de oudste zuster: »ik heb in stilte, om harentwil, onzen vroegeren portier ondervraagd; hij bewoont zelfs nog altijd dezelfde kamers.»

»Het ziet er wezenlijk zoo uit, alsof die mijnheer Auguste het hart uwer zuster niet waard was,» zei ik knorrig; want ik herkende in het verhaal van het eenvoudig meisje een staaltje van die lichtzinnigheid en wreede ontrouw, die hier dagelijks voorkomen. In mijn hart, dacht ik, dat de heer Auguste een van die roués de basse classe was, die hun meerderen naäpen; dat hij de vruchteloze vervolging van een deugdzaam meisje eindelijk even roekeloos had opgegeven, als hij die ondernomen had. — Het bleek echter later, dat ik mij zeer in hem vergist had. — Ik wond mij echter voor het oogenblik op bij dat denkbeeld; het was mij pijnlijk,

te vernemen hoe het geluk van de kleine huishouding aldus verstoord werd, en het meisje, dat ik met al hare gebreken voor een goed-aardig schepseltje kende, aldus te zien wegwijnen. Ik zat met donkere blikken voor mij te staren.

»Monsieur le Docteur,» zei la petite mère, »ik wilde zoo gaarne een grooten dienst van u vergen! Ik zal mijn hoed en sjaal omdoen, wilt gij mij vergezellen?»

»Waarheen?» vroeg ik, hoewel ik hare bedoeling half gissen kon.

»Wij zullen bij Auguste gaan: wij zullen de verzekering verkrijgen, die wij noodig hebben. Als hij haar niet waardig is, zal mijne zuster hem vergeten,» zei la petite mère met een trotschen blik, »en als er een misverstand is, zullen wij hedenavond vader weder inlichten: hij zal eindelijk toegeven; cette pauvre chérie moet niet opgeofferd worden!»

»Het jongste meisje omhelsde hare zuster. »O doe toch wat zij u vraagt!» smeekte zij: »als Auguste mijner onwaardig is, zal ik hem zoeken te vergeten en mijn vaders zin doen.»

»Het is mij altijd moeielijk gevallen om neen te zeggen,» hernam de dokter; »ik voorspelde mij geene goede uitkomst van ons bezoek; maar het kon toch dienen om den heer Auguste te ontmaskeren en het kind genegen te maken haar vader te gehoorzamen. Ik zette dus mijn hoed op zonder veel tegen te stribbelen, nam la petite mère onder den arm en vertrok met haar op de lange wandeling.

»Het was tegen halftien uur 's avonds toen wij het huis bereikten, waar de ontrouwe Auguste woonde. De portier kende mij en mijne geleidster, wij gingen ongevraagd naar boven.

»Hij is te huis,» zei mij met eene bevende stem la petite mère; »ik zag licht op zijne kamer, terwijl wij op straat waren.»

»Zij schelde aan, toen wij eene deur op de vierde verdieping bereikt hadden. De deur werd half geopend en iemand vroeg wie er was?

»Ik ben het, monsieur Auguste,» zei la petite mère; »de zuster van Célestine!»

»Er volgde een oogenblikje van stilte; de deur bleef half open.

»Entrez, mademoiselle,» zeide daarop de heer Auguste: de klank zijner stem en de wijze waarop hij deze woorden uitte, deden het vermoeden bij mij ontstaan, dat hij zich eerst bedacht had, en eindelijk aarzelend zijn besluit genomen had. Ik volgde haar door eene donkere voorkamer naar een vertrek, waaruit door de reten van de deur het licht ons tegenschitterde.

»Wie is bij u?» riep plotseling de heer Auguste, in de duisternis zich tusschen mij en la petite mère, die ik volgde, dringende.

»Onze vriend, dokter A...,» hernam verwonderd over zijne drift, mijne gezellin, »van wien gij zoo dikwerf gehoord hebt!»

»Ah!» zeide Auguste, alsof hij zich verlicht gevoelde, »ik dacht, dat het — — mais pardon, monsieur, treedt binnen!»

»Hij wierp de deur van het vertrek open, en wij bevonden ons in eene armoedig gemeubileerde kamer, waar, vóór een groot vuur en naast eene tafel vol papieren, die hij bij ons binnentreden haastig onder een zakdoek verborg, een oude man zat, met een grijs hoofd en zware, geheel witte, overhangende wenkbrouwen. Deze man had diepliggende, doordringende oogen en een rusteloozen vorschenden blik, dien hij blijkbaar verwonderd, beurtelings voor een oogenblikje op de binnentredenden vestigde, en dan vragenderwijs onzen gastheer aankeek. Hij stond ook van zijn stoel op, maakte eene stijve buiging, en wendde zijn scherp oog al weder naar Auguste.

»Ik heb de eer u mademoiselle F..., vroeger mijne voisine, van wier familie ik u wel eens gesproken heb, voor te stellen,» zei Auguste. Het kwam mij vreemd voor, dat hij zooveel klem op het woord familie legde, en dat hij van mij geene notitie nam.

»Dat scheen den vreemdeling ook in het oog te vallen. »Gij hebt vergeten mij met mijnheer bekend te maken,» zei hij zeer langzaam en met nadruk, alsof hij Auguste, die klaarblijkelijk verlegen was, tot bezinning wilde roepen.

»Auguste maakte duizenderlei verontschuldigungen, hij noemde mijn naam; hij plaatste stoelen voor ons en keek tusschenbeide heimelijk naar den ouden man, die hem echter verder met geen blik verwaardigde, maar met een sarcastischen lach om zijn mond weder bij de tafel ging zitten en in het vuur staarde.

»Eer wij plaats namen, zeide ik op een ernstigen toon: »Wij zijn hier gekomen, om u over eene zaak te spreken, die, zooals gij vermoeden kunt, in de tegenwoordigheid van een vreemdeling niet behandeld kan worden, — mag ik dus, —»

»Ik moet weder excuus voor Auguste vragen,» zei de oude man, met zijn hatelijken lach: »hij schijnt hedenavond zijn hoofd kwijt te zijn. Ik ben gereed om mij dadelijk te verwijderen, als Auguste eenige geheimen heeft — voor zijn vader!»

Ik zag een zonderlingen glimlach, gelijk eene schaduw, eventjes op de lippen van Auguste zweven, toen hij deze woorden vernam; maar hij scheen zich nu volkomen bezonnen te hebben, en zeide, zich met eene buiging tot mij wendende: »Ik heb geene geheimen, mijnheer, voor,» (en ik zag weder den glimlach op zijn lippen), — »voor mijn uitstekenden vader!»

»Ik had den sleutel tot zijne verlegenheid gevonden; hij vreesde natuurlijk eene verklaring in tegenwoordigheid van zijn vader; maar dien glimlach begreep ik volstrekt niet: ook niet de plotselinge verdwijning zijner verlegenheid, en den eenigszins tergenden toon, waarop hij gezegd had, dat hij geen geheimen had voor den ouden heer.

»Dat dacht ik wel,» zei dadelijk la petite mère, hem vriendelijk

aanziende: »Gij zult ook wel begrijpen, dat hetgeen wij u te vragen hebben, geen geheim voor uw vader behoef te blijven.»

»Ce cher Auguste!» zei de oude heer, met een grijnzend gelaat.

»Mijnheer,» zeide ik tot Auguste kortaf, »wij komen u een paar eenvoudige vragen doen: gij zult ons verplichten met een bepaald en duidelijk antwoord te geven.»

»Hij boog stom tegen mij, en wierp een vragenden blik op zijn vader, die met een knikje antwoordde. Ik gaf een wenk aan la petite mère en zij begon:

»Monsieur Auguste, geloof mij, het pijnigt mij aldus tot u te spreken; maar, — met één woord, — uw gedrag jegens mijne zuster heeft aanleiding gegeven tot zekere vermoedens —»

»Vermoedens!» riep Auguste verschrikt opspringende.

»Ik hoop geen vermoedens,» zei de oude heer, den arm van Auguste grijpende en hem dwingende weder plaats te nemen; »ik hoop toch, mademoiselle, geen vermoedens, die niet eervol zijn voor mijn zoon?»

»Och —» zei la petite mère onthutst: »hij zal wel alles kunnen ophelderen; — maar waarom,» zeide zij, met een ernstigen blik en gevouwen handen zich tot den zoon richtende, »waarom hebben wij zoolang niets van u gehoord? Gij weet, méchant,» vervolgde zij, trachtende te glimlachen, »dat mijne zuster zoo veel van u houdt, — hield, wilde ik zeggen, — en la pauvre enfant —»

»Ik veronderstelde reeds» viel haar Auguste in de rede, »dat dit de zaak was, waaraan ik de eer van uw bezoek te danken had. Wees zoo goed mij een oogenblik aan te hooren: mijn vader kan de waarheid van al hetgeen ik u vertellen zal, staven, en gij zult moeten bekennen, dat ik tevens de onschuldigste en ongelukkigste der stervelingen ben!»

»Dacht ik het niet!» riep verheugd la petite mère.

»Er was geen spier op het gelaat van den ouden man, die zich bewoog, en toch zag ik, dat hij inwendig zat te lachen. Ik begreep niets van de geheele zaak.

»Auguste leunde met den elleboog op de tafel en bedekte zijn gezicht zoodanig met de hand, dat zijn gelaatstrekken in de schaduw bleven, en het mij onmogelijk was de uitdrukking er op te zien: zijne stem was in den beginne dralend, en zelfs aarzelend; langzamerhand scheen hij echter met meer vertrouwen te spreken. Inmiddels, zonder zijn oog op mij te vestigen, ontwaarde ik wel, dat de oude man mij van onder zijn overhangende wenkbrauwen scherp gade sloeg, als om te zien, welken indruk het verhaal van zijn zoon op mij maakte.

»Deze begon: »Dadelijk na de revolutie, — kwam mijn vader naar Parijs, — om zich te verzekeren van mijn welstand, en daar wij altijd op den meest vertrouwelijksten voet met elkander gestaan hebben, —»

»C'est vrai, très vrai!" viel hem met een goedkeurend hoofdknikken de oude man in de rede.

»Deelde ik hem ook spoedig mede, — dat, — dat ik zoo gelukkig was, de genegenheid gewonnen te hebben van mademoiselle votre soeur." Er volgde eene korte stilte en daarop hervatte Auguste: »Mijn vader, mademoiselle, heeft natuurlijk veel gevraagd aangaande uwe familie, — en eindelijk, mademoiselle, in weerwil van mijn smeeken, heeft hij mij verboden ooit aan eene verbintenis met uwe zuster te denken, — omdat — ja, omdat, uw vader mij zoo ongenegen was, — en eindelijk omdat, — hij eene andere partij voor mij op het oog had, — die, neem het mij niet kwalijk, wat stand en vermogen betreft, beter voor mij paste. — Dit is de eenige reden, waarom ik mij teruggetrokken heb, en als mijn vader zich nu nog wil laten overtuigen, —"

»Jamais!" zei de oude bedaard het vuur opstokende. »Jamais!"

»Mademoiselle," zei ik tot la petite mère, »wij weten genoeg: willen wij gaan?" Het geheele verhaal kwam mij onwaarvoor: waarom wist ik niet; maar ik geloofde er geen woord van, en gevoelde instinctmatig, dat ik in tegenwoordigheid was van een paar schelmen.

»La petite mère dacht er anders over. »Monsieur," zeide zij tot den ouden man, »ook mijn vader was tegen het huwelijk; maar hij zal zich laten overhalen, als hij ziet, dat het geluk zijner dochter op het spel staat; zult gij hardvochtiger wezen!"

»Deze aanspraak scheen den ouden man bijzonder te kittelen. Ik zag hem als het ware van lachen schudden; maar zijn gezicht bleef onbeweeglijk. »Mademoiselle," zeide hij met eene kleine buiging, »ik ben overbiddelijk als een Romeinsch vader!"

Het meisje stond nu op; zij trok haar sjaal om de bevendeschouders en ging naar de deur. Ik volgde haar; toen wij daar aangekomen waren, keerde zij zich eventjes om.

»Monsieur," zeide zij tot Auguste; »als gij ons met een enkel woord van dit alles verwittigd hadt, zoudt gij mij en u de verneederding van dit bezoek bespaard hebben!"

Auguste scheen verlegen. De oude man stond voor het vuur zich de handen te wrijven. »Ma chère demoiselle," zei hij koeltjes: »ik had hem verboden ooit iets meer van zich te laten hooren: ik had hem bedreigd met mijn vaderlijken vloek, als hij mij ongehoorzaam was. Je vous souhaite le bon soir!"

»Wij haasten ons om weg te komen," hernam de dokter, »het was mij alsof ik de beide heeren hoorde schateren van lachen, toen wij de trap afgingen.

»Ik deelde mijn vermoedens, dat men ons om den tuin geleid had, aan mijne gezellin mede. Zij wilde er niets van hooren. Zij was ijselijk begaan met het lot der gelieven. Het eenvoudige meisje wilde van geene schelmenstreek weten, en ik drong haar dat ge-

loof verder niet op. Het was duidelijk, dat de zaak nu uit was, en ik verliet haar aan de deur van hare eigen woning, om haar den afloop van ons bezoek alléén aan hare zuster te laten mededeelen.

»Een geheelen tijd na deze gebeurtenissen,» vervolgde de dokter zijn verhaal, »ging alles ongeveer zooals ik het vermoed had. De jongere zuster scheen zich in haar lot te schikken; van Auguste was geene sprake meer; het meisje hield zich goed, en hoewel ernstiger en stiller geworden dan vroeger, was zij toch opgeruimd en hielp getrouw la petite mère bij haar werk. Célestine was wezenlijk tot haar voordeel veranderd, en toen haar vader haar op zekeren morgen zeide, dat zijn vriend bij zijne familie bleef en niet meer naar Parijs terugkeerde, en dat het huwelijk verbroken was, scheen het mij toe, dat zij weder op weg was, geheel gelukkig en tevreden te worden, hoewel de herinnering aan den ontrouwen Auguste nog niet bij haar uitgewischt was. De vader zelf was echter geheel en al veranderd: hij had het, hoe verkeerd ook, oprecht gemeend met de republiek, en in plaats van het despotisme, dat er uit voortspoot, zich voor Frankrijk eene gouden eeuw voorgespiegeld. Hij wilde de zaak ook nog niet opgeven. Hij nam ijverig deel aan de geheime genootschappen; hij sloot zich, mettegenzin, maar faute de mieux, aan de Rouges aan. Hij begon zijn werk te verzuimen en liet halve woorden ontvallen, die mij deden vermoeden, dat hij meer gecompromitteerd was, dan met zijne veiligheid strookte. Ik waarschuwde hem tevergeefs, dat er onder de republiek niets gehater was bij de autoriteiten dan een republikein: ik stelde hem het hopelooze van al zijn pogingen voor. Hij haalde alleen de schouders op, of drukte mij wel eens de hand, en verliet mij daarop met een droevig hoofdschudden. De man was zoo eerlijk in zijn hart, dat ik, hoe ongerijmd zijn denkbeelden ook waren, hoe langer hoe meer met hem ingenomen werd, en ik kwam dus steeds nog, evenals vroeger, tusschenbeide een bezoek bij mijn oude vrienden afleggen, zonder dat er iets voorviel, wat de moeite waard zou zijn, u over te vertellen. Dus sleepten zich de zaken tot November 1851, toen ik door eene tijding, welke mij de zusters op een morgen, terwijl ik bij haar zat, mededeelden, zeer verast werd.

»Zij hadden den vorigen avond heel onverwachts een bezoek gehad van Auguste. Hij had haar verteld, dat hij zijne Célestine niet had kunnen vergeten; dat hij eindelijk zijn vader had overgehaald, zijne toestemming tot zijn huwelijk met haar te geven; dat zijn vader over een paar weken naar Parijs zou komen, om zelf hare hand te vragen van haar vader; en hij had zijne zaak zoo goed bepleit, dat hij weder door de zusters in genade was opgenomen. Door de ondervinding van vroegere dagen echter voorzigtiger geworden, hadden zij geweigerd hem verder te ontvangen

zonder medeweten van haar vader, en deze had eindelijk veroorloofd, dat hij zijn bezoeken hervatten mocht. Een vreugdeblos lag op het gelaat der schoone Célestine, terwijl mij dit verteld werd, en la petite mère was uitgelaten van blijdschap. Meer dan twee jaren waren verlopen sedert ons bezoek bij den heer Auguste; de ongunstige meening, welke ik daar opgevat had, was inmiddels verflauwd, en zonder met de zaak ingenomen te zijn, kon ik niet nalaten eenigermate weggesleept te worden door het geluk der twee zusters. Alles scheen nu goed te zullen afloopen. Ik ontmoette den heer Auguste nooit bij mijn vrienden en zag weinig meer van den ouden man; maar ik vernam van zijn dochters, dat hij zeer ingenomen was geworden met Auguste, en dat Auguste altijd bij hem, en een even vurige republikein geworden was, als zijn aanstaande schoonvader.

»Er was ook een brief gekomen van Auguste's vader, die met het einde van December eerst naar Parijs kon komen, waarin hij in behoorlijken vorm het aanzoek van zijn zoon ondersteunde; er bleef niets meer te wenschen over.

»Op deze wijze naderden de December-dagen van 1851; her- nam, na zich een oogenblik bedacht te hebben, de dokter, »en met die dagen liepen ook de gebeurtenissen af, welke ik u wellicht zoo langdradig verhaald heb; — maar nog één oogenblik geduld; ik zal u geen tien minuten meer ophouden.

»De schrik en de angst van den 2den en 3den December waren voorbij: en op den 4den, tegen den avond, besloot ik naar den Faubourg St. Antoine te gaan, om naar het lot mijner nederige vrienden te vernemen; de vervolging van alles, wat ultra-republikeinschgezind was, maakte mij dubbel bezorgd voor den ouden man,

»Ik zal nooit het tooneel vergeten, dat ik daar bijwoonde. Handen wringende en bitter weenende, met loshangend haar en gejaagde blikken, vloog mij de schoone Célestine tegemoet, toen ik de deur open deed.

»O mijn vader,» riep zij uit, »mijn arme vader! Maar hij zal niet sterven! Gij zult hem nog helpen; gij kunt hem nog redden, en dan zult gij mijn Auguste zoeken, niet waar?» smeekte zij met gevouwen handen.

»Ik trad in de kamer. Op een bed uitgestrekt, nog geheel gekleed, met een doodsbleek gelaat, lag de oude ouvrier zwaar te steunen. De eene hand was krampachtig gesloten op zijne borst gedrukt; de andere hing onmachtig over den kant van het ledikant. La petite mère boog zich over hem; zij was bezig met doeken het bloed te stillen, dat uit eene wond in de rechterzijde vloeide. Haar gelaat was strak en ontsteld; maar haar samengebeten lippen toonden nog, dat zij zich wist te beheerschen.

»Zoodra zij mij zag, fonkelde een straal van hoop in haar blikken en zonder te spreken, gaf zij mij een wenk om dengewonden-

man te naderen. Zijn oogen waren gesloten, zijne ademhaling was benauwd. Ik onderzocht de wond en terwijl ik bezig was, lag de jongste dochter aan het voeteneinde van het bed op de knieën te snikken; de oudste bleef naast mij staan, onbeweeglijk en stom als een standbeeld, maar met bevende lippen.

»De oude man had een schot in de zijde gekregen; van dicht bij; want zijn kleederen waren verbrand door het kruit van het wapen, waarmede hem de doodelijke wond was toegebracht; ik zag dadelijk, dat hij reddeloos verloren was.

»Ik schudde het hoofd, maar sprak niet. Het oudste meisje verwijderde zich een oogenblik: ik zag hoe zij haar tranen met den voorschoot afveegde, en toen keerde zij zich om en wierp zulk een medelijdenden blik op hare jongere zuster, dat ik moeite had, mij goed te houden. Célestine verroerde zich niet.

»Ook Auguste is niet teruggekeerd!» fluisterde mij *la petite mère* in het oor.

»Meer uit gewoonte, dan in de hoop om hem iets goeds te kunnen doen, nam ik de neerhangende hand van den ouden man, om hem den pols te voelen. Hij opende de oogen, keek mij aan, en zeide met eene zwakke stem: »*C'est fini!*» Hij bleef hierna wel een half uurtje sprakeloos liggen, en wij onbeweeglijk aan zijn zijde. Toen begon de oude man weder te praten, afgebroken en pijnlijk; maar duidelijk en verstaanbaar voor de liefderijke ooren, die naar zijn laatste woorden luisterden.

»Verraden!» zeide hij; »dat is hard! Als ik op eene van de barricades gestorven was, — dan! — maar verraden! Dokter, alles was nog niet verloren; — wij waren met ons negen hoofdleiders, en honderden waren gereed ons te volgen, — zoodra wij het teeken gaven. Er was nog hoop! Men had ons gejaagd als wilde dieren; wij, die echte patriotten zijn! — maar onze schuilplaats was onbekend, — een donkere kelder: — daar waren wij vergaderd, om te beraadslagen; — wij hadden Frankrijk nog kunnen redden,» zei de stervende, met nieuwe kracht en vuur bezielid bij die gedachte — »en wij werden verraden, — verkocht, — geleverd! — De deur ging open: wij dachten nieuwe vrienden te zien. — Bah! wij waren geleverd, zeg ik; — ik zie hen nog,» riep de stervende, zich half oprichtende: »eene bende *mouchards* aan den ingang; — ik hoor hun gekrijsch, »*au nom de la loi!*» — Wij werpen ons op hen; ik sla het licht uit; — ik baan mij een weg al vechtende naar de deur; — ik worstel daar met een der bende in de duisternis; — schoten vallen en de wanhoop geeft mij kracht; — — het is vreemd,» zei de stervende, »ik wist niet eens, dat ik getroffen was, totdat ik hier weder bij mijn kinderen was; — als zij mij komen halen, zal het te laat zijn!» zei de oude man, met een bitteren glimlach.

»Het duurde een tijdlang eer hij verder sprak: hij was uitgeput,

en toen hij eindelijk de lippen opende, was het duidelijk, dat hij met moeite zijn gedachten bij elkander kon houden.

»De verrader moet alles geweten hebben!» zeide hij. »Wee hem, als ik hem vind! Ik zal hem herkennen: — straks zal ik hem zoeken: — ik zal vragen, hoe hij heet; ik zal hem dezen knoop toonen, dien ik in de worsteling van zijn rok heb afgescheurd, —» en hij liet eventjes een knoop zien, dien hij in de gebalde vuist nog vasthield; — »ik wist eerst niet wat ik in de hand had,» vervolgde hij; »maar de Hemel heeft mij een middel gegeven om hem te herkennen; — geef mij mijn hoed: ik moet er op uit, — dadelijk!» en hij zeeg weer uitgeput in de kussens terug.

»Terwijl wij dus in de diepe stilte zaten,» vervolgde de dokter, »hoorden wij voetstappen op de trap: een oogenblik later trad Auguste in de kamer. Hij stiet Célestine, die, zoodra zij hem ontwaard had, op hem toegevlogen was, vrij onzacht ter zijde.

»Votre père?» vroeg hij, en voorttrekde zag hij den stervende voor een oogenblik verwonderd, maar naar het scheen, zonder veel aandoening aan. Hij was in een mantel gehuld en zijn somber geelaat had iets, dat bijna duivelsch was in zijne uitdrukking.

»Auguste,» zei de vader, »kom hier, mijn zoon, nader, — nader; — gij zult voor mijn meisjes zorgen; — gij zult mij wreken; — kom hier: ik moet — u iets zeggen!»

»De jonge man bukte zich over den stervenden vader en wierp zijn mantel ongeduldig van de schouders. De oude man wilde spreken, toen wij allen door een hartverscheurenden gil van Célestine verschrikt werden.

»Le bouton! — le bouton!» schreeuwde zij, »O mon Dieu!» en viel als dood ter aarde.

»Bij het geschreeuw zijner dochter had de oude man zich opgericht: zonder het te weten opende hij de hand, en toen Auguste zag wat hij er in vasthield, tastte hij met eene onwillekeurige beweging naar den kraag van zijn rok. Deze beweging ontging noch mij, noch den stervende: onze blikken volgden pijlsnel de hand van den jongen man: de noodlottige knoop was afgescheurd!

»Mouchard!» riep de stervende en velde hem met eene laatste krachtsinspanning ter aarde, terwijl hij zelf terugzonk en den laatsten snik gaf.

»Een oogenblik daarna was de kamer vol menschen.

»De eerste, dien ik ontwaarde, was Auguste's vader. Auguste zelf was opgestaan, en met den hoed over de oogen gedrukt en weder in zijn mantel gehuld, gluurde hij ons aan, met wraakgierige blikken.

»Monsieur,» zei ik tot den vader, »verwijder oogenblikkelijk uw zoon van deze plaats! Ik beklaag u, dat hij u den heiligen naam van vader geven mag!»

»Stel u gerust, mijnheer,» hernam grijnzend de oude man; »die naam komt mij evenmin van hem als van u toe.»

»Terwijl hij sprak, waren een paar menschen bezig met de meubels open te breken en naar papieren te zoeken.

»Voyez vous, monsieur," ging inmiddels koelbloedig de oude man voort; »ce vieux là was een gevaarlijk mensch. Vóór '48 had de politie al het oog op hem. In '48 waren zijn plannen à l'ordre du jour, en wij kregen bevel hem verder met vrede te laten. Hij was aan de zorg van Auguste toevertrouwd geweest, en wij hadden wel het denkbeeld, dat Auguste zich had laten verleiden door les beaux yeux de la petite: — hij heeft zich schitterend gerechvaardigd dien avond, in de tegenwoordigheid van mij, zijn chef, en met evenveel glans later zijne rol als premier amoureux weder gespeeld, toen de oude man verdacht werd bij de parti de l'ordre, die nu de bovenhand heeft; — au revoir monsieur le docteur! De oude man heeft ons de moeite gespaard van hem te transporteeren!

»Terwijl de oude mouchard, dit alles met een grijnzend gelaat vertelde, en daarop met zijn makkers de kamer verliet, was ik bezig met mijn best te doen om Célestine weder in het leven te roepen. Ik vernam elk woord van zijn verhaal, zonder op dat oogenblik den zin er van te vatten: eerst later kwam het mij weder duidelijk, woord voor woord voor den geest, zooals ik het u nu herhaald heb.

»Het duurde lang," eindigde de dokter, »eer Célestine bijkwam; het leven keerde eindelijk terug; het licht der rede nooit; gij hebt haar heden in la Salpêtrière gezien; het was met haar lot, dat ik zoo begaan was."

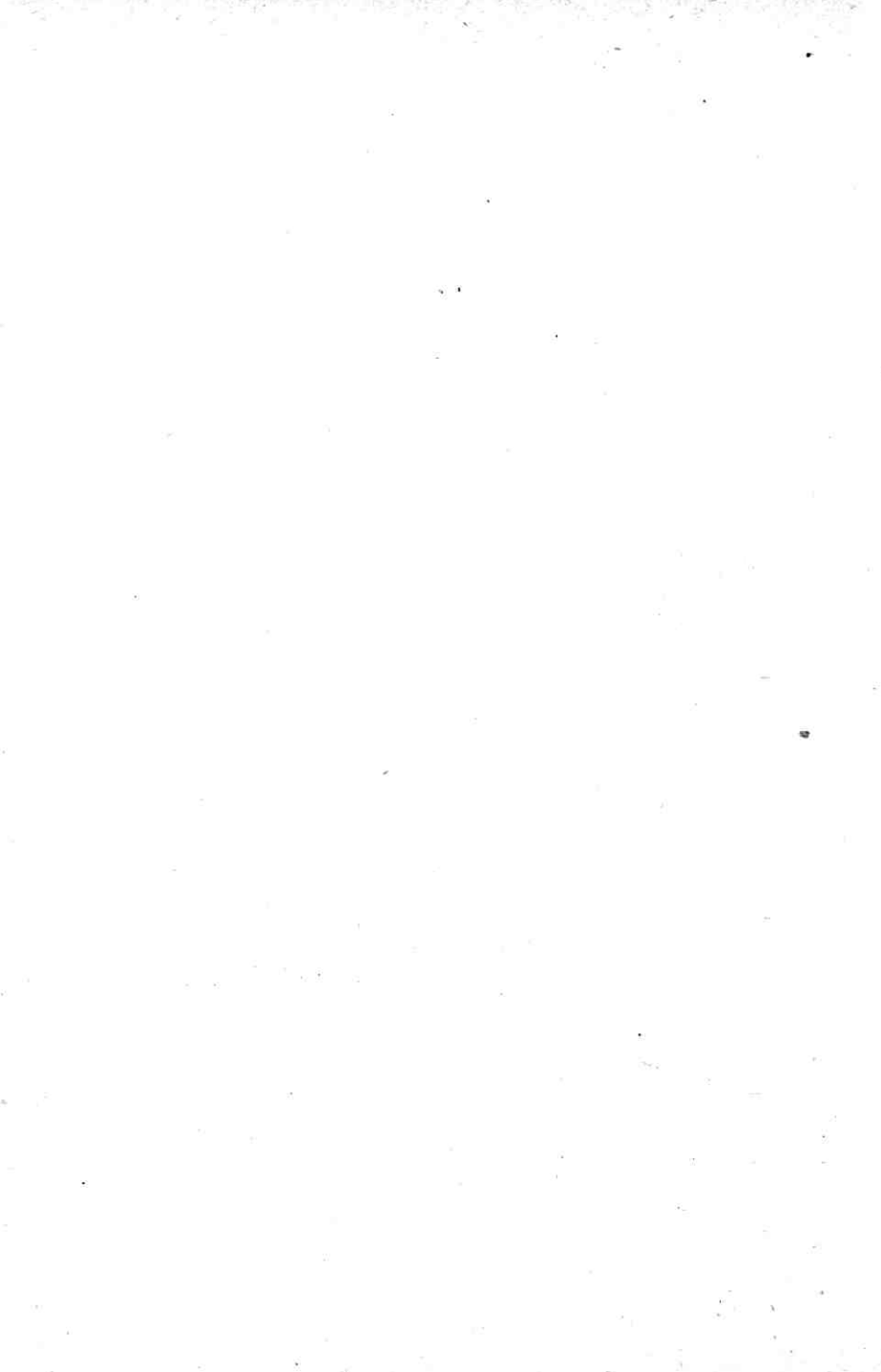
»En la petite mère?" vroeg ik diep getroffen, door het verhaal van den dokter.

»Is hare zuster getrouw gebleven; zij was het, die ons in de cour des aliénées rondleidde. Zij had geene rust, totdat ik haar die betrekking bezorgde."

De dokter stond op: wij wandelden huiswaarts; toen ik zijn verhaal op mijne kamer opgeschreven had, verbeeldde ik mij dat de lezer reeds genoeg, of wellicht meer dan genoeg, van mijne »schetsen" zou gezien hebben.

Ik sloot dus mijn manuscript zorgvuldig in mijn reiskoffer en legde de pen voor goed neder.

FAMILIE VAN ONS.

FAMILIE VAN ONS.

I.

Men werpt een steen in het stille water en staat verbaasd over de vele kringen, welke hij vormt, die hoe langer hoe grooter en onduidelijker voor het oog worden, totdat zij eindelijk niet meer na te gaan zijn.

Zoo gaat het ook met »onze familie.» Ons hart is (slechts beeldsprakig natuurlijk) de steen, en de eerste kringen van naastbestaanden en bloedverwanten zijn sterk afgebakend en duidelijk bepaald en zoo dichtbij, dat wij ze met gemak overzien en begrijpen; — maar, naarmate de omtrek van de buitenste kringen toeneemt, — hoe verder ze van het middelpunt verwijderd zijn, — zoo ook, hoe zwakker wordt de band, hoe flauwer de gehechtheid, — totdat die geheel en al in nieuwsgierigheid overgaat, en wij ons met verwondering vragen: »Maar, mijn hemel, komt er geen einde aan?»

Deze kleine kringen in den grooten maatschappelijken wereldkring loopen hier en daar in elkaar en smelten ineen, of de een verslindt en verzwelgt den anderen evenals het met alle overige dingen op aarde gaat; maar elke kleine kring is toch eene wereld op zichzelf, en bevat soms even vreemde en wonderlijke schepsels als een droppeltje water, dat men door den microscoop beschouwt.

Ik neem nu dien microscoop ter hand en ga eenige dier kringen wat nader onderzoeken.

Niet uw kring, waarde Lezer, noch den mijnen, noch dien van onzen buurman in het bijzonder; maar zoo een paar kringen in het algemeen, en begin natuurlijk met dengene, die het dichtste bij ons hart is, den kring der

MOEDERS.

Het is een heilige kring; ik treed er in met een ontbloot hoofd en met eerbiedige schreden, terwijl mijn hart klopt van duizenderlei zoete herinneringen uit mijne jeugd.

Er is razend veel verschil en toch eene groote eenheid van doel in dezen kring, de schoonste wellicht op aarde. Van de fashionable »mama" uit de groote wereld tot de burgerlijke »moeder" in de achterbuurt streven allen tot één doel, — leven allen met het oog van zichzelf en afgewend en op dezelfde ster der heilige, onbaatzuchtigste liefde gevestigd.

Want, hoewel wij allen, mannen en vrouwen, op de eene of andere wijze egoïsten zijn in meerderen of minderen graad, moeten wij bekennen, dat de »moeder" eene uitzondering maakt, — en hoewel zij als vrouw niet minder vrij van gebreken mag zijn, dan hare naaste, staat zij als »moeder" op een standpunt, dat wij, heeren der schepping, met ons groot verstand en onze verbazende wijsheid niet in staat zijn te bereiken.

Zie de jonge moeder met haar eerstgeboren kindje. Zelfopoffering, eindelooze zorgen, kwellende angst zijn de geschenken, welke het hulpelooze wichtje reeds met den eersten snik zijne moeder aanbiedt. Ze worden met dankbaarheid en liefde aangenomen, — en met eene hemelsche sterkte gedragen.

En hetgeen mij mede het meest boeit als ik de jonge moeder beschouw, is, dat zij tot die klasse van wezens behoort, welke wij, stervelingen, zoo goed begrijpen en tevens zoo zeer beminnen en bewonderen moeten. Zij is inderdaad de eenige »engel," welken ik sedert mijn achttiende jaar, toen ik alle jonge meisjes gaarne dien eeretitel verleende, ontnoet heb. En zij is een engel, met wien wij op een gemeenzamen voet staan. Zij heeft geen vleugels noodig om zich boven ons te verheffen, — en zij is juist het meest verheven, als zij zich het meest tot ons nederbuigt. Voor alle andere engelen koester ik een eerbiedig opzien; — ik ben, als mensch, op mijn gemak, ik ben geheel en al tehuis bij eene »moeder."

Haar kleine zwakheden en hare moederlijke ijdelheid maken haar maar te menschenlijker en verstaanbaarder en beminnelijker.

Ik kom bij haar en begin met te lachen over het heel kleine kindje, dat zulk eene heel groote rol in huis speelt. Ik kan ook niet vinden, dat er iets schoons is in die roode, gerimpelde handjes, of in die kromme, spartelende beentjes, en de eenige merkwaardigheid van de oogjes, die zoo geroemd worden, is, voor mij, dat het ééne gewoonlijk gesloten is, terwijl het andere openstaat en rondrolt als dat van een dronkaard, — terwijl het mondje, dat de moeder zoozeer roemt, nu eens in de hoogte, dan in de breedte zich uitzet, en trekt en pruilt, alsof het coquetteerde met het knobbeltje vleesch, dat een neus voorstelt. Maar de moeder is beziel, en de bezieling is aanstekelijk, en de liefde, welke uit het oog van de moeder straalt, verspreidt haar glans over de gelaats-trekken van het kindje en verblindt mijn zwakke blikken, en de misvormde, of liever nog ongevormde trekken worden schoon, en de onnoozelheid van de gelaatsuitdrukking wordt in heilige on-

schuld veranderd, en het leelijke mondje en de schelle stem, in plaats van wanluidend en oorverdoovend te gillen, doen heerlijke beloften voor de toekomst, welke in het hart der moeder weerklinken, van waar eene zwakke echo mijn oor bereikt.

Zal hare hoop vervuld worden? Honderd tegen één — hier op aarde, neen! Ten minste niet in al hare uitgestrektheid; — daar liggen ziekte en zwakheid, en wellicht de dood tusschenbeide, en zeer zeker dat heirleger van menschelijke ondeugden, welke zelfs de moeder niet beletten kan in het hart van het kind op te schieten. Daar zijn wereldsche rampen, die dreigend verrijzen, en maatschappelijke kwalen, die knagend de zachte planten van hemelsche deugden vernielen, door de moeder in het hart van haar lieveling gezaaid. Maar de liefde in haar hart en van Hem gegeven, die zelf de liefde is, blijft onveranderd, en zoo zij op aarde wordt teleurgesteld, zal zij daarboven des te heerlijker beloond worden. —

Maar de kring is groot: zie verder. — Eene armoedige woning, eene kale kamer, leelijke meubels, leege kasten, eene koude kachel, midden in den winter, — eene groote, grove vrouw, met vereelte vingers, bezig bij het tochtige venster, om gelapte kleertjes te herstellen.

Daar is noch poëzie noch schoonheid hier in eenige gestalte te zien. Ik moet excuus vragen, dat ik het waag, den fijnbeschaafden lezer in zulk een kring binnen te leiden.

Voor al omdat op het oogenblik een half dozijn kinderen binnenstormen en er eene drukte heerscht, die allesbehalve aangenaam is. — Daar is de oudste zoon van de weduwe, die bij den timmerman in de leer is, en die op weg naar huis twee kleinere broeders uit de armenschool heeft afgehaald. Daar komt de oudste dochter terug, met »voor twee centen water en vuur" en een mandje gruis in de buurt gekocht, de kleinste, vierjarige zuster medeslepende. Zij praten en schreeuwen allen tegelijk, en de weduwe zet haar bril af en legt het naaiwerk neder, en luistert met beide ooren naar de kinderen, en stookt het vuur voor de »wormpjes," en snijdt de boterhammen, en zet de koffie en vergeet niets dan zichzelf.

En de oudste jongen heeft zich in den vinger gesneden en moet verbonden worden, en het eene broertje heeft zijn klomp gebroken en moet absoluut nieuwe hebben, en het andere is morgen jarig en uit een onwederstaanbaar verlangen naar peperkoek en speelgoed, en de oudste dochter heeft natte voeten gekregen en moet vóór den Zondag een paar nieuwe schoenen krijgen, en het jongste kind is »verkouden in het hoofd" en hangerig, en staat midden in de kamer te gillen, zonder juist te weten waarom, en te schreeuwen, zonder te weten waarover, — juist als wij volwassen menschen, die zedelijk verkouden en verstopt van hart en brein zijn, ook doen.

De weduwe heeft het druk om allen tot stilte te krijgen. Maar het

is eene energieke vrouw, — eene vrouw, die doortast en die handelt en die regeert; — maar eene vrouw zonder poëzie, mevrouw, want die is in hare jeugd reeds bij haar den hongerdood gestorven. Dus bewijst zij onmeedoogend aan hare dochter, dat die oude schoenen nog eens opgelapt kunnen worden; — zij berispt den eerzuchtigen geest van den jeugdigen timmerman, die, na de koffie en het brood, tevergeefs naar eene lange pijp en een weelderig glas bier zucht. Zij beknort den slordigen jongen, die zijn klompen heeft gebroken, en belooft, met nog onverstaanbare ironie aan den peperkoek-liefhebber, dat zijn wensch vervuld zal worden, zoodra er twee zondagen op elkaar volgen, — en inmiddels wordt het verkouden schepseltje in den hoek van de kamer uitgekleeft en met eene vreeselijke bedreiging van den »klepperman" tot stilte gebracht en in de armoedige bedstede weggelegd.

Het is een paar uren later. De oudste kinderen zijn, evenals de kleintjes, grommende en ontevreden over de niet-ervulling van hun wenschen, naar bed gegaan, waar zij warmer zullen wezen dan in de kille kamer. De weduwe echter zit weder te pikken en blaast in de verkleumde vingers om ze warm te houden, en werkt zonder opzien door, totdat de laatste druppel olie in de spaarlamp uitgebrand is, en zij in het donker zich uitkleeden moet, en niet naar rust, maar naar haar bed gaat, waarin het jongste kind dadelijk wakker wordt en den geheelen nacht »op zijn poot speelt," zooals de buurvrouw van de weduwe haar den volgenden morgen verklaart, »alsof die ondeugende blaag het expres deed, om de burens uit den slaap te houden."

Och, waar is de »engel" gebleven, op wien ik straks geweest heb? — Heb ik mij niet vergist? Heb ik iets anders gezien, dan eene leelijke, grove vrouw, met gelaatstreken, welke nooit schoon waren, en nu door zorg en kommer en gebrek en ellende iets vroegtijdig ouds en gemelijks en onbeminnelijks gekregen hebben?

Laten wij nog eens scherp toekijken eer wij den microscoop ter zijde leggen, en eene aangenamer verpoozing zoeken; — laten wij vooral beproeven, iets dieper dan de oppervlakte, iets meer dan de naakte wanden van de kamer en het afschrikkende uiterlijk van de vrouw te zien: — ik heb hooren zeggen, dat er poëzie in alles was, als men het maar wist te vinden, — en wat is poëzie, zoo ze niet de verheerlijking van het schoone en goede is.

Weet gij waarover die arme vrouw nadacht, mevrouw, terwijl zij dat versleten kleedingstukje lapte, waaraan het mij spijt u te herinneren?

Het was aan haar braven man, van wien het een der laatste reliëfien was. Het was van hem op den oudsten zoon overgegaan, — en van dien weder op den jongsten. En zij dacht, zoo eenvoudig weg in haar hart, dat als die man nog geleefd had, het kindje wel beter gekleed zou zijn dan nu, en warmer ook; — maar zij morde niet, hoewel zij wellicht een zucht loosde, — en zij dacht

geen oogenblik er aan, dat als de Heer hem gespaard had, zij zelve waarschijnlijk ook bij de warme kachel, en bij een goeden maaltijd zou zitten: — de »moeder" vergat zichzelf geheel en al.

En toen de ontevreden kleinen tehuis kwamen, zag zij met hoogmoed op de krullebollen neder, — en was dankbaar in haar hart, dat zij hun een maaltijd kon geven, — en vergat weder, dat zij zelve honger leed.

En toen de kinderen naar bed gingen en het eenvoudig gebed aaa haar knieën opprevelden, was het een dankgebed, dat zij hun leerde, en zij voegde, weder in haar hart, het gebed daarbij, dat haar de kinderen mochten gelaten worden, — opdat zij dag op dag en jaar op jaar voor hen werken en zwoegen mocht. — Eene andere eerzucht kende zij niet.

En toen zij weder de helft van den killen, langen nacht opgezeten had, was zij blijde te moede en verheugd, dat zij de kracht daartoe gevoelde, — en zoo zij op eenige wereldsche bezitting trotsch was, was het op haar bril, die haar in staat stelde bij het flikkerend lampje nog voor haar kinderen te werken.

En toen zij zich eindelijk nederlegde, gevoelde zij zich ruimschoots voor alles beloond, omdat het verkouden kindje aan haar boezem nestelde en haar half slapende nog kuste. — —

Maar de kring is veelomvattend: wat zien wij verder? Zooals ik u reeds in den aanvang vertelde, vele afwisseling, maar toch de grootste eentonigheid! Daar is die rijke moeder, wier grootste schat toch dat ziekelijk, bleeke jongetje is: daar is die opgeruimde, vroolijke moeder uit den burgerstand, die »nooit uitgaat," en zich zonder noodzakelijkheid »afslooft" voor haar kinderen; — en daar is weder de moeder, die liefst te huis zou zitten en toch altijd uitgaat, om haar dochters te behagen en zich te verheugen in de vreugde harer kinderen. Daar is de moeder, wier zoon haar verlaten heeft, om in verre gewesten fortuin te zoeken, en wiens brieven als schatten bewaard worden in het archief van het moederhart, terwijl de moeder, die niets liever zou doen, dan haar lieveling wederzien, hem »in zijn eigen belang" aanraadt, om nog niet naar huis terug te keeren. Daar is de moeder, die het graf bewaakt van de te vroeg ontslapen lievelingen en die alleen nog zucht om met hen weder vereenigd te worden: — daar zijn meer moeders en grootschere moederharten, dan ik beschrijven of tellen kan; maar allen, allen onderscheiden zich evenals die, welke wij reeds gezien hebben, door onbaatzuchtige liefde, zelfopoffering en eendeloos geduld tot het einde toe: — het zou niets wezen dan eene herhaling van flauw klinkende lofspraken, om haar nog nader te willen schetsen; — laat ieder in zijn hart zijne eigene moeder bij het getal voegen, laat hem denken aan slechts een klein gedeelte van al hetgeen hij haar te danken heeft, — en laat hem mij dan volgen naar den voor ons mannen zoo gewichtigen kring der vaders.

II.

VADERS.

»Ja,» zei mijne vrouws tante, die, hetgeen ik van de »moeders» geschreven had, zich door mijne vrouw had laten voorlezen, — »ja, Smits, dat is nog al het eerste, wat ik van uw geschrijf lees, dat ik draaglijk vind! Maar gij zult het zeker gaan bederven, door eene even onberedeneerde lofspraak op de vaders te houden, als die op de moeders gegrond is. Want gijlieden mannen kent uzelf in het geheel niet, en vooral niet als vaders, die de grootste kwellingen voor eene verstandige moeder zijn, welke men bedenken kan. Ja! als er geen vaders waren, dan zouden de menschen beter zijn, dan nu het geval is, Smits! En gij zult natuurlijk, met uw gewonen hoogmoed, hen nog boven, of naast de moeders en tantes gaan plaatsen! Gij behoeft het hoofd niet te schudden: ik weet wel dat de ijdelheid der mannen niet gedoogen zou, dat zij er onder kwamen te staan! Ik wilde maar, dat ik schrijven kon, dan zou ik de menschen de waarheid zeggen!»

»Maar, tante-lief, als gij niet schrijven wilt, zal ik dat voor u doen; als gij mij maar uw denkbeelden—»

»Wilt opgeven, — zult gij alles verdraaien wat ik zeg! Dankje wel, neef! Neen, als gij het geduld daartoe hadt, zou ik u wel eens, woord voor woord, datgene willen dicteeren, wat ik zoo dikwijls aan Keetje hier verteld heb, dat zij het van buiten moest weten! Maar het heeft haar niet veel geholpen, dus,—»

»Ik verzeker u, tante-lief, dat als gij dicteeren wilt, ik alles getrouw, volgens den onsterfelijken Siegenbeek zal opschrijven, en—»

»Goed,» zei tante, »ik zal het maar doen, niet om uwentwil, maar om anderen, — om te voorkomen, dat de arme menschen, door hetgeen gij zelf schrijven zoudt, misleid worden.»

Ik nam de pen ter hand; tante zette den bril op, ten einde mij te controleeren, en dicteerde als volgt:

»Hetgeen de kinderen goeds leeren van de moeder, tracht de vader te bederven, — dat spreekt vanzelf. Ik heb geen microscop en ook geen bril noodig om dat te ontdekken, en wie niet ziende blind is, zal mij dat ook moeten toestemmen. Van wien leeren de kinderen, driftig en koppig en eigenwijs te zijn? Zeker niet van de moeder! maar wel van den vader, dien, naar mijn idee, eene wijze moeder altijd als een afschrikkend voorbeeld voor haar kinderen zal ophangen; — anders weet ik niet waartoe hij dient! Evenals gij, Smits, den kring der moeders hebt onderzocht, zal ik dien der vaders wat van dichterbij beschouwen, en als ik niet uit angst op eens daaruit wegloop, zullen wij er wat fraais zien! Daar is eerst de »wijze vader,» — ja, ja, dit is een der liefste

titels, waarop gijlieden mannen aanspraak maakt, — dat is mij een mensch! Hij geeft den kinderen geen suiker bij de thee, omdat hij hen niet verwennen wil, — en vult zijn eigen kopje half met suiker op! Hij heeft altijd de wijste woorden in den mond en eene sigaar tusschen de tanden, als hij den jongens het rooken verbiedt, en hij predikt geduld en volharding aan zijn kinderen en slaat de arme wormpjes tegelijk uit drift om de ooren, omdat zij de geringste zaak doen, welke hij niet goedkeurt. Hij zendt Karel'tje zonder eten naar bed, omdat het kind onbeleefd is geweest tegen de bonne, en hij zit zelf als een heiden te vloeken tegen de keukenmeid, als het eten niet naar zijn zin is klaargemaakt. Hij vertelt den kleinen, dat er geen grooter ramp is voor den mensch, dan verslaafd te zijn aan het spel, en verbiedt dat zij zich een uurtje met »kienen" om krenten vermaken, terwijl hij zelf geen avond slijten kan, zonder zijn »partijtje" te hebben. De »wijze vader" laat de kinderen den geheelen dag aan de zorg der arme moeder over, en is verwonderd, dat zij haar gezag niet handhaven kan, hoewel hij zich niet ontziet, zelfs in tegenwoordigheid der kleinen, alles af te keuren, wat zij doet. Hij geeft der moeder, zooals hij zegt, »de meest onbepaalde vrijheid," ten aanzien van de opvoeding der kinderen; maar wee haar, zoo zij iets doet, dat niet volmaakt met zijn eigen hoogwijze inzichten en voorschriften strookt! Hij bemoeit zich volstrekt niet met de »huishouding," zooals hij zegt; maar de vrouw kan geen cent uitgeven, zonder zijn weten, en geen aardappel opdoen, zonder zijne toestemming. Hij wil altijd hebben, dat de kinderen er fatsoenlijk uitzien, maar kan nooit begrijpen, dat zij nieuwe kleederen noodig hebben, en zit gemoeidelijk aan tafel bij eene fijne flesch over verkwisting en weelde te klagen; — kortom, zijn woorden zijn even wijs, als zijn handelingent dwaas en bespottelijk zijn.

Zijn buurman in den kring, waarde Smits, is de »toegevende vader". Als een kind op eene verstandige wijze, volgens den raad eener welmeenende tante wellicht, door de moeder bestraft wordt, haast zich de vader om het achter haar rug den mond met suiker te stoppen. Een kind, dat schreeuwt, kan ook alles van hem gedaan krijgen: hij bemint de rust, zegt hij, en liever dan »dat oorverscheurend gillen" aan te hooren, zal hij een kind met een scherp scheermes laten spelen. Hij is zelf de eerlijkste man ter wereld, o ja, maar hij koopt zijn kinderen om, als hij het geringste van hen vergt. Hij stelt vooral prijs op eene goede opvoeding, maar wil niet, dat de kleinen iets leeren, dat zij lastig vinden; hij zou gaarne zien, dat zijn jongens »in de wereld voortkwamen," maar geeft hun groot gelijk, als zij zich niet inspannen willen, en hij vertelt hun dagelijks, dat zij op den duur »geheel en al van hun eigen verdiensten" zullen ahangen, terwijl zij van hem alles krijgen, wat hun hart verlangt. Hij verkeert in den waan, dat hij de helft van zijn

eigen leven en van zijn eigen genot aan zijn kinderen opoffert; daar echter zijne vrouw en hij »één" zijn, offert hij inderdaad alleen die helft op, welke zijne echtgenootte voorstelt; en terwijl hij al de deugden van zijn kinderen aan zijn eigen wijs bestuur toeschrijft, spreekt het vanzelf, dat hun gebreken op rekening der moeder komen. — Maar hij is een engel bij den »strengen vader," die tot leus neemt: »wien men lief heeft, kastijdt men." Deze heeft zich een stelsel van opvoeding netjes uitgeteekend en afgebakend, en afgerond en klaargemaakt, en dienovereenkomstig moeten zijn kleinen opgroeien, en, evenals Goudsche pijpen, allen in één vorm gegoten worden. Orde en regel zijn de eerste vereischten, en tucht en gehoorzaamheid dienen alleen, om hetgeen hij met die fraaie namen bestempelt, te bevorderen. Het haar van al de kinderen moet volgens hetzelfde model geknipt, en hun verstand ook opeen haarbreed op dezelfde wijze gekapt worden. Een kind moet klokslag zeven naar bed en met klokslag acht uren zoo en zoo veel weten uit dit of dat boek. De dag van het kind is even precies afgedeeld als de onderdeelen van een duimstok, en het kind moet spelen en leeren, lachen en ernstig zien, volgens een vast bestek, dat even onverbeterlijk is, als de dwaasheid van den vader. De moeder beschouwt hij, zoo te zeggen, slechts als eene soort van stoommachine, van zoo en veel paardenkracht, waarmede zijn stelsel in werking wordt gebracht, en hij verstookt het geluk van de geheele huishouding in het vuur van zijn eigen drift, om zijn zotte plannen ten uitvoer te brengen, — En die strengheid, welke hij zoo noodzakelijk acht voor het heil van zijn kroost, wordt ook tot het best der kinderen, op alle leden van het huisgezin, behalve op hemzelf, toegepast: het is alsof alle menschen ter wereld alleen geschapen waren, om tot model voor zijn kinderen te dienen, en zelfs de moeder mag haar kind noch kussen noch berispen, dan volgens de vaste wetten, door haar huistiran voorgeschreven. Ja, Smits, zoo gaat het in den kring der vaders, al gelooft gij nog zoo vast, dat ik overdrijf, en zoo ik den tijd had, zou ik u in dien zelfden kring nog veel erger monsters kunnen aanwijzen, dan men zich verbeelden kan; maar ik ben slechts eene zwakke vrouw en oefen mij steeds in zachtzinnigheid en onderwerping, hoewel ik te wijs ben geweest om mij ooit door een man te laten verschalken; — ik zal u dus slechts een paar der ergste soorten van vaders nog opnoemen, en zal hen dan bij een kopje slemp en een goed boek zoeken te vergeten. Zie maar, bij voorbeeld, den »partijdigen vader," die altijd op kosten van andere kinderen en van het geheele huisgezin, het ééne kind in alles gelijk geeft, omdat het wichtje op hemzelfen gelijkt, en dus, in zijn oogen, volmaakt is. Zie den »fatsoenlijken vader," die niets anders verlangt, dan dat zijn kinderen in de wereld schitteren, en op niets prijs stelt dan het uiterlijk, en zich met niets bemoeit dan de kleederen en de houding der kleinen

als zij onder »mensen» komen, — en zie vooral den »egoïstischen vader bij uitnemendheid,” — want alle vaders, Smits, zijn egoïsten, — die voor niets anders leeft, dan zijn eigen eerzucht, en het oog op niets heeft dan zijn eigen verheerlijking, en volhoudt, dat al wat hij doet, in het toekomstig belang is van zijn spruiten, die inmiddels als onkruid opgroeien en als gras vergaan.

En nu, waarde neef, heb ik gedaan; zoo gij, als vader met de hand op het hart, verklaren kunt, dat gij niet op den een of ander der vaders gelijkt, die ik u beschreven heb, kunt gij dit stuk verbranden. Anders plaats het achter dat over de moeders, en laat de heeren recensenten, voor wie gij aktijd verklaart, zulk een diep ontzag te hebben, oordeelen, welk van beide de meeste waarheid bevat.”

»Maar, op wien geleeuw uw vader, tante?” vroeg ik.

»Mijn vader was eene uitzondering!” zei tante deftig.

»Ik hoop van neen,” zei mijne vrouw; »ik wil liever gelooven, dat tante de »uitzonderingen” afgeschilderd heeft, en dat de vaders op hunne wijze, over het algemeen, evenzoo goed zijn als de moeders!”

»Onzin!” zei tante, terwijl zij eene prise nam.

III.

KINDEREN.

Ik begin met de plechtige verklaring, dat, ten einde niemand onder mijn jeugdige lezers te beleedigen, ik volstrekt niet onder de benaming van »kind” iemand zou willen rangschikken, die aanspraak maakt op den meer deftigen titel van »jongenheer” of »jongejuffrouw.”

Ik gevoel, dat het ten hoogste ongepast zou zijn iemand een »kind” te noemen, die hooge boordjes draagt en een rotting met een symbolieken »kwast” er aan vastgemaakt.

Ik zou huiverig zijn een wezen een »kind” te noemen, dat elken morgen naar school gaat met een pak »handleidingen” onder den arm, in driemaal zooveel talen geschreven als ik versta, en die op weg naar huis eventjes een manilla opsteekt, en des zondags, op de pantoffelparade, de dames en haar toilet met een critisch oog monstert. Zoo'n jongmensch, dat ook de opera bezoekt en de poppenkast veracht, is, in vele opzichten, oneindig geleerder en (waan) wijzer dan zijn ouders of ik; — ik neem dus den hoed voor hem af, gevoel dat ik zeer oud en ouderwetsch ben bij zulke »jongelui” vergeleken, en herhaal het, dat ik evenmin zoo iemand onder de »kinderen” als een wijs mensch in een gekkenhuis zou willen zien verplaatsen.

Insgelijks versta ik onder »kinderen" geen van die zeer fijn opgevoede »jongejuffrouwen," die reeds op twaalfjarigen leeftijd ingewijd zijn in al de mysteriën van crinoline en corsetten; die, vroeg ontwikkeld, de pop versmaden en Fransche romances op eene touchante wijze zingen, met verrukkelijke gratie de polka dansen, en die eene wanhopige liefde inboezemen aan de jongeheeren, voor wie ik pas mijne groote hoogachting uitgedrukt heb. Vooral als deze jeugdige schoönen hare opvoeding, volgens de heerschende mode, op het een of ander kostbaar instituut te Brussel of in Duitschland genieten, zou het eene onvergefelijke impertinentie zijn, haar onder de Nederlandsche kinderen te willen rangschikken.

Na mij aldus verklaard te hebben omtrent diegenen, welke ik, om alles ter wereld, door de benaming van »kind" niet zou willen vernederen, veroorloof ik mij één enkel woordje omtrent degenen, welke ik zonder schroom in die categorie wilde opnemen.

Het zijn in de eerste plaats »de Hollandsche jongens," die zoo meesterlijk door Hildebrand geteekend zijn, dat ik het niet wagen zal hen nader te beschrijven. Het zijn die kinderzielen, soms een geslacht ouder dan deze, die nog gelooven, dat aan »de kinderschoenen ontwassen zijn", iets geheel anders is, dan aan het onschuldig genot van den kinderlijken leeftijd ontgroeid te zijn. Het zijn vooral die schepseltjes, welke, van den »Hollandschen jongen" van Hildebrand af, tot het tweejarige kleintje toe, dat in voortdurende verbazing leeft over alles wat het ziet en hoort, en tot op den zuigeling, die op schoot rust, noch aan bonnes of gouvernantes; of aan kostschoolhouders overgeleverd worden; maar die, zichzelf onbewust, het moederhart als hun tehuis, het moederoor als hun biechtstoel, der moeder woord als hun orakel beschouwen.

Het is een druk wereldje als ik er in rondzie, — eene wereld, die ons vele zorgen en een zwaren last oplegt en eene groote verantwoordelijkheid. Een wereldje vol humor, dat ons, tienmaal op een dag, met een traan in het oog doet glimlachen, en ons hart en brein bezighoudt, en onze zakken ledigt, en noch onze deftigheid noch onze rust ontziet, en alles van ons vergt, en ons rijkelijk beloont — met een kusje. — Het is een wereldje, dat nooit bevredigd is, en onophoudelijk vraagt en eischt, en ons leven tyranniseert, en ons toch lief en dierbaar en raadselachtig is boven alle andere bezittingen. Ik zeg raadselachtig, want als ik enkele leden slechts van de talrijke kinderwereld, die mij omringt, beschouw, dan sta ik met de handen in het haar; terwijl ik tevergeefs tracht de regenboogachtige kleuren te schetsen, die mij te gemoet schitteren, — alle even helder en aangenaam voor het oog; maar uiteenloopend als Noord en Zuid. Een hoofdkenmerk van alle leden daarvan is echter (ik geloof dat Charles Lamb dat opgemerkt heeft) hun egoïsme. Maar het is eene naieve, onoverlegde en onoverleggende, onschuldige zelfzucht, zoo onbewimpeld en openhartig geuit, dat ze

daardoor bekoorlijker wordt, dan menige aangeleerde deugd van den rijperen leeftijd. Het is ook een egoïsme, dat op vertrouwen en op het vaste geloof aan onze onmetelijke mildheid en liefde steunt; — wij zijn daardoor, wellicht ons zelven onbewust, gestreeld.

Wij zijn verdiept in de gewichtige studie van de prijscourant der effecten, of van de betrekkelijke waarde der Groninger en der Groeniaansche school; wij trekken de hoogwijze wenkbrauwen op, en denken onsterfelijke dingen; onze huisgenooten eerbiedigen onzen ernst; zij gaan met zachte schreden door de kamer en spreken onderling met fluisterende stemmen en vinden het zeer natuurlijk en vergefelijk, dat wij in drift geraken over eene piepende deur, of een rammelend theeblad: — het is een plechtig oogenblik; de huisvrouw waagt het niet om geld te vragen voor »dat kleine rekeningetje,” en de tante bewaart eene zedeles, welke zij voor ons gereed heeft, tot een meer geschikt oogenblik. Geen mensch, die tot jaren van onderscheid gekomen is, zal op zich nemen u zonder nood te storen, en zich uw rechtmatigen toorn op den hals te halen. Hetgeen echter de volwassen mensch niet durft te doen, onderneemt het kind, in weerwil van alle waarschuwende blikken en gebaren. Gij moet met lezen uitscheiden en hem helpen een kaartenhuis bouwen, of eene legkaart in elkaar zetten; gij moet hem een papieren schuitje, of een puntje aan een griffel maken; — en o, — wonder der wonderen! — gij vergeet uw studieën, gij vergeet zelfs te knorren en, met den kleinen dwingeland op uw knie, onderwerpt gij u gedwee aan al zijn eischen, aan al zijn grillen, en als het toch wezen moet, berispt gij hem met een bloedend hart en bestraft hem, op eene welverdiende wijze, met meer wroeging, dan gij soms over een geheel leven vol kleine gebreken en verkeerdheden hebt ondervonden, waarmede gij uw huisgenooten dagelijks kwelt en ergert.

Het is wellicht juist het alles vergende egoïsme van het kind, dat, zooals ik gezegd heb, ons streelt en vleit met een besef van onze eigen grootmoedigheid en zelfopoffering, die daardoor wezenlijk opschieten en ontwikkeld worden; en terwijl wij alles geven en niets verwachten dan een weinig liefde tot onze belooning, zijn wij en blijven wij een afgod onzer kleinen.

En tot ons geluk; want bij het uur van rust, dat wij in het begin met een glimlach opofferen, blijft het niet. Het opgroeiend kind heeft toenemende zorg, en dagelijks meerdere zelfverloochening van zijn ouders noodig. Wij raken er aan gewoon kleinigheden ten behoeve van het kind op te offeren, en wij komen er langzamerhand toe, om dingen, waaraan wij, te recht of ten onrechte, grooter belang hechten, ook op den brandstapel onzer liefde te werpen. De vader, die heden zijn middagslaapje opoffert, om met zijn jongens te knikkeren, zal morgen, om den wille van zijn kind, van de eene of andere kleine, wezenlijke behoefte afzien;

de groote egoïst krijgt zijne opvoeding van den kleine ; — hij heeft het hart niet hem teleur te stellen, en het geloof aan zijn vaderlijke liefde te schokken, — en zoo het waar blijft, dat er geen grooter geluk op aarde bestaat, dan dat om anderen gelukkig te maken, wordt hij ook rijkelijk voor alles beloond.

En niet alleen door de voortdurende liefde van het kind, maar op het oogenblik zelf, dat men zich met de kleinen ophoudt, is men gelukkig, — soms ook zonder de minste opoffering.

Want in het kind en in al zijn droomen en illusien herkennen wij ons zelve, zooals wij vroeger waren, in onze reinheid en onschuld en in onzen overmoedigen levenslust, en terwijl wij over zijn kleine dwaasheden lachen, benijden wij hem een geluk, dat wij nu missen, en onze vreugde over het kind is met een weemoedig, maar geenszins pijnlijk medelijden met onze eigen teleurstellingen vermengd. — Zoo wij ons bewust zijn, dat wij nu noch beminnelijk noch rein van harte zijn, zien wij toch in het kind, dat wij het eens zijn geweest, — en de mensch, die zich met vreugde herinnert, dat hij goed is geweest, mag gerust de hoop koesteren, dat hij niet altijd slecht zal blijven.

Zij sleepen ons ook mede uit de maatschappij, en verplaatsen ons in een wellicht niet nietiger, en zeer zeker in een meer onschuldigen kring. Wat eene badplaats is voor het lichaam, is ook de kinderwereld voor de ziel. Wij leggen het pak van onze zorgen aan den drempel neder; wij trekken de eierzucht en de geldzucht en de baatzucht van allerlei aard, waarin wij ons in het dagelijksch leven hullen, uit, — als een kleedingstuk, dat ons te zwaar op de schouders zou drukken in den vroolijken stroom, waarin wij ons dompelen willen; onze gemaaktheden en onze stijfheid versmelten te midden van de golvende kinderwereld, en wij moeten zeer slecht of zeer verhard zijn, als wij niet gevoelen, dat het ons goed doet in velerlei opzichten onder kinderen nog een kind te zijn.

Onwillekeurig ook oefenen de kinderen een grooteren invloed op ons uit, dan wij soms inzien of begrijpen.

— Hoe komt het, dat gij in gezelschap, op reis, waar ook, zonder dat gij het u zelve verklaren kunt, den huisvader van den ongetrouwden man, de moeder van de ongehuwde schoone kunt onderscheiden, zonder dat gij iets van hen afweet?

Ik heb mij soms verbeeld, dat het was, omdat het besef van een kind te bezitten, een natuurlijken adel van deftigheid en ernst en eerbiedwaardigheid verleent, dien men tevergeefs anders zou zoeken te verklaren.

Het is ook een treffend iets voor de wieg te staan van het pasgeboren raadseltje, en ons te verdiepen in de gedachte, dat het onze levenstaak geworden is, te zorgen, dat wij het goed oplossen, en door geene verkeerde uitlegging verdraaien en bederven. En waar zullen wij den sleutel daartoe vinden? — Alleen in ons eigen

hart, in de liefderijke, onvermoeide studie van dat schreeuwend wichtje, dat in het begin aan niets behoefte heeft dan aan koesterende warmte en voedsel, en als een model-sybariet de eerste weken van het korte leven met eten, drinken, slapen en spelen doorbrengt.

Tot dusver is het kind als een boek zonder titel, in eene voor ons vreemde taal geschreven. Wij kunnen er niet uit wijs worden, innerlijk, noch uiterlijk, en wij glimlachen even ongeloofig als de baker ons verzekert, »dat het een bijzonder vlug kind is,» als wij verbaasd staan over hare verklaring, dat »zij nooit een zoo schoon engeltje heeft gezien.»

Spoedig echter verandert dat alles: het kind wordt positief schoon of leelijk in onze oogen, en de eerste karaktertrekken, de eerste letters van het titelblad, beginnen eenigszins duidelijker voor onze bevatting te schemeren. Maar het raadsel wordt slechts te moeilijker op te lossen. Waarom is het eene kindje zoo ernstig en zachtzinnig en teerhartig; — en waarom is zijn broertje juist zoo luchtig en opvliegend en fier? — Hij gelijkt noch op vader of moeder, en toch, — alweer een raadsel, — hoe is het mogelijk, dat de ouders beide kinderen even liefhebben? — Hoe kan men beide uitersten evenzeer beminnen, zonder eene ongerijmdheid te begaan, — en hoe, o grootste der raadsels, zal men de kracht vinden om twee, — als het maar bij twee blijft, — zulke uiteenlopende schepseltjes te ontweekelen en te vormen?

Zie vooral, om bij het raadselachtige te blijven, hoe, in het klein, reeds sommige der verhevenste hoedanigheden der ziel zich een weg banen en aan het daglicht komen, te midden van een bestaan, dat vooralsnog van niets weet, dan van dierlijke behoeften en naar niets vraagt, dan naar lichamelijk genot.

Zie dat kind, welks ideaal het is om »een luilekkerland» te vinden, op eens gekluisterd staan voor eene schoone bloem; — zie die schalksche oogjes, op eens ernstig en diependkend en vragend tot u gericht; — zie den eerbied, waarmede de anders oneerbiedige elk blaadje onderzoekt; — herken een kiem der liefde tot het schoone, die op eene raadselachtige wijze zich als de krokus door de sneeuw een weg tot het licht baant, en zorg, o zorg vooral die schoone bloem aan te kweken en niet in de kille atmosfeer van »praktisch nuttige» lessen te laten bevriezen!

Zie het kind eerst een leventje van hulpeloosheid en afhankelijkheid leiden, zonder wil of zelfstandigheid, en alleen door gewoonte en door raadselachtige nieuwsgierigheid aan de buitenwereld gehecht.

Nog een jaartje en de kleine mensch, met eigen wil en eigen karakter, staat in zijn raadselachtig geheel voor u. Hij heeft wenschen en adspiratiën, vooroordeelen en vooringenomenheden, die even goed gegrond zijn, zonder dat hij ze in de maatschappij op-

gedaan heeft, als die der meeste groote wereldkinderen. Hoe is hij zoo wijs geworden? Of hoe is wellicht de volwassen mensch zoo dom gebleven? Wat lachen wij niet hartelijk over de eierzucht van dien kleinen driejarigen jongen, die met een papieren steek op het hoofd zoo trotsch rondwandelt, — en hoe vergeten wij daarbij de papieren steken, waarnaar wij nog dagelijks zelven streven, en van welke wij reeds wellicht een geheelen schat versleten en achteloos weggeworpen hebben?

Wij maken wijze stelsels en verbazend verziende ontwerpen, volgens welke wij aan het leven onzer lievelingen eene bepaalde richting willen geven, — en zie, — alweer een raadsel, de kleine mensch gaat een geheel anderen weg op dan wij in onze slimheid voorzagen, en onze plannen vallen tegelijk met zijn kaartenhuisje in duigen, en als wij verstandig zijn, laten wij hem begaan en trachten te wijzigen of te veredelen, maar vooral niet om den raadselachtig ontwikkelenden geest te dwingen.

Zoo gaat het voort: van dag tot dag, van maand tot maand, raadsel op raadsel in onze kinderen, en in hunne ontwikkeling, en in hun hart en in hun brein, en slechts weinig, dat ons helder en duidelijk is; — maar dat weinige is weder veel: het is een klaar bewustzijn van de goddelijkheid van onze natuur; het is een gevoel van diep ontzag en eerbied voor onschuldige en kinderlijke liefde, en wij, hooggeleerde en hoogwijze menschen, eindigen onze beschouwing van de ons dierbare, in zoo vele opzichten geheimzinnig toevertrouwde raadsels, met het oprechte, vrome gebed, dat ons een recht kinderlijk hart in dit leven moge gelaten worden, — en vooral een kinderlijk geloof, waarmede onze hoofden eindelijk neder te leggen.

IV.

BROEDERS EN ZUSTERS.

Waarde lezer, zijt gij één uit een talrijk huisgezin? Hebt gij een ouderen broeder gehad, het oudste kind des huizes, die een tiental jaren vóór uw tijd het levenslicht aanschouwde? — Zoo ja, zult gij licht begrijpen, waarom ik hem hier de eerste plaats aanwijs en, tegen de beleefdheid zondigende, eerst later van onze zusters spreek. Zoo gij zelf de oudste broeder zijt, zult gij dat niet meer dan billijk vinden. Indien gij echter »een enig kind» zijt, zoon of dochter, kan het u niet mishagen, als ik u voor een oogenblik, den »oudsten broer» toedicht, van wien gij zeker zelf wel eens gedroomd zult hebben.

Onze »oudste broeder» is voor ons, jongens, een ontzagwekkend, benijdenswaardig wezen. Toen ik nog zelf een kieltje droeg en

lage schoentjes, heb ik eerbiedig, met de handen achter den rug gestaan in stomme bewondering voor het eerste paar laarzen van mijn oudsten broer. Ik heb hem achtereenvolgens zijn zilveren horloge en zijn scheermessen benijd, en toen hij voor den eersten keer alleen op reis ging naar een oom in Haarlem met een paar gouden tientjes in de beurs, en met een klein zakboekje, expres om al zijn uitgaven op te teekenen, beschouwde ik hem met dezelfde angstige belangstelling, waarmede men thans een reiziger naar de noordpool nastaat.

Het is ook een indrukwekkend iets te zien, hoe onze »oudste broer» reeds met zekeren eerbied wordt behandeld door de dienstdoden, die van »mijnheer Piet» spreken, terwijl wij nog »Klaasje,» of op zijn best »de jongeheer Klaas» blijven, en ons aanbevolen wordt hem te gehoorzamen, en hem niet te storen in zijn studiën en ons vooral niet te verbeelden, dat wij dezelfde voorrechten als hij mogen genieten; want de geurige sigaar is ons nog verboden, onze boterhammen worden ons toegemeten, en alleen op verjaardagen proeven wij een half glaasje wijn, terwijl de »oudste broer» met onverschillige houding eene manilla uit het vaasje op den schoorsteenmantel neemt, en ons, o vernedering der vernederingen, beveelt een lucifer voor hem te gaan halen, en zich nog eens inschenkt eer de flesch van de tafel weggenomen wordt.

Onze »oudste broer» heeft er ook altijd slag van, om zich door ons te laten bedienen. En zoolang wij zeer klein zijn, doen wij dat gaarne en met liefderijke bewondering van zijn meer verheven aard en van zijn uitgebreide kundigheden. Onze »oudste broer» is ook nederbuigend jegens ons, zoolang wij onderworpen blijven, en beloont ons met de meeste edelmoedigheid. Wij mogen wel eens met onzen »oudsten broer» uit hengelen gaan, en dragen het mandje en het potje met pieren en de hengelroede, en bewonderen zijne bekwaamheid als hij een baarsje vangt en zijn overtuigd, dat het zijn schuld niet is, als de visschen niet bijten willen.

En onze »oudste broer» helpt ons een enkelen keer om de moeilijkste sommen te maken, waarover wij tevergeefs onze hoofden uren lang breken, en die hij in »een wip» uitcijfert, en onze tiran, de ondermeester, neemt op straat den hoed voor hem af en drukt de hoop uit, dat wij ook even zoo knap zullen worden als hij, hoewel die hoop nauwelijks verwezenlijkt zal worden, indien wij maar half zoo dom blijven, als dezelfde ondermeester, dagelijks op school, verklaart dat wij zijn.

Dit een en ander maakt, dat hoewel wij veel van onzen »oudsten broer» houden, en er vooral trotsch op zijn, als een beleefde bezoeker soms opmerkt dat wij zeer op hem gelijken, dat wij niet op een al te gemeenzamen voet met hem zijn en als wij iets buitengewoons van hem gedaan willen krijgen, ons onrechtstreeks, door middel onzer zusters, tot hem wenden.

Het is vooral de zuster die slechts een paar jaren jonger is dan hij, die den grootsten invloed op hem heeft, en het is verwonderlijk hoe druk die beiden het altijd met elkaar hebben, — vooral als zeker mooi boezemvriendinnetje onzer zuster bij ons aan huis is, wat ongeveer zes maal in de week gebeurt. Onze »oudste broer'' is in haar gezelschap een geheel ander mensch. Hij heerscht niet meer, hij is een gediensstige, onderdanige slaaf, en vliegt op alle wenken der beide meisjes. Hij is gereed met haar te gaan wandelen; hij staat uren lang achter haar stoel, om het blad om te slaan als zij duo's op de piano repeteeren; hij leest haar hartroerende gedichten voor, terwijl zij zitten te werken; hij teekent borduurpatronen tegen de ruiten voor haar door, en bederft een heele riem albumblaadjes eer hij er één naar zijn zin voor de vriendin zijner zuster kan klaarkrijgen. En onze zuster is dankbaar voor de belangstelling, welke onze »oudste broer'' in haar stelt, en borduurt prachtige pantoffels voor hem en stelt haar zakgeld ter dispositie van onzen »oudsten broer,'', die altijd zelf tekort komt, en zijn en haar schatten met eene mildheid uitstrooit, zelfs over ons kleinen, welke onze hoogste goedkeuring wegdraagt. Want onze »oudste broer'', hoewel hij in vele opzichten een dwingeland mag wezen, is een »kapitale vent,'', en heeft een edele zucht om allen, die hem omgeven, met weldaden te overladen. Hij trakteert ons onophoudelijk op »balletjes'' en »lekkers,'', hij neemt zijne zusters mede naar plaatsen van openlijke vermakelijkheden en onthaalt haar eerst uit zijn eigen zak, en als die leeg is, van het geld, dat hij van haar leent, en altijd voornemens is terug te betalen, en hij verrast onze moeder met een heerlijk geschenk op haar verjaardag, en onzen vader al dadelijk met het bescheiden verzoek om de rekening voor hem te betalen.

Hij is ook al eene autoriteit in huis: hij heeft eene eigen kamer, met allerlei prenten tegen den muur, en een oud jachtgeweer, dat hij op zolder gevonden en opgepoetst heeft, en dat hij voornemens is, — zoodra hij wat geld over heeft, — te laten »in orde brengen.'' Op zijne tafel staat een gesloten lessenaartje en een inktkoker met een door de vriendin onzer zuster gewerkt inktlapje er op, en hij heeft eens, in geweldige drift ontstoken, Pietje een klap om de ooren gegeven, omdat Pietje zeide, dat »het een leelijk ding was,'', en het uit het raam in de gracht wilde werpen, en na dit blijk van energie, bekijken wij dit sieraad op een eerbiedigen afstand, en fluisteren elkander toe, — de hemel weet hoe wij het ontdekten, — dat er in den lessenaar eene blonde krul van onze zusters vriendin zorgvuldig achter slot bewaard wordt, — en waarom dat geschiedt, gaat ons kinderlijk begrip te boven, hoewel wij gevoelen, dat er iets geheimzinnigs in is, en beseffen, dat het een storm uitlokken zou, als wij onzen »oudsten broer'' lieten merken, dat wij er iets van wisten.

En als onze »oudste broer" eindelijk het vaderlijk huis verlaat, en in de wereld gaat, en de prenten aan den muur en het oude schietgeweer in den hoek van de kamer achterlaat, en niets medeneemt, dan die dierbare herinneringen, welke hem nooit verlaten zullen, beseffen wij eerst recht, als wij niet meer zijne vroolijke stem en zijn luchtigen tred in huis hooren, hoe ontzaglijk lief wij hem hadden, en vergeten, dat hij ons in alle opzichten tiranniseerde en dat wij zijne halfsleetsche kleederen afdragen moeten, en kunnen toch niet inzien, waarom moeder zijne kamer niet dadelijk »opgedredder" wil hebben, en vooral er tegen is, dat het behangsel vernieuwd en het oude jachtgeweer, altijd nog zonder slot, weder op zolder geborgen zal worden.

Van geheel anderen aard is onze betrekking tot onzen broeder, die slechts een jaar of anderhalf jonger of ouder is dan wij. Hij is onze kameraad en vriend en deelgenoot en medeplichtige in al onze kinderlijke bedrijven. Wij deelen met hem den zuren appel en de lang begeerde streng touw. Onze knikkers en onze centen zijn een gemeenschappelijk eigendom. Wij bouwen luchtkasteelen en modellen van schepen met elkaar; wij deelen onderling onzen peperkoek en ons leed. Wij kibbelen ook tienmaal in de week met elkander, zonder daarom vijanden te worden, en zijn verzoend, zonder ooit elkaar plechtig de hand te geven: — met één woord, wij zijn vrienden, in den ruimsten zin van het woord, zonder het zelf te weten; — want het is eerst in lateren leeftijd, dat wij den band der broederliefde weten te waardeeren; — als kinderen begrijpen wij er niets van, en in onze verbeelding zijn er onder onze schoolmakers lievelingen, die wij oneindig hooger schatten dan onzen broeder; — want broeders van gelijken leeftijd vleien of ontzien elkander niet. Wij zijn modeljongens wellicht voor den meester, en genieën in de oogen van beleefde gasten in de vaderlijke woning; maar, evenals er geen held is voor zijn *valet-de-chambre*, bestaat er ook geen modeljongen en geen »genie" voor zijn broeder, die verhalen kan van »snoeppartijen" en van »onafgemaakt werk," en van honderderlei andere dingen, welke zelfs geheim blijven voor onzen liefsten schoolkameraad, en voor onze zusters, die anders ons onbeperkt vertrouwen genieten.

Ik heb ook altijd eene zuster als een der schoonste geschenken van den hemel beschouwd. Onze betrekking tot eene zuster kan ons hoogste ideaal van de Platonische liefde verwezenlijken. Hetgeen ruw en woest en dolzinnig is in den jongen, wordt verzacht en beschaafd door den omgang met de zusters; hetgeen ontbreekt aan zachtheid en beminnelijkheid wordt in ons hart aangevuld en ontwikkeld door haar. Wij zijn, als goedgeaarde jongens, trotsch op onze zusters en spelen toch gaarne den beschermheer en den »baas" over haar, hoewel, als wij van gelijke jaren zijn, wij gewoonlijk niet minder onder haar gezag staan, dan in lateren tijd

onder dat van andere vrouwelijke wezens. Het is vooral op onze zusters, dat wij het eerst ons egoïsme oefenen eer wij het tegenover vreemdelingen in den grooten wereldkring in werking brengen. Dit is eene vernederende bekentenis; maar ik geloof wel, dat ze op waarheid steunt. In oogenblikken van lichtzinnige en overmoedige vreugde, en in het volle genot van het jeugdige leven, vergeten wij haar soms wel, wij ontloopen haar zelfs gaarne, en spreken, uit valsche schaamte, tegen onze kameraden, met eene zekere minachting van »de meisjes" te huis. Maar die meisjes zijn onze toevlucht en onze troost in al de kleine rampen, welke ons reeds vervolgen. Zij verzachten den rechtmatigen toorn van onzen vader, en zijn de bemiddelaarsters, als wij eene gunst van moeder willen afsmeeken; als wij ongesteld zijn, deelen zij ook met haar de zorgen van de ziekenkamer en zijn onuitputtelijk in geduld en liefde voor ons, totdat de tijd komt, waarop een ander haar hart vervult.

Het is eerst dan, dat wij, egoïsten die wij zijn, haar in haar volle waarde erkennen. Wij beginnen de honderderlei blijken kleine van liefde en oplettendheid te missen, welke wij, verweende, ondankbare wezens, als eene rechtmatige hulde aan onze verdiensten hebben beschouwd; wij vinden het vreemd, dat onze zuster zooveel houden kan van iemand, dien wij zoo weinig kennen en waardeeren als onzen aanstaanden zwager, — en wij vinden het haast nog vreemder, dat hij op zulk een intiemen voet met haar kan wezen. Wij gevoelen ons gekrenkt en achteruitgezet en gegriefd, zonder recht te vatten waarom, en wij worden sarcastisch en bits, en spotten over de liefde, die wij niet kennen, en vinden het vooral vreemd, dat de »aanstaande" iemand als eene godin schijnt te aanbidden, die wij 's morgens met papillotten in het haar zien, en die wij gewoon zijn als onze onderdanige dienaress te beschouwen. Nog een korten tijd en ook de zuster volgt den oudsten broeder de deur uit; er is weder eene leege kamer in huis en eene leege plaats in ons hart, die nooit weder door een ander op dezelfde wijze kan vervuld worden.

Het jongste broertje of zusje blijft echter nog over; het troetelkind van alle leden van het huisgezin. Het is het jongste broertje, dat de pop vervangt bij de opgroeiende zuster; het is het jongste kind, waarop wij jongens het eerst ons gezag uitoefenen. Het jongste broertje of zusje heeft ook een druk leventje. Mama kan het kleine ding niet uit de oogen laten; papa wil het altijd op de knie hebben; de kindermid, vooral in een garnizoensstad, gaat er zoo gaarne mee uit wandelen, de zusters schikken het zoo gaarne op; de broers laten dien jeugdigen slaaf onophoudelijk heen en weer draven, en de huisvrienden zijn onuitputtelijk in hun bewondering van hem. Onze jongste broer of zuster wekt telkens onze jaloerschheid op. De eenige overgeblevene Sinaasappel is voor »broertje," en wij stemmen met watertandende lippen toe, dat hij hem hebben

moet. Het kleine broertje kan, — evenmin als een constitutioneele koning, — kwaad doen, en begaat »bij ongeluk'' allerlei kattenkwaad, waarover men lacht in plaats van te knorren, zooals men met ons doet. Het broertje is ook, zonder het te willen, een onschuldige verklikker, en brengt ons allen, ten minste een paar maal in de week, door zijn gebabbel in verlegenheid. Hij vraagt nieuwsgierig, hardop in moeders bijzijn, waarom de bakker altijd de kindermeid kust en nooit de schoonmaakster? Hij wenscht te weten, waarom mijnheer A. altijd naast zuster Anna wil zitten? Hij vraagt ons naar de koek, welke wij zorgvuldig voor aller oogen in onzen zak verborgen hebben, en hij vraagt aan vader, in tegenwoordigheid van een geheel gezelschap, of mevrouw B. nu die valsche diamanten speld aan heeft, waarvan mama zooveel verteld heeft?

Zoolang de jongste broer in de kamer is, heeft geen mensch rust, — en als hij er uit is, schijnt de vreugde uit den huiselijken kring mede verdwenen te zijn: — dus zullen wij dien ook verlaten, en een bezoek gaan afleggen bij onze grootouders.

V.

ONZE GROOTOUDERS.

Waarom is de ouderdom zoo eerbiedwaardig? Hoe komt het, dat wij schertsen en spotten en twisten met iedereen, die ons omgeeft, maar dat wij, zelfs zonder eenige banden des bloeds, toch steeds den grijsaard ontzien en hem alleen met ontzag naderen, zooals ik nu doe, zonder eenige kans te zien, om zelfs ééne aardigheid uit te brengen? Waarom wordt de overmoedige in zijne tegenwoordigheid bedeesd? Wat is het, dat den waanwijze in zijne nabijheid tot bescheidenheid, en den ruwe tot zachtzinnigheid dwingt?

Het is iets, dat aan alle eeuwen en aan alle volkeren eigen is geweest. Het is iets, waaraan wij, van kindsbeen af, gewend zijn, — iets dat ons bijna even natuurlijk voorkomt als, en waarover wij nog veel minder nadenken, dan ons eten en drinken.

Het is ook een gevoel van diep ontzag, met kinderlijke liefde vereenigd, dat ons aan onze grootouders hecht, en terwijl wij hunne betrekking tot ons en onze betrekking tot hen onderzoeken, zullen wij wellicht meteen inzien, op welke gronden zoowel onze liefde tot, als onze eerbied voor de oude lui berusten.

Het eerste wat wij gevoelen voor onze grootouders, zoodra wij den kinderschoenen ontkropen zijn, is zeer zeker ook de eerbied, en een eerbied van geheel bijzonderen aard.

De tijd heeft een breede kloof tusschen hen en ons gegraven, welke wij niet overschrijden kunnen, en wij brengen hier, als het

ware uit de verte, onze hulde, tenzij zij tot ons oversteken en ons de hand reiken.

Er is ook iets geheimzinnigs en raadselachtigs in onze grootouders, dat ons, evenals al het geheimzinnige in de wereld, bijzonder aantrekt. Zij vertellen ons gaarne van hun eigen gulden jeugd, en wijzen ons hun portretten aan, geschilderd toen zij nog blonde lokken en bloeiende wangen hadden, en hetgeen zij verhalen, klinkt vreemd en zeldzaam en wonderbaarlijk als een tooversprookje, en wij kijken van de jeugdige afbeelding op de vergrijsde wezenlijkheid — en wij vragen ons fluisterend, of het maar half waar kan zijn? — en herinneren ons met een kloppend hart, dat, als ons lengte van dagen geschonken wordt, het ons evenzoo zal gaan.

En toch, hoe verrassend ook van den eenen kant alles luidt, wat zij ons verhalen, — van den anderen kant maken zij ons honderderlei dingen waar en levendig, die voorheen slechts doodsche beelden waren. De grootouders staan daar, als de wegwijzers tusschen het werkelijke dagelijksche leven en de geschiedenis; zij reiken de eene hand aan het stille verledene, en houden zich met de andere aan het tegenwoordige vast. Zij hebben de beroemde mannen gezien en wellicht gesproken, van wie wij nu reeds in onze schoolboeken lezen, en die wij als geschiedkundige karakters, maar volstrekt niet als dagelijksche menschen hebben leeren beschouwen. Zij hebben werkzaam deelgenomen aan de worstelingen eener wereld, die voor ons reeds begraven ligt; zij hebben al hetgeen genoten en geleden, dat ons nog te wachten staat; wij hebben slechts één verenigingspunt, één gemeenschappelijk iets nog op aarde met hen te wachten, en dat vergeten wij in onze levenskracht zoo gaarne, — want dat ééne is — de dood.

Hetgeen onze grootouders ook vooral eerbiedwaardig maakt, is, dat zij niets meer van de toekomst van deze wereld vergen. Zij hebben afgerekend met de eerzucht en met de geldzucht en met het streven naar het genot van allerlei vergankelijke dingen. De vermoeide geest verlangt naar rust en niet meer naar roem; het zwakke lichaam eischt wel gemak, maar geen dolzinnige genoegens méér. Hetgeen hen nog aan deze wereld wezenlijk hecht, is (behalve het broze lichaam) de herinnering aan het verledene en de alles overlevende, nog vurige belangstelling in ons en onze ouders.

Het is ook de lichamelijke zwakheid onzer grootouders, welke hunne eerbiedwaardigheid vermeerdert en verhoogt. Wij kunnen noch het zwakke kind, noch den siddrenden grijsaard, zonder lafhartigheid met ruwheid te gemoet gaan.

De zwakheid van den grijsaard, evenals die van de vrouw, is het sterkste schild tegen de woeste kracht van den overmoedigen mensch. En het is niet alleen wegens het eerbiedwaardige, dat wij zelve in hen erkennen, dat wij onze grootouders met onderscheiding behandelen. Het is in hun omgang met anderen, en in

de houding van anderen tegenover hen, dat wij ieder oogenblik herinnerd worden, dat het ons betaamt in hun bijzijn nederig en bescheiden te blijven.

De vader en de moeder, die wij het niet wagen tegen te spreken, de hoofden van ons huisgezin, aan wier onbeperkt gezag wij ons met kinderlijke eenvoudigheid onderwerpen, worden weder van hun kant door onze grootouders als kinderen behandeld. De vader, die eene autoriteit is op de beurs, die in vergaderingen voorzit, en wiens naam door onze »meest geachte" dagbladen met ontzag vermeld wordt, is, in de tegenwoordigheid onzer grootouders, een geheel ander mensch. Grootvader mag wellicht trotsch op hem zijn, maar hij kent ook zijn zwakken en lacht daarover, en Grootmoeder glimlacht, met deelnemende ongeloovigheid, over zijn grootsche plannen en ontwerpen voor de toekomst, die wij als onfeilbaar hebben leeren beschouwen, terwijl onze algemeene raadgeefster, onze moeder, zelve met eerbiedige aandacht naar de raadgevingen van haar ouders luistert, — en nooit komen onze ouders ons eerbiedwaardiger voor, dan wanneer wij hen zelve als kinderen zien optreden.

Maar wij eerbiedigen niet alleen de Grootouders; wij beminnen hen ook, en niet zonder reden, want er is iets aandoenlijks in, te zien hoe zij ons beminnen. Er is ook voor mij iets eigenaardig belangwekkends in het gezicht van den grootvader en van de grootmoeder met hun kleinkinderen aan de hand. Wij zien zelden of nooit de uitersten van het leven zoo nauw vereenigd, zoo eensgezind als in hun geval. Het is alsof de ouderdom in het bijzijn van het kind nieuwe krachten ontleende, alsof het kind zijn frisschen levenslust aan den grijsaard kon mededeelen. De liefde der Grootouders is ook wellicht, naast die der moeder, de onbaatzuchtigste, die bestaat. Ze vergt niets dan een weinig tegenliefde, en heeft niets te wachten dan eene dankbare herinnering. En zoolang er zooveel liefde nog overblijft in het zwaar beproefde hart van den grijsaard en er zooveel beminnelijks nog is in het onschuldige hart van het kind, en ik beiden aldus vereenigd zie, — kan ik niet aan de algeheele, aangeboren boosheid van onze menschelijke natuur gelooven, in weerwil van sommige wijze lieden, die mij verzekerd hebben, dat het tot ons geluk noodig is, vast overtuigd te worden, dat wij allen ellendelingen zijn. Dat wij lang niet volmaakt zijn, — ja, dit is wat anders, — en zelfs onze grootouders hebben hun gebreken: — gebreken echter, welke wij toch gaarne in hen vergeven en liefhebben.

Oude lui zijn egoïsten, zegt men: zij nemen weinig deel meer aan ons lief en leed. Zij leven voor het oogenblik en hun eigen lichamenlijk gemak gaat hun boven alles. Aangenomen, dat het zoo zij (wat ik echter over het algemeen van alle oude lui niet geloof), — dan komt het mij, onder ons, voor, dat zij hierin niet veel verschillen van hun jongeren van jaren. Maar zij huichelen iets minder:

zij doen zich niet anders vóór dan zij zijn; zij stellen wellicht weinig belang in hetgeen zij als waardeloos hebben leeren kennen; zij weten uit ondervinding, dat alles op den duur terecht komt; en als zij te zeer met hun lichaam beziel schijnen — o, mijn vriend, — als gij maar zwaar in het hoofd verkouden te huis zit, waar blijft uwe opgeruimdheid en onbezorgdheid en roekeloosheid omtrent uw lichaam, en hoe komt het, dat gij zoo neerslachtig en bezorgd zijt over uw eigen welstand, en dat gij u zelve en uwe vrouw en uwe kinderen onophoudelijk tot last wordt? — En hoe zoudt gij er onder zijn, als gij dagelijks uw krachten gevoeldet verminderen, — en daarbij wist, dat gij al één voet in het graf hadt, en hem bij geene mogelijkheid er weer uittrekken kondet?

Is het te verwonderen, dat de grootouders soms gemelijk zijn? Is het vreemd, dat menschen menschen blijven tot het einde toe? — Of is het eigenlijk niet vreemder, dat, terwijl zij al de ongemakken en zoo weinig meer van het genot van het leven kunnen smaken, zij toch nog zulke schatten van deelneming op anderen te verspillen hebben? Maar de wijzer blijft voortgaan, en het laatste levensuur van onze Grootouders heeft geslagen.

Zij rusten eindelijk ook bij hun voorvaderen — en wij staren met bedaarden weemoed op het reeds zoo lang geopende en nu gesloten graf.

Hun afsterven treft ons niet zoo als de dood van wellicht minder dierbare, maar wel jeugdiger bloedverwanten. Er is iets natuurlijks in, dat zij ons voorgaan moesten; zij waren er op voorbereid en wachtten al lang op de oproeping: de lang gewenschte rust is hun geschonken.

En wij? wij zijn een geslacht ouder geworden: er is een schakel minder van de levensketting tusschen ons en den dood: onze ouders zijn op deze aarde weezen, en wij zien op hen en gevoelen wat zij verloren hebben; — en zij zien op hun kinderen, zijn dankbaar voor hetgeen zij nog bezitten — en ouders en kinderen keeren huiswaarts van het graf der Grootouders, nog vaster vereenigd dan ooit te voren.

VI.

OOMS EN TANTES.

Ooms en tantes behooren reeds tot een kring, die meer van ons hart verwijderd is, dan die, waarin wij reeds binnengetreden zijn, — en om de waarheid te zeggen, — zoo wij niet om hun eigen wil, als menschen van hen houden, zijn de banden des bloeds ten hunnen aanzien, te gerekt, dan dat zij niet spoedig breken zouden.

Wat mij zelve aangaat, ik heb nooit een eigen oom of tante gehad (van de aangetrouwde familie zal ik bij eene latere gelegenheid spreken), en het ideaal, dat ik mij in mijne dichterlijke jeugd van een oom maakte, was van dien aard, dat ik er nu weinig nut van kan trekken bij eene beschrijving van dien kring. Het was echter een zeer geliefkoosd beeld, dat levendig in mijne verbeelding spookte, en droeg de gestalte van een nooit gekenden, pas in Indië overleden erfroom, van wiens onmetelijke schatten ik universeel erfgenaam was geworden, en in latere jaren placht zelfs mijne vrouw, die ik met mijn ideaal van een oom bekend had gemaakt, mij dikwijls lachend te vragen, »of het niet haast tijd werd, dat wij den rouw aanlegden voor den oom, dien ik niet had, en die nog niet overleden was?»

Van mij zelve op anderen ziende, heb ik wel eens gemeend, dat dit mijn ideaal van een oom, ook dat was van menigeen, en dat hoewel »een levende hond meer waard is dan een doode leeuw," een begraven erfroom bij de meeste stervelingen opwegen kan, tegen twee levende bloedverwanten van dien naam, van welke men »niets te wachten" heeft.

Want »ooms en tantes," en vooral de eerstgenoemden, zijn veelal ontzagwekkende en gevreesde betrekkingen voor den mensch. Zij zeggen ons wel eens bepaalde impertinenties, en rechtvaardigen zich door te besluiten met de woorden: »en dat zeg ik je, als uw oom!" Qualitate qua matigen zij zich een zeker gezag over ons aan, dat wij onzen besten vrienden niet gunnen; zij geven ons lastigen, ongewenschten raad, in plaats van meer aangename geschenken; zij willen in alles wat wij doen en wat ons aangaat »gekend" zijn; zij gevoelen op welke wrakke gronden hun gezag rust en zijn jaloersch op eene macht, die door allerlei kleine etiquettes moet geschraagd zijn, zoo ze niet instorten zal. Zoo zijn ooms en tantes over het algemeen: laten wij er eenige voorbeelden van in onzen kring opzoeken: — wellicht treffen wij ook uitzonderingen aan: — des te beter!

Daar is de »ongetrouwde oom" van de familie. Het is iemand, die in zijne jeugd niet »heeft willen deugen;" het is een mensch geweest van »twaalf ambachten en dertien ongelukken;" het is iemand, die zijn broeders en zusters vroeger allerlei verdriet heeft aangedaan en nu van hun vrijwillige bijdragen leeft. Het is iemand, die, volgens zijn zeggen, altijd door schuld van anderen ongelukkig is geweest, en die door zijn eigen schulden daarentegen zijne geheele familie tot last is geworden. Hij rekent het zich echter tot eene bijzondere verdienste, dat hij zich niet meer met de maatschappij bemoeit, maar nu in wijsgeerige afzondering van het geld zijner naastbestaanden teert, en hij verzekert, als hij in eene aandoenlijke stemming is, dat hij alleen om den wille dezer dierbaren nog wenscht te leven; — hoe duur hij hun te staan komt, weten

zij zelve het best. Hij beseft ook zeer goed, dat hij zijn gezag kwijt is bij zijn broeders en zusters; maar hij handhaaft het bij zijn neven en nichten met eene ijzeren hand. Hij schrijft een aandoenlijken brief aan zijne jongste zuster, om afscheid van haar en van het leven te nemen, dat hem ondraaglijk geworden is, sedert »neef Piet klaarblijkelijk zoo weinig achting voor zijn oom is ingeboezemd, dat hij quasi vergeten, maar zeker willens en wetens verzuimd heeft, hem op zijn verjaardag een hartelijk regeltje of wat uit Utrecht te schrijven.» — En neef Piet, die student is, en ten aanzien van verjaardagen uiterst vrijzinnige denkbeelden koestert en »een gloeienden hekel» aan het schrijven heeft, ontvangt een smeekenden brief van mama om »toch oom Klaas een beetje te ontzien, en het bij hem te zoeken goed te maken,» — en neef Piet schrijft een heel kort briefje en zendt een vaatje oesters met een honderdtal excuses aan oom Klaas, die eerst de oesters opeet en daarop, onder den invloed eener indigestie, een knorrigen brief terugschrijft, dat hij geen geschenken wenschte of vraagde, maar alleen om die hartelijkheid zuchtte, welke hij meende van zijn neven en nichten te mogen eischen; — maar, dat hij als »liefhebbende oom» alles zal zoeken te vergeten en vergeven, en als neef Piet nog van die manilla's heeft van vroeger, hij hem er honderd stuks dadelijk zenden moet, waarvoor hij bij gelegenheid het geld zal ontvangen van hem, die, in weerwil van elk plichtverzuim van zijn neef, toch steeds zou blijven zijn »oprecht toegenegen oom.»

En daarop gaat »oom» uit wandelen en »loopt eventjes aan» bij nicht Suze, die dadelijk de meid uitzenden moet om »zoo'n vingerhoedje vol bitter» voor oom te laten halen, die zich niet »recht fiksch» gevoelt; — en hij »blijft familiaar» bij neef Jan eten, die een paar patrijzen heeft gekregen, welke oom voorsnijdt en grootendeels verslindt, en van waar hij een partijtje gaat maken in de sociëteit, na een drie gulden van neef te leen gevraagd te hebben, omdat hij zijne beurs te huis gelaten heeft, en geen lust heeft hij in »dat heidensche weder» een half uur om te loopen, om ze te halen. »Vroeger zou ik gereden hebben,» zegt hij, en gaat beleedigd weg, omdat zijn neef geene vigilante voor hem laat voorkomen.

Geen mensch echter heeft meer last van »oom» dan zijn ongelukkig »pete-kind.» Het is de derde zoon van zijn jongsten broeder, en sedert zijne geboorte heeft de jongen onder de luimen en grillen van zijn »peetoom» moeten bukken, omdat »oom» telkens en telkens aan alle leden der familie plechtig verklaart: »Ik heb zelf geen kind en zal nooit trouwen en als ik schatrijk was, zou ik hem stellig tot mijn universeel erfgenaam benoemen.»

Hij beschouwt hem dus in alle opzichten als zijn eigendom, als een wezen, dat tot zijn dienst geboren en bestemd is. De eerste brief, welken de jongen schreef, moest aan hem gericht zijn; de eerste teekening van het kind was voor »oom;» de eerste prijs, dien hij

op de Latijnsche school behaalde verklaarde »oom" de vrucht te zijn van zijn lessen en van zijn raadgevingen; de jongen moest hem als een slaaf bedienen, als »oom" bij zijn ouders te visite kwam; hij moest de pijp voor oom stoppen; hij moest de pantoffels voor »oom" halen; hij moest met »oom" gaan wandelen en hem tot levende kruk dienen, als »oom" een aanval van podagra had; hij moest »oom" de couranten voorlezen, in plaats van met zijn makkers te gaan spelen, en hij moest onophoudelijk van »oom" hooren, dat hij een ondankbare bengel was, en dat hij »heel anders tegen oom zou zijn, als hij maar wist, dat hij van hem erven moest." — En »oom" heeft wellicht gelijk; — maar beseft niet, dat hij juist door dit gezegde eene volledige bekentenis aflegt van zijn eigen onwaardigheid, daar hij alleen in staat zou zijn eene liefdebetooning te betalen, welke hij door zijne eigen beminnelijkheid niet in staat is te verkrijgen.

Niemand eischt ook meer van zijn lieve nichtjes dan de »ongehuwde oom." Zij moeten zijn handschoenen stoppen; zij moeten pantoffels voor hem borduren; zij moeten zijn boeken bij hem komen schoonmaken, omdat de meid »altijd den boel in de war brengt;" zij moeten kleine lekkernijen voor hem gereedmaken, als hij zich niet wel gevoelt; zij moeten hem al de liefde van eene dochter en al de diensten, waartoe de meid niet in staat is, bewijzen.

Daarentegen stelt hij toosten op haar in als zij geëngageerd zijn; hij is tot tranen geroerd, dat hij haar niets dan »zijn zegen" mede ten huwelijk geven kan; en beschouwt haar man met eene gemeelijke jaloerschheid en heimelijke vrees, dat hij de nicht beletten zal, om verder haar »ongehuwden oom" volgens plicht en recht te verplegen en te vertroetelen, en het blijft hem tot op zijn einde toe een raadsel, waarom zijn neven en nichten meer van hun oom, den gepensioneerde kapitein, houden dan van hem.

De gepensioneerde kapitein is echter een geheel ander mensch. Hij is iemand, die volgens zijn herhaalde verklaringen van niets weet, en toch, volgens hetgeen hij doet, zoowat van alles kent. Hij is de vriend en raadsman van zijn broeders en zusters; hij is de aangebedene zijner neven en nichten. De gepensioneerde kapitein is ook een jonggezel: hij heeft vroeger noch tijd, noch geld gehad om eene vrouw te zoeken, en nu is het te laat, zegt hij, met een weemoedigen glimlach. Hij heeft veel van de wereld gezien, en een door wonden en ziekten verzwakt lichaam, maar een gezond hart naar huis gebracht. Hij bewoont een heel klein buitentje, een paradijs in de oogen zijner neven en nichten, eventjes buiten de poort. In de kleine voorkamer is er eene tropee van wapens tegen den muur, welke de neven met bijzonderen eerbied beschouwen: daar is de degen, met het versleten dragon, waarmede oom tegen de Franschen heeft gevochten; — daar zijn de pistolen, die oom meer dan eens het leven gered hebben; daar hangt de verkleurde

sjerp, welke oom zoo menigmaal voor den vijand gedragen heeft, en daar is de ouderwetsche, kaal geworden schako, welke de kleine neven soms met groot ontzag opzetten en zich als helden gevoelen. Daar hangt ook het medaillon van eene Fransche dame, met het haar à la Brutus en eene taille vlak onder de armkuilen, die oom beminde toen hij krijgsgevangene was, en die hem eene echt ridderlijke achting en liefde voor het schoone geslacht ingeboezemd heeft, welke hij nooit verloochent, zelfs niet tegenover zijn jeugdige nichtjes. Het is aangenaam en aandoenlijk tegelijk, om den ouden krijgsman a ux petits soins te zien met de overmoedige meisjes; hij brengt haar ruikers uit zijn tuintje; hij chaperonneert haar naar de komedie; hij is eerbiedig als een minnaar, liefderijk als een vader en gemeenzaam als een broeder met haar, terwijl hij aan zijn neven en nichten hartroerende geschiedenissen vertelt en gevaarlijke avonturen weet te beschrijven, welker wederga in geen boeken te vinden zijn.

»Oom de kapitein,» is ook een groot liefhebber van bloemen en van wat schoon is in de natuur, en zijn tuintje met den éénen pereboom, die vruchten draagt, welke van buiten harde schil zijn en van binnen steen, met een langen steel er aan, is een soort van land van belofte voor de neven en nichten. Er is een feest bij oom, als de drie aardbeien daarin rijp zijn; er is een feest bij oom, als de bessestruik zijn roode vruchten aanbiedt; er is zelfs een plechtig feest, als de jongens in den pereboom klimmen mogen en hem plunderen.

»Oom de kapitein» is ook hetgeen de wijze menschen een »knutselaar» noemen. Hij maakt prachtige kartonnen werk- handschoendoosjes voor de nichtjes; hij fabriceert vliegers voor de neven; hij timmert hokken voor konijnen en is trotsch op eene vogelkooi, welke hij op het model van eene Chineesche Pagoda gebouwd heeft.

Om al deze redenen houden hem vele menschen »voor ijselijk nietig,» en ergeren zich er over, dat »iemand van zijn jaren zich met zulke lafheden ophouden kan,» — en zoo het nietig is, om zich als bejaard mensch, onder kinderen gelukkig te gevoelen, en zoo het laf mag heeten, om eene kleine bloem niet minder dan een grooten vuurspuwend berg te bewonderen, — hebben zij gelijk. —

Een andere »oom» is de gehuwde broeder van moeder of vader, die zelf een huis vol kinderen heeft. Voor hem zijn neven en nichten »punten van vergelijking» met zijn eigen kinderen. Hij is de nieuwsgierige, recenseerende, streng critische oom. Hij vraagt nauwkeurig »hoe ver» zijn neven in alle takken van wetenschap zijn gekomen. — Weten zij meer dan zijn eigen zonen, hij vindt het niet goed, om de kinderen zoo vroeg in te spannen; — weten zij minder, dan zijn het domkoppen bij zijn kinderen vergeleken.

Als zijn kinderen geen muzikaal gehoor hebben, vindt hij het bespottelijk, dat zijn neven en nichten hun tijd op pianolessen verspillen; zijn zijn kinderen knap, zij moeten de neven en nichten tot voorbeeld strekken; zijn zij stom, dan houdt hij niet van »overvliegers in de jeugd.» De neven en nichten leeren nederig te wezen in zijn huis en blijven zeer bescheiden in zijn bijzijn, maar loopen, zooals wij, hoe eerder hoe liever weg, om bij den gepensioneerden kapitein, of bij den »erfoom" te komen.

Maar het is mij niet mogelijk een »erfoom" te schetsen; — zooals ik reeds gezegd heb, toen wij in dezen kring traden: een »erfoom" is een ideaal, en niet met gewone woorden en in ruwe omtrekken af te schilderen; — mogen velen mijner lezers dit ideaal in het werkelijk leven verwezenlijkt vinden!

Ik kom nu tot de tantes . . .

»Smitslief," zegt mijne vrouw, »dat is een gevaarlijk terrein voor u!"

»Waarom?"

»O nu gaat gij weder spotten over de vrouwen, en dat kan ik niet verdragen."

»Waarom niet? Overigens zal ik niets ergers van de tantes zeggen dan van de ooms; zij hebben juist dezelfde karaktertrekken en, —"

»Dus zoudt gij ook eene even onbeminnelijke tante kunnen schilderen, als »de ongehuwde oom" een hatelijk mensch is?"

»O ja, — zeker, — en ik ben van plan, —"

»Maar, Smitslief, een man kan zich weren; eene vrouw niet; — gij hebt ook zelf nooit eene tante gehad, gij zoudt onbillijk zijn."

»Ik heb tot mijn geluk ook nooit een oom gehad; — dat doet er ook niet toe; maar gij vreest, dat ik uwe tante, die hier logeert, afschilderen zal."

»Dat is waar: gij kunt de onbeminnelijke schetsen, die gij kent, maar niet de lievelingstante, die gij nooit gezien hebt."

»Ik wist niet, dat gij eene lievelingstante hadt," zei ik.

»Ik heb er toch eene gehad," zei mijne vrouw met eene zucht, »toen ik nog een heel klein meisje was. Zij was ook de lievelinge van de geheele familie."

»Gij hebt toch nooit van haar geërfd," hernam ik met een glimlach; »kan ik nu niet voordeel van haar trekken en haar als een type gebruiken?"

»Gekheid!" zei mijne vrouw; »maar ik wil u wel het een en ander van haar vertellen."

»Maar kort, als het u belieft, kindlief, — over een half uurtje zijn de couranten hier, en —"

»Ik heb in tien minuten gedaan," zei mijne vrouw. »Onze lievelingstante, Smitslief, bewoonde een groot huis schuins tegenover onze woning, heel alleen, behalve een gezelschapsjuffrouw, en haar dienstboden. Tante was veel ouder dan moeder en behandelde

moeder altijd nog als een kind. Tante had ook wat men een deftig huwelijk noemt, gedaan; maar was weduwe, toen wij als kinderen haar leerden kennen, en zij was zooged als kinderloos ook; want haar eenige zoon was al jong naar Indië gegaan en dáár getrouwd en dáár gebleven. Dus was tante heel alleen in de wereld, en daar zij een hart vol liefde had, kwam zij in de nabijheid harer zuster wonen, om die aan ons te besteden.

»In den beginne waren wij bang voor tante en staarden haar aan met groote oogen op een eerbiedigen afstand; want tante was eene lange, rijzige vrouw, met heel grijs haar, nog altijd in den weduwenrouw, en had iets ernstigs en indrukwekkends in haar uiterlijk, en droeg een grooten bril, en eene zware zilveren snuifdoos van haar overleden man altijd bij zich, — wat ons kinderen groot ontzag inboezemde.

»Maar tantes stem was zoo zacht en er was zoo veel liefde in de wijze, waarop zij de hand op onze hoofdjes legde en ons dwong de blikken tot haar op te slaan, dat wij spoedig alles, behalve hare vriendelijkheid, vergaten. Tante was ook nooit tevreden als de een of ander der neven en nichten niet bij haar was. Maar niet meer dan één tegelijk, want tante hield niet van drukte, en bovendien had tante groot zwak op haar meubels en op »het huis», en de bleeke juffrouw van gezelschap, die altijd een rooie punt aan den neus had, waarde eeuwig en altijd in het huis rond als een onrustige geest, met een stofdoekje in de hand, om denkbeeldige smetten van de spiegelheldere meubels af te vegen. Wanneer wij ook bij tante aanschelden, vonden wij haar halfweg de trap op, ons opwachtede met de waarschuwing om vooral de voeten af te vegen eer wij naar boven kwamen, waarop zij weder verdween en alleen bij tusschenpoozen, steeds in denzelfden rondwarenden toestand, voor en na tafel gezien werd. Overigens had de juffrouw een gemakkelijk leven en tante hield veel van haar en noodzaakte haar zes avonden uit de zeven in de week om vroeg naar bed te gaan, omdat zij »weder verkouden» was, — en wat warmes te gebruiken eer zij insliep. — Dit was eene van tantes illusies: »de juffrouw is een best mensch,» zei tante, »maar is altijd verkouden,» en hoewel de juffrouw even gezond was, en nog veel sterker dan tante, baatte het haar niets, dit vol te houden; tante zag duidelijk aan haar oogen, dat zij verkouden was, en rustte niet eer zij haar naar bed had gejaagd.

»Evenals zij de juffrouw behandelde, behandelde zij ook alle menschen, die dikwijls in aanraking met haar kwamen. Zij vergat veelal hun wezenlijke gebreken, ten einde hun kleine zwakheden van ziel of lichaam toe te dichten, welke haar berechtigen, om hun een kleine weldaad te bewijzen. Zij was onverbiddelijk streng in deze hare wijze om de menschen van denkbeeldige kwalen te bevrijden, en onvergelykelijk lankmoedig tegenover grootere gebre-

ken, welke zij steeds met toegevendheid en zachtheid trachtte te overwinnen. Tante was dus overtuigd, dat mijn broeder Willem aanleg tot tering had, hoewel de jongen gezond als een visch was, en zij schonk hem eene ezelin en een wagentje er bij, onder voorwaarde, dat hij trouw elken morgen een glas ezellinnemelk zou gebruiken, en als tante ontdekte, dat hij dat ooit verzuimde, kreeg hij in eene geheele week geen goed woord van haar; — maar toen Willem, die soms ruw en woest was, in eene vlaag van woede, de juffrouw aanvloog, die hem wegens »vuile voeten in de kamer" beknorde, was tante de eerste, die de welverdiende straf van vader zocht te verminderen, en die door zachte woorden en van haar kant overdreven beleefdheid jegens de juffrouw, den jongen tot besef zijner dwaasheid bracht.

»Tante was ook onzer aller vertrouweling. Wij hadden geen geheimen wensch, geen geheimzinnig voornemen of het bezweek voor een half uurtje alleen met tante. Wij vertrouwden haar toe wat wij hoopten, dat Sinterklaas mede zou brengen, — niet om het van haar te verkrijgen, maar omdat wij niet anders konden: — wij gingen bij haar heerlijke mysterieuse gesprekken houden over de verrassingen voor moeders verjaardag; zij hielp ons het moeilijke borduurwerk tegen den grooten dag afmaken; zij overhoorde ons de versjes, welke wij opzeggen wilden, — en de rondwarende juffrouw moest den stofdoek nederleggen en met ons naar de winkels gaan, om geschenken uit te zoeken, welke tante betaalde: want tante zelve liet zich weinig op straat zien, en reed altijd 's Zondags, omdat de juffrouw verkouden was, met eene slede, naar de kerk. Was het echter noodig, dan kon niemand werkzamer zijn dan onze lievelingstante. — Toen moeder ziek werd, kwam tante dadelijk oversteken, en etablisseeerde zich naast haar bed, en deponeerde den bril en de snuifdoos van haar man te midden van de pillendoosjes en de medicijnfleschjes op tafel, en nam het bestuur over onze huishouding op zich en regeerde daar zoo liefderijk en tevens met zulk eene vaste hand, dat mijne moeder, toen zij weder naar beneden kwam, met een dankbaren glimlach vertelde, dat »men haar best nog een heelen tijd had kunnen missen;" — waarop tante onmiddellijk weder vertrok, om de juffrouw te bezorgen, die sedert vier weken vacantie had genomen en nooit vóór tien uur 's avonds naar bed was gegaan, »hoewel," zei tante, »dat lastige schepsel zeker als altijd weder dood verkouden is."

»Toen tante echter zelve ziek werd, mocht haar niemand oppassen, en zij lag stil op haar sterfbed, met het oog gevestigd op den grooten bril en de zilveren snuifdoos van haar man, en met den laatsten brief van haar zoon in de hand, en met haar gedachten op dingen gevestigd, die wij kinderen nog niet recht begrepen. Maar, wat wij begrepen, was dat zij tot het laatste toe voor ons kleintjes onveranderd bleef. Wij moesten beurtelings bij haar komen,

en naast haar zitten en weder weggaan, zoodra wij ongeduldig begonnen te worden, — en vooral geen afscheid nemen van haar! — En toen de kamerdeur gesloten bleef, en de gordijnen overal bij tante en bij ons moesten hangen, en wij voor het laatst bij haar in huis traden, om de kleine geschenken in ontvangst te nemen, welke zij voor ons bestemd had, — vergat de bleeke juffrouw ons te vragen, of wij de voeten afgeveegd hadden, en het rood van hare neusspits was nu tot in haar oogleden gestegen, — en hoewel, Smitslief, ik niets dan een kerkboekje met een gouden slot van onze lievelingstante geërfd heb, — heb ik een schat van schoone herinneringen uit mijne jeugd aan haar te danken, die mij meer en betere renten opgeleverd hebben dan wel een halve riem Russen."

En toen mijne vrouw met deze woorden eindigde en mij een kus op het voorhoofd gaf, en stil uit de kamer ging, gevoelde ik den moed niet, om iets meer van onze »ooms en tantes" te zeggen.

VII.

NEVEN EN NICHTEN.

De kringen worden hoe langer hoe grooter, hoe onduidelijker in den omtrek en hoe minder dierbaar aan het hart in het middelpunt.

Ik schrik ook haast voor de uitgebreidheid van het onderwerp, als ik in den kring der »neven en nichten" treed; — die bestaat uit zoo vele en zulke verschillende soorten van schakels, dat ik haast niet weet, waarmede te beginnen.

Daar zijn onze »germain neven en nichten," en weder hun kinderen, die ook »neven en nichten" zijn, en de »neven en nichten" van vaders en van moeders kant, en de hemel weet van waar zij komen; — maar allen toch »neef en nicht;" — daar is de »rijke neef" en de »arme neef," en de »Haagsche neef," en de »neef van buiten;" — daar is de »voornaam neef," waarop wij allen trotsch zijn, en »onze neef de kruidenier," wiens bestaan wij zoo gaarne loochenen. Daar is ook de »mooie nicht," die wij beminnen, en de »leelijke nicht," die overal bij moet zijn; daar is de »oude nicht," die ons altijd verveelt, en de »spotzieke nicht," die ons altijd plaagt, en honderderlei andere neven en nichten, welke tot den grooten familiekring behooren, maar die ik bij geene mogelijkheid allen opsommen kan. — Ik zal dus slechts een paar uit de menigte uitzoeken, — en begin met de neven, terwijl ik het meer aantrekkelijk deel van mijn onderzoek, de »nichten," voor het laatst bewaar.

Het is slechts zelden, dat wij eene volkomen »sympathie" met onze neven gevoelen. Zelfs als kinderen bestaat die in den regel niet. Oom en tante volgen een ander stelsel van opvoeding dan vader

en moeder; — onze neven hebben meer vrijheid of minder zakgeld, dan wij; — zij dragen schoonere kleederen, of gaan op school, terwijl wij een gouverneur hebben: — en in onze kindsheid reeds gelooven wij vast, dat wij in vele opzichten beter zijn dan onze neven, — en ontveinzen dit geloof niet, dat veelal met ons opgroeit en op alle andere menschen toegepast, maar later met de meest volmaakte huichelarij vermomd wordt. Onze neven zijn echter dikwijls onze speelkameraden in onze jeugd; wij raken door den band der gewoonte aan hen gehecht en maken hen tot onze vertrouwelingen, en in lateren leeftijd, als de wereld en de maatschappij ons gescheiden hebben, blijven wij met hen correspondeeren, ten minste bij plechtige gelegenheden, en deelen in het lief en leed van onze neven, dikwijls eerder uit gehechtheid aan de herinneringen van onze jeugd, dan wegens eenige ware belangstelling in onze neven zelve; en dat beseffen wij eerst recht, als zij bij toeval in persoon komen opdagen. Wat kan, bij voorbeeld, vervelender zijn, dan een bezoek van onzen »neef van buiten?»

Hij komt onverwacht aan, want, onder naastbestaanden géén complimenten," zegt hij, — en hij neemt zijn bloedverwantschap telkens tot voorwendsel, als hij ons beleedigen of grieven wil. Hij vliegt in de kamer en kust, met ongeschoren gezicht, »niet" en al haar dochters; hij besmet het kleed op den vloer met zijn dikke, onafgeveegde laarzen; hij verpest de kamers met zijn slechte sigaren; hij beschouwt het geheele huis als zijn bestelkantoor, en zijn neefschap bevrijdt hem van alle beleefdheidsvormen, die hij tegenover vreemdelingen zou trachten te eerbiedigen. Eene »kennis" ook, die slechts half zoo veel van ons vergde, zouden wij de deur wijzen; wij onderwerpen ons gedwee aan de kwellingen van een »neef" — vooral van een »neef" die zulk een groot »familiezwak" heeft als onze »neef van buiten." Door dit »zwak" aangedreven, doet hij ons duizenderlei onbescheiden vragen, die wij tevergeefs trachten te ontwijken. Hij heeft ons als kind gekend, en vergt meedoogenloos, dat wij hem eene uitvoerige levensbeschrijving leveren sedert het oogenblik, dat wij vóór de laatste vacantie op school afscheid van elkaar namen. De kleine bijzonderheden, welke wij in onze brieven hebben verzwegen, pluist hij haarklein na; — hij schatert nog over jongensstreken, die wij gaarne in het vergeetboek zouden laten; hij verzekert aan onze vrouw, dat »neef nog al een rare sijs was in vroeger dagen," en dat het hem verwondert en verblijdt, dat »zooveel goeds gegroeid is van zoo'n kleinen deugniet."

Hij lacht nog over den tijd, »toen neef verliefd was, nicht, op mijne jongste zuster, die hem niet hebben wilde," en hij blijft gaarne bij u eten, omdat »neef is altijd een lekkerbek geweest," en hij dus overtuigd is, dat hij het best zal hebben.

Alles wat men ook doet, wekt zijne verbazing op: als gij den bril opzet om de courant te lezen, heet het: »Dat ik j ou nog met

een bril moet zien, neef!" Als gij u omkeert, staat hij verbaasd, dat gij al »kaal begint te worden;" als uwe vrouw de kamer uitgaat, fluistert hij u toe, »dat nicht een heel lief mensch schijnt; maar dat hij zich altijd verbeeld heeft, dat gij niet anders dan eene eerste schoonheid zoudt trouwen."

Van uwe vrouw komt hij op uw kinderen. »Ze zien er toch goed uit, neef," zegt hij; »maar als gij er flinke jongens en meisjes van wilt maken, moeten ze maar bij mij, buiten, komen logeeren!"

Hij is bepaald alleen om u en de uwen te bezoeken in de stad gekomen, en gij zijt verplicht om hem al de merkwaardigheden van uwe woonplaats te laten zien.

Hij gaat dus met u uit, gekleed als een boer, »omdat de menschen in de stad hem toch niet kennen," en hij het niet noodig acht, bij zijn »eigen neef" toilet te maken; — evenwel verzuimt hij niet iedereen, met wien gij spreekt, te vertellen wie hij is, en u telkens tweemaal te doen blozen; — de eerste keer, omdat gij u over hem schaamt, en de tweede maal over u zelve, als hij u zegt: »ik geloof neef, dat gij te trotsch zijt, om met zoo'n eenvoudigen landman als ik ben, over straat te loopen," — en gij uw best doet om hem tegen te spreken en eene hartelijkheid te veinzen, die even oprecht is als de vriendschap tusschen Engeland en Frankrijk.

Als gij weder met hem te huis zit, verveelt hij u nog meer. Hij moet toch uw huis eens van boven tot onderen zien; hij taxeert uwe meubels, grinnikt over uwe schilderijen, en drinkt flesch op flesch van uw besten wijn, met de verklaring, dat hij geen kenner is; maar hij wil wel gelooven, dat de wijn duurder is, zoo niet beter, dan wat hij buiten drinkt. Het is ook een kenmerk van hem, dat hij alles beter heeft »buiten" dan hetgeen men bij mogelijkheid hier in de stad kan vinden: — »en zooveel goedkooper, nicht; — maar neef heeft nooit veel om het geld gegeven; als hij maar zijn gemak kon krijgen, dat ging hem boven alles; — niet waar, neef?"

Maar uw gemak en uwe rust zijn weg, zoolang hij bij u blijft: gelukkig als hij niet vervangen wordt door den »voornamen neef" uit de residentie. Ook deze verklaart een groot familiezwak te hebben, en geeft u dadelijk onrechtstreeks te kennen, door alles wat hem ontvalt, dat als gij niet het geluk hadt een neef van hem te wezen, hij nooit zich met zulke geringe burgerlui als gij en uwe vrouw zou ophouden. Hij geeft u de hand, eventjes, — en de toppen zijner vingers aan uwe echtgenoot, nadat hij behoorlijk aan haar gepresenteerd is. Hij vergeet nooit elken volzin, welke hij tot haar richt, met het woord »nicht" te eindigen of te beginnen, en spreekt de ch zoo snerpend en snijdend uit, dat het pijnlijk is aan te hooren.

Hij is tot onbeleefdheid toe hoogmoedig en minachtend in de behandeling van uw beste vrienden, als hij hen bij u ontmoet: —

hij is niet om hen gekomen; hij kent hen niet; hij verlangt niet nieuwe kennissen te maken; hij legt een bezoek af bij zijn »geachten neef en nicht.»

In al zijn doen, is hij rechtstreeks in tegenstelling met onzen neef van buiten. Hij geeft voor, met de meeste belangstelling bezielde te zijn, voor alles wat u aangaat, maar hij vraagt naar niets, en als gij hem iets vertelt van meer vertrouwelijke aard, luistert hij er niet naar, of wordt zoo klaarblijkelijk door uw vertrouwen in verlegenheid gebracht, dat gij schrikt voor uwe eigen onbezonnenheid.

Hij is vooral een ontzettend persoon voor »nicht.» Hij praat voortnaam met de eenvoudige huismoeder over opera's en over het weder en over de modes, en zij is overtuigd, dat zijn koud, kritisch oog inmiddels haar ouderwetsch toilet monstert en opneemt en diep veracht. Hij behandelt haar met dezelfde stijve beleefdheid, welke hij tegenover eene vorstin zou inachtnemen; hij ziet u met groote oogen aan, als gij hem verzoekt eene sigaar op te steken en te doen »alsof hij te huis» ware, en verzekert u, dat men bij hem nooit rookt. Hij haalt de wenkbrauwen op, als gij het waagt van uwe kindsche dagen te spreken, en vertelt u zoo nederbuijgend, dat hij »ongelukkig een heel slecht memorie» heeft, dat gij beseft, zonder te begrijpen waarom, dat gij een lomperd zijt.

Hij komt ook niet om de lions van uwe stad te zien; — hij komt alleen om zichzelf te toonen, evenals de eene of andere groote zeemogendheid, bij voorbeeld, Nederland of Engeland, soms een oorlogsschip afzendt, om »de vlag te laten zien» onder de menscheneters. Hij neemt u dus, in uwe eigen sociëteit, onder zijne bescherming; hij vertelt den menschen niet, dat hij uw neef is, maar dat gij een neef van hem zijt, en hij is overtuigd, dat hij u zodoende eene weldaad bewijst, waarvoor gij hem dankbaar moet wezen.

Er is slechts één iets op aarde, dat hij boven zichzelf schijnt te plaatsen, en dat is zekere »bon ton», die hem, in zijn woorden, als zijne schaduw vergezelt.

»Het is geen ton om bitter te gebruiken; het is geen ton, om zich 's morgens vóór zoo of zoo laat op straat te laten zien; het is geen ton, om biljart te spelen in de sociëteit; het is geen ton om iets aan te prijzen, dat niet tot zijn eigen kring behoort; het is geen ton, om dezen of genen predikant te hooren; het is geen ton vooral, om anders dan met minachting over »het volk» te spreken; — het zou ook verfoeilijk zijn iets te doen, dat de ton afkeurde, en onze voorname neef gaat op de ton staan, als op een voetstuk, dat het eigenlijke standpunt uitmaakt, waarvan hij alles bekijkt, en waarvan hij alleen door den »vroolijken neef» wordt verdreven.

Deze is nu een neef naar mijn hart en ik stel hem tot model voor aan alle overige bloedverwanten van dien naam. Het is een opgeruimde, joviale jongen, die zijne betrekking tot ons alleen

tot een voorwendsel neemt, om ons allerlei kleine diensten en genoegens te bewijzen. Hij is de eerste, die op verjaardagen komt gelukwenschen; hij is één der weinigen, die zonder uitnoodiging op onze partijen komt en altijd welkom is. Hij vindt het heel natuurlijk, dat onze vrouw hem allerlei boodschappen laat doen, waartoe haar man niet te bewegen is; hij arrangeert partijen bij ons aan huis; hij bezorgt er bloemen en vruchten en hazen en patrijzen; — hij helpt de kleine neefjes hun speelgoed maken, en danst een heelen avond vergenoegd met de nichtjes rond. De kinderen gaan ook met hem altijd naar de kermis, en zouden zich zeer teleurgesteld gevoelen als »neef" hen niet de magen met kock en de nachtrust met het paardenspel bedierf.

Er is een logeerkamer in huis, welke bepaaldelijk de »kamer van neef" heet, waarop hij ook altijd het een en ander laat staan tot zijne terugkomst; er is een eigen kopje van hem, met een gouden randje op het theeblad, en eene »geteekende" pijp van neef ligt altijd in de lade; — daarentegen is er een hoekje in neefs hart open voor al ons lief en leed, en hij is en blijft, niet alleen in naam, maar ook inderdaad, in alle opzichten een der meest beminde en beminnenswaardige leden van »onze familie."

Ik kom nu tot onze »nichten" en geef hier de eerste plaats aan haar, die haar geheele leven door gewoon is, zichzelf de laatste plaats toe te eigenen: — ik meen onze »benauwde nicht," eene betrekking, welke in iedere familie bestaat, en die ieder van ons wèl kent. Het is eene »nicht," voor welke wij noch liefde noch afkeer gevoelen, het is een wezen, dat, zonder onze maagschap, wij nooit zien of bezoeken zouden; en zelfs, in weerwil van dezen band, zouden wij haar licht geheel en al vergeten (wat wij dikwijls ook in kleinigheden doen), ware het niet, dat zij ons van tijd tot tijd plechtig aan haar bestaan herinnerde. — Op de meest bescheiden wijze echter; want haar eerste kenmerk is groote nederigheid en haar tweede groote nietigheid, welke zij vermomt door buitengewoon veel belang te hechten aan allerlei kleine vormen en plichten, voor welke vele menschen ongevoelig zijn.

Onze »benauwde nicht" komt ons dus op geregelde tijdvakken bezoeken; — maar zij vraagt eerst aan de deur of er »iemand binnen is?" en als wij reeds bezoek hebben, verwijdert zij zich dadelijk en verzoekt de meid vooral »niet te zeggen, dat zij dáár geweest is." Is echter niemand vreemds in huis, en als zij verneemt, dat ook, voor zoover de dienstboden weten, niemand gewacht wordt, zet zij hare parapluie, — zonder welke zij nooit op straat verschijnt, — niet in den standaard, naast »neefs" wandelstok, maar in een donkeren hoek van de gang neder, zij veegt zich de voeten heel zachtjes, maar met aandoenlijke volharding op elke mat, die zij op weg naar de huiskamer vinden kan, af, en treedt eindelijk sterk blozende binnen.

Nicht begint altijd met te hopen, dat er »geen belet is;» zij is, in dat geval, dadelijk gereed om weder op te trekken; zij wil er niet van hooren, dat de kinderen neef van zijne kamer roepen, omdat »nicht» dáár is; zij heeft al te huis koffie gedronken; maar wil wel nog één half kopje, niet al te sterk, mede drinken, en bedankt zediglijk voor suiker, tot groote verwondering van al de kinderen. Zij wil ook absoluut geen boterham mede eten; zij zal een heel klein stukje koek gebruiken; zij is alleen gekomen om naar uw welzijn te vernemen, en antwoordt alleen met een benauwd »o mijn lieve!» op alles wat gij haar vertelt. Zij is op uw verjaardag niet komen feliciteeren, omdat zij wel wist, dat er »zoo vele menschen komen zouden, dat zij best gemist kon worden;» zij zal ook nu maar één oogenblikje blijven, en verzoekt u inmiddels geen acht op haar te slaan; zij zit in aanhoudenden angst, dat zij iemand in den drukken familiekring den rug mocht toedraaien; zij ziet altijd vóór zich en kan zelfs het kind in de wieg niet zonder blozen aankijken, en zonder haar »o mijn lieve!» te laten hooren. Zij is niet te bewegen, den hoed af te zetten, of de handschoenen uit te doen; zij durft de voeten niet te zetten op de warme stoof vóór haar; en zit met een leeg kopje in de hand, omdat zij niet waagt, het op de tafel neder te zetten. Als gij er van praat, om spoedig eens bij haar te komen aanloopen, raakt zij in groote verlegenheid. »O mijn lieve! zoo iets zou zij nooit vergen!» en als uwe vrouw haar vraagt, om »familiaar» te blijven eten, is het alsof zij door den grond zal zinken, eer zij haar excuses uitstamelen kan. Zij blijft echter anderhalf uur langer zitten, dan zij bedoelde, omdat zij er niet toe komen kan om op te staan, en als het eindelijk zoover is, weet zij niet, of zij neef en nicht de hand tot afscheid zal geven of niet, evenmin als zij in staat is, om zonder weder diep te blozen, den kinderen goeden dag te zeggen. Zij trekt ook de kamerdeur stuipachtig achter zich dicht, omdat zij »best alleen uitkomen kan,» en is in hare agitatie reeds halfweg de straat op, eer zij aan hare parapluie denkt, die zich steeds nog in de gang staat te vervelen. Zij schelt weder schuchter aan, om daarnaar te vragen, maakt duizenden excuses tegen de meid, die niets liever doet, dan aan de straatdeur staan, om de onnoodige moeite, die zij haar geeft, en kan eerst na verloop van tien minuten zich bezinnen, waar zij hare parapluie heeft nedergezet.

De dienstboden gevoelen ook eene diepe verachting voor onze »benauwde nicht,» want zij wordt nooit op onze partijen gevraagd, en als zij eene kraamvisite bij nicht maakt, met de fooi voor de baker achter drie stevige knopen in haar zakdoek vastgezet, — behandelt deze haar zoodanig uit de hoogte, dat zij zelfs haar benauwde »o mijn lieve!» vergeet in haar bijzijn, en het kopje kan-deel over hare beste zwartzijden japon (nicht gaat altijd zwart gekleed) stort, en geregeld over het karpel struikelt, eer zij de kamer

uitkomt, en bij de Haarlemsche Courant van »eergisteren" en bij een kopje kamille in haar eigen huis weder tot rust geraakt. Wij zijn lichter van haar bevrijd dan van onze »voorbeeldige nicht."

Deze komt nooit bij ons, tenzij op »contravisites," zonder eene uitnoodiging in den vorm, welke zij overigens altijd het recht heeft te verwachten, zooals zij meent. Zij gevoelt zich ook als »nicht" verplicht, om ons van tijd tot tijd de waarheid te zeggen; — dat »altijd alles goedvinden, is gekheid," volgens haar, en zij is ook gewoon »geen moordkuil van haar hart te maken;" zij weet echter heel goed, dat zij maar »een zwakke vrouw is;" zij »matigt zich zelve geen oordeel aan;" maar zij veroordeelt of keurt alles zelve goed volgens hetgeen anderen, in haar oog veel voortreffelijker menschen dan wij zijn, of ooit kunnen worden, beamen of niet. Het mag waar zijn, dat wij onzen vriend Piet een voortreffelijk mensch vinden, zij kan ook niet in zijn hart zien, — maar zij weet wel, dat de dominee niet van hem houdt. Het is best mogelijk, dat wij er over heen zijn, om onzen zoon in de medicijnen te laten studeeren; — maar zij weet zeker, niet van zichzelf, maar van dien grooten philanthroop P., dat alle medici ongeloovigen zijn. Wij houden den jongen misschien voor een genie, en zij moet bekennen, dat zij hem zelve niet kent; maar, iemand, wiens oordeel haar alles waard is, heeft haar doen verstaan, dat hij geen overvlieger is. Zij zegt onze dochters allerlei hatelijkheden over haar uiterlijk, om te beletten, dat zij ijdel worden; zij geeft ons zelve te verstaan, dat, hoe geacht wij ook zijn door zekere menschen, er anderen zijn, die niet voor onze gebreken verblind blijven; zij hoopt, dat wij ons niet vergissen en te veel vrouwen stellen in eene eerlijke dienstbode; zij smeekt ons onze aalmoezen door haar te laten uitdeelen, omdat zij van een goeden vriend gehoord heeft, dat wij alleen door bedriegers omgeven zijn; — zij keurt alles af wat wij doen of zeggen, alleen ten einde ons zedelijk te verbeteren, zooals zij zelve verklaart, en het is haar onbegrijpelijk, dat wij het niet verdragen kunnen om »de waarheid te hooren," die zij, als onze nicht, zich verplicht gevoelt, ons onder het oog te brengen; zij herinnert zich echter nog met dankbare vreugde, dat zij haar eigen man niet spaarde zoolang hij leefde, en »als hij weder van de dooden kon opstaan," voegt zij er bij, »zou ik dat ook nu niet doen!"

Wonderbaarlijk echter is het hoe zij den overledene, met wien zij nooit gelukkig was, omdat hij geheel en al onder haar zedelijk verbeteringsstelsel gebukt ging, en van allen eigen wil beroofd, als een levend lijk aan hare zijde rondwandelde, nu steeds als een voorbeeld ophoudt, en als eene wat de literatoren noemen »klassieke autoriteit", aanhaalt, zoodra zij geen levend voorbeeld onder hare vrienden vinden kan.

Haar man hield niet van spelen, als wij een speelpartijtje geven; haar man sprak haar niet tegen, zooals wij doen; haar man spotte

niet met haar vrienden, waartoe wij steeds gelegenheid zoeken; ha a r man, als hij kinderen gehad had, zou hen heel anders opvoeden dan wij de onzen doen; ha a r man heeft nooit lid van de sociëteit willen worden, welke wij dagelijks frequenteeren; ha a r man gaf niet om eten en drinken, en om wereldsche zaken; ha a r man was altijd gereed, om naar hare welgemeende raadgevingen te luisteren, — zoodat het ons eindelijk spijt, dat ha a r man niet meer leeft, om ons te bevrijden van het kwellende toezicht en van de bitse verwijtingen, verdiend of onverdiend van »onze voorbeeldige nicht,» bij wier binnenkomen ons »aardig nichtje» altijd de vlucht neemt.

Ik wanhoop er haast aan, haar naar verdienste te beschrijven. Ons »aardig nichtje» is de vertrouweling van de meisjes en de aangebedene van de jongens en de lievelinge van het geheele huis. De »neven» vechten er om, wie naast haar aan tafel zal zitten, en overladen haar met beleefdheden en kleine attenties, die zij zich als eene jeugdige, lachende vorstin laat welgevallen. Zij is ook een moedwillige tyran, aan wie wij ons allen gaarne onderwerpen, en eene danspartij 's winters, of een tochtje naar buiten 's zomers zou jammerlijk mislukken zonder het bijzijn van het »aardige nichtje.»

Zij eischt dingen van oom, — die haar alles toestaat, — welke de overige neven en nichten nooit van hem gedaan krijgen; zij dwingt den knorrigen ouden knecht tot eene vlugheid van bediening, welke zijn heer tevergeefs van hem verlangt; zij komt iedereen met denzelfden openhartigen glimlach en met dezelfde ongemaakte hartelijkheid tegemoet, en iedereen is zoo overtuigd, dat zij onmogelijk een hard woord zou kunnen verdragen, dat het een misdaad zou zijn er een tegen haar te spreken. Ik zou ook den wreedaard willen zien, die dat waagde, of anders, hoe onverzettelijk ook, niet binnen de vijf minuten voor haar bezweek. Zelfs de catechiseermeester is niet tegen haar bestand en moet mede over zijn eigen ik glimlachen, als zij haar blonde krullen schudt en zijne gemaakte deftigheid door haar vroolijken lach in de war brengt.

De vrijheden, welke ons »aardig nichtje» zich aanmatigt, zijn ook verbazend, en worden ten hoogste afgekeurd door onze »voorbeeldige nicht.» Zij komt in de kamer en vindt dat tantes strik niet goed zit, en haalt spelden voor den dag en geeft tante geene rust voordat zij zich door haar heeft laten »opknappen.» Zij dwingt oom zijne rust op te offeren na tafel en met haar en zijn kinderen, die nooit zoo iets zouden vergen, uit te gaan. Zij bereddert de bloemen in de vazen, en de sieraden op den schoorsteenmantel, en ligt beurteelings op den grond met het kleinste kind, en oefent de polka met den oudsten neef, die lomp is en verlegen en alleen met haar in de maat kan dansen. Zij zit soms een geheelen avond geduldig bij de kleintjes, om met moederlijke teederheid op hen te passen, en met kinderlijken eenvoud aan hun spelen deel te nemen, en is zoo kin-

derlijk opgeruimd bij oude lui, dat zij genoodzaakt worden, met haar zich te verheugen. — Geen wonder dus, dat wij ons slechts korten tijd in het bezit van ons »aardig nichtje» verheugen, dat de een of andere vrijer onverwachts opdaagt en haar aan ons ontrukkt, dat wij haar gaarne in latere jaren, met denzelfden gelukkigen glimlach op de lippen en dezelfde belangstelling in al onze lotgevallen wederzien, en dat, als wij aan haar denken in hare afwezigheid, wij er licht toe komen, om vele andere dingen, en vooral onze overige neven en nichten te vergeten.

VIII.

AANGETROUWDE FAMILIE.

Love me, love my dog.
Engelsch spreekw.

Om zijne »aangetrouwde familie» goed te beoordeelen moet men eigenlijk scheel zien; — dat is men moet ze uit twee verschillende oogpunten bekijken: het eerste in het licht van wezenlijke naastbestaanden en vrienden en honorair bloedverwanten, die al de rechten van echte bloedverwanten door liefde en achting verdienen en verwerven, en het tweede, — ik zeg het met eene zekere huivering, — als de plaag van ons leven, als eene vergadering van listige maskers, die onder de heilige benamingen van vader en moeder en broeder en zuster en wat al niet meer, eigenlijk niet meer op die dierbare betrekkingen gelijken, dan de Turken en Heidenen op een bal masqué, op de zeer respectabele ongeloofigen, welke zij voorstellen.

Daar ik nu (in dit geval tot mijn ongeluk) niet scheel zie, moet ik mij tot één gezichtspunt bepalen en ben genoodzaakt het laatste der beide te kiezen, omdat het eerste niets nieuws oplevert, en, zooals ik gezegd heb, men gerust de beminde en dierbare betrekkingen zijner vrouw naast al die bloedverwanten mag plaatsen, in welker kringen ik reeds met den geduldigen lezer een vluchtigen blik heb geworpen. Het is een pijnlijk iets voor mij, het minder aangename te moeten kiezen, en ik verzoek den lezer niet uit het oog te verliezen, dat ik zelf nu niet uit eigen ondervinding spreek, maar mij met groote inspanning op een vreemd standpunt plaats, van waar ik, als de Pythia op haar drievoet, slechts datgene verkondig, wat mij door een derde wordt ingeblazen: — deze derde is een ongelukkige vriend van mij, die in plaats van door het huwelijk in het bezit eener beminnelijke gade te zijn geraakt, zelf eene »onrechtstreeksche bezitting» is geworden van zijn vrouws

familie, en terwijl wij in den kring rondkijken, blaast hij mij het volgende in:

»Als gij man zijt en man blijven wilt, huw met eene weesdochter, of ga eene huwelijksreis naar Siberië met uwe vrouw doen, en keer niet naar het vaderland, vooral niet naar de stad, waar uw vrouws familie woont, terug! Neem de wijze raadgevingen van uwe schoonmoeder en de strenge vermaningen van uw schoonvader in dank aan, — mits ze u franko per post toekomen; — want als ze u mondeling medegedeeld worden, zijn en blijven zij stellige bevelen, welker ontwijking u onmogelijk is, en welker opvolging u tot den toestand van een automaat brengt.

»Zie eerst op welke wijze »de schoonmoeder” u behandelt. Al kiest gij uit hare elf dochters de oudste en minst schoone en minst beminnelijke, zal zij u, dag op dag, daaraan herinneren, dat zij u »haar lievelingskind” toevertrouwd heeft, — of liever, u doen gevoelen, dat gij haar »een schat uit de huishouding” hebt ontfuseld. Dat gij »met goedkeuring der ouders en der wederzijdsche betrekkingen een wettig huwelijk hebt aangegaan,” zal u niet baten, als gij u daarop beroept. Hare dochter is en blijft een slachtoffer van uwe egoïstische liefde; gij zijt niet alleen haar, maar ook al haar betrekkingen, en vooral hare moeder eene eeuwige dankbaarheid verschuldigd, dat zij het »zoover” hebben laten komen; want uwe bruid is de knapste huishoudster, de verstandigste jonge vrouw, die ooit bestaan heeft, en het is uwe eigen schuld, als gij niet in alle opzichten gelukkig wordt, door haar in niets tegen te gaan. En daartoe zijt gij, vooral in de wittebroodsweken, zeer geneigd. Maar daar komt de schoonmoeder tusschenbeide en haar handelingen zijn evenzeer in strijd met haar woorden, als de »vredelievende gezindheid” der geallieerde mogendheden met het bombardement van Sebastopol. Want nauwelijks is het ontbijtgoed van de tafel opgeruimd, of uwe schoonmoeder verschijnt. Zij legt hoed en doek af, en is gekomen (niet omdat zij te huis niets te doen had, want sedert het vertrek van hare beminde oudste dochter moet zij zelve alles doen), maar alleen uit belangstelling in u, en om hare dochter, dat lieve kind, in hare huishouding een handje te helpen. Gij geeft zediglijk in bedenking, dat er niet bijster veel te doen valt voor twee menschen; waarop uwe schoonmoeder u met minachting te kennen geeft, dat »de mannen zich dat altijd verbeelden, maar dat gij wellicht mettertijd wijzer zult worden,” waarbij zij den bescheiden wensch uit, »dat gij u ook niet met dingen bemoeien moogt, die u niet aangaan,” en u aanraadt een voorbeeld te nemen aan uw schoonvader, die dadelijk na het ontbijt aan zijn werk gaat, en zijne vrouw vóór koffietijd niet weder lastig valt.

»Tevergeefs verklaart gij niets te doen te hebben, en dat gij en uwe vrouw gaarne nog een uurtje zouden zitten praten. Een smeevende blik van uwe echtgenoot brengt u tot besef van uw plicht

jegens uwe schoonmoeder, en gij verveelt u op uwe eigen, nog vreemde kamer, totdat gij weder verlof krijgt naar beneden te komen.

»Inmiddels heeft uwe schoonmoeder haar ambt aanvaard. Zij wapent zich met een stofdoekje, haar bâton de maréchal en begint hare inspectie.

»De gevolgen daarvan worden u onder de koffie medegedeeld, — met veel blozen en stamelen van den kant uwer echtgenoot, die niet overtuigd is, dat gij alles beamen zult, maar die aangespoord wordt door een strengen blik van uwe schoonmoeder, welke met een onwrikbaar gelaat daarbij zit, en tusschenbeide door een aanmoedigend knikje hare dochter herinnert, dat het gekheid is »de mannen in alles toe te geven, en dat men van het begin af toonen moet een eigen wil te hebben.»

Hetgeen uwe vrouw u mede te deelen heeft, komt ongeveer op de volgende kleinigheden neder.

»Mama vindt niet, manlief, dat wij eene heel goede verdeling van het huis hebben gemaakt. Zij gelooft —,

»Gij gelooft, kindlief, valt de schoonmoeder in; »ik heb hier niets te zeggen; ik kan u alleen een goeden raad geven.»

»Ik geloof,» stamelt uwe vrouw, »dat wij beter zouden doen met in de achterkamer te huizen en de voorkamer, waar de zon schijnt, gesloten te houden, omdat de meubelgordijnen anders zoo spoedig verschieten zullen, en — en —»

»Maar, kindlief, de achterkamer is kil en koud en somber.»

»Mama meent, dat wij spoedig daaraan gewoon zouden raken en —,»

»Ik heb tien jaar lang na mijn huwelijk op eene bovenachterkamer gehuisd,» zegt uwe schoonmoeder, »en als ik het gewaagd had daarover te klagen, zou uw vader dat niet best opgenomen hebben!«

»En daarenboven,» stamelt uwe vrouw, »als gij in plaats van de groote, holle kamer boven, de lieve, kleine zijkamer beneden voor u nemen wildet, meent mama, — ik meen heeft mama in bedenkking gegeven, of dat niet beter voor u zou zijn, dan altijd al de trappen te moeten beklimmen, — en wij zouden ook zoo veel dichter bij elkaar blijven!«

»Ja maar, daar kan ik mijn boekenkasten niet zetten, en als de een of ander bij mij komt, is er geene plaats voor twee stoelen, —»

»O, kindlief, ik wist niet, dat uw man plan had, om al zijn oude academiekenissen den geheelen dag over den vloer te hebben; — neen, dan heeft hij zeker eene heel groote kamer noodig; de grootste in huis, — en ik zou maar dadelijk den looper van de trap afnemen, eer hij door de vuile voeten van uw mans vrienden bedorven wordt.»

»En het is absoluut noodig,» hervat uwe vrouw, »om dadelijk

overtrekken over al de stoelen te maken eer ze slijten, en mama zal mij het goed daarvoor helpen uitzoeken, zoodra gij mij het geld daarvoor wilt geven, en als wij na de koffie het gaan koopen, zal mama ook medegaan om den timmerman uit te leggen, hoe hij de dubbele deur in de gang, wegens den tocht moet maken, en ik zal meteen wat goedkoope thee opdoen, om te drinken als wij alleen zijn, en eene heele boel kleinigheden bestellen, die mama gezien heeft, dat in onze huishouding ontbreken."

»Nu wij zullen samen er op uitgaan; ik heb niets te doen en —"

»Ik weet wel," valt uwe schoonmoeder in de rede, »dat ik niets in te brengen heb; maar één ding zou ik u aanraden: blijf gij maar te huis; een man kan altijd iets te doen vinden, als hij maar wil, zegt uw schoonvader, en het zou u vervelen de winkels in en uit te loopen en van dingen te hooren spreken, waarvan gij geen verstand hebt: — ik kan alles best alleen beredderen met uwe vrouw, en gij zoudt ons hedenmorgen in den weg zijn."

Een smeekende blik van uwe vrouw noodzaakt u tot stilzwijgende toestemming, en denzelfden avond is uw huisgang opgevuld met allerlei »benoodigdheden," die uwe vrouw gekocht heeft, en uwe beurs is voor de geheele maand geledigd.

Eene week later liggen de meeste uwer boeken zorgvuldig in kisten gepakt op zolder, en gij zit of in de kleine zijkamer beneden, als in eene vogelkooi, of in de sombere achterkamer met uwe vrouw, als in een kelder, en uwe schoonmoeder vraagt u telkens of gij niet dankbaar zijt, dat gij haar raad gevolgd hebt.

Uwe schoonmoeder vindt het ook eene personeele belediging voor haar, als uwe vrouw een hoed koopt zonder haar vooraf te raadplegen; zij vindt het bespottelijk, dat gij met uwe vrouw op partijen gaat bij uwe vrienden, die haar niet vragen; het geeft eene scène als uw boezemvriend bij u ten eten komt, vooral als hij ongetrouwd is, en gij uwe vrouws zusters te huis laat.

»Ik zou niet verlangen," meent uwe schoonmoeder, »dat gij alle tien te gelijk vroegt; gij zoudt haar heel wel in twee partijen kunnen deelen, en gisteren vijf hebben kunnen vragen en den volgenden keer de anderen. Ik ben niet exigeante, volstrekt niet!"

Gij gaat dus in het vervolg nooit naar de komedie of naar een concert, zonder een paar uwer schoonzusters mede te nemen; gij vraagt alleen in het geniep een vriend aan huis zonder uwe schoonzusters, en langzamerhand is uwe schoonmoeder, die »niets te zeggen heeft bij u," even geregeld aan het »tikken" in uw huis als de klok; zij weet het bedrag van elke rekening, die inkomt; zij kent den inhoud van iedere kast, en heeft een inventaris van uwe talrijke gebreken en zwakheden, welke zij telkens raadpleegt en aanhaalt als gij u tegen haar verzetten wilt.

Daarbij is zij onuitputtelijk in het uitvinden van wapens, waarmede zij u bestrijdt. Het is ongeoorloofd van u, hare dochter tegen haar

op te stoken; het is ondankbaar van u, niet te erkennen hoeveel uwe vrouw aan hare moeder verschuldigd is; het is ongevoelig van u, dat gij uwe »aangetrouwde familie» steeds als vreemdelingen wilt beschouwen; het is in uw eigen belang, uwe naastbestaanden te ontzien, en eindelijk, het zal een slecht voorbeeld zijn voor uw eigen kinderen, als zij op den duur zien, hoe weinig gij de ouders uwer vrouw eert!

Gij verzet u lang en wanhopig tegen deze dwingelandij; — maar de eerste keer, dat uwe echtgenoot zich in hetgeen men »een belangwekkenden toestand» noemt, verkeert, is het voorgoed en al met u gedaan.

Als gij uwe vrouw nu tegenspreekt, — en uwe vrouw is de echo van hare moeder, — zoudt gij een nog erger wreedaard zijn dan de heer Blauwbaard; als gij ooit laat zien, dat het u hindert, dat uwe schoonmoeder altijd over den vloer is, verneemt gij, dat zulks alleen geschiedt, om uwe vrouw bij te staan; en men geeft u telkens op eene geheimzinnige wijze te verstaan, dat de minste ergernis van hare moeder noodlottige gevolgen voor uwe dierbare wederhelft zou kunnen na zich sleepen.

Nu is het ook, dat uwe schoonmoeder in al hare kracht optreedt; zij spaart hare dochter de moeite van het diné te bestellen, en gij eet acht dagen achtereen van hetzelfde stuk taai rundvleesch; zij heeft de sleutels van de provisiekamer en vergeet het zuur in de schaaltes, dat gij overigens bij het zure van haar gelaatstrekken best missen kunt; uwe schoonmoeder begrijpt ook niet, dat gij zooveel suiker in de thee moet hebben, en vindt het niet waard eene flesch wijn voor u alleen uit den kelder te laten halen. Zij verzoekt u niet meer »zoo altijd met de sigaar in den mond» binnen te komen en hare dochter zenuwachtig te maken; zij smeekt u niet telkens de deur uit te loopen naar die »nare sociëteit» en hare dochter alleen te huis te laten tobben; zij is »er op gesteld», dat de baker zes weken te vroeg in huis komt, en dat gij dat »goede mensch» in alles ontziet; zij vindt eene bondgenoot in haar, om de laatste vonk van moed in uw hart en den laatsten schijn van onafhankelijkheid uit te blusschen, totdat gij eindelijk het heel natuurlijk vindt, als uw kind ter wereld komt, dat iedereen in huis u als een lastigen misdadiger beschouwt, en een armzaligen sukkel, die zonder zijne schoonmoeder niet in staat zou zijn, den geringsten zijner plichten als man en als vader te verrichten.

In al deze dingen speelt uw schoonvader, zooals het behoort, eene ondergeschikte rol, maar draagt toch het zijne bij tot uwe ellende. Hij is er aan gewoon om pijpen te rooken, en vindt het niet goed, dat gij aan sigaren de voorkeur geeft; hij beroemt zich er op, dat hij een »ouderwetsch mensch» is, en uw paletot, met de wijde mouwen, heeft iets kwasterigs in zijn oogen; uw nieuwerwetsche meubels en uw nieuwerwetsche vrienden bevallen hem

niet; hij vindt, dat gij op een veel te grooten voet leeft en veel te weelderig zijt, en maant u steeds tot zuinigheid aan, hoewel hij het volstrekt niet goedkeurt, dat gij hem zonder een fijnen schotel onthaalt; hij beschouwt u als een opgroeienden mededinger, dien hij, ten einde hem niet pedant te maken, op alle mogelijke wijzen moet »klein" houden. Hij geeft u dus te verstaan, dat als hij dezelfde gelegenheden had gehad om zich te onderscheiden als gij, hij het veel verder in de wereld zou gebracht hebben, en het is zijne gemoedelijke overtuiging, dat als gij blindelings zijn raad wilt volgen, het u op den duur zeker goed moet gaan, omdat hij wellicht niet zoo knap is als gij, maar toch meer ondervinding heeft; — om welke reden het u niet betaamt (alleen weder in uw eigen belang) om eenig plan te ontwerpen, of eenig geheim te hebben, dat gij niet aan zijne goedkeuring hebt onderworpen.

Wat nu de schoonbroeders en schoonzusters betreft, deze zijn van zeer verschillenden aard.

De beste van allen is wellicht de »onverschillige schoonbroeder," die volstrekt niet inziet, dat hij gehouden is iets om u te geven, omdat gij het u in het hoofd hebt gezet met zijne zuster te trouwen. Overigens, bluft hij er op, »dat hij u niet kent;" — hij heeft nooit veel »sympathie" voor u gevoeld; het is zijn plicht niet, om u te zoeken; maar hij zou het toch »natuurlijk" vinden, als gij hem zocht. Maar gij hebt uw kring, en hij is gelukkig in den zijnen — hij moet echter oprecht zeggen, dat uw kring hem niet bevallen zou. Wat zijne arme zuster betreft, het is zijne treurige overtuiging, welke hij »in vertrouwen" aan de geheele wereld mededeelt, dat zij op den duur »eene betere partij" had kunnen doen; — niet, dat hij iets tegen u heeft, — volstrekt niet; maar het zal hem toch benieuwen, hoe of het bij u in huis zal uitzien na verloop van een jaar of wat; — voor het oogenblik gevoelt hij zich daar niet recht op zijn gemak — en komt er dus zoo zelden mogelijk, — wat u overigens volstrekt geen leed doet, en gij wenscht, dat uw vrouws »lievelingsbroeder" ook zoo over u dacht. Tot uw ongeluk, doet hij dat volstrekt niet. Hij is zeer met u en uwe huishouding ingenomen: — hij roemt u als »een kostelijken vent" aan al zijn vrienden, die hij ook in uw huis presenteert; — hij beschouwt uwe woning ook voornamelijk als een magazijn, van waar hij, op crediet van de broederlijke liefde, alles kan wegnemen zonder eenige complimenten. Hij vraagt uw nieuw jachtgeweer te leen, — en brengt het met een gebroken slot te huis; — als het aan een vreemde behoorde, zou hij het hebben laten maken; — maar voor zijn schoonbroer, — dat zou al te gek zijn! — Gij mist een nieuw werk, dat gij na tafel hebt willen lezen; — uw schoonbroeder heeft het in den zak gestoken en zal het over een paar dagen terugbrengen; uw schoonbroeder zal eventjes zijn sigarenkoker vullen uit uw kistje eer hij weg gaat, en als uw schoonbroeder niemand

anders vinden kan, haalt hij u af, om eene lange wandeling met hem te doen, en sleept u uren achter elkaar door zand en modder, — alleen omdat hij het zoo »ontzaglijk plezierig" vindt, op zulk een goeden voet met zijn schoonbroer te zijn, — en als gij hem eindelijk weder afschudt en naar huis terugkeert, vindt gij de »nieuwsgierige schoonzuster" bezig met uw boel op te nemen. Deze is wellicht (altijd na de schoonmoeder) eene der ergste plagen van uw leven.

Zij heeft altijd »dol" van uwe vrouw gehouden en brengt de belangstelling, welke zij voor haar gevoelt, op alles wat zij doet, over. Zij helpt hare zusters uwe schrijftafel afstoffen en snuffelt in al uw boeken, en vraagt van wien deze en gene brieven komen, — niet omdat zij nieuwsgierig is, maar alleen omdat het schrift op het adres haar zoo bekend voorkomt. Zij moet weten hoeveel die »allerliefste" japon van uwe vrouw gekost heeft, en waar die gekocht is, en zij meent u gisterenavond op straat ontmoet te hebben, en vraagt waarheen gij gingt. — Zij heeft ook aan de vuile voeten in de gang gemerkt, dat er slordige bezoekers bij u geweest zijn, — en gelooft zeker, dat zij gissen kan, wie het was; — zij is eventjes in de keuken geloopt, om iets aan de meid te zeggen; en neemt in haar geheugen de spijskaart mede van dien dag. Een toegelakt pakje op de tafel maakt haar onrustig, totdat zij weet wat er in zit, — en een brief, welken gij op de post laat bezorgen, zonder haar te zeggen aan wien, brengt haar tot wanhoop. Zij vliegt naar de provisiekast, om voor uwe vrouw suiker te halen en voor zich zelve eene kennis op te doen van den inhoud van al de trommels; — zij zou het »verschrikkelijk" vinden, om geheimen te hebben voor hare zuster, en vergt dus, dat hare zuster ook al uwe geheimen aan haar mededeelt, die zij op de eerste de beste koffievistie weder verbabbelt, of wellicht verruilt met eene lieve vriendin tegen die van iemand anders, welke zij weder aan u vertelt, als een blijk van hare achting voor u, wat haar overigens het recht geeft, u als een ouden handschoen het binnenste buiten te keeren, ten einde geene der geringste omstandigheden van uw huiselijk leven aan haar scherpsziend oog ontga.

En toch weet ik niet, of zij u meer ergernis aandoet dan uwe »fijnegevoelige schoonzuster," die, zooals zij zegt, heel goed zelve weet, dat zij geene schoonheid is; die ook overtuigd is, »dat zij niet geestig is," en dat iedereen haar »heel naar" vindt, in alle opzichten. Het is een zwak punt van haar om u te smeeken oprecht met haar te zijn, en haar maar te bekennen, dat ook gij »haar heel naar" vindt; zij weet toch, dat gij zóó over haar denkt, en het zou haar compleet gelukkig maken als gij maar oprecht te werk gingt met haar.

Gij zendt de meid, om uwe overige schoonzusters uit te noodigen bij u te komen eten; gij wordt zelf door uwe vrouw gezonden, om

persoonlijk uwe fijngevoelige schoonzuster te verzoeken. Het kost u veel moeite, u een bezoek op den hals te halen, van hetwelk gij dol gaarne bevrijd zoudt blijven. »Och neen! gij moest haar maar te huis laten; zij weet, dat zij u vervelen zal. Het is wel heel lief van u haar te vragen, maar gij zoudt toch niets aan haar hebben; zij is er aan gewoon om te huis te blijven, enz.»

Eindelijk echter bezwijkt zij, alleen om den wille harer zuster, en komt den geheelen dag bij u doorbrengen en houdt u en uwe vrouw gedurende haar verblijf onder uw dak in eeuwige onrust en spanning.

Als uwe vrouw hulp van haar vergt in de huishouding, is zij dadelijk gereed haar bij te staan, maar geeft haar met tranen in de oogen te kennen, dat zij liever ronduit vernomen zou hebben, dat men hare hulp noodig had dan op zulk eene verraderlijke wijze uitgenoodigd te zijn, om den dag voor haar plezier bij u te komen doorbrengen, en dan als eene meid te moeten werken. Noch haar toilet noch hare stemming zijn tot zoo iets geschikt. — Wilt gij daarentegen met haar uitgaan, ook dat is niet goed. Zij weet heel best, dat gij en uwe vrouw veel liever te huis blijven; het uitgaan kan haar volstrekt niet schelen; zij wil echter wel meegaan om u plezier te doen, en rekent het zich tot verdienste aan, dat zij u naar eene dure komedie vergezelt.

Zij borduurt een paar pantoffels voor u, die zij u met huivering overhandigt, u tevens smeekende (smeeken en schreien zijn hoofdkaraktertrekken van haar), »ze toch nooit te dragen, omdat zij overtuigd is, dat gij ze heel leelijk zult vinden, en zij ook niet vergeten kan, dat gij een hekel aan haar hebt.» Zij vergt ook niets van u, of van iemand anders; maar blijft zoo exigeante, in alle opzichten, en houdt hare rol van »slachtoffer" zoo goed vol, dat alle menschen de dupe daarvan worden.

Het is dus nooit goed als gij haar bij eene enkele gelegenheid te huis laat. Zij verstaat niets van muziek, maar zou toch gaarne gezien hebben, dat gij haar op uwe muziekpartij gevraagd hadt, alleen als een blijk, dat gij iets om haar geeft; — zij is er gevoelig over, dat zij aan tafel bij u zoo laag gezeten heeft, en als gij haar een andermaal eene eereplaats geeft, vindt zij daarin het bewijs, dat gij haar voor verwaand en pedant houdt.

Zij smeekt u aan tafel geene notitie van haar te nemen, omdat zij zeker weet, dat zij u verveelt, en is weder tot tranen geroerd, als gij u niet altijd met haar occupeert; zij durft u volstrekt niet om iets te vragen, maar neemt het u zeer kwalijk als gij haar niet alles presenteert; en zij noodzaakt u driemaal in de week hare vergiffenis in te roepen voor kleine verzuimen tegen haar, welke gij volstrekt niet bedreven hebt, terwijl zij, onder den schijn van uw slachtoffer te wezen, u wezenlijk geen dag van uw leven met rust laat.

Ik kom nu tot de aangetrouwde ooms en tantes en de neven en nichten, van welke eenigen in verre streken wonen en u geheel (zelfs met naam) onbekend zijn; maar die u bij gelegenheid, — mits zij zich niet over u behoeven te schamen, — doen groeten en u beschaamd maken, omdat gij u niet herinneren kunt, hoe zij daartoe komen, om u »neef' te heeten, en uwe »aangetrouwde tante" in het harnas tegen u jagen, omdat het daaruit maar al te duidelijk blijkt, dat gij met de meeste minachting bezielde zijt voor die betrekkingen uwer vrouw, van welke —"

»Gij niets dan goeds ondervindt, Smits!" zei mijn vrouws tante, die binnen was gekomen, en, zonder dat ik het opmerkte, mij over de schouders gekeken had.

»Ja, Smits, zoo is het!" ging zij voort; »Ondank is des werelds loon," en ik twijfel er niet aan, dat als ik u de pen niet uit de hand nam, gij ook in staat zoudt zijn, zelfs om mij, die u zooveel geleerd heb, in het hatelijkste licht als uwe »aangetrouwde tante" af te schilderen; maar eer gij dat doet, zal ik toch met één enkel woord datgene opteekenen, wat gij vergeten hebt; — namelijk, de karakterbeschrijving van den »schoonzoön."

En tante plaatste zich aan de tafel en schreef met eene spitse, nijldige stalen pen, die telkens gaten en scheuren in het papier openreet, en kwaadaardig de inktvlakken in het rond spatte, als volgt:

»Praat mij niet van menschen, die wonderlijk veranderen als zij opgroeien en ouder worden: — ik weet niets en niemand, die te vergelijken is, wat plotselinge verandering betreft, met den minnaar van uwe dochter, die in den »schoonzoön" is herschapen. Tot op dien gelukkigen dag zelve, is hij onderdanig en beleefd en ondergeschikt aan al de wenschen zijner aanstaande schoonouders: hij snakt naar het oogeblik, wanneer hij hen »vader" en »moeder" zal mogen noemen, en nauwelijks is het dáár, of »hij kan er nog niet toe komen," maar hoopt, dat het spoedig »wennen zal." In deze hoop, begint hij zijn schoonouders met den meesten argwaan te behandelen en als vreemdelingen te beschouwen, en te klagen, dat zij hem niet als hun eigen kind beminnen. Hij, die de dochter afgebedeld heeft van den onwilligen vader, neemt eene houding aan, alsof hij hem een dienst had gedaan door zijn kind te huwen. Hij wil »onafhankelijk" blijven, en duldt niet, dat zijn »schoonouders" zich iets met zijn zaken bemoeien, hoewel hij vergt, dat zij in alles belang zullen stellen.

»Als zijne vrouw bij hare moeder gaat, is hij overtuigd, dat het alleen is, om tegen hem te conspireeren; als zijn schoonvader hem een welgemcenden raad geeft, noemt hij dat onbescheidenheid; hij geeft voor, dat hij geen egoïst is, maar duldt niet, dat zijne vrouw ééne gedachte heeft, die hem niet geldt; al de gebreken in zijne vrouw schrijft hij aan hare familie toe, al haar deugden aan zichzelf; en hij rekent het zich tot eere, dat hij haar »de oogen ge-

---

opend heeft," ofschoon hij haar al de illusies van hare gelukkige kindsheid beneemt.

»Het komt hem voor, dat zijn schoonbroeders en schoonzusters alleen in de wereld zijn, om hem te bewonderen, omdat hij, in zijn eigen oogen, een modelechtgenoot is, een modelmensch, en vooral een modelschoonzoon!"

»Wel," zei ik, »dat is vreeselijk overdreven! Zóó ben ik nooit geweest!"

»Ik heb ook niet gezegd, dat ik u afschilderde," zei tante; »maar wien de schoen past, trekke hem aan!"

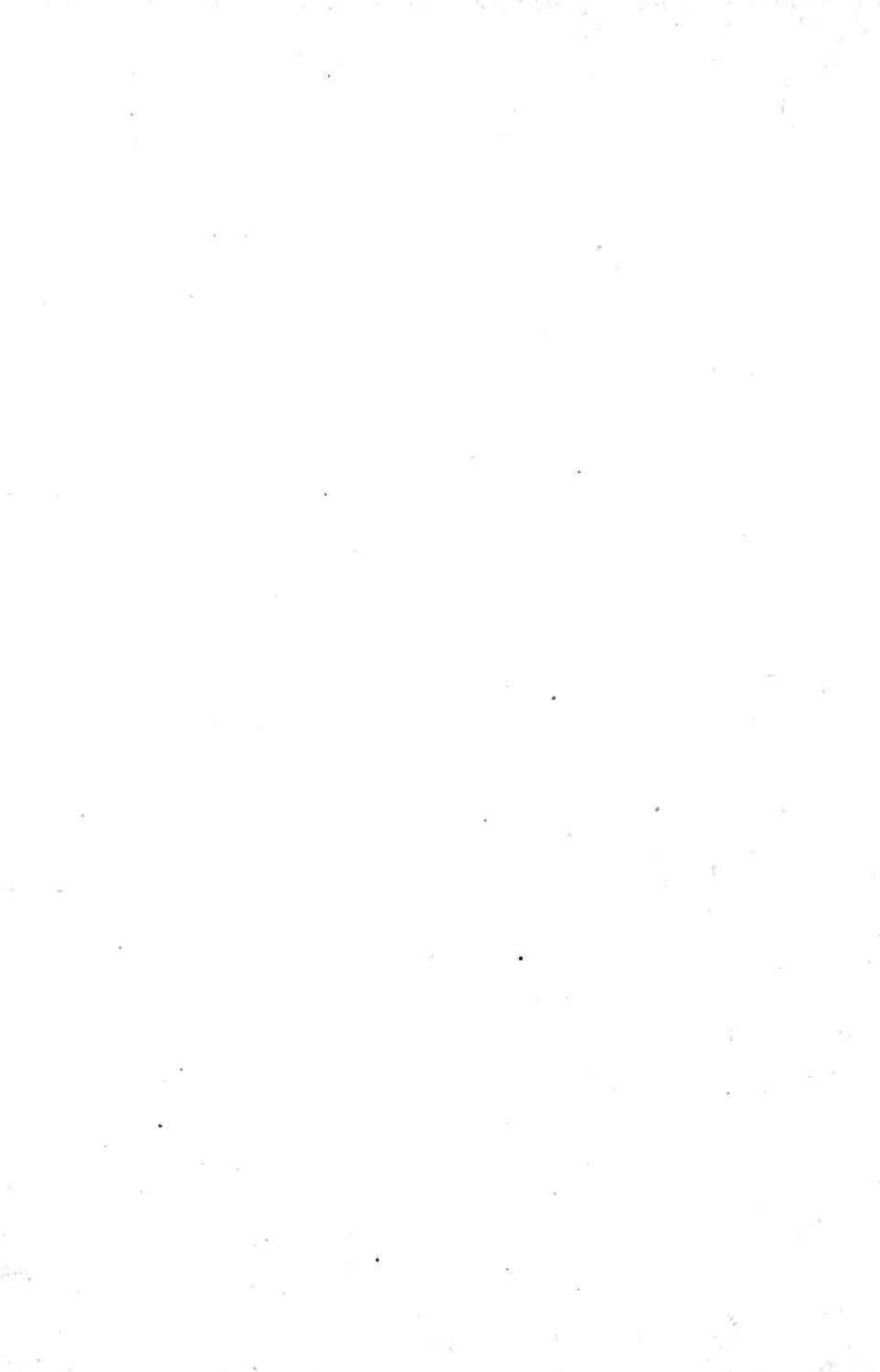
»Tante," viel ik haar in de rede; »ik wilde zoo gaarne, dat mijn lezers zich die spreuk herinnerden bij al de types, welke ik reeds beschreven heb: — dan zou ik wellicht een weinigje nut gesticht hebben met mijn geschrijf, dat ik hiermede plechtig opdraag aan allen, die van ver of nabij, zedelijk of maatschappelijk »familie van ons" zijn."

BEDEN OM HULP.

BEDEN OM HULP.

EEN BEDELBRIEF.

20 December 1853.

Bittere, felle, doordringende koude! Dikke sneeuw op de straten en ijs op de grachten; een snijdende, hongerige noordoostenwind, kwaadaardig door de stad vliegende, rammelende aan de vensters, schuddende aan de deuren, fluitende door de reten der vensters en door de sleutelgaten der deuren. De gasvlammetjes in de lanternen hebben moeite om zich warm te houden, en de sterretjes knipooogen onophoudelijk van de koude.

Het is waarlijk geen weder om uit te gaan! Maar ik heb »mijn woord gegeven.” Ik ga oesters eten bij een vriend. Ik stop me dus goed in: dikke overjas, bouffante, mantel er overheen geslagen, met den kraag omhoog, handschoenen met bont gevoerd, gutta-percha aan de voeten, — ziezoo! nu zal het wel gelukken!

Mijne vrouw drukt mij medelijdend de hand; zij bewondert mijn heldenmoed, dat ik geen vigilante laat komen; zij trekt den kraag nog iets hooger op, kust me zelfs op de nog zichtbare punt van den neus. — Ik verman me; de knecht doet huiverend de deur open: daar ben ik op straat!

Ik heb het hoofd zoodanig in den mantel gedompeld, en de koude doet mijn oogen zoodanig tranen, dat ik in de eerste oogeblikken niet zien kan, waarheen ik mijn schreden wend. Ik loop dus in de volle vaart iemand tegen het lijf, die mij lachende bij den naam noemt en mij goedenavond wenscht. Het is mijn buurman en vriend, — dien ik nu niet noemen zal. »Gaat ge ook bij B. oesters eten?” vraag ik. »Neen. Ik moet ergens anders heen.”

Mijn vriend heeft een pak onder den arm.

Dat maakt me nieuwsgierig.

»Wat sleept ge daar mede?” vraag ik weder.

»Houd het een oogenblik onder uw mantel,» zegt mijn vriend. »Mijn vingers zijn haast bevroren.»

Ik voldoe aan zijn wenschen. Aan den hoek van de gracht gaan onze wegen uiteen. Ik wil hem het pakje teruggeven.

»Neen,» zegt mijn vriend, »waarachtig niet! Eerst gaat ge met mij mede. Ge hebt gevraagd wat in het pakje zit: ge zult het weten; maar eerst gaat ge met mij mede; ge hebt al den tijd!»

Ik wil tegenpruttelen; het helpt niet. Het is te koud om te blijven staan: mijn vriend draaft door, en ik volg hem, half lachende, half brommende. Door allerlei straten en stegen draven we, nu eens vooruitgestooten door den haastigen wind, dan weder aan den hoek van eene straat daartegen worstelende, altijd vooruit, altijd harder en harder loopende! Het bloed komt in beweging, te gelijk met de voeten: we spreken niet, maar rennen steeds voort. Dat duurt wel een half uurtje!

Plotseling slaat mijn vriend rechts af van de straatsteenen, bukt zich onder de lage deur van eene nederige woning en eer ik den tijd heb mij te bedenken, staan we in eene benedenkamer.

Langzamerhand begin ik het tooneel op te nemen.

Een klein, klein vertrekje, met witte muren, met vochtigen uitslag sijpelende en beviezende in de hoeken. Een kille, ijskoude steenen vloer. Een schoorsteen zonder vuur, een withouten tafel. een stroozak in een hoek en daarop een bundel lompen, waaronder een menschelijk wezen ligt te rillen en te beven en te steunen. Een houten bankje, waarop een heel oude vrouw zit, in een kort manteltje gehuld, over een test met vuur te bibberen; alles half verlicht door het gasvlammetje aan den hoek van de straat, dat een zwakken straal door de bevrozen ruiten zendt.

En nu luistert, vrienden, naar hetgeen ik daar vernomen heb: die oude vrouw is eene weduwe, zij is drie en tachtig jaren oud, zij is moeder, en de zieke op den stroozak is haar eenige zoon, — en hij is, na vele jaren zwervens in het buitenland, doodarm, en doodziek aan lichaam en ook wellicht aan ziel, teruggekeerd, — nu vóór drie weken. En de moeder, die tot den huidigen dag den schralen kost voor haar zelve v e r d i e n d heeft met de zwakke handen, moet nu voor haar kind ook zorgen. En zij wil hem niet afstaan aan anderen, — en hij wil van haar niet weg. Het is dwaas van die oude moeder, niet waar? Maar zij verbeeldt zich, dat het moederhart nog meer warmte geeft, dan de stoombuis van het gasthuis; — het is erg, erg egoïstisch van den zieke; maar hij begint te ijlen, als men praat van hem te vervoeren; — maar hij ligt stil en tevreden, als zijne klamme hand in de magere vingers rust van zijne moeder. — — — Terwijl ik dit alles gadesloeg en vernam, maakte mijn vriend zijn pakje open en haalde eenige levensmiddelen en versterkingen te voorschijn; toen zeide hij:

»Vriend Smits, ge zult bijdragen wat ge kunt, dat weet ik; roep

ook de hulp van vrienden in; we kunnen met ons beiden geen afdoende maatregelen nemen!"

Ik heb weinig meer te vertellen; eer ik echter verder ging om oesters te eten, keerde ik huiswaarts om dit briefje te schrijven: ik heb eene kleinigheid bijeengebracht met eenige vrienden, maar niet genoeg: — we moeten iets meer hebben. Vrienden, helpt mij en mijn bureu, het lot van die arme zielen verzachten! Zendt eene kleinigheid voor de vrouw, de weduwe, de moeder, aan het adres van den ouden heer Smits, aan den uitgever dezer courant; het zal in deze kolommen verantwoord, — en elders vergolden worden! Ge hebt wel eens met mij gelachen; laten we nu een paar oude menschen doen ophouden met weenen! Doet dit, vrienden, helpt ons het oude, koude jaar gelukkig ten einde brengen voor die twee ongelukkigen; als ge het nieuwe jaar hoort inluiden, zal u de herinnering aan ééne weldaad meer in het oude jaar toch ook goed doen!

EEN PAAR DANKBARE WOORDEN AAN EENIGE WELDADIGE
LETTERS VAN HET ALPHABET.

Er is een tijd geweest, toen ik, evenals de meeste jeugdige stervelingen, een vreeselijken afkeer en schrik had voor al de letters van het alphabet. Ik weet nog hoe de meester den luie leerling soms met de klassieke plak achterna zat, hoe ik uit plichtbesef en liefde (wat mij toen eenigszins onbegrijpelijk voorkwam en nu nog eenigszins onnoodig toeschijnt) soms blond en blauw geranseld werd, en hoe mij altijd tot troost gezegd werd, als ik over mijn hard lot klaagde en de letters, die afzietelijke kwelgeesten mijner dagen en de gedrochtelijke spoken mijner nachtelijke droomen in jeugdigen overmoed verwenschte: »die letters zullen u eens een schat van geluk openen en ontdekken, waarvan ge nu geen besef hebt!"

Later heb ik leeren inzien, dat zulks wel degelijk het geval was, en in gezelschap van een twintigtal lettertjes op allerlei wijze door elkander geworpen en naast elkander geplaatst, heb ik menig gelukkig uur van mijn leven gesleten. Inderdaad zoovele uren en dagen, dat ik ongevoelig begon te worden omtrent mijn geluk, en op eene ondankbare manier de groote verdiensten der kleine letters over het hoofd zag, — en mij verheugende in de denkbeelden, welke ze mij voorstelden, geheel en al mijn verplichtingen vergat aan de nederige teekens, zonder welke het voor de schrijvers onmogelijk zoude geweest zijn, mij aldus mede te sleepen en te bekoren — en wat nog meer wil zeggen, te onderrichten.

Inderdaad, als men de zaak iets van nabij beschouwt, komen mij de letters voor als de troepen, waarover de schrijver als veldheer beschikken kan. Ieder soldaatje, op zich zelf genomen, is op zijn

best de onbekende grootheid X, — terwijl, alle bij elkander, behoorlijk gerangschikt, onder strenge tucht, en met behendigheid gebruikt, overwinningen verschaffen, welke met die van een Alexander of een Napoleon vergeleken kunnen worden. — Met één woord, ik heb het meest mogelijk respect voor de letters — nu ik er aan denk, — en ik neem den hoed af voor de letters, en corps, en afzonderlijk, en leg de hand op het hart, en verklaar, dat de letters geen dankbaarder, onderdaniger dienaar in deze wereld hebben dan den ouden heer Smits.

Voor al sedert het begin van dit jaar! Voor al sedert mijn bedelbrief in deze courant geplaatst werd en bijna al de letters van het alfabet zich in zulk een beminnelijk daglicht vertoonden, als ik nooit te voren gezien had! Want sedert dien dag brachten de letters mij niet alleen leering en onderhouding te gelijk, — maar (betrekkelijk) groote macht en hulpbronnen aan, niet om bloedige overwinningen te bevechten, maar om een gelukkigen veldtocht tegen armoede en hongersnood, ziekte en gebrek te ondernemen. Mijn vrienden — ik vaardig dit éénig bulletin van het slagveld af — de overwinning is behaald! De troepen hebben veel meer dan gedacht werd tot de zege bijgedragen. Wij mogen nu met een dankbaar hart de vruchten van onzen arbeid aanschouwen.

Als veldheer zou het mij betamen, diegenen mijner bondgenooten, welke zich het meest onderscheiden hebben, aan te wijzen: als mensch ben ik buiten staat om zulks te doen! Van enkelen echter, of liever tot enkelen mijner medestrijders, moet ik een woordje in het bijzonder zeggen, — terwijl ik aan allen, ook uit naam der armen, om welker wil wij uitgetrokken zijn, onze hartelijkste dankzeggingen aanbied.

Voor al moet ik een ernstig woord richten tot N. N. ! Mijnheer N. N. uw heldendaden op het slagveld der weldadigheid zijn weergaloos! Totnutoe is er nooit een noodkreet aangeheven, of N. N. vliegt te wapen. N. N. komt mij te gemoet in het Handelsblad, in de Haarlemer, in de Rotterdammer, in de Arnhemmer, — waarheen ik den blik wend, zie ik N. N., rijk aan hulpmiddelen, mild aan gaven. En niet alleen wordt de roem van N. N., aldus terzelfder tijd met zijn feiten door de verschillende dagbladen verkondigd; — maar, o wonder der wonderen, N. N. schijnt de macht te bezitten van overal te gelijk (waar men hem maar noodig heeft) tegenwoordig te wezen. Ik vind zelfs in een en hetzelfde nummer van de Arnheemsche Courant, onder denzelfden datum eervolle melding van de hulptroepen door N. N. uit Hoorn en N. N. uit Nijmegen aangebracht, terwijl talrijke andere N. N.'s zich overal opdoen — en mij van alle kanten ondersteund hebben. Dit heet ik nu iemand voor den gek houden, — maar op eene zeer gepermitterde wijze, — en het is dus met een vrij geweten en zonder te vreezen eenige jaloerschheid onder zijn overige

medesoldaten op te wekken, dat ik bij deze, onder de oogen van de geheele Nederlandsche natie, — of onder de oogen van al de lezers der *Arnhemse Courant*, — wat bijna hetzelfde wil heeten, — (O!) N. N. openlijk tot den grootsten en edelsten, ofschoon altijd meest onbekenden philanthroop in Nederland benoem. Moge hij lang deze eer waardig blijven, en steeds, wanneer hij maar opgeroepen wordt — en dit gebeurt nog al een enkelen keer, — zich even bereid toonen om anderen bij te staan als hij den ouden heer Smits en zijn arme vrienden heeft gedaan! Ik zeg vrienden, — omdat diegenen, welke wij eene weldaad bewijzen ons dierbaar worden. N. N. heeft mij mede in staat gesteld in zijn naam het goede te doen; ik zelf heb de belooning aan tranen van dankbaarheid en vreugde opgestoken; — een kerel, die ze me weder uit den zak klopt! Maar als N. N. zijn deel aan den buit wil hebben, laat hem maar bij mij komen; de slechte toestand der rivieren en wegen, dat heb ik gezien, belet zijne alomtegenwoordigheid niet, — en halfpart, broeder! — zoolang de oude Smits voor u en de uwen over iets beschikken kan.

En wat dan voor de overige ontelbare vriendelijke letters, die, niet eens vragende of Smits, *w e z e n l i j k* Smits heet, — en niet wetende of Smits te Amsterdam, of te Arnhem, of te Borculo woont, — en zich niet daarom bekommerende, wel begrepen hebben, dat eene arme weduwe en moeder, waar ook te huis, vooral als zij een zieken zoon heeft, wettige aanspraak op hun gaven had? Wat, zeg ik, blijft mij over om hun tegen al die ruime giften aan te bieden? Vrienden hebben mij ten krachtigste bewezen, dat »een goed woord eene goede plaats vindt;» — zij hebben mij »op hoop van algemeene goedkeuring» (zeker van de leden van zekere maatschappij?) »een batig saldo» overgemaakt; »een oesterliefhebber» heeft ruim de waarde van zeshonderd zijner schulpachtige lievelingen voor de weduwe ten offer gebracht; geld van een »*M u s i c u s*» heeft welluidend geklonken in de ooren der armen, — mischien geene der minst schoone klanken, welke hij ooit heeft doen hooren; — »een boezemvriend» — dien ik als zoodanig niet kende, — heeft ook bewezen, dat hij een echt menschenvriend is! De predikant uit Normandië is een geheel andere soort van een philanthroop, dan zijn ambtgenoot uit Gascogne, wiens kennis ik bij eene vroegere gelegenheid gemaakt heb; — en zelfs de »baker van mevrouw Smits» heeft ééne harer ontelbare fooien geofferd aan eene »moeder,» — zeker uit dankbaarheid, dat zij zoolang van kinderen geleefd heeft.

De *Arnhemse Couranten*, waarin al de liefdegiften voor de arme weduwe en haar zoon vermeld staan, tot een bedrag van bijkans *f* 150, liggen vóór mij op tafel: het is mij onmogelijk één voor één de edele vrienden te danken, die mij in een goed werk zoo mild bijgestaan hebben; — ik geloof ook haast, dat zij

zulks niet zouden begeeren; — het zij genoeg te zeggen, dat met hunne hulp de nood verzacht, de ellende verminderd is, — niet alleen voor het oogenblik, maar voorsnog ook voor de toekomst! — In meer bijzonderheden mag ik niet treden; de vriend, welke mij de armen heeft aangewezen, heeft mij ook bijgestaan, om de geldmiddelen, ter mijner beschikking gesteld, op eene behoorlijke wijze te besteden; — en menige Croesus in ons land zou verbaasd staan, als hij wist hoeveel goeds men met een armzalige $f 150$ kan doen, — en hoeveel genot men voor zulk een kleine som kan koopen, — terwijl men op de beurs ternaauwernood in deze slechte tijden $3\frac{1}{2}$ pCt. of zoo wat van zijn geld maakt! Dat heeft Jan, die mij zijn $f 12,37\frac{1}{2}$ gezonden heeft, uitmuntend begrepen!

Twee allerliefste brieven zijn mij geworden: een openbaar schrijven in de courant, uit Nijmegen. Een tweede uit Rotterdam, onder couvert aan den uitgever dezer courant, aan den ouden heer Smits. Ik mag de vrijheid niet nemen om den vriendelijken en milddadigen schrijver hier te noemen: — maar ik ben trotsch op zijn brief, als een blijk zijner achting — en dankbaar daarvoor, omdat iemand, die met drukke bezigheden overladen is, den tijd toch heeft willen vinden, niet alleen om mij in mijn pogingen bij te staan, maar om mij zelfs met een schrijven te vereeren, hetwelk mij even onverwacht als aangenaam was.

Aan dezen nieuwen vriend van den ouden Smits, en aan de heeren uitgevers der dagbladen, welke mijn schrijven hebben willen overnemen, en mij het bij hen ingekomen hebben doen geworden, heb ik vele verplichtingen, — vooral echter ook aan den heer uitgever van deze courant, die zich met het inzamelen en overmaken der gezondene liefdegiften heeft willen belasten.

En nu genoeg: het nieuwe jaar is voor mij gelukkig ingewijd: al ware het alleen daardoor, dat ik het voor anderen gelukkig heb mogen beginnen: dat het dezen verder en hun weldoeners en mijn vrienden niets dan heil en zegen moge opbrengen, is de oprechte bede van

den ouden heer Smits.

ALS HET U BELIEFT, MET ATTENTIE TE LEZEN!!

Het is een aangenaam iets 's zomers uit de benauwde lucht van de Amsterdamsche beurs te ontsnappen, zijn zaken en zorgen te huis te laten en met eene zware beurs en een licht hart alleen voor »zijn genoeg» rond te trekken en rond te slenteren.

Vooral in Gelderlands hoofdstad en haar omstreken, waar de schoone natuur en de schoone gebouwen en welvaart en bloei in allerlei gestalte ons overal tegemoet lachen, en alle sombere gedachten verdrijven, evenals de zonnestraal door de wolken brekende, al het sombere van het aangezicht van moeder natuur wegveegt.

Er is ook iets gelukkigs in het doelloos rondslechteren in zulk eene schoone streek, waar ziel en lichaam tegelijk uitrusten; er is iets opwekkends in het luieren, dat men eerst recht genieten kan na drukke bezigheden, en in zulk eene stemming wandel ik 's morgens vroeg uit, met mijn sigaar in den mond, voornemens zijnde naar buiten te gaan, en weinig acht gevende op de drukke winkels en het dicht gewoel der voorbijgangers, in mijzelven reeds een prettig praatje houdende en mij geluk wenschende, dat alles er zoo lachend en genoeglijk en smaakvol en dol prettig uitziet.

Ik verlaat de straatsteenen en sla den hoek om van den singel, die met prachtige boomen bezet is en met heerlijke huizen, met keurig aangelegd plantsoen en zilverachtig schitterend water versierd. Ik drentel onder het dichte lommer der boomen en vraag mijzelven, of het wijs is, verder in den zonneshijn naar buiten te gaan, terwijl ik hier, nog in de stad zelve, de rust en het schoone van de vrije natuur kan genieten; want slechts een enkele wandelaar gaat langs den weg en vrachtkarren noch omnibussen rammelen, onmeedoogend de heerlijke morgenstilte storende, voorbij.

Zoo slenter ik verder; — genietende en gelukkig — de hemel weet hoe vrij van alle sombere gedachten en denkbeelden, totdat op den hoek van den singel — het is volstrekt geene aangename verrassing, — de Dood zelf mij tegemoet komt.

Namelijk zóó — aan mijne rechterhand wordt de rij van huizen door een pleintje afgebroken en op dit pleintje, in het felle licht van de zon, staat een lijkwagen, geduldig op zijne vracht te wachten, — als eene zwarte, onheilspellende wolk aan den helderen hemel, allerlei droefgeestige, — op dat oogenblik, — zeer onpaste beelden mij voor den geest roepende.

Eerst wil ik er zoo spoedig mogelijk voorbijgaan en den Dood, evenals aan eene lastige kennis, den rug toedraaien; maar die vriend heeft toch iets zoo indrukwekkends in zijn wezen, dat men onwillekeurig den hoed voor hem afneemt, — en als men dat eens gedaan heeft, dan komt men er niet af zonder een praatje, — dat begrijpt iedereen; — want vroeger of later wachten wij toch allen zijn bezoek; en het is niet kwaad op een meer of minder vertrouwlijken voet met hem te wezen, eer hij aan onze deur aantikt.

Ik blijf dus onwillekeurig een oogenblikje staan.

De Dood heeft hier geene deftige visite afgelegd; hij durft zich

zeker bij al die prachtige huizen op den singel niet laten kijken, — hij is in een heel klein huisje op eene bovenkamer binnengedrongen, — dat kan ik zien; de luiken zijn daar, evenals op den singel, gesloten, maar om eene andere reden; dáár is het om het licht uit het huis te houden; hier omdat het licht er uitgedoofd is. Zoo'n nachtpitje wellicht in vergelijking, o, mijn vriend, met onze zoo heerlijk schitterende lichten, maar toch een lichtje, — wellicht een lichtje, dat alléén daar brandde en nu het uitgebluscht is alles donker en koud, — in weerwil van den zonneshijn, — in zijne kleine, bescheiden omgeving laat.

Dat het een heel min lichtje was, is duidelijk. Dat zie ik aan den lijkwagen: de armoedigste, miserabelste lijkwagen, dien ge u voorstellen kunt, waarvan de eens deftige zwarte livrei nu als verroest er uitziet in den zonneshijn, met een paar magere, half stervende knollen er voor, terwijl de Dood op den bok, met zijn breedgeranden, verkondigenden ook verroesten hoed, onverschillig met de zweep, de gonzende vliegen van zijn paarden zit af te slaan en gemeenzame praatjes maakt met de weinige menschen, die in het rond staan, en blijkbaar volstrekt niet geïmponeerd is door de plechtigheid, waarin hij zulk een voorname rol speelt. Als men ons begraaft, zal het er heel anders uitzien! Veel fatsoenlijker! Veel deftiger!

De onverschilligheid van den Dood zelven is hier ook op de toeschouwers overgegaan. Een stuk of wat menschen slechts blijven staan: eenige der burens in de deuren, eenige straatjongens bezig met den wagen van voren en van achteren en van ter zijde te bekijken, en nu en dan aan de loshangende riemen te trekken, waarmede de lijkist vastgebonden zal worden, soms ook half schichtig, half nieuwsgierig naar de geslotene vensters opziende, door de half openstaande huisdeur vluchtig glurende en dan, zonder eenige reden, een eind weglappende, en weder terugkeerende en zonder schrik in het bijzijn van den Dood ruwe schertsen uitende.

Zij hebben echter meer ontzag voor den diender, die nederbuijgend een praatje maakt met de mooie dienstmeid van den singel, dan voor den Dood zelven. dat is zeer duidelijk. Zij kunnen zich ook niet voorstellen, dat zij ooit zijn slachtoffers zullen wezen: — zij zijn even onbezorgd als wij zelven, hoe oud wij ook zijn, zoo lang wij ons gezond en sterk gevoelen, en ons niet duidelijk kunnen voorstellen; — — — maar wie is het, die men nu de deur uitbrengt in zijn zwart omhulsel? Een oud of een jong mensch — een —

»Zoo, Smits, wat doet gij hier?»

Het is de stem van eene goede kennis, die hier woont.

»Wien brengt men daar weg?» vraag ik, eerder den loop mijner eigen gedachten volgende, dan mijn vriend, die mij onder den arm neemt en verder den singel met mij opwandelt, antwoordende.

»Och, zoo'n niemand,» herneemt hij, met een treurigen glimlach, »en toch een niemand wiens verlies zwaar door iemand, die achter blijft, ondervonden wordt....»

En toen vertelde mij mijn vriend de volgende droevige geschiedenis:

De man, dien men daar wegbracht, was een oudsoldaat, vroeger, hier of daar plaatsmajoor, die jaren geleden gepensioneerd werd en met eene ongehuwde dochter boven op de kamers woonde, voor welker dichtgesloten ramen wij pas voorbijgekomen waren.

En zijne dochter, — ik bid u, mijne heeren, zet u alle romantische, poëtische denkbeelden uit het hoofd, — want over drie jaren, als zij zoolang leeft, zal zij driemaal twintig jaren tellen, — was zijne eenigste verpleegster en verzorgster, gedurende eene lange, — eene jarenlange ziekte, — eene van die ziekten, waarvan geen herstel is, — eene van die kwalen, welke het lichaam ondermijnen, niet in stilte en ongemerkt, maar onder hevige pijnigingen en folteringen, en rust noch tusschenpoozingen kennen, en daar het pensioentje van den vader niet uitreikte om hem en zijne dochter te doen leven, zoo moest er bijgesprongen worden door vrouwelijke handwerken en eigen ontberingen, om den zieke, hetgeen hij hebben moest, te bezorgen — en ik geloof dat bijna alle zieken op den duur meer of minder zelfzuchtig worden, en soms meer vergen, dan hun toekomst, — en de dochter, — ik herhaal het, haar ontbreken slechts drie van de zestig jaren, — zat dag op dag en nacht op nacht naast het bed van den zieken vader en dacht aan niets anders dan voor hem te werken, vergat zichzelf en leefde voor hem.

Eindelijk echter begon gebrek aan — ja gebrek aan rust, gebrek aan levensgenot, — soms zelfs gebrek aan dagelijksche behoeften, ook op haar te werken. De moede oogen, die bij het schemerlicht van de ziekenkamer over het fijne borduurwerk gebogen zaten, als ze niet op het gelaat van den zieke gevestigd waren, om zijn wenschen vooruit te zien, verzwakten; — de arme vingers, die in de felle winterkoude, ver van het koesterende vuur, bij het kille venster, onvermoeid nog in de schemering voor den zieke doorwerkten, werden door jicht en rheumatisme gekromd en verstijfd en verlamd — — en de arme dochter »behielp zich,» — ge begrijpt wat dat zeggen wil, — hoe langer hoe meer, in stilte, en klaagde niet en morde niet en zelve hulpbehoevend, zweeg zij van zichzelf, zooals slechts eene vrouw dat kan, — totdat — totdat de dood stilletjes aantikte en een einde maakte aan het lijden van haar vader en aan de onbewuste grootschheid van hare eigen zelfopoffering — en een begin maakte aan hare eigen ellende.

Want met den vader werd ook het pensioentje begraven, — en de dochter, — nog eens: de bijna zestigjarige, halfblinde, hulpe-

looze dochter blijft met niets in de wereld over, dan de herinnering aan den plicht, welken zij zoo voorbeeldig vervuld heeft.

Dit is wellicht een grootere schat voor haar hart, dan velen van ons ooit opzamelen zullen: — maar ook het arme lichaam heeft zijn bescheiden eischen en daarvoor moet gezorgd worden.

Dat zal ook geschieden. Maar hoe?

Daar zijn eenige welwillende menschen bijeengekomen, die zich het lot van de hulpbehoevende aantrekken en zich deze vraag gesteld hebben, en ook het antwoord gevonden hebben. Men wil haar in een gasthuis eene geringe, maar gemakkelijke plaatsing bezorgen, waar zij de welverdiende rust en laving na zooveel bitter lijden zal kunnen vinden, — waar zij vrij van gebrek en behoefte haar overige dagen kan slijten.

Maar daartoe is eene betrekkelijk zware som noodig: ongeveer zooveel mevrouw, als eene deftige dame in één jaar aan toilet besteedt! En reeds is een kwart van die som, wellicht als men deze regels leest, iets meer bijeen. Maar er ontbreekt nog veel.

Ik ben verzocht het mijne bij te dragen, om het sommetje af te ronden. Dat doe ik gaarne: — uit eigen middelen reikt dat niet ver; — maar ik weet zeker, en ik verheug mij er over, dat er velen zijn, die als zij deze regels lezen, ook het hunne zullen willen bijdragen om het ontbrekende aan te vullen: het is immers zeker, dat zoodra het bestaan van eene ramp in Nederland bekend is, die ook zooveel mogelijk gelenigd wordt: — en de uitgever van dit blad, aan wien ik U verzoek uw blijken van hulde voor de arme, bijna zestigjarige dochter te zenden, heeft al eene groote lade leeggemaakt, om ze te bergen, totdat ze, — na in dit blad verantwoord te zijn, — voor het bepaalde doel kunnen aangewend worden.

Meer behoef ik niet te zeggen, naar ik meen; maar verlangt iemand mijner lezers meer te weten, — volgaarne staan hem alle gewenschte, nadere inlichtingen ten dienste. Hij wende zich slechts daarom aan zijn

Dw. Dienaar,
SMITS.

N. B. De waarschuwing tegen den nadruk van stukken uit den Spectator is volstrekt niet op dezen brief toepasselijk: integendeel! hoe algemeener verspreid, hoe beter!

DANKSCHRIJVEN AAN DE »ATTENTE" LEZERS.

Les sensations ravissantes d'une bonne action contribuent plus au bonheur que tous les éloges.

Het was onder bovenstaande spreuk, zoo ik mij niet zeer vergis, door eene allerliefste vrouwenhand geschreven (welke het hart waardig is, dat die woorden dicteerde), dat ik eene der eerste bijdragen ontving voor de ongelukkige, welker lot te verbeteren zich eenige weldadige dames tot taak gesteld hadden.

Het was eene taak, die aanvankelijk zeer moeielijk scheen, en die schier onoverwinnelijke bezwaren dreigde op te leveren. Ten minste zoo zeiden en geloofden velen, — velen vooral van het mannelijke geslacht, die altijd zooveel wijzer en voorzichtiger zijn dan de vrouwen.

Maar zoo ooit, is in dit geval de spreuk bewaarheid: *ce que femme veut, Dieu le veut*, — en uit naam van de geredde zelve, uit dien van de edele vrouwen, welke het eerst haar de behulpzame zusterhand reikten, — en ook uit mijn naam, in wien zoo velen zulk een vereerend vertrouwen gesteld hebben, — rust nu op mij de aangename en gelukkige verplichting om onze dankbaarheid uit te drukken voor de zeer milde gaven, waarvan de lade van mijn uitgever overgevloed heeft.

Ik heb nog meer te doen: ik heb, in plaats van meer te vragen, tot mijne eigen verbazing, uit te roepen: »Genoeg!» — En in dat kleine woord ligt de geheele veranderde toekomst van een vroeger ongelukkig medemensch opgesloten.

Want behalve hetgeen aan den Spectator werd gezonden voor het goede doel, zijn er zulke rijke en talrijke gaven ingekomen, dat de thans niet meer ongelukkige gered en voorgoed geholpen is, en binnen weinige dagen de eenvoudige, maar veilige en gemakkelijke woning zal betrekken, welke de mildheid harer landgenooten haar verzekerd heeft, tot zij in eene betere woning dan hier op aarde te vinden is, overgaan zal.

Dus, mijn vrienden, hebben wij uwe verdere hulp niet noodig — en hetgeen gij verder voor uwe verarmde broeders en zusters kunt afzonderen, moet gij buiten den Spectator om, weten te besteden: — ik twijfel niet, dat die taak u allen zeer gemakkelijk zal vallen!

Inmiddels, terwijl ik den stapel brieven voor mij zie, welke zoo spoedig na mijne oproeping ingekomen zijn, sta ik verbaasd, — als koopman te spreken, — over de enorme concurrentie, welke in alle standen en rangen der maatschappij bestaan heeft, om het goede

doel te helpen bevorderen. Het zou mij ook onmogelijk zijn, zonder hulp mijner kantoorklerken, die met deze zaak niets te maken hebben, één voor één iedereen te bedanken, die zoo welwillend en vriendelijk geweest is zijne offerande te storten, daar waar zij wezenlijk zoo goed besteed is.

En ik geloof ook, dat men mijn dank niet verlangt, al kent men ze niet van vroeger, dan gevoelt men nu de waarheid van de spreuk, welke ik in één der mij toegezonden brieven gevonden en hier boven geplaatst heb.

Maar gaarne, — ik heb er wezenlijk behoefte aan, — zou ik den milden gevers een klein genoegens verschaffen, als blijk van dankbaarheid voor de heel groote vreugde, welke zij gesticht hebben in het hart hunner vroeger ongelukkige zuster; — en ik geloof dat nu niet beter te kunnen doen, dan door hen een paar der schoonste blijken van liefdadigheid mede te deelen, welke mij uit bovengenoemden stapel brieven bekend zijn geworden. Indien ik ze maar kan wedergeven, zonder onbescheiden hetgeen men geheim wilde houden, te verklappen, — indien ik slechts in hun hart een tiende gedeelte van de aandoening kan opwekken, welke het mijne vervulde, toen ik die brieven opende, dan zullen zij mij, in plaats van ik hun, bij slot van rekening dank verschuldigd zijn.

Daar is een der eerste toneelen: — de huiskamer van een oud-officier, iemand, die sedert eenige jaren zich in het bezit verheugt van een paar kindertjes, en die pas sedert drie dagen zich verblijdt, dat zijne lieve vrouw het weder »achter den rug» heeft, en hem een derde wichtje geschonken heeft, — en dat vooral »kraamvrouw en kind zeer welvarende zijn.» En de vader is iemand, niet zooals gij en ik, die groote handelaren zijn, en dien het niet schelen kan, of wij een honderd gulden of wat meer of minder in de maand uitgeven, maar die zijn uitgaven maandelijks regelen moet tot op een cent toe, en die eene heele groote som (altijd betrekkelijk) voor de huishouding — vooral nu de baker er bij is, — afzonderen moet, — en eene heele kleine som (niet betrekkelijk) terzijde legt voor genoegens en hetgeen men niet onder de stipte noodzakelijkheden van het leven rekent; — want »men» heeft tamelijk vast besloten en uitgemaakt, dat »genoegens» weelde zijn, en geen behoeften; — hoewel ik het met »men» op dat punt nog niet volmaakt eens ben. En de oud-officier zit op zijne kamer, zich verheugende in de pret van morgen, die hij zich en zijn kleintjes (nu die nare derde dag voor de kraamvrouw voorbij is), maken wil, — en gevoelt niet veel opgewektheid om den Spectator, die op tafel ligt, op te nemen. Maar zijn oog getroffen zijnde door het verzoek, »als het u belieft met attentie te lezen,» neemt hij het blad op, — en gaat mijn langen brief van het eerste tot het laatste woord door, — en dan telt hij zijn geld weder over, en begrijpt, dat hetgeen hij tot zijn eigen genoegens wilde afzonderen, niet beter kan

besteed worden, dan door het aan den Spectator in te zenden voor de dochter van een oud-kameraad, — en dan vindt hij die som, och, zoo klein, en begrijpt verder, dat ook zijn kindertjes het genoegen van de zelfopoffering wellicht evengoed zullen kunnen waardeeren als hij — en de kleine som wordt door hun penningske vermeerderd, — en eindelijk gaat hij bij de gelukkige kraamvrouw — voor wie niets afgezonderd is, omdat haar geluk, zooals zij zelve gevoelt, nu niet te vermeerderen is, — en aan haar wordt de treurige geschiedenis van de arme officiers-dochter met zachte stem oververteld, — en ook zij, de gelukkige en dankbare, wil het hare bijdragen en van het bedrag, dat de kosten van de kraamkamer, benevens kandeel en kaneelkoekjes afdoen moet, wordt ook iets gekort (natuurlijk zonder de baker te benadeelen), en ziedaar: de drie kleine sommen bij elkaar gevoegd, worden stil en bescheiden ingesloten, — en de vader is tevreden en de kindertjes zijn blijde en de kraamvrouw, te midden van haar eigen groot geluk, is bijna verwonderd te ondervinden, dat haar hart plaats nog had voor het zalige gevoel, dat er in stroomt, met het bewustzijn, dat zij het leed van eene vreemde verzacht heeft, — en ik bewaar den brief van den oud-officier onder de archieven van den Spectator, als een zijner kostbaarste bezittingen.

Een tweede tooneel is niet minder aangenaam van aard: het is een heerlijke zomeravond, en bij een bejaarden predikant, eventjes buiten eene groote stad, is een vroolijk gezelschap bijeen: jonge lieden, bloeiende schoone meisjes, vroolijke luchtige jongens — maar waarom zou de brave man niet zelf zijn geschiedenis vertellen: lees zelf zijn brief: het is geen gebrek aan bescheidenheid een dergelijk schrijven te openbaren:

.....wat later op den dag — was de jeugd in het gras om mij heen verzameld, op eenige enkelen na, en hier en daar waren nog paren gelieven verstrooid, die wat hooger op den heuveltop in de ondergaande zon blozend op ons neerzagen.

Alles ademde levenslust en geluk en al die jonge harten schiepen zich zeker een toekomst, zooals hun heden was, zonnig en onbewolkt.

Onder vroolijk gejoel kwamen een paar der meisjes zich naast mij vleien, mij een blad toereikende met den uitroep „Clementine!“ „Clementine!“ — Ik begreep van hare begeerte niets, voordat het blad, het laatste nummer van uw Spectator (die ook tot hiertoe doordringt, en altijd zoo welkom is) mij duidelijk maakte, dat zij verlangden ik het haar in de onwillekeurige pauze eens zou voorlezen, in de hoop een brief van of over Clementine te zullen hooren.

De aanvang deed mij dadelijk zien, dat zij zich vergisten: maar de beschrijving van den vluchteling uit de stad die het buitenleven zoekt, noopte mij, om der overeenkomst wille, met lezen voort te gaan.

Ik las het stukje voor. Mijnheer Smits, — de beschrijving van het pleintje met den armelijken lijkwagen, de gesloten bovenkamer, het bittere leven en de zwaar beproefde, die toch ook jong was geweest als de bloeiende gestalten.

om mij heen, met evenveel recht om te hopen en te verwachten, — ik las het verhaal te midden van die levenslustige groep in de stralen van de avondzon met den heerlijken hemel boven ons en het lachende landschap beneden ons, terwijl alles scheen te vragen: Waar is droefheid, waar is smart?

Was het wonder, dat eene korte, weemoedige stilte de joelende stemmen van straks verving en de kerkkloktoon nog lang natrilde in menig hart? — Voorzeker vonden veler gedachten den weg naar de sombere bovenkamer, en was het niet het staren in de ondergaande zon alleen, dat menig lief meisjesoog zoo deed glinsteren.

Dat hier uwe oproeping niet vergeefs was geweest, getuigde de minnelijke samenspanning; en mij werd de bezorging opgedragen, mijnheer Smits, van de verzamelde gaven van de bloeiende, levenslustige zusters aan de arme bedroefde, voor wie zij zoo gaarne de overige dagen van een zoo vreugdeloos leven willen helpen verhelderen. Ik zend u die gaven, gering als ze zijn, uit naam van haar, die, vol dartelen overmoed de groote danszaal des levens voor zich zien; maar uit wier zachte harten en stralende oogen op de eerste roepstem des lijdens het luide roept: „hier zijn wij!”

Bij het scheiden op dien avond smolt de herinnering aan onzen eigen blijden, zorgloozen dag te zamen met de gedachte aan de menigte bedrukte zielen, die in stilte lijden, — en ik keerde naar mijn pastorie terug met stoffe te over voor mijne prediking op den aanstaanden Zondagmorgen, — die ik aan u te danken heb, mijnheer Smits. —

Uwen hoogachtenden,
Alpha.

Aug. 1857.

Verder zijn er brieven van kooplieden, met coupons, waarvan de nos. en datums nauwkeurig opgegeven zijn — en »werk. schuld” (aan de armen), als de beste beteekenis van die woorden vermeld worden; — er zijn keurige briefjes van dames, in elegante geparfumeerde enveloppes, met sierlijke devises verzegeld; er zijn eenvoudige couverts, met bijna onleesbare postmerken en haast geen woord er in — maar met des te grooter bijdragen; — er zijn belangstellende, aardige, uitvoerige, lakonische epistelen bij — die alle echter hetzelfde bevatten: eene milde gave, een blijk van de goedhartigheid des schrijvers — en een bewijs, dat in het anders veel verdeelde Nederland er ééne plek is, het veld der milddadigheid, waarop menschen uit allerlei stand en van allerlei geloofsbe-grippen elkaar de hand reiken, en, evenals de vriendinnen van den ouden predikant, luide roepen, zoodra men zich tot hen wendt: »Hier zijn wij!”

PS. Aan diegenen, welke nadere bijzonderheden hebben gevraagd, zal eerstdaags bericht gezonden worden. Maar Maria heeft geen adres opgegeven!

NOG EENIGE WOORDEN AAN DE ZEER ATTENTE LEZERS VAN
DEN NEDERLANDSCHEN SPECTATOR.

Toen in het begin van de maand Augustus II. de oude heer Smits

een beroep deed op de liefdadigheid van de lezers van zijn blad, ten behoeve van iemand, die dat zeker verdiende, was hij reeds aan het einde van die maand in staat voor verdere giften te bedanken. Zulk een milde regen was in de lade van zijn uitgever gevallen, dat verdere giften niet meer onmisbaar waren — en de oude heer Smits gaf dit te kennen.

Sedert dien tijd echter zijn nog aanhoudend enkele weldadige droppels van den stortvloed der liefdadigheid in dezelfde lade gevallen, terwijl, als een regenboog aan den hemel, de herinnering der vroeger bewezene weldaden, nog levendig voor den geest staat der uit den nood geredde. Nu zal men vragen: wat is er van de later ingekomen kleine bijdragen geworden?

Niets anders dan de inzenders wenschen kunnen. Was er al vroeger voor het onmisbare gezorgd, nu is men in staat geweest, iets meer te doen. Eene gebrekkige, hulpbehoevende vrouw, die haar leven als een lange zelfopoffering tot dusver gesleten heeft, geniet nu niet slechts eene veilige woonplaats, maar men heeft haar (het is geene weelde!) ook kunnen voorzien van enkele kleine gemakken, die wij, die nooit het gebrek gekend hebben, benooidigheden noemen: — zooals genoegzame brandstof, behoorlijke kleding, oppassing, en die dagelijksche levensbehoeften, welke het »hofje" waar zij nu schuilt, niet oplevert.

De welwillende dames, die voor haar zorg dragen en de giften, die ingekomen zijn, administreeren, zijn dankbaar dat nu zoo volledig te kunnen doen: — de oude heer Smits heeft gemeend dit nog te moeten bijvoegen bij hetgeen hij reeds vroeger gezegd heeft: wie echter de vruchten van zijn goede werken zelf zien wil, behoeft slechts, als hij naar Arnhem komt, een bezoek af te leggen in het meer gemeld »hofje" om daar eene thans gelukkige wees, die zoo veel behulpzame broeders en zusters in haar nood vond, te ontmoeten, — en overtuigd te worden, dat zijne liefdadige kruimels niet in het water gevallen zijn.

WAAR IS ZIJ?

Eene eerlijke, armoedige huishouding! Eene moeder met zes minderjarige kinderen, waaronder een meisje van negentien jaren, dat door naaiwerk iets zoekt te verdienen, — een jongen van achttien, die op 's Rijks werf dagelijks zijn 40 cents verdient, — en dan vier kleine, hulpelooze wezens, waarvan het jongste slechts twee jaren oud is . . . .

Alle bleeke, bekommerde, angstige, gejaagde gezichten. De moeder met koortsachtige inspanning en samengenepen lippen het onuitstelbare huiswerk verrichtende, — met de wanhoop op het strakke geelaat en in de holle blikken, — slechts een enkele keer zuchtende

alsof het hart haar breken wilde, en de verlichting van eenige tranen vindende, als het kleinste kind luide jubelt of lacht, — de handen wringende, als een ander der kleinen onschuldig vraagt: »waar is vader?»

»Waar is hij?» Ik zie ze zitten de troosteloze moeder, de oudste kinderen, het meisje met rood geweende oogen en bevende vingers, welke het moeilijk gevonden, zoo zeer begeerde werk niet meer verrichten kunnen; den jongen met de vereelde handen vóór het gelaat, in stomme droefheid, zichzelf en anderen vragende en vragende — »waar is hij?» — terwijl niemand het antwoord geeft en de zware golfslag tegen den machtigen zeedijk in de verte klotst en dreigend en onheilspellend en spottend herhaalt: »waar is hij?»

Op zee; — als loods — zes weken geleden vertrokken — zes lange, bange weken — om een schip, dat in het gezicht was, binnen te brengen. — Op zee — — — hij noch het schip zijn opgedaagd aan de verre kim; »waar is hij?»

Kunt ge ze u voorstellen, die zielkwellende, steeds terugkeerende, nooit beantwoorde vraag, — zesmaal zeven dagen en nachten lang onophoudelijk oprijzende uit het hart der arme echtgenoot en moeder, die met verwarde blikken op haar kinderen staart? Waar is hij? Het is haar dierbare echtgenoot, de vader harer kleinen, hun eenige broodwinner en steun; hij zelf de zoon van den braven zeeman, de kleinzoon van den ouden held, die zoo velen het leven redde, — hij zelf, die menigen drenkeling met levensgevaar gered heeft, — waar is hij? Is er niemand geweest, om hem ook in zijn nood de sterke hand te bieden? O vrouw! hij kan niet vergaan zijn! Gestrand, hier en daar wellicht geslingerd, — of rondzwervende nu op een vreemd schip, dat hem spoedig te huis zal brengen — o God! zal de arme moeder de kracht hebben om het oogenblik van zijn binnentreden te overleven? O waar — waar is hij?

Dag op dag verminderende hoop — toenemende vrees, — nu, een vluchtige zonnestraal op de gladde wateren, die de zwakke vonk der verwachting opnieuw doet schitteren, — dan weer eene windvlaag, die ze dreigt uit te blusschen, — eene sombere wolk, die alles zwart, — als met een lijkmantel, — bedekt, — en steeds nog de angstkreet in de diepte van het gefolterde hart: »waar is hij?» en spottend herhalen de donderende golven steeds — »waar is hij?»

.... Eindelijk echter geven ze ook spottend antwoord: »Dáár is hij!» — en op het strand, — ver van de woning zijner dierbaren, smijten de wreede wateren verzadigd hun slachtoffer neder; onkenbaar bijna, verminkt: »Dáár is hij!....»

Vrome handen leggen het veel geslingerde lijk ter rust in het zeemansgraf, aan den veiligen wal; medelijdende harten kloppen bij de echtgenoot en kinderen, — bij de arme weduwe en de vaderloozen aan, — en met teedere belangstelling en liefderijke woorden melden zij haar: »Hij is naar huis teruggekeerd, — naar

zijn hemelschen Vader, — ween nu uit; maar vraag niet meer!" . . .

De bittere vraag is beantwoord: — de arme moeder berust in hetgeen haar beschoren is. Zij behoeft ook niet meer te vragen: »waar is hij?» Hij heeft trouw en eerlijk geleefd; hij is, als een man betaamt, in de vervulling van zijn plicht heengegaan, — waar hij nu is — van dáár mag zelfs de trouwe echtgenoot, de radelooze moeder hem niet terugwenschen!

. . . En nu ziet zij rond op de zes kinderen, waarvan vier nog geheel hulpeloos zijn. De levenden vergen de inspanning van alle krachten der levende: — zij mag weenen, maar moet werken tegelijk. Een hard, hard lot! Nauwelijks, wat het alleronontbeerlijkste betreft, verzacht door het schamele pensioentje, dat de wet der weduwe toekent. — Droevig breekt het nieuwe jaar voor haar aan over het pas gesloten graf van haar echtgenoot, — droevige dagen, eene harde worsteling voor haar als ze de zes kinderen in eer en deugd, zooals de kinderen van zulk een stam betaamt, groot zal brengen! Een droevig nieuw jaar, waarlijk! . . .

Moet ik zeggen, waarom ik deze droevige geschiedenis, geheel der waarheid getrouw, heb nedergeschreven? — Ik geloof van neen. Me dunkt, dat ik iederen welwillenden Lezer van den Spectator al hoor vragen: »Waar is zij? De arme moeder? de ongelukkige weduwe?»

Ik zal die vraag beantwoorden: — zij woont te Vlissingen; de heer Burgemeester van die stad heeft mij de waarheid gewaarborgd van hetgeen in de dagbladen gestaan heeft omtrent den rampspoedigen toestand van de weduwe van den braven loods Naerebout; hij heeft zelfs beloofd, dat als ik iets kon bijebrengen voor de ongelukkige moeder en kinderen, te zorgen, dat het op de best mogelijke wijze aangewend werd.

Dáár is zij nu! — Als gij, mijn lezers, geene behoefte gevoelt, bij mijn iets ook uw iets te voegen, dan ken ik u niet! Het is voor ons een gezegend begin van het Nieuwe Jaar!

EENE VREEMDE BEHOEFTE.

Ik heb iets noodig; — als ik het niet krijg, zal ik geene rust hebben, — en daar ik er niet aan komen kan zonder de hulp van anderen, haast ik me, hoe eerder hoe liever, mijne behoefte mede te deelen.

Ze is wel vreemd van aard voor een bejaarden handelaar in tabak, en daarom aarzel ik eenigszins om ze te noemen; maar — 't kan niet anders: — ik heb groote, dringende behoefte, aan — eene goede melkkoe!

»O ja! Dat wil ik wel gelooven! Dat is zowat eene algemeene

behoefte in onze maatschappij! Iedereen wenschte wel zoo'n dier te hebben, — iedereen zoekt er naar — enkelen hebben er al een gevonden; — er is ook haast geen mensch, die niet het een of ander mager kalfje aankweekt en koestert in de hoop om het eens tot eene winstgevende melkkoe te zien opgroeien!"

Vraag excuus, mevrouw! Zoo bedoel ik het ditmaal in 't geheel niet. Ik herhaal hetgeen ik gezegd heb; ik heb behoefte (in de meest letterlijke, viervoetige beteekenis van het woord) aan eene goede melkkoe!

Wat ik er mede doen wilde?

Mevrouw, ik heb geen plan hoegenaamd om de Beurs en de geurige grachten te verlaten, om verder met mevrouw Smits een herdersleven te gaan leiden, samen eene melkerij aan te leggen en eigengemaakte boter en kaas te consumeeren. Integendeel: ik blijf waar ik ben — mevrouw Smits zal zich wel niet van me laten scheiden; — maar de koe, als ik ze krijg! — zend ik dadelijk weg!

»Naar Engeland! Daar maakt men goede zaken mede!"

Wel neen, mevrouw! Niet met melkkoeien! Neen, men zendt daarheen vette ossen en kalveren, die (figuurlijk) voor de afzenders wel in goede melkkoeien herschapen worden; — maar de koeien laat men algemeen te huis, evenals zijne vrouw, indien men ze lief heeft. Mijne koe echter, — altijd — indien ik ze krijg, — gaat toch onmiddellijk op reis.

»Waarheen?"

Eer ik u dat vertel, moet ik u iets anders verhalen. Iets, dat volstrekt geen fictie is, en niets van eene fictie heeft, en ik verzoek u dus zeer ernstig, het als de zuivere, onvervalschte waarheid te beschouwen.

Het is nu ongeveer zes maanden geleden, dat er eene koe op stal stond bij zekeren armoedigen daglooner. — Behalve de koe bezat de man andere onwaardeerbare schatten, — namelijk:

- 1 vrouw.
- 4 zonen.
- 2 dochters.

Totaal 7 schatten, — met de koe 8.

Hij was dus eigenlijk eene soort van Croesus van een daglooner. Daarbij een zeer verstandig man. Hij beminde zijne vrouw en kinderen, werkte vlijtig — en aanbad zijne koe bijna op dezelfde wijze als een oud Egyptenaar den stier Apis vereerde, — of liever — ongeveer zóó als wij beschaafde lieden steeds nog het gouden kalf aanbidden.

En zijne heele familie beminde de koe op dezelfde kalfachtige wijze. Dat wil zeggen: er bestond, voor zoover ik weet, hoege-

naamd geen sentimenteele liefde tusschen de koe en de kinderen, — zooals er bestond tusschen Saidjah en zijn buffel; — maar de koe gaf melk en de melk gaf boter en de boter gaf geld, en het geld gaf brood, en al wordt men precies niet vet van roggebrood en karnemelk, — met variatie van karnemelk en roggebrood, — men dankte toch de koe als de geefster dezer lekkernijen, — en hoe zwaar ze ook woog, — werd ze letterlijk op handen gedragen door het geheele huisgezin. — De koe werd ook door de jongste takken er van (de oudste telde twaalf jaren, en werkte al mede op 't veld) — aan een touw rondgeleid, — om haar in de gelegenheid te stellen de schoonheden der natuur te bewonderen en — langs de slooten te grazen — en menigmaal zag ik de zes naakte beenen — vier van de koe en twee van den jongen, — voorbij het buitenpaleis trekken, waar mevrouw Smits en ik en de kikkers in de slooten al het schoone van een nederlandschen zomer genieten. Dan maakte ik soms wijsgeerige opmerkingen en vergelijkingen tusschen het lot van de koe en van den jongen, — waarvan het resultaat was, dat de koe het oneindig beter had dan de jongen! Want de koe kreeg, op de eene of andere wijze, altijd genoeg te eten, — en dat was niet het geval met den jongen; — en, als het regende, droeg de koe, bij wijze van regenjas, een koffiezak over de schouders, — terwijl de jongen slechts de overblijfsels van zijn buis uittrok en over zijn hoofd hing, — en daar het me niet gelukte ooit te ontdekken dat er veel meer dan vel en beenderen onder dit buisje, of kieltje, of wat het was, schulde, terwijl de koe heel wel in het vleesch zat, viel de vergelijking ook in dit opzicht ten gunste van de koe uit. Wijders was de koe, zooals alle koeien die ik ooit gekend heb, een dom, koppig dier, dat stilstond als ze dat goed vond, of, met den staart omhoog, log voortgaloppeerde, — en den jongenheer, zijns ondanks, mede tot stilstaan, of voortgaloppeeren, door dik en dun noodzaakte, volgens de nukken van het bij uitstek vrouwelijke dier. Daarentegen, in plaats van de armen om den hals van de koe te slaan, als een jonge Javaan, sloeg de jeugdige dierentemmer haar soms vrij krachtig met zijn stok op dat gedeelte van het lijf, waar het ruggeemerg eindigt, — wat de koe overigens met de meeste onverschilligheid verdroeg, — en deze kauwde hier en herkauwde daar en leidde werkelijk een benijdenswaardig leven, zonder te behoeven eenige vrees te koesteren dat men bezig was met verraderlijke plannen om haar in taai biefstuk, of onverteerbare runderlappen te herscheppen.

Integendeel: men verlangde niets anders van haar dan melk, en melk gaf zij — en rijkelijk genoeg, — en voor zoover ik weet, is zulks nog het geval met dat belangwekkende dier.

Maar: — en nu komt de groote zaak, — ongeveer zes maanden geleden beviel de vrouw van den man, die de vader was van den jongen, die de koe rondleidde, en van de vier andere kinderen,

die iets anders deden -- of ook wellicht niets, daar zij gezamenlijk, dus met hun vijven, geen twintig jaren tellen, -- van het zesde kind, -- en hoewel het tegen den zomer liep, en ofschoon het eigenlijk eene dwaasheid van haar was, werd die vrouw ernstig ziek en zwak, in plaats van spoedig weder gezond en sterk te worden, en lag maar steeds te bed, en in stede dat zij haar kinderen oppaste, moest zij zelve opgepast worden, -- anders zou zij aan de kinderen en aan de wereld ontsnapt zijn, -- en wat nog erger was, die bespottelijke vrouw moest sterkend voedsel gebruiken, -- en de man, -- en dat was het bespottelijkst van alles, moest het haar verschaffen, -- en zijn werk dag op dag verzuimen, om op de kleintjes te passen en om de huishouding te doen, en om de koe te melken, -- die wijsgeerig door bleef grazen en melk geven, -- welke echter niet tot boter werd, omdat de vrouw moeielijk, te bed liggende zonder hand of voet te bewegen, karnen kon.

Geen wonder dus dat de man gebruik moest maken van het stelsel volgens hetwelk zoo velen van ons een tijdlang glorierijk leven in deze dagen van beschaving: -- ik bedoel natuurlijk het stelsel van crediet.

En een eerlijke daglooner heeft crediet in zijn kring, -- naar verhouding even zoo ruim als wij groote lui in den onzen. -- Crediet voor 'n kleinigheid bij den slager, -- dito bij den bakker, -- dito bij den kleermaker -- neen, -- dat was voor die half naakte kinderen niet noodig; -- en daar zij barvoets liepen -- en nog loopen -- ook evenmin bij den schoenmaker. -- Of er wat voor zijn klompen te betalen was, -- of is, -- weet ik niet, -- maar, -- daar was achterstallige huishuur, -- een post van belang, -- en alweer -- geen mogelijkheid om te werken, -- en ook de onmogelijkheid om zonder brood te leven en om zonder geld aan brood te komen, -- en de schulden namen op eene onrustbarende wijze toe, -- en die vrouw wilde maar niet beter worden, -- en lag steeds doodzwak en hulpbehoevend te bed.

De man echter bedelde niet. -- Onder andere gedeelten van opvoeding was dit belangrijk vak, evenals het lezen en schrijven verwaarloosd geworden, -- en hij klaagde ook niet. Het waren alleen zijn bureu, die even dom en arm waren als hij, die van de ellende wisten in zijn huis, -- waar de koe nu het eenige gelukkige wezen was.

Daar werd hij »gemaand" om huishuur, -- door menschen, die het geld even weinig missen konden als hij, -- en kreeg uitstel. En ten tweeden male werd hij gemaand om huishuur, -- en kreeg uitstel -- en ten derden male werd hij gemaand om huishuur, -- en kreeg geen uitstel, -- en de koe werd in beslag genomen en wandelde pacifiek de deur uit, -- en de kleine jongen, die ze tot dusver rondgeleid had, kreeg vacantie; -- wat ook grootendeels het geval was met zijn ingewanden en die zijner gespeende broe-

ders en zusters. Want er behoorde geene groote scherpzinnigheid toe, om te begrijpen dat met de koe de melk ook de deur uitging, — en dat de razende wolf honger in plaats van de kalme koe in huis verscheen. — En de koe wandelt nu dagelijks, — onverschillig als een mensch, — de deur voorbij, waar ze vroeger zoo dikwijls uit- en inging, — en draagt nog steeds bij regenweder haar paletot, en graast langs den weg en de slooten; — en levert melk, boter en geld aan anderen, en heeft haar oude vrienden glad vergeten. Ze kijkt niet eens meer om naar den ouden stal — wat ze in 't begin wel deed.

Maar dat is al drie maanden geleden, en daar men niet eens van een mensch vergt, dat hij een heel vierendeel jaars zich zijn vroegere, thans verarmde vrienden herinnert, zou het onbillijk zijn deze bovenmenselijke inspanning van een stom dier te eischen.

Na het vertrek van de koe, werd, in weerwil van al de ellende, de koppige moeder langzamerhand, — maar heel langzamerhand, beter. Thans is zij zoogoed als hersteld. De leege stal en de leege zakken van den man zijn al wat uit de ziekte overgebleven is.

Indien nu zijn zakken eenigszins gevuld waren, zou hij den stal niet meer leeg laten; — en per contra, als de stal niet leeg ware, zou hij zijn zakken (en uit zijn zakken de hongerige maag zijner kinderen) eenigszins kunnen vullen.

Het ontbreekt hem echter (niet aan wil) maar aan krachten om de beide ledige plaatsen te gelijk te vullen. — Daarbij, beginnen de bladeren te vallen; — als de winter dáár is, vindt men bitter weinig meer te werken op het land, — en de schulden blijven onbetaald en het crediet is uitgeput, en de stal blijft leeg, — — en, waarlijk, ik heb het hart niet aan al de verdere leegten te denken!

— — — Nu weet men, waarom ik eene goede melkkoe noodig heb!

Ik vraag ze niet alleen van u, mevrouw; — volstrekt niet! Maar ik wilde u een voorstel doen. In de ouderwetsche dagen, toen mevrouw Smits en ik nog jong waren, en gij zeker nog niet geboren, — legden soms enkele kleine huisgezinnen wat bij elkaar om tegen den »slachtijd" samen een vet beest te koopen.

Het lot van dat arme dier zal u bekend zijn. Het werd letterlijk stuk gehakt en onderling verdeeld. — Wilt ge me nu helpen, mevrouw, niet om het dier stuk te hakken en te verdeelen; maar om het bijeen te brengen en heel te krijgen?

— Mevrouw Smits b. v. heeft al een paar ribben beloofd; — iemand anders teekent voor de »haas" — als er slechts enkele welwillende menschen zijn, die ieder het geld zendt voor een pond of wat vleesch, — dan is de koe spoedig bij elkaar! — En dan is er nog meer gedaan: de arme man, met zijn zeven schatten, krijgt den achtsten terug: — de stal staat niet meer leeg; de zak blijft niet ongevuld, — de kleine jongen krijgt weer nuttige bezigheid, — en acht menschen — (behalve de ééne koe!) zijn voor honger

en ellende dezen winter, — en zoo de Hemel wil, — ook later be-
waard!

Mevrouw, — ik zeg geen woord meer! Ik verzoek u alleen be-
leefdelyk het stukje koevleesch, dat ik van u vraag, mij spoedig te
willen overmaken, op de voor u meest gemakkelijke wijze; ik zal
u ook in dit blad, of elders, met de meeste dankbaarheid, de goede
ontvangst melden.

DE STAART VAN DE KOE.

»Ik ben er zoo verschrikkelijk uit!» zeide hij, — namelijk de
man die de echtgenoot is van de vrouw en vader van de zes kin-
deren, — en nu weer, de gelukkige eigenaar van DE KOE, waar-
mede de milde lezers van hetgeen ik omtrent die belangwekkende
familie verteld heb, hem zoo edelmoedig verrijkt hebben.

»Ik ben er zoo verschrikkelijk uit!» zeide hij, toen ik hem ver-
raste met de goede tijding, dat er geld was om eene koe te koo-
pen, — en meer zeide hij niet. Ik weet niet wat hij er bij ge-
voelde; want er waren twee redenen, welke me beletten op zijn
gelaatstrekken zijn gemoedsaandoening te lezen. Ten eerste: hij
was op het veld bezig geweest met aardappels te rooien, toen ik
hem van zijn werk liet roepen, en de kamer, welke hij bewoonde,
was vrij duister, terwijl eene dikke laag van de klei, waaruit wij
allen gemaakt zijn, zijn gezicht bedekte; — en ten tweede, ik zag
uit de zenuwachtige wijze, waarop hij zijne pet samenfrommelde in de
vereelte vingers dat hij aangedaan was, — en ik heb een soort
van schroom voor een man, die sterk aangedaan is, een schroom,
die mij belet hem in de oogen te kijken.

Zijne vrouw echter zeide geen enkel woord; — maar wendde
zich af en boog zich over de wieg, waarin een klein, tenger kindje
met een kolossale »dot» in den mond onverschillig lag te soesen.

't Was me, alsof de dwaze moeder het kindje zelf dankte: omdat
het haar eerst zooveel ellende had doen uitstaan, — dat nu zoo
heerlijk vergoed was. — Zoo zijn die moeders!

Er was nog een kindje bij, van een jaar of drie, dat haar aan
den boezelaar trok en ons (mevrouw Smits was er ook bij) met
wijd opengespalkte oogen aangaapte. Ik weet niet of het een jon-
gen of een meisje was; — het kostuum, waarin het was uitgedost,
gaf gelegenheid tot de meest uiteenloopende conjecturen op dat
gewichtige punt.

»Ik ben er zoo verschrikkelijk uit!» zeide hij weder . . . . En
dat is ook het geval. Want er is niet slechts geld genoeg inge-
komen om de koe te betalen; — maar ook om, volgens de wen-
schen van verschillende milde gevers, voor wat wintervoer te zor-

gen, — en voor wat warme kleding voor de kinderen. Vergun me thans u te vertellen, hoe dat alles in zijn werk is gegaan : het zal u genoeg doen te weten hoe uw giften besteed zijn, — en ik ben u verantwoording schuldig voor de milde gaven. Ik moet echter beginnen met de gulle bekentenis, dat het me onmogelijk geweest is, om in alle opzichten stipt aan uw wenschen te voldoen.

Toen ik namelijk nakeek, hoe een ieder zijne gave wilde besteed hebben, kwam ik in eene zee van bezwaren : — ik nam de verschillende stukjes koe, die me toegezonden waren en legde ze in elkaar, als eene kinderlegkaart, en kreeg de volgende dwaze resultaten : een paar horens en één oog — alsmede twee tongen ; — verscheidene ponden biefstuk, — drie staarten, twee ribben, zowat een half dozijn pooten en zeer vele »brokken" en »brokskes," — benevens een groot aantal »bijdragen" die geen bepaald dierlijken vorm hadden, maar die uit muntbiljetten, banknoten, coupons, postzegels en baar geld bestonden.

Nu vraag ik u, in gemoede, hoe het mogelijk was, zonder eenige verschikking en bereddering, met deze heterogene stukjes eene fatsoenlijke koe in elkaar te krijgen? — Een éénoogig monster, met twee tongen, drie staarten, slechts twee ribben, en zes pooten? — Zelfs de geheele fabelkunde schoot te kort, toen ik daarnaar rondkeek, en ik begreep, dat ik niet beter slagen zou op de beestenmarkt.

Daarbij vertrouwde ik me zelve niet récht op dat congres van twee- en viervoetige dieren. Ik verbeeldde me namelijk, dat het mij daar gaan zou ongeveer als een particulier, die op de beurs eene partij tabak zou willen koopen, — dat is, dat het voordeel geheel en al aan de zijde van den verkooper zou zijn, wat in dit geval (met de tabak is het anders!) mij niet wenschelijk voorkwam.

Na rijp overleg sprak ik dus tot den aanstaanden eigenaar van het aan te koopen monster en zeide : »Ga zelf er op uit, zoek eene koe, en als ge er eene gevonden hebt, kom bij me, — dan zullen we zien!" (Waarom ik dat »dan zullen we zien," er bij voegde, weet ik niet; want er was geld genoeg en in overvloed voorhanden.)

Wijders drukte ik hem op het hart, om een goed beest te koopen — en vooral op de omstandigheid te letten, dat elke gulden, dien hij van den koopprijs kon afdingen, strekken zou om voor wintervoer te zorgen. Ik twijfel er aan of Demosthenes zelf, of de knapste redenaar in de Tweede Kamer ooit zooveel indruk op zijn toehoorders heeft gemaakt als ik het deed met deze korte redevoering.

»Ik ben er zoo verschrikkelijk uit!" steunde hij weder.

Zijne vrouw echter zeide niets, — maar weende, — met zulke vreugde-stralende oogen, — dat ik me dadelijk omkeerde en wegging, — omdat — het mij, als beursman, natuurlijk niet betaamde

mij langer met zulke nietigheden als koeien en arbeidersvolk op te houden.

Nauwelijks echter hadden mevrouw Smits en ik ons zomerpaleis bereikt en, omgeven door onze talrijke hofhouding, plaats genomen aan de middagtafel, waar ik pas met drie borden vol schildpadsoep en een half dozijn croquettes begonnen was, toen de dienstdoende kamerheer binnentrad, en ons, op een gebarsten bord, zes peren voorzette.

Ik was op het punt van den ongelukkige door mijn franschen kok op de plaats van mijn kasteel te laten onthoofden wegens deze reusachtige overtreding van alle regels der gastronomie en der welvoegelijkheid, toen hij zijn leven redde, door te melden dat die peren een dankoffer waren van den man en de vrouw, die wij pas bezocht hadden; — ze waren door hun zoontje gebracht.

Ik liet den jongen een paar millioen tot fooi uitkeeren door mijn schatmeester, — en verklaar plechtig, dat ik nooit een geuriger peer geproefd heb dan die, welke me op dat gebarsten bord voorgezet werden. Ik wenschte maar dat ieder der milde gevers voor de koe daarvan had kunnen medeproeven; — ze geleken volstrekt niet op gewone peren! . . . .

Er waren weder eenige dagen verlopen. — Men vergunne mij hetgeen toen geschiedde in den klassieken stijl van een historischen roman in drie deelen te beschrijven.

De zon had het toppunt van den onbewolkten hemel bereikt en maakte zich gereed westwaarts te dalen — anders gezegd, de groote klok van den grooten toren van het paleis, bewoond door den grijzen Smits en deszelfs teedere echtgenoot, had reeds het middaguur verkondigd, toen de eerbiedwaardige grijsaard zich bukte over het parapet van de versterkingswerken, welke de lusthoven van zijn kasteel omsluiten, en in de verte op den straatweg eene dwarrelende stofwolk ontwaarde.

»Geliefde mijns harten,» sprak hij tot zijne echtgenoot. »Ginds uit de verte trekt een stoet op ons kasteel aan. Zal ik den wachter de brug laten ophalen?»

»t Zal, lacie, niets wezen dan de natte wasch,» hernam de edele burchvrouw. En zij wendde zich tot een der kleinkinderen, die den dienst van page bij zijn grootvader vervulde en sprak hem minzaam aan.

»Zie, mijn kind,» sprak zij, »of ik niet gelijk heb. Trouwens uw jeugdige oogen zijn sterker dan de mijne. Nadert daar niet de getrouwe Piet met de waschkar?»

Tevergeefs vermoede zich de vurige knaap, zich op de toppen der teenen verheffende, om over het parapet heen te kijken. Daar wendde hij zich van de glimlachende grootouders af, besteeg den ongeduldig brieschenden stok zijns grootvaders en ijelde in vollen ren de poort van het kasteel uit, om den naderenden stoet te recognosceeren.

Als een pijl uit den boog snelde hij weg en met dezelfde verbazende snelheid keerde hij terug, sprong van het schuimbekkende ros en de gepluimde baret van het hoofd nemende, zeide hij, naar adem hijgende:

»t Is de koe!»

Het eerbiedwaardige grijze hoofd des gezins bood thans, met eene ridderlijke buiging, de hand aan zijne dame, wier slip gedragen werd door drie bloeiende kleindochters, en gevolgd door eene talrijke schaar dienaren, gingen zij de vreemdelingen te gemoet.

Aan 't hoofd van den naderenden stoet, geleid door den nieuwen eigenaar, was de koe, een schoon dier, met echte Juno's oogen en iets onbeschrijfelijk waardigs in al haar bewegingen. Achter de koe volgde de vrouw van den geleider, met den blinkenden melk-emmer, het symbool van haar beroep, — en aan hare zijde, met loomen tred, als onwillig om van het schoone dier te scheiden, was hij, die de koe als kalf gekend had, en nu, om den wille van de vuige winst, haar verkoopen wilde!

»Ziet, edele heer en genadige vrouwe,» sprak de geleider, »ziet hier DE koe!»

»Een edel dier voorwaar!» zei minzaam de grijze Smits, zich houdende alsof hij een baal tabak vóór zich had en met verstand er van spreken kon.

»Iets over de zes jaar,» zei de man, die nog haar eigenaar was, »en heeft pas haar vierde kalf gehad.»

Met de hem eigenaardige hoffelijkheid boog de oude heer Smits zijwendend voor de jeugdige moeder van zulk een talrijk kroost en keek weder den spreker vragend aan.

»Ze geeft haar heelen uier af,» hervatte de man.

»Hm! zoo!» knikte veelbeteekenend de oude heer, alsof hij er iets van begreep. »Dat is heel mild van haar. Wat doet dezelve nog meer?»

»Met uw verlof, edele heer en mevrouw, ze geeft dertien kan melk daags.»

»Hm! Dertien?» herhaalde de oude heer, — en hij keek rond in den kring om te zien welken indruk deze tijding op zijn vasallen maakte.

Een deskundige uit de buurt was er bij verzocht.

»Ja, dertien minstens,» zeide hij, en hij bekeek de koe van voren en van achteren, en dan van ter zijde, en nu eens van kortbij en dan op eenigen afstand, en liep nu eens op haar toe en kneep haar in den rug, en dan weder onder den hals, — en concentreerde zijne aandacht dan weder geheel op haar horens, — tot hij de heele koe, om zoo te zeggen, van buiten kende.

»Ik heb haar al drie dagen gemolken op de proef, edele heer,» sprak de vrouw met den emmer. »Nooit minder dan dertien kan daags!»

»'t Is een goed beest dat in twee maal twaalf uur, twaalf kan geeft,» sprak de deskundige. »'t Is een best beest dat meer doet.»

»Dan tot de zaak,» sprak de oude heer, die uit de verte de geurige koffielucht rook. »De prijs?»

»Ze kost veel geld, edele heer,» sprak de man van de vrouw. »Ik kan haar geen cent minder krijgen dan honderd vier en veertig gulden!»

Er heerschte eene plechtige stilte op dit oogenblik op het kasteelplein.

De grijze Smits wenkte den koekundige, wendde zich van het gezelschap af en gevolgd door zijn vasal zag men hem in ernstig gesprek met dezen gewikkeld eenige malen langzaam heen en weer het plein op en neder wandelen, gevolgd op korten afstand door den page, die zijn slagzwaard en helm droeg.

Hetgeen er in dit gesprek voorviel, zullen wij niet vermelden; maar toen het geëindigd was, keerde hij zich met indrukwekkenden ernst tot de in gespannen verwachting zwijgende groep en sprak, terwijl hij zich oprichtte, de linkerhand in de zijde zette en de rechter plechtig ophief:

»Ik koop de koe!»

De indruk, door deze weinige woorden teweeggebracht, was onbeschrijfelijk. Te midden van het gejoel en de gelukwenschen aan den nieuwen eigenaar toegebracht, trokken zich de kasteelbewoners in het trotsche gebouw terug, — op eerbiedigen afstand gevolgd door den verkooper, aan wien in klinkende munt 144 beeltenissen in zilver van den regeerenden vorst werden uitgereikt, in het bijzijn van den koekundige en van den nieuwen eigenaar. Het was een plechtig oogenblik — en het werd nog plechtiger, toen de vrouw, de koe voor een oogenblik toevertrouwende aan een der lijfeigenen van den heer van het kasteel, in de kamer trad, — spreken wilde, — maar het hoofd in haar voorschoot bergende hevig begon te snikken . . .

Een half uur later had de kasteleinesse en haar kleinkinderen de warme melk geproefd en de eerste emmervol van de vrouw afgekocht om er 's avonds een grootsch chocolade-gastmaal mede aan te richten; — een uur later ging de vroeger vermelde jongen, die de vorige koe had rondgeleid, triomfantelijk met de nieuwe het kasteel voorbij. Hij wuifde met de baret, en riep uit, met schending aller taalregels: »Daar is hij!»

Een dorpschoolmeester, die voorbijging, viel in zwijm! . . .

— — Ik kan er wezenlijk geen gekheid meer over maken! Er is ook niets gek in! — Door de edelmoedigheid van zoo vele vrienden van den ouden heer Smits is een geheel huisgezin gered. Dat is met drie woorden de afloop der zaak! En wat nog meer is, — het is een huisgezin dat dit geluk in alle opzichten verdient.

In den Spectator is op het oogenblik, dat ik deze regels schrijf,

ongeveer *f*170 verantwoord: de uitgever van de Arnheemsche Courant heeft in zijn blad reeds herhaaldelijk giften vermeld, welke geheel bedrag ik nog niet opgeteld heb. — Maar er is GENOEG! Al hetgeen boven de *f*144 — reeds uitgegeven — voor de koe ontvangen is, of ontvangen worden zal, zal besteed worden op de wijze door de inzenders bedoeld: — wintervoer voor de koe — en ook voor de kinderen? — ten beste van hen, die gij, lezer, gered hebt voor honger en nood, en al de bittere gevolgen van beide. De Hemel vergelde het u!

EEN BEROEP OP VELEN.

»Er is een mijnheer dáár, om mijnheer te spreken.»

»Verzoek hem binnen te komen.»

Ik zat op mijn kantoor; ik had mijn boeken voor me en was bezig met de vooruitzichten na te gaan voor den tabakshandel in het pas aangevangen jaar. Ik wachtte ook mijn vriend, den makelaar, die sedert jaren door mijne firma gebezigd wordt. Ik was dus weinig in mijn schik, toen een mij geheel vreemd persoon binnentrad.

»Mijnheer Smits,» zei mijn bezoeker, »ik ben de burgemeester van X... en ik kom bij u, omdat ik een beroep op uwe welwillendheid moet doen.»

Ik boog en wees hem een stoel aan. Ik was niet best geluimd. Het is dan ook niet aangenaam gestoord te worden te midden van lastige becijferingen — en op het oogenblik, dat men een makelaar wacht, met wiens hulp men goede zaken hoopt te doen!

»Ik kom bij u met een boodschap van onzen vriend den inspecteur van het lager onderwijs in Zuid-Holland,» zei de burgemeester.

»Zoo! hm! Ja, ik ken hem zeer goed,» hernam ik; »ik houd veel van hem, — dit zult ge wel willen gelooven. Wat verlangt hij? We zijn sedert jaren op een zeer intiemen voet.»

»De zaak is deze,» hernam de burgemeester. »In onze gemeente hebben wij een zeer braven, verdienstelijken hoofdonderwijzer, — een man, die jaren en jaren nog met eer zijne betrekking zou kunnen waarnemen, — maar, de man gaat gebukt onder eene kwaal, waardoor hij geheel ongeschikt is voor zijne taak. Hij heeft zijn ontslag moeten vragen; hij heeft eene vrouw en drie kinderen te onderhouden, en moet niet alleen zijne jaarwedde, maar ook zijne vrije woning opofferen aan het belang der gemeente en zich voortaan behelpen met een pensioentje, waarvoor die vijf ongelukkigen letterlijk nauwelijks droog brood kunnen betalen, daargelaten huishuur — en alwat verder voor hun onderhoud gevergd wordt.»

»Mijnheer,» zei ik, »dat spijt me zeer, maar verleden jaar, zooals u misschien bekend is, heeft de handel veel geleden, de tabak —»

»Ik doe geen beroep alleen om eene kleinigheid uit uwe beurs,» viel mij de burgemeester in de rede; »ik kom iets anders eischen. Gij hebt wel bij vroegere gelegenheden een beroep gedaan op de liefdadigheid onzer landgenooten en — niet tevergeefs; — doe dit nu weder — en zie of ge ons helpen kunt.»

»Mijnheer,» antwoordde ik, »sedert jaren heb ik niets anders geschreven dan facturen en dienst- — ik meen handelsbrieven; — de menschen vragen wel eens of ik nog onder de levenden ben, — nu: voor het eerst weder voor den dag te komen met een bedelbrief, ziet u, dat is zeer moeilijk! Maar steek een sigaar op — en wij zullen nader over de zaak spreken.»

»Eene lekkere sigaar!» zei de burgemeester — en geen wonder. Ik had er eene groote partij van op eene verkooping opgedaan, betrekkelijk voor een spotprijs!

»Als iedereen, die zulke sigaren heeft,» vervolgde de burgemeester, »maar honderd minder in den loop van het jaar wilde rooken en de waarde er van voor ons doel geven, — dan zouden wij geholpen zijn!»

»Met inbegrip van de sigaar, die u aanleiding gaf tot die schrandere opmerking, zouden er honderd en één voor mijne rekening komen,» hernam ik met een glimlach.

»Nu ja,» zei de burgemeester, »voor mijn part! Ik wil wel bekennen eene dwaasheid gezegd te hebben; — maar, wezenlijk, mijnheer Smits, het is toch erg, dat, terwijl zoovelen in weelde en overdaad leven, er nog meer zijn, die gebrek lijden aan het onmisbare en in afwachting, dat de maatschappij op dat punt verbeterd wordt, — wat heel lang zal duren, — moeten wij, dunkt me, ons best doen hier en daar in onze omgeving de onvermijdelijke rampen te temperen. Help ons toch aan een bedelbrief — of liever aan een beroep op onze landgenooten en draag zelf bij wat ge wilt, — of wat gij missen kunt.»

»Ik moet eerst iets meer van de zaak weten,» hernam ik aarzelend; »maar zoo kort mogelijk als 't u belieft!»

»Ik heb heel weinig te zeggen,» antwoordde de burgemeester. »De hoofdzaak weet ge al. De hoofdonderwijzer, van wien ik gesproken heb, verdient, menschelijkerwijze gesproken, zijn hard lot niet. Ik ken hem sedert jaren als bekwaam, ijverig, braaf, in alle opzichten en nu zijn krachten hem begeven, is hij naar geest en lichaam diep gebukt. Kalmte en rust zijn volstrekt noodzakelijk, als hij ooit genezen zal — en in den nijpenden nood drukt de gejaagde geest pijnlijker dan ooit. Stel u zoo'n huisgezin voor, mijnheer Smits!

»De sedert jaren lief geworden, prettige woning, de betrekking, die het hoofd des huizes lief had, die hem en de zijnen voedde, moet, met de woning, prijsgegeven worden. Men moet aan alles vaarwelzeggen, wat het leven waarde en geluk schonk — om te ver-

huizen — naar eene andere gemeente — waarheen weet men niet — om de middelen te zoeken, niet om rijk te worden, maar om niet tot den bedelstaf te worden gebracht. Men moet een gelukkig verleden achter zich laten, om met gebroken krachten en sombere vooruitzichten eene toekomst tegemoet te gaan, die — ik zal ze u niet afschilderen,” — zei de burgemeester met tranen in de stem en in het oog.

»Jongen, wat is het koud heden”, zei ik, den neus snuitende.

En 't is heusch waar, wij zaten een oogenblik als twee gekken over elkaar, zonder dat een van beiden een woord durfde te spreken.

Eindelijk stond de burgemeester op. »Wij rekenen op uwe hulp,” zeide hij eenvoudig en ging de deur uit. . . .

Later schreef ik hem over de zaak en nu, mijn vrienden, onder het publiek groot en klein, schrijf ik u!

Die arme menschen, ge zult het met mij eens zijn, moeten geholpen worden. Met een betrekkelijk klein kapitaal kan het huisgezin gered worden. Het zal dan in eene kleine handelszaak worden gevestigd, die man en vrouw samen drijven kunnen. Maar, bid ik u, talmt niet met uw milde bijdragen, al zijn ze nog zoo klein! Als de vader eenigszins kalm de toekomst tegemoet kan gaan, is er kans van herstel voor hem — voor rust bij den arbeid voor zijne brave vrouw, — voor behoorlijk voedsel en kleeding voor zijn kinderen.

Herinnert u hoe kil en koud hun alles nu buiten en binnen het hart moet zijn. Laat hen niet bevrozen, maar stookt ook het vuurtje van uwe sympathie voor hen aan en zendt mij, of den uitgever van dit blad, spoedig uw gaven. Die zullen hier verantwoord worden, en vergeet niet, dat het geluk, dat gij die arme menschen aanbrengen zult, zijn warme stralen ook tot in uw hart zal terugkaatsen.

EENE DANKBETUIGING.

Op mijn tafel liggen, bont door elkaar, als de bloemen op het veld, de honderden briefjes, welke de milde giften bevatten, mij voor een ongelukkigen onderwijzer toegezonden. Als ik ze samen voeg tot een grooten ruiker, dan welt een dankbaar gevoel in mijn hart op jegens allen, die daartoe hun bijdragen hebben ingezonden. Groot en klein, allen hebben daartoe medegewerkt: zij hebben bloemen gestrooid met kwistige hand op een levenspad, dat niets dan doornen scheen te zullen opleveren. Zij, die met overvloed gezegend zijn, zij die zelve in betrekkelijke armoede leven, zijn even rijk geweest aan milddadigheid — en als ik de bloemen, door hen hier nedergelegd, te zamen bind met een lintje, waarop

geschreven staat: »Er is een huisgezin, dat diep ellendig was, gered," weet ik, dat die bloemen onverwelkbaar zijn, omdat ze besproeid zullen worden door tranen van vreugde en dankbaarheid. Ik weet, dat haar geuren niet vervliegen, omdat ze van het veld der algemeene menschlievendheid opstijgen, waarop zich alle staatsburgers in Nederland vereenigen — en hartelijk dank ik allen, die bewezen hebben dit zoo goed te begrijpen en mij in eene poging ondersteund hebben, welke met zulk een schitterend gevolg werd bekroond.

INHOUD VAN HET EERSTE DEEL.

	Bladz.
LEVENSSCHETS	I
BRIEVEN EN UITBOEZEMINGEN	23
I. Eene kleine uitweiding over eene dissertatie	25 3/4
II. Over het onderscheid tusschen den mensch en den pl-t	33
III. Over de zoogenaamde »nieuwbakken» aristocraten	36
IV. Over den burgerlijken parvenu	40
V. Roem van zekere philanthropen	44
VI. Over de kunst om recensien te schrijven	48
VII. Eene variatie op een oud lied (Sinterklaas)	52
VIII. Eene soirée chrétienne	63
IX. Eene muzikale mijmering	68
X. Over de fatsoenlijkheid	73
XI. Over de belangrijkheid van de nietigheid	76
XII. Eene poppenkastvertooning	81
XIII. Eene lente-mijmering	85
XIV. Een teer onderwerp	92

	Bladz.
XV. Een concertstuk	97
XVI. Een nederlandschgezinde brief aan een zeer liberalen vriend	102
XVII. Een anti-revolutionaire brief aan denzelfden zeer liberalen vriend	106
XVIII. Illusiën en schimmen	111
XIX. Een »zeer opgeruimde brief»	115
XX. Raadgevingen aan eene teedere moeder	120
XXI. Iets over den anti-matrimonialen zin bij de »jonge heeren» in Nederland	125
XXII. Eene jongelui-partij	131
XXIII. Eenige nederlandsche Uncle Toms. 1. Tot inleiding	137
XXIV. Eenige nederlandsche Uncle Toms. 2. De onderwijzer der jeugd	141
XXV. Nederlandsche Uncle Toms. 3. Een »Uncle Tom Néerlandais»	146
XXVI. Nederlandsche Uncle Toms. 4. Een heel onbeleeft Uncle Tom	152
 LOSSE SCHETSEN IN EN OM PARIJS, IN DEN ZOMER VAN 1852.	 157
I. Vertrek van Brussel. — Reisgezelschap. — Een duitsche commis- voyageur. — Weg van Brussel naar Valenciennes. — De fransche grens. — Van Valenciennes naar Parijs. — De douane	160
II. Een groot spinneweb	166
III. Het hôtel. — Het Palais Royal. — De winkels van het Palais Royal. — De galérie d'Orléans. — Het leven op straat	171
IV. Nachtelijke bezoekers op de slaapkamer. — Een nieuwe rust- plaats	180
V. De boulevards. — Eene vertooning aldaar, op 23 Juli 1852	182
VI. Eene voorstelling in de groote opera. — Niet wat men er hoort, maar voornamelijk wat men er ziet. — Een meesterstuk door Eugène Scribe, membre de l'Académie Française, op muziek gezet door Auber, membre de l'Institut	188

VII.	Een rit naar père la Chaise. — De gids. — Graven en gedenkteekens van beroemde mannen. — De abattoir van Ménéilmontant. — Sir Francis Head's beschrijving van de parijsche abattoirs	200
VIII.	Een arabische nacht in Parijs. — Le château des fleurs. — Le cancan. — Het leven eener grisette.	207
IX.	Eenige schilderijen in het Louvre	217
X.	Sceaux	225
XI.	Een parijsche kunstenaar.	232
XII.	Versailles	237
XIII.	Eene wandeling met den Engelschman. — La chapelle de St. Ferdinand	246
XIV.	Een uurtje in het Bois de Boulogne. — Iets over de fransche vrouwen. — Een mooi boek	254
XV.	La salpêtrière. — Eene wandeling door het gesticht. — De oude vrouwen. — De waanzinnigen.	264
XVI.	De Jardin des plantes. — Wat mij de dokter daar vertelde. — De twee zusters	274
XVII.	De twee zusters (vervolg en slot)	285
FAMILIE VAN ONS		299
I.	Moeders	301
II.	Vaders	306
III.	Kinderen	309
IV.	Broeders en zusters.	314
V.	Onze grootouders	319
VI.	Ooms en tantes	322
VII.	Neven en nichten	330
VIII.	Aangetrouwde familie	338

	Bladz.
BEDEN OM HULP	349
Een bedelbrief	351
Een paar dankbare woorden aan eenige weldadige letters van het alfabet	353
Als het u beliest, met attentie te lezen !!	356
Dankschrijven aan de attente lezers	361
Nog eenige woorden aan de zeer attente lezers van den Neder- landschen Spectator	364
Waar is zij?	365
Eene vreemde behoefte.	367
De staart van de koe	372
Een beroep op velen	377
Eene dankbetuiging	379